

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**VEYSEL DİKMEN'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

(Yüksek Lisans Tezi)

İbrahim ÖZTÜRK

Tezin Yazarı

Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU

Tez Danışmanı

RİZE 2016

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

VEYSEL DİKMEN'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

(Yüksek Lisans Tezi)

İbrahim ÖZTÜRK

Tezin Yazarı

Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU

Tez Danışmanı

Tez Savunma Tarihi

28/06/2016

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmza

Başkan : Prof. Dr. İhsan SAFİ

Üye : Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU

Üye : Yrd. Doç. Dr. Gülseren ÖZDEMİR

..... / / 2016

Doç. Dr. Ahmet İshak DEMİR

Enstitü Müdürü

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim. .../... / 2016

İbrahim ÖZTÜRK

ÖN SÖZ

Veysel Dikmen'in, asıl mesleği banka müfettişliğidir. O, edebiyatla ilkokul yıllarında ilgilenmeye başlamıştır. Bir kitapla başlayan, okuma serüveni ilerleyen yıllarda kendini yazma eylemine çevirmiştir. Farklı türde birçok eser veren yazar özellikle roman türü üzerine yoğunlaşmıştır.

Veysel Dikmen, bu doğrultuda ilk kitabını 1991 yılında yayımlayarak yazın hayatına ilk adımı atar. İlk üç kitabı olan “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*”, “*Düşlerin Şarkısı Yok*”, “*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*” romanlarında insanın iç dünyasını ele almıştır. İnsanların bastırılmış duygularını, sevgisini, tutkusunu, yalnızlığını, özlemini, aşkını vb. özelliklerini bu romanlarda işlemiştir. Daha sonra yazın hayatına epik- mitolojik hikâyelerin yer aldığı “*Babilonya Şarkıları*” adlı eseriyle devam eder. Okuyucuya sunduğu son iki eseri “*Büyük Ölüler Meydanı*” ve “*Kayıp Ruhlar Cenneti*” ise özellikle bir dönemin panoramasını çizmiş, bir dönemin dile getirilmeyen ya da yanlış aksettirilmiş yönlerini bütün çıplaklığıyla ortaya koymuştur.

Türk edebiyatının roman ve hikâye dünyasına katkıları olan Veysel Dikmen gibi bir yazar hakkında çok fazla çalışma yapılmamış olması bizi böyle bir gayretin içine itmiştir. Dikmen'in hayatı ve edebi kişiliğinin yanında hikâyeleri, romanları ve romancılığı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Hikâyeleri başlığı altında “*Babilonya Şarkıları*” adlı eserinde yer alan hikâyelerin incelemesine yer verilmiştir. Bu kapsamda yazarın, “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*”, “*Düşlerin Şarkısı Yok*”, “*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*”, “*Büyük Ölüler Meydanı*” ve “*Kayıp Ruhlar Cenneti*” ve epik- mitolojik hikâyelerden oluşan öykü kitabı “*Babilonya Şarkıları*”yla birlikte yazarın toplam altı eseri incelenmiştir.

Ayrıca yazar hakkında yapılan araştırmalar sonucunda yazarın katılmış olduğu radyo ve televizyon programları, yazılarının yer aldığı dergi ve gazeteler, çalışmamıza yardımcı olacağını düşündüğümüz birçok eserden de yararlanılmıştır. Havan Radyo'da Ülkü Ayvaz ile yaptığı söyleşiler, Ulusal Kanal'da Öner Yağcı ile yaptığı televizyon programından çalışmada yararlanılmıştır.

Çalışmamızı dört ana bölüme ayırdık. Giriş kısmında yazarın hayat hikâyesi çevresinde ailesi ve yaşamıyla ilgili bilgiler verdik. Ayrıca bu bölümde yazarın yazın hayatını, edebi anlayışını ortaya koymaya çalıştık. Özellikle giriş bölümde ortaya koymaya çalıştığımız bilgilerin büyük oranda Sayın Veysel DİKMEN’ le çeşitli zamanlarda birebir yapılan görüşmeler sonucu elde edildiğini belirtmek gerekir. Birinci bölümde yazarın romanlarını inceleyerek romanları hakkında bilgi vermeye çalıştık. Romanları tek tek ele aldık. Romanların incelenmesinden sonra ise ikinci bölümde epik ve mitolojik öykülerden oluşan “*Babilonya Şarkıları*” adlı yapıt incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise genel olarak anlatım teknikleri başlığına yer verdik. Sonuç bölümünde ise çalışmadan elde ettiğimiz bilgilerin kısa bir özetini vermeye çalıştık.

Çalışmama başladığım andan itibaren yardımlarını esirgemeyen, çalışmamda her an yanımda olan, bilgileriyle, önerileriyle beni aydınlatan değerli hocam Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU’ ya teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca çalışmamızın ana kaynağını oluşturan, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen, çalışmamda bana yardımcı olan saygıdeğer beyefendi Veysel DİKMEN’ e ve değerli aile üyelerine şükranlarımı sunarım.

Çalışmam boyunca bana moral veren, desteklerini her zaman hissettiğim nişanlım Mine ŞENER’ e, beni destekleyen anneme ve babama şükranlarımı sunarım.

İbrahim ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	4
İÇİNDEKİLER	6
KISALTMALAR	10
GİRİŞ	11
HAYATI VE EDEBİ HAYATI.....	11
Hayatı	11
Edebi Hayatı	23

BİRİNCİ BÖLÜM

VEYSEL DİKMEN'İN ROMANLARI

1.1. SICAK TANRIDAN SOĞUK EKMEK	34
1.1.1. Olay Örgüsü.....	37
1.1.2. Tema	51
1.1.3. Şahıs Kadrosu	56
1.1.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı	62
1.1.5. Mekân	65
1.1.5.1. Kapalı Mekânlar	65
1.1.5.2. Açık Mekânlar	66
1.1.6. Zaman	69
1.2. DÜŞLERİN ŞARKISI YOK.....	72
1.2.1. Olay Örgüsü.....	74
1.2.2. Tema	91
1.2.3. Şahıs Kadrosu	95
1.2.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı	105
1.2.5. Mekân	107
1.2.5.1. Açık Mekânlar	107
1.2.5.2. Kapalı Mekânlar	109
1.2.6. Zaman	112
1.3. GÖZYAŞLARIMI SİZE BIRAKIYORUM	116
1.3.1. Olay Örgüsü.....	118
1.3.2. Tema	150
1.3.3. Şahıs Kadrosu	155

1.3.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı	166
1.3.5. Mekân	168
1.3.5.1. Kapalı Mekânlar	168
1.3.5.2. Açık Mekânlar	172
1.3.6. Zaman	174
1.4. BÜYÜK ÖLÜLER MEYDANI	177
1.4.1. Olay Örgüsü	180
1.4.2. Tema	216
1.4.3. Şahıs Kadrosu	221
1.4.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı	236
1.4.5. Mekân	239
1.4.5.1. Kapalı Mekânlar	239
1.4.5.2. Açık Mekânlar	240
1.4.6. Zaman	243
1.5. KAYIP RUHLAR CENNETİ	247
1.5.1. Olay Örgüsü	250
1.5.1.1. I. Kitap	250
1.5.1.2. Sahte Cennetin Çocukları	250
1.5.1.3. II. Kitap	268
1.5.1.4... Ve Meleklerde Terk Etti Cenneti	268
1.5.2. Tema	283
1.5.3. Şahıs Kadrosu	289
1.5.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı	301
1.5.5. Mekân	303
1.5.5.1. Kapalı Mekânlar	303
1.5.5.2. Açık Mekânlar	304
1.5.6. Zaman	308

İKİNCİ BÖLÜM

VEYSEL DİKMEN'İN HİKÂYELERİ

2.1. BABİLYON YA ŞARKILARI	311
2.1.1. Bölüm I	312
2.1.1.1. Ölümsüzlük Şarkısı	312

2.1.1.2. Uruk Aslanı Gilgamesh	312
2.1.2. Bölüm II.....	317
2.1.2.1. Nil'in Şarkısı.....	317
2.1.3. Bölüm III.....	320
2.1.3.1. Yüce Manitu Neredesin?	320
2.1.3.2. Yaradılış Şarkısı.....	320
2.1.3.3. Güneşin Şarkısı	321
2.1.3.4. Tutkunun Şarkısı.....	322
2.1.3.5. Korkunun Şarkısı	324
2.1.3.6. Ölümün Şarkısı	325
2.1.4. Tema	326
2.1.5. Şahıs Kadrosu	334
2.1.6. Bakış Açısı ve Anlatıcı	342
2.1.7. Mekân	344
2.1.7.1. Açık Mekânlar	344
2.1.8. Zaman	346

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANLATIM TEKNİKLERİ

3.1. GÖSTERME TEKNİĞİ	349
3. 2. ANLATMA TEKNİĞİ.....	351
3. 3. TASVİR TEKNİĞİ	353
3.4. BİLİNÇ AKIMI TEKNİĞİ	354
3. 5. İÇ ÇÖZÜMLEME TEKNİĞİ.....	356
3. 6. İÇ MONOLOG TEKNİĞİ	358
3.7. DİYALOG TEKNİĞİ	360
3. 8. MONTAJ TEKNİĞİ	364
3. 9. GERİYE DÖNÜŞ TEKNİĞİ.....	366
3. 10. ZAMAN ATLAMASI TEKNİĞİ.....	368
SONUÇ.....	370
KAYNAKÇA	375
ÖZET.....	379
ABSTRACT	381

KISALTMALAR

Age. : Adı geçen eser

vb. Ve benzerleri

Yay. : Yayınları

s: sayfa

Dr: Doktor

yy: yüzyıl

AP: Adalet Partisi

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

MSP: Milli Selamet Partisi

MC: milliyetçi cephe

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DP: Demokrat Parti

Bkz: bakınız

GİRİŞ

HAYATI VE EDEBİ HAYATI

Hayatı

Veysel Dikmen, 28.09.1950'de Ankara'nın Ayaş kazasında doğdu. Evli ve iki çocuğu vardır. Okul hayatına Ankara İstiklal İlkokulu'nda başladı. Ortaokulu aynı okulda tamamladı. Liseyi, Ankara Gazi Lisesi'nde okudu. 1968 yılında Edebiyat bölümünden lise üçüncüsü olarak mezun oldu. 1969 yılında Ankara Üniversitesi(Mülkiye) Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne girdi. 1973 yılında Ekonomi-Maliye bölümünden mezun oldu. Bütün okul hayatı Ankara'da geçti.

1955 yılından itibaren Ankara'da yaşadı. Ankara kalesinin eteklerindeki "Yeni Hayat" mahallesinde oturdu. Yazarın kendi söylemiyle çocukluğu yoksulluk içinde geçti. Annesi ev hanımı Hacer Hanım, babası ise İşçi Mustafa Dikmen'dir.¹ Hayatını çalışarak kazandı. Ailesine destek için okul dışı saatlerde, tatiller de değişik işlerde çalıştı. Okul hacılığını bu yoldan karşıladı. Ayrıca ailesine destek oldu.

Yazara göre, annesi aydın, ileri görüşlü bir kadındı. "Ben ne olduysam, onun sayesinde oldum."² diyor.

Yazara göre çocukluğu, hayat üniversitesi oldu. İnsanı ve toplumsal ilişkileri bu aşamada tanıdı. İlkokul üçüncü sınıfa giderken çalışma hayatına ayakkabı boyacılığı ile başladı. Ardından gazete sattı. O yıllar gazetelerin İstanbul'dan üstü örtülü kamyonlarla taşındığı yıllardır. Uzun bir dönem o zamanın popüler gazetesi olan "Akşam" gazetesini sattı. Bu dönem içerisinde ayrıca "Karagöz" adlı haftalık mizahi dergiyi de sattı. Yazar, satış alanını yoksul kesimler üzerine yoğunlaştırırdı. Alıcılarını, Ankara toptancı halinin hamalları, Ulus' da rüzgârlı sokağın küçük atölyelerinde çalışan işçileri, Gençlik Parkı'nda zamanını geçirmeye çalışan gezginleri ve işsizleri oluşturdu.

¹ İhsan Işık, *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Ankara, Elvan Yayınları, 2007, s. 55.

² 06.06.2015 tarihinde yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

Ayakkabı boyacılığı yaptığı sırada Ankara'nın Saman Pazarı, Çıkrıkçılar Yokuşu, Hisar çevresinde dolaştı. Bu bölgede yoğunlaşmış tüccarların ayakkabılarını boyarken konuşmalarından ticari ilişkileri sırasında çevirdikleri dolapların yakın tanıdığı oldu.

Aynı şekilde gazete satarken, Sıhhiye, Kızılay, Cebeci, Küçük Esat, Çankaya, Tandoğan, Bahçelievler gibi çevrelerde yoğunlaşmış küçük burjuvaların hayatları ile başta kendi mahallesi olmak üzere İskitler, Çiçin, Yeni Doğan, Kayabaşı, gibi gecekondu semtlerinde toplanmış yoksul halkın yaşamı arasındaki çelişkiyi ve derinliği gözlemledi. Her geçen gün toplumu keşfetti, kafasında sınıf bilinci olgusu yerleşti. Kısacası üniversiteyi bitirene kadar değişik işlerde çalıştı.

İnsanoğlu özgür olmak istiyorsa; “yasaların gölgesinde değil; kendi ruhunda özgür olmalıdır” diyen bir inanca sarıldı. “İnsanoğlu, özgür yaşamak istiyorsa; baskıya, her türlü zulme karşı dik durabilmelidir. Yasalar, özgürlüğün şekilsel sınırlarını çizer. Özgürlük bir bilinç meselesidir. Özgür insan, Tanrı'ya bile eyvallahı olmayan insandır!..” diyen yazarın bu bağlamda yaşama dönük öğrendikleri, romanlarının alt yapısını oluşturdu. Kahramanları bu çevrelerden seçti. Roman kahramanları, gerçek yüzler ve gerçek ruhlardı. Sadece ufak tefek isim değişiklikleri ile su yüzüne çıktılar. Bu nedenle toplumun ve insanın keşfine çıktığında yaşamın öğrettikleri yazara göre kendisine rehber oldu.

“Yeni Hayat” mahallesindeki çocukluk arkadaşlarıyla yazarın deyimiyle mutlu günler geçirdi. Ancak, büyük bir bölümünün kendi gecekonduları vardı. Bu durum yoksullar arası sınıf farkının en büyük göstergesini oluşturur. Aynı şekilde yaşıyor, aynı şekilde düşünüyorlardı. Ama aradaki farkı kapatmak için yazar, kendisinin ve ailesinin daha çok çalışması gerektiğine farkındadır. Arkadaşları zamanla ondan koptular. Arkadaşlarının çoğu giderek kafasında farklı imgelere dönüştüler. Oysa onlarla başlangıçta çok ilginç şeyler yaşamış, değişik olaylara tanık olmuştu. “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” romanında genelevin önündeki yolda belediyenin açtığı çukura düşüp yaralanan, sonra da hayat kadınının kollarında hiç tatmadığı şefkati bulan kişi, daha sonra nişanlısı ile birlikte giderken trafik kazasında hayatını kaybeden o arkadaşlarından birisidir. Bir başkası ise, evinin çatısındaki babasının sakladığı eski bakır kapları satıp,

sinemada, masa topunda ya da tombalacıda harcayan kişidir. Bir başkası, bir oğlan çocuğuna fiili livata eyleminde bulunup hapisanenin yolunu tutar. Bir başkası, kumar oynayan babası nedeniyle sık sık evlerine haciz gelen, bu nedenle sürekli taşınmak zorunda kalan kişidir.

Yazardaki okuma sevgisi ilkokula giderken bir arkadaşından aldığı ödünç kitapla başladı. Çizgi romanlar yaşamının içine girdi. Yeni kitap almaya parası yetmediği için harçlıklarını biriktirerek sahaflardan eski kitap alarak okuma arzusunu karşıladı. Çocukluğunun ilk yıllarında ne çevresinde ne mahallede ne de ailesinde kitap okuma alışkanlığı olan kimse bulunmadığı için yazar kendi yolunu kendi açtığını söyler. Kitap seçimini spontane yapar. Harçlıklarını biriktirir, kitaplara harcar. Hangi tür kitaplar okunması gerektiği konusunda yön verecek kimse yoktu. Yazar yolunu önce içgüdüleriyle, sonra da okudukça, yazarları tanımaya başladıkça kendi yolunu kendi açtı. O dönemlerde kitap sayısı ve kitapçı çok azdı. Batılı yazarlar pek fazla tanınmıyordu. Ortaokula giderken her gün önünden geçtiği gazete büfesinin vitrinin de duran Anotole France'ın "*Allah'lar Susamışlardı*" ile Maksim Gorki'nin "*Stepte*" adlı romanların kapağı dikkatini çeker. Onları hayranlıkla seyreder. "*Stepte*" romanının kapağında bir taşın üzerinde oturan yaşlı adam portresi yazarı etkileyen unsurlardan biridir. Buna karşın "*Allah'lar Susamışlardı*" adlı romanın adı yazarı etkiler.

Zamanla okuduğu kitapları ve çizgi romanları sinema önlerinde satarak paraya çeviriyor, onunla yeni kitaplar alıyordu. Okuduğu romanları, izlediği filmleri mahallede etrafına topladığı arkadaşlarına ya da küçük çocuklara anlatırdı. Bir tür masalcı dede gibiydi. Çocuklar merakla ve sevgiyle dinlerdi. Yazar, okuduğu romanları kafasında yeniden yazardı. Onu çocukların anlayabileceği şekle dönüştürdü. Bu durum yazarın düşünme, yaratma ve hayal kurma becerisini besledi. Romanlarını yazarken, sanki onları birilerine anlatacakmış gibi önceden kurgulayıp, sonlandırıp, sonra da yazar. Bu anlatım şekli kitaplarında ki "bilinç akımı" ile "şiirsel gerçekçilik" anlayışını besler. Anlattıkları gerçeğe dayanır.

Yazar, okuma hayatında ilk kez Michel Zevaco ile tanışır. Onun 10 ciltlik *Pardayanlar* serisi ile diğer romanlarını okudu. Tarihi roman zevkini ondan aldı.

Ülke içerisinde de A. Ziya Kozanoğlu, Nihal Atsız, Turhan Tan, Oğuz Özdeş, Esat Mahmut Karakurt tarihi roman zevkini besleyen yazarlar oldular. Bunlar “Türk Milliyetçiliğini” besleyen yazarlardı. İkinci dünya savaşının rüzgârı ve Demokrat Parti iktidarı ile birlikte “milliyetçilik” ve “komünist düşmanlığı” başat unsur haline gelmişti. Türk milliyetçiliğine dönük eserler piyasada rağbet görür. Dikmen’in bu yazarları okumasının sebebi, gerek o dönemin seline kapılarak toplumda bu romanların ön plana çıkarılması, gerekse okuma konusunda ona yol gösterecek birinin olmamasıdır. Yine de o yazarları ve milliyetçiliği tanıma fırsatı oldu. Menderes Döneminin bu tür eserleri, 6-7 Eylül Olayları ve Tan Matbaasının basılması sırasında meyvelerini verir. Ancak, o yıllarda okumaya başladığı Yakup Kadri, Reşat Nuri ve Halide Edip’i ayrı bir yere koyar. Onlar Kemalist Cumhuriyetin yarattığı, gerçek romancı kişiliğini taşıyan, gerek yaşamlarıyla ve gerekse eserleriyle toplumu etkileyebilen, Kurtuluş Savaşı’nı yakından tanıyan “Ulusalcı” yanlarıyla ön plana çıkar. Kurtuluş Savaşı sırasında yaşadıklarını romanlarına taşıdıkları için de özel bir yer tutar. Bu üç yazar “Kemalist” misyonun yazarları olarak öne çıkar. Her ruh kendi içinde bir parça yurt severdir. Yazar da “Önce yerel, sonra da evrensel bir dünya insanıyım...Kendi ülkesini, kendi insanını sevmeyen, başka ülkeleri ve başka insanları sevemez!...³” der.

Ortaokulun son yıllarına doğru bir dönüşüm geçirdi. Benliğine kazıdığı bütün değerler alt-üst oldu. Ülke dışından J.Stainbeck, E.Hemingway, E.Zola, Balzac, Stendal, Gorki gibi yazarları tanımaya başlar. J.Stainbeck’in *Gazap Üzümleri* ile *Bitmeyen Kavga*’sı yazarı etkiledi. Yukarıdaki yazarlar alışılmışın dışında farklı şeyler söylüyorlardı. Dikmen’in ruhunda yaşadığı ilk devrim bu oldu. Aynı dönemde ülke içinde “toplumsal gerçekçilik” akımının önemli yazarlarını okumaya başladı. Yaşar Kemal’in *İnce Mehmed*, *Orta Direk*, *Yer Demir Gök Bakır* ve *Ölmez Otu’nu*, Orhan Kemal’in *Bereketli Topraklar Üzerinde*, *Kaçak*, *Hanımın Çiftliği*, *Gurbet Kuşları* ve *Murtaza*’sını okudu. O yıllarda F. Baykurt’un “*Yılanların Öcü*” romanı çıktı.1960 ihtilalinde sansür kuruluna takıldı. Filmi özel izinle gösterildi. Kendi içinde onlardan yeni bir şeyler buldu. Bu romanlarda anlatılanlar yazarın yaşamından izler taşıyordu.

³ 12.07.2015 tarihinde yazarla şirinevler’de yapılan görüşmeden.

Farklı ülkeleri tanımak için sürekli değişik ülke yazarlarından okumayı alışkanlık haline getiren yazar böylece o ülkeleri yakından tanıma fırsatı bulur. Yazara göre, bir yazarı büyüten ve onu evrensel kılan şey, başka inançları, başka yaşamları ve başka kültürleri yakından tanınmasıdır. Ancak o zaman o insanların acıları ve sevinçleriyle bütünleşebilir. Ancak o zaman yerelin zincirlerini kırarak evrensel insan olabilir.

Lise yılları “Toplumsal gerçekçiliğe” merak saldığı yıllardır. Bu yazarlar ve onların eserleri, yazarın içinden geldiği şeyleri, kısaca hayatın kendisini anlatıyordu. İşte yazarın görmek istediği, ona yabancı olmayan bu hayattır. Yoksulların, acı ve açlık çekenlerin, umut arayanların, Tanrı’ya ve inanca sarılanların, kurtuluş için Mehdi, İmam ve Mesih’i bekleyenlerin, ezilenlerin, sömürülenlerin gerçek dünyasıdır.

“*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” romanında sömürüye ve yoksulluğa isyan ediyor, insanoğluna kurtuluş için “Özgür olmak için ya Tanrı’nı, ya yazgını değiştirmelisin!”⁴ derken bunu anlatmayı, mücadele etmeyi, baskılar karşısında direnmeyi öğütler. Temel hak ve özgürlüklerin ancak mücadele edilerek kazanılacağını anlatmaya çalışır. Tanrı tarafından gönderilen Tevrat, Zebur, İncil ve Kur’an dünya düzeni için en ideal ilkeler sunmasına karşın mevcut dünyanın Tanrı’nın dünyası olmadığını; insanoğlunun kendi çıkarları için Tanrı’yı bile hiçe saydığını, böyle bir düzende gerçek özgürlüğün ve adaletin ortak mücadele ile kazanılacağını, bu dünyanın zalimlerin dünyası olmaması için yoksulların ortak mücadele vermesi gerektiğini anlatır.

Kafasında düşün karmaşası sürerken, 1960 Askeri Darbesi ile tanıştı. Darbe günü, babasının sokağa çıkma yasağı nedeniyle işe gidemeyip koşarak eve geri geldiğinde: “Kalkın! Askeri darbe olmuş.” diye yataklarından kaldırdığında, ilk tepki olarak “işe gidemeyeceğim, o gün para kazanamayacağım” diye üzülür. Her darbe, yoksulluğunun bir parça daha artması demek olduğunu öğrenir. Bu güne kadar ülkede yapılan tek bir darbenin yoksulları işe ve aşı kavuşturduğu görülmemiştir. Daha dramatik boyutu kendisini işe gidememekle ve para kazanamamakla üzerken, asıl üzüntünün büyüğü arkadan gelir. Babası, Ayaş

⁴ Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 64.

kasabasında iken bir seçim sırasında okuma yazma bildiği için bir sandığın başında görevlendirilmişti. Bu dönem Demokrat Parti dönemi idi.1960 askeri darbesi, geçmişin öfkesi ile temizlik hareketine girer. Babasının sandık görevlisi olduğu ortaya çıkar. Bu nedenle “odacı” ya da yeni adıyla “hizmetli” olarak görev yaptığı bir devlet bankası olan Buğday Bankası’ndaki görevinden uzaklaştırılır. Ailesi için o günden sonra yoksulluk günleri başladı. Darbe ile birlikte açlık da geldi.

Bu dönemin göreceli serbestisi ile Sosyalizmle tanıştı. Lise yılları, Türkiye İşçi Partisinin –TİP’in kurulduğu yıllardır. Bu yıllarda Marx’ı, Engels’i, Lenin’i, Troçki’yi, Stalin’i okudu. Bunları okurken yine yazara yol gösteren kimse yoktu. Dikmen, kendi arkını kendi açar.

Annesi varlıklı ve okumuş bir aileden gelir. Annesinin babası, Rüştüye mezunudur. O dönemde kasabada rüştüye mezunu olan kişi sayısı sınırlı idi. Dedesi, Ayaş’ın en ünlü zanaatkârıdır. Babasından devraldığı çilingir dükkânı vardı. Dükkânında süt makinesi, silah tamiri, bıçak, testere, bağ bıçağı gibi akla gelen her şeyi yapar ya da tamir ederdi. Ayaş’ın yerlisi ve okuryazarı olduğu için toplum tarafından saygı görür. Dürüst olduğu için mahkemeler tarafından bilirkişi olarak görevlendirilir. Dedesi, askerliğini yaparken Mustafa Kemal ile Edirne’nin kurtuluş törenleri sırasında tanışır. Mustafa Kemal, sohbet sırasında onun okuryazar ve zeki olması nedeniyle beğenmiş, Ankara’da emniyet müdürü yapmak için teklif sunmuş. Ama o ailesini bırakmak istemediği, annesi de izin vermediği için bu görevi kabul etmez, Ayaş’ta kalır.

Buna karşın Anneannesi, Dağıstan kökenli, Şeyh Şamil’in müritlerinden Şeyh Ahmet Dağıstanlı’nın torunudur. Dedesi Şeyh Ahmet Dağıstanlı, Şeyh Şamil’in Ruslara yenilmesi üzerine Anadolu’ya göçmüş, önce Ardahan’a, sonra da Eskişehir’in Sivrihisar kazasına yerleşmiş. Kendisi gibi Şeyh Şamil’in iki veliahdından biri olan Şeyh Ahmet Gümüşhaneli ise, Sultan Abdülhamid ve sistemle uzlaştığı için onun desteğinde büyümüş ve Osmanlıdaki Nakşibendiliğin yayılmasında önayak olmuştur. Anneannesinin dedesi ise Abdülhamit ile uzlaşmadığı için sürekli sürülmüştür. Ardahan’dan Sivrihisar’a, sürülen Şeyh Ahmet Dağıstanlı, bölgede müritlerinin artması üzerine Sultan Abdülhamid’i

kaygılandırmış, oradan Ankara'ya, oradan da Hicaz'a sürülmüş ve orada ölmüştür. Şeyh Ahmet Dağıstanlı, Anneannesinin annesi olan kızı Gonca'yı Ayaş'ta bir müridi ile evlendirmiş, o müritten kızı olmuş, o kız anneanesi Fatma Zehra'dır. Onu da dedesiyle evlendirmişler. Bütün bunları son romanı "*Kayıp Ruhlar Cenneti*" adlı eserde anlatılır. "*Kayıp Ruhlar Cenneti*" romanı, anne ve baba tarafının romanıdır.

Baba tarafına gelince, onlar Türkmen soyundan gelen çok kardeşli bir ailedir. Babası 13 yaşında babasını kaybettiği için ailenin reisi olur. Kardeşleri küçük olduğu için onları o büyütür. Babası ölmeyen önce bağcılık ve hayvancılıkla uğraşır. O dönemde varlıklıdır. Ancak ölümüyle birlikte serveti yağmalanır. Babası, Ayaş'ın zengin beylerine çobanlık yapmaya başlar. Bu nedenle okuyamaz. Gerçek bir meslek sahibi olamaz. Baba tarafı, "Hacı Bayram Veli" ile akrabadırlar. Babaannesinin kız kardeşi, "Hacı Bayram Veli" sülalesinden birisiyle evlidir. Anadolu'nun Türkmenlerinin, Osmanlı döneminde yaşadığı ezilmişliği, babasının sülalesi de yaşar. İnanç yönünden sindirilir. Ayaş'taki küçük bağ, kardeşlerinin evlenip çoluk çocuğa karışmasıyla birlikte yetersiz hale gelir. Ailenin toplam geliri üç aile ile çocuklarını doyuramaz hale gelir. Bunun üzerine annesi, Ayaş'ta gelecek hiçbir umut göremediği için çocuklarını okutmak amacıyla Ankara'ya göçme kararı alır.

Babası, annesinin baskısı ile Ankara'ya gelince vasıfsız işçi olduğu için gün bulup gün yemeye başladı. Sefalet yılları uzun sürdü. Yıllar sonra bir tanıdık aracılığıyla girdiği Buğday Bankası'ndaki odacılık görevinden uzaklaştırıldı. Ondan sonra sefalet dolu günler yeniden başladı. Babası, inşaat işçiliği, şantiyede gece bekçiliği, lokantada mutfak işçiliği gibi değişik işler de çalıştı. Ailenin yükü annesi ile kendisine kaldı. Ağabeyi, Şeker Fabrikaları adına burslu okuduğu için ortaokul sırasında aileden ayrıldı. Okulu bitirince de Kastamonu şeker fabrikasına elektrik teknisyeni olarak atandı. Bu nedenle aileyle pek bağı olmadı. Maddi olarak da destek olmadı. Bu nedenle annesi ve Dikmen, aileyi ayakta tutmak için çok uğraş verdi. Yazarın kendisi çalışarak, annesi de para karşılığı komşulara dantel, kazak örme gibi el becerisiyle aileye destek verdi. 1963 yılında yazardan on üç yaş küçük kardeşi dünyaya geldi. Adını Tefik Fikret'e hayranlığı nedeniyle

Fikret koydu. Küçük kardeşi yoksulluğu fazla tatmadı. Dikmen'in işe girdiği yıllara rastladı.

Kendi düşünsel alt yapısını farklı yazarları okuyarak oluştururken; lise yılları başladı. Liseye, Ankara Gazi Lisesi'nde başladı. Gazi Lisesi'nde Sağ düşünce ile tanıştı. Liseye "Türkçülük" akımının sözcüleri hâkim olur. Edebiyat hocası Nihal Atsız'ın kardeşi Necdet Sancar'dı. Okul Müdürü Veli Soysal da daha sonra MHP parti müfettişi oldu. Okul arkadaşlarının çoğu, ileriki yıllarda MHP'nin gençlik kollarında, idari örgütlenmesinde yer aldılar. Milletvekili seçildiler. Bu dönemde Milliyetçi-Türkçü/Ülkücü öğrencilerden daha fazla onların doktriner kitaplarını okudu. Milliyetçiliği yakından analiz etme, milliyetçi gençliği de yakından tanıma fırsatı buldu. Milliyetçilerin, çok az okuduklarını, daha çok siyasi önderlerinin sundukları misyonlara, sloganlara dört elle sarıldıklarını gördü.

Yazara göre, kişiliğinin oluşmasında, düşüncelerinin şekillenmesinde bazı romanların etkileri vardır. Roman kahramanları olarak John Stainbeck'in "*Gazap Üzümleri*" ndeki tanrıya inancını yitirmiş papaz Casy'sini; Dostoyevski'nin "*Suç ve Ceza*"sında ki adaleti sorgulayan Raskalnikov'unu, Turgenyev'in "*Babalar ve Oğullar*" romanındaki bütün inançlara sırtını dönen nihilist Bazarov'unu, Stendhal'in "*Kırmızı ve Siyah*" daki gönül çelen entrikacı Julien Sorel'ini, E.Zola'nın "*Germinal*"indeki işçi hakları için yaşamını öne koyan Etienne'sini, Gogol'ün, "*Bir Delinin Hatıra Defteri*" ndeki dünyayı sorgulayan delisini, Gorki'nin "*Ana*" adlı romanındaki anasını, Zweig'ın "*Her Devrim Adamı*" olan Fouche'sini; Mişima'nın "*Bir Maskenin İtirafı*" ndaki eşcinsel kahramanını yazarı etkiler.

Dikmen'in asıl dönüşümünü Siyasal Bilgiler Fakültesi sağlar. Türkiye'nin tanınmış profesörlerinden ders aldı. Sol bilinçlenmenin zirvesini burada yaşadı. Fakülteye düşünsel anlamda hazır gelse de Mülkiye yazara çok şeyler katar. Ufkunu değiştirdi. Türkçü—Milliyetçi bir liseden, devrimci bir fakülteye gelmişti. Her düşünceyi bütün çelişkileriyle içinde yaşadı. Mülkiye de öğrendiği şeyler, yazara dünyaya hümanist bir gözle ve evrensel bir anlayışla bakmasını sağladı. Mülkiye'de okurken, 1971 askeri darbesini yaşadı. Yasaklar, gözaltılar,

tutuklamalar kısacası ülkenin yaşadığı acılara tanık oldu. Mülkiye yılları, okuma ve araştırmanın zirve yaptığı yıllar oldu.

Mülkiye'den mezun olduktan sonra Türkiye Öğretmenler Bankası'nda Müfettiş olarak göreve başladı. Yedi yıl bu bankada görev yaptı.1980 Askeri darbe öncesi, bankada sarı sendika yerine devrimci sendika örgütlenmesini organize etti.1500 personelin yaklaşık 1200'ü devrimci sendikaya geçti. Ancak devrimci Sendika Bank-Sen'nin yasal hatası yazarı ve arkadaşlarını zamansız bir eyleme sürükledi. Bu nedenle davayı kaybetti. Lider olarak yazarı ve yaklaşık üç yüz arkadaşını bankadan atıldı. Devrimci sendika değişik yollarla sendikal direnişi kırdı. Yaklaşık bir sene işsiz kaldı. Tekrar ders çalışarak bir kamu bankası olan T. Emlak Kredi Bankası'na yeniden müfettiş olarak girdi. Her şeye sıfırdan başladı. Aynı banka da üst düzey yöneticilik yaptı.

Müfettişlik sayesinde bütün Anadolu'yu dolaşma ve tanıma fırsatı oldu. Ayrıca Anadolu'yu dolaşması, ülkesini tanımasını sağladı. Bu nedenle turnedekeyken okumalarını yoğunlaştırdı. Bu sırada yavaş yavaş romanlarını yazmaya başladı. Aslında ilk romanını lisede iken yazdı. Bir köy romanıdır. Fakir Baykurt'un etkisinde kalmıştı. Romanımın müsveddeleri 12 Mart kargaşasında kaybolup gitti. Bir daha bulunamaz. Müfettişlik döneminde de felsefe ve psikolojiye büyük ağırlık verdi. Felsefeyi liseden beri çok sever. Felsefe öğretmeni Serap San, Dikmen'e felsefe ve psikolojiyi sevdirebilir. Dünyanın felsefecilerini tanımaya, felsefi görüşlerini öğrenmeye çalışıyor, Aristo'yu, Platon'u ve diğerlerini okur. Müfettişlik dönemimde felsefe ve psikolojiye daha fazla ağırlık verdi. Ünlü filozofları ve akımları derinlemesine inceledi. Aynı şekilde psikolojinin devleri Freud, Jung, Adler, Lacan'ı okudu. 12 Eylül 1980 askeri darbesini müfettişlik dönemimde yaşadım. Darbe ile birlikte ülkenin içine düştüğü acıklı durum okumasını ve yazmasını daha da kamçılıdı.

Mülkiye'den 1973 yılında mezun olduktan dört yıl sonra evlendi. İki çocuğu oldu. Oğlu Çağdaş, Çanakkale Üniversitesi-Uluslararası İlişkiler bölümünü bitirdi. Kızı Gözde, avukat oldu. Eşi Güzide Hanım, Makedonya'nın Üsküp şehrinin Tetovo kasabası doğumludur. Beş yaşında iken Türkiye'ye gelir. Eşi ve kayınpederi sayesinde Balkanları tanıdı. Kayınpederi, İkinci Dünya

Savaşına katıldı. Önce kral için sonra da partizanlar için savaştı. Daha sonra da partizanlarla birlikte işgal güçleri İtalyanlara karşı savaştı. Ülkesinin içine sürüklendiği olumsuz durumu görerek 1955 yılında Türkiye'ye göç eder. Yazara yaşadıklarını, bölgeyi uzun uzun anlattı. Üsküp'ü, Ohri'yi, Gostivar'ı, Priştine'yi, Strugua'yı, Manastır'ı ve pek çok Balkan şehrini onun sayesinde tanıdı. Onun anılarının bir kısmına “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” romanında yer verdi. Ama söz konusu roman sadece onun yaşantısını içermez. Pek çok anı ve olay iç içe geçmiş durumda. Adı geçen romanı baskı öncesi Vedat Günyol okuduğunda, “bu roman meyvesi bol bir ağaca benziyor. Bundan pek çok roman ve öykü çıkar⁵” der. Öyle de oldu. O romancılığının kutsal kitabı idi. O “göle atılmış bir taşı. Etrafında yeni halkalar oluştu.” başka romanlar çıktı.

“*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*” adlı romanı, “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” romanının devamı gibidir. O bir arayışın romanıdır. İki roman birlikte okunmalıdır. Orada yaşananların birçoğu yaşanmış anılardır. İkisi de bilinçaltının değişik kulvarlarında gezinen romanlar olma özelliğini taşır. Her iki romanda anlatılanlar, bir tür ruh çözümlemesidir. Bu romanlarda uç noktalarda gezinirken, insanların yaşamlarında bu tür karmaşık ve aykırı ilişkileri yaşayabildiklerini anlattı. Marjinal ilişkilerin her insanın yaşamında varlığını, yaşanabilirliğini, vurguladı. Aykırı ilişkilerin yaşanabilirliğini anlattı. Her insan, kendisinin psikiyatristidir. Ruh çözümlemelerini tek başına yapabileceğini, ruhsal sorunları korkmadan kendisiyle yüzleşerek aşabileceğini vurguladı.

Bu nedenle “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” adlı ilk romanını, “Bilinç Akımı” ile “Şiirsel Gerçekcilik” anlayışı ile kaleme aldı. Bu romanı göle atılmış bir taşı. Onun oluşturduğu halkalarla diğer romanları olan “*Düşlerin Şarkısı Yok*” ile “*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*” adlı eserlerini yazdı. “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” ile “*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*” birbirini tamamlayan öz itibarıyla aynı kulvarda yürüyen romanları oldular.

“*Düşlerin Şarkısı Yok*” ise bu iki romanın etrafa saçtığı kıvılcımdan oluştu. Aykırı, ayrık, ama öz itibarıyla aynı içsel yolculuğu anlatan bir roman oldu. Bu roman da yakın arkadaşı olan Selman Ada'nın yaşamı etrafında

⁵ 06.06.2015 tarihinde yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

kurguladığı romanıdır. Ne tamamen ona dönük, ne de tamamen ondan bağımsızdır. Selman Ada, Türkiye'nin harika çocuklarından olup, çocuk yaşta Paris'e devlet tarafından gönderilip orada müzik eğitimi alan, bu konuda zirveye yükselen, “*Ali Baba ve Kırk Haramiler*” ile “*Mavi Nokta*” operalarını besteleyen bir sanatçıdır. Bir dönem Devlet Opera ve Bale Müdürlüğü yapan tanınmış bir operacıdır ve opera şefidir. “*Düşlerin Şarkısı Yok*” onun yaşam öyküsünün etrafına serpilmiş aykırı ışıklar saçan kıvılcımlardan oluştu. Ancak, tamamen onu anlatan bir roman değil. O romanda farklı kişilikleri iç içe geçmiş olarak yer alır.

Bu arada felsefik ve mitolojik bir çalışma olan “*Babilonya Şarkıları*”nı yazdı. Bu eser, başta Gılgamış Destanı olmak üzere Babil, Mısır, Kızılderili mitolojilerini içeren, felsefik gözlü, hümanist bakışlı epik bir eser oldu. Burada gerek inanç, gerek dünyaya bakış olarak “Bir Dünya İnsanı” olduğunu anlatmaya çalıştı.

Bu nedenle eserleri, insanın keşfine çıkan, dile getirilememiş, söylenememiş, baskı altına alınmış duyguları, okuyucu ile paylaşmak amacı taşır. İnsanın bütün çelişkileriyle var olduğunu, mükemmeliyet kavramının arkasına Tanrı dâhil kimsenin gizlenemeyeceğini, dünyanın da en az insanoğlu kadar kirletilmiş olduğunu, inançlarla, mistisizmle uyutulmuş insanoğlunun akla sırt döndüğü andan itibaren inişe geçtiğini, yüreğini ve sevgisini yitirdiği andan itibaren de köleleştiğini, emperyalizmin birer kölesine dönüştüğünü, boş yere kendisini kurtaracak mesih beklentisi içine girdiğini anlatır.

Romancılığının ikinci aşamasını tarihsel romanlar oluşturur. Mülkiye de okurken Prof. Şerif Mardin derse girer. İttihat ve Terakki dönemini derslerde anlatır. Bu dönemin Türk siyasi hayatında bir dönüm noktası oluşturduğunu, bu günün izlerinin o günde saklı olduğunu anladı. Daha sonra bu konuda derinlemesine araştırmalar yaptı.1908 Meşrutiyet Hareketinin ve onu gerçekleştiren İttihatçıların idealist yönü etkiledi. Bu güne Cumhuriyete ve demokrasiye dönük sorularının yanıtlarını o dönemde buldu. Bu amaçla “*Büyük Ölüler Meydanı*” adlı tarihi-belgesel romanı yazdı. Bu romanda Talat Paşa, Enver Paşa gibi tarihi kişileri Türk romancılığında ilk kez roman kahramanı olarak

kullandı. İttihat ve Terakki dönemini bütünüyle, doğru ve yanlışlarıyla anlattı. Tek bir bakış açısından bakmamaya özen gösterdi.

Bu romanını üçleme olarak düşünen yazar bu amaçla, “*Kayıp Ruhlar Cenneti*” adlı tarihi-belgesel romanını yazdı. “*Kayıp Ruhlar Cenneti*” aslında “*Büyük Ölümler Meydanı*”ndan önce okunması gereken bir roman özelliği taşıyor. Bu romanda Osmanlının bir panoramasını çiziliyor. İttihatçıların öncüleri olan “Yeni Osmanlılar” hareketi ve onların İttihatçılara bıraktıkları mirası anlatmaya çalıştı. Aynı şekilde İttihatçıların karşısında yer alan ve günümüze kadar mağdur rolünü oynamayı ilke edinen Muhafazakâr-Liberal kesimin öncüleri olan Hürriyet ve İtilaf grubunu da bütün yönleriyle anlattı.

Şimdi üzerine çalıştığı roman ise bu üçlemenin son kitabıdır. Burada İşgal İstanbul’u ile birlikte Kurtuluş Savaşı’nın oluşumu ve Mustafa Kemal ile Bolşeviklerin karşılıklı mücadelesini anlattı. Mustafa Suphi ile Anadolu’daki Bolşevik örgütlenmeyi okuyucuya sundu. Tarihi romanlarında resmi tarihin dışında söz edilmemiş, ya da söz edilmekten kaçınılan aykırı olayları tarihin labirentlerinde gezinerek anlattı.

Tarihi romanlarında, Emil Zola, Balzac ve Stendhal’ın etkisini ve “tarihi gerçekçilik” anlayışının izlerini görmek mümkündür...

Son olarak “*Cehenneme Koşan Atlar*” adlı faşizm ve diktatörlük üzerine deneme kitabını bitirmiş bulunmaktadır. “*Babilonya Şarkıları*” adlı epik eserinin bir tür uzantısı olan “*Baykuşların Gecesi*” adlı felsefik-mitolojik eseri ile “*Geceyle Sevişen Kadınlar*” adlı hikâyelerini de yazmaktadır.

Edebi Hayatı

Veysel Dikmen'in yazarlık serüveninin alt yapısı küçük yaşlardan itibaren oluşmaya başlar. Yaşadığı ekonomik zorluklar onu erken yaşlarda yaşam mücadelesine ve toplumun içinde var olmaya doğru iter. Küçük yaşlarda gazete satıcılığı, ayakkabı boyacılığı başta olmak üzere çok değişik işlerde çalışır. Farklı çalışma ortamları onun toplumu yakından tanınmasını sağlar. Toplum içinde erken yaşlardan itibaren yer almaya başlayan yazar, yaşamın girift sokaklarında yol alır. Yıllar geçtikçe toplumun genel yapısını, dünya düzeni, toplumu oluşturan sınıfları ve onun içinde var olma savaşı veren insanı tanımaya başlar. Bu da yazar Dikmen'in deyişiyle onun romanlarının alt yapısını oluşturur.

...Bu bağlamda yaşama dönük öğrendiklerim, romanlarımın alt yapısını oluşturdu. Kahramanlarımı bu çevrelerden seçtim. Roman kahramanlarım, gerçek yüzler ve gerçek ruhlardır. Sadece ufak tefek isim değişiklikleri ile su yüzüne çıktılar. Bu nedenle romanlarımda toplumun ve insanın keşfine çıktığımda yaşamın öğrettikleri bana rehber oldu, diye belirtir.⁶

Yazar Veysel Dikmen yaşama dönük olarak şunları ilave ediyor:

Biz yaşamın labirentlerinde gezinirken, yaşama tutunurken; hiçbir zaman hayatla bütünleşmedim. Onun içinde şeklen var oldum. Gerçek hayatla, kendi kurduğum yaşam birlikte yürüdüler. Ben yaşama ve onun yasalarına tabi olmadım. Hayatın içinde gezinirken, daha çok kendi yarattığım dünyanın insanı oldum. İkili bir hayat sürdürdüm Birisi benim dışımdaki var olan gerçek hayat, diğeri ise benim yarattığım yaşam. Bu ikili yaşamı "*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*" romanımda: "Yaratılan dünya, yaşanılan dünyadan daha gerçek ve sevgi doludur" diye yazmıştım. Bu nedenle yaratılan dünya romanlarımın dünyası oldu. Gerçek yaşama kendimi ezme fırsatı vermedim. Onun acımasızlığından, ikiyüzlülüğünden, sevgisizliğinden bu şekilde uzak durabildim. Bu çifte gerçeklik, hayata karşı direnebilmeyi öğretti. Roman kahramanlarımda birer marjinal kişilik olarak benim gibi gerçek yaşamı yok sayarak, onunla mücadele etme becerisini gösteren kişilikler oldular.⁷

Yazar Veysel Dikmen'in okuma hayatı ilkokul yıllarında bir arkadaşından ödünç aldığı bir kitapla başlar. Kitaplar hızlı bir şekilde yazarın dünyasına girer. Yoksulluktan dolayı yeni kitaplar alamayan yazar, harçlıklarını biriktirerek sahaflardan aldığı kitaplarla gidermeye çalışır. Çocukluğunun ve gençliğinin ilk yıllarında tek başına mücadele verir. Ankara'da oturduğu Ankara Kalesi'nin çevresinde okuma serüveninde ona yardımcı olacak, ona yol gösterecek kimse olmadığı için kendi mücadelesini kendisi verir. İlk zamanlarda rastgele yapılan kitap seçimleri ilerleyen yıllarda bilinçli bir hal almaya başlar:

⁶ 06.06.2015 tarihinde yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

⁷ 06.06.2015 tarihinde yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

Bendeki okuma sevgisi ilkokula giderken bir arkadaşımın aldığı ödünç kitapla başladı. Ardından çizgi romanlar yaşamımın içine girdiler. Yeni kitap almaya param yetmediği için harçlıklarımı biriktirerek sahaflardan eski kitaplar alarak okuma arzumu karşıladım. Çocukluğumun ilk yıllarında ne çevremde, ne mahallemde ne de ailemde kitap okuma alışkanlığı olan kimse bulunmadığı için, ben kendi yolumu kendim açtım. Kitap seçimini spontane yapıyordum. Annemin söylediği gibi yemez içmez, harçlıklarını biriktirir, kitaplara yatırırdım. O günlerde hangi tür kitaplar okumam gerektiği konusunda bana yön verecek çevremde kimse yoktu. Ben yolumu kendi kendime açtım. Önce içgüdülerim bana yol gösterdi. Sonra, yazarları tanımaya başladıkça arayışlarım doğru alanlara yöneldi. Bilinçli bir okur oldum. Yanılgılarım, başarımın mihenk taşları oldular. Böylece kendi yolumu kendim açtım.⁸

Veysel Dikmen, okuduğu kitaplar sayesinde öğrendiği ilginç öyküleri çevresindeki arkadaşlarına anlatarak yazarlığının temellerini atmaya başlar. Arkadaşlarına anlattığı öyküler, sadece kitaplardan öğrendikleri değildir. Onun anlattıkları şeyler, aynı zamanda kafasında yeniden kurguladığı öykülerdir. Bu da kendi söylemiyle düşünme, yaratma ve hayal gücünü beslemiştir.

Yazar Veysel Dikmen, ilk okuma ve yazma serüvenine başlarken kendi imkânları doğrultusunda birçok kaynaktan beslenmiştir. Onun düşünsel altyapısını oluşturan değişik kaynaklar vardır. İlk okuma zevkini oluşturan yazarların arasında: Michel Zevaco, A. Ziya Kozanoğlu, Nihal Atsız, Turhan Tan, Oğuz Özdeş, Esat Mahmut Karakurt gibi isimler bulunuyordu. Bu yazarlar, tarihi olaylara bakışını etkileyecektir. İttihat ve Terakki Dönemini anlattığı “*Büyük Ölüler Meydanı*” ile Jön-Türkleri, Yeni Osmanlıları ve Hürriyet ve İtilafı anlattığı “*Kayıp Ruhlar Cenneti*” adlı romanları kaynağını geçmişte okuduğu tarihi romanlardan alır. Özellikle Michel Zevaco’nun on ciltlik *Pardayanlar* serisi ile diğer romanlarından olan *Brüdan*, *Brüdanın Sonu*, *Serseriler Yatağı*, *Serseriler Yatağının Sonu* gibi eserleri, Fransız İhtilali döneminin tarihsel gerçeklikle ve düşsel boyutuyla entrikalarıyla başlı başına bir etkilenme alanıdır. Bu geçmişe dayanan bilinçaltını, özellikle Balzac, Stendhal, Zola gibi yabancı yazarlarla Yakup Kadri, Nahid Sırrı Örik, Cemal Kuntay gibi yerli yazarlar yazın serüveninin gerçekçi boyutunu beslerler.

Yazar Veysel Dikmen:

Balzac, Stendhal, Zola olmasaydı dünya tarihini, uluslararası entrikayı ve siyaseti tanıyamazdım. Yakup Kadri, Nahit Sırrı Örik, Cemal Kuntay gibi yazarlar olmasaydı bizim tarihimizin milliyetçi duygularla şişirilmiş, hamasi tarih anlayışının

⁸ 12.07.2015 tarihinde yazarla Şirinevler’de yapılan görüşmeden.

dışına çıkamazdım. Bu yazarlar, tarihi doğru perspektiften okumayı öğrettiler. Bu yazarlar, resmi tarihe meydan okuyan gerçek tarihin peşinden koşan kahramanlara ışık tuttular. “*Büyük Ölüler Meydanı*” adlı romanında söylediğim gibi eğer resmi tarihin peşinden gitseydim, “kuklalardan sahte kahramanlar yaratırdım.”⁹

İlerleyen yıllarda yazar Batı edebiyatına da yönelir. Batı edebiyatından J. Stainbeck, E.Hemingway, E.Zola, Balzac, Stendal, Gorki gibi yazarları tanımaya başlar. “Toplumsal Gerçekçiliğin” önderleri olan bu yazarlar, onun ufkunu genişletirler. Aynı yıllarda ülke içinden de Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Fakir Baykurt gibi toplumcu yazarları okumaya başlar. Bu yazarlarda kendi yaşamından izler bulur. Bu yazarların kimliğinde topluma gerçekleri söyleme, yazar sorumluluğu, sanat ahlakı gibi düşünsel gerçeklikle tanışır. Yazar Veysel Dikmen, yazarın topluma karşı sorumluluğunu dile getirirken şunları belirtir:

Tanrı, kurduğu adaletsiz ve kirlili dünyayı, insanoğluna güzel göstermek için gerçeği gizleme, onlara sanal cennetler sunma, adaletsizliği Şeytan’a yükleme gibi gerçek dışı söylemlere ihtiyacı vardır. Oysa sanatçı dürüst olmak zorundadır. Gerçekleri topluma açık yüreklilikle söylemelidir. Sanal düşlerin peşinden insanoğlunun gitmesini önlemelidir, gerçekle yüzleşmesini öğretmelidir. Bu nedenle yazar ahlakı, insanlara gerçeği söylemekten geçer. Büyülü ve gerçek dışı bir dünya yaratma yazarın değil; Tanrı’nın işidir.¹⁰

Dikmen, çocukluk döneminden itibaren yazarlığının alt yapısını oluştururken sadece edebiyat üzerine yoğunlaşmamıştır. O, aynı zamanda psikoloji ve felsefeden de yararlanmış. Başta Aristo, Platon, Marx olmak üzere felsefe tarihini derinlemesine incelemiştir. Bunun yanı sıra psikolojiye de yönelmiş, Freud, Jung, Adler, Lacan gibi önemli psikanalistlerin kitaplarını okumuş ve araştırmalar yapmıştır. Tennessee Williams, Eugene O’Neil gibi aykırı ve marjinal tiyatro yazarlarını okuyarak insanın derinliğine olan yolculuğu farklı boyutlara taşımıştır. Romanları okunduğunda yazarın felsefe ve psikoloji bilimleri ile ilgili okumalar yaptığı satırlarında kendisini belli etmektedir. Yazar Veysel Dikmen, bu konuda şu bilgileri verir:

Eğer Aristo, Platon, Marx gibi felsefeciler, Freud, Jung, Adler gibi psikanalistler, Tennessee Williams, Eugene O’Neil gibi tiyatro yazarları olmasa, “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek, Düşlerin Şarkısı Yok, Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*” adlı romanlarım olmazdı. Felsefe ve psikoloji benim toplumu ve insanı keşfetmemi sağladı. Söz konusu romanlarımda insanın keşfine çıktım. Toplumun ve insanın gizli labirentlerinde dolaştım. İnsanın görünenden daha derinlikli olduğunu gördüm. İnsanın toplum içinde yaşarken farklı bir yüz, kendi başına yaşarken başka bir yüz takındığını gördüm. İnsanoğlunun ikiyüzlü davranarak toplumla uzlaşabildiğini

⁹ 06.06.2015 tarihinde yazarla Şirinevler’de yapılan görüşmeden.

¹⁰ 06.06.2015 tarihinde yazarla Şirinevler’de yapılan görüşmeden.

anladım. Sürekli yalanlar arkasına gizlendiğini sezinledim. Yaşanan ve yaratılan dünya arasında bölündüğünü gördüm. Sevgisiz bir dünyada, barışa özlem duyarak yaşadığını anladım. Bu nedenle “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” romanımda, “Eğer insanoğlu gerçekten mutlu olmayı düşünüyorsa; ya Tanrısını ya da yazgısını değiştirmelidir!” diye yazdım. İnsan kendisi olmadıkça bu ikiyüzlü dünya da mutlu olması mümkün değildir! diye yazdım.¹¹

Yazar Veysel Dikmen, bu bağlamda ilk romanlarını felsefe ve psikolojik etkilerin altında yazar. Bu romanlar, “Felsefik ve Psikolojik Gerçeklik” akımının izlerini taşır. “Psikolojik Gerçeklik” modern insanın kendisini gizlemeye çalıştığı “Post-Modern” kılıfın içinden çekip çıkarır. Post-Modern insan, Neo-Kapitalist dünyanın toplumdaki soyutlayıp bireyselleştirdiği ve yalnızlaştırdığı insan tipidir. Yazar, çağdaş insana Post-modern kılıftan çıkış yolları önerir.

Dikmen, yazın hayatına şiirle başlar. İlk şiirlerini Tevfik Fikret, Orhan Veli ve Nazım Hikmet gibi şairlerin etkisinde kaleme alır. Değişik dergilerde yayınlanan ilk şiirleri “Şiirsel gerçekçilik” akımının izlerini taşır. Lise yıllarında yazar D. Mehmet Doğan ile birlikte çıkardıkları “Yaprak”¹² adlı edebiyat dergisinde:

Bu dünyanın cevri çetinmiş meğer
Bozuk düzen yaşamak neye değer,
Dört çivi ile bir nal buldunsa eğer,
Atını bulmadan nala güvenme¹³

diye başlayan şiiri, “Şiirsel Gerçekliğin” önemli örneklerinden biridir. Aynı şekilde Halk Ozanı Âşık Veysel’in ölümü üzerine, onun “*Dostlar Beni Hatırlasın*” adlı şiir kitabına atıfla “*Dostlar Beni Unutmasın*” adıyla kaleme aldığı uzun soluklu dizelerde de şiirsel gerçekliğin bir başka örneği görülür. Bu şiirin bir bölümünde:

Açsın solsun bin bir çiçek,
Varsın olsun ölüm gerçek,
Bir pınarsın dinmeyecek,
Dostlar Seni Unutur mu?¹⁴

¹¹ 06.06.2015 tarihinde yazarla Şirinevler’de yapılan görüşmeden.

¹² 06.06.2015 tarihinde yazarla Şirinevler’de yapılan görüşmeden.

¹³ 06.06.2015 tarihinde yazarla Şirinevler’de yapılan görüşmeden.

¹⁴ 06.06.2015 tarihinde yazarla Şirinevler’de yapılan görüşmeden.

diyen dizeleri de şiirsel gerçeklik öğeleri taşır.

Yazar Veysel Dikmen'in bundan sonraki yazarlık hayatında etkin olacak "Şiirsel gerçeklik" anlayışı, lise yılların da Shakespeare ile tanışmasıyla daha bir derinlik kazanır. Shakspeare'nin bütün eserlerini okur. Onun gerçekçi, bilinçaltını irdeleyen, ironik, sert sorular soran, insanı ve tarihi yargılayan psikolojik derinlik içeren dizeleri de onun belleğinde derin izler bırakır. Shakspeare, onun şiirsel gerçeklik anlayışının zirvesini oluşturur.

Yazar Veysel Dikmen'in çocukluk yıllarında kitapla tanışması nasıl ki yazarlık serüvenin temel taşlarını örmüş ise, o dönemde tanıştığı sinema sanatı da onun belleğinde derin izler açmıştır:

Sinemayı da romanlar gibi çok sevdim. Hayatın dışında kurduğum kendime özgü yaşamın oluşumunda sinemanın payı da oldukça etkili olmuştur. O bana özlem duyduğum duyguların, kişiliklerin, gizemli dünyanın peşinden gitmeyi öğretti. O çok aradığım hayallerle yüklü dünyayı filmlerde buldum. Filmler, benim yaşadığım ve yaratmak istediğim dünyanın ufkunu açtılar. Yazındaki romansal yaratımla, filmlerde ki düşsel yaratım aynı kulvarda buluştular. İkisi benim dört elle sarıldığım düşlerim oldu. Onlara bana düşlemeyi, yaratmayı öğrettiler. Kurgulanan dünya da kahramanlarla sevgiyle kucaklaşmayı öğrettiler. Sinema yaratımın perili büyüğü, roman kahramanlarının içinde koştuğu özel bir dünya oldu.

Önce filmleri, sonra yönetmenleri tanıdım. Lütfi Akad, Metin Erksan, bana toplumsal gerçekçiliğin önünü açtılar. Türk toplumuna farklı gözlerle görmemi öğrettiler. Ardından Yılmaz Güney geldi. Dünya sinemasından Ingmar Bergman, David Lynch, Luchino Visconti, Vittoria De Sica, Michelangelo Antonioni, Joseph Losey, benim bilinçaltımı ve siyasal sinema anlayışımı beslediler. Buradan tarihi romana geçişim kolaylaştı. Benim bilinç akımı ve şiirsel gerçeklik bağlamında ki romanlarımda İnmar Bergman ile David Lynch önemli rol oynadılar.¹⁵

Yazar Veysel Dikmen, ilk romanını lise yıllarında yazar. Fakir Baykurt'tan esinlenerek yazmış olduğu köy romanı 12 Mart'ın siyasi kargaşası içerisinde kaybolmuştur.

Yazarın romancılığı iki dönemden oluşmaktadır. İlk romanlarında insanın keşfine çıkan yazar, insanın iç dünyasında yaşamış olduğu sevgisizliği, yalnızlığı, mutsuzluğu derinlemesine irdeler. İnsanın hayat karşısındaki çaresizliği ve korkusu ilk romanlarının iç dünyasını ve temel yapı taşlarını oluşturur.

İkinci dönem romanlarında ise toplumun keşfine yönelir. Toplumsal ve tarihi konulara değinir. Yazarın bu romanlarını "belgesel-tarihi" romanlar olarak

¹⁵ 06.06.2015 tarihinde yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

değerlendirmek gerekir. Özellikle tarihi romanlar da bütün ayrıntılarıyla ortaya konmayan ve resmi tarihin söylemlerine takılan romanların aksine İttihat ve Terakki dönemini kısacası Osmanlının son döneminde yaşanmış olan olayları tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Burada resmi tarihin dışında, milli duygularla yüceltilmiş bir dönem değil; İttihatçıların bütün gerçekliğiyle ve doğru olarak anlatıldığı bir yol izler.

Veysel Dikmen, yazarlık dışında normal yaşamını, banka müfettişi olarak sürdürmüştür. Yazarın ilk eserleri müfettişlik yaptığı yıllarda yayınlanmaya başlamıştır. Müfettişlik yaptığı yıllarda yazar, dış dünyayı gözlemlene fırsatı bulur. Bu dönemde okuma ve yazma eylemini yoğunlaştırır. Yazar Veysel Dikmen, roman yazmanın bankacılığın stresini yok ettiğini söylüyor. Ve kendi yazarlık kişiliğini şöyle tanımlıyor:

Ben, yazar olarak topluma karşı bazı sorumluluklarım olduğu inancındayım. Bu nedenle zamanımın tek bir dakikasını bile boşa geçirmek istemiyorum. Sürekli okuyan, araştıran bir kişiyim. Dünya edebiyatını yakından izliyorum, klasik ya da modern bütün dünya yazarlarını yakından takip ediyorum. Farklı ülkelerden farklı yazarları tanımaya çalışıyorum. Bu farklılıklar, gerek dünya görüşüme, gerekse edebi satırlarıma yansıyor. Beni yerelden, evrensele taşıyor. Duygu ve düşüncelerimle ben bir dünya insanıyım. Ülkem kadar ülkemin dışında da yazar olarak varlığımı sürdürme imkânı buluyorum. Ama bu güne kadar ihanet etmeyen gerçek dostlarımı dünya yazarları içinden buldum. Onların dostluğuna yürekte inanıyorum. Onların acıları benim acılarım oluyor. Onlarla birlikte dünyayı yeniden yaratacağımıza, bu bozuk düzene şekil vereceğimize inanıyorum. Dünyayı kötülüklerinden arındıracak olanların dünya yazarları olacağına inanıyorum. Kitaplı peygamberler, bu güne kadar insanlığa söyleyeceklerini söylediler. Şimdi sıranın yazarlara geldiğine inanıyorum. Dünyayı değiştirecek güç, aydınlık beyinlerdir!...¹⁶

Yazmış olduğu romanlarıyla insana ve topluma bakışını ortaya koyan yazar, değişik dergilerde yayımlanan denemeleriyle sanat üzerine düşüncelerini dile getirmiştir. Yazar Veysel Dikmen'in romanlarının ve hikâyelerinin yanında: *Üç Nokta*, *Adam Sanat*, *Papirüs*, *Karşı* gibi edebiyat dergilerinde ve gazetelerin kitap eklerinde yayımlanan sanat üzerine denemeleri bulunmaktadır.

Yazar Veysel Dikmen'e göre günümüzde sanat, yorgun bir şekilde asasına dayanan yaşlı bir derviş gibidir. Bilgedir ama bilgeliğinin altında ezilmektedir. Yaşam giderek karmaşık hale gelmiştir. İnsanlar korkmuş bir şekilde inlerine çekilmişlerdir. İnsanoğlu küresel dünyada yalnızlaşmış ve bireyselleşmiştir.

¹⁶ 23.01.2016 tarihinde yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

Toplumun önüne çıkmaktan korkmaktadır. Bu yüzden yorgun ve yaşlı bilge, şaşkın bir şekilde ne yapacağını bilmemektedir. Yazar, o çok inandığı sanatın sadece gölgesinin ortalıkta dolaşmış gibi bir izlenim verdiği inanır.

“Günümüzde sanat yorgun argın esasına dayanmış yaşlı ve bilge bir derviş gibi şaşkın biçimde oradan oraya savrulup duruyor. Anlatacağı yeni masallar arıyor. Dizlerinin dibine oturmuş torunlarına anlatacağı anı kırıntıları da artık onu mutlu edemiyor. Gözleri geçmişin derinliğine takılıp kalmış bir şeyler aranıyor gibi. Sanırım adına sanat dediği sevgiyle yoğrulmuş yüreğini arıyor. Sanat nerede ve hangi çılgın düşün peşine takılıp gitmiş? Göremiyor onu bir türlü. Sanatın yalnızca gölgesi dolaşıyor gibi ortalıkta...”¹⁷

Yazara göre, birey gibi sanat da günümüzde giderek işlevini yitirmektedir. Medyanın arkasına takılmış sıradan eserlerin, yetkin ve özgün olmayan yazarların ön plana çıkartıldığı, kolayca yüceltildiği bir çağda yaşadığımızdan söz ederek; sanatın da kaçınılmaz bir çözümlenme ve yazgısı şimdiden belli kötü bir çözümlenme eşiğine doğru gittiğini belirtir. Ayrıca modern çağın eğilimleriyle sanatın eğilimlerinin birer çelişki içerdiğini söyler. Küresel dünyanın ve Neo-Kapitalizmin insan gibi sanatı da yozlaştırdığını anlatmaya çalışır:

Sanattaki Gerçekçilerin insanı algılayış ve yansıtışları, hem genel ve belirleyici, hem de bireysel boyutludur, Kitle iletişim araçlarının arkasına gizlenmiş modern çağın eğilimleri ile sanatın eğilimleri sanki uzlaşmaz çelişki içerisinde gibi. Bu çelişkinin çözümlenmesi de şimdilik bir hayli güç görünüyor. Oysaki sanatın eğilimi karmaşaların eğilimi ile özdeştir. Çağımızdaki karmaşa bu denli arttığına göre sanat ta kendi arkını kendisi açabilecektir. Düşünce çağının başlangıcından buyana sürekli değişken zeminler üzerinde gezinen sanat için bu karmaşa onun özlediği ve serpilip geliştiği uygun bir ortam olacaktır.

Sanat başlangıçta hep geçmişi taklit ederek, ona yeni boyutlar katarak geldi bu güne. Ama günümüzde ki geniş zaman dilimleri sanatçıya ait değil artık. O yalnızca belli “an”larla yetinmek zorunda. Günümüzde Sanat, böyle “an”ları yakalamakta zorlanıyor, ya da ışık hızıyla akıp giden “an”ları artık söze dökemiyor. Günümüzde geçmişi ve yarını belli olmayan her eylem, sanatın yeteneğine pranga vuruyor...¹⁸

Yazar Veysel Dikmen’e göre, sanatın rolü hayatı zenginleştirmektir. Çünkü sanat insanın kendisinde var olan duygularını ve anılarını çeşitlendirir. Sanat, tüm sanatçılar tarafından ortaklaşa olarak insan ve yaşam üzerine yürütülen bir deneydir. Sanatın amacı insanın yaşama gerçekten egemen olmasını sağlamak olduğunu belirten yazar, sanatı sevgiyle yoğrulmuş Tanrı’nın sesi olarak tanımlamaktadır.

¹⁷ Veysel Dikmen, *Kimliğini Arayan Sanat*, Adam Sanat, sy:100, Mart 1994, s. 66.

¹⁸ Ay., *Şeytanın Büyülü Masalı*, Üç Nokta, sy:3, Haziran- Temmuz 2002, s. 47.

Sanatın rolü hayatımızı zenginleştirmektir. Çünkü bir insanın birey olarak kendi yaşamındaki anılarının, duygularının çeşitliliği sınırlıdır. Ama sanat sayesinde başkalarının duygularını ve yaşamlarını paylaşıyoruz. Bu duygu zenginliği yaratır.

Bugüne dek bütün sanatsal tartışmaların temelinde; "estetik" ve "estetik dışı" ölçütlerin çatışması olduğunu söyleyebiliriz. Buna karşın, sanat, tüm sanatçılar tarafından ortaklaşa olarak insan ve yaşam üzerine yürütülen bir deneydir. Onlar için sanat, entelektüel hazların en üstünü ve insanı kişisel yetkinliğe ulaştıracak olan tek mantıklı yol olduğu kadar, insanlığın yitirdiği saflığın yeniden kazanılmasını sağlayan bir araçtır da...

Sanat, yaşama dair geniş ve derin bir bilgi demektir. Onun amacı, insanın yaşama gerçekten egemen olmasının sağlamaktır. İnsanlığın gelişimini sezme ve onu derinden anlama yeteneğidir. Yeni şeyleri, geleceğe gebe olan şeyleri, daha ilk belirdikleri anda tanıma yeteneğidir.¹⁹

Yazar Veysel Dikmen'e göre, sanatçının topluma karşı sorumluluğu vardır. Bir aydın olarak toplumun aydınlatılmasında her sanatçının görev bilinciyle hareket etmesi gerekir. Çağa ve zamana göre fikirleri değişse de topluma karşı olan sorumluluk duygusunu hiçbir zaman yitirmemelidir. Ona göre, sanatçı dışarıda var olan dünyayı da kucaklayarak sevgiden ve düşlerden yeni bir dünya yaratan kişidir. Yoksa var olan gerçeği olduğu gibi aktarmak sanatçı ruhuyla bağdaşmaz. Ama bütün bunları yaparken aklın eşliğinde yapmalıdır.

Sanatçının duygulardan öte, sanatçı olarak topluma karşı bir sorumluluğu vardır. Bu çizginin dışına çıktı mı önemini yitirir. Çağa ve zamana göre önemini yitirse bile bu sorumluluğu her zaman taşımak zorundadır.

Sanatçı aklın eşliğinde, sevgiden ve düşlerden oluşan yeni bir dünya yaratır; dışarıda var olan gerçek dünyayı da kucaklayan bir dünyadır bu...

Sanatçı, hem yüreğiyle, hem de kafasıyla yaratan kişidir.²⁰

"Çılgın Dünyanın Kavalcısı" olarak tanımladığı sanatçıyı yazar sanat üzerine yazmış olduğu bir denemesinde uzun uzadıya sanatçının kim olduğunu anlatır.

O, tersine dönen bir dünyayı, akılsal düşüncesiyle yörüngesine oturtan ya da çılgın düşleriyle onu yörüngesinden çıkartan kişidir.

O, kendi çılgınlığıyla, toplumun çılgınlığını bastıran kişidir.

O, peşine taktığı insanlara mutlu bir dünyanın suskun bezginliğini değil, karmaşanın egzotik sırlarını sunan kişidir.

O, büyük bir karmaşadan daha büyük karmaşaya sürüklenen, yeni bir dünyayı yaratmanın büyüüne kapılmış, Tanrısal gururu taşıyan kişidir.

¹⁹ Age., ss. 67-68.

²⁰ Age., ss. 67-68.

O, yalnızca yedi gün yedi gece sürecek yeni bir oluşumun sancılılarıyla değil, tüm yaşamı boyunca yaratının acılılarıyla sarsılan kişidir.

O, Tanrısal güçlerle donatılmasına karşın, insanına huzuru değil, karmaşanın cazibesini sunan kişidir.

O, cenneti de cehennemi de yok sayıp, kendi yarattığı düşlerinin ülkesinde gezinmekten sonsuz haz duyan kişidir.

O bedeni insan, ruhu şeytan; sözleri ateş, yaratısı su olan kişidir.

O, Tanrının sevgi yüklü sesi, o şeytanın büyü müsesıyla insanları avutan kişidir.

İnsanoğlu, tek boyutlu bir çizgide akan zaman tünelinin içinde yaşarken;

O zamansız ve çok boyutlu bir dünyanın keşfine çıkan İnsanoğlu, yaşamın demir ökçeleri altında ezilirken; O yaşamı aklıyla kuşatan kişidir.

İnsanoğlu giderek kendini tutsak eden erdemlerin peşi sıra koşarken O, İnsan onurunu yücelten yeni erdemsizliklerin peşinde koşan kişidir.

Yaşam, sürekli insanoğlunun direncini kırıp onu, adına huzur denilen sahte bir cennetin kollarına sürüklerken; O sonsuz ve düş yüklü bir dünyayla bile yetinmeyen kişidir.

İnsanoğlu, ruhundaki karşıtlıkları arındırmak için boş yere yaşamını heba erken; O, ruhundaki zıtlıkları çoğaltarak yaşamı renklendiren kişidir.

İnsanoğlu, ruhsal yıkıntıları arasında gözyaşı dökerken, O, yıkıntıların arasından gülümseyen kişidir.

İnsanoğlu düşünmeden konuşmayı; O, konuşmadan düşünmeyi seven kişidir.

İnsanoğlu, değişik etkilerle kişiliğini parçalayıp yanılgı dolu yollara sürüklenirken, O; bu etkilenimlerle ruh yoksunluğunu gideren kişidir.

İnsanoğlu, her çağda lirizmle duygularını avuturken; O, kıygılarıyla uykularını bölen kişidir.

İnsanoğlu, kendisini koşulsuz şekilde topluma teslim ederken O, varlığını toplumun ellerinden kurtaran kişidir.

İnsanoğlu, toplumda ancak başkalarına benzeyerek; O ise, benzemeyerek var olan kişidir.

İnsanoğlu, her yeni fikre kuşkuyla bakarken; O ise, onu dostça kucaklayan kişidir.

İnsanoğlu, yaşamını zindana çevirirken; O, yaşamını sanata dönüştüren kişidir.

İnsanoğlu sahip olduğu fikirleriyle gururlanırken; O, fikirlerinin sorumluluğu altında ezilen kişidir.

İnsanoğlu, tekil bir ruh taşıırken. O, binlerce ruh taşıyan kişidir.

İnsanoğlu, bilgeliğinden onur duyarken; O, bilgeliğinden utanan kişidir.

İnsanoğlu, kendince değer verdiği düşüncelerini sürekli tekrarlayıp dururken; O, söze döktüğü her düşüncüyü kendisinden uzaklaştıran kişidir.

İnsanoğlu, yalnızca kendi sevgisine; O İse insan sevgisine tapınan kişidir.

İnsanoğlu kendi soyundaki, O İse düşüncelerinde ki sürekliliği arayan kişidir.

İnsanoğlu, her koşulda yanına Tanrı'yı; O ise, şeytanı alan kişidir.

İnsanoğlu, ruh aynasında kendisini seyretmekten hoşlanırken; O, kendisine yüz çeviren kişidir.

İnsanoğlu, sürekli başkalarına; O, yalnızca gerçeğe borçlu olan kişidir...²¹

Bu bağlamda bakıldığında Yazar Veysel Dikmen, bir başka yazısında yazarları “Yeryüzünün Yeni Kitaplı Peygamberleri” olarak adlandırmaktadır. Çünkü onlar madde ve ruhu birleştirip somut halde insanlara sunan kişilerdir. Bununla birlikte bu dünyayı insancıl olmayan oluşumlardan kurtarmaya, yeni baştan düzenlemeye yönelmişlerdir. Yazar kişi, topluma öncü olmalı, topluma sevgi, mutluluk aşılmalıdır.

Antik Yunan düşüncesi, akla dayalı nesnel bir düşünceydi; en yüksek değerleri somut biçimde sunuyordu. Oysaki tek tanrılı dinler, soyut ilkeler üzerine kuruluşudur. Bu yüzden tek tanrılı dinler Antik Yunan düşüncesini soyutlayarak yorumluyordu. Kitaplı dinler için cennet de, cehennem de soyuttu; ödül de ceza da soyuttu.

Buna karşın yeryüzünün yeni kitaplı peygamberleri olan yazarlar, soyutla somutu madde ile ruhu birlikte yorumlamaya çalıştılar. Bu yüzden tek tanrılı dinler, yeni türeyen bu kitaplı peygamberleri hiçbir dönemde kabullenmedi. Onları hep dışladı. Çünkü onların vadet- tikleri cennette anlattıkları cehennemde somuttu. Düşleri gerçek yaşamla kucaklaşmıştı, madde ve ruhla birlikte bu dünyayı insancıl olmayan oluşumlardan kurtarmaya, yeni baştan düzenlemeye yönelmişlerdir. Onların cenneti de cehennemi de çok boyutlu ve seslidir.²²

Yazarın “*Babilonya Şarkıları*” adlı epik denemesi de Gılgamış Destanı'nın yeni bir versiyonudur. İnsanoğluna gökyüzüne ulaşan sevgiden bir kule yapmasını söylerken; insanlığın yeryüzüne dağıldığı Babil Kulesi'nde, yeniden toplanmasını önerir. İnsanlık ortak bir bütün, ortak bir aile olmadıkça huzuru yakalamasının zor olduğunu söyler. İnsanlık dağıldığı yer olan Babil'e doğru gitmelidir.

Bu bilgiler ışığında sanat hayatına devam eden Yazar Veysel Dikmen, çalışmamızda incelediğimiz eserlerini bu görüşler etrafında oluşturmuştur. “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek,*” “*Düşlerin Şarkısı Yok,*” “*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum,*” adlı psikolojik romanları, “*Büyük Ölüler Meydanı,*” “*Kayıp Ruhlar Cenneti*” gibi belgesel tarihi romanları ile “*Babilonya Şarkıları*” gibi epik

²¹ Veysel Dikmen, *Çılgın Dünyanın Kavalcısı*, Üç Nokta, sy: 2, Mart- Nisan 2002, ss. 9-10.

²² Ay., *Yeryüzünün Yeni Kitaplı Peygamberleri*, Üç Nokta, sy: 4-5, Kasım- Aralık 2002, s. 55.

mitolojik hikâyelerden oluşan eseri yukarda vurgulanmaya çalışılan görüşlerinin ürünleridir.

Yazar Veysel Dikmen, bu görüşlerine sadık kalarak, sanat çizgisinden sapmadan sanat hayatına devam etmektedir. O sanatı imbikten geçiren bir bilgenin çalışkanlığı ile çalışmakta, ilkelerinden taviz vermeden üretmektedir

BİRİNCİ BÖLÜM

VEYSEL DİKMEN'İN ROMANLARI

1.1. SICAK TANRIDAN SOĞUK EKMEK

Veysel Dikmen, “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” adlı romanını 1988 yılında yazmıştır. 1991 yılında Cem yayınevi tarafından ilk baskısı yapılmıştır. Daha sonra beş kere basımı yapılır. Romanı incelemek için kullandığımız kitap 1993 yılında ikinci baskı olan nüshasıdır. Roman 155 sayfadan oluşur, üç ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm kendi içinde beş ayrı kısma sahiptir. Bunun yanında birinci bölümün ikinci kısmı daha sonraki sayfalarda ismini öğreneceğimiz Mergül adlı bir kızın anı defterinden alınan bölümlerden oluşur. İkinci ana bölümse yine kendi içerisinde dört kısımdan oluşuyor. İkinci ana bölümün birinci ve dördüncü kısımları Mergül’ün anılarından oluşuyor. Üçüncü ana bölümse iki kısımdan oluşur. Bu bölümünde ikinci kısmı anılardan oluşur.

Yazar kitabını <*Sevgi için insanlığa / Yaşam için Tanrı’ya / Yöneltilmiş bir MANİFESTO’dur.*>²³ şeklinde tanımlıyor. Yazar eserini “Güneşi terk edip mum ışığına sığınan, sevgiyi yitirip yalnızlığa koşan, tüm insanlığa...”²⁴ adanmıştır. Yazarın diğer eserleriyle birlikte değerlendirdiğimizde “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” aslında insanın iç dünyasında saklı kalmış olan birtakım duyguların keşfinin yapıldığı, insanın iç dünyasının derinlerine inilmeye çalışıldığı, “*Düşlerin Şarkısı Yok*” ve “*Göz Yaşlarımı Size Bırakıyorum*” eserleriyle bir üçleme şeklinde ve bu üçlemenin ilki olarak tasarlandığını görürüz. Çünkü hem işlenen temalar bunu ortaya koyar hem de bu eserde yer alan birinci bölümün beşinci alt kısmında Derya’nın Liriya Lazaroviçle tanışmasından bahseder. Bu üçlemenin üçüncüsü olan “*Göz Yaşlarımı Size Bırakıyorum*” adlı romanda bu tanışma ve sonrasında gelişen olaylar üzerine kurulmuştur.

Yazar, bu üç romanı için şöyle diyor:

“*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” adlı ilk romanımı, “Bilinç Akımı” ile “Şiirsel Gerçekçilik” anlayışı ile kaleme aldım. Bu romanım göle atılmış bir taşı. Onun oluşturduğu halkalarla diğer romanlarım olan “*Düşlerin Şarkısı Yok*” ile

²³ Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993. Kitabın arka kapak yazısı.

²⁴ Age., s. 5.

“Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum” adlı eserlerimi yazdım. “Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek” ile “Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum” birbirini tamamlayan öz itibariyle aynı kulvarda yürüyen romanlarım oldular. “Düşlerin Şarkısı Yok” ise bu iki romanın etrafa saçtığı kıvılcımdan oluştu. Aykırı, ayırksı, ama öz itibariyle aynı içsel yolculuğu anlatan bir roman oldu.²⁵

Nitekim yazar, Ülkü Ayvaz’ın sunmuş olduğu “Sanat ve Sanatçılar” adlı radyo programında ilk üç romanı arasındaki bağlantıyı kendi ağzından anlatır:

“Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek” i yazarken temel amacım şuydu: İnsanın bilinçaltının keşfine çıkmak, onun gizli labirentlerinde gezinmek ve bu romanımı yazarken temel kurgu: Sevgi için insanlığa / Yaşam için Tanrı’ya / Yöneltilmiş bir manifestoydu. Çünkü yeryüzü eşitsizliklerle, ikiyüzlülüklerle ve köşeye sıkıştırılmış insanın sevgisiz bir ortamda kendisini var etme mücadelesi ile ilgiliydi. “Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek” adlı romanımı yazdığım zaman içerisinde Liriya Lazaroviç diye bir kahraman söz konusuydu. Bu kahramanla romanın diğer kahramanı olan Derya, bir çocukluk döneminde karşılaşır ve ona gizemli bir sevgi duyar. Daha sonra “Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum” romanımı yazdığım zaman burada aynı kahraman Liriya Lazaroviç’i aramaya çıkar. Onu gizemli bir yolculuktan sonra bir ruh kliniğinde bulur. Ve ona sevgisini sunma fırsatı bulur. Ama aradan yıllar geçmiş Liriya Lazaroviç –teninden güneş geçen kadın- yıpranmış, psikolojik bir takım darbeler yemiş ve yalnızlığın kollarına sarılıp bir ruh kliniğinde yaşamını tamamlamak üzeredir.

Her iki romanda da temel çıkış noktası balkan kökenlidir. Balkanlarda yaşayan bir ailenin çocuğunun etrafında gelişir. Ama buradan yola çıktığımda söylemleriyle, anlatımlarıyla yeryüzündeki sevginin ve sevgi arayışının evrensel temel vurgularını belirtmeye çalıştım. Ve insanoğlunun bu dar boğazlardan, çıkmazlardan, labirentlerden kurtaracak temel şeyin sevgi olduğunu, sevginin Tanrı’yı bile yaratan temel olgu olduğunu, sevginin insana özgü olduğunu anlatmaya çalıştım.²⁶

Romanın psikolojik yönü ağır basar. Her ne kadar fazla belirgin olmasa da akıcı bir olay örgüsünden ziyade insan psikolojisinin derinlerine inme ve bunu ortaya çıkarma çabası göze çarpar. Yazar, bu romanında insanın geçmişine takılıp kalmadan, kendi yaşamına yön verecek güce sahip olduğunu, sevgisini de yaşamını da kendisinin yaratabilecek yapıda olduğunu, insanların psikolojik özellikleri açısından ortaya koymaya çalışmıştır.

Varoluşçu psikolojinin izlerinin taşındığı bir olay örgüsünden bahsedebiliriz. Çünkü varoluşçu psikolojide, dünyada kendi varlığını kendi yaratan tek varlık insandır. Ve insandan önce bütün varlıklar varoluşlarından önce yaratılmışlardır. Varoluşçuluğa göre, insan yaşamaya başlamadan önce yaşam yoktur ve yaşama anlam veren yaşayan insandır.

²⁵ 23.01.2016 tarihinde yazarla Şirinevler’de yapılan görüşmeden.

²⁶ İstanbul Eczacılar Odası Havan Radyo, Ülkü Ayvaz, *Sanat ve Sanatçılar*, <https://archive.org/details/SanatVeSanatcilar-21.01.2010-VeysselDikmen>. [08.11.2015].

Veysel Dikmen, Öner Yağcı'nın kendisiyle yapmış olduğu bir söyleşide “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” adlı romanıyla ilgili düşüncelerini şöyle dile getirir:

Yaşanılan dünya, yaşanılması düşünülen dünyanın çok ötesinde, tıpkı aysberg gibi farklı bir görüntü sunar. Bizler görüneni ulaşılması çok güç bir dünya sanırız, oysa büyük, daha anlamlı ve daha gerçektir. Kitabımdaki olaylar görünen dünyanın değil, bir fırtınada zaman zaman ortaya çıkan o esrarlı dünyanın derinliklerini sunmaya çalışıyor. Bu yüzdendir ki, "yaratılmış bir dünya, yaşanmış bir dünyadan daha insancıl ve sevgi doludur". "Görünen yaşamımız insancıl ve sevgi dolu dünyanın yüzüne geçirilmiş bir maskeden başka nedir ki?"²⁷

Bütün bunlarla beraber yazar yaşam, yaşamı yaşanabilir kılan unsurların ne olduğu, asıl yaşamımızın bize dayatılan şeyler mi olduğunu yoksa özlemini çekip de yaşayamadığımız şeylerin mi oluşturduğu şeklinde bir sorgulamaya gitmiştir.

²⁷ Öner Yağcı, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek Üzerine Veysel Dikmen'le Söyleşi*, Karşı, sy:66, Ekim 1992, s.41.

1.1.1. Olay Örgüsü

Anlatma esasına dayalı edebi metinlerde olay örgüsü küçük olay parçalarının bir araya gelmesiyle oluşur. Olay örgüsü, romanda anlatılan öykünün bütünsellik içerisinde okuyucuya aktarılmasıdır. Klasik romanlarda olay örgüsü serim-düğüm-çözüm şeklinde ve kronolojik bir yapı arz etse de modern romanlarda bu yapı ortadan kalkmıştır. Olay, geçmiş-şimdiki-gelecek arasında zaman atlamaları yoluyla okuyucuya gelgitler yaşatır. Olay örgüsünün oluşabilmesi için de başta kişilere ihtiyaç vardır.

Öyleyse vaka herhangi bir alaka ile bir arada bulunan veya birbiriyle ilgilenmek mecburiyetinde kalan fertlerden en az ikisinin karşılıklı münasebetlerinin tezahürüdür.²⁸

Daha sonra buna bağlı olarak olayla birlikte mekân ve zaman olay örgüsünün genel akışı içerisinde yerini alır. Nitekim M. Tekin bu konu da düşüncelerini şöyle dile getirir: “Bir romanın kendi içindeki gelişimini, kişilerin konumunu, mekânın nitelik ve işlevini, zamanın mahiyetini, nihayet güçlü ve güzel bir romanda varlığını gizliden gizliye hissettiren ritmi, bu ritmi hazırlayan nedenleri belirleyip açıklamak için olay örgüsüne bakmak gerekir.”²⁹

Veysel Dikmen, eserlerinde olay örgüsünü düzenlerken klasik romanlardaki gibi olayların kronolojik sıralamasına uymamıştır. Birçok anlatım tekniği kullanarak olayları bir sıralama içerisinde vermemesine rağmen romanın genel yapısı içerisinde bütünlük sağlayan bir olay örgüsüyle okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

Roman genel olarak üç ana bölümden oluşmaktadır. Her bölüm kendi içinde birkaç bölümden meydana gelmektedir. Bölümler hemen hemen birbirinin devamı niteliğindedir. Anıların yer aldığı kısımlarda da roman birbirini izleyen bir yapı arz eder. Bu birbirinin devamı olma niteliği içerisinde zaman zaman geri dönüşler de yer alır.

Birinci bölüm, anlatıcı kahraman Derya'nın arkadaşlarıyla beraber okul dönüşü yolda geçirdikleri bir kazayla başlar. Derya ve beraberindeki arkadaşları

²⁸ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2000, s. 46.

²⁹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı- Roman Unsurları 1*, İstanbul: Ötüken yayınları, 2015, ss. 76-77.

yolda şakalaşarak eve dönmektedirler. Bu şakalaşmalar arasında Derya'nın arkadaşı Şener, belediyenin açmış olduğu kanalizasyon çukuruna düşer. -Bu durum Orhan Veli'nin Ankara'da belediye çukuruna düşmesi ve birkaç gün sonra İstanbul'da beyin kanamasından ölmesini hatırlatır. Ayrıca anlatılan bu olay yazarın hayatında aynı durumu yaşayan ve daha sonra nişanlısıyla beraber trafik kazasında ölen arkadaşının başından geçen bir olaydır.-

Bağırışlar, çılgınlıklar arasında etraftan insanlar toplanırlar. Bu çukurda tam olarak o sokakta bulunan genelevin karşısına denk gelir. Genelevin çalışanları da bu kalabalığa katılırlar ve yaralı Şener'i tedavi etmek için genelevin içine alırlar.

İlk kez GENELEVE gittiğimde, henüz dokuz yaşındaydım. Beni oraya çeken şey, ne bedenimi saran sınırsız ihtiras, ne gizliliğe doyumsuzca sarılan bir ruh, ne de paylaşılmak zorunda bırakılmış bir suç ortaklığıydı. Her şey okul dönüşü başlamıştı. Sınıf arkadaşım Şener, belediyenin açmak için özen gösterdiği ama bir türlü kapatmayı düşünmediği kanalizasyon çukuruna düştüğü zaman, o güne dek her gün önünden geçtiğimiz ama birbirimize dahi sormayı düşünmediğimiz, tıpkı yoksul semtlere özgü bir halk pazarı gibi insan selinin değişken olarak aktığı o dar kapının, yaşanan tatsız olaydan sonra bir genelev kapısı olduğunu öğrenmiştik.³⁰

Büyük bir şaşkınlık geçiren anlatıcı kahraman Derya ve arkadaşları da beraber içeri girer. Ancak bu zamana kadar sürekli önünden geçtikleri halde hiç içine girmedikleri genelev onlara çok değişik gelir. Hatta onlara anlatılandan çok farklı bir şekilde orada çalışan kadınlar kendilerinden beklenmeyen bir sevgi gösterir.

... Ama şu bir gerçektir ki adına sevgi denilen şey, annemin < orospu> diye nitelediği o çıplak kadınların teniyle, parmak uçlarında gizlenmişti sanki...³¹

Roman kişisi bütün bu yaşananlardan dolayı eve geç kalır ve genelev gibi kötü bir yere gittiği düşüncesiyle dövülür.

Anlatıcı kahraman gecenin ilerleyen saatlerinde uykuya dalar ve rüya görür. Rüyasında Mesih'i görür. Onun ağlamalarına Mesih de inanmıştır. Burada bahsedilen Mesih'i, Hz. İsa'dan ziyade genel manada bir kurtarıcı olarak değerlendirmek gerekir. İnsan, çektiği acılardan, zulümlerden bir Mesih sayesinde değil ancak kendi özgür iradesiyle mücadele ederek kurtulabilir. Oturduğu yerden bir kurtarıcıyı beklemek faydasızdır. İnsanların Mesih'i yine kendileridir.

³⁰ Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 7.

³¹ Age., s. 11.

O korkuların boğazımızı sıktığı, İsa'nın ve Muhammed'in tüm bedenimizi sarıp çocuksu korkularımızla bizi baş başa, çaresiz ve yapayalnız bıraktığı anlar...³²

Bizler, sevgi dolu ve yaşamın her zerresini duyumsayarak yaşayacak kadar cesur ve yürekli olmadıkça, yeni İsalara, Musalara ve Tanrılara hep gereksinim duyacağız.³³

Bu rüya içerisinde anlatıcı kahraman kendini bir anda cehennemde bulur. Cehennemde hem kendi bedeni yanar hem de yanan diğer bedenleri görür. Daha sonra zebani tarafından başka mekânlara savrulduğunu ve buranın da ıssız bir mezarlık olduğunu görür. Mezarlardan çıplak kadın bedenleri çıkmaya başlar. Bu kadınlar ellerine mezar taşlarını alırlar ve yola koyulurlar. Gittikleri yere anlatıcı kahramanı da götürürler. Birtakım yerlerden geçtikten sonra Mesih'in yanına varırlar. Mesih bunları iyi karşılar ve mezar taşlarının üzerindeki yazıları okumaya başlar. Bu taşlarda genel olarak şunlar yazar: İnsanın dünyayı kendine zindan ettiği, sevgiyi aramakla ömrünü tükettiği, yaşam korkusuyla insanların hayatlarını hapis hayatını çevirdiği, insanların korkularıyla dünyayı, yaşamı adeta kendilerine küçük bir mezar haline getirmişlerdir. Onlar için bu işkenceden kurtulmanın tek yolu vardır. O da ölüm. Bütün bunlardan sonra rüyadan annesinin terli alnını silmeye çalışırken uyanır. Ve böylece birinci bölümün ilk kısmı bitmiş olur.

Yazar, romanına ikinci kısımda romanın sonuna doğru ismini öğreneceğimiz Mergül adlı kahramanın anı defterine yazmış olduğu ya da içini döktüğü bölümlere yer verir. “Anı defterinden” diye başlıklarla verdiği bölümlerden beş adet anı yer alır.

Bu konuda belirtilmesi gereken bir başka hususa roman boyunca yer verilen anıların yazarın gerçek yaşamıyla bağlantılı olmasıdır. Romanda yer verilen anılar, yazarın balkanlardan göç eden kayınpederinin gerçek anılarıdır. Ama söz konusu roman sadece onun anıları etrafında oluşmamış, pek çok anı ve olay iç içe geçmiştir.

Anı defterinden alınan birinci bölümde dünyadaki sevgisizlikten, insanları sevmemesinden ve sevilmeşişinden, yalnızlığından ve yaşamın kötülüğü, dünyadaki sevgisizlik, yaşamın kötülüğü gibi konulardan ve bunu insanoğlunun kendisinin yarattığından bahseder.

³² Age., s. 36.

³³ Age., s. 119.

Sevgisizliğin ve acının ortağıyım... Yıllar yılı sevginin gökyüzünde yitip giden bir dost bir yıldız gibi göz kırpmasını bekledim. ...Söyleyin, suçu hep Tanrıya yüklenen böyle bir yaşamı, insan kendi kendine yaratmadı mı?.. Yaşam benim için birbiri içine geçmiş halkalar gibi, hareket ettikçe daraldığını, bedenimi sıktığını hissediyorum³⁴

Anılardan oluşan ikinci kısımda, genç bir insanın hayata ve insanlara yabancı oluşundan, yalnızlığından ve mutsuz bir insanın söylemlerinden bahsediyor. Yaşamaktan zevk almayan, dünyayı sevgisiz olmakla suçlayan, dünyayı bu hale getiren insanlarla bir arada yaşamak zorunda olmasından dolayı hezeyan içinde olan bir kızın anıları yer alır burada.

...Yalnızlığım, çaresizliğim beni yok ediyor; evrende küçücük bir zerre haline getiriyor. ...İnsanların, tekdüzeliğin ve yalnızlığım içindeki böyle bir dünyada var olması. Ve benim onlarla yaşayıp korkuyu ve mutsuzluğu tanımam...³⁵

Anı defterinden alınan üçüncü kısımda da mutsuz, yorgun, kederli hisseden bir kızın anıları ve geçmişte üniversite arkadaşı olan Kunt'la okulda oldukları bir andan bahseder. Kunt'a düşüncelerinden bahseder. Ortak arkadaşları Derya' ya olan bağlılığından, sevgisinden bahseder. Dertlerini, sırlarını, paylaşacak kadar etkilenir Derya'dan.

Yüreğim yine anlamsız kederle yüklü, yorgun, çökmüş ve berbat bir durumda hissediyorum kendimi. Uzun zamandır içimde anlatamadığım bir sıkıntı var... Ne yaşamımı, ne de duygularımı yerli yerine oturtabiliyorum...³⁶

...Sevgi ve gizlerse sönmeyen yıldızlar gibidir. Ruhumun ayak izleri üzerinde gezinmesine nasıl da olanak tanıyordum Derya'ya... En gizli sırlarımın kapılarını açabilecek sihirli bir anahtarı vardı elinde sanki...³⁷

Anılardan oluşan dördüncü kısımda, anıların sahibi anlatıcı okurlara korkularından ve rüyalarından bahseder. Ayrıca kitabın bu bölümüne kadar yer almayan cinsel unsurlar yer almaya başlar. Özellikle diğer anılarda ve eserlerde göreceğimiz aile ve akrabalar arası cinsel ilişkinin ilk örneğini ortaya koyar. Anılarda yer alan anlatıcı kahraman yani Mergül, korkularından bahsettikten sonra rüyasından bahseder. Rüyasında görmüş olduğu kıllı, maymunu yaratık onu evine kadar takip eder en sonunda da roman kahramanı rüyasının sonunda bu yaratığın annesiyle cinsel ilişki içerisinde olduğunu görür ve terler içinde sınırsız rüyasından uyanır.

³⁴ Age., s. 17.

³⁵ Age., s. 19.

³⁶ Age., s. 20.

³⁷ Age., s. 23.

Birinci ana bölümün ikinci kısmının içerisinde yer alan ve şimdilik anıların sonuncusu olan beşinci alt kısımda da yaşamış olduğu, sevgisini verdiği ama cinsel konular dışında herhangi bir karşılık bulamadığı sevgilisini ve aldatılmasını anlatılır.

Anılardan ve buraya kadar ele aldığımız bölümlere baktığımızda yazarın romanı insanın iç dünyasını, bastırılmış güdülerini, tabiri caizse balta girmemiş duygularını ortaya çıkarmada özellikle rüyalarından faydalandığını görüyoruz.

Düşler³⁸, insanın iç dünyasını anlatması bakımından insan hayatında önemli bir yer tutar. Psikanalizme göre, rüyalar insanların hayatlarında yaşadıklarının bir yansımasıdır. Hayatta insanların yaşadıkları, bastırılmış duyguları rüyalar sayesinde ortaya çıkmaktadır. Burada da Mergül'ün anılarının anlatıldığı bölümlerde yazar özellikle kahramanların psikolojik alt yapılarını okuyucuya sezdirmek amacıyla eserine kahramanların rüyalarıyla bir derinlik katmıştır.

Roman, anılardan sonra üçüncü alt kısımda yine anlatıcı kahramana, geri dönüş tekniğiyle kahramanın çocukluğuna döner. Kitabın başlangıcında okul dönüşü yaşanan olay sırasında dokuz yaşında olan kahraman burada on dört yaşındadır. Aradan beş yıl geçmiştir. Bu bölümde olayların oluş zamanıyla anlatılış zamanı birbirinden farklıdır. Hafız olmak istemeyen ancak baba baskısıyla hafızlık eğitimi almak zorunda kalan kahramanın hafızlık serüveni anlatılır. Bu eğitim sırasında gördüğü baba baskısından ve sevgisizliğinden bahsettikten sonra yaşadığı Tetova adlı kasabadan ve burada gördüğü dini baskıya yer verir. Geri dönüşlerle Tetova kasabasındaki yaşamından bahsederken babasını ve onun yanında çalışan Abaz Dayı'yı tanıtır; onun hayatından anlatıcı

³⁸Freud ve Psikanaliz, www.maximumbilgi.com, Araştırmalar serisi No:42, ss. 11-12, <http://www.psikiyatr.com/other/freudvepsikanaliz.pdf>, [10/05/2015]. "Freud, düşle ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: Psikanaliz şunu öğretir; her düş anlamlıdır, düşün tuhaflığı düşün anlamını dile getirilmesi için girişilen çarpıtmalardan kaynaklanır. Saçmalığın ardında niyet yatar, düşün saçmalığını alay, dokundurma ve çelişki dile getirir, düşün tutarsızlığının yorumlama açısından önemi yoktur. Uyandıktan sonra anımsadığımız kadarıyla düşe, düşün belirtik içeriği adını vermeliyiz. İşte, bunu yorumlayarak belirtik içeriğin gerisinde saklanan düşün örtük düşüncelere doğru yol alırız. Bu örtük düşünceler artık tuhaf, tutarsız ya da saçma olmaktan çıkarlar, bunlar bizim geceki düşüncemizin gerçek birer ögesidir. Düşün örtük düşüncelerinin, düşün belirtik içeriğine dönüştüren sürece düş çalışması adını veriyoruz; çarpıtıcı bir çalışmadır bu. Öyle ki bunun sonunda düşsel içerikteki düş düşüncelerini artık tanımaz oluruz."

kahramanla sohbetleri aracılığıyla kesitler sunar yazar bize. Abaz Dayı'nın babasıyla tanışmasından, onun yanında çalışmaya başlamasından bahseder.

... Beni ünlü bir hafız olarak yetiştirme çabası içerisinde olan ve bu konuda gerekli tüm yöntemleri deneyen babamın yarattığı o korkuya karşın bacaklarım müftülük binasına girmemekte direniyordu. Babamın bu konuda bitmek bilmeyen tutkusu ve ödün vermez otoritesi; zamanla boynuma asılmış Tanrı korkusuyla birleşince, ruhuma isyankâr bir konum kazandırmıştı.³⁹

Yine burada üzerinde durulması gereken bir başka nokta ise yazarın romanında bahsettiği Tetova kasabasının yazarın ve ailesinin hayatında önemli bir yer tutmasıdır. Çünkü yazarın eşi, Makedonya'nın Üsküp şehrinin Tetova kasabasından göç etmiş birisidir. Dikmen'in romanlarında bolca üzerinde durduğu balkanları ve balkan insanını eşi ve kayınpederi sayesinde tanımıştır.

Eşim Güzide, Makedonya'nın Üsküp şehrinin Tetovo kasabası doğumludur. Beş yaşında iken Türkiye'ye gelmişler. Eşim ve kayınpederim sayesinde Balkanları tanıdım. Kayınpederim, ikinci Dünya Savaşına katılmış. Önce kral için sonra da partizanlar için savaşmış. Daha sonra da partizanlarla birlikte işgal güçleri İtalyanlara karşı savaşmış. Ülkesinin içine sürüklendiği olumsuz durumu görerek 1955 yılında Türkiye'ye göç etmiş. Bana yaşadıklarını, bölgeyi uzun uzun anlattı. Üsküp'ü, Ohri'yi, Gostivar'ı, Priştine'yi, Strugua'yı, Manastır'ı ve pek çok Balkan şehri onun sayesinde tanıdım.⁴⁰

Birinci bölümün üçüncü kısmı anlatıcı kahramanın yaşamla ilgili düşünceleriyle başlar. Yaşamı, yaşanabilir hale getirmek bizim elimizde; sürekli korkularla yaşamak hayatımızı kendi ellerimizle cehenneme çevirmektir. Yaşamdan korkmak ya da onun eğreti bir elbise gibi üzerimizde durmasındansa yaşamı sahiplenerek yaşamalıyız.

Uyuyan insanlarla ölümler bir silüetten başka bir şey değildir. Söze sığınarak yaşayanlarsa, yaşam tarafından elinin tersiyle bir kenara itilirler. İnsan için gerçek yaşam, böyle bir dünyaya karşın, yaşayabilme cesaretidir. Bu cesareti yitirenlerse, kendi yaşamlarını çalan hırsızlardır... Korkaklar ışığa değil geceye sınırlar... Çünkü tutku, kendi kaynağını tüketir durmaksızın. Kötü bitirilmiş bir yaşam, ona kötü başlama istencinden başka bir şey değildir. Çünkü bizler, içimizde uyuyan yılanın gün gelip dişlerinin zehirle dolmasını bekliyoruz...⁴¹

Yaşamı, üzerimize eğreti duran bir elbise gibi giymemeliyiz.⁴²

Yaşamla ilgili bu düşüncelerden sonra anlatıcı kahramanın babasının, yapılan bir darbe sonucu saraydaki çilingir işi son bulur. Ve Sırbistan'daki

³⁹Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 33.

⁴⁰ 15.09.2015 tarihinde yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

⁴¹ Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 44.

⁴² Age., s. 45.

yaşamları istemeyerek de olsa sonlanır. Babanın iş bulma umuduyla kasabalarına –bu kasaba Tetova – dönmesi ve anlatıcı kahramanın ise okuma hevesi ile bu kentte kalması, amcasının evine taşınmasıyla olay örgüsü devam eder.

Daha sonra amca tanıtılır. Amca az konuşan, eve zaman zaman geç gelen, esrarengiz bir yapıya sahip bir kişi olarak tanıtılır. Anlatıcı kahraman her ne kadar amcasıyla beraber kalsa da amcasıyla fazla iletişim içerisinde değildir. Hatta bu yalnızlığı içerisinde yengesiyle iletişimi daha da artar. Amcanın gün geçtikçe evden uzaklaşması ve eve geç gelmeler zamanla aile kavgalarına neden olur. Sarhoş gelinen bir günün ardından amca karısını döver. Ancak yeğen olan anlatıcı kahramanın elinden bir şey gelmez.

Bütün bu olanlardan sonra bir akşam polis olduklarını söyleyen iki kişi amcaı karakola götürür. Ve o akşamdan sonra bir daha geri dönmez. Bütün aramalara rağmen yenge ve yeğen amcadan bir iz bulamazlar. Ancak yirmi gün sonra günlük gazeteler sol bir örgütün ortaya çıkarıldığını ve suçluların yargılanacaklarını yazar. Amcaı ilgili ilk iz böylece bulunmuş oldu. Ancak soruşturma tam bir ay sürer. Bu arada evin geçimini sağlamak için yenge ev işlerinden arta kalan zamanlarda dikiş ve örgü işleri yapar. Anlatıcı kahraman ise plan ve izolit üzerine iş yapan bir dükkânda çalışmaya başlar. Böylece her ikisi de eve katkı yapmaya çalışırlar.

Bir gün anlatıcı kahramanın eline patronun evine götürmek üzere paketler tutuşturulur. Eve gittiğinde patronun karısı karşılar. İçeri buyur eder onu ve soğuk bir şeyler ikram etmek için mutfağa gittiğinde patronun kızı bütün cinselliğiyle gelir. Biraz sohbetten sonra konu cinsel deneyim yaşayıp yaşamadığına gelir. Patronun karısı gizli tutması karşılığında daha önce bir kadınla yaşamadığı deneyimleri yaşayabileceğine dair sözler sarf eder. Ve kızıyla beraber kahramana ahlaksız sayılacak davranışlarda bulunurlar. Bunun utancıyla kahraman hızla bu ortamdan uzaklaşır. Yine yaşanmaması gereken cinsel olay meydana gelir. Bu olaydan sonra kahraman yeni bir iş bulur. Likit gaz üreten bir fabrikada çalışmaya başlar. Burada tanıdığı ustası Namık Usta'yı çok sever ve onunla dostluğunu ilerletir.

Dostluğun ilk günlerinde öğle yemeklerinde geçici şeyler yerlerken dostluk ilerledikçe öğle yemekleri rakıly sofralara dönüşür. Namık Usta rakısını yudumladıkça açılır konuşmaya başlar. Ustasını ve onun sohbetlerini seven kahraman tam yalnızlığını birileriyle gideriyor derken bu dostluk bir gün Namık Usta'nın evinde kendini silahla vurmasyyla son bulur.

Bu ölümle tekrar yalnızlık içine düşen kahramanda yaşamdan soğumalar, karamsarlığa düşmeler yeniden baş gösterir. Ancak birlikte yaşadığı yengesine karşı da sorumlulukları vardır. Namık Usta'nın ölümünden sonra yeni iş arayışlarına girer. Bir gün sinemayı temizleme işi bulur üstelik de öğleden sonra gösterilecek olan "Sessizlik" adlı filmi seyretme imkânı bulur. Erotik görüntüler içeren film Namık Usta'nın yanında bastırılmış halde bulunan tutkularını yeniden hareketlendirir. Filmin etkisiyle bir geneleve gider. Ancak yıllar önce şimdikinden bambaşka sebeplerle gittiği genelevden farklı bir manzarayla karşı karşıya kalır. Dokuz yaşındayken karşılaştığı o sevgiyi şimdi bulamaz. Belki de bir tutku peşinde gittiği belki de yalnızlığını gidermek için gittiği bu mekândan eli boş döner.

Günlük hayatın ve iş hayatının bu hengâmesinden sonra eve döndüğünde yengesini çoğu zaman kumaş parçaları arasında kaybolmuş bir şekilde çocukları da uyur bulur. Böyle zamanlarda her ikisi de hayatın zorluklarından bahseder dertleşirlerdi.

Bayramın yaklaştığı günlerdi. Bayrama yetiştirmek üzere siparişleri yapmakla meşguldü yenge. Arife günü kahraman eve döndüğünde yengesini yine kumaş parçalarının arasında bulur. Yenge, bir kumaş parçasını göstererek bunu kendisine ayırdığını ancak yoğunluktan deneme imkânı bulamadığından yakınır. Kumaşı deneme sürecinde her ikisi de tutkularını kurbanı olur ve oracıkta sevişirler. Ve yine aile içi ilişki, bastırılmış duyguların gün yüzüne çıkışı, tutkuların kurbanı oluş kendini gösterir.

Ayrıca belirtilmesi gereken bir başka nokta ise, romanın bu bölümünde anlatılanlarla yazarın gerçek hayatı arasındaki paralelliktir. Yazar, küçük yaştan itibaren değişik işlerde çalışmış; ayakkabı boyacılığı, gazete satıcılığı,

sinemalarda gazoz satmak gibi birçok işle uğraşmış annesine aile geçiminde yardım eder. Annesi ise evde dikiş nakış işleriyle hayat mücadelesine sürdürür. Buna rağmen, babası vasıfsız işçi olduğu için çoğu zaman işsiz kalırdı. Yazarın gerçek hayatıyla romanda anlatılanları bir karşılaştırmaya tabi tuttuğumuzda kahramanlardan Derya'nın amcasının babasını, yengesinin annesini, kendisinin de Derya'yı yansıttığı açıkça görülür.

Birinci bölümün beşinci ve son kısmında geriye dönüşlerle kahramanın çocukluğunda bağ evindeki yaşamından ve baba baskısından bahseder. Daha sonra her yaz ailesiyle beraber dinlenmek için gittikleri yeri değiştirip Ohri şehrine gitmelerinden ve burada tanıştığı Liriya Lazaroviç ve onun engelli oğlu Radomar'dan bahseder. Ohri Gölü'nün kenarında yapılan tatilde kahraman Lazaroviç'i ilk defa uzaktan görür. Daha sonraki günlerde onlarla tanışır ve dostluklarını ilerletirler. Artık her sabah yürüyüşler Liriya, Radomar ve anlatıcı kahraman üçlüsüyle gerçekleşir. Gittikçe Liriya'ya ısınan ve onu seven anlatıcı kahraman bu bağlanma öyle ileri derecelere ulaşır ki oğlunun ona sarılması bile kıskançlık sebebi olur. Yine sabah gezmesine çıkılan bir gün -bu sabah Liriya gelmediği bir gün- gölün kenarında otururken kahraman tutkularına yenilir ve ani bir kıskançlık kriziyle Radomar'ı göle atar. Ancak daha sonra vicdanının sesini dinleyerek gölde boğulmak üzere olan engelli Radomar'ı kurtarır.

Eve dönüp geldiklerinde anlatıcı kahraman olayla ilgili Liriya'ya bir sürü yalan söyler. Radomar'ın ayağının kayıp göle düştüğünü zorla onu kurtardığından falan bahseder. Liriya, ilk şoku üzerinden attıktan sonra küveti su doldurur ve her ikisini de çamurlarından arındırır. Banyo sırasında yine ıslaklığın verdiği bir etkiyle Liriya da soyunup küvete girer. Değişik şeyler yaparlar. Bütün bu güzellikler kahramanın deyimiyle, cennetten ailesi tarafından tatilin bitirilmesiyle koparılmıştı.

İkinci bölüm başladığında yine anı defterine dönülür. Anılar parça parça okuyucuya sunulmaya çalışılır. Anılar yaşam, ölüm ve sevgi üzerine düşüncelerin ifadesiyle başlar. Derya'ya dostluğunu özlediğini, onunla geçirdiği mutlu huzurlu dakikaları özlediğini ancak korkularında bir türlü yakasını bırakmadığında

bahseder. Yine bu anılarda dünyanın kötülükle, sevgisizlikle yüklü bir dünya olduğu, sevgiden çok uzak bir dünya olmasından yakınmalar yer alır.

İnsanın yaşamı yaşamak istediklerimi yoksa yaşadıkları mı? Yaşam bunlardan hangisi? Bunlar sorgulanır. Yapmak isteyip de yapamadıklarımızı yapma çabasıdır yaşam. Bütün engellere rağmen her şeyi iyi ve kötü yönleriyle sevip özlemlerimizi, istediklerimizi yapma çabasıdır yaşam. Aslında anılarda yazanlara baktığımızda kahramanın bu denli hayatı sorgulaması, sevgiyi araması hep onun gerçekte yaşamış olduklarının sonucudur. Çünkü o hep sevgiden, şefkatten, gerçek dostluktan uzak olmuştur. Anılarda mutsuz bir insanın, sevgiyi arayan bir insanın serzenişleri görülür.

Anılardan sonra ikinci kısım bir darbe günüyle başlar. Anlatıcı kahramanın babası işe gitmek için çıktığı sokaktan askerlerce geri çevrilir. Tank sesleriyle uyandıkları bir günün sonrasında fakülte amfisinden alınıp günlerce gözetim altında tutulur. Sorular ve asılsız suçlamalarla karşı karşıya kalan öğretim görevlisi kahraman oradaki eski bir öğrencisi vasıtasıyla kaçar ve dededen kalma bir bağ evinde saklanır. Darbenin anlatıldığı bu bölümde yaşananlara baktığımızda bunun 1960 darbesi olduğu görülür. Bu dönemde yaşananlarla darbe döneminde yaşananların birebir aynı olduğu görülür. Ancak burada anlatılan anlatıcı kahramandan ziyade 1960 darbesinde babasının başından geçenlerin bir anı niteliğinde okuyucuya aktarılmasıdır. Bağ bekçisinin ihbarı üzerine ikinci kez tutuklanır. Onun gibi tutuklanan birçok kişinin hayatla bağları kesilmişti bile.

Tank sesleri ülkeme, paletlerin karlan ezdiği, ulusal radyodan ulusal marşların çalındığı, insanların ekmek ve yaşam kaygısı içine düştüğü, yapay güvenlerin yaratılmaya çalışıldığı, aydınların, işçi liderlerinin, gazetecilerin, politikacıların, öğrencilerin, askeri araçlarla evlerinden birer birer toplanılmaya başlanıldığı, o herkesin bildiği bir kış günü geldi. Babam işine erkenden gitmek üzere çıktığı sokaktan, askerlerce tersyüz edilerek geri gönderildiğinde anneme, daha kaç günlük yiyeceğimizin kaldığını sordu. Annem, «inşallah, sonumuz hayırlı olur» dedi. Bense, hiçbir şey söyleyecek durumda değildim. Yalnızca, daha önce seyredilmiş benzer bir filmin, buruk tadı vardı içimde. Geçmiş ve yaşanan olayları düşündükçe, bir yığın şey için korku duymaya başladım. Kendim adına da insanlık adına da korkuyordum doğrusu.⁴³

Tutukluluk sona erip dışarı çıktığında birçok iş dener sonunda bir sanat dergisinde düzeltmenlik yapar. Daha sonra dergiye politik ve felsefi yazılarıyla

⁴³ Age., s. 91.

katkı sağlar. Ancak bu yazılar yüzünden yargılanır. Hem hapse girer hem de dergi kapatılır. Kendisi için bir sığınak olan bu dergideki çalışma ortamı da bitince yalnızlık kaldığı yerden devam eder.

Gerçek hayatla roman kurgusunun benzerlik gösterdiği bir başka nokta da 1960 darbesi ve onun getirileridir. Romanda darbe gerçekleşince işe gitmek için dışarı çıkan roman kahramanının babası askerlerce geri çevrilir. Daha sonra darbe ekibi tarafından işsiz bırakılır. Ve beraberinde yoksulluklar gelir. Buradan hareketle Dikmen'in gerçek hayatında da benzer şeyleri yaşadığı görülür.

Kafamda düşün karmaşası sürerken,1960 Askeri Darbesi ile tanıştım. Darbe günü, Babam sokağa çıkma yasağı nedeniyle işe gidemeyip koşarak eve geri geldiğinde ve bizi “kalkın! askeri darbe olmuş” diye yataklarımızdan kaldırdığında, ilk tepki olarak “işe gidemeyeceğim, o gün para kazanamayacağım” diye üzülmişim. Her darbe, yoksulluğumun bir parça daha artması demek olduğunu öğretmişti. Diğer ülkeler de olduğu gibi benim Ülkemde de “darbelerin halk için yapıldığı” söylenir, ama gerçekte zenginlerin çıkarını kollardı. Bu güne kadar ülkemde yapılan tek bir darbenin “yoksulları işe ve aşa kavuşturduğunu” görmedim. Daha dramatik boyutu ben kendimi işe gidememekle ve para kazanamamakla üzerken, asıl üzüntünün büyüğü arkadan geliyordu. Babam, Ayaş kasabasında iken bir seçim sırasında okuma yazma bildiği için bir sandığın başında görevlendirilmişti. Bu dönem Demokrat Parti dönemi idi.1960 askeri darbesi, geçmişin öfkesi ile temizlik hareketine girişmişti. Babamın sandık görevlisi olduğu ortaya çıkmıştı. Bu nedenle “odacı” ya da yeni adıyla “hizmetli” olarak görev yaptığı bir devlet bankası olan Buğday Bankası'nda ki görevinden uzaklaştırıldı. Ailem için o günden sonra yoksulluk günleri başladı. Darbe ile birlikte açlıkta geldi. Babam uzun süre iş bulamadı.⁴⁴

Üçüncü kısma geçildiğinde kahramanın ve ailesinin yazgısının kaçış üzerine kurulduğu, kaçış insanları oldukları vurgulanır. Vatanımız diye sahiplendikleri hiçbir toprağın onlara mutluluk getirmediğinden söz eder. Kahramanın babası Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman ordularına esir düştüğü ve iki yıl kaldığı bu esirlikten kaçıp kurtulduğunda ona yardım eden ve saklayan Abaz Dayı denilen kişiden bahseder. Daha sonra geri dönüşlerle hafızlığını bitirdiği o günden ve babasının duyduğu gururdan bahseder. Bütün bu manevi havanın oluştuğu günlerde bir yandan da Balkanlarda savaşlar devam eder. Bu savaş ortamının bir sonucu olarak anlatıcı kahraman ve ailesi Anadolu'ya göç ettirilir.⁴⁵ Bir ana şefkatiyle bütün ırkları kucağına basan Anadolu'da otuz yıl

⁴⁴ 24.05.2015 tarihinde yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

⁴⁵Halim ÇAVUŞOĞLU, “Yugoslavya-Makedonya” Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri, Bilig Bahar, sayı 41, 2007 s. 125, <http://www.yesevi.edu.tr/files/article/99.pdf>. [11/05/2015] . Osmanlı döneminde Yugoslavya-Makedonya'dan “Müslüman” (“Dindaş”) ölçütüne göre gerçekleşen göçlerin; bölgedeki savaşlarla, güvenlik ve huzuru ortadan kaldıran terör ortamıyla ve başta

yaşarlar. Bu otuz yılın ardından kahraman bir sabah yine tank sesleriyle uyanır. Avrupa'ya kaçtığı günlerin ertesinde vatandaşlıktan çıkarılır ve böylece üçüncü kısım da bitirilmiş olur.

Öte yandan gerçek hayatla benzerlik görülen bir başka nokta ise Balkanlardan yapılan göçtür. Balkanların içinde bulunduğu durumdan kaçan yazarın ailesi ile romanda anlatılanlar arasında bir bağ kurulabilmektedir.

Eşim Güzide, Makedonya'nın Üsküp şehrinin Tetovo kasabası doğumludur. Beş yaşında iken Türkiye'ye gelmişler. Eşim ve kayınpederim sayesinde Balkanları tanıdım. Kayınpederim, ikinci Dünya Savaşına katılmış. Önce kral için sonra da partizanlar için savaşmış. Daha sonra da partizanlarla birlikte işgal güçleri İtalyanlara karşı savaşmış. Ülkesinin içine sürüklendiği olumsuz durumu görerek 1955 yılında Türkiye'ye göç etmiş. Bana yaşadıklarını, bölgeyi uzun uzun anlattı. Üsküp'ü, Ohri'yi, Gostivar'ı, Priştine'yi, Strugua'yı, Manastır'ı ve pek çok Balkan şehri onun sayesinde tanıdım. Onun anılarının bir kısmına "*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*" romanımda yer verdim. Ama söz konusu roman sadece onun yaşantısını içermiyor. O karmaşık bir roman. Pek çok anı ve olay iç içe geçmiş durumda.⁴⁶

Romanımız ikinci ana bölümün dördüncü alt kısmında yine anı defterlerine döner. Anıların sahibi Mergül arkadaşı Derya'ya olan özlemini dile getirmeye, onunla yaşadıkları güzel günleri anılar aracılığıyla yâd etmeye devam eder. Her gördüğü kişide Derya'yı onun silüetini arar.

Yine kahraman anılardan bahsetmeye devam eder. Geriye dönüşe başvurulduğu bölümde karlı bir bayram sabahında küçük amcasıyla kalan babaanneyi ziyarete gidiş anlatılır. Kahraman babaanneyi her ziyaret ettiğinde onunla dertleşir. Yine böyle bir günde babaannenin odasına girdiğinde donup kalır, gözlerine inanamaz. Amca ve babaanne uygunsuz bir vaziyettedirler. Bu olaydan sonra küçük amcalarla konuşulmaz, babaanne de kahramanın yaşadığı eve alınır ama kısa bir süre sonra vefat eder.

Anılardan birinde Derya'yla konuşmasının ardından anlatıcı kahraman Mergül' den etkilendiğini ve çok heyecanlandığı görülür. Çünkü Derya, bir roman

Türkler olmak üzere, kendilerini Müslüman ve/veya Osmanlı niteleyen sivil nüfusa (bir bütün olarak "İslam ümmeti"ne) karşı yürütülen katliam, yağma, tecavüz, baskı ve ayırım, tecrit, sürgün ve zorla asimilasyon çabalarıyla doğrudan bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Osmanlı'nın balkanlarda hâkimiyetini kaybettikten sonra Anadolu'ya yapılan göçler artmıştır. Balkanlarda yaşanan savaşlar sonucunda, özellikle de milliyetçilik fikirlerinin yayılmasıyla beraber Türk ve Müslüman halka karşı yapılan kısımlar balkan halklarını göçe zorlamıştır. Osmanlı'nın 17. ve 18. yy'dan itibaren Balkanlar'da her toprak kaybedişinde, Türkler ve diğer Müslüman gruplar göçe zorlanmıştır.

⁴⁶ 24.05.2015 tarihinde yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

yazma fikrinden bahseder. Bir gün Derya'nın çalıştığı sanat dergisinin kapatıldığını ve Derya'nın tutuklandığını öğrenir. Bu onu derinden etkiler. Bu anıyla birlikte ikinci ana bölümde bitmiş olur.

Üçüncü bölüm “Yaşamımda hiçbir şey altı haftadır içine kapatıldığım Ruh ve Sinir hastalıkları Kliniğinin loş odası kadar, bana huzur vermedi.”⁴⁷ cümlesiyle başlar. Bu bölümde klinikte yatan Derya'dan bahseder. Derya, altı haftadır bulunduğu bu loş odanın kendisine olağanüstü bir huzur verdiğinden bahseder. Bütün bu huzura rağmen hastalığına dair herhangi bir iyileşme belirtisi yoktur. Aslında hasta kahraman Derya da, dış dünyaya dönmeye hiç niyeti yoktur. Aslında klinikte geçirilen altı hafta kahramanın gerçek kimliğine döndüğü, benliğini bulduğu zamanlardı. Bütün tedavi çabaları sonunda bir ipucu bulma umuduyla devam ederken klinikte yatan kahramanın büyük dedesinin yaşamından bir ipucu bulurlar ve büyük dedenin yaşamından bir kesit sunarak bu bölümde bitirilir.

Üçüncü bölümün son kısmında da anılara yer verilir. Burada da Derya'ya olan tutkusundan, bağlılığından bahseder. Onu klinikte ziyaretlerinden ve son zamanlarda görülen değişimlerden bahseder.

Daha sonra bu değişimlerin sonucunda aylardır görmediği ve uzak kaldığı zaman dilimlerinde anlamsızca şeyler yapıp anlamsız bir yaşam şekline bürünür. Yine o anlamsız yaşamın hüküm sürdüğü günün birinde kahramanın gözü yeni çıkmış bir kitaba takılır. Yazarı Derya Dinç'tir. Büyük bir heyecan içerisinde kitabı alıyor ve hiç beklemeden kliniğe gider. Sevicini paylaşmak için girdiği Derya'nın odası bomboştur. Hemşireye sorar ama o odadaki hastanın iki gün önce öldüğünü yakın zamanda ziyaretine kimse gelmediğini, onunla ilgilenenin bulunmadığını bunun içinde ölüsünün hastane ilgililerince kaldırıldığını söyler. Hastane masraflarınınsa kitabının basıldığını haber vermek için gelen yaygın yönetmeni tarafından karşılandığını söyler. Bir de ölümün yaklaştığı o dakikalarda sürekli Mergül adında bir kadının adını sayıkladığını söyler. Bunlardan sonra Mergül adeta yürüyen bir ölü gibi bahçedeki banka gözyaşları içerisinde yığılıp

⁴⁷ Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 127.

kalır. Ve bazı satırları okumaya çalışırken kitabın sayfalarını yırtıp atar. Mergül, hastanenin bahçesinden uzaklaşırken geriye dönüp sesi çıktığı kadar bağırır:

Yeryüzünde, insanın dışında kendi sonuna özlem duyan bir başka canlı var mıdır, Tanrım?..⁴⁸

⁴⁸Age., s. 155.

1.1.2. Tema

Her yazılı metnin yazılış amacı, iletmek istediği bir mesajı vardır. İşte, eserde iletilmek istenen mesaja tema denir. Tema, bir sanat eserinin temelinde yer alan duygu ve düşüncedir. Özellikle roman türünde olayı meydana getiren çatışmanın çoğu zaman tek kelimeyle veya birkaç sözcükle ifadesidir. Tema, edebî metnin dışında soyut bir kavramdır. Edebî metinde yer alan olay örgüsü, kişi, mekân gibi unsurlarla somut hale getirilir.

Tema konudan ayrı şeydir. Zaman zaman temaya konu, konuya tema denir. Tema, bir yazıda işlenen ve geliştirilen görüş, düşünüş ya da duyustur. Tema daha çok duygu ve hislere seslenir.

Dikmen, “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” adlı eserinde genel olarak kişiler üzerinden insanın iç dünyasını ortaya koymaya çalışmıştır. “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*”, insanın gerçek benliğinin ayrıntılarına yer verdiği, insanın ruhsal dünyasının çözümlemesinin yapıldığı bir eserdir. Romanda vermek istediği ana tema ise; bireyin dış görünüşünün altında yatan gerçek benliğinin önemli olduğu, gerçek kişiliğin, gerçek duyguların, insanın gerçek yüzünün içinde olduğu tezidir. Önemli olanın da bu iç dünyayı keşfedebilmektir. Asıl olan insanların dış görünüşleri veya davranışlarından ziyade onların iç benliğidir. Psikanalizme göre de insan davranışlarının asıl sebebi iç benlik olarak adlandırabileceğimiz insanın görünmeyen yüzüdür. İnsanın iç benliğini oluşturan sevgi, mutluluk, vicdan, yalnızlık, tutkular gibi benliğin ana yapı taşları romanın genel temasını oluşturur.

Romanda özellikle Derya ve Mergül arasındaki ilişkiye dikkat ettiğimizde ikisi arasındaki bağılılığı oluşturan temel unsur birbirlerinin gerçek benliklerini görebilmeleridir. Romanda bu yüzden Mergül, yazdığı anılarında sürekli Derya’ya olan özlemini dile getirir. Mergül’ün ona bağılılığının en büyük sebebi gerçek benliğinin Derya tarafından keşfedilmiş olmasıdır.

Rüyalar, kıvılcıklar gibi yükselir, bir anda sönüp kaybolurlar. Sevgi ve gizlerse sönmeyen yıldızlar gibidir. Ruhumun ayak izleri üzerinde gezinmesine nasıl da olanak tanıyordum Derya’ya... En gizli sırlarımın kapılarım açabilecek sihirli bir anahtarı vardı elinde sanki... Onunla bütün gizemli kapılar açıyordu birer birer... O diğerleri gibi dış görünümümü gerçek benliğim sanmadı... Ama çok küçük yaşta öldürülmüş ruhumu tanıdı, ona benim adıma gözyaşı döktü. Ayrıca hırpalanmış böyle bir ruh içinde de direnen bir başka gücü gördü ve sevindi... O karmaşık

ilişkilerin çıplak yüzünü görüp, bundan mutluluk duyan çağımızın insanının dışında bambaşka bir insandı... O sözlerin arkasına gizlenen gerçeği tanıyordu.⁴⁹

Romanda yer alan kişilere veya mekânlara baktığımızda bu temayı işlemede ana unsur olarak değil de bir araç olarak kullanılmıştır. Çünkü Derya'nın ve Mergül'ün yerine kimi koyarsanız koyun veya hangi ortamda olursa olsun aynı duyguları yaşarlar. Paranın hâkim olduğu, insanın dış görünüşüyle değerlendirildiği bu dünyada insanın gerçek benliğinin anlaşılması zordur.

Özü başlangıçta bozulmuş bir adalet, nasıl gerçek bir adalet olabilirdi ki? Tanrı, şeytanı cennetinden kovabildi ama yeryüzü de bir başka şeytanın dünyası oldu çıktı... PARA, TANRININ YERYÜZÜNDEN KOYAMADIĞI ŞEYTANIDIR! Para ki, eşitsiz yaratılmış bir dünyayı, en kısa sürede cehenneme çevirmesini bildi.⁵⁰

Dikmen'in ele aldığı bir başka tema ise insanların sevgiden ve mutluluktan yoksun oluşudur. Baktığımızda ne Mergül ne de Derya gerçek anlamda sevgiyi ve mutluluğu tatmamışlardır. Zaten her ikisinin de birbirlerine bu derece bağlanma sebepleri budur. İşlenen temalardan biri de insanların birbirlerini gerçek benlikleriyle görmedikleri için gerçek manada sevgiden ve mutluluktan yoksun olduklarıdır. Bir diğer yönüyle de aslında bu dünyada sevgiyi ve mutluluğu da yaratacak olan insanın kendisidir. İnsan kendi sevgisini ve mutluluğunu yaratmalıdır bu dünyada. Bu açıdan baktığımızda varoluşçuluğa göre, insan bu dünyaya gelmişse mutluluğunu da sevincini de kendisi yaratır. İnsan ancak sorumluluğunu üzerine alınca özgür olabilir. Varoluşçuluk, insanın kendi sorumluluğunu üstlenmesinin onu özgürleştireceğini savunmaktadır. Kahramanlarda da bunu görebiliyoruz. Derya ve Mergül, birbirlerinin benliklerine inmiş ve kendi mutluluklarını ve sevgilerini yaratmışlardır.

Ne ailem, ne dostlarım ne de yaşam beni düşlediğim biçimde sevdiler... Sevgisizliğin ve acının ortağım... Yıllar yılı sevginin gökyüzünde yitip giden dost bir yıldız gibi göz kırpmasını bekledim. Öyleyse yaşamı ben kendi ellerimle çizmedimse, bu denli hesaplaşma niye?.. Bunda tek suçlu ben miyim?⁵¹

İşlenen temalardan biride yalnızlık ve yalnızlığın sorgulanışıdır. Zaten insanın sevgiden uzak oluşu onu ister istemez bir yalnızlığa sürükler. Sevginin olmayışı, insanların en başta kendilerini sevmeyişi ve çevrelerindeki insanları

⁴⁹ Age., s. 23.

⁵⁰ Age., s. 146.

⁵¹ Age., s. 17.

sevmeyişleri beraberinde yalnızlığı getiriyor. Bunun da temel sebebi insanların birbirlerini gerçek benlikleriyle değerlendirmekten uzak oluşlarıdır.

... Yalnızlığım, çaresizliğim beni yok ediyor; evrende küçük bir zerre haline getiriyor.⁵²

Çevremde var olan bunca insana karşın içimde durmaksızın büyüyen bu yalnızlık niye?.. Neden saçlarımda gezinen, yanaklarımı okşayan, içimi ısıtan nefes yok yakınımda? Neden beni utançlarımla, korkularıyla bu dünyada yapayalnız bıraktılar?.. Beni seven, kollarıyla sarıp sarmalayan, tatlı okşayışlarıyla anlatamadığım hazlara götüren gecelerin gizemini sabahlara taşıyan o tanıdık yüzler, o rüyalarımın görkemli, kadınları neredeler?.. Söyleyin!.. Ben bu utançlar için hangi Tanrıya yalvaracağım?..⁵³

Yazarın işlediği temalardan biri de yaşamdır. Yaşamın kötülüğünden, yaşanılmazlığından ve insanın kendi yaşamını yönlendirebileceğinden, yaşamın esiri olmamaktan bahseder. Yaşamı yaşanılabilir hale getirmek yine insanın elindedir. İnsan, iradesini kullanarak bir şeyler yapma kudretine sahiptir tezi ileri sürülmüştür. Yine burada da varoluşçuluğun izlerini vardır. Çünkü varoluşçuluğa göre yaşamı yaşanabilir bir hale getiren yine insanın kendisidir. Nitekim roman kahramanlarından Namık Usta'nın Derya'ya söylediği şu sözlerden bu kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Yaşamını gerçekten anlamlı kılmak istiyorsan; inandırın şevler için yaşa, güzel olan her şeye sarıl, tutkularının esiri olma ama tutkulu bir ruhla sevebilen her kadının yanında ol! Sen yaşamına renk ve biçim vermeye çalış: Eğer, yaşam sana biçim vermeye başlarsa toplum içinde gezinen şu insan kalıplarına benzersin... Sevdiğini bütün ruhunla sev!.. Başkalarınınsa ruhunu çekip almalarına fırsat verme. Parmakların bir kadının tenini, bir silahın kabzasına tercih etsin... Yaşanılacak bir parça mutluluk, hayıflanarak geçirilecek bir ömre bedeldir. Yaşamını olası fırsatlara ve sürprizlere bırakma. Hiçbir şey süreklilik taşımaz, yaşam bile...» dedi.⁵⁴

Dikmen, kendisiyle yapılan bir söyleşide yukarıda söz konusu olan sevgi, mutsuzluk, yalnızlık, yaşam gibi temalar üzerine görüşlerini şu şekilde ifade eder:

Hepimiz biliyoruz ki günümüz dünyası, Tanrının insanoğluna sunduğu ilk günkü dünya değil. İnsanoğlu mutlu olmak varken, kendi kendine mutsuzluğun ve yalnızlığın tüm oluşum koşullarını yarattı. Bu ikilem içerisinde giderek dünyayı kendine benzetti. Tıpkı kendi mutsuzluğundan ve yalnızlığından, kendi korkularından haz duyarak yaşamayı ve kendi kendine eziyet etmeyi ilke edindi. Zamanla mazoist bir tutkunun kollarına bıraktı kendini... İnsanoğlu yeryüzünün başlangıcında küçük bir fare, bir mickey mouse'du. Çünkü dünya ona yüzlerce delikleri, keşfedilmeyi bekleyen labirentleriyle gizemli ve mutlu bir yaşam sunuyordu. O da bu gizemli dünyada sürekli olarak mutluluğun yeni alanlarının

⁵² Age., s. 19.

⁵³ Age., s. 47.

⁵⁴ Age., ss. 59-60.

keşfine çıkıyordu. Ama artık miki fare büyüdü. O dünyanın bütün esrarlı deliklerini keşfetti. Dünya ona yeni mutluluklar yeni yaşam biçimleri sunamıyor artık. Coşku ile dolaştığı yerler ona sıkıntı ve hüzün veriyor ve giderek kendi kendine yapay korkular üretiyor. Bir Mesih, bir Tanrı, bir Süpermen gibi doğaüstü bir güç gelip kendisini bu korkularından arındırsın diye bekliyor... İnsanoğlu yeryüzünde özlediği sevgiyi, mutluluğu bulamadıysa, bu yalnızca onun suçu, Tanrı'nın değil... İnsanoğlu gerek yaşamını ve gerekse dünyayı çok kötü kullandı. Kötü bir mirasyedi gibi... Bu nedenle sanırım insanoğlu sevgiyi başka yerde, başka dünyalarda değil, yüreğinde aramayı ve orada var etmeyi bilmeli...⁵⁵

Dikmen'in üzerinde durduğu önemli temalardan biri de insanın tutkularının esiri oluşu ve tutkuların esirliğinde yapılan davranışlardan sonra duyulan utanç duygusudur. Özellikle tutkuların esiri oluş enstest ilişkiler aracılığıyla işlenmiştir. Bu enstest ilişkilerin yaşanması göz önüne alındığında, Sigmund Freud'un ileri sürmüş olduğu çocukluk döneminde yaşanan erkek çocuklarının anneye ilgi duyması "Oidipus Kompleksi"⁵⁶; kız çocuklarının babaya ilgi duyması "Elektra Kompleksi" kavramlarını hatırlamak gerekir. Psikanalizimin temel kavramlarından olan bu olayları roman kahramanları üzerinde açıkça görebilmekteyiz. Ama zaman zaman tutkuların esiri olan insanlar yapmış oldukları bu yanlış davranıştan sonra vicdanlarıyla ve utançlarıyla baş başa olmaktan geri durmuyorlar. Tutkuların ateşi sönmeye yüz tuttuğunda vicdan ve utanç devreye giriyor. Tutkuların kurbanı olmak ve bunun özellikle ortaya çıktığı enstest ilişkiler hemen hemen bütün kahramanlarda var. Derya'nın yengesiyle,

⁵⁵ Öner Yağcı, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek Üzerine Veysel Dikmen'le Söyleşi*, Karşı, sy:66, Ekim 1992, ss. 41-42.

⁵⁶Freud ve Psikanaliz, www.maximumbilgi.com, Araştırmalar serisi No:42, s.18, <http://www.psikiyatr.com/other/freudvepsikanaliz.pdf>, [10/05/2015]. Freud'a göre; "fallik dönem" hem erkek çocuk için hem kız çocuk için geçerli olmakla birlikte her iki cinsiyetten çocuklar, ya annelerini çocuk sahibi yapabileceklerini ya da anal yoldan kendilerinin çocuk üretebileceklerine inanmaktadırlar. Başlangıçta hem kız çocuk hem de erkek çocuk anneyi arzulamakta ve bu arzulama beraberinde baba korkusunu getirmektedir. Yasak sevgi nesnelere anne olan çocuklar, baba korkusunun yol açtığı "katrasyon karmaşası" evresine girmektedirler. Katrasyon karmaşası erkek çocuklarda penisi kaybetme kaygısını, kız çocuklarda ise penisten yoksun olma kaygısını başlatmaktadır. Katrasyon karmaşası "Oidipus Karmaşası" veya "Elektra Karmaşası" doğrultusunda geliştiğinden öncelikle Oidipus ve Elektra kompleksi üzerinde durmamız gerekmektedir. Erkek çocuğun annesine, kız çocuğun babasına karşı özel bir sevgiyle yaklaşım, erkek çocuğun babasıyla, kız çocuğun da annesiyle yarışa girmesi hatta ondan nefret etmesi Oidipus ve Elektra Kompleksi olarak değerlendirilmekte ve her iki cinsiyetten çocuklar için bu durumun farklı geliştiği görülmektedir. Erkek çocuk, annesine duyduğu cinsel arzular nedeniyle babası tarafından penisi kesilmek suretiyle cezalandırılacağı kaygısını yaşamaya başlarken, bir yandan babası gibi olmayı istemekte, diğer yandan da ondan nefret etmektedir. Karşı cinsten ebeveynine sevgi duyması, hem cinsi ebeveynine karşı da hem sevgi hem de nefret duyması önemli bir çatışmayı doğurmakta ve bu Oidipus Karmaşası'nın içeriğini oluşturmaktadır. Karmaşanın çözümü erkek çocuğun enstest yaşantısını tanıyarak annesinden vazgeçmesi ve babasıyla özdeşleşmesi olarak değerlendirilmektedir."

Mergül'ün küçük amcasının babaannesiyile, Liriya'nın oğlu Radomar'la yaşamış olduğu ilişkilerde bu kendini gösterir.

...Geceler boyu tutkularıyla beni sarhoş eden, özlemlerimle beni çaresiz kılan, kaygılarımın kışı ve sevgilerimin yazı o beden; ılık meltemler içinde bana sevgiler sunuyordu... Onun ağladığı, başını göğsümde dinlendirdiği gece, yalnızca sevgisi akmişti yüreğime. Ama şu an tutkunun ateşinde yakıyordu beni...⁵⁷

Yazarın üzerinde durduğu tutkunun esirliği ve vicdan çatışması bir diğer örneğini Derya'nı tatil için gitmiş olduğu Ohri gölünün kenarında gösterir. Derya orada tanışmış olduğu Liriya'yı tutkularına yenilip engelli oğlu Radomar'dan bile kıskanır. Bu kıskançlık Radomar'ı göle atacak kadar ilerler ancak onun çırpınışlarını görünce vicdanı el vermez tekrar onu kurtarır.

Eserde yer alan temalardan birisi de intihar temasıdır. Dikmen'in diğer eserleriyle beraber değerlendirildiğinde intihar teması hemen hemen bütün eserlerinde yer almaktadır. Ancak bu tema üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulmaz eserlerde. Yani yazar, intihar eden kahramanın intihar sebebini, bunu hazırlayan sebepleri çok fazla açıklığa kavuşturamaz. Bu daha çok eserin genel yapısı içinde eritilmiş olur. Bu eserde de intihar teması Derya'nın çalıştığı iş yerinden tanıdığı Namık Usta üzerinden işlenmiştir.

Yine alışlagelmiş günlerden bir gün sabah işe başlamak için fabrikaya geldiğimde onun geceleyin evinde şakağına dayadığı silahla yaşamına son verdiğini öğrenince birden yıkılmışım.⁵⁸

Sonuç olarak baktığımızda özellikle insanın iç benliği, gerçek kişiliği üzerinde durulmuş ve kişiler aracılığıyla insanın iç dünyasının ayrıntılarına inilmiştir. Yaşam, sevgi, mutluluk, yalnızlık, tutkuların esiri oluş gibi insan benliğinin ana yapı taşları üzerinden insanın iç dünyası ortaya konmaya çalışılmıştır.

⁵⁷ Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 65.

⁵⁸ Age., s. 60.

1.1.3. Şahıs Kadrosu

Anlatma esasına dayalı metinlerde olay, kişi veya kişi niteliği kazandırılmış varlıklar etrafında şekillenir. Kişi, anlatım dünyasında öteden beri önemli olmuştur. Çünkü olayı canlandırabilmek için insana veya insan özelliği yüklenmiş nesnelere ihtiyaç vardır. Şahıs kadrosu anlatım esasına dayalı metinlerde vazgeçilmez bir unsurdur.

Anlatı sanatında 'kahraman', hem bir araç, hem de bir amaçtır: Araçtır; çünkü motifleri birbirine bağlar, dolayısıyla anlatıda bütünlüğün doğmasına vesile olur. Amaçtır; çünkü çoğu romanların varlık nedeni odur. Onun güçlü bir kişilik ve kimlikle yer aldığı romanlar, okuyucunun sevdiği, ilgi duyduğu romanlar olmuştur çoğu kez.⁵⁹

Kişi sadece olayın canlandırılmasında kullanılan bir unsurdan ziyade yazarın romandaki temsilcisidir. O, hem olayı yaratan, olayları anlatan, olayı sürükleyen önemli öğedir.

Dikmen, romanlarını kaleme alırken çocukluk döneminden itibaren dış dünyada gözlemediği kişilere roman kurgusu içinde yer vermiştir. Ancak yazar, bunu yaparken dış dünyadaki kişileri aynen eserlerine aktarmamıştır. Gözlemleri doğrultusunda onları yeniden yorumlayarak kullanır. Bu nedenle kişilerden hiç birinin birebir aynısı gerçek dünya da karşılığını bulmaz. Bir bakıma roman kişileri gerçek dünyadaki kişilerin yansımasıdır.

Roman, kahraman kadrosu açısından oldukça zengindir. Ancak bu şahıslardan birçoğu çok fazla ön plana çıkmamış kişilerdir. Olay akışını değiştirip, romanda önemli bir görev üstlenen az sayıda kişi vardır. Dikmen, bu esrinde insanın iç dünyasını, bilinmeyen yönlerini ortaya koymaya çalıştığı için daha çok bu amacına hizmet edebilecek Mergül ve Derya Dinç ön plana çıkan kişilerdir. Bunun yanında romanda kişiler, uzun ve ayrıntılı bir fiziksel tarif içine girmeden daha çok bu ikilinin yanında yardımcı karakter yönleriyle romanda yer alırlar.

Yazar, roman kahramanlarıyla ilgili kendisine yöneltilen bir soru üzerine verdiği cevabı yazarın romanlarındaki kahramanlarına bakışını güzel bir şekilde ortaya koyuyor:

⁵⁹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı- Roman Unsurları 1*, İstanbul: Ötüken yayınları, 2015, s. 95.

Her okurum, roman kahramanlarının yaşadıkları ya da yaşamayı düşlediği şeylerle ne denli özdeşleşiyor ve ne denli kendi doğrularını buluyorsa, kahramanların kişiliğinde kendi yaşamının ve bilinçaltının izlerine rastlıyorsa ve kendi gizemli gerçeklerine uzanabiliyorsa, romandaki benim kahramanlarım da en az onlar kadar gerçeklerdir. Ama roman kahramanları okurun yaşam boyutlarına binlerce mil uzakta iseler, sanki her biri düşler ülkesinde gezinen hayaletlerse, çekinmeden onları birer düş ürünü sayabilirler. Günümüzde çağdaş romanın boyutları, artık "Hayatım Roman" ilkesinin dışına çoktan çıktı bile.⁶⁰

Romanın asıl kahramanı, ismini romanın sonlarına doğru yer alan anılardan öğrenebildiğimiz Mergül'dür. Mergül, Dikmen'in amacına uygun olarak yazmış olduğu anılarda kendi şahsında insanın iç dünyasını keşfetmemize yarayan kahramanlardan biridir. Mergül, Derya ve Kunt üçü birlikte üniversiteden arkadaştır. Ancak kahramanların üniversite yaşamlarına dair ayrıntılar yer almaz romanda. Mergül'ü roman boyunca yazmış olduğu anılarından tanıyabiliyoruz.

Anılarımı yazmaya başlarken doğrusu anımsayabildiklerim eski bir kentte iki çocuklu yoksul bir işçi ailesinin kızı olarak dünyaya gelişim. Ama doğduğumda emeğe ve durmaksızın çalışmaya mahkûm olan o insanların gözlerinde yarattığım hüznü veya mutluluğu göremedim. Bende diğer işçi çocukları gibi bedenimle çalışabilecek bir düzeye ulaşana kadar doğrudan yaşamın içerisine itildim... Ve ben de onlar gibi, yaşamı kendi kendime tanıdım, ona biçim verdim.⁶¹

Mergül, dünyadaki sevgisizlikten, insanlar tarafından sevilmeyen, sevgiyi arayan, yalnız, gerçek dostluklar kuramayan kendi halinde biridir. Mergül, sevgiyi ne ailesinden ne dostlarından ne de yaşamdan bulamaz. Kahraman yaşamaktan pek zevk almayan ve insanların asıl benlikleriyle hareket etmediğine inanan biridir. Kendini kısa mutlulukları dışında hep yorgun ve mutsuz hisseden birisidir.

Yüreğim yine anlamsız kederlerle yüklü, yorgun, çökmüş ve berbat bir durumda hissediyorum kendimi. Uzun zamandır içimde anlatamadığım bir sıkıntı var... Ne yaşamı, ne de duygularımı yerli yerine oturtabiliyorum. Bedenim ve ruhum gizli bir gücün ellerinde sürükleniyor gibi... Ne yaşamım kucaklayabiliyor beni, ne de ben yaşamımı kucaklayabiliyorum.⁶²

Yalnızlığım, çaresizliğim beni yok ediyor; evrende küçücük bir zerre haline getiriyor... Güvensizlik duygularıyla bağlıyım tüm insanlara...⁶³

Mergül'ün roman boyunca dikkatimizi çeken bir başka yönü ise arkadaşı olan Derya'ya olan bağlılığıdır. Derya, onun için yaşama tutunmasını sağlayan, yalnızlığını gidereceği en iyi kaynaktır. Derya, onun için artık bir sırdaştır.

⁶⁰ Öner Yağcı, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek Üzerine Veysel Dikmen'le Söyleşi*, Karşı, sy:66, Ekim 1992, ss. 42-43.

⁶¹ Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 16.

⁶² Age., ss. 20-21.

⁶³ Age., s. 19.

Dertlerini paylaşabileceği biridir. Mergül için Derya, dostluktan da öte bir hale bürünür. Bu sevgisizlikle, ikiyüzlülükle dolu, insanların dış görünüşü gerçek benlik sandığı dünyada Mergül'ü tek anlayan Derya'dır. Çünkü o Mergül'ün gerçek benliğini görebilmiştir.

Rüyalar, kıvılcıklar gibi yükselir, bir anda sönüp kaybolurlar. Sevgi ve gizlerse sönmeyen yıldızlar gibidir. Ruhumun ayak izleri üzerinde gezinmesine nasıl da olanak tanıyordum Derya'ya... En gizli sırlarımın kapılarını açabilecek sihirli hır anahtarı vardı elinde sanki... Onunla bütün gizemli kapılar açıyordu birer birer... O diğerleri gibi dış görünümümü gerçek benliğim sanmadı... Ama çok küçük yaşta öldürülmüş ruhumu tanıdı, ona benim adıma gözyaşı döktü... Ayrıca hırpalanmış böyle bir ruh içinde de direnen bir başka gücü gördü ve sevindi...⁶⁴

Derya, beni yaşatan, hayata bağlayan, güven duygusunu ve sevgi tohumlarını yüreğime atan, beni kucaklayan, bedenimi saran o özverili ve sıcak duygu...⁶⁵

Mergül 'de Derya, bir tutku haline gelir. Sürekli etrafındaki kişilerde onu ve Kunt'u arar. Onlarla kurduğu dostluğu hiçbir yerde bulamaz. Sürekli onların dostluklarını özler. Her insanda onlardan bir parça arar.

Sizinle paylaştıklarım öyle güzel ki, diğer insanlarla olan birlikteliklerimde, dostluklarımda, bu özelliklerin çok azını bile bulamıyorum. Sizinle birlikte olmak, her şeyi sizinle birlikte yaşamak, bende vazgeçemediğim bir tutku haline geldi. Belki de siz bu tutkunun kendisisiniz. Böyle olması, ara sıra da olsa beni korkutuyor. Her insanda, sizden bir parça arıyorum.⁶⁶

Sonuç olarak baktığımızda Mergül'ü bu eserde anıları aracılığıyla tanıyabiliyoruz. Mergül, bir roman kahramanı olarak fiziksel özelliklerinden ziyade ruhi özellikleriyle ön plana çıkarılmış bir kahraman. Daha çok yaşamdan soyutlanmış, sevgiyi arayan, insanların gerçek benliğini görmesini isteyen, görünen özelliklerden ziyade insanı insan yapan özellikler üzerinde durmasını isteyen bir kişidir.

Mergül'le birlikte eserde ön plana çıkan bir diğer isimse Derya Dinç'dir.

Romandaki karakterlerden birinin adı Derya: "Deniz" demek. Herhangi bir çağrışıma kapalı olarak okumaya başlasam da Derya'nın yazdıkları ve ona yazılanlar arasındaki ilişkiler tıpkı bir denizin sahile getirdiklerine ve aynı zamanda ondan çaldıklarına benzemeye başlayınca Derya bir karakter olmaktan çıkıp yerini kendi vicdanıma bıraktı.⁶⁷

⁶⁴ Age., s. 23.

⁶⁵ Age., s. 82.

⁶⁶ Age., s. 105.

⁶⁷ <http://literaryblueballs.blogspot.com.tr/2013/07/scak-tanrdan-soguk-ekmek.html>. [08.12.2014].

Derya, Mergül'le üniversiteden arkadaştır. Derya'yı romanda ön plana çıkararak aslında kendi yaptıklarından ziyade Mergül'dür. Derya'nın Mergül'ün hayatında diğer insanlardan hatta anne ve babasından farklı ve üstün kılan sebep Derya'nın onun gerçek kimliğini, gerçek benliğini görebilmiş olmasıdır.

Onunla bütün gizemli kapılar açılıyordu birer birer... O diğerleri gibi dış görünümümü gerçek benliğim sanmadı... Ama çok küçük yaşta öldürülmüş ruhumu tanıdı, ona benim adıma gözyaşı döktü...⁶⁸

Romanda Derya, okuyucuya hep Mergül'ün gözünden yansıtılmış. Derya'yı, Mergül'ün anılarda ona duyduğu özlemi, dostluğu aracılığıyla tanıyoruz. Derya'nın Mergül'e yazdıklarından ve Mergül tarafından yazılanlara baktığımızda Derya kişinin gerçek benliğini görebilen, insanları iç yüzleriyle değerlendirebilen birisidir. Zaten Mergül'ün de bu derece bağlanmasına neden olan özelliği budur.

Derya, Mergül'ün anıları dışında kalan bölümlerin anlatıcısı olarak karşımıza çıkar. Derya, romanın başından itibaren anlatıcı görevindedir ancak onun bu görevini ancak üçüncü bölümde tam anlamıyla idrak edebiliyoruz. Derya, çocukluğundan beri sevgi görmemiş, ailesi tarafından, yakın çevresi tarafından da tam anlamıyla sevilmemiş birisidir. Bundan dolayı küçük yaşlardan başlayan sevgisizlik sorunu ilerleyen yaşlarda hemen hemen aynı duygulara sahip olan Mergü'le birlikte giderilmeye çalışılır. Ya da birbirini anlayan iki kişi olarak değerlendirilebiliriz.

Derya, çocukluğundan itibaren baba baskısı görmüş, sevilmemiş asıl olmak istediği şeyleri olmasına izin verilmeyen biridir bir çocukluk geçirmiştir Derya. Ailesi tarafından tam olarak sevilmemiştir. Babası tarafından zorla hafız yapılmaya çalışılır.

Kutsal kitabı taşıyan bez çantam omuzlarımdan aşağıya iniyor, yürüdükçe ayaklanma çarpmaya devam ediyordu. Beni ünlü bir hafız olarak yetiştirme çabası içerisinde olan ve bu konuda gerekli tüm yöntemleri deneyen babamın yarattığı o korkuya karşın bacaklarım müftülük binasına gitmemekte direniyordu. Babamın bu konudaki bitmek bilmeyen tutkusu ve ödün vermez otoritesi: zamanla boynuma asılmış Tanrı korkusuyla birleşince, ruhuma isyankâr bir konum kazandırmıştı.⁶⁹

⁶⁸ Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 14.

⁶⁹ Age., s. 33.

Derya, küçüklüğünden beri çalışmak zorunda kalan hayatın yükünü küçük yaşlardan itibaren omuzlarında taşımak zorunda olan biridir. Bu da onu hayat karşısında çabuk olgunlaştırır.

Bütün bunların yanında Derya'nın yaşamında dikkat çeken yanlardan biri de aile yapısındaki çarpıklıktır. Ailedeki sevgi yoksunluğunun yanında aile içi cinsel ilişkilerde yaşanmaktadır. Yani ailede ensest ilişkiler vardır.

Derya, bütün bu zorluklardan sonra romanın üçüncü bölümünde Ruh ve Sinir Hastalıkları Kliniğinde karşımıza çıkar. Klinikte geçirmiş olduğu altı haftalık bir zaman onun için en huzurlu günleri olur. Ancak bütün tedavilere rağmen Derya, klinikte yaşamdan ayrılır. Hatta son zamanlarda Mergül bile ziyaretine gelmediğinden Derya'nın hastane masraflarını *SICAK TANRIDAN SOĞUK EKMEK* adlı kitabı basan genel yayın yönetmeni karşılar.

Öte yandan Derya'yla ilgili söz edilmesi gereken bir başka nokta Derya'nın romanda Dikmen'i temsil etmesidir. Çünkü Derya'nın yazdığı kitapla incelemesini yaptığımız roman aynı ismi taşımaktadır. Buradan hareketle roman kahramanı Derya, Veysel Dikmen'in roman kahramanı şekline bürünmüş şeklindedir.

Sonuç olarak sevgisiz, sevgiden yoksun bir şekilde dünyaya gelen ve sevgisiz bir şekilde, hep onu arayarak yalnız yaşayan Derya; yine sevgisiz ve yapayalnız bu dünyadan sessiz bir şekilde göçüp gider.

Eserde yer alan ancak Derya ve Mergül kadar ön plana çıkmayan bir diğer kişi Kunt'tur. Kunt onlarla üniversiteden arkadaştır. Ama romanda Mergül 'ün ona olan özlemini anlatan cümlelerinin dışında çok fazla ön planda değildir.

Bunun dışında eserde yer alan ancak romanımızın asıl kahramanlarına göre arka planda kalan kişilerde bulunur. Bunların ilki daha romanın ilk sayfasında karşımıza çıkan Şener'dir. Okul dönüşü kanalizasyon çukuruna düşmesi ve Derya'nın daha dokuz yaşındayken geneleve gitmesine sebep olan kahramandır. Ancak bunun dışında romanda daha yer almaz.

Bununla birlikte eserde yer alan ancak romanın yapısına çok fazla katkısı olmayan kişiler de vardır. Bu nedenle bunları uzun uzadıya tanıtmayacağız.

Romanda geçen bu kişiler şunlardır: Derya'nın aile bireyleri büyükanne, baba, anne, küçük amca, yenge; işle alakalı olan kişiler patronlar ve ailelerinden bir iki kişi yer alır. Bunun dışında Abaz Dayı, Namık Usta gibi isimlerde yer alır. Bir tatil günü tanışmış olduğu Liriya Lazaroviç ve onun oğlu Radomar şahıs kadrosu içerisinde yer alır. Birde Derya klinikte bulunduğu zamanlar romanda yer alan karısı ve doktor yer alır.

Sonuç olarak baktığımızda, şahıs kadrosunda ön plana çıkan iki kişi vardır: Derya ve Mergül. Romanın çekirdeğini oluşturan bu iki kahraman arasındaki ilişkidir. Bunlar dışında kalan şahısları yardımcı karakterler olarak değerlendirmemiz gerekir.

1.1.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Roman esas itibariyle anlatılacak bir öykü bu öyküyü okuyucuya sunacak bir anlatıcıya ve onun kullandığı bir bakış açısına dayanır. Anlatıcı içeriği aktaran kişidir. Hikâye ile anlatıcı bir anlamda roman denilen yapının iki temel unsurudur. Önem ve işlev bakımından anlatıcı öncelikli konuma ve ağırlığa sahiptir. Roman onun etrafında kurulur, kurgulanır. O olmadan hikâyeyi anlatmak olayları nakletmek ve olayların akışında rol alan unsurları tanıtmak mümkün olamaz. Çünkü o, anlatı dünyasının hem yapıcı hem de yansıtıcı unsurudur.

Olayların nasıl bir çerçeveden okuyucuya aktarıldığı ile ilgili bir terimdir. Bakış açısı, anlatıcının olaya hâkimiyet derecesini ortaya koyar. Bakış açısı, çok büyük ölçüde anlatıcı ile birlikte hayatiyet kazanan bir tekniktir.⁷⁰ Şerif Aktaş, “*Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*” adlı eserinde bakış açısını, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirlerinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafında görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir⁷¹, şeklinde tanımlamaktadır.

Veysel Dikmen, eserlerinde genel olarak birinci ve üçüncü tekil kişi anlatıcı kullanırken; bakış açısı olarak da ilahi/hâkim bakış açısıyla kahraman anlatıcı bakış açısına yoğun olarak yer vermiştir. İlahini bakış açısının kullandığı eserlerde yazar, modern anlatım tekniklerini (iç çözümleme, bilinç akışı, iç monolog vb.) kullanarak bu bakış açısının imkânlarından büyük oranda yararlanır. Yazar romanlarında Müşahit anlatıcı bakış açısına çok fazla yer vermemiştir.

Romanın iki tane anlatıcısı vardır. Ve romanda kahraman anlatıcı bakış açısı kullanılmıştır. Birinci anlatıcı kahramanlardan biri olan Derya’dır. Romanın büyük bölümü onun ağzından anlatılır. Birinci ana bölümün, birinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci alt kısımları; ikinci ana bölümün, ikinci ve üçüncü alt kısımları; üçüncü bölümünse birinci alt kısmı Derya’nın ağzından anlatılır. Anı defterinden başlıklı bölümler ise Mergül’ün ağzından anlatılmaktadır. Yani

⁷⁰ Hakan Sazyek, *Roman Terimleri Sözlüğü- Roman Sanatında Yüz Terim*, Ankara: Hece Yayınları, 2015, s. 51.

⁷¹ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2000, s. 78.

kahraman anlatıcı bakış açısı kullanılmıştır. Genel olarak bakıldığında Derya'nın da Mergül'ün de anlatıcı olduğu bölümlerde kahraman anlatıcı bakış açısı ve birinci tekil şahıs anlatıcı kullanılmıştır.

İki aydır amcamlarla birlikteyim. Babamın işsiz kalışı ve her zaman olduğu gibi yeni umutlarla iş arayışı, olumsuz şekilde sonuçlanınca on dört yıl önce iyi bir iş tutmak, çocuklarını okuryazar yapmak, kendi yaşamları gibi onlarınkini de kötü bir kaderin eline bırakmamak için kopup geldikleri kasabaya istemeyerek de olsa geri dönmek zorunda kaldılar. Bense tüm olumsuzluklara karşın okumak arzusuyla bu kentte kaldım. Amcamlar da bu konuda yürekte desteklediler beni... Ailemin kentten ayrılışından bir gün önce, eşyalarımla birlikte kitaplarımı bir at arabasıyla amcamların oturmakta olduğu Yahudi mahallesinde Havranın karşısındaki eve taşdım.⁷²

Zaten bu bölümlere baktığımızda anlatılan olayların hepsi Derya'nın başından geçmiş olaylardır. Bu bakış açısının en büyük özelliği de anlatıcının bizzat şahit olduğu ya da duyduğu şeyleri aktarabilmesidir. Şahit olmadığı ya da herhangi birinden duymadığı şeyleri anlatma imkânı yoktur. Yazar kahraman anlatıcı bakış açısını kullanması ona düşüncelerini kahramanlar aracılığıyla verme imkânı da vermiştir. Çünkü romanın birçok yerinde Derya, olayların akışını kesip ya da tamamen bir olayı anlatmaya başlamadan yaşam, sevgi, ölüm, mutluluk, insanlık vb. konularda düşüncelerini aktarır.

Yoksul insanlar için yaşam; sürekli giyimden yıpranan elbise gibidir. Orda sonsuza kadar sürecek mutluluk ya da kollarından tutup bırakmayan kederle yüklü günler de yoktur. Orda insan, değeri olmayan bir tutkunun bağrından, kendisine kurban edilen yaşamın ikiyüzlü sıcaklığına terkedilir. En iyi gün ve en kötü gün aynı anda yaşanabilir. Sevecen bir yürek bir anne sevgisiyle kucaklar ve korur sizi tüm kötülüklerden. An olur, bir muhabbet tellalı gibi tutkunun kollarına bırakır sizi... Yanınızda böyle bir kaderi değiştirecek Tanrı yoktur, en kötü ^günü sona erdirecek ölümden başka...⁷³

İkinci anlatıcı ise anıların sahibi olan Mergül'dür. Her iki anlatıcının yer aldığı bölümlerde bakış açısı olarak kahraman anlatıcı bakış açısına yer verilmiştir. Anılar Mergül'e aittir ve onun ağzından aktarılır.

Neydi, beni böyle bir sevgiyle sana ve ona bağlayan... Benim yaşadıklarım öyle zor ki; ne senden, ne de ondan vazgeçmek mümkün değil, ya hep, ya hiç... İkiniz arasında, tercih yapamıyorum. Böyle bir şeye zorunlu olsam, ikinizden de uzaklaşıp, tek başıma, sevgilerinizle yaşardım. İki sevgi bir kalpte, ikisinin de yükü öyle ağır ki, hem düşünmek, hem sevmek, ikisini özlemek, ikisiyle birlikte olmak, birlikte

⁷² Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 45.

⁷³ Age., s. 44.

yaşamak isteği... Tanrım! Ellerimdeki ve yüreğimdeki bu kelepçeleri, çöz nolursun... Doyumsuz Sevgilerimle, Mergül⁷⁴

Bunun yanında olaylar aktarılırken birçok kez geriye dönüş tekniğine yer verilmiştir. Geçmişten kareler aktarılmıştır. Mergül'ün anılarının yer aldığı bölümlerde de Derya'nın anlatıcı olduğu bölümlerde de geriye dönüş tekniği kullanılmıştır.

Ben o kargaşa yıllarında, yayınladığımız sanat dergisinin, büyüğü satırları arasına gizlenmişim sanki. Önceleri yabancı sanat dergileri ile ünlü yazarların kitaplarından, sanat üzerine olan yazılarının çevirileriyle uğraşırken, dergiye ileriki sayılarında doğrudan kaleme aldığım politik ve felsefi yazılarımla katıldım. Büyük bir coşkuyla çalışıyordum, arayışlar sonucu beynimde buruşmaya yüz tutmuş katmanlar, yeniden üretilmiş düşüncelerle beslenme olanağı buluyor ve ben adeta zamanla yarışırçasına kaybedilmiş yılların yerinin doldurulabileceğine inanılmış bir saflıkla yazıyordum.⁷⁵

⁷⁴ Age., s. 83.

⁷⁵ Age., s. 95.

1.1.5. Mekân

Roman esas itibariyle bir bütündür. Mekân da bu bütünün bir parçasıdır. Çünkü romanda gerçekleşen olayın bir mekâna ihtiyacı vardır. M. Tekin, romanın sahilik havası kazanmasında, diğer elemanlar gibi mekânın da inkâr edilemez payının olduğunu söyler.⁷⁶ Romanın önemli unsurlarından biri olan mekân, özellikle klasik roman anlayışında anlatılanların gerçekliğini kuvvetlendirmek için detaylı bir şekilde tasvir edilmektedir. Eserde olayın geçtiği bir fon olarak kullanılmıştır. Ancak zamanla romanda mekânın işlevi de değişmiş özellikle anlatılan olayın daha iyi algılanmasını sağlayan bir unsur ya da kişilerin psikolojilerini yansıtmada bir araç olarak kullanılmıştır.

Veysel Dikmen, eserlerinde mekânı daha çok fon olarak kullanmıştır. Mekân, olayların ince ayrıntılarını okuyucuya sezdirecek şekilde veya kahramanların ruhsal alt yapılarını yansıtmak şeklinde kullanılmamıştır. Mekânı daha çok olayları aktarmada araç olarak kullanmıştır.

Romanda mekân unsuru çok fazla ön plana çıkarılmamıştır. Dikmen, mekânı psikolojik bir yapıyı aktarmak için kullanmamış yani romanlarda mekân fazla fonksiyonel değildir. Sadece olayların vuku bulduğu yerlerdir. Romanda geçen mekânları açık ve kapalı mekânlar olarak sınıflandırabiliriz.

1.1.5.1. Kapalı Mekânlar

Kapalı mekânlardan ilk olarak genelev karşımıza çıkar. Şener'in düştüğü kanalizasyon çukuru bu evin tam önüne denk gelir. Şener'in yaralarını sarmak için geneleve alırlar onu. Bu vesileyle az da olsa buradan bahsedilir.

Duvarlarda sağa sola serpiştirilmiş ama anlamsızlıklarla yüklü tablolar, dergilerden kesilmiş çıplak kadın fotoğrafları, yukarıda çılgık çılgına çalan bir radyo, ortada oldukça yıpranmış ve eskimiş bir soba, üzerine birkaç kadının sere serpe uzandığı iki divan, kadınları sürekli uyaran, onlara devamlı çıkışan, kızarak işlerine bakmalarını söyleyen okul müdiresi kılıklı kocakarı, yerleri gelişigüzel süpüren bir ayağı sakat yaşlı adam, kadınlara incik boncuk türü şeyler satmaya çalışan, bir yandan da onlara adice şakalar yapan kadınsı tavırlı satıcı, bir başka divanın kenarına dizilmiş bekleyen erkekler, suratlarını girişteki camlı kapıya dayamış ama sürekli yer değiştiren, ilgi ve arzuyla içerisini gözetleyen bu insanlar kimdi?⁷⁷

⁷⁶ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı- Roman Unsurları 1*, İstanbul: Ötüken yayınları, 2015, ss. 143-144.

⁷⁷ Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 9.

Ancak genelev romanının yapısı içerisinde çok fazla yer almaz. Bu olaydan sora bir kere daha genelev mekân olarak karşımıza çıkar. O da Derya'nın iş bulmuş olduğu sinemada seyrettiği filminden etkilenererek gittiği genel ev. Burada da yine mekânın fiziksel özelliklerine çok fazla yer verilmez.

Diğer bir mekânsa Derya'nın kaldığı amcasının evidir. Yine bu mekân da fazla betimlenmemiş kısaca tanıtılmıştır. Bunun yanında amca tutuklandığı, yengeyle kahramanın beraber yaşam mücadelesi verdikleri yerdir.

Ailemin kentten ayrılışından bir gün önce, eşyalarımla birlikte kitaplarımı bir at arabasıyla amcamların oturmakta olduğu Yahudi mahallesinde Havranın karşısındaki eve taşımam. Ev çok eski dönemlerden kalmış, tarihi ve görkemli bir binaydı.⁷⁸

Romanda yer alan mekânlardan biri de her yaz gidilen bağ evidir. Bu bağ evine her yaz gidilmeden önce Nisan ayının sonları gibi hazırlıklar yapılır bir ay öncesinden oraya gidip gelmeler başlardı. Bu bağ evi aynı zamanda Derya yanlış yaptığında ceza olarak düzenlenmesi gereken işlerin verildiği yerdir.

Romadaki mekânlardan biri de Derya'nın yatmış olduğu Ruh ve sinir Hastalıkları Kliniğini'dir. Derya'ya bu kliniğin loş odası kadar hayatta ona başka hiçbir şeyin huzur vermediğini söyler. Altı hafta kadar bu klinikte kalır ancak diğer mekânlarda olduğu gibi burası da detaylı bir şekilde tasvir edilmemiştir.

Evet, yaşamımda hiçbir şey, altı haftadır içine kısırlıdığım ruh ve sinir hastalıkları kliniği kadar içime huzur vermemiştir. Bu huzurun kaynağı, ne uçsuz bucaksız bir ortamda birbirleriyle ilintilerini yitiren nesnelere, gerçek dışı bir dünyada yarattıkları korkulardan, ne sihirli bir güç olan libidomu toplumsal işlevlerden arındırarak, bireysel bene dönüştürmemden, ne de gerçeklerden kaçıp içe dönük bir yaşamın anlık yaklaşımlarla beslenen otizminden kaynaklanıyordu. Burası, benim özgürce kendi hesaplaşmamı yapabildiğim, bilincimin sınırlarını aşabildiğim, kendimi yapay giysilerimden arındırıp gerçek kimliğimle ve maskeleri parçalanmış gerçek yüzümle tanıştırdığım gizemli ülkeydi...⁷⁹

1.1.5.2. Açık Mekânlar

Açık mekânlardan ilk karşımıza çıkan yer Şener' in kanalizasyon çukuruna düştüğü ve genelevin yer aldığı sokaktır. Ancak bu sokakla ilgili herhangi bir ayrıntıya yer verilmemiştir.

⁷⁸ Age., s. 45.

⁷⁹ Age., s. 130.

Romanda geçen olayların bir kısmı geniş anlamda balkan ülkelerinde; dar anlamda ise başta Makedonya, Sırbistan, Yunanistan, Avusturya, Macaristan gibi balkan ülkelerinde geçer. Derya'nın babasının yanında çalışan ve I. Dünya Savaşı öncesi ülkesi Sırbistan'dan kaçan Abaz Dayı vesilesiyle Sırbistan, Avusturya-Macaristan gibi balkan ülkelerinden bahsedilir. Bu ülkelerden, romanın yapısı içerisinde Derya'yla Abaz Dayı'nın konuşmaları ve Abaz Dayının geçmişinden söz etmesi nedeniyle bahsedilir. Sırp veliahdının Avusturyalı bir vatandaş tarafından öldürülmesi üzerine Sırbistan sarayında çilingirlik yapan Derya'nın babasını endişelenir. Oğlunun gitmesini ister. İşte Abaz Dayı bu vesileyle Sırbistan'dan ayrılır bir daha da oraya geri dönmez. Yunanistan' da romanımızda yer alan bir başka balkan ülkesidir. Abaz Dayı'nın kaçıışı sırasında gittiği ülkelerden biridir. Sahil kenti olan Selanik'te bulunmuştur.

Romanda yer alan balkan ülkelerine baktığımızda genelde Abaz Dayı'nın geçmişinden bahsettiği bölümlerde yer aldığını görüyoruz. Ancak diğer mekânlarda olduğu gibi bu ülkelerde ayrıntılı bir şekilde verilmemiştir.

Açık mekân olarak yer alan bir diğer yer ise Tetova kasabasıdır. Tetova kahraman Derya'nın ve ailesinin yaşamlarının belli bir bölümünü sürdürdükleri Makedonya'da bir kasabadır. Derya'nın çocukluğunun büyük çoğunluğu bu kasabada geçer. Diğer mekânlar gibi buraya da fonksiyonel bir anlam yüklenmemiştir.

On dört yaşımın tüm çılgınlıklarım isteyen ruhum, yaklaşık bin beş yüz kişilik bir kasabanın; içe dönük, sevgisiz, dinsel nefeslerle soluyan, dedikoduyla çevrelenmiş bezgin yaşamına uyum sağlayamıyordu. Şar Dağları'nın eteklerinden Polog vadisi uzanırdı. Adına 'cennet' denilebilecek o vadinin ortasında ise, Tetova Kasabası yer alırdı. Kasaba, bu cennetin ortasında çağlar öncesinden kalan yıpranmaya yüz tutmuş, eski evleri, kilise ve camileriyle kendisine sükûn arayan bir gizlenmenin izlerini taşıyordu⁸⁰

Ohri kentinde bulunan Ohri Gölü de kullanılan mekânlardan biridir. Yaz tatili için gidilen göl kenarı da Derya'nı Liriya ve oğlu ile tanışmasına vesile olan bir mekândır. Bunun dışında çok fazla tasvir edilmemiştir.

Öte yandan belirtilmesi gereken bir başka nokta da romanda yer alan mekânla yazarın gerçek hayatındaki mekânların benzerlik göstermesidir. Özellikle

⁸⁰ Age., s. 33.

Balkanların, Tetova kasabasının mekân olarak kullanılması yazarın eşinin Balkanlardan göç etmesi açısından dikkate değerdir.

Sonuç olarak baktığımızda mekân açısından zengin gibi görünen eserde mekânlar yapıyı etkileyecek bir fonksiyonda kullanılmamıştır. Olayların geçtiği yer olarak kullanılmışlardır. Çünkü bu eserde yazarın amacı mekânı tanıtmak değil kişiler üzerinden insanın iç dünyasını keşfetmektir.

1.1.6. Zaman

Anlatma esasına bağı bir metinlerde zaman kavramı diğer roman unsurları gibi önemli bir yer teşkil etmektedir. Romanda anlatılan olaylar zamanla birlikte değer kazanır. Eserde olayların yaşandığı bir zaman dilimi vardır. Buna vak'a zamanı denir. Bu olayların okuyucuya nakledildiği zaman dilimine ise anlatma zamanı denir.

Bir romanda zaman tablosu, ilk elde, "vak'a zamanı" ve "anlatma zamanı" olmak üzere iki düzeyde şekillenir. Bir vak'a -veya olay- hiçbir zaman sıcığı sıcığına anlatılamayacağına göre, "vak'a zamanı" ile "anlatma zamanı" arasında geçen süreyi de hesaba katmak, roman sanatı açısından bu süreyi de gözden uzak tutmamak gerekir... Bütün bu noktalan bir cümle çerçevesinde toplayacak olursak, şöyle diyebiliriz: Bir olay belli bir zamanda cereyan eder (vak'a zamanı), bu olay, belirli bir süre sonra romancı tarafından öğrenilir/duyulur, yine aynı olay, belli bir zamanda kaleme alınır (anlatma zamanı) ve yine belli bir sürede (anlatım süresi) sunulur, anlatılır.⁸¹

Dikmen, romanlarında genelde çeşitli tekniklerin de yardımıyla zamanı boyutlu bir yapıda kullanmıştır. Romanlarında geniş bir zaman dilimi kullanan yazar, özellikle geriye dönüşlerle romanlarındaki zaman unsurunu değerlendirmiştir. Çoğu zaman eserlerden net bir zaman dilimi çıkarmak mümkün değildir. Ancak yaşanan olaylardan belli bir zaman dilimine ulaşılmaktadır. Ayrıca Dikmen'in eserlerinde kronolojik bir zaman dilimi de pek yer almaz. Geriye dönüşler, zaman atlamaları gibi kronolojiyi bozan unsurlar yer almaktadır.

Romanda tam anlamıyla net bir zaman diliminin kullanıldığı söylenemez. Olaylar tam olarak şu zamanda geçmiş tir diye belirtmek mümkün değil ama yaşanan olaylardan ve bahsedilen bir takım zamana yönelik ifadelerden romanımızın zaman dilimleri çıkarılabilir. Bunun yanında anılar ve geri dönüşlerin bolca yer aldığı romanımızda zamanın net bir tarih olarak belirlenmesini güçleştirmiştir. Zaman, geriye dönüşler yer aldığı için kronolojik bir sıra izlemez. Ancak genel olarak baktığımızda 1900'lü yıllar zaman olarak kullanılmış tir. Yaş anan ve aktarılan olay dilimlerine baktığımızda geniş bir zaman diliminden söz edebiliriz. Çünkü anılar vasıtasıyla ya da kahramanların yaşadıklarını anlattıkları bölümlerden hareket ettiğimizde hemen hemen yüzyıllık bir zaman dilimi kullanılmış tir.

⁸¹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı- Roman Unsurları 1*, İstanbul: Ötüken yayınları, 2015, s. 131.

Daha romanın başlangıcında kahramanın yani Derya'nın dokuz yaşında olduğu belirtilmiştir. Birinci bölümün üçüncü kısmına geldiğimizde ise kahramanın beş yaş büyüdüğünü on dört yaşında olduğunu görüyoruz. Daha sonraki bölümlerde ise kahramanın on sekiz yaşında olduğunu görüyoruz. Yani romanın başlangıcından itibaren dokuz yıl geçmiştir.

İlk kez geneleve gittiğimde, henüz dokuz yaşındaydım.⁸²

On dört yaşımın tüm çılgınlıklarını yaşamak isteyen ruhum, yaklaşık bin beş yüz kişilik bir kasabanın; içe dönük, sevgisiz, dinsel nefeslerle soluyan, dedikoduyla çevrelenmiş bezgin yaşamına uyum sağlayamıyordum.⁸³

Ben, insanların yaşamında bir yıldız gibi sönüp geçen, hani sevgiye en çok gereksinim duyulan, on sekiz yılın, zamanla insan yaşamının bir hesaplaşmasına nasıl dönüştüğünden...⁸⁴

Bunun yanında Mergül'ün anılarından ziyade Derya'nın aktarmış olduğu bir takım olaylardan zamansal anlamda bir şeyler çıkarabiliyoruz. Zaman olarak tespit etmeye çalıştığımızda değişik zaman dilimleri karşımıza çıkar. Bunun sebebi de geriye dönüşlerle aktarılan değişik olaylardır.

Ben babanın yanına ve onun ailesine katıldığım günlerde benim ülkemde, ilk büyük siyasi cinayetin işlendiği, Sırp Kralı ile Kraliçesinin öldürüldüğü bin dokuz yüz üç yılının o karanlık gecesindeki, Belgrad Darbesine tanık oldum. Kral Aleksandr, metresi Draga Maşin'le eynince: Sırp kanma yabancı bir kanın karışmasına neden olduğu için halkın ve ordunun nefretini kazandı.⁸⁵

Yukarıda olduğu gibi burada bin dokuz yüzlü yılların başından bahsederken bir başka yerde iki büyük dünya savaşının milletin başından geçtiğinden bahsediyor. Yani bin dokuz yüz kırk beş yılından sonraki dönemlere işaret ediyor. Her on yılda bir darbelerin olduğu yıllardan, sağ sol çatışmalarının yaşandığı yıllardan bahsediyor.

İki büyük Dünya Savaşı, insanlığın üzerinden geçtiğinde, acıları ve yıkıntıları, her on yılda bir halkımın üzerinden geçen tankların palet izleri kadar kalıcı olmamıştır.

Amcamın yaşamla bağlarını belirleyen izlerine ancak yirmi gün sonra ulaşabildik. Günlük gazeteler yeni bir sol örgütün ortaya çıkarıldığından, örgütle bağlantısı olanların birer birer yakalandığından, duruşmalara kısa sürede başlanacağından söz ediyordu⁸⁶

⁸² Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 7.

⁸³ Age., s. 33.

⁸⁴ Age., s. 63.

⁸⁵ Age., s. 39.

⁸⁶ Age., s. 91.

Yaşanan olaylardan hareketle baktığımızda belirtilmesi gereken bir başka zaman dilimi 1960 darbesinin yaşandığı dönemlerdir. Çünkü Derya'nın babası bir sabah işe giderken askerler tarafından geri çevrilir. Darbe dolayısıyla sokağa çıkma yasağı vardır. Buradaki zaman zaman diliminde 1960 darbesinden söz edebiliriz ancak bu daha çok kahramanın çocukken başından geçen bir anının okuyucuya bir anı mahiyetinde sunulmasıdır. Daha sonraki bölümlerde de çok fazla üzerinde durulmasa da darbelerin ve muhtıraların getirdiği yoksulluktan, zulümlerden bahsedilir.

Bu zaman dilimlerinin yanında mevsimsel anlamda zamana işaret eden yaz, kış, güz gibi ifadelerde yer alır. Ancak bunlar da kesin bir zaman dilimi belirlememizden bir hayli uzaktır.

Her yaz; ailece göçtüğümüz bağ evindeki yaşantımın gerçekten mutluluk mu, yoksa üzümlük dolu anlar mı olduğuna bir türlü karar veremezdim.

...Karlı bir kış günü bayramı geçirmek için gittiğimiz amcamlardayız.⁸⁷

Sonuç olarak, geniş bir zaman dilimi eserde kullanılmıştır. Ancak bunun en büyük sebebi anıların ve geriye dönüş tekniğinin kullanılmış olmasıdır. Çünkü olayın genel akışı sürerken anlatım teknikleri sayesinde olaylar geniş zaman dilimlerini kapsar nitelikte okuyucuya aktarılmıştır. İnsanın iç dünyasını ele alan bu eserde özellikle kullanılan anlatım teknikleri sayesinde geniş bir zaman diliminin eserde kullanıldığı görülür. Çünkü insanın iç dünyasını, çocukluğu, yaşanan toplumsal ve ailevi olaylar etkiler. Bu bakımdan zaman dilimi geniş tutulmuştur.

⁸⁷ Age., s. 108.

1.2. DÜŞLERİN ŞARKISI YOK

Dikmen, “*Düşlerin Şarkısı Yok*” adlı romanını 1993 yılında yazmıştır. Bu kitap Cem yayınevi tarafından basılmıştır. Roman incelemesinde kullandığımız nüsha Ekim 1993’te basımı yapılan birinci baskıdır. Kitap 159 sayfadan oluşmaktadır. Eser, on bir bölüm ve son bölüm başlığıyla beraber toplamda on iki bölümden oluşmaktadır. “*Düşlerin Şarkısı Yok*” insanın iç dünyasını ele alan “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” ve “*Göz Yaşlarımı Size Bırakıyorum*” romanlarıyla yapılan üçlemenin ikinci kitabı olarak karşımıza çıkıyor.

“*Düşlerin Şarkısı Yok*”, yazarın ikinci kitabıdır. Tutkunun yarattığı ve düşlerin süslediği parçalanmış kişilikleri, sevgisiz yaşamları alabildiğine özgür ve cesurca irdeleyen, her satırında sevgiyi duyumsatan bir eser...

İnsanoğlunun belleğine kazıdıkları, mezar taşına yazılanlardan daha zengindir. Cinsellik yalıdır. Ona çok sesliliği kazandıran düşlerdir. Düşlerin büyüüne tutunamamış her birliktelik sonunda çözülür. Çünkü bizler düşlediğimiz dünyayı yaşıyoruz, içinde bulunduğumuz dünyayı değil...’ diyen yazar erotizmin doruklarında dolaşarak, bilinçaltının söze dökülmemiş yanlarını çarpıcı bir biçimde sunmaktadır.

“*Düşlerin Şarkısı Yok*”, büyülü bir düş gibi, sonsuz huzuru sunan şarkı gibi, sürekli sevgiyi çağrıştıran şiir gibi bir roman...⁸⁸

Bu romanı aslında birinci kitap olan “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” adlı eserin devamı niteliğinde de değerlendirebiliriz. Çünkü romanın asıl karakteri olan Ofira, bir önceki romanda yer alan Abaz Dayı’nın torunudur. Roman kahramanlarından biri olan Bayan Çela, Abaz Dayı’nın kızıdır. Bu bakımdan her iki roman arasında bir bağlantı kurabiliriz.

Dikmen, romanı hakkında şunları belirtmektedir:

“*Düşlerin Şarkısı Yok*” ise bu iki romanın etrafa saçtığı kıvılcımdan oluştu. Aykırı, ayrıksı, ama öz itibarıyla aynı içsel yolculuğu anlatan bir roman oldu. Bu roman da yakın arkadaşım olan Selman Ada’nın yaşamı etrafında kurguladığım roman oldu. Ne tamamen ona dönük, ne de tamamen ondan bağımsızdı. Selman Ada, Türkiye’nin harika çocuklarından olup, çocuk yaşta Paris’e devlet tarafından gönderilip orada müzik eğitimi alan, bu konuda zirveye yükselen, “Ali Baba ve Kırk Haramiler” ile “Mavi Nokta” operalarını besteleyen bir sanatçıdır. Bir dönem Devlet Opera ve Bale Müdürlüğü yapan tanınmış bir operacıdır ve opera şefidir.” “*Düşlerin Şarkısı Yok*” onun yaşam öyküsünün etrafına serpilmiş aykırı ışıklar saçan kıvılcımlardan oluştu. Ancak, tamamen onu anlatan bir roman değil. O romanda farklı kişilikleri iç içe geçmiş olarak bulabilirsiniz.⁸⁹

⁸⁸ Veysel Dikmen, *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993. Kitabın arka kapak yazısı.

⁸⁹ 24.05.2016 tarihinde yazarla Şirinevler’de yapılan görüşmeden.

Yazar, katılmış olduğu bir radyo programında “*Düşlerin Şarkısı Yok*” adlı romanının temel felsefesini şu cümlelerle ortaya koyar:

“*Düşlerin Şarkısı Yok*” romanının temel vurgusu şuydu: Yaratılmış bir dünya yaşanmış bir dünyadan daha sıcak ve daha sevgi doludur. Bizi mutlu kılan değerler ve mutlu kılan şeyler, içinde yaşadığımız dünya değil kendi kafamızda, bilinçaltında yarattığımız dünyadır. “*Düşlerin Şarkısı Yok*” romanının temel felsefesi buydu.⁹⁰

“*Düşlerin Şarkısı Yok*” adlı eserinde Yazar Veysel Dikmen, insanın yaşadığı dünyada mutlu olabilmesi için önce kendi iç dünyasında mutlu olma şartını koşan bir eserdir. Çünkü insan kendi dünyasında mutlu olmazsa yaşadığı dünyada da mutlu olamaz. İşte “*Düşlerin Şarkısı Yok*”, genel olarak bu düşünce üzerinden kurgulanmış bir eserdir.

⁹⁰İstanbul Eczacılar Odası Havan Radyo, Ülkü Ayvaz, *Sanat ve Sanatçılar*, <https://archive.org/details/SanatVeSanatçilar-21.01.2010-VeyseIDikmen>. [08.11.2015].

1.2.1. Olay Örgüsü

Olay, Beyoğlu'nda bir kış gününü anlatarak başlar. Galata Kulesi'nin dibinde bu soğuk günde yatan birisi vardır. O da güzel Ofira'dır. Yıllardan beri Katalon Han'ın bekçiliğini yapan emektar kapıcı İshak Amca pencereden onu görür, kafasından çeşitli düşünceler geçirerek.

Hüzün gelip gözlerine oturduğu an, onun yaşamla bağları çoktan çözülmüştü.⁹¹ der.

Kapıcı İshak Amca, Ofira'yı çocukluğundan beri tanır. Bir önceki roman "*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*" adlı kitabın kahramanlarından biri olan Abaz Dayı'nın kızı Bayan Çela ve damadı Rafael İkinci Dünya Savaşından kaçıp İstanbul Kuzguncuk'a yerleşir. Ofira da buraya yerleştikten sonra doğar. Pratisyen doktor olan Rafael, tedavi sonrası eve dönerken geçirdiği kaza sonucu hayatını kaybeder. Bu ölümden sonra annesi Bayan Çela ve Ofira, hayata yeniden başlamak için yeni bir başlangıçla hayatlarına devam etmek için Balat semtine yerleşirler. Balat'ta kumaş ve kürk ticareti yapan Katalon ailesi bunlara sahip çıkar, kol kanat gerer, bağrına basar. Daha sonra Katalon ailesi evlerini satın Osmanbey'e yerleşince Bayan Çela ve kızı Ofira kısa süreliğine de olsa Kuzguncuk'a döner. Çela, temizlik yaparak ve kızlara çeyiz hazırlayarak geçimlerini sağlar.

Emektar İshak Amca, Ofira'yı ilk defa Balat'taki balıkçı dükkânında görür. İshak Amca yaşlanınca ve dükkânını çekip çeviremeyince Katalonlar ailesi onu hanlarına bekçi olarak alırlar. Katalonların himayesinde olan Ofira, böylece İshak Amca'nın gözü önünde büyür. Bayan Çela, babasız büyümek zorunda kalan Ofira'yı çok iyi yetiştirir. Onu en iyi şekilde hayata hazırlar. Ona bütün sevgisini vermeye çalışır.

O gece ilerleyen saate rağmen bekçi İshak Amca, hanın kapısında güzel Ofira'yı görünce çok şaşırır. Onu içeriye alır. Ofira'nın boynunda ve kulaklarında çizikler vardır. İshak Amca Ofira'yı biraz sakinleştirdikten sonra Ofira yaşadıklarını anlatır. Onlar diye bahsettiği iki kişiyle birahaneye gittiklerini daha sonra bu kişilerin onu bekâr odalarına götürdüklerini ve ona sahip olduktan sonra

⁹¹ Veysel Dikmen, *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 8.

döverek sokağa attıklarını anlatır. Bu olay Ofira'daki bütün yaşama sevincini, mutluluğu arama direncini alır. İshak Amca'nın deyimiyle, tutkuların çocuğunu mutsuz kılarlar.

İshak: Sen tutkuların çocuğusun. Sen düşlerinde gizlediğin şeytanlarımı, koskoca bir cehenneme bile sığdıramazsın.⁹²

Daha sonra bu olay üzerine İshak Amca ve Ofira, yaşam ve ölüm üzerine düşüncelerini dile getirir. Ofira, ilginç bir şekilde onlar benim bedenimdeki iksiri göremediler. İshak Amca, senle bütün sırlarımı paylaştım tutkularımı söndür, der ve düğmelerini çözer. Bu tutkulu dakikalardan sonra İshak Amca bu düşten uyanınca yanında Ofira'yı arar ama düşten ibaret olan Ofira'yı yanında bulamaz. İshak Amca'nın Ofira'yı bulma çabaları sonuçsuz kalınca çatıya çıkar, çatını sokağa bakan kısmına çıkınca Galata Kulesi'nin dibinde Ofira'nın cansız bedenini görünce adeta ruhunun bedeninden ayrıldığını hisseder. Topal bacağıyla zorla da olsa odasına döner. Ve birinci bölüm hüzünlü bir şekilde sonlanır.

Eserin ikinci bölümü, Ofira'nın eşiyle tanışma serüveniyle başlar. Ofira, eşiyle üniversiteye başladığı yıl tanışır. Onunla tanıştığında yüzlerce öğrencisi gibi Ofira da ona hayran öğrencilerinden biridir. Ofira'nın üniversiteye başladığı yıllar öğrenci hareketlerinin olduğu yıllardır. Bu hareketli ve değişken ortamda Ofira, ilerleyen dönemlerde kocası olacak olan hocası Mehmet Sait ile birlikte dayanışma içerisinde. Ama asıl dostluğun ilerleyişi, Mehmet Sait'in doçentlik tezini hazırlarken ona yardımcı olması sırasında gelişir. M. Sait'in ticaret hukuku üzerine ders vermesi, öğrencilerine karşı iyi davranması onu öğrencileri arasında sevilen hoca konumuna getirir. Ofira da onu seven ve ona karşı bir şeyler hisseden öğrencilerinden biridir. Onda kendine yakın bir şeyler bulur.

Bu arada M. Sait'in anne ve babasından bahsedilir. Roman içerisinde onlar tanıtılır. Sait'in babası, onun okumasına karşı çıkan, her okumuş insanı devlet adına soygun düzenine katılan kişi olarak gören; Ermeni ustalarla çevre köylerde taştan ev yapmakla geçinen Taş Ustası bir kişidir. Buna karşın, annesi Ferzan Hanım ise oğlunun okuyup içinde buldukları yoksulluktan kurtulmasını ister.

⁹² Age., s. 13.

Mehmet Sait'in, hayatta unutamadığı iki şey vardır: Biri annesi, biri de doçentlik tezini yapmak için gittiği Fransa'daki yoksul insanlar. M. Sait, bu yoksul insanların bütün imkânsızlıklara rağmen nasıl mutlu olduklarını bulur: Yaşamdaki bütün ayrıntıları bırakıp yaşamı basite indirgeme. M. Sait, “ İşçiler için sendikal Haklar ve Yasal Sınırları” adlı tezini hazırlamak için günlerce fabrikada işçilerle beraber yaşar.

O günlerde M. Sait, bir de “Çaresizler Mahallesi” adlı bir roman yazmakla da meşguldür. Yurtdışındaki çalışmalarını tamamlayıp ülkesine döndüğünde başarılı bir sunumla tezini savunur. Tez savunmasına giren hocaları çalışmasını çok beğenirler. Savunmadan sonra dekanın odasına giden M. Sait'i, dekanın odasında birçok hocası ve konuk karşılar. Dekan, M. Sait'i ayakta karşılar ve çalışmasının büyük bir ses getirdiğini, beğenildiğini söyler.

Kalabalık dağılıp ortalık sakinleşince M. Sait, Ofira'nın da içerisinde bulunduğu birkaç öğrencisiyle baş başa kalır. İlerleyen saatlerde hep beraber şehrin köhne meyhanelerinde yemek yerler. Saatler ilerleyip herkesin içine çekildiği, dalıp gittiği dakikalarda M. Sait, Ofira'nın dalıp gittiğinin farkına varır. Ofira'yla konuşmaya başlar. Bu sırada söz ölüm, yaşam, mutluluk, yaşamın yitirilişi gibi konulardan söz ederler. Gecenin ilerleyen zamanlarında Ofira, hocası Mehmet Sait'in evine gider. İlk ilişkileri de bu gece gerçekleşir. Daha sonra bu birliktelik beraberinde evliliği getirir. Ofira, herkes gibi ilk yılların verdiği heyecanla aradığı mutluluğu bulduğunu sanır ama yanılır. Bir müddet sonra onunda evliliği sıradan, yorgun bir trene binmiş gibi sıkıcı bir şekilde ilerler.

Üçüncü bölüme geçildiğinde ise M. Sait bir bankada danışman olarak karşımıza çıkar. Son günlerde M. Sait'in danışman olarak çalıştığı bankanın üst yöneticilerinde beklenmeyen değişiklikler olur. Ofira'nın eşi de bu değişikliklerden olumlu etkilenir. Yönetim kurulu üyeliğine atanır. Bu dönemde yaşanan politik gelişmeler bankayı da derinden etkiler. Dönemin sendikalarından sarı sendika etkili olmaya çalışır. Karışık günlerin hüküm sürdüğü günlerde sarı sendika yöneticileri tarafından çalışanlara neyi imzaladıkları bildirilmeden toplu iş sözleşmesi imzalatılır. Daha sonra bundan haberdar olan işçiler bu duruma çok sinirlenirler. Bu arada bu karışık ortamdan yararlanmak isteyen muhalif sendikalar

da devreye girer. İşte böyle kaotik bir ortamda, bazı müdürlerin görevlerinden azledildiği bir zamanda M. Sait, yönetim kurulu üyesi olur. Ancak bu karmaşık durum daha sona ermiş değildir. M. Sait'in göreve geldiği günlerde müfettişler de bankaya denetime gelir. Denetim iki ay kadar sürer. Müfettişlerin hazırlamış olduğu rapor işten ayrılan yöneticiler tarafından sızdırılır. Rapora göre hisse senetleri aracılığıyla M. Sait yolsuzluk yapmıştır. Bu konular basında geniş yankı uyandırır. Ancak hırsızlar namuslulardan daha kurnaz oldukları için basını da reklam ve ilan verme vaadiyle sustururlar. Bu arada bu yolsuzluğu da M. Sait ve arkadaşları başka türlü yolsuzluklarla kapatırlar.

İşte devrimci sendikanın sarı sendikalı olan banka üst yöneticilerini alaşağı etme tavrı bu günlere rastlar. Devrimci sendika bu tavrıyla çalışanların çoğunu kendine üye eder. Ve büyük bir başarı sağlar. Yürüyüşler, eylemler yapılır. Yapılan bu yürüyüşler banka yöneticileri tarafından kayda alınır. Daha sonra bu görüntülerden yürüyüşe katılanlar tespit edilip işten çıkarılır.

Öte yandan yazarın çalışma hayatında yaşadıklarıyla romanın bu bölümündeki benzerlikler üzerinde durmak gerekir. Dikmen'in, bankada müfettişlik yaptığını ve devrimci sendikanın önderlerinden olduğu bilinmektedir. Bu açıdan baktığımızda anlatılanların gerçek yaşamın bir parçası roman kurgusu içinde sunulmuştur.

Mülkiye'den mezun olduktan sonra Türkiye Öğretmenler Bankası'nda Müfettiş olarak göreve başladım. Yedi yıl bu bankada görev yaptım.1980 Askeri darbesi öncesi, banka da sarı sendika yerine devrimci sendika örgütlenmesini organize ettim.1500 personelin yaklaşık 1200'ü devrimci sendikaya geçtiler. Ancak devrimci Sendika Bank-Sen'nin yasal hatası bizi zamansız bir eyleme sürüklemişti. Bu nedenle davayı kaybettik. Lider olarak beni ve yaklaşık üç yüz arkadaşımı bankadan attılar. Devrimci sendika yasal hata işleyerek; İktidardaki Ecevit Hükümetinin, adına "Kanal" filmi çevrilen Adalet Bakanı da sermaye grubuna destek vererek, mahkemeleri de onlar lehine etkileyerek, banka şubelerine Ülkücüleri doldurarak sendikal direnişi kırdılar. Yaklaşık bir sene işsiz kaldım. Yılmadım. Tekrar ders çalışarak bir kamu bankası olan T. Emlak Kredi Bankası'na yeniden müfettiş olarak girdim. Her şeye sıfırdan başladım. Aynı banka da üst düzey yöneticilik yaptım.⁹³

Bütün bu gelişmeler olurken politik alanda da Sosyal Demokrat Partiyle koalisyon oluşturan dinci parti koalisyondan çekildiğini açıklar. Başka partilerden yapılan milletvekili transferleriyle hükümet yeniden kurulur. Öte yandan bu olay

⁹³ 16.08.2015 tarihinde yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

siyaset tarihinde Güneş Motel⁹⁴ hadisesi olarak bilinir. Bunun gibi birtakım politik ve ekonomik olaylardan sonra tank seslerinin yoğunlaştığı günlerde devrimci sendikacılar ülkeden kaçar. Değişen ortamla beraber bankada mevkiler değişir. Böylece ülke yeniden “Yeryüzü Tanrıları”nın yasalarıyla yönetilmeye başlar.

Tank seslerinin yoğunlaştığı bir kış günü devrimci sendika liderleri, kişisel yazgılarını ortak kitlesel yazgılara dönüştürüp; her zaman olduğu gibi «... ülkenin en güzel atlarıyla kaçtılar.» Sosyal demokrat hükümette Adalet Bakanlığı yapan ve bir zamanlar adına film çevrilen kişi de bakanlık koltuğunu yitirince, bankanın önemli bir şirketinin: başına genel müdür olarak atandı. Koalisyonun son döneminde yeniden yapılanmada önemli rol oynayan Mehmet Sait’in okul arkadaşı da bankanın yönetim kurulu üyeliğine getirildi. Boşaltılan bazı yönetim kurulu üyeliklerine de emekli generaller yerleştirildi. Böylece ülke açık bir biçimde «Yeryüzü Tanrıları»nın yasalarıyla yönetilmeye başlanılmıştı...⁹⁵

Üçüncü bölümde Ofira’nın kocası tanıtıldıktan sonra dördüncü bölümde Ofira ve annesi Bayan Çela kaşımıza çıkar. Bu bölüm anne Çela ve Ofira’nın tatil için gittikleri yerde, deniz kıyısındaki bir çay bahçesinde otururlarken görürüz. Ofira, bedenen oradadır ancak ruhen başka mecralarda gezer. Denize bakar şekilde dalıp gider. Annesi onun bu halini görünce yine yaşam, mutluluk, zamanın yitirilişi gibi konulardan bahsederler. Ofira, annesinin yaşamı her yönüyle tanıyan birisi olmasına karşın hayatı ona bir kalıp şeklinde sunmasında şikâyetçidir.

Bunun da nedeni yaşamın ilkelerinin; onun parıltısını, çekiciliğini, gerçek değerini hiç tanımamış olan yaşlılar tarafından çizilmiş olmasıdır... Bir başka şekilde

⁹⁴ Veysi Oğuz, *Türkiye’de Siyasal Partiler Çerçevesinde Politik Yozlaşma ve Etik Sorunu*, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kasım 2011, s. 50-51, <http://sbe.kmu.edu.tr/userfiles/file/tezler/kamuyonetimi/veysioguz.pdf> [10/05/2015]. “1977 tarihinde 16. dönem TBMM genel seçimleri yapılmıştır. Hiçbir siyasi parti TBMM’de tek basına çoğunluğu sağlayamamıştır (Öztekin, 2007: 191). Dönemin Cumhurbaşkanı Korutürk tarafından seçimde en fazla oyu çıkarmış olan CHP’ye hükümeti kurma görevi verilmiştir. Ecevit’in kurmuş olduğu azınlık hükümeti Meclisten güvenoyu alamamıştır. Ülkede hükümet bunalımı bas göstermesinden dolayı Korutürk hükümeti kurma görevini Demirel’e vermiştir. 17 Aralık 1977 yılında Demirel’in başbakanlığında AP, MHP ve MSP ile ikinci MC hükümeti kurulmuştur (Ahmad, 2007: 447). Bunun sonucunda Demirel’e parti içinde tepkiler yükselmiş ve 12 AP’si milletvekili Ecevit ile görüşerek CHP’ye transfer olmuştur. İkinci MC hükümeti 31 Aralık 1977 tarihinde gensoru ile düşürülmüştür. Cumhuriyet tarihinde ilk kez bir hükümet, gensoru ile sona ermiştir (Özdemir, 2004: 277). Türkiye’de ortaya çıkan hükümet bunalımı üzerine Ecevit, bağımsız milletvekilleri ile Güneş Motel’de bir görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşmeler sonunda CHP, DP, CGP ve 11 bağımsız milletvekilinin 10’unun bakan olarak yer aldığı bir koalisyon hükümeti kurmuştur. Türk siyasi tarihine “Güneş Motel Hükümeti” olarak geçen bu kabine, Türkiye’de milletvekillerinin parti değiştirmeleri bağlamında “yeni hükümette bakan olmak adına” bağımsız olan milletvekilleri parlamentonun ciddiyetinin sorgulanmasına neden olmuştur (Duran ve Aksu, 2009: 142). Kurulan hükümet ekonomik ve toplumsal sorunlar ile siyasi cinayetlerin gölgesi altında etkisiz bir görüntü çizmiştir. Ecevit hükümeti 1978 senato seçimlerini kaybedince 12 Eylül 1980 darbesine kadar iktidarda kalacak AP iktidarl MSP ve MHP’nin dışarıdan desteklediği bir azınlık hükümeti kurulmuştur (Çavdar, 2000: 249).”

⁹⁵ Veysel Dikmen, *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 40.

söylersek; bize sunulan yaşam, yaşlıların intikam almayı amaçladığı yaşamdan başka bir şey değil gibi geliyor bana... Neden sen de diğerleri gibi bana kalıplaşmış yaşam biçimleri sundun anne?.. Biliyorum seni, onu her boyutu ile tammiş bir kişisin sen. Beni böyle bir çizginin içinde tutmaya neden bu denli ısrarlı oldun?.. Neden bana yalnızca bedenlerimizle var olduğumuz bir dünyayı, alışlagelmiş bir yaşamı tanıttın?.. İnaniyorum ki sen yaşamı hem bedenle hem de ruhla yaşadın... Neden beni böyle bir yaşamın içine sürükledin. Güzelliğin de ancak, böyle bir dünyada var olabileceğine inandırdın?..⁹⁶

Daha sonra Ofira'nın gözleri sahilde dolaşan mutlu bir çifte takılır. Mutlu bir şekilde gezinirler. Onların mutluluğunu, birbirlerine söylemeseler de Ofira da annesi de kıskanır. Yabancı çift, bir süre daha dolaştıktan sonra gelip onların karşısındaki masaya oturur. Ofira kızın mavi gözlerine takılır. Geçmiş, sürekli Ofira'yı kendine çeker.

Bir öğle sonrası okuldan eve erken dönen Ofira, annesinin elbise diktığı odadan sesler geldiğini duyar. Merak edip içeri baktığında düğün hazırlıkları için gelen mahallenin sarışın mavi gözlü kızının çıplak olduğunu ve annesinin onu göğüslerinden öptüğünü görür. Mavi gözlü kız tutkuların doruğunda olduğu bir anda Ofira'yla göz göze gelir. İşte o yabancı kızın mavi gözleri hem Ofira'yı hem de annesini bu eski güne getirir. Ofira, annesine o güne tanık olduğunu belli eder. Ve Ofira, annesine yaşamı kendisine kalıplaşmış bir şekilde sunduğu için sitem eder.

Uzun bir suskunluk döneminden sonra Ofira bir şey söylemeden kalkıp gider. Annesi de onu takip eder. Tatil için kaldıkları pansiyona varınca Ofira yatağa uzanır uyur kalır. Anne ise duşa girdikten sonra o da Ofira'nın yanına uzanıp uyur.

Daha sonra gecenin ilerleyen saatlerinde Ofira ve annesi balkondadır. Yemeklerini yemiş ve içkilerini yudumlamaktadırlar. Ofira, gecenin ilerleyen saatine rağmen dolaşmaya çıkar. Annesi de peşinden gider. Ofira bu gece her zaman gittiği yönün tersine ormana doğru yürümek ister. Bir müddet yürüdüktan sonra yeşil çimenlerin üzerine uzanırlar. Gökyüzünü seyretmeye daldıkları bir vakit ormanın derinliklerinde bir ses duyarlar. Ve üç adamım daralan bir çember halinde kendilerine geldiklerini görürler. Her ikisine de tecavüz ettikten sonra

⁹⁶ Age., s. 43.

bırakıp giderler. Bayan Çela, doğrulur ve bir anne şefkatiyle kızını bağrına basar. Gittikleri yolu yorgun argın, birbirlerine dayanarak dönerler.

Ertesi gün çabucak hazırlanıp pansiyonu terk ederler. Dönüş yolunda Ofira çok sessizdir. Aslında Ofira'nın düşündüğü evliliğidir. Çok kötü bir olay yaşanmasına rağmen Ofira, bu olaydan aldığı zevki evliliğindeki birlikteliğinden alamadığını belirtir annesine. Ofira, kocasıyla birlikteliğinden bu denli zevk almamasının nedenlerini sorgulamak üzere yine kendi suskun dünyasına gömülür.

Beşinci bölümde okuru yine romanımızın başkahramanı Ofira karşılar. Bir gece Ofira yataktan kocasının yanından bir hışımla kalkar. Balkon camının kenarında sigarası ve öfkesiyle baş başadır. Ofira, evliliğinin ilk yıllarında mutluluğu yakaladığını sanır ancak ilerleyen yıllar hiç de öyle olmadığını gösterir. Ofira, artık her sevişmenin ardından iğrenilen bir nesneye dönüşmek istemez. Yıllarca, geceleri gözyaşı dökmekten bıkar. Ofira'yı yıllarca gerçek sevgiyi arayıp da bulamaması bıktırır artık. Tatil yaptıkları günlerde annesiyle beraber uğradıkları tecavüzün Ofira'ya o güne kadar yaşamadığı duyguları yaşatması onu büyük karmaşalara sürükler.

Yine geriye dönüşlerle eskiye gidilir. Ofira'nın yıllarca beraber Balat'ta kaldıkları teyzesi arar. Oğlunun, üniversite sınavları için birkaç günlüğüne onlarda kalacağını söyler. Ofira, bu durumu memnuniyetle karşılar. Ofira'larda kalmaya başlayan teyze oğlu, sınavdan önce çok durgundur, kendi kabuğu içerisinde yaşayan bir insan görüntüsündedir. Ancak ne olduysa sınavdan sonra bu görüntü tam tersine döner. Sınavında başarılı geçmesiyle beraber suskun, kendi halindeki çocuğun yerini eğlenceli bir genç delikanlı alır adeta. Bu başarıyı kutlamak için Ofira, boğazda bir balık lokantasında yer ayırtır. Akşam yemeğini yedikten sonra hep beraber bir eğlence merkezine gidilir. Ancak bu süre içerisinde Ofira, kuzeninin gizli bakışlarını üzerinde hisseder. Gecenin ilerlemesi ve yorgunluğunda artık bastırmasıyla beraber eve dönmek üzere hareket ederler. Arabayı Ofira'nın kocası kullanır, ön koltuktaysa Ofira'nın kocasının arkadaşı oturur. Hemen arka koltukta da Ofira ve kuzeni otururlar. Bir ara Ofira kuzeninin elinin bacaklarından yukarı kaydığını hisseder. Her ne kadar karşı koymaya çalışsa da başarılı olmaz. Bir süre sonra Ofira da bundan zevk almaya başlar. Ama

aynı zamanda kocasının onları görmesinin korkusunu da yaşar. Ofira, bu olayda sonra böyle bir şeye izin verdiği için vicdanen rahatsızlık duyar.

Bütün bunlara rağmen Ofira bundan kocasına bahsetmez. Zaten Ofira'nın kocası da özellikle bu cinsel konularda problemlili bir tiptir. Hayallerinde çok değişik şeyler yaratır. Üstelik Ofira, bunları ona açınca inkâr da etmez böyle bir şeyin olduğunu. Ofira ve kocası, bu vesileyle evlilikleri ve ilişkileri üzerine uzun uzun konuşurlar.

Bu konuşmadan birkaç gün sonra kocası çalıştığı bir bankanın toplantısı için Antalya'ya gider. Teyze oğlu ise iki gün sonra dönecektir. Ofira, arabada yaşanan o geceyi unutamadığından dolayı kuzeniyle beraber yalnız kalması onun canını sıkır.

Kocasının gittiği o akşam Ofira ve kuzeni büyük bir sükûnet içinde yemek yerler. Ofira, sofrayı toplayıp uzun süre mutfakta uğraşır. Gecenin ilerleyen saatleri olmasına rağmen Ofira hala uyuyamamıştır. Çoğu akşam yaptığı gibi yine yataktan bir hışımla kalkar. Cam kenarında sigarasını yudumlar. Salona doğru yürüdüğünde televizyonun çalıştığını görür. Biraz daha ilerleyince kuzenin bir filmi izlediğini görür. Bu arada filmler üzerine konuşmaya başlarlar. Seyrettikleri filmin bir sahnesinden etkilenirler ve sevişerek geceyi tüketirler.

Altıncı bölüm yine Ofira'yla başlar. O sabah Ofira, sokağa çıkınca alışamadığı bir duygu onu Üsküdar iskelesine sürükler. Yine kocasıyla mutsuz bir birliktelik yaşadığı bir gecenin sabahıdır bu sabah. Üsküdar sahilinden Kuzguncuk yoluna sapar. Orada bir evin kapısını çalar. Kapıyı yaşlıca bir kadın açar. Bu kadın Kuzguncuk'ta beraber yaşadıkları Zehracık Ana'dır. Ofira ve Zehracık Ana, geçmişten bahsederler. Bu arada Ofira'nın çocukluk arkadaşı olan Canset adlı bir kızıdan bahsederler. Canset'le Ofira annesinin bir dost toplantısında tanışır. Gitgide de bu dostluk ilerler. Yaşların ilerlemesiyle beraber genç kızlığında verdiği tutkuyla beraber bu dostluk farklı boyutlara taşınır. Cinsel olarak birbirlerini arzular konuma gelir. Bir gün yine böyle tutkularına yenik düştüklerinde Bayan Çela, bunları yakalar. Tüm aramalarına rağmen Canset Ofira'dan kaçır. Ofira, bu hasrete dayanamadığı bir gün sürükleye sürükleye

Zehracık Ana'nın evine götürür. Bu olaydan sonra Ofira ve Canset, kocası hırsızlık suçunda hapiste olan Zehracık Ana'nın evinde buluşmaya başlarlar. İlk başlarda bu ziyaretleri dost ziyaretleri olarak algılayan Zehracık Ana, daha sonra her şeyin farkına varır. Daha o yıllarda genç olan Zehracık Ana da bu sayede kocasının hapiste olmasından dolayı bedeninde uykuya dalmış bir takım duyguları uyandırır. Kocası hapiste olduğu için bu konuya dair ne varsa onlara anlatır. Bu konu da adeta onları yetiştirir. Geçmişini hatırlayan Ofira, daha yerinde duramaz ve hızla kalktığı gibi Zehracık Ana'yla vedalaşıp evden ayrılır.

Yedinci bölümde Ofira, Atatürk Kültür Merkezi kültür salonunda bir konser için bulunmasıyla başlar. Bu konseri Ofira'nın amcaoğlu Çağdaş yönetecektir. Mozart'ın "*Bütün Kadınlar Böyle Yapar*" adlı ünlü operasını yönetecektir. Çağdaş Fransa'dan gelmiştir. Onu ilk kez sahneden izleme fırsatı bulacaktır. Yıllardır adına çok şey söylenir. Ülkenin harika çocukları arasında gösterilir. Yeteneği küçük yaşta keşfedilince birkaç arkadaşı ile birlikte Fransa'ya gönderilir. Buradaki eğitimlerinden sonra çok önemli bir müzisyen olur. Kısa süreliğine de olsa değişik tarihlerde konser için Türkiye'ye gelir. İlk yıllarda Ofira da onu basından tanır. Onu, ilk kez yakından tanıma olanağını düğününe katılmak üzere konuk olarak geldiğinde bulur. Bu kısa tanışma Ofira'yı etkiler gittikçe de ona karşı duyulan hayranlık tutkuya dönüşür.

İlk kez onu yakından tanıma olanağını, düğününe katılmak üzere konuk olarak geldiğinde buldu. Eskiden var olan hayranlığı giderek büyüdü, gizli bir tutkuya dönüştü. O kısa süreli tanışmada ondan son derece etkilenmiş, bu etkiyle yüklü olan duygulu yüreğini de yıllarca benliğinin derinliklerinde saklamıştı, sıcak, sevecen ve etkileyici bir insandı. Konuşmaları, getirdiği yorumlar, çağa bakışı alışlagelmiş insan tipinin dışında; özgün yorumlar taşıyordu. Çağını da, insanları da, sanatını da çok iyi tanıyordu. Alışlagelmiş kalıpların dışında, düşüncenin engin sınırlarında geziniyordu...⁹⁷

Konser gecesi Ofira Çağdaş'ı yeniden görebilmenin heyecanını taşır. Bu yüzden eşinin yanındaki varlığından bile habersizdir. Işıklar sönüp müzik başlayınca Ofira sahne hayran olduğu insan Çağdaş ve müziğin etkisiyle kendinden geçer.

Ofira ve ailesi, o akşam Çağdaş'ı yemeğe alırlar. Çağdaş, Türkiye'yi, çocukluğunun geçtiği yeri, özlemesine rağmen iki gün sonra Fransa'ya

⁹⁷ Age., s. 82.

dönecektir. Türkiye'yi özlemesine rağmen ilk evliliğinin kötü bitmesi, ona buraları hiç de hoş olmayan bir şekilde hatırlatır. Bu yüzden henüz Türkiye'ye dönmek gibi bir düşüncesi yoktur. Ofira, çağdaşın ilk evliliğinin bitiş nedenini hep merak etse de kocası ona gereken cevabı vermez. Kocası, ilk evliliğin bitişini, karısının sapkınca duyguları yüzünden olduğunu söylerdi.

Bu arada yine geriye dönüşlerle Çağdaş'ın çocukluk ve gençlik yıllarından, ilk eşini nasıl tanıdığından, evliliklerinin nasıl olduğundan, Sibel'in yani Çağdaş'ın karısının nasıl bir ruh haline sahip olduğundan karısıyla neler yaşadığından, neden boşandıkları gibi konulardan bahsedilir.

Bunlardan sonra tekrar Ofira'nın evindeki akşam yemeğine dönülür. Giderek koyulaşan sohbetin bir yerinde Ofira'nın Çağdaş'a dönerek:

“Batı her zaman olduğu gibi doğunun ruhunu çaldı gibi geliyor bana ne dersiniz?..” sorusuyla konu Doğu ve Batı kültürleri üzerine gelir. Bu konu da her ikisi de görüşlerini belirtirler. Ofira konuyu değiştirmek için Çağdaş'a yeni eşinin nasıl biri olduğunu sorar ve onunla tanışmak istediğini söyler. Çağdaş, bu teklif için ve bu akşamki nazik yemek için teşekkür ettikten sonra yeni eşiyi nasıl tanıştığını anlatmaya koyulur. Çağdaş, bu konuşmasında eşi Mirelle'den o kadar güzel bahseder ki Ofira onu kıskanır. Yemeğin ertesi günü Fransa'ya döner Çağdaş; en kısa sürede geri gelip buluşma sözü vererek.

Sekizinci bölüm ise Canset'le başlar. Canset, çalıştığı yayının evindedir. Düzeltmek için dizgiden yeni gelen kitabı masanın üzerine fırlatır. Çok sinirlidir. Ona göre çeviri yapamayacak kişilerin bu işle uğraşmaması gerekir. İş arkadaşı Levend'e bu yöndeki şikâyetlerini bildirir.

Canset, öfkesini dindirmek için susarken aniden odasının kapısı açılır. İçeri giren güzel Ofira'dır. Canset onu Levend'le tanıştırır. Kahvelerini içerken sigara yakmayı da unutmazlar. Sohbetin başlangıcında özlemlerinden, gülünç olaylardan ve Ofira'nın kocasının bankada yaptıklarından bahsederler.

Vakit ilerleyip öğleyi bulunca beraber Kumkapı'da yemeğe giderler. Geçmiş günlerden, Zehracık Ana'dan ve onla geçirdikleri günlerden, Ofira'nın

kocasını sevmeyişinden, kocasının lise yıllarında teyzesiyle yaşamış olduğu ensest ilişkiden bahseder. Bunları anlatırken Ofira gözyaşları içinde kalır. Bir taksiye atlayıp Canset'in evine dönmek üzere yola koyulurlar.

Dokuzuncu bölüm, ünlü sanatçı Wagner'in "Korkunç düşlerle dolu bir gece geçirdim. Tanrı benim gibi zavallı bir dehaya eziyet etmek istedi mi neler buluyor neler..." sözüyle başlar. Geceyi seven, geceye sığınmaya çalışan Ofira, kaç gündür geceden korkar duruma gelir. Sabahın olmasını ve güneşin ışınlarının bir an önce kendini göstermesini özlemlerle bekler.

Çağdaş, bir haftalığına Wagner'in ünlü draması "*Tristan ve İsolde*"yi yönetmek üzere gelir. Büyük ustanın bu eseri daha sahneye konulduğu ilk günden beri insanları derinden etkilemiş, seyircilerini operaya çekmesini bilmişti. Ofira, temsilin ilk gecesini eşiyle beraber seyrediyor. Ama o bununla yetinmez kocasından gizli temsilin bütün biletlerini önceden alır. Eşiyle beraber izlediği o ilk geceden sonra, sessizce gelir ve ünlü operayı her geçen gün artan tutkuyla seyrediyor. Çağdaş ise bütün bunlardan habersizdir.

O gece, Wagnerin dramı Ofira'yı çok etkiler. Wagner'in müziğiyle beraber Ofira değişik ruh hallerine bürünür, Çağdaş'a daha çok tutulmaya başlar. Ofira, bu güne kadar hep tutkularının peşinden gitmişti oysa şimdi gerçek sevgiyi bulur. Ofira, sıırsıklam âşıktır. Hiçbir kurala bağlı olmaksızın çılgınca ve bilinçsizce sever onu. Daha önemlisi, Çağdaş'ı kendi duygularından habersiz sever.

Bütün bunlara rağmen Çağdaş kendi mutluluk kaynağı, hayatının neşesi olan eşi Mirelle'yi sevmektedir. Buna karşılık Ofira, ondan nefret eder. Mirelle'nin sevgiyle O'nun tenine ve ruhuna dokunmasını istemez. Bütün güzel duyguları, sevişmelerin tadını kendisi sunmak ister. Hiçbir şey onun sunacağı ateşten daha yakıcı ve sevgiden de daha büyük olamaz. Ofira, böyle düşünür...

Ofira, Çağdaş'ı izlemeye gittiği günlerde müziğin ve sahnede hayran olduğu erkeğin etkisiyle tutku bütün bedenini kuşatmaya başlar. Nefessiz kalmaya başladığında Katalon Han'a koşar orada kuytu bir köşede kendini tutkunun kollarına bırakırdı. Yine böyle bir günde, Çağdaş'ı dinlemeye gittiği bir gece Çağdaş'ın sihirli değneği yere inince alkışların bitmesini dahi beklemeden

insanların ayağına basa basa salondan çıkar. Sokaklarda kimse yokmuşçasına hızla Katalon Han'a gelir. Her zaman olduğu gibi İshak Amca'yı uyandırmamak için camı tıklatmaz. Sessizce içeri girer. İshak Amca, önsezileriyle birinin içeri girdiğini hissederek çatıya açılan merdiven boşluğundaki kişinin Ofira olduğunu anlayınca rahatlar. Ofira, soğuk duvarlar arasında kendini tatminle meşguldür. Ancak İshak Amca'nın onu izlediğinden habersizdir. Her ikisi de birbirlerinden habersiz tutkunun kollarında yuvarlanırlar. Ofira, geldiği gibi sessizce çekip gider. Bir süre daha bu ziyaretler aynı seyrinde devam eder. Ancak son gelişinde kapıda İshak Amca'yla karşılaşır. Bir süre oradan buradan amaçsızca konuştuğuktan sonra ona annesini sorar. İshak Amca'yla sohbet ettikten sonra Ofira geldiği gibi hızlıca handan ayrılır.

Onuncu bölümde okuyucuyu Canset karşılar. Canset, Heybeliada'daki evinin balkonunda akşam olmaya yüz tutmuş bir vakitte evine dönen ada sakinlerinin vapurdan inişlerini seyrederek Canset, evini karşıdaki bu hareketliliği bir oyun haline getirmiş vapurdan inenleri evinin arkasında bulunan köşkte, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın raflardaki sararmaya yüz tutmuş roman kişileri olacağına inanır. Adanın sakinlerini ünlü yazarın kahramanlarına benzetir.

Heybeliada'daki yaşamdan bahsedilir. Herkes işini bitirip evine dönmeye başladığı anda adanın daracık sokakları insan kaynardı. Daha sonra sokakların kalabalığı evlerin balkonlarına taşınır. Tabak, çatal, kaşık seslerinden sonra içkiler içilir. Gecenin ilerleyen saatlerinde de bu hareketlilik sona ererdi. Yaşam belirtileri kaybolmaya yüz tuttuğu saatlerde Canset'i hüznün kaplardı.

Canset, sokaktaki insan kalabalığının iyice azaldığı vakitlerde balkonda viskisini yudumlarken yorgun argın Ofira'nın yokuşu çıkmaya çalıştığını görür. Canset, sevinç içinde gidip onu karşılar. Canset'in hüznü gecesine sevinç getirir Ofira. Ofira duşa girdiğinde Canset de sofrayı hazırlamaya koyulur. Yemek yerlerken Ofira kocasından boşanacağını söyler. Ofira, artık kocasıyla yaşamasının mümkün olmayacağını dile getirir.

Daha sonra uzun bir sessizlik içindeyken Ofira, karşı evden bir çocuğun kendilerini seyrettiğini görür. Kim olduğunu merak eder. Canset, onun sadık sevgilisi olduğunu her gece yatana kadar camın kenarından ayrılmadığını söyler.

Gecenin ilerleyen saatlerinde balkonda otururlarken Canset, birden Ofira'yı ellerinden tutup ayağa kaldırır. Bahçeye inerler. Çimenlerin üzerine inip dolunayı seyretmeye başlarlar. Kendi aralarında sohbet etmeye başlarlar. Canset'in hayatı alaya alan, mutlu yapısının ardında aslında çekilmez acılar vardır. Canset'in bu acıları üzerine konuşmaya başlarlar.

Canset'in, Cansev adında kendinden bir yaş küçük kız kardeşi vardır. Her ikisi de çok iyi anlaşır. Adeta iki bedende bir kişi gibidirler. Her şeyi beraber yapar hayatları beraber yürürdü. Her şeyi beraber yaşarlardı. Hatta Kuzguncuk'ta Zehracık Ana'nın evinde Ofira ve Zehracık Ana'yla beraber yaptıkları her şeyi gelip ona anlatırdı. Ancak başarılı bir öğrenci olan Cansev'le bu yakınlık lise yıllarında azalmaya başlar. Öğretmenler kurulu toplantısı nedeniyle okuldan erken çıkan Canset, eve döndüğünde doğru odasına gider üzerinde ne var ne yok çıkarır. Banyoya gitmek için hazırlandığında annesinin yatak odasından sesler geldiğini duyar. Babasının annesiyle ilişkiye girmek için işten erken döndüğünü düşünür. Merak edip içeri baktığında sadece babasını görür. Yine Canset, diğerleri gibi tutkuların kollarına bırakır kendini ve onlarla beraber boşluğa yuvarlanır. Odanın loşluğu içerisinde yataktaki kadını seçmeye çalışırken gözlerine inanamaz. Bu kadın kız kardeşi Cansev'dir. Öfkeyle odanın kapısını açıp içeri girdiğinde her ikisi de şaşkınlık içinde kalır. Bu kadar sevdiği babası ve kardeşi bunu nasıl yapardı. Adeta Cansev hayatından çıkıp gitmişti bu olayla. Canset, günlerce ağladı, olanları annesine anlatmaya çalıştı ama başaramadı.

Cansev, affetmese bile ablası Canset'in kendisini dinlemesini ister. Ama Canset, bu fırsatı hiçbir zaman ona vermez. Bu olaydan sonra Cansev bütün canlılığını yitirir, her şeyiyle ölü bir ruh haline bürünür.

Bu olaylardan sonra çok zaman geçmeden Canset'in babasını arayıp Cansev'in hastaneye kaldırıldığını öğrenir. Cansev, intihar etmiştir. Doktorlar yalnızca Canset'le görüşmek istediğini söylerler. Canset, içeri girdiğinde Cansev

ona yalvaran gözlerle bakar. Ondan kendisini affetmesini ister. Yerinden doğrulup ellerini öpmeye çalışır ama ölüm buna izin vermez. Bu ölüm içinde Canset kendisini suçlar. Cansev'e konuşma izni verseydi ölmeyeceğini düşünür. Ofira, onu teselli etmeye çalışır. Onu teselli edebileceği tek şey vardır o da Canset'i kolları arasına almaktır. Bahçede, çimenlerin üzerinde, karşı komşu çocuğunun bakışları altında uzun uzun sevişirler.

On birinci bölümde yine romanın asıl kahramanı olan Ofira'ya geri dönülür. Ofira tutkularının ateşini söndürmek için Katalon Han'a gelmeye devam eder. Çünkü Çağdaş'a ne kadar yaklaşırsa da Çağdaş ondan adeta kaçar. Duygularına karşılık alamadıkça Katalon Han'a gider orada yaşadığı rahatlamayla bir bakıma kendisinden intikam alır.

Tutku Ofira'yı Katalon Han'a sürüklemeye devam ediyordu. Çünkü Çağdaş'a yönelik yakınlaşma çabaları beklediği sonucu vermemişti. O üzerine gittikçe Çağdaş kaçıyordu. Onun her duyarlı yaklaşımı aynı derecedeki bir başka duyarsız ve tepkisiz bir duvarla karşılaşılıyordu. Duygularına karşı yanıt alamadıkça Ofira'nın öfkesi de kıskançlığı da artıyordu. Gizliden gizliye Katalon Han'ın kuytularındaki boşalım bir tür kendisinden intikam almaya dönüşmüştü. Reddedilmek, bir kadın olarak Ofira'yı yaralıyordu. Çünkü O, bile bile onurunu ayaklar altına alıp tek taraflı olarak bir erkeğe kendini sunmanın ezikliğini yakıyordu.⁹⁸

Ofira, mutlu olacağına inandığı biri tarafından reddedilmesi onu deriden etkiler. Kendi kendine sürekli: “korkarım bu dünyada hiç mutlu olamayacağım” diye yakını. Dünya onun için koskocaman ama içi boş bir küre gibiydi. Kendisini Çağdaş'ın kapısında sevgi dilenen küçük bir çocuk gibi görür. Yuvasında her geçen gün bozulan düzeni ve uyumu onda bulabilmenin ümidiyle yaşar.

Çağdaş'ın Wagner temsilleri sürerken Ofira onu birkaç kez daha yemeğe alır. Bütün bunlar ona yaklaşmak için birer fırsattır ancak işler Ofira'nın istediği gibi gitmez. Konuşmalar farklı alanlarda dolaşır, adeta Ofira'nın umutları suya düşer. Bu yemeklerden birine Bayan Çela da katılır. Ofira belli etmese de annesinin onunla tanışmasını çok ister. Çünkü kendisine destek olabilecek birini arar. O akşam Bayan Çela Ofira'nın gözlerindeki tutkuya şahit olur. Bunun karşılığında ise Ofira'nın kocasının bir şey yapmaması onu kızdırır. Bir süre sohbet ettikten sonra erkekler politikadan, sanattan söz açar; kadınlarsa mutfığa geçer. Mutfakta Bayan Çela Ofira'yı bu konuda uyarır. Ofira annesini ikna

⁹⁸ Age., s. 133.

edemeyeceğini bildiği için susar. Bu sırada içeride erkeklerin konuşmaları kulaklarına gelir. Çağdaş, şimdilik Türkiye'ye dönmeyi düşünmediğini söyler. Bu da Ofira'yı bir kez daha yıkar. O akşam Bayan Çela Çağdaş'tan hiç hoşlanmaz. Ona "sakallı iblis" der.

Sisli ve yağmurun her an yağmaya hazır olduğu bir akşam Bayan Çela, Kuzguncuk'tan eski dost ziyaretlerinden döner. Gece geç saatlere kalmamak için hızlı hızlı vapura yetişmeye çalışır. Ancak tuhaf bir şekilde etrafta kimsecikler yoktur. Yoluna devam ederken bir taraftan da bir araba onu takip eder. İlk başlarda merak etse de arabaya dönüp bakmaz. Ancak bir süre sonra dayanamaz ve öfke kusan bakışlarıyla arabaya bakar. Bir de ne görsün arabadaki Ofiralarda yemek yediği "sakallı iblis" tir. Çağdaş, hiçbir ücret talep etmeden onu istediği yere getirebileceğini söyler. Bayan Çela, buna sıcak bakmasa da her an yağmur başlayacağı için arabaya biner. Bir süre gittikten sonra arabanın lastiği patlar. Çağdaş, lastiği değiştirmek için aşağı iner ancak bir türlü bijonları açamaz. Bayan Çela, ona yardım etmek için aşağı indiğinde Çağdaş'a yardım ederken suların bijonların birden açılmasıyla suların içine yuvarlanır, sırlıklam olur. Tam yeni lastiği takacakları sırada yedek lastiğinde havasının inik olduğunun farkına varırlar. Mecburen oradan geçecek olan bir araba beklerler. Ama Çağdaş'ın uzun beklemelerine rağmen araba gelmez. Zaten yağmur da yağıyordu. Bir süre sonra arabanın içinde oturmaya karar verir. Bu arada Bayan Çela da ıslak bir şekilde arka koltukta oturmaktadır. Çağdaş, ön koltuğa geçip oturur. Arka koltuğa baktığında ıslak elbiseler içindeki Bayan Çela çok etkiler onu. Arkaya geçip hasta olmaması için Bayan Çela'nın kendisine sarılmasını ister. Her ne kadar Bayan Çela, karşı koysa da Çağdaş'a dayanamaz. Arabanın arka koltuğunda ilişkiye girerler. Vücudundaki tutkuları yıllardır sönmüş olan Bayan Çela, o geceden sonra Çağdaş'a bağlanır ve her fırsatta tutkularının ateşini söndürmek için opera binasına Çağdaş'ın yanına gider. Bu ziyaretler her geçen gün artarak devam eder. Operanın soyunma odasında ilişkiye girerler. Bu arada Ofira'yı hiç düşünmezler bile.

Ofira temsillerin bitmesi, Çağdaş'ın Fransa'ya dönmesine yakın günlerde ani bir kararla evinden çıkar. Her ne olursa olsun Çağdaş'a gitmeye karar verir.

Ona sevgisini bütün içtenliğiyle sunmaya karar verir. Ofira, büyük umutlarla girdiği opera binasında soyunma odasının kapısını açınca her zamanki gibi tutkuların zirvelerinde gezinen annesini ve Çağdaş'ı görür. O an beyninden vurulmuşa döner. Adeta dünya başına yıkılmıştı. Büyük umutlarla girdiği kapıdan büyük acılarla çıkıp gitti. Bu gidiş Ofira'nın sonsuza gidişidir.

Ofira opera binasındaki Çağdaş'ın soyunma odasının kapısını açtığında Bayan Çela ve Çağdaş diğer zamanlarda olduğu gibi yaşamın dışına çıkmışlardı. Yabancı bir evrenin garip iki yaratığı gibiydiler...

Ofira onları çılgınlığın duvarlarını aşmak istercesine coşkulu bir biçimde sevişirken gördü. O an beyninden vurulmuşa döndü. Olduğu yerde donup kalmıştı. Yaşam yine hazırladığı acı bir sürprizle ona haince gülüyordu... Ruhundaki çöküntü herkesin duyabileceği kadar şiddetli oldu. Büyük umutlarla girdiği kapıdan büyük acılarla çıkıp gitti. Bu gidiş, Ofira'nın gerçek yaşamla tüm bağlarını kopararak bir daha geri dönmek üzere sonsuza doğru gidişiydi...⁹⁹

Son bölümde Ofira ölmüştür. Onun cenazesinin defin işlemleri vardır. Ofira, gözyaşları içerisinde Arnavutköy Musevi Mezarlığı'na getirir. Ofira'ya Hendek Neve Şalom Sinagog'unda tören yapılır. Anne Çela büyük pişmanlıklar içerisinde kızını son yolculuğuna uğurlar.

...Bu dünyada müzik fazla arabesk... Budalalarla, aptalların dinlediği, «iblis»in ise yönettiği bu müzik ancak, çağımızdaki şiddetin ve nefretin çocuklarını avutabilir... Ölüm; ölümsüzlüğün kapılarını bir aralayabilse, işte o zaman gerçek sevginin müziğini duyabileceğiz... Ölüm; sevinçle koştuğun yere seni huzur içinde uğurlayabilmek için bak bizler, senin müziğini yaptık... Ne olur sen de bize yaşamın o büyük şarkısını söyle... Çünkü bu dünyada DÜŞLERİN ŞARKISI YOK¹⁰⁰

Haham son günlerde kendini böyle acıya boğan bir ölüm görmemiştir. Haham, Ofira'yı Balat'taki eski çocukluk günlerinden hatırlar. Balat'taki Ahrida Sinagog'unda görevli iken annesiyle beraber hatırlar onu.

Ofira'yı ölüme uğurlayan bir başka isim de çocukluk arkadaşı Canset'tir. Özellikle kardeşi Cansev'in ölümünden sonra onun boşluğunu Ofira'yla doldurur. Ofira da gidince ruhunun bedenini terk ettiğine inanır.

Katalon Han'ın çatısından Ofira'yı ölüme yolcu eden İshak Amca'da cenaze törenindedir. Çocukluğundan beri tanıdığı Ofira'yı ölüme göndermek, onun güzel bedenini toprakların kapatacak olması onu da çok üzüyordu.

⁹⁹ Age., s. 150.

¹⁰⁰ Age., s. 159.

Ofira'nı cenazesine katılanlardan biri de ayrıldığı eşidir. Her ne kadar Ofira'yı mutlu edemese de bir demet çiçekle ona karşı son görevini yapmak için gelir.

Onun bu şekilde ölümüne neden olan asıl kişi Çağdaş da törendedir. Onun kıymetini anlayamaz. Onun duygularına karşılık vermemiştir. Belki de bu yüzden onun ölümünde en çok suçlu olan kişi oydu. Ve bir daha geri gelmesine imkân yoktu.

1.2.2. Tema

Veysel Dikmen, bu çalışmasında bundan önceki eseri “*Sıcak Tanrıdan Soğuk*” Ekmek’te olduğu gibi genel olarak insanın iç dünyasının sırlarını ortaya koymuştur. Geniş bir çerçeveden bakıldığında romanın olay örgüsü, Ofira’nın yaşamı ve yaşadıklarının onun psikolojisinde yarattığı etkiler ve birey olarak kahramanların her birinin insanın gerçek yüzünü yansıtmıştır. Ancak daha dar bir çerçeveden bakıldığında insanın iç benliğinin ayrıntılarını buluruz bu eserde.

Romanın ana teması: bir insanın sevgiden yoksun oluşu, gerçek mutluluğa sahip olmayışı ve tutkularının kurbanı olması işlenmiştir. Romanın vermek istediği ana mesajı görünen olayların arkasında aramak gerekir. Sadece Ofira’nın yaşamının kötü gitmesi ya da çevresindeki insanlarla yaşadığı olaylar bize temayı tek başına vermez. Bu olaylar arkasında yatan sevgi arayışı, mutluluk veya mutsuzluk, yalnızlık, tutku, Ofira üzerinden verilen intihar teması gibi insanın davranışlarına etki eden faktörleri de dikkate almak gerekir.

Mutluluğu arayış, seviden yoksun oluş, yalnızlık vb. temalar, ayrıca kahramanlar arasında yaşanan cinsel ilişkiler, tutkular romanda varoluşçu psikolojinin ve psikanalizimin etkilerinin var olduğunu gösterir. Varoluşçu psikolojiye göre insan kendi hayatını kendisi düzenler. Mutluluğu da mutsuzluğu da kendisi yaratabilir. Bu yönden ne Ofira ne de diğer roman kahramanları bunu başaramamıştır. Diğer yandan kahramanlarının yaşamış olduğu olumsuz cinsel ilişkiler, tutkuların esiri olma Sigmund Freud’un ortaya koyduğu Psikanalizim ’in cinsellik ve tutkular insanın en temel duygularındandır, savını destekler niteliktedir.

Genel olarak bakıldığında yazarın ilk üç romanında olduğu gibi burada da bir yaşamda anlam arayışı üzerinde durulmaktadır. Yaşamla ilgili sevgi, cinsellik, tutku, mutluluk gibi kavramlar üzerinden bir anlam arayışı göze çarpmaktadır. Nitekim kahramanlardan Ofira, Canset, Bayan Çela gibi isimler romanda bunun tanıklarındır.

Bu temalardan en çok ön plana çıkan ise sevgiden yoksun oluş ve tüm çabalara rağmen sevgiye ulaşamayıştır. Ofira, romanın başından sonuna kadar

gerçek sevgiyi arar durur. Bu arayış kendini ilk olarak M. Sait'te kendini gösterir. Ancak ilk yıllar hariç bu sevgiyi bulamadığını Ofira, yaşadıklarıyla kötü de olsa tecrübe eder. Kocasını, onu adeta bir cinsel obje olarak görür. Daha sonra bu sevgiyi Çağdaş'ta bulduğunu sanır ama duygularına karşılık bulamaz ve bu da onu ölüme kadar götürür.

Kısa sevişmelerinin ardından iğrenilen bir nesne olmaktan bıkmıştı artık. Yıllardan beri bir gün olsun gerçek sevgi ve ulaşamayan yüreğinin ve gerçek doygunluğa ulaşamayan bedeninin yıkıntıları arasında bulunmaktan usanmıştı. Kan kusuyor, ruhu sıkılıyordu. Genç olmasına karşın ruh sıkıntıları, yüzündeki tüm gülümsemeyi alıp götürmüştü. Ne bedeninin ne de ruhunun değişimine imkân veren kanallar mevcuttu. Evlilik müessesesi ve kocası, elbirliği ile özgüllüğe gidecek her yolu tıkamıştı peçeyle dostluk ve suç ortaklığı yapmaktan usanmıştı artık...¹⁰¹

Dikmen' in ele aldığı bir başka tema da gerçek mutluluğun olmayışıdır. Zaten gerçek sevgi yoksa gerçek mutluluk da yoktur. Özellikle bu durum Ofira ve Canset üzerinden işlenmiştir. Ofira, çocukluğundan beri mutluluğu bulamamıştır. Küçük yaşta babası ölmüştür. Annesi dikiş yaparak onu zar zor yetiştirir. Çocukluğu mutsuz geçmiştir. Bir de hayatının ilerleyen dönemlerinde evlilikte de aradığı mutluluğu bulamaz. Bu arayış onu Çağdaş'a getirir. Ama ne yazık ki onda da bir karşılık bulamaz.

Uykusuz geçen gecelerin ardından duygularını, melankoli ile yıkıyordu. Çünkü Ofira o güne kadar yaşamadığı bazı duyguların yüreğini sürekli zorladığını hissediyordu. Yıllar sonra sevgi denen şeyin ne olduğunu anlamaya başlamıştı. Bugüne kadar hep, tutkunun yarattığı hazların peşi sıra gitmişti. Oysa şimdi yeni bir değişime uğramaya başlamıştı. Ruhunu sevginin ateşinde yanan bir sırdı. Bu sır giderek yüreğini sarıyordu. Ofira sırlı sıklam aşığı. Çağdaş kişiliğiyle de sanatıyla da onu büyülüyordu. Her geçen gün ona büyük bir sevgi ve sınır tanımayan bir tutkuyla bağlanıyordu. Hiçbir kurala bağlı olmaksızın çılgınca ve bilinçsizce seviyordu... Daha önemlisi, Çağdaş'ı kendi duygularından habersiz biçimde seviyordu. Tek yanlı, umutsuz ve yılgın bir sevgiydi bu... Her gün yeni bir yangının içinden çıkıyordu. Sonsuza uzanan şu sihirli evrende mutluluk için gözyaşı döküp ruhunu arındırmak üzere şeyhini arayan yoksul bir derviş gibi, duygularıyla oradan oraya savruluyordu... Çağdaş ise, gökyüzünü süsleyip renklendiren yıldızlar kadar ona uzaktı.¹⁰²

Romanda öne çıkan başlıca temalardan biri de tutkuların getirmiş olduğu cinselliktir. Hayattaki anlam arayışları, yalnızlık, mutsuzluk kendisini bir takım cinsel dışavurumlarla göstermiştir. Ofira'nın aradığı mutluluğu bulması gereken yerde bulamayışı onu farklı mecralara sürükledi. Mutluluğu, gayrimeşru da olsa Canset'te buldu. Ya da Katalon Han'da yaptığı gibi kendi kendine mutlu olmaya

¹⁰¹ Age., s. 57.

¹⁰² Age., ss. 108-109.

çalıştı. Mutluluğu Ofira'ya sunması gereken kişiler sunmayınca bu sefer Ofira onu ya kendi vücudunda bulur ya da başka insanların vücudunda enest ilişkiler aracılığıyla bulur.

Mutluluk, yeryüzünde en fazla kölesi olan efendi gibi dolaşıyordu. Ama sevgiyi ve huzuru onlara büyük bedeller karşılığında sunuyordu. Yaşamı zora sokan şey, sürekli onu sorgulayan birer beynimizin oluşuydu.¹⁰³

Tutkuların kurbanı olmakla beraber ve onları kontrol edemeyiş Ofira'yı da diğer kahramanları da yanlış işlere sürükler. Ofira, tutkularına söz geçirmedeği için Canset'le de teyze oğluyula da değişik işler yaşıyordu. Özellikle tutkuların kurbanı olma enest ilişkiler şeklinde yansıtılmıştır. Romandaki birçok kahraman tutkularına yenik düşmesi enest ilişkiler veya hemcinsleriyle yaşadıkları ilişkiler şeklinde kendini göstermiştir.

Ofira, o an siyah geceliğinin altındaki yorgun bedeninde, bir yeniden uyanışın hareketliliğini duyumsuyor. İnce askılarıyla omuzlarından tutmaya çalışan geceliği sanki bedenini sıkıyordu. Göğüsleri kendi içinde giderek büyüyordu... Kuzeni ise, uzandığı yerden gecenin koyuluğunda ayakta duran Ofira'nın beyaz bacaklarını ve önünü gizlemeye çalışan külotunu görüyordu.

Her ikisi de artık, unutulmuş bir zamanda ve unutulmuş bir ülkenin çayırlarında tutkunun atlarına binmiş koşuyorlardı.¹⁰⁴

İşlenen temalardan biri de insanın yaşamıdır. İnsanoğlu Allah'ın verdiği yaşamı da kendini de mahvediyor. Yaşanabilir bir yaşam için yine insanın kendisi hareket etmeli. Yaşamı mutlu kılmak yine insanın elindedir. Yaşamı yaşanabilir bir şey haline getirmek için insanın kendisinin mücadele etmesi gerekir. Yaşamını cennete de cehenneme de çeviren yine yaşamın kendisidir. Yaşamda mutlu olmak için birazda düşleri devreye sokmak gerekir.

Romanda ele alınan en önemli temalardan biri de intihardır. Dikmen' in bundan önceki romanında da intihar teması ele alınmıştı. Yazarın birçok eserinde kahramanlarından biri mutlaka intihara başvurmaktadır. “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*”, adlı birinci eserinde de Nazım Usta, silahla kendini vurarak intihar etmişti. Burada ise Ofira, yüksek bir yerden atlayarak intihar etmiştir. İntiharların ortak yapısıysa çok fazla detayına yer verilmemekle beraber, insanların kötü yaşamlarının onları intihara sürüklediği sonucuna varılabilir. Nitekim Ofira,

¹⁰³ Age., ss. 60-61.

¹⁰⁴ Age., ss. 69-70.

romanın başkahramanlarından birisidir. Ve roman boyunca onun mutsuzluğu, kötü yaşamı, sevgiden yoksun oluşu ele alınmaktadır. Bu da sonunda onu intihara kadar sürüklemektedir.

Kapıcı İshak; Katalon Han'ın soğuktan donmuş pencerelerinden dışarı sabit bakışlarla bakarken. Ne sokağı, ne de savrulan karı seçebiliyordu gözleri ama o kulenin dibinde yatan Ofira'nın çıplak bedenini hissedebiliyordu. Sabaha dek uyumamıştı. Yaşamı çekip alan ölümün çılgınlığını duymamıştı ama Ofira ile birlikte sonsuza dek koparılan yüreğinin acısını derinlerde bir yerde duyumsuyordu. Korkuyordu evet her şeyden korkuyordu; daha çok da kendinden korkuyordu. Yaşamdan korunmanın tek yolu korku... «Hüzün gelip gözlerine oturduğu an, onun yaşamla bağlan çoktan çözülmüştü» dedi İshak. Böylesine düşünen bedene ve ruha ölüm bir şey yapamıyordu. Ölümün tek yenildiği an buydu. Korkunun da... Ama İshak son güne kadar Ofira'nın dalgalı saçlarında, zeytin rengi gözlerinde, ateşle kavrulmuş ipeksi bedeninde yaşamın inatla var olduğunu görmüş ve yaşamın onu bu denli çabuk terk edeceğine bir türlü inanmamıştı. Ne zaman yaşam dünyayı sevmeye başladı mı, onun güzelliklerine tutundu mu, hiç beklenilmeyen bir anda çıkıp geliyordu ölüm. «Yaşamdan nefret bile ölümün korkusunu silemiyor» diye düşünüyordu. «Ofira yaşamın kendisi demektir; ölümün izine rastlayamazdınız onda. Yaşamdan daha hızlı gitti o. Yaşama değil, yaşam ona ayak uyduramadı» diyen İshak kızgınlıkla bakmaya devam etti o çıplak bedene...¹⁰⁵

Sonuç olarak baktığımızda hemen hemen bir önceki kitabı “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*”te işlenen temaların aynısı burada da işlenmiştir. Sevgi, mutluluk, yaşam, tutkular, intihar ortak temalardır. Çünkü bir üçleme oluşturduğu “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” “*Düşlerin Şarkısı Yok*” ve “*Göz Yaşlarımı Size Bırakıyorum*” eserlerinde genel olarak insanın iç dünyasının çözümlemesi yer alır. Bundan dolayı insan benliğinin ana yapı taşları üzerine kurulmuş bir temadan bahsedebiliriz.

¹⁰⁵ Age., s. 8.

1.2.3. Şahıs Kadrosu

“*Düşlerin Şarkısı Yok*” adlı romanında Dikmen, bir önceki romanı “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” adlı kitabında olduğu gibi kişiler üzerinden genel olarak insanın iç dünyasının ayrıntılarını vermeye çalıştığı bir romandır. Yazarın bu amacına hizmet eden ana karakterler ve yardımcı karakterler vardır. Romana bu yönüyle bakıldığında özellikle Ofira, Canset gibi iki isim diğer karakterlere göre daha çok ön plana çıkmıştır. Olay akışına baktığımızda her bölümde Ofira’dan bahsedilmesi bunu göstermektedir. Bunun yanında Canset’le beraber geçirdikleri çocuklukları ve tutkularına uyarak yaptıkları, birbirine karşı bağlanmaları, birbirlerini anlamaları yönüyle Canset’te Ofira’yla beraber ön planda olan kahramandır. Canset’le Ofira, arasındaki ilişkiye baktığımızda yazarın bir önceki romanı “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” te yer alan Derya ve Mergül’e de benzemektedir.

Ana kahramanlar yanında romandaki olay akışına katkısı olan ikinci dereceden kahramanlarsa Ofira’nın annesi Bayan Çela ve onun kocası Rafael, Ofira’nın intihar ederek ölmesine sebep olan amcaoğlu Çağdaş ve onun ikinci karısı Mirelle, Katalon Han’da bekçilik yapan İshak Amca, Canset’in diğer yarısını oluşturan kız kardeşi Cansev, Ofira’nın bir türlü anlamadığı Kocası Mehmet Sait, Ofira’nın kitapta ismi kullanılmayan teyzesinin oğlu, Canset’in iş arkadaşı Levend bu isimler arasında sayılabilir.

Ana roman kişisi Ofira’dır. Ofira, Bayan Çela’nın kızıdır. Roman boyunca sevgiyi ve mutluluğu arar. Ancak hiçbir zaman ona ulaşamaz. Bırakın ona ulaşmayı hayatı ilerledikçe hayat ona daha kötü sürprizler yapmaktadır. Romana baktığımızda her bölümde Ofira’nın hayatındaki farklı kesitler okuyucuya sunulmuştur. Bir bölümde ölümü, bir bölümde Canset’le tanışmaları vb. gibi.

Roman, aslında tersten başlamış gibi. Çünkü önce Ofira’nın ölümünden, Galata Kulesi’nin dibinde cansız bedeninin yatışından bahsedilerek başlar. Daha sonra onun bütün hayatı, mutsuzlukları, hayatın onu zorlayışları, sevgiyi arayış çabaları gözler önüne serilir. Birinci bölümde Ofira’nın ölümü ve çocukluk yaşamından kesitler sunulur.

Ofira yaşamın kendisi demektir; ölümün izine rastlayamazdınız onda. Yaşamdan daha hızlı gitti. Yaşam değil, yaşam ona ayak uyduramadı.¹⁰⁶

Bayan Çela ve eşi Rafael, İkinci Dünya Savaşı'nın huzursuz ortamından uzaklaşmak için Kuzguncuk'a yerleşirler. Ofira da burada doğar. Mutlu aile tablosu iki yıl sürer. Babası trafik kazasında ölünce annesiyle beraber yalnız kalır. Küçük yaşından itibaren Ofira Balat ve Kuzguncuk civarında yaşar.

İshak, Ofira'yı ilk kez Balat'taki ünlü Agora Meyhanesi'nin bitişiğinde, çalıştığı balıkçı dükkânında gördü. Kıvır kıvır siyah saçları ve teşbih tanesi gibi parlayan gözleri, ırkının aksine duru beyaz teniyle geceye yansıyan ayın ışığı gibi bir çocuktur¹⁰⁷

Ofira, aslında kendi canına kıyacak birisi değildi. O yaşama bağlıydı hayat ona kötü sürprizler yapmadan. Ancak sevgiyi ve mutluluğu bulamayışı onu intihara kadar sürükledi. O, insanlara yaşamı hatırlatan biriydi. İshak Amca, bu yöndeki düşüncelerini şöyle dile getiriyordu:

Bir yandan da düşünüyordu, Ofira'da güzel olan, esrarengiz olan bir şey vardı. «... O özgürlüğün kendisiydi. O yaşamı da özgürlüğü de kendisi için doğru olan bir biçimde yorumlamıştı ve ona göre yaşamıştı. Onda var olan sevgi, bana her zaman ölümü unutturdu, yaşamı hatırlattı. Yaşadığım bu dünyadan başka bir yerde de huzurun var olmadığını, insanın kendi huzurunu yine kendisinin yaratması gerektiğini anlatmaya çalıştı hep. Yaşama ölümün gölgesi düşmüştü; Ofira ise yaşama sevginin gölgesini düşürmüştü.» İshak işte bunları düşünüyordu odasının buğulu camından Ofira'yı seyrederken.¹⁰⁸

Ofira eşi Mehmet Sait ile üniversite yıllarında tanışır. Eşine, o zamanki hocasına bütün öğrencileri gibi hayran olan biridir. Tez savunmasının yapıldığı gün gittikleri bardan sonra hocasının evine gider ve ilk ilişkilerini burada yaşarlar. Ofira'yla dostlukları ilerler evliliğe kadar gider. Ofira, onunla gerçek mutluluğu yakaladığını sanır ama ilerleyen yıllar işin hiç de öyle olmadığını gösterir.

Her evliliğin ilk yıllarındaki büyümlü karmaşayı O'da yaşadı. O'da herkes gibi mutluluğu yaşayacağını ya da sonunda yakalayacağını düşündü. Böyle bir umudun habercisinin kapışım çalmasını yıllarca bekledi durdu... Bir yandan da kader, her zamanki sinsiliğiyle yılları tüketiyordu. Alışılmış günleri bağrında barındıran birkaç yıl, Ofira'nın yaşamından ışık hızıyla akıp gitti... Herkes gibi O'nun da evliliği sonunda, yorgun bir trene binmiş ve eski bir kente doğru yavaş yavaş gidiyordu...¹⁰⁹

¹⁰⁶ Age., s. 8.

¹⁰⁷ Age., s. 10.

¹⁰⁸ Age., s. 18

¹⁰⁹ Age., s. 29.

Ofira'nın şikâyetçi olduğu konulardan biri de annesinin gerçek hayatı ve gerçek mutluluğu bilmesine rağmen kendisine basmakalıp bir hayat sunmuş olmasıdır. Özellikle annesiyle beraber gittikleri tatil kasabasında bu şikâyetlerini annesine karşı daha çok dile getirir. Ofira, annesine hayatta sadece bedenlerimizle var olduğumuz, ruhumuzu dikkate almadığımız bir hayat tarzıyla yetiştirdin diye sitem eder.

Bunun da nedeni yaşamın ilkelerinin; onun parıltısını, çekiciliğini, gerçek değerini hiç tanımamış olan yaşlılar tarafından bize sunulan yaşam, yaşlıların intikam almayı amaçladığı yaşamdan başka bir şey değil gibi geliyor bana... Neden sen de diğerleri gibi bana kalıplaşmış yaşam biçimleri sundun anne?.. Biliyorum seni, onu her boyutu ile tammış bir kişisin sen. Beni böyle bir çizginin içinde tutmaya neden bu denli ısrarlı oldun?.. Neden bana yalnızca bedenlerimizle var olduğumuz bir dünyayı, alışılacelmiş bir yaşamı tanıttın?.. İnanıyorum ki sen yaşamı hem bedenle hem de ruhla yaşadın... Neden beni böyle bir yaşamın içine sürükledin. Güzelliğin de ancak, böyle bir dünyada var olabileceğine inandırdın?..¹¹⁰

Ofira ve annesi tatil yaptıkları kasabada uğradıkları tecavüzdüden garip bir şekilde zevk alırlar. Ofira yıllardır evli olmasına rağmen, olayın bütün çirkinliğine rağmen ilk defa doyuma ulaştığını söyler.

Ofira, gerçek sevgiyi ve gerçek doygunluğu henüz tatmayan bir bedene ve ruha sahiptir. Hocası olan Mehmet Sait'le evlenmiştir ama ilk yılların haricinde evliliği de ona zehir olmuştur. Kocasını onu mutlu edemez. Adeta kendi cinsel arzularını gidereceği sıradan bir kadın gibi görüyordu. Ofira'nın bu yönde bir isteği var, diye hiç dikkate almazdı.

Onun kendisine karşı gelen, gerektiğinde hırpalayan ya da çatışan bir kişiliği olsun istemişti, ama kendi yalnızlığının içerisinde yitip giden, soyut kişiliğinin varlığına bir türlü alışamamıştı. Kısa sevişmelerinin ardından öğrenilen bir nesne olmaktan bıkmıştı artık. Yıllardan beri bir gün olsun gerçek sevgiye ulaşamayan yüreğinin ve gerçek doygunluğa ulaşamayan bedeninin yıkıntıları arasında bulunmaktan usanmıştı. Kan kusuyor, ruhu sıkılıyordu. Genç olmasına karşın ruh sıkıntıları, yüzündeki tüm gülümsemeyi alıp götürmüştü. Ne bedeninin ne de ruhunun değişimine imkân veren kanallar mevcuttu. Evlilik müessesesi ve kocası, elbirliği ile özgürlüğe gidecek her yolu tıkamıştı. Geceyle dostluk ve suç ortaklığı yapmaktan usanmıştı artık...¹¹¹

Ofira, yalnızdı. Her ne kadar evli olsa da etrafında bir sürü insan olsa da o yalnızdı. Çünkü onu gerçek manasıyla anlayan ne kocası ne de başkası vardı. Ofira, kalabalıklar içerisinde tek başınaydı.

¹¹⁰ Age., s. 43.

¹¹¹ Age., s. 57.

Ofira, kocasında bulamadığı tutkularını, arzularını, mutluluğunu zorla da olsa başka insanlarda kısa süreliğine de olsa bulur. Ofira, kısa sevişmelerden sonra iğrenilen bir nesne durumuna düşmekten bıkmıştı. Ama asıl doyumuna ulaştığı ve tutkularına cevap veren ilişkileri zorlamayla yaşar. Sınava girmek için birkaç günlüğüne gelen kuzeni veya tecavüz olayında olduğu gibi. Garip bir şekilde her ne kadar kötü bir olay yaşanmışsa da tutkularının ateşi bir nebze de olsa böyle sönyordu. Her insan gibi Ofira da tutkularının kurbanı olur. Tutkuları yönlendirir onu. Tutkularının ateşiyle el ele tutuşup özgürce gezerler geniş düzlüklerde.

Ofira'nın misafir olan kuzeni ise iki gün sonra dönecekti. Ofira tarif edemediği bir huzursuzluğu yaşıyordu benliğinde. O geceyi unutmak istiyordu ama bir türlü de unutamıyordu. Başka bir dünyanın kollarına bırakılmıştı. Hazzın en güzelini yaşamıştı ama bunu kendine itiraf etmekten korkuyordu.¹¹²

Ofira, tutkularının kurbanı oluşu çocukluktan beri tanıdığı Canset'le yaşadığı ilişkilerde de kendini gösterir. Çocuk yaştan itibaren Canset'le lezbiyen ilişkiler içerisindedir. Çocuklukta Zehracık Ana'nın evinde yaptıkları, daha sonra Heybeliada'daki Canset'in evinde yaşadıkları bunun kanıtıdır. Tutkularının ateşini gayrimeşru yollardan söndürme yoluna gider Ofira.

Ofira'nın bir diğer yönü de amcaoğlu Çağdaş'a karşı hissettikleridir. Yine kocasında bulamadığı gerçek sevgiyi Çağdaş'ta arar ancak yine hayal kırıklığına uğrayacaktır. Her ne kadar Çağdaş'a kendini sevdirmeye çalışsa da bunu başaramaz. Ona tutkuyla bağlanır ama bu tutku onu ölüme götürür. Duygularına karşılık bulamayınca özellikle de Çağdaş'la annesini opera binasında sevişirken görmesi onun hayatla bütün bağlarını koparır.

Ofira opera binasındaki Çağdaş m soyunma odasının kapısını açtığında Bayan Çela ve Çağdaş diğer zamanlarda olduğu gibi yaşamın dışına çıkmışlardı... Yabancı bir evrenin garip iki yaratığı gibiydiler...

Ofira onları çılgınlığın duvarlarını aşmak istercesine coşkulu bir biçimde sevişirken gördü. O an beyninden vurulmuşa döndü. Olduğu yerde donup kalmıştı. Yaşam yine hazırladığı acı bir sürprizle ona haince gülüyordu... Ruhundaki çöküntü herkesin duyabileceği kadar şiddetli oldu. Büyük umutlarla girdiği kapıdan büyük acılarla çıkıp gitti. Bu gidiş, Ofira'nın gerçek yaşamla tüm bağlarını kopararak bir daha geri dönmek üzere sonsuza doğru gidişiydi...¹¹³

¹¹² Age., s. 65.

¹¹³ Age., s. 150.

Ofira ile birlikte ön planda olan isimlerden biri de çocukluk arkadaşı olan Canset'tir. Canset'le Ofira annesinin dost toplantısında tanışırlar. Daha sonra çocukluk arkadaşlığı ölüme kadar devam eder. Ama saf, temiz bir şekilde başlayan bu arkadaşlıklar ilerleyen yıllarda birbirlerinin yalnızlığını gideren, tutkularının ateşini söndüren farklı bir boyuta kayar.

O sıralar acılarını ve sırlarını paylaşabildiği tek arkadaşı Canset'ti. Ofira, ortaokul sıralarında annesiyle birlikte katıldığı bir dost toplantısında tanışmıştı Canset'i ve çok sevmişti. Önce arkadaş, sonra da sıcak bir dost oldular.¹¹⁴

Ofira, Canset'i lise yıllarında sevdiği çocuğun yerine koyuyordu. Onun belleğinde silinen siması yerine Canset'inki yerleşiyordu. Canset ve Ofira birbirlerinin yalnızlıklarını gideriyorlardı. Ofira'nın ağladığı bir gün Canset, önce yanağından sonra dudağından öper Ofira'yı. İlk kez böylece tanıdılar beraberce hazzı ve bir daha da unutamadılar.

Canset, Ofira gibi hazlarının peşinden giden biridir. Önce Kuzguncuk'taki evde daha sonrada Zehracık Ana'nın evinde insan vücudunda cinsellik adına ne kadar haz varsa yaşadılar. Romanda Canset daha çok Ofiray'la yaşamış olduğu cinsel ilişki ve kardeşi Cansevele olan ilişkileri bakımından ön plana çıkar. Özellikle de Zehracık Ana'nın evinde yaşadıkları yönüyle Ofira'yla birbirlerine bağlanmaları ve cinsellik üzerine yaşlı kadından öğrendikleri söz konusu.

Canset'te de, bana da bedenlerimizle oynamayı, ona hükmetmeyi öğrettiniz. Hazzı öğrettiniz, sevişmeyi öğrettiniz... Hayal kurmayı öğrettiniz. Şimdi ise, her şeyi unutuyorum birer birer... Bütün duyarlı noktalarımı yitiriyorum...¹¹⁵

Canset, ilkokulu İstanbul Üsküdar'da ortaokul ve liseyi de Dame de Sion'da okudu. Babasının görevi nedeniyle Almanya'ya tayin olunca Ofira'yla yolları ayrılır. Bu süre içerisinde özlemlerini mektuplar aracılığıyla giderirler. Yüksek tahsilini Almanya'da tamamladı. Basın Yayın ve Gazetecilik eğitimi aldı. Yurda döndükten sonra bir müddet gazetecilikle uğraştıktan sonra çok sevdiği yayıncılık konusunda çalışmaya başlar.

¹¹⁴ Age., s. 77.

¹¹⁵ Age., s. 76.

Romanda Canset fiziksel özellikleri bakımından kısıtlı bir şekilde de olsa yayıncılık yıllarından iş arkadaşı Levend aracılığıyla tanıtılır.

Kendiliğinden oluşan bu sessizliğin orasında Levend, kendi işiyle meşgul oluyormuşçasına gizli den gizli ye onu seyretmeye koyuldu. Canset'in kıvrıcık kızıl saçları omuzundan aşağıya dökülüyordu. Burnunun etrafına serpiştirilmiş birkaç çil parçası, yüzüne sıra dışı ve kararlı bir insan olduğu anlamını katıyordu. Sakin olduğu anlarda dudaklarının gerisinde oluşan kıvrımlar ile gözlerinde parıldayan ışıltılar, mutlu bir çocuğun sevinç yüklü gülümsemelerine dönüşüyordu. İşte o an herkeste sevip okşanılmak ve bağırına bastırılmak arzusu uyandıran sevimli bir çocuğun sıcaklığını taşıyordu. Bu anlarda sürekli etrafına renkli ışıklar saçan küçücük bir ateş böceğinin duyarlı hareketleri ile dolaşıyordu...

Öfkelendiği anlarda ise sıradanlığın dışına çıkıyor, bütün kuralları yıkıp geçiyordu. Ardından da kanı çekilmiş solgun dudakları, gittikçe koyulaşan çilleri ve saçının rengine dönüşen yüzüyle, tıpkı yırtıcı bir pars olup çıkıyordu.¹¹⁶

Canset, ruhuyla da duygularıyla da yetinen birisi değildi. Sürekli yeni yi arayan, kendini yenileme arzusunda olan bir yapıya sahipti. Canset, kendi mutluluğunu ve mutsuzluğunu kendi yaratan bir kişiydi. O hayatta hep değişimi, yeniliği seven biriydi.

Ne ruhuyla, ne de duygularıyla yetinen bir insandı o. Her seferinde kendini yenilemek ve aşmak arzusuyla yanıp tutuşurdu. Çevresinde kendi kendisine yarattığı anlık sevgilileri vardı ve bunlarla mutlu oluyordu. Kendisini etkileyebilen yeni bir yüz, yeni bir karakter bir anda onun dünyasıyla bütünleşiyor ve tutku yüklü sıcacık bir sevgiye dönüşüyordu. Ama aynı çabuklukla da duygular silinip yok oluyordu.

Canset, henüz keşfedilmemiş dünyaların insanıydı. Bulunduğu dünyanın sunduğu hiçbir yaşam modeli ona, gerçek anlamda doyunluk ve mutluluk vermiyordu. Her yeni oluşum, her yeni düzlem onu kendine çekiyor ve yeni düşler üreterek yaşıyordu. Kendi mutluluğunu kendi yaratmaktan ve onu yine kendisi bozmaktan büyük haz duyuyordu.¹¹⁷

Canset, Heybeliada'da yaşar. Bu adada iki katlı bir evi vardır. Adadaki bu evden Ofira'nın bir gün oraya gitmesi ve Canset'le tutkularına uyarak ilişkide bulunmaları aracılığıyla anlatılır.

Aslında Canset ve Ofira sadece tutkularının ateşini söndürebildikleri birer nesne olarak bakmazlar birbirlerine. Her ikisi de bütün sırlarını birbirlerine söyler. Cinsel olarak birbirlerini arzulamalarının yanında iki sıkı dostturlar.

Canset'in bahsedilmesi gereken bir başka yönü de kız kardeşi Cansev'le olan ilişkileridir. Hayatta her şeyi beraber paylaşırlar, ilkleri beraber yaşarlar.

¹¹⁶ Age., s. 95.

¹¹⁷ Age., s. 96.

Ancak lise yıllarından itibaren birbirinden uzaklaşmaya başlarlar. Cansev'in özellikle de babasıyla cinsel ilişkide olduğunu gördükten sonra Canset onunla bütün ilişkisini keser. Hatta Cansev'in intihar etmesinden kendini sorumlu tutar.

Asıl bana acı veren şey, sanki bilerek, isteyerek onun yaşamına son vermiştim. Çünkü ona konuşması ve içini dökmesi için şans tanısaydım o belki de yaşıyor olacaktı. Ofira bir insanın gerçek cehennemi, kendini affetmemesidir.¹¹⁸

Romanın önemli kahramanlarından biri de Ofira'nın amcaoğlu olan Çağdaş'dır. Çağdaş, küçük yaşlarda yeteneği keşfedilmiş birkaç çocuktan biridir. Küçük yaşta Fransa'ya eğitim için gönderilir. Eğitimini tamamlar ve ünlü bir şef olur. Ofira onu ilk basından tanır. İlk kez yakından tanıma olanağını düğününe katılmasıyla bulur. Önceden var olan hayranlığı bu tanışmadan sonra büyük bir tutkuya dönüşür.

İlk yıllarda Ofira'da onu basından tanıdı. İlk kez onu yakından tanıma olanağını, düğününe katılmak üzere konuk olarak geldiğinde buldu. Eskiden var olan hayranlığı giderek büyüdü, gizli bir tutkuya dönüştü. O, kısa süreli tanışmada ondan son derece etkilenmiş, bu etkiyle yüklü olan duygulu yüreğini de yıllarca benliğinin derinliklerinde saklamıştı. Sıcak, sevecen ve etkileyici bir insandı. Konuşmaları, getirdiği yorumlar. Çağa bakışı alışlagelmiş insan tipinin dışında; özgün yorumlar taşıyordu. Çağını da, insanları da, sanatını da çok iyi tanıyordu. Alışlagelmiş kalıpların dışında düşüncenin engin sınırlarında geziniyordu.¹¹⁹

Belleğinde kalanlar, bariton sesi ile Araplara özgü teni ve yüzünü çevreleyen koyu renk sakalı idi. Birde konuşmalarının arasına sıkıştırdığı çılgın kahkahalarıydı...¹²⁰

Ayrıca Çağdaş'la yazarın yakın arkadaşı arasında bir bağlantı kurulabilir. Yazar, romanı için yakın arkadaşı olduğu Selman Ada adlı bir kişinin etrafında kurgulanan bir roman olduğunu belirtmektedir. Roman kahramanı Çağdaş'la Selman Ada'nın yaşam öyküsü benzerlik göstermektedir.

"*Düşlerin Şarkısı Yok*" ise bu iki romanın etrafa saçtığı kıvılcımdan oluştu. Aykırı, ayrıksı, ama öz itibarıyla aynı içsel yolculuğu anlatan bir roman oldu. Bu roman da yakın arkadaşım olan Selman Ada'nın yaşamı etrafında kurguladığım roman oldu. Ne tamamen ona dönük, ne de tamamen ondan bağımsızdı. Selman Ada, Türkiye'nin harika çocuklarından olup, çocuk yaşta Paris'e devlet tarafından gönderilip orada müzik eğitimi alan, bu konuda zirveye yükselen, "*Ali Baba ve Kırk Haramiler*" ile "*Mavi Nokta*" operalarını besteleyen bir sanatçıdır. Bir dönem Devlet Opera ve Bale Müdürlüğü yapan tanınmış bir operacıdır ve opera şefidir." "*Düşlerin Şarkısı Yok*" onun yaşam öyküsünün etrafına serpilmiş aykırı ışıklar

¹¹⁸ Age., s. 130.

¹¹⁹ Age., s. 82.

¹²⁰ Age., s. 82.

saçan kıvılcımlardan oluştu. Ancak, tamamen onu anlatan bir roman değil. O romanda farklı kişilikleri iç içe geçmiş olarak bulabilirsiniz.¹²¹

Çağdaş, ilk eşi Sibel’le evlenir. Ancak o da Ofira gibi aradığı mutluluğu bulamaz. Ancak Sibel’in cinsel açıdan sorunlu olması, bu konuda doyumsuz olması onların evliliklerinin bitmesinin nedeni olur. Çağdaş, ondan ayrılınca ikinci eşi olan Mirelle ile evlenir. İlk evliliğine karşın mutlu da olmuştur. Hatta onların bu mutluluğu Ofira tarafından kıskanılır.

Çağdaş, Fransa’da yaşayan ama zaman zaman kısa da olsa Türkiye’ye gelip konser veren ünlü bir şeftir. Ofira da ona olan tutkusu yüzünden bu gelişlerden onu takip eder. Ona daha çok yaklaşmak, ilgisini çekmek için çeşitli yollar dener, evine yemeğe çağırır. Ancak Çağdaş onun duygularına karşılık vermez. Çağdaş, Ofira için bir mutluluk kaynağıydı. Mutluluğu onunla yaşayacağına inanıyordu. Ama olmadı.

Çağdaş’ın değinilmesi gereken bir başka yönü de Ofira’nın annesiyle yaşadığı cinsel ilişkidir. Hatta bu öyle büyük bir hatadır ki her ikisi de Ofira’nın ölümüne sebep olurlar. Çağdaş’ ı Bayan Çela Ofira’nın evindeki yemekte tanır. Daha sonra Kuzguncuk’ta yağmurlu bir günde arabasıyla yolculuk etmeleri ve bundan sonra doğan ve opera binasında süreklilik kazanan cinsel ilişki Ofira’nın hayatına mal olur.

Çağdaş, özellikle Ofira’nın kendisine tutkuyla bağlanması ve Ofira’nın annesiyle yaşamış olduğu cinsel ilişki sonucu Ofira’nın ölümüne sebep olması yönünden ön plana çıkar.

Önemli kahramanlardan biri de Ofira’nın annesi Bayan Çela’dır. Bayan Çela, İkinci Dünya Savaşı sırasında kaçıp İstanbul’a gelen, bir önceki romanımızın kahramanlarından olan Abaz Dayı’nı kızıdır. Kocasını Rafael’le, birlikte gelirler. Ancak pratisyen doktor olan kocasının tedavi dönüşü trafik kazasında ölmesiyle yetim çocuğuyla tek başına kalan bir kadındır.

Kuzguncuk’taki o uğursuz kazada Bayan Çela eşini kaybedince, Ofira’nın elinden tutmuş ve doğruca Balat’ta uzaktan akrabaları olan Katalonlar’ın yanına yerleşmişti. Çela ve eşi Rafael, İkinci Dünya Savaşı’nın huzursuz ortamından uzaklaşmak için

¹²¹ 24.05.2015 tarihinde yazarla Şirinevler’de yapılan görüşmeden.

Makedonya'nın Ohri kentinden gelip Kuzguncuk'a yerleşmişlerdi. Tüm ısrarlarına rağmen Bayan Çela, babası Abaz Dayı gelmeye ikna edememişti. Abaz Dayı savaşın acımasızlığını çok iyi tanıyan birisi olarak kendisinin vatanım dediği o huzursuz topraklardan iki kızı ile damadının biran önce uzaklaşmalarını istemişti. Pratisyen hekim olan Rafael de en az kayınpederi Abaz Dayı kadar o topraklara kendim bağlı hissediyor, gitmekte pek gönüllü davranmıyordum.¹²²

Bayan Çela, yetim kalan kızını elinden geldiği kadar hayata en iyi şekilde hazırlamaya çalışan ve her zaman yanında olmaya çalışan birisidir. Ancak Ofira, ondan basmakalıp bir hayat şekli sunmasından dolayı şikâyetçidir.

Çela'nın bir başka yönü de tatil için kızıyla beraber gittikleri yerde aynı kaderi paylaşmalarıdır. Gece gezmesine çıktıkları bir akşam üç kişi tarafından tecavüze uğrarlar. Ancak hem kızı hem de kendi bu kötü olaydan ilginç bir şekilde zevk alırlar.

Romanın genelinde görülen çarpık ilişkiler Bayan Çela'da da kendini gösterir. Mahallenin sarışın mavi gözlü kızıyla bir tür ilişki yaşarlar. Yine kızının tutkun olduğunu bildiği Çağdaş'la ilişki içerisinde olur. Bu da Ofira'nın ölmesine neden olur.

İshak Amca da önemli kahramanlardan biridir. Ofira'yı çocukluğundan beri tanımaktadır. Özellikle Katalon Han'da bekçilik yapmaya başladıktan sonra ve Ofira Katalonların himayesinde yetişmek zorunda kalınca İshak Amca onun büyümesine şahit olur.

Romanda bu kişiler dışında yer alan ancak daha çok ikinci dereceden kahramanlar olarak kalan kişiler de vardır. Bu kişilerden biri de Cansev'dir. Cansev, Canset'in kız kardeşidir. Onunla çocukluktan beri çok iyi alışkanlıkları vardır. Her şeyi beraber paylaşırlar, her şeyi beraber yaşarlar. Ancak bir gün babasıyla yaşamış olduğu yanlış ilişki de Canset'e yakalanmasından sonra kendini affetmez ve intihar eder. Canset'ten af dileyerek sonsuzluğa gider.

Ofira belki sana hiç söz etmedim... Benden bir yaş büyük kız kardeşim vardı. Adı Cansev... İkimiz de ailenin neşe kaynağıydık... Çok güzel günlerimiz oldu onunla... Çok da iyi anlaşırdık... Bakışlarımızla birbirimizin en gizli düşüncelerini yakalar, en çözümsüz konularına yanıt bulurduk... Her ikimizin de bedenini orta yerinden ayırmayı denesen, inan ki her bir yarısından duyguları bozulmamış o veya ben çıkardık... Hücrelerimizi ayırmayı denesen; değişmezdi hiçbir şey, hep aynı ortak

¹²² Veysel Dikmen, *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 9.

genlere ulaşırdın... Bizler mutlu bir aileydik... Hiçbir koşulda birbirimizden ayrılmadık...¹²³

Çok ön planda olmasa da romanın beşinci bölümünde yer alan ancak isimi kitapta yer almayan Ofira'nın teyze oğlu vardır. Ofira'nın kuzeni İstanbul'a sınav için gelmiştir. Sınavdan sonra birkaç gün daha İstanbul'da zaman geçirir. Bu arada Ofira'ya yanlış ilişkiler içerisinde bulunurlar. Bunun dışında romanda yer almaz.

Bir diğer kahraman da Canset'in iş arkadaşı olan Levend'dir. Romanda Canset'tin bazı özellikleri Levend aracılığıyla verilir. Bunun dışında romanda yer almaz.

Bu kahramanların yanında Mehmet Sait'in anne ve babasından da bahsedilir. M.Sait'in babası onun okumasına sıcak bakmayan birisidir. Buna karşın annesi Ferzan Hanım M. Sait'in okumasını çok isteyen birisidir.

Aynı şekilde, okula gitmesine sürekli karşı çıkan, her il okumuş insanı devlet adına soygun düzenine katılan kişi olarak gören, öğrenmenin yalnızca Tanrı için olabileceğine inanan, yaşamının önemli bölümünü Ermeni ustalarla birlikte çevre köylerde ev yapmakla geçiren Taşçı Usta'nın babasını da...

Bütün bunlara karşın Mehmet Sait'in belleğinden silemediği kişiler de vardı. Başta annesi Ferzan Hanım. Kocasının cehaletine karşı direnen, oğlunun okuyup adam olması ve yaşadıkları yoksulluktan kurtulmaları için parasız yatılı okula gitmesinin doğru olacağına inanan ve bu konuda kocasına karşı günlerce mücadele veren, doğurduğu sekiz çocuğundan yalnızca hayatta kalan üçüyle yetinmek zorunda olan annesini ise, unutmak istemiyordu...¹²⁴

Sonuç olarak söylemek gerekirse romanın ana kahramanı Ofira'dır. Yer alan on bir bölüm ve son bölüm dâhil hepsinde Ofira'nın çeşitli kişilerle ilişkileri verilmiştir. Ofira'dan sonra özellikle Ofira'nın ruh dünyasının yansıtılmasını sağlayan Canset ve Çağdaş gelir. Romanda yer alan birçok kahraman Ofira'yla olan bağlantıları seviyesinde roman içerisinde anlam kazanır.

¹²³ Age., ss. 125-126.

¹²⁴ Age., ss. 20-21.

1.2.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Romanın anlatıcısı üçüncü tekil kişi (o), bakış açısı ise ilahi bakış açısıdır. Anlatıcı roman boyunca bütün olaylara hâkimdir. Olayların öncesini ve sonrasını bilir. Genel olarak eserde ilahi bakış açısı ve üçüncü tekil şahıs anlatıcı kullanılmıştır. Ancak bunun yanında bölümler içerisinde kahraman bakış açısı birinci tekil anlatıcının kullanıldığı kısımlar da vardır.

Anlatıcı, İshak'ın Ofira'nın ölü bedenini görünce içinden geçenleri biliyormuş gibi anlatıyor. Bu bölümde olaylar üçüncü tekil şahıs ağzından olaylar aktarılmıştır. Zaten İlahi bakış açısının en önemli özelliği görünen olayların yanında insanların içinden geçenleri, olayla ilgili hissettikleri, duygu ve düşünceleri biliniyormuş gibi aktarılmaktadır.

Ofira'da güzel olan, esrarengiz olan bir şey vardı. O özgürlüğün kendisiydi. O yaşamı da özgürlüğü de kendisi için doğru olan bir biçimde yorumlamıştı ve ona göre yaşamıştı. Onda var olan sevgi, bana her zaman ölümü unutturdu, yaşamı hatırlattı. Yaşadığım bu dünyadan başka bir yerde de huzurun var olmadığını, insanın kendi huzurunu yine kendisinin yaratması gerektiğini anlatmaya çalıştı hep. Yaşama ölümün gölgesi düşmüştü; Ofira ise yaşama sevginin gölgesini düşürmüştü. İshak işte bunları düşünüyordu odasının buğulu camından Ofira'yı seyrederken. Ben ötelere bağlı değilim artık, buranın insanıyım. Hayaletlerle birlikte yaşamaya alıştırmalıyım kendimi diye söylüyordu. Ofira seni tanıdıktan sonra artık ne Tanrı'dan, ne de bir başkasından af dilemiyorum. Yalnızca kendimden af diliyorum...¹²⁵

Bölümlere genel olarak baktığımızda İlahi bakış açısı kullanılmıştır. Ancak kahraman anlatıcı bakış açısı bu bölümler içerisinde özellikle kahramanların diyaloglarının yer aldığı bölümlerde karşımıza çıkmaktadır. Dördüncü bölümde Ofira ve annesinin tatile gittikleri kasabadan ve tatillerinden bahsedilir. Bu bölümün giriş kısmında İlahi bakış açısı kullanılırken Ofira ile annesinin diyaloglarının yer aldığı bölümlerde kahraman anlatıcı bakış açısı kullanılmıştır. Genel olarak olayların anlatıldığı kısımlar ile diyalogların yer aldığı kısımlarda farklı anlatıcılar kullanılmıştır.

Annesi de Ofira da karşı masada oturan kızın gözlerinin büyüünde yok olup gitmişlerdi. Ofira o an annesinin gittikçe kızaran yüzünün ve kuruyup büyüyen dudaklarının gerisindeki gerçek tutkuyu da mutluluğu da yakalamıştı. Benliğini gizli bir tutkunun kırbağı sürekli kırbaçlıyordu. Çılgıncasına koşan arzusunun at sırtından Ofira'yı silkeleyip atmış ve yalnızca annesiyle birlikte sonsuzluğa doğru koşuyordu. Tutkunun sonsuz egemenliğindeki bir dünyada yaşam, insanoğluyula hesaplaşıyordu...

¹²⁵ Age., s. 17.

... Ofira, bana her şeyi anlat yavrum. Ben acının her türlüsünü tanıdım, sana da mutluluğun var olduğu bir dünyayı sunmaya çalıştım. Güzel günler görmeni arzu ettim. Belki ben sana yaşamın gerçek yüzünü sunacak kadar cesur olamadım ama senin mutluluğun benim için cennetten daha önemliydi...

Kocamın varlığı bana yaşamı değil, ölümü hatırlatıyor. Soyut bir dünyanın içinde geziniyorum... Bana ait bir dünyanın izlerine rastlamak bana ne denli mutluluk verecektir bilemezsin. Kendi gerçekliğimin izlerini bile tanıyamıyorum. Evvelden hayat bana ölümü düşündürüldü. Şimdi ise ölüm, bana yaşamı düşündürüyor...¹²⁶

Uykusuz geçen gecelerin ardından duygularını, melankoli ile yıkıyordu. Çünkü Ofira o güne kadar yaşamadığı bazı duyguların yüreğini sürekli zorladığını hissediyordu. Yıllar sonra sevgi denen şeyin ne olduğunu anlamaya başlamıştı. Bugüne kadar hep tutkunun yarattığı hazların peşi sıra gitmişti.¹²⁷

Anlatıcı roman boyunca kahramanların içlerinden geçenlere de hâkimdir. Zaten bu bakış açısının en büyük faydası budur. Olaylar en ince ayrıntısına kadar anlatılabilir. Eserin yazılış amacını düşündüğümüzde bu bakış açısı daha faydalı olmaktadır. Çünkü eserde daha çok insanın iç dünyası gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

¹²⁶ Age., ss. 45-47.

¹²⁷ Age., s. 108.

1.2.5.Mekân

Veysel Dikmen, birinci eseri “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” te olduğu gibi bu romanında da mekân unsuru çok fazla ön plana çıkarmamıştır. Dikmen, bu esrini yazarken daha çok insanın ruhi özelliklerini ortaya koymaya çalıştığı için mekân gibi fiziksel unsurlara oranla psikolojik yönü ağır basan insan üzerinde durmuştur. Mekân, sadece olayların vuku bulduğu yerlerdir.

Genel olarak, bakıldığında ana mekân İstanbul’dur. Özellikle İstanbul’un Kuzguncuk, Balat, Beyoğlu, Osmanbey semtleri ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında Heybeliada Canset’in evinin bulunması nedeniyle ela alınması gereken bir mekândır. Romanda geçen mekânları açık ve kapalı mekânlar olarak sınıflandırabiliriz. Ancak gerek kapalı gerekse açık mekânlar çok fazla tanıtılmaz, tasvire çok yer verilmez romanda.

1.2.5.1. Açık Mekânlar

Geniş çerçevede ilk mekân İstanbul’dur. Dar çerçevede Kuzguncuk, Balat ve Beyoğlu çevresinde olaylar gerçekleşir. Bu yerlerinde çoğu zaman ismi kullanılmış o mekânların tasvirine yer verilmemiştir.

Roman mekân olarak Beyoğlu’nda başlar. Çünkü roman Ofira’nın ölümüyle başlamıştır. Ofira, Beyoğlu’nda bulunan Galata Kulesi’nin altında cansız bir şekilde yatmaktadır. Ancak her iki mekânla ilgili çok fazla ayrıntı yer almaz.

Beyoğlu, Beyoğlu olalı böyle bir kış görmemişti. Bedeni titreten soğukla birlikte ruhlarda donmuştu sanki. Gün Tanrı’yı uyandırmasına karşın sokaklar bomboştı. Galata Kulesi’nin altına kar bir ayrılık müziği eşliğinde yağıyordu. Galata Kulesi’nin çatısı ve gri kaldırım taşlarıyla dizili sokaklar karla kaplı olmasına karşın...¹²⁸

Dar çerçevede kullanılan açık mekânlardan biri de Kuzguncuk ve Balat semtleridir. Bu mekânlar Ofira’nın anne ve babasının İkinci Dünya Savaşı’ndan kaçıp yerleştikleri mekânlar olarak romanda yer almaktadır. Bu savaş sırasında Bayan Çela ve eşi Rafael gelip Kuzguncuk’a yerleşirler. Ofira da Kuzguncuk’ta doğar. Daha sonra baba Rafael ölünce hayata yeden başlamak adına Balat’a

¹²⁸ Age., s. 7.

yerleşirler. Uzaktan akrabaları Katalonlar'ın yanına gelmişlerdi. Daha sonra da bir daha geri dönmezler ve hayatları bu çevrede geçer.

İshak Ofira'yı çocukluğundan beri tanırdı. Kuzguncuk' daki o uğursuz kazada Bayan Çela eşini kaybedince, Ofira'nın elinden tutmuş ve doğruca Balat'ta uzaktan akrabaları olan Katalonlar'ın yanına yerleşmişti. Çela ve eşi Rafael, İkinci Dünya Savaş'ının huzursuz ortamından uzaklaşmak için Makedonya'nın Ohri kentinden gelip Kuzguncuk'a yerleşmişlerdi. Sonunda eşi Çela'nın ısrarlarına dayanamadı ve gelip Kuzguncuk'a yerleşti. Ofira, orada doğdu. Bir gece hastasını ziyaretten dönerken geçirdiği kaza sonucu yaşamını yitirdi. Böylece Rafael'in ölümüyle ailesi her şeyini yitirdi ve ekonomik açıdan da bir çöküntü içerisine girdi. Yaşama yeniden başlamak için Kuzguncuk'u terk edip Balat'a yerleştiler.¹²⁹

Bu çevrede bulunan bir başka mekânda Katalonların Balat'taki evini satın taşındıkları Osmanbey'dir. Buranın sadece bu vesileyle ismi geçer bunun dışında bu Mekândan bahsedilmez.

Balat, diğer mekânlara oranla kendi kabuğunda yaşayan çok fazla değişmeyen bir yerdir. Kendi gelenek ve görenekleri içerisinde yaşayan bir semtti. Onun karşı sahilindeki Hasköy'de, Fener'de, Galata'da, Beyoğlu'nda, Taksim'de Osmanbey'de, Kurtuluş'ta hayat çok hızlı değişirdi.

Bu semtteki tüm insanlarda aynı Ofiralar gibi Camisiyle, kilisesiyle ve sinagoguyla bir arada mutlu yaşarlardı. Terlikçisi, limoncusu, hafiyecisi, helvacısı, balıkçısı, ciğercisiyle cıvılcı cıvılcı çarşılarındaki yaşam. Annesi Ofira'ya şekerçi Bilefante'den renkli şekerler alırdı. Bazen de onu yazlık sinemaya götürürdü. Bazı özel günlerde de Ahrida'nu Sinagoguna giderlerdi. Bu ünlü sinagog, 15. yüzyılın ortalarında Makedonya'nın Ohri kasabasından Balat'a göç eden Museviler'ce kurulmuştu. Anne Çela buraya yerleştiği günden beri geldiği ülkeyi, onun topraklarını düşünür, geçmişin anı ve düşlerini yeni baştan yaşarcasına gözleri dolardı...¹³⁰

Açık mekânlardan bir diğeri, Ofira ve annesinin tatil için gittikleri ve tecavüz gibi kötü bir olay yaşadıkları kasabadır. Kasabadan çok fazla söz edilmez. Kısaca tanıtılır. Deniz kıyısında yer alan tatil kasabasıdır.

Güneşin yakıcı ışıkları tam tepede birleşince satıcıların sesleri ortalıktan çekilmişti. ...Ofira kaldıkları pansiyona doğru yürüyordu. Beyaz badanalı evler, sıcaktan kaçıp loş bir gölgeye sığınmak için birbirinin üzerine yıkılmış gibiydiler¹³¹

Heybeliada da romanda yer alan mekânlardan biridir. Heybeliada, diğer mekânlarda olduğu gibi çok fazla tanıtılmaz. Sadece Canset'in oradaki yaşamı dolayısıyla yer alır. Çok fazla ayrıntılara inilmemiştir.

¹²⁹ Age., s. 9.

¹³⁰ Age., ss. 10-11.

¹³¹ Age., s. 48.

Romanda yer alan bir diğerk açık mekânda vapur iskeleleridir. Üsküdar ve Heybeliada'daki vapur iskeleleri yer alır eserde. Ofira Üsküdar iskelesini Zehracık Ana'nın yanına gitmek için kullanır.

Heybeliada'daki iskele de Canset aracılığıyla aktarılmıştır. Canset'in en büyük oyunlarından biri de Vapur iskelesinden inenleri seyretmektir.

Açık mekânlar arasında sayabileceğimiz Fransa ve Antalya vardır. Ofira'nın kocası Mehmet Sait, tez için Fransa'ya gider orada işçiler arasında yaşar. Yine M. Sait çalıştığı banka işi nedeniyle Antalya'ya gider. Ancak sadece bu şekilde yer alır. Ayrıntı yer almaz.

1.2.5.2. Kapalı Mekânlar

Romanda açık mekânlarda olduğu gibi kapalı mekânlarda da çok fazla ayrıntıya yer verilmemiştir. Hatta bazı kapalı mekânların sadece isimleri kullanılmıştır.

İlk olarak kapalı mekânlardan karşımıza Katalon Han çıkmaktadır. Bu han Katalon ailesinin iş hanıdır. Ofira'yı çocukluktan beri tanıyan İshak Amca, bekçilik yapmaktadır. Özellikle romanın başlangıcında Ofira'nın cansız bedeninin görüldüğü bir mekân olarak da dikkate değerdir.

Kapıcı İshak; Katalon Han'ın soğuktan donmuş pencerelerinden dışarı sabit bakışlarla bakarken. Ne sokağı, ne de savrulan kan seçilebiliyordu gözleri ama o kulenin dibinde yatan Ofira'nın çıplak bedenini hissedebiliyordu.¹³²

Özellikle İshak Amca'nın burada bekçilik yapmasıyla beraber Ofira'nın gelip onla dertleşmesi Katalon Han'ı kapalı mekânlar arasında ön plana çıkaran unsurlardandır. Katalon Han özellikle Ofira'nın Çağdaşa tutulmasından sonra duygularına karşılık bulamadığı zamanlarda; kendinden intikam alırcasına gelip bu hanın kuytu bir köşesinde İshak Amca'nın çoğu zaman kendini seyrettiğinin farkında olmadan kendi tutkularını yaşıyordu.

Kapalı mekânlar arasında yer alan bir diğerk yer ise Ofira'nın evlendikten sonra yaşamış olduğu evdir. Ancak diğerk mekânlarda olduğu gibi buralarda yaşanan olaylardan bahsedilir ama evle ilgili ayrıntılara yer verilmez. Ofira'nın

¹³² Age., s. 8.

evi genelde gece yaşamış olduğu bunalımlar sırasında pencere kenarında sigara içmesi, kuzeni ile ilişkiye girmesi ve özellikle Çağdaş'ı yemeğe davet ettiğinde kullanılan bir mekândır. Bunların dışında Ofira'nın evine ait tasvire yer verilmemiştir. "Ofiralar o akşam Çağdaş'ı evlerinde yemeğe aldılar." gibi cümlelerle evden bahsedilir. Bunun dışında evin fiziksel özellikleri hakkında bilgi verilmez.

Zehracık Ana'nın evi de kullanılan kapalı mekânlar arasındadır. Bu evin hikâyesini de Ofira'nın Zehracık Ana'yı ziyarete gitmesi sayesinde öğreniyoruz. Özellikle Ofira ve Canset'in arasındaki ilişkinin Bayan Çela tarafından öğrenilmesi bu evi yeni bir buluşma noktası haline getirmiştir. Zehracık Ana, Ofira ve Canset'e bildiklerini bu evde anlatır ve uygular.

Ofira Üsküdar İskelesi'ne inince yolunu Kuzguncuk yönüne çevirdi. Kuzguncukla gelince, yamaçta denize bakan ağaçlar arasındaki ahşap bir evin kapısını çaldı. İçeriden yaşlı bir kadının sesi duyuldu. Kapı yarı aralanmış şekilde yaşlı kadın bir süre durdu. Güneş ışığında kaybolmuş Ofira'nın yüzünü seçinceye kadar şaşkın gözlerle onu süzdü.

Zengin konakları ile büyük mağazaları soyup soğana çevirdiği söylenen Gavur Ali ile karısının oturdukları mahalledeki bu ev sanki bir hayaletler şatosuydu. Ofira küçükken bu şatonun sürekli konuğuydu. Yaşlı karı kocanın günlük alışverişlerini genelde Ofira yapıyordu.¹³³

Canset'in Heybeliada'daki evi de kapalı mekânlar arasındadır. Burayla alakalı da ayrıntı fazla yer almaz. Sadece Ofira'nın bir akşam vakti Canset'ti ziyarete gitmesi vasıtasıyla yer alır. Özellikle balkonundan vapur iskelesi görünmesi en belirgin özelliklerindedir. Heybeliada'da sırtını çam ağaçlarıyla kaplı bir ormana vermiş iki katlı bir evdir Canset'in evi.

Canset, Heybeliada'da sırtını çam ağaçlarıyla kaplı ormana vermiş dağın yamacındaki iki katlı evinin balkonunda oturuyor ve akşamın alacakaranlığında kaybolmaya yüz tutan son ışıkların arasından kıyıya yanaşan yolcu vapurunu seyrediyordu.¹³⁴

Atatürk Kültür Merkezi Konser Salonu da kapalı mekânlar arasındadır. Çağdaşın konseri için hınca hınç doldurulan bir yerdir.

¹³³ Age., s. 72-73-74.

¹³⁴ Age., s. 115.

Mehmet Sait'in çalışmış olduğu banka da mekânlar arasında sayılabilir. Ancak burada da ayrıntı yer almaz sadece burada yaşanan bir takım yolsuzluk ve idareye hâkim olma mücadelesi anlatılır.

Genel olarak baktığımızda mekân açısından zengin bir roman. Ancak romanda yer mekânlar romanın asıl temasına etki edecek şekilde kullanılmamıştır. Daha çok olayların vuku bulduğu yerler olarak kalırlar. İnsan psikolojisini yansıtacak derecede psikolojik bir anlam yüklenmemiştir.

1.2.6. Zaman

Esere zaman açısından baktığımızda, eser geriye dönüş tekniğiyle kurgulanmıştır. Çünkü roman, Ofira'nın intihar sahnesiyle başlayıp daha sonra onun bu duruma gelmesine neden olan hayat hikâyesinden kesitler sunarak devam eder. En sonunda da Ofira'nın cenaze töreniyle roman sonlandırılır. Eserde, mekânda olduğu gibi zaman kavramı üzerine de detaylı bir bilgi yoktur. Olayların gerçekleştiği zaman dilimine ilişkin daha çok yaşanan olaylardan çıkarımda bulunabiliriz. Geriye dönüşlerin de kullanıldığı eserde genel olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan olaylar anlatılmıştır. Ancak daha dar kapsamlı olarak baktığımızda romanda kullanılan bazı ifadelerden zaman kavramını net olarak belirlemek daha sağlıklı olur. Bu ifadelerden yola çıkarak olayların geçtiği zamanı 1970'li yıllar ve 1980'in birinci yarısı olduğunu görülmektedir. Bunu da "O günlerde giderek tırmanış gösteren öğrenci hareketleri içerisinde; gösteri ve boykotlarda onunla sürekli dayanışma içerisinde oldu"¹³⁵ ifadesinden çıkar. Çünkü yukarıdaki cümlede yer alan ifadeler bu tarihlere işaret ediyor.

Öte yandan bu gelişmelerin olduğu günlerde ülke yönetiminin başındaki Sosyal Demokrat bir hükümetin varlığı da, beklenen politik zeminin oluşması için yeterli bir koşul olarak düşünülüyordu. Ayrıca devrimci sendika yönetimi bu olumlu varsayımın yanı sıra gerektiğinde eylem birliği için öğrenci dernekleri ile illegal devrimci örgütlerinin de desteğinin sağlanılabileceğini söylüyorlardı.¹³⁶

1970'lerin 2. Yarısı ülkede kaos, öğrenci ölümleri çatışmalar, grevler, iş bırakmalar vb. olaylarla çalkalandı. 1976' da CHP içinde çekişme başladı. 8 Mart 1976'da Deniz Baykal, Haluk Ülman, Erol Çevikçe, Adil Ali, Tankut Akalın parti yönetiminden istifa ettiler. Kurultayda Orhan Eyüboğlu tekrar Genel Sekreter seçilirken, yardımcılarını ise Ali Topuz, Hasan Esat Işık, Mustafa Üstündağ ve İsmail Hakkı Birler oldu. İktidardaki Milliyetçi Cephe hükümetine karşı toplumsal muhalefet dalgası ise yükseliyordu. Arka arkaya işlenen cinayetler ve özellikle gençler arasında yaşanan sağ sol kavgası CHP'ye önemli bir görev yüklemekteydi. Kasım 1976'da toplanan 23. Kurultay son derece önem taşıyordu. Bu kurultayda CHP'nin mevcut altı ilkesinin yanına bir de "Demokratik Sol'un altı kuralının eklenmesi benimsendi. Bu kurallar; özgürlük, eşitlik, dayanışma, emeğin üstünlüğü, gelişmenin bütünlüğü ve halkın kendini yönetmesiydi.¹³⁷

Genel olarak bakıldığında Ofira'nın yaşamını baştan sona anlatan bir zaman dilimi kullanılmıştır. Ancak bu zaman dilimlerinde atlanan kesimler de olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında Ofira'nın İstanbul'a gelmesiyle başlar,

¹³⁵ Age., s. 19.

¹³⁶ Age., s. 32.

¹³⁷ Mehmet Kabasakal (Derleyen), *Türkiye'de Siyasal Partiler*, İstanbul: Es yayınları, 2013, s. 40.

Ofira'nın çocukluğu ve gençliğinden itibaren ölümüne kadar olan zaman dilimi anlatılır.

Zaman olarak dikkat edilmesi gereken bir başka nokta da romanın zaman olarak ters başlamasıdır. Çünkü önce Ofira'nın ölümünden bahsedilir ilk bölümde daha sonra yaşamı ele alınır.

Zaman olarak baktığımızda muhtelif zaman dilimleri kullanılmıştır. Başladığında bir yıl olmuştu, o yıllarda, denetim iki ay kadar sürdü veya kış mevsiminden bahsedilir ancak hangi yıla denk gelen bir kışın yaşandığına dair bir ipucu bulunmaz.

Zaman kavramını doğrudan çıkarabileceğimiz ifadelerden ziyade daha çok o dönemde yaşanan olaylar, bir takım eylemler, hâkim olan parti vb. gibi unsurlardan zamana yönelik çıkarımlar yapmak gerekiyor. Kitabın üçüncü bölümünde Ofira'nın kocasından bahsedildiğinde Sosyal Demokrat Parti'den bahsedilmesi zamanı bulmamıza yardımcı olan ifadelerden biridir. Yani zamanın 1970'li yılların ikinci yarısıyla 1980'li yıllara denk gelir. Romanda sosyal demokrat parti diye bahsettiği dönemin CHP'si, liberal parti olarak bahsettiği dönemin AP'si, İrkçı parti kavramıyla da dönemin MHP'si kastedilmektedir. Tank sesleriyle de 1980 darbesi anlatılmaktadır. Bu zaman kavramını da aşağıdaki ifadelerden çıkarabiliriz.

Politik arenada ise, sosyal demokrat hükümet, koalisyon ortaklığı yaptığı dinci partinin tehditlerinden ve yeni taviz arayışlarından bunalmıştı. Herkes koalisyon hükümetinin birkaç gün içinde dağılacağına kesin gözüyle bakıyordu. Ama beklentiler hiç de öyle gelişmedi...

Daha önce liberal partiden parti içi demokrasinin yokluğunu öne sürerek ayrılan ve hiçbir partiye katılmayıp bağımsız kalan on kadar milletvekili ile sosyal demokrat hükümet arasında görüşmeler başlamıştı. Ani bir kararla dinci parti koalisyon ortaklığından ayrıldığını açıkladı. Herkesi hükümetin istifasını beklerken sürpriz bir gelişmeyle söz konusu on kadar bağımsız milletvekili, iktidar partisine geçtiğini açıkladılar. Ancak bu sayı sosyal demokrat partinin iktidarda kalmasına yeterli olmadığı için, uzun pazarlıklar sonucu ırkçı partiden de milletvekili transferi gerçekleştirildi. Ve hükümet yeniden kuruldu.¹³⁸

Yukarıda romandan alınan bölümlerin işaret ettiği zaman dilimlerine bakıldığında 1970'li yılların sonları veya 1980'li yılların başlarında yaşanan olaylardan ve o dönemki siyasi gelişmelerden bahsedilmiştir.

¹³⁸ Veysel Dikmen, *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s.38.

CHP, 1973 seçimlerine Bülent Ecevit'in liderliğinde girdi. Seçimlere düzen değişikliği söylemleri ile giren CHP'nin slogan ve seçim öncesinde hazırladığı ayrıntılı bildirge, "Ak Günlere" adını taşıyordu. Hakça bir düzen kurulmasını isteyen CHP, seçim bildirgesinde ayrıntılı bir program sunuyordu. CHP, bu süreçte kitlelerle sağladığı kaynaşma neticesinde yüzde 33,3 oy alarak seçimlerden birinci parti olarak çıkmıştır. TBMM'ye 185 milletvekili ile girmiş olmakla birlikte, tek başına iktidar olamadı. AP ile koalisyon gerçekleşmeyince, Ocak 1974'te Necmettin Erbakan'ın liderliğindeki Milli Selamet Partisi ile koalisyon hükümeti kuruldu. Yapısal uyumsuzlukların yoğun olarak yaşandığı bu koalisyon hükümeti 9 ay kadar sürdü.¹³⁹

1977 seçimlerinde CHP, başarılı bir muhalefet performansı sergileyerek 1977 seçimlerinde tarihinin en yüksek oyunu almıştır: yüzde 41,9. Ancak, seçim sistemi CHP'nin tek başına iktidar olmasına izin vermemiştir. Salt çoğunluğu sağlamak için 226 milletvekili gerekiyordu. CHP ise 213 milletvekilinde kalmıştı. 13 milletvekili eksikti. Bu arada kurulan CHP azınlık hükümeti güvenoyu alamayınca, İkinci MC hükümeti kuruldu. Bu hükümet de kısa ömürlü oldu. AP'den 11 milletvekili transfer eden ve CGP ile DP'nin desteğini alan CHP, Ocak 1978'de zor da olsa bir hükümet kurdu. MC iktidarı sonrasında hükümet kuran CHP, büyük sorunlarla karşı karşıya kaldı. Ancak, kurulan hükümet yeterince güçlü olamamıştır. Solda birlik CHP'ye büyük başarı katmıştı. Fakat günden güne kaos artıyordu, halk olanlardan CHP'yi sorumlu tutuyordu.¹⁴⁰

Genel olarak bakıldığında zaman anlamı taşıyan ifadeler kesin bir zamanı ifade etmektense belirsiz bir zamanı ifade etmektedir. Bu zaman ifadelerine şunlar örnek verilebilir: o günlerde, alışılmış günleri bağrında barındıran birkaç yıl, son günlerde gibi ifadeler kullanılır. Aslında bu ifadeler özelde zaman anlamı taşımaktadır ancak belirli bir tarih belirlemekten uzaktırlar.

Romanın genel olarak zamanına bakıldığında şöyle bir çıkarımda da bulunabiliriz: Bayan Çela ve kocası Rafael İkinci Dünya Savaşı'ndan kaçıp İstanbul'a geldikleri dönemden itibaren gerçekleşen olaylar anlatıldığına göre romanın başlangıç zamanını geriye dönüş tekniği kullanılarak 1945 yılına kadar getirilmiştir. Romanın asıl yapısını oluşturan ve kahramanların başından geçen olaylara bakıldığında 1970- 80'li yıllar romanın asıl olayların yaşandığı tarihi olarak belirlenir.

İshak Ofira'yı çocukluğundan beri tanırdı. Kuzguncuk' daki o uğursuz kazada Bayan Çela eşini kaybedince, Ofin'nin elinden tutmuş ve doğruca Balat' ta uzaktan akrabaları olan Katalonlar'ın yanına yerleşmişti. Çela ve eşi Rafael, İkinci Dünya Savaşı'nın huzursuz ortamından uzaklaşmak için Makedonya'nın Ohri kentinden gelip Kuzguncuk'a yerleşmişlerdi. Tüm ısrarlarına rağmen Bayan Çela babası Abaz Dayı'yı gelmeye ikna edememişti. Abaz Dayı savaşın acımasızlığını çok iyi tanıyan birisi olarak kendisinin vatanım dediği o huzursuz topraklardan iki kızı ile damadının bir an önce uzaklaşmalarını istemişti. Pratisyen hekim olan Rafael de en az kayınpederi Abaz Dayı kadar o topraklara kendini bağlı hissediyor, gitmekte pek

¹³⁹ Mehmet Kabasakal (Derleyen), *Türkiye'de Siyasal Partiler*, İstanbul: Es yayınları, 2013, s. 39.

¹⁴⁰ Age., s. 41.

gönüllü davranmıyordu. Sonunda eşi Çela'nın ısrarlarına dayanamadı ve gelip Kuzguncuk'a yerleşti. Ofira orada doğdu.¹⁴¹

Sonuç olarak, yaklaşık kırk yıllık bir zaman diliminin kullanılmıştır. Ancak bu zaman dilimi daha çok geriye dönüş tekniğiyle anlatılan olayları kapsamaktadır. Bu denli geniş bir zaman diliminin kullanılmasının nedenini romanın yazılış amacını göz önüne aldığımızda kavrayabiliriz. Çünkü roman daha çok insanın iç dünyasında gizli kalmış yönleri ortaya çıkarmak için yazılmıştır. Bunu da kısa bir zaman dilimiyle değil de uzun bir şekilde ele almak daha sağlıklı olmaktadır. Bu bakımdan zaman dilimi geniş tutulmuştur.

¹⁴¹ Veysel Dikmen, *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 9.

1.3. GÖZYAŞLARIMI SİZE BIRAKIYORUM

Dikmen'in üçüncü kitabı olan "*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*" Ekim 1996 yılında diğer kitaplarında olduğu gibi Cem yayınevi tarafından çıkarılmıştır. Kitabı incelemek için kullandığımız baskı birinci baskıdır. Roman iki yüz yirmi dört sayfadan oluşmaktadır. Kitap on iki ana bölüme ayrılmıştır. Eser, giriş kısmında ismi yer alan yazarın eşi Güzide Hanıma armağan edilmiştir. Bu kısımdan sonra romanın önsözünden önce Osamu Dazai¹⁴²'nin bir sözüne yer verilmiştir: "Sadece bir deli, bir romanı saygıyla okuyabilir."¹⁴³

Dikmen'in, insanın iç dünyasını ele alan üçleme şeklinde yazmış olduğu romanlarının üçüncüsüdür bu eseri. Yaşanan olaylara ve romanlarda yer alan kahramanlarına baktığımızda birbirinin devamı olduğunu görürüz. Yazarın bu romanı için "*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*" adlı birinci kitabında yaratmış olduğu Liriya Lazaroviç adlı kahramanla; yine birinci kitabın asıl kahramanı olan Derya'nın, göller kenti Ohri'de tatil vesilesiyle tanışması üzerine kurgulanmıştır. Bu romanın ortaya çıkış serüvenini yazar Veysel Dikmen, "*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*" adlı romanının giriş kısmında şöyle açıklar:

«*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*» romanımı yazdığım da; Liriya Lazaroviç adında bir kahraman yaratmıştım. Yugoslavya'nın göller kenti Ohri'ye özürlü çocuğuyla dinlenmeye gelen ve aynı günlerde yaz tatili nedeniyle orada bulunan Derya'nın, çocuk gözüyle Liriya'ya karşı duyduğu sevgi ve tutkuyu anlatmıştım. Liriya, gerçekten de bir sevgiden doğdu. «Teninden güneş geçen» sonsuz güzellikte bu kadın benim yaşamımda hiç yer almadı. O güzel bir düşten yeryüzüne inen bir tür melekti sanki... Romanımı bitirdiğimde yarattığım bu kadının uzun süre etkisinden kurtulamadım. O'nun; o kısacık yaz tatilinin dışındaki gerçek yaşamını yazmak için kalemimi her elime alışım da ellerimin korkuyla titrediğini gördüm. Onu yakından tanımak ve gerçek dünyasının sınırları içinde görmek istiyordum. Tüm çabalarım karşı, dört yıl gibi uzun bir süre onu yazmakta başarılı olamadım... Ama bir yandan da Ohri'nin o büyülü düşünden dünyama inen Liriya, beni büyük bir sevgi ve tutku çemberinin içine almıştı.

¹⁴²https://www.google.com.tr/webhp?sourceid=chrome.instant&rlz=1C1PRFE_enTR577TR578&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=osamu%20dazai [10/05/2015]. (Osamu Dazai(1909 - 1948), Japon yazar. Tsugaru Yarımadası'nın merkezi yakınlarında küçük bir kasaba olan Kanagi'de doğdu. Asıl adı Şuuci Tsuşima'dır. Ailedeki siyasetçi olma geleneğine karşı çıkarak, yazar olmaya karar verdi. Japonya'nın güçlü ve zengin ailelerinden birinin çocuğu olan Osamu Dazai, ölümüne kadar çılginca bir hayat yaşadı. Esrarkeş, veremli ve alkolik biri olarak birkaç kez intihar etmeye kalkıştı. 1947 yılında Villon'un Karısı adlı bir öyküsü ve Batan Güneş ve Diskalifiye adlı iki romanı yayımlanan yazar, İngilizce Good Bye başlığı ile yeni bir romana başladığı sırada, 1948'de, en sonunda intihar etti. Tokyo'daki Tamagawa barajının sularına daldı ve cesedi, kaderin bir cilvesi olarak, otuz dokuzuncu yaş günü olan 19 Haziran'da bulundu.)

¹⁴³ Veysel Dikmen, *Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1996, s. 5.

Doğrusu böyle bir sevgiyi düşlerimde bile yaşamamıştım. Unutmayı denedimse de ruhum ve gözlerim bir türlü o kadını unutamadı. Onun için binlerce düş kurdum, acı çektim. Her geçen gün özlemi içimde giderek büyüdü. Karşı konulmaz bir şekilde bilinmez dünyaların içine sürükledi beni...

Ve bir gün sürpriz bir cesaretle adı geçen romanımın çocuk kahramanı olan Derya'yı bir kenara bırakıp o «teninden güneş geçen kadını» aramaya karar verdim. Yola çıktığımda yaşamı hakkında en ufak bir şey bilmiyordum. Bildiğim tek şey, onun sevgiden yaratıldığıydı... Tutunabildiğim tek dal ise, ona olan sınırsız özlemimdi...

İşte bu roman, bir düşün ardındaki sevgi yüklü kadını arama çabasından doğdu. Portekiz yazınının büyük ustası Fernando Pessoa'nın dediği gibi «Ruh, direnmesine rağmen, sürekli ayartıldığı için yaşar... Her zaman kendisi olarak kalan tek şey ise düşlerdir.» Bu roman, ruhu ayartılmış bir adamın düşüdür.

İstanbul/Ataköy, 1995¹⁴⁴

Yazar, bir kitap fuarında “*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*” neleri anlatıyor? şeklindeki bir soruya kısa ve net bir şekilde cevap veriyor:

Psikolojik, hüznü ve aykırı, alışılmışın dışında bir aşk öyküsü...¹⁴⁵

Romanda işlenen temalara ve yaşanan olaylara baktığımızda bundan önce yazılmış olan romanlarla ortak özellikleri vardır. Roman, insanın iç dünyası, sevgiye özlemi, hayatın insanlara sunduğu olumsuzluklar, insanın yalnızlığı ve bunun gibi birçok temaya değinir.

¹⁴⁴ Age., ss. 7-8.

¹⁴⁵ Barış Bekâr, *Ruhu Ayartılmış Adamın Öyküsü*, Hürses gazetesi, sy:6394, 10 Kasım 1996, s. 10.

1.3.1. Olay Örgüsü

Roman on iki ana bölümden meydana gelmektedir. Bu bölümlerin hepsinde “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” adlı birinci eserde yer alan Liriya’yla Ohri Gölü’nün kenarında yapılan bir tatilde tanışan Derya’nın, onun etkisinden kurtulamayıp özlemle onu arayış serüvenleri ve bu arayış sırasında kahramanların yaşadığı ruhsal dünya verilmektedir. Roman ilk okunmaya başlandığında olayların kimin ağzından anlatıldığı bilinmektedir. Bundan önceki “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*”, “*Düşlerin Şarkısı Yok*” adlı romanlardan hareketle anlatıcının birinci kitapta yer alan Derya olduğu anlaşılmaktadır. Zaten kitabın ilerleyen sayfalarında Derya’nın anlatıcı olduğu açıkça görülmektedir.

Roman bir gece yapılan tren yolculuğuyla başlar. “Teninden güneş geçen” kadının ülkesine yani Yugoslavya’ya doğru yol almaktadır. Anlatıcı kahraman Ohri Gölü’nün kenarında tanımış olduğu Liriya’yı bulmak için bir yolculuğa çıkar. Liriya’nın özlemi onu o kadar kendine çeker ki bütün hayatını, işini, karısını, ailesini geride bırakarak bu özlemin peşinden gider. Yüreğinde özlemi, cebinde babadan kalma eski bir evin satışından elde edilen ve onu birkaç yıl geçindirebilecek üç beş kuruştan başka yaşama bağlayan herhangi bir şey yoktur. Çünkü yaşam ona her zaman kendinden korkmayı ve insanlardan nefret etmeyi öğretir. Bu yolculuğa çıkarken tek amacı vardır: Liriya’yı bulup yüreğindeki özlemi dindirmek.

İşte bu yolculuğa çıkarken yüreğimdeki bütün acıları ve geçmişimi bir kenara bırakıp büyüyle beni mutlu eden o güzel anıyı yeniden yaşayabilmenin ve «Teninden güneş geçen kadın» ı bulabilmenin arzusuyla doluyum. Bu özlem, ruhumdaki sevgi ateşini canlı tutan tek olgu, sahip olduğum en güzel düş. Her şey birkaç güzel güne sığan, Yugoslavya’dan Anadolu’ya göç etmeden önce yaz tatilimi geçirdiğim Ohri kentinin o sevgi yüklü çocuksu anılarında saklı... Bir tatil bitiminde ailem tarafından koparılarak alındığım güzeller güzeli Ohri kenti, cennetten kovulmama neden olan o ilk günahın meyvesi, kirletilmemiş bir dünyayı gözlerinde saklayan Liriya Lazaroviç bekle, sana geliyorum!¹⁴⁶

Romanın birinci bölümünde olayları yaşayan kişinin ve anlatıcının Derya Dinç olduğu belli olur. Derya, tren yolculuğu sırasında kompartımda kendi dünyası içinde ilerler. Kompartımda yer alan diğer insanlar yaşam, tanrı, cennet, cehennem gibi konularda tartışma yaparlar. Derya, bu tartışmaya

¹⁴⁶ Veysel Dikmen, *Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1996, s. 11.

katılmasa da bu konuşmalar arasında uyuyup kalır. Gecenin sabaha ulaştığı vakitlerde uyanan Derya, etrafında kimsecikleri bulamaz. Sanki akşam konuşulanlar, etrafındaki o insanlar hiç olmamış gibidir.

Uykunun vermiş olduğu sersemlikle beraber kompartımanın içerisinde cama vurup duran bir sineği görür. Sinek camdan çıkıp özgürlüğüne kavuşmak ister ancak bunu başaramayınca önce boşlukta dolanır. Daha sonra gelip Derya'ya musallat olur. Derya, sinirlerinin gerilmesine neden olan bu sineği yakalayıp kanatlarını koparmak için içinde dayanılmaz bir arzu duyar. Tıpkı gazete sattığı o çocukluk günlerindeki gibi... Bu sinek Derya'ya Yugoslavya'dan Ankara'ya göç ettikleri o günleri hatırlatır. Bu vesileyle Derya'nın bu yıllarda başından geçen bir olaya yer verilir.

Derya'nın ailesiyle beraber Ankara'ya geldikleri ilk yıllardı. Yaz tatilinde İstanbul'da basılıp diğer şehirlere dağıtılan gazeteleri satıp para kazanma derdinde olduğu günlerdi. Kamyondan yere atılan gazetelerden kapıp saatlerce dolanıp onları satardı. Bir gün sokak sokak, cadde cadde gezmesine rağmen koltuğunun altında satılmayı bekleyen onca gazete vardı. Ulus semtindeki Gençlik Parkı'nın arka kapısına gelince park bekçisinin uyumasını fırsat bilip parktaki insanlara gazeteleri satmak için tel örgüyü aşip ağaçların arasında kaybolmak üzereyken bekçinin yüzüne konan bir sineği kovalamak için gözlerini açmasıyla Derya'yı yakalaması bir olur. Hiçbir şey sormadan güzel bir döver. Elindeki gazeteleri alıp onu kapı dışarı eder. İşte o günden sonra sineklere kin dolu gözlerle bakar. Bu olaydan sonra yakaladığı sineklerin kanatlarını koparmak onda bir alışkanlık haline gelir.

Ayrıca burada anlatılanların yazarın hayatıyla uyumunu da gözler önüne sermek gerekir. Dikmen, küçük yaşlardan itibaren ekonomik zorluklar çeker, başta gazete satıcılığı olmak üzere birçok işte çalışır. Ankara'da yaşadığı dönemlerde İstanbul'dan getirilen gazeteleri satar ve ailesine yardımcı olur. Bu bakımdan daha öncede belirttiğimiz gibi bu romanda da Derya ve yazar Veysel Dikmen'in hayatı arasındaki bu benzerlik dikkate değerdir.

Çocukluğum, tıpkı Maksim Gorki'ninki gibi benim de hayat üniversitem oldu. İnsanı ve toplumsal ilişkileri bu aşama da tanıdım. İlkokul üçüncü sınıfa giderken

çalışma hayatıma ayakkabı boyacılığı ile başladım. Ardından gazete sattım. O yıllar gazetelerin İstanbul'dan üstü örtülü kamyonlarla taşındığı yıllardı. Sabah erkenden, henüz gün doğmamışken sıraya girer gazete alabilme yarışına girerdim. Uzun bir dönem o zamanın popüler gazetesi olan "Akşam" gazetesi sattım. Bu dönem içerisinde ayrıca "Karagöz" adlı haftalık mizahi dergiyi de satıyordum. "Karagöz" toplumda her kesimin okuduğu mizah gazetesi idi. Dönemin siyasi olaylarına ışık tutuyordu.¹⁴⁷

Derya, aynı zamanda 12 Mart askeri darbesinin kurbanlarından. Düşüncelerinden dolayı o yıllarda darbenin karasineklerinden biridir o. O yıllarda onunda kanatları koparılır. Dikmen, 1980 darbesini bir bankada müfettişlik yaptığı yıllarda yaşar. Darbenin bütün unsurlarını görür ve hisseder.

12 Eylül 1980 askeri darbesini müfettişlik dönemimde yaşadım. O zaman Ordu şehrinde teftişte idim. Darbe ile birlikte Ülkenin içine düştüğü acıklı durum benim okumamı ve yazmamı daha da kamçıladi.¹⁴⁸

En sonunda kompartımanın içindeki sineği yakalayıp tek kanadını koparır, yanındaki koltuğa bırakır. Bu olay onu işkence gördüğü zamanlara götürür. İşkenceci bir polisin sözleri aniden kulağında yankılanır.

... Sizi öldürmek, yaşamla ilişkinizi kesmek olur. Bu da sizin arayıp da bulamadığınız kurtuluşur. Oysa biz sizlerin kanatlarınızdan yalnızca birini kopararak uçuş umudunuzu hep içinizde taşımanızı sağlıyoruz...¹⁴⁹

Sinekle uğraşmayı bırakıp koridora çıkar. Koridor bomboştur. Her şeyi geride bırakıp çıktığı bu yolculukta bile geçmiş peşini bırakmaz. Sürekli onu takip eder. Yaşamı bir kenara bırakmak istese de yaşam onun peşini bırakmaz.

İkinci bölüm, tren yolculuğunun Priştine' de sona ermesiyle başlar. Anlatıcı kahraman yani Derya, burada trenden iner. Sabahın alacakaranlığında saat altıda yabancı bir yerde tek başınadır Derya. Gardan çıkıp şehre indiğinde şehir, Derya'da yalnızlık ve korku oluşturur. Liriya'ya karşı duyduğu özleme karşı bu korku ve yalnızlık onun ayaklarını geri geri getirir. Derya'yı en çok korkutan burada anıların silinip, unutulmuşluğun olmasıydı. Bu korku ve özlem arasında Derya'nın Liriya hakkında bildiği tek şey eşinin Priştine Üniversitesi Kütüphanesi'nde çalışmasıdır. Bunun dışında Derya'nın elinde herhangi bir bilgi yoktur. Derya'yı böyle tutkulu bir arayışa sürükleyen şey Derya'nın yüreğindeki sevgi ve özlemdir.

¹⁴⁷ 12.07.2015 tarihinde yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

¹⁴⁸ 12.07.2015 tarihinde yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

¹⁴⁹ Veysel Dikmen, *Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1996, s. 18.

Beni böylesine tutku dolu arayışa sürükleyen şey, cesur bir yürekte çok; yıkıntılar altındaki bir yaşamdan kurtulmayı başaran ve her şeyini yitirmiş yarinsız bir adamın yüreğinde sevginin aniden çakan şimşekleriydi. Yaşadıklarımız kadar, yaşamayı düşlediklerimiz de bizimle birlikteydiler. Geçmişte yaşanan anılara yönelik küçük sevgi parıltıları, zaman zaman gözlerimize büyük umutlar sunuyordu.¹⁵⁰

Derya, soğuk altında bir süre Priştine' nin sokaklarında ve caddelerinde dolandır. Daha sonra içini ısıtmak için bir çorbacıya girer. Çorbasını içtikten sonra hesabı getiren garsona Priştine Üniversitesi'ne nasıl gideceğini sorar. Yerini öğrendikten sonra yarım saatlik bir yürüyüşten sonra üniversiteye gidecek olan otobüse biner.

Üniversiteye vardığında kütüphane kampüsün en sonundadır. Kütüphaneden içeri girip bir sandalyeye oturur. Etrafını incelemeye koyulur. Özellikle görevlilerin olduğu bölümü inceler. Oturalı yarım saat olmasına rağmen görevli yerine hiç kimse gelip oturmaz. Derya'nın, heyecanı gitgide artar. Bir yarım saat daha geçmesine rağmen o sandalyeye kimse gelip oturmaz. Uzun bekleyişin ardından sinirli bir yapıya sahip olduğu belli olan yaşlıca bir kadın gelip görevli sandalyesine oturur. Yaşlı görevli, önündeki kitaplarla uğraşmaya başlar. Derya, daha fazla dikkat çekmemek için bayan görevliye doğru yürür. Gidip memurun önünde dikildiğinde bir süre yaşlı kadın onun varlığından haberdar olmaz. Derya, alçak bir sesle ne diyeceğini bilmeden görevli kadına birden Priştine tarihi ile ilgili bilgi ve belgelere ihtiyacı olduğunu söyler. Kadın, beklemesini söyleyip istediği kitapları getirmek üzere gider. Bir süre geçtikten sonrada elindeki birkaç kitabı sinirlice masanın üzerine bırakır. Yaşlı kadının bu tavrı Derya'nın Bay Lazaroviç'i sormasını zorlaştırır. Derya, geçici bir memurun kaprislerine maruz kalmaktansa beklemeyi tercih eder. Her geçen gün umutlarını yarına taşımaya başlar. Ertesi gün daha ertesi gün kütüphaneye gelmeye devam eder. Her gün gelmesine rağmen aradığı kişi bir türlü gelmez. Günler sonra Derya, yaşlı memura Bay Lazaroviç'i sorar. Yaşlı memur öyle bir kişinin bu kütüphanede çalışmadığını söyler.

Bir hafta sonra kütüphaneye gittiğinde görevli yerinde orta yaşın üzerinde bir bay oturur. Onun okuyucularla ilişkisini gözlemler, olumlu tavırları olsa da bu adamın Liriya'ya sahip olduğunu düşünmesi onu kıskanmasına neden olur.

¹⁵⁰ Age., s. 21.

Derya, bu karmaşa içerisinde akşama kadar bekler. Kütüphanenin kapanmasına kısa bir süre kala çıkıp otobüs durağında bekler. Bay Lazaroviç, olduğunu düşündüğü görevliyi görünce heyecanlanır. Onla beraber otobüse binip onun indiği durakta Derya da iner. Onu takip etmeye başlar, Lazaroviç olduğunu sandığı adam önce marketten alışveriş yapar. Daha sonra fırından ekmek alıp sokaklardan geçtikten sonra eski bir ahşap evin kapısını çalar. Kapıyı biri açar ama Derya'nın bütün çabalarına rağmen kapıyı açan kişiyi görme umutları boşa çıkar. Bu bitkinlik ve hayal kırıklığına ek olarak bir de yağmur başlar. Derya, ıslak ve bitkin bir şekilde otel odasına döner. Islak elbiselerini çıkarmadan gözyaşları içerisinde yatağa uzanır.

Ertesi sabah uyandığında ateşler içerisinde yandığını, hasta olduğunu hisseder. O gün akşama kadar yüksek ateş içinde yatar. Öyle ki otel görevlisinin kapıyı çalmasına bile cevap veremez. Gün kendini tüketip akşam olduğunda ateşler içerisinde kendini kaybeder.

Derya, gözlerini açtığında otel kâtibinin alnına koyduğu ıslak bezi ve kolonya ile şakaklarını ovmasını hisseder. Kâtibin doktor çağırma teklifini reddeder. Kâtip, kısa süreliğine aşağı inip elinde bir tas sıcak çorbayla geri döner. Derya, çorbayı içtikten sonra kendini biraz daha iyi hisseder. Bir süre daha uyuduktan sonra uyandığında gece saat biri yirmi geçiyordur. Yine bir ruh buhranı ile beraber o hasta haliyle sessizce otelden çıkıp bin bir güçlük de olsa Bay Lazaroviç olduğunu düşündüğü görevlinin sokağına gider. Ancak ne o sokakta ne de evde herhangi bir hayat belirtisi yoktur. Hasta haliyle geri dönüşü çok zor olsa da otelin kapısına kadar gelmeyi başarır. Ancak mecali kalmaz daha otel kapısını tıklattığında bayılır kalır.

Bu bayılmadan sonra otel kâtibisi doktor çağırır. Derya, kendine geldikten sonra bir haftadır kendinden geçmiş bir şekilde hasta yatağında yattığını otel kâtibinden öğrenir. Hasta yatağında gözlerini açtıktan sonra dirilip ayağa kalkana kadar hep kendisiyle konuşur. Geçmiş zamanın muhasebesini yapar.

Kendini iyi hissettiği gün özenle giyinip Bay Lazaroviç sandığı kütüphane görevlisini görmek için kütüphaneye gider. Ancak onun yerinde yaşlı ve aksi

bayan görevli vardır. Şaşkınlığını giderdikten sonra Bay Lazaroviç sandığı görevlinin evinin olduğu sokağa koşar. Nefes nefese geldiği sokakta nefesini düzenlemek için bir sokak lambasına tutunur. Bu arada bir gıcırtyla evin kapısı açılır. Ancak bu sesin ardından oluşan görüntü Derya için bir yıkımın daha habercisidir. Çünkü kapıdan çıkan Liriya değildir.

Bütün bu mutsuzluk ve hayal kırıklığı içerisinde kütüphaneye tekrar döner. Yaşlı memura, Bay Lazaroviç'i sorar yine beklediği cevabı alamaz. İkinci bir yıkımla karşı karşıyadır. Sinirli kütüphane memurunun yüzüne öfke ve yıkılmışlıkla baktıktan sonra otobüs durağına gider. Tam otobüse binecekken omzuna bir elin dokunduğunu hissederek geriye döndüğünde bunun yaşlı kütüphane memuru olduğunu görür. Nefes nefese ona bir şeyler söylemeye çalışır. Yaşlı kadın görevi devraldığı ve az önce görüştüğü kendinden önceki memurun ailevi nedenlerle eşini vurduğunu, bir süre sonra da intihar ettiğini söyler. Ayrıca arkadaşı ölen kadının özürsüz çocuğuna da üzüldüğünü söyler. Derya, bunlar duyunca yıkılır. Sanki yüreğini yırtıcı kuşlar kemirmektedir. Artık bu duygular içerisinde otobüs ilerler.

Üçüncü bölüm, Derya'nın mezarlığa gidişiyile başlar. Öğle üzeri mezarlığa gitmek için yola koyulur. Ölüm ve yaşam hakkında beyninde bir sürü düşüncelerle mezarlığa doğru yürümeye devam eder. Mezarlığa vardığında ortalıkta kimsecikler yoktur. Mezarlık bekçisinin kulübesi de mezarlar gibi yalnızlığa gömülmüştür. Derya, mezarlıkta yorulana kadar birkaç tur atar. Ancak henüz Liriya'nın mezarına ilişkin herhangi bir işaret bulamaz.

Mezarlığın güneye bakan köşesinde bodur bir ağacın gölgelediği bir mezar taşı Derya'nın dikkatini çeker. Daha önceden heyecandan olsa gerek görmediği mezar taşına yaklaşır. Ancak o kadar bakımsız ve harap ki kirden yazıları okunmaz. Taşı temizlemek için etrafında su arar ancak bulamayınca toprakta birikmiş su birikintisine gidip paltosunun eteğini ıslatıp taşı temizlemeye çalışır. Bin bir güçle temizlediği taşta Lazaroviç yazısını görünce büyük bir heyecana kapılır. Ancak ismin baş harfi tam olarak okunmuyordur. "U" mu yoksa "L" mi olduğu anlaşılmaz. Bir arkeolog titizliği ile temizlediği taşın ismi öğrenemez. Son bir umutla bekçi kulübesine baktığında bacadan tüten dumanı görür. Hızla o

yöne koşar. Bekçiyi kolundan tutup “Ne olur bana yardımcı olun... lütfen benimle gelin!..” diyerek onun yanıtını beklemeden, sanki sürüklercesine mezarın başına getirir. Mezarda yatanın Liriya mı yoksa kocası mı olduğunu öğrenmek ister. Bekçi, mezarın sahibinin kim olduğunu bilmez ancak kendisini takip etmesini söyler. Bekçi kulübeye vardığında dolaptan sayfaları sararmış kalın defter çıkarır. Sayfalar arasında dolanırken kafasını kaldırmadan “Bayım o mezarda gömülü olan Liriya Lazaroviç’ miş...” der. Derya, sözün bitmesini beklemeden tekrar mezarın başına koşar. Nemli toprağa boylu boyunca uzanıp ağlar.

Derya, mezar başında ağlarken, gizli bir el omzuna dokunur. Bu gizli elin sahibi mezarlık bekçisidir. Derya’nın kötü halini görünce kolundan tutup kulübesine götürür. Bir tas sıcak çorba ve bir parça ekmek ikram eder. Çorbasını içtikten sonra Derya, bekçinin araba çağırma teklifini geri çevirerek yola koyulur. Artık o günden sonra mezarlık, Derya’nın değişmez adresi olur. Günlerinin çoğu mezarlıkta geçer. Ayrıca, son günlerde ortaya çıkan mahallenin delisi de mezarlığın daimi ziyaretçilerinden olur. İlk başlarda Derya, bu kişiden tedirgin olsa da daha sonraları ona alışır.

Delinin Derya’yı yalnız bıraktığı günlerde bekçiyle beraber kulübede zaman geçirir. Derya, yine bir akşam bekçiyle beraber, içerlerken garip bir önsezi ile birlikte ölümlerin listesinin yer aldığı deftere bakma isteği hâsıl olur. Liriya Lazaroviç’ in yanında yazan adresi unutmamak için özenle kaydeder.

Dördüncü bölüm, Derya’nın Liriya’yı arama tutkusunun ne derece ilerlemiş olduğunu gösterir. Derya, Liriya’yı aramanın ne denli soyut olduğunu bilse de, onu aramanın adeta rüzgâra karşı ıslık çalma gibi olsa da onu aramaktan vazgeçemez. Liriya’yı, arama onda bir tutkuya döner.

Beni ona götürecek ipuçları ne denli soyut, ne denli güvenilir olmasa da, yine de benim için anlam yüklüydü. Anlamsızlıklar ortasında bile, yüreğime dokunabilecek bir ışığın arayışı içerisindeydim. Bu huzursuz bekleyiş, aranan imgenin yerine konabilecek yeni ve değişken oluşumları yaratıyordu belleğimde. Aradığım varlık o gün için kaybedilmiş, dönüşü imkânsız ya da gerçek dışı bir kişi bu gibi görünse de ona duyduğum gereksinimi ve sevme arzumu sürekli yoğunlaştırıyordu. Her arayış ve her bekleyiş, benim için sancı yüklü bir sayıydı. Bu yüzden her seste sevdiğim sesi, her yüzde hayran olduğum o yüzü arar olmuştum. Bilincimi yitirmişcesine uçsuz bucaksız bir boşlukta dolanıyordum. İster incinmeden ister mutluluktan olsun bu arayış, yazgımı yeni baştan düzenleme gücünü veriyordu bana. Arayışın o kısır döngüsü içerisinde ne denli parçalanmış, erimiş, dökülmüş ve

tükenmiş olsam bile... Bir çözümlenin, bir batışın bütün uzantılarını görebilmeme, bütün acılarını önceden sezebilme karşın, onu aramaktan bir türlü vazgeçemiyordum. Bu arayış benim için rüzgâra karşı çalınan ıslık gibi olsa bile, vazgeçilmez bir tutkuya dönüşmüştü.¹⁵¹

Liriya'yı, arama tutkusu Derya'yı tamamen toplumun dışına sürükler. Bütün umutsuzluğa rağmen Derya, onunla ilgili bir iz bulma beklentisiyle günlerini geçirir. Derya'yı ayakta tutan tek şey belleğinde kalan ve özenle koruduğu Liriya'nın görüntüsüdür.

Mezarlıktaki kayıt defterinde bulduğu adres onun için yeni bir umut ışığı olur. Derya, bu adrese gittiğinde kapıyı arka arkaya birkaç kez çalmasına rağmen kapı açılmaz. Bu durum karşısında arkasına dönen Derya, sokakta oynayan çocukların alaycı bakışlarıyla karşılaşır. Çocuklar boşuna çalmamasını “Akrep Komiser” in içeride olsa dahi kapıyı açmayacağını, kimseyle görüşmediğini söylerler.

Derya, çocuklardan “Akrep Komiser” dedikleri kişinin ne iş yaptığını, kimi kimsesi olup olmadığını öğrenmeye çalışır. Çocuklar, onun karısının yıllar önce öldüğünü, bir çocuğunun olduğunu ancak bu güne kadar kimsenin görmediğini, karısının adının da çocukların birinin annesinin adıyla aynı olması sebebiyle hatırladığını ve Madi olduğunu öğrenir. Bunları öğrenmek Derya için ikinci bir yıkım olur. Adamım içeride akrep ve yılan beslediğinden dolayı “Akrep Komiser” dediklerini öğrenir. Çok nadir dışarı çıkar, çıktığında da temiz düzenli bir şekilde giyinir. Kısa sürede ihtiyaçlarını tamamlayıp hiç kimseyle muhatap olmadan doğruca eve döner.

Derya, çocuklara bir süre çevredeki kahvehanelerde olacağını Akrep Komiser' in dışarı çıktığını haber vereni ödüllendireceğini söyleyip oradan uzaklaşır. Derya, günlerce kahvehanelerde yeni bir haber bekler durur. Bu bekleme günlerinde otele oldukça geç gider.

Derya, otele geldiği zamanlarda da çoğu zaman yalnızlığı istemesine rağmen bunun onu çöküşe götürmesinden korkar. Bu duygular içerisinde çoğu gece uyku hapıyla uyumak zorunda kalır.

¹⁵¹ Age., s. 44.

Güneş ışınlarının ısıttığı bir sonbahar gününde Derya, kıyı kahvehanelerinin birinde otururken küçük bir elin kendisine dokunduğunu hisseder. Geriye dönüp baktığında koşmaktan nefes nefese kalmış bir çocuğun beklediği kişinin sokağa çıktığını haber verir. İlk önce çocuğun dediğinden bir şey anamaz ancak Akrep Komiser'i haber verdiğini anlayınca hemen onun bulunduğu yöne doğru hareketlenir.

Derya, sokağa çıktığında elinde Pazar torbası olan yaşlı bir adam olduğunu görür. Onu çağıran çocukla göz göze geldiğinde çocuk aradığı adamın bu adam olduğunu teyit edercesine başını sallar. Derya, bu yaşlı adamı yetişip kolundan tutup onunla konuşmak ister ancak Akrep Komiser, bütün sözlere rağmen Derya'yla konuşmayı kabul etmez. Onunla konuşmadan Derya'nın şaşkın bakışları ardında çekip gider. Artık Derya'nın onunla konuşmak için tek bir fırsatı kalır. Kapıya vardığında bakkaldan aldıklarını bir karton kutu içinde taşıyan bakkal çırağının bıraktığı kutuyu almaya geldiğinde ancak onunla konuşabilirdi. Derya, yaşlı adamın tekrar geriye gelmeden karton kutuyu kucaklayıp adamı beklemeye koyulur. Akrep Komiser, kutuyu almaya gelince Derya, adeta ona yalvarır. Liriya Lazaroviç' in anısına onunla bir şey konuşacağını söyleyince yaşlı adam Derya'yla konuşmayı kabul eder.

Liriya'nın anısına mı Derya'nın ısrarlı yalvarmalarına mı kandığı bilinmez. Akrep Komiser, Derya'ya kafasıyla içeri girmesini işaret eder. Elinde karton kutuyla beraber üst kata çıkarlar. Kediler, akrepler, yılanlar besler yaşlı adam. Derya, şaşkınlık içerisinde etrafını süzerken erik rakısını bir dikişte içen yaşlı adam birden "Liriya Lazaroviç'le ilgili öğrenmek istediğın neydi söyler misin bana?.." diye sorar. Birden bire gelen bu soru karşısında Derya ne söyleyeceğini bilemez. Daha sonra Derya, Liriya ve oğlu Radomar'la bir yaz tatilinde tanıştığını bir daha onları görmediğini, onları görmenin arzusuyla yanıp tutuşurken buraya geldiğinde Liriya'nın öldüğünü oğlu Radomar'dan da haber alamadığını ancak ona kendisi aracılığıyla ulaşabileceğini söyler.

Akrep Komiser, tekrar rakısından bir yudum aldıktan sonra Derya'ya; Priştine Mezarlığında ziyaret ettiği mezarın gelini Liriya Lazaroviç'e ait olmadığını yıllar önce vefat eden annesine ait olduğunu söyler. Derya, yaşlı

adamın kendisini bu sevdadan vazgeçirmek için yalan söylediğine inanır. Akrep Komiser, o mezarın annesine ait olduğunu buna inanıp inanmamakta serbest olduğunu söyler.

Yaşlı adam, Liriya ve oğlu Radomar'ın yıllar önce kendisini terk edip gittiklerini yaşayıp yaşamadıklarından haberi olmadığını söyler. Yıllar önce Liriya'nın kocası Liriya'nın amcasını yaralamaktan hapse girince ve Liriya'ya çektirmiş olduğu acılardan dolayı yaşlı adam oğlunu hiç affetmez. Liriya da hiç beklenmeyen bir günde oğlunu alıp gider. Yani mezarın Derya'nın sandığı gibi genç Liriya'ya ait olmadığını öğrenir. Duydukları karşında mutlu olan Derya, onları bulabileceği bir yerin mutlaka olması gerektiğini, biliyorsa söylemesini yalvaran gözlerle yaşlı adamdan ister. Ancak yaşlı adam etrafında yaşama dair hiçbir şey görmek istemediğini, gelini ve torunu hakkında ne biliyorsa anlattığını söyler. Bu konuşmadan sonra Akrep Komiser Derya'yı, adeta merdivenlerin başına kadar yaşama duyduğu öfkeyle sürükleyerek getirir. Derya, tam sokak kapısına ulaşmışken arkasından yaşlı adamın sesini duyar. Yaşlı adam, elinde bir mektubu uzatarak bunu okumasını belki aradığı cevapları bulabileceğini söyler. Derya, mektubu alır almaz sokak kapısına yaslanarak soluksuz bir şekilde mektubu okur. Bu mektubun sahibi Liriya'nın kocası Mirovel Lazaroviç'tir. Mirovel, bu mektubu babasına hitaben yazar. Hapishaneden yazılan bu mektupta; babasıyla küçüklükten beri yaşadığı şeylerden veya kendisinin ona yaşattıklarından dolayı ondan af diler. Ancak Mirovel'in asıl ruhunu rahatlatacak olan karısı ve oğlunun kendisini affetmesidir. Mirovel, mektubunda bunları yazar.

Derya, mektubu okuduktan sonra cadde üzerindeki taksiye binip kendisini Merkez Cezaevine getirmesini ister. Görüş günü olmadığı için içeri alınmaz. İçeri girebilmek için tam baş gün beklemesi gerekir. Derya, bu beş günü ıssız parklarda, sokaklarda ağlayarak okuduğu mektupla geçirir. Mektubu okudukça Liriya'ya çektirdiklerinden dolayı Mirovel'e öfkelenir. Derya, Mirovel'e öfkesini kusmak için sabırsızlanır. Ona göre hangi katı yürek, hangi aşağılanmış ruh öyle bir kadına acı çektirebilir.

Derya, acılarla dolu o beş günü geçirdikten sonra ziyaret günü gelir çatar. Hiç tahmin etmediği kadar kalabalık olan Merkez Cezaevi'ne geldiğinde

Mirovel'in hangi koşuşta yattığını bilmediği için doğruca görevlinin yanına gider. Birkaç kez bakmasına rağmen görevli onun ismini mahkûm listesinde bulamaz. Başka bir hapishaneye nakil ihtimaline karşı görevli başka bir deftere bakmaya başlar. Dikkatle isimleri süzdüğü bir yerde görevli durur ve yüksek sesle: "Mirovel Lazaroviç, 2 Mayıs 1975 tarihinde odasında ölü bulundu. Ölüm nedeni bilinmiyor. Ölüm şekli intihar..." der. Derya, tarihi kafasında geçirdiğinde bu olayın iki yıl önce yaşandığını idrak eder. Mirovel'e karşı duyduğu acıma duygusuna rağmen ona karşı olan öfkesi dinmez. Hapishaneden sonra yine Akrep Komiseri beklediği kahvehaneye döner. Çayını yudumlarken sorular beynine hücum ederler. Yaşlı adamın anlattığına göre bir kere bile oğlunun ziyaretine gitmez. Ona karşı büyük bir nefret duyar. Belli ki o da Liriya'yı yüreğinin bir köşesine yazmıştır.

Derya, kafasında sorularla yaşlı adamın evine doğru yürür. Eve yaklaşınca kapı önündeki kalabalığı görür. Yaklaştığında herkes suspustur. Ne çocukların ne de büyüklerin bakışlarından bir şey öğrenemez. Arkasına baktığında ona yaşlı adamın sokağa çıktığını haber veren çocukla karşılaşır. Çocuk, Derya'ya yaşlı adamın akreplerin sokması sonucu öldüğünü söyler. Kediler de aç kalınca gözlerini ve yanaklarını yediğini etrafa yayılan kötü kokudan dolayı polise haber verildiğini şimdi de belediye görevlilerinin cenazeyle uğraştıklarını söyler.

Derya, çocuğun sözlerini bitirmesini beklemeden yukarı çıkar. Yukarı çıktığında görevliler cenazeyi tabuta yerleştirmekle meşguldür. Görevlilerin her biri bir şeyle uğraştıklarından onun farkına bile varmazlar. Etrafı meraklı gözlerle süzen Derya, üzerinde akvaryum ve boy aynasının bulunduğu konsolun çekmecelerini karıştırırken siyah kaplı bir defter bulur. Bunu biraz karıştırınca bunun bir tür günlük olduğuna karar verir. Kimseye göstermeden koltuğunun altına sıkıştırdığı defterle sokağa çıkar. Uzun zamandır ilk kez böyle bir sevinçle doluydu içi.

Beşinci bölüm Derya'nın Akrep Komiser'in evinden aldığı kara kaplı defteri yutarcasına okumasıyla başlar. Derya, okudukça satır aralarında kendinden bir şeyler bulur. Yaşlı adamla hemen hemen aynı şeyleri hissettiğini anlar. O da kendisi gibi geçmişi geride bırakmıştı. Geçmişi gelecek olan zamanlarını da

mahveder. Yaşamdaki bütün kötülüklerin onu kuşattığını hisseder. Dışarıdaki her şey dehşete düşürecek kadar yabancıdır ve onu korkutur.

Derya, otel odasında sürekli Akrep Komiser'in anı defteriyle uğraşır. Onun anılarını tekrar tekrar okuyup durur. Karmaşık duyguları artıp ruhunu bunalttığı anlarda anı defterini yatağın üzerine fırlatır, şehrin boş sokaklarında gezerdi. Şaşkın ve iradesiz dolandığı bir gün önünde geçmiş olduğu sanat galerisinin kapısında durur. Ziyaret saati olduğundan herkesin girip çıktığı galeriye o da girer. Galerideki sergi karma resim sergisidir. Resimlere bakarken galerinin her yerini gören bir köşeye geldiğinde bir yerde Liriya'nın tablosunu görür. Bu gördüğüne inanamaz tekrar tekrar bakar. Resim çok canlı ve gerçekçidir.

Hayranlıkla tabloyu seyrederken ressamın ismini okuyunca ikinci bir sarsılış daha geçirir. Çünkü ressam "Rado" dur. Bu şaşkınlık içindeyken yakınına kadar sokulan birisi aynı Derya gibi bu tablodaki kadına, Liriya'ya hayranlığını dile getiren cümleler kurar. Derya, bu cümleler karşılığında bu gizemli adamın Liriya'yı tanıması umuduyla ona sorular sorar. Ama ne yazık ki o adamda Derya gibi Liriya'ya hayran olan, onu arayan ama bulamayan birisidir. Soruları yanıtsız bırakan bu gizemli adam galerideki diğer insanlar arasına karışıp gider. Derya, adamın peşinden gittiğinde adam çoktan taksiye binip uzaklaşır. Tekrar geri dönüp Radomar'ın diğer tablolarına rastlama umuduyla galeriyi gezmeye devam eder. Ancak bilinmez bir kuvvetle gelip Liriya'nın tablosunun önünde sabitleşir.

Gidip galerinin görevlisiyle görüşür. Bu tablonun ressamını ve sahibini sorar. Ancak buradan da eli boş dönmek zorunda kalır. Çünkü görevli tablonun eski bir ressam tarafından hacizli mallar arasından satın alınıp galeriye hediye edildiğini söyler. Burada görev yaptığı sürede "Rado" isminde birinin burada sergi açmadığını söyler. Bunun üzerine Derya, galeriye bu tabloyu hediye eden ressamın adresini ister ancak görevli bu ressamın da iki yıl önce vefat ettiğini söyler.

O günden sonra Derya, ip cambazı gibi anı defterinde yazılanlar ve Liriya'nın düş gibi güzel olan tablosu arasında gidip gelir. Anı defterinden boğulduğunu hissettiği anda dışarı çıkardı ancak sanki bir mıknatıs onu galeriye

çekerti. Galeriye gittiği her gün Liriya'nın resmine hayranlıkla bakan o adamlarla karşılaşır. Gizemli adamın Liriya'ya bakışlarını gördükçe Derya'nın kıskançlığı artar. Yine böyle bir karşılaşmanın yaşandığı bir gün Derya adamı takip eder. Taksi şehir dışında bir villanın önünde durur. Derya da hemen kendi bindiği taksiden inip adama yetişmeye çalışır. Derya, adamı durdurup Liriya ile ilgili bir şey bilip bilmediğini sorar. Derya, adamın kendisinden bir şeyler sakladığını sanır. Yaşlı adam daha sonra Derya'yı villasına davet eder. Verandanın altında içki şişeleriyle beraber otururlar. Liriya'ya hayran olan bu adam Derya'ya kendisinden bahseder. Bir bankada çalıştığını, bu bankadan kendisinin isteğiyle emekli olduğunu, hiçbir şeye ihtiyacı olmadan hayatını sürdürdüğünü, ölümünden sonrada her şeyini bir hayır kurumuna bağışlayacağını söyler. Bankacı adam Liriya'ya olan hayranlığından bahseder. Onu bulabileceğine inansa mutlaka arayacağını söyler.

Bankacı bütün bildiklerini anlatır. Bu yaşlı bankacı en az Derya kadar tutkundur Liriya'ya. O da yıllarca aramıştır onu ama bulamamıştır. Derya, Priştine'den ayrılana kadar sürekli o adamı görür. Liriya'ya karşı bütün duyguları ortaktı sanki.

Son günlerde yağmur damlaları Derya'yı odasına hapseder. Otel odasının pencere kenarında oturmuş anı defterinin satırları arasında sürüklenir. Anı defterinin satırları arasında Akrep Komiser'in gelini Liriya'ya karşı sevgisi ve özlemi yer alırken buna karşılık ona dayanılmaz acılar yaşatan oğluna karşı öfkesi yer alır. Derya, Akrep Komiser'in ve yaşadıklarının yeryüzünden silinmesi için anı defterini sobada yakar.

Bütün çabalama karşın direncim 'Akrep Komiser'in dünyasında sonuna kadar gezinmeye yeterli olmadı. Onun yaşadıklarının ve karanlık dünyasının izlerinin yeryüzünden sonsuza dek silinmesini dileyerek anı defterini sobanın ateşinde yaktım. Ama gökyüzüne savrulan toz zerrecikleri bütün gece uyuyan ruhların üzerine sessizce indi.¹⁵²

Derya, duygu karmaşası içerisinde hayatı sürünerek geçer. Her geçen gün kırılmak üzere olan umutları ve Liriya'ya karşı özlemleri onu tüketir. Derya, altıncı bölümün başlangıcında bir öğle üzeri eski bir otobüsle Ohri'ye gitmek için

¹⁵² Age., s. 86.

bir yolculuğa başlar. Liriya'yı bulmaya dair her kanıtın sonuçsuz kalmasıyla beraber Derya, yeni kanıtlar, yeni umutlar peşinden sürüklenir. İşte Ohri'ye gitmesi de bu sürüklenişin ürünüdür.

Derya, Ohri'ye ulaştığında eskiden olduğu gibi yazın sıcak yüzüyle değil de soğuk bir yüzle karşılama yapar Derya'ya Ohri kenti. Derya, Ohri Gölü'nün kenarında her adımda onu anı kırıntıları karşılar. Anılar adımlarıyla beraber peşi sıra sıralanırlar.

Derya, gölün en uzak noktasına ulaştığında Radomar'ı göle attığı o kötü anının yaşandığı yere varır. Kıyıdaki bankın üzerine çöker kalır. Rüzgâr eşliğinde sallanan kamışları ve viyaklayan kurbağalar eşliğinde gölü uzun süre seyrederek. İhanete uğrayarak göle atılan Radomar'ın gözlerini tekrar görür. Geçmişin bütün kötü anıları Derya'nın beynine hücum ederken güzellikler anında silinir.

Derya, bu duygular içerisinde Tanrıyla bütün ilişkisini kesmesine rağmen engellenemez bir şekilde dudaklarından dualar dökülür. Bu tür bir sevginin tutsaklığından ancak ilahi bir gücün kurtarabileceğine inanır. Bu etkilenmeler sonucu Ohri'ye iner inmez onu karşılayan iki mabede yönelir. Önce camiye sonra kiliseye gider. İbadet saati olmadığından her ikisi de boştur. Derya, böyle bir ortamda Allah'a duaların daha kolay ulaşacağı yönünde çocukça bir düşünceye kapılır.

Derya, bu duygulardan sonra Liriya'nın tatil için geldiğinde kaldığında pansiyona gider. En ufak bir şey -geçmişini hatırlatacak- bulmanın umuduyla ahaşap bir ev gibi olan pansiyonun etrafını birkaç kez dolaşır. Dış kapıya dokunduğunda Derya'nın içini garip bir his kaplar. Önce çekingen birkaç hareketle dış kapının tokmağını iki kez vurur ancak içeriden herhangi bir yaşam belirtisi olmaz. Ardından sertçe birkaç kere daha tokmağı vurup beklemeye koyulur. Şansını son kez deneyip kapıyı güçlü bir şekilde vurduktan sonra tam dönüp gitmek üzereyken bahçenin derinliğinden yaşlı bir kadının sesi duyulur.

Pansiyonun sahibi kadın gelip kapıyı açtığında Derya ona Liriya'yı sorar. Birazda yaşlılığın etkisiyle ilk etapta kadın hatırlayamaz. Ancak Derya'nın Liriya'dan ve engelli oğlu Radomar'dan bahsetmesi üzerine hatırlar. Pansiyonun

sahibi yaşlı kadın, Liriya'nın en son beş yıl önce pansiyonu kiraladıklarını ondan sonra gelmediklerini söyler. Derya, umutları peşinde sürüklenirken yaşlı kadına Liriya'nın bir adresi olup olmadığını sorar. Bu girişimi de boş kalır. Elleri cebinde tam dönüp giderken onların her yıl kiraladıkları odayı kiralamak istediğini söyler. Yaşlı kadın bu mevsimde böyle bir kiracının olmasını tuhaf karşılar. Ancak yine de bu teklife sıcak bakar.

Yaşlı kadın önde Derya arkada odaya çıkarlar. Pansiyon da, oda da yaşlı kadın gibi çürümüştür, eskimiştir artık. Yaşlı kadın, Derya'yı tek başına bırakıp çıktığında Derya, gizli bir dedektif gibi odanın her köşesinde bir iz sürmeye başlar. Bir süre odadaki eşyaları inceledikten sonra üzerini çıkarmadan yatağa uzanır. Battaniyeyle bütünleşmiş bir şekilde sanki yüzünde Liriya'nın sıcaklığını hisseder.

Uyandığında ise gece olmuştur. Bir şeyler yemek ve odanın ihtiyaçlarını karşılamak için dışarı çıkar. Şehir ruhunu yazın geri almak üzere adeta terk etmiştir. Çoğu dükkân kapalı, ortalık sessizdir. Derya, bu sessiz ortamda birden içindeki yalnızlığın dışarıdaki yalnızlıktan daha derin olduğunu fark eder. Ve bu sessizliği, yalnızlığı sever.

Bu yalnızlık eşliğinde ayakları onu gölün kenarına götürür. Kamıştan örülü, yazı terk etme arzusunda olamayan bar tarzı bir yere gelir. Bu barda içen tek bir kişi vardır. Yürümekle durmak arasında kalan Derya'yı o yalnız adam oturması için yanına davet eder. Bu davet onu çok sevindirir. Üzüm rakılarını yudumlariken sohbet ederler. Derya, artık gündüzleri Liriya'ya ait bir iz peşinde koşarken gecelerini de onun gibi yalnız ve acılarla dolu bu gizemli adamın yanında tüketir.

Artık o geceden itibaren Derya, Ohri'ye demir atar. Gündüzleri çarşı pazar gezip haftada aynı filmin üç kez gösterildiği sinemaya gidip, filmde ziyade oraya gelen insanları seyreder. Derya, gündüzleri bulabildiği küçük mutluluklarla avunuyor gece ise damarları içki dolana kadar içer. Pansiyona da geç vakitlerde döner. Bazı geçeler yaşlı pansiyon sahibi önünü kesip ertesi akşam konuğu olması yönünde ısrar eder. Tatmin edici bir cevap almıncaya kadar bırakmaz.

Derya, yaşlı pansiyon sahibine söz verdiği akşamlar pansiyona erken döner. Yaşlı kadının hazırlamış olduğu sofrada içerlerdi. Konu bazı geceler Liriya'dan, bazı geceler yaşlı kadının hayatından açılır. Bu yaşlı kadın Derya'ya gerçekten sevgiyi tatmak istiyorsa Liriya'yı aramasını öğütler. Artık Derya'ya gerçekten sevginin yeni boyutlarını öğütler. Yaşamdan öğrendikleriyle Derya'yı aydınlatır. Sevme konusunda yüreğini güçlü kılar.

Derya, Ohri'de iki yuvalı bir kuş gibidir. Güneş hükmünü yitirirken her zaman olduğu gibi kendi kurduğu çilingir sofrasında demlenen adamın yanına gider, gecenin ilerleyen saatlerinde de yaşlı kadının pansiyonuna dönüp öğleye kadar uyur.

O gün kamışlardan yapılmış Ohri Gölü'nün kenarındaki barın sahibinin yanına havanın iyice karardığı bir vakitte gider. Yaklaştıkça şen kahkahaların geldiği küçük mekânda adamın yanında başka birisi vardır. Derya, geçip oturduğunda yanındaki bayanın kızı Jelena olduğunu söyler. Jelena, felsefe öğretmenidir. Babası, Jelena'nın özgür biri olduğunu bu akşamda sürpriz bir şekilde çıkageldiğini söyler. Üçü beraber içkilerini yudumlarırken Derya Jelena'nın yüz yapısında Liriya'dan izler bulur.

Gecenin ilerleyen saatlerinde üzerlerindeki hüznü ancak coşkulu bir müzik parçasının dağıtacağına inanmış olacak ki bir yerlere telefon eder. Yarım saat sonra göl kenarında bir karartı şeklinde kemancı, klarnetçi, darbukacıdan oluşan müzik gurubu çıkagelir. Çalgıcılar, müzik aletleriyle beraber adeta coşkuyu da getirirler. Bir süre sonra birazda babasının isteğiyle Jelena, kumlar üzerinde dans etmeye başlar. Ama bu dans Derya'nın daha önce görmediği kadar güzeldir. Jelena'nın dans edişine hayran olur. Jelena, dans ederken sanki bütün vücuduyla müziği hisseder. Dansını bitirince hızla göle doğru koşar. Derya, peşinden gitmek istese de babası bırakmasını ister. Çalgıcıların parasını ödeyip gönderir. Biraz sonra Derya, kararlı bir şekilde kalkıp Jelena'nın peşinden gider. Bu sefer baba gitmesini onaylar bir şekilde gülümser. Derya, üşüyüp hasta olacağını geri dönmeleri gerektiğini söylese de Jelena biraz yürüyeceğini söyler. Derya'da onu takip eder.

Birlikte gölün sonuna gelirler. Derya, geri dönüp tekrar meyhaneye doğru hareketlendiğinde Jelena, tekrar oraya dönmek istemediğini kendisini evine götürmesini ister. İkisi birlikte pansiyona gelip yaşlı kadına yakalanmadan odaya çıkmayı başarırlar. Derya, Jelena'ya erik rakısı ikram eder. Garip bir şekilde hayatında yaşamış olduğu bu ilginç olayları anlatır.

Yaşananlar kahredici türden değildi... Bitmesi hiç istenilmeyen güzelliklerdi... Çılgın bir düştten de öte cenneti yaşamak gibi bir şeydi...dedikten sonra ona Ohri'de tanıdığım Teninden güneş geçen kadına olan hayranlığımı, oğluyla olan dostluğumu, çocuksu bir kıskançlıkla oğlunu göle atışımı, ardından da onu kurtarıp bir kahraman edasıyla eve getirişimi, annesinin ikimizi küvette yıkayışımı, oğluyla birlikte onun ipeksi tenindeki gezintimizi, yaşadığım o güzel anın zamanla nasıl büyük bir özleme dönüştüğünü, «teninden güneş geçen kadına giderek tutkuyla bağlanışımı, buralara kadar o kadim bulma amacıyla gelişimi üstü örtülü bir şekilde anlattım.¹⁵³

Jelena, bu odada geçmişte yaşananlardan etkilenmiş olacak ki odada Derya, Liriya ve Radomar arasında yaşanan bütün olayları tekrar yaşatır Derya'ya. Bu mutlu dakikalar sabahın ilk ışıklarına kadar devam eder. Daha sonra Jelena, gitmesi gerektiğini, aramak isterse adresini aynanın önüne bıraktığını söyler. Tam adresi okurken Jelena, Derya'yı öper. Adres bir ev adresidir. Derya, bunun bir ev adresi olduğunu felsefe öğretmenliğini bırakıp bırakmadığını sorar. Jelena'da: "Haklısın Derya, felsefe öğretmenliği yapmıyorum artık... Çünkü insanlara kafalarını kullanmayı öğretmekten vazgeçtim. Şimdi onlara bedenlerinin dilini öğretiyorum..." der ve kapıyı çekip çıkar.

Yedinci bölüm, Jelena'nın Derya'ya bir adres bırakıp gitmesinden sonra iki aylık bir zaman dilimi geçmesiyle başlar. Derya, Liriya'nın kendisini peşinden sürükleyen özlemi olmazsa yıllardır aradığı özlemi Ohri'de bulur. Liriya'nın özlemiyle ne derece çılgınlaştıysa da yaşlı kadın sevecen duygularla onu avutmasını bilir.

Derya, yaşlı kadına ayrılacağını söylediğinde yaşlı gözlerle bakarak ona etkileyici bir şekilde şunları söyler:

Ayrılacağımı söylediğimde, yaşlı kadın yaşlarla dolan gözlerinin ardından bakarak:

Yanımdaki en son hayat belirtisini de yitirdikten sonra, bu yaşamdan daha ne bekleyebilirim... Git!.. Sen de diğerleri gibi git!.. İster ölümün kollarına, isterse tutkunun peşi sıra... İnsanoğlunun bu dünyada aradığı huzur değil; onun düşü... Biz

¹⁵³ Age., ss. 110-111.

acılarla yaşamaya alışmışız, huzur korkutuyor bizi... Çünkü huzura tutunursak yaşamın dışına itilmiş gibi.

Git!.. Sevgili yavrum git!.. Gitmene degecek bir kadını aradığın için git!.. Kalsaydın, onun özlemi mutsuz kılacaktı seni ama, ona ulaştığında yakaladığına inandığın mutluluk da dilerim üzmez seni... Birlikte güzel saatlerimiz geçti seninle... Eğer günün birinde bir annenin sıcaklığını özlersen, bu yaşlı kadının kollarına dönmeyi unutma yavrum.' dedi. Beni yaşlı kollarının arasında sıkarken bütün bedeninin sonsuz bir acıyla titrediğim hissettim.¹⁵⁴

Derya, bütün huzur ortamını bırakıp gider. Aslında onun aradığı ya da istediği geçmişe ait yüzünü ve kimliğini bir kenara bırakıp yaşamaktır. Derya'nın bu gidişi boşuna değildir. Bu gidiş Jelena'ya gidiştir.

Jelena'ya getiren otobüs eskimiş, her tarafından ses gelen; yüksek sesle konuşan insanlar ve çocuk sesleriyle gürülde. Derya'nın bu otobüs yolculuğu Struga'da sona erer. Çünkü Jelena'nın verdiği adres bu şehirdedir. Derya, adresi bulmakta zorlanmaz. Jelena, Derya'yı karşısında görünce çok şaşırır. Jelena, şehir merkezinde kendi deyimiyle ancak bir tanrının oturabileceği bir çatı katında oturmaktadır. Bu dairesinden bakınca Struga kenti insanın ayakları altında gibidir.

Derya ve Jelena, yatağın kenarına otururlar. Jelena'ya onsuz geçen Ohri günlerini, Ohri'yi, babasını, yaşlı pansiyon sahibini anlatır. Bu sohbeta dalmışken Derya zamanın çabuk geçtiğinin farkında olmaz. Jelena'dan bir otele yerleşmek için izin ister. Ancak bu teklifi karşısında Jelena'nın öfkeli bakışlarına maruz kalır. Jelena, onu gönderme niyetinde değildir. Hatta Derya'nın eşyalarını kendi eliyle dolaba yerleştirir.

Yolculuğun tozunu, terini, pisliğini atması için Jelena, Derya'ya banyoyu gösterir. Derya banyosunu yaparken, Jelena bir yandan yemek masasını hazırlar; bir yandan da ona, kendisini beklememeyi alışkanlık etmesi gerektiğini, nereye gidip geldiği konusunda soru sormamasını ister. Derya'ya, kendin için yaşa, der.

O gece ve diğer geceler her ikisi de birbirlerine sarılarak yatarlar. Derya, bugünlerde yıllardır aradığı sevgiyi bir nebze de olsa tadar. Hatta bazı geceler Jelena'ya belli etmeden mutluluktan ağlar.

¹⁵⁴ Age., ss. 114-115.

Günler Jelena'yla birlikte akıp gider. Jelena, bazı geceler eve gelmez. Bazı günler Derya'yı uzun süre yalnız bırakır. Bu yalnızlıklar içerisinde Derya, kitap okur, kendisiyle konuşur, boş kaldığı zamanlarda evi temizlerdi. Çoğu kez "Akrep Komiser" gibi dışarı çıkar, ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra hiçbir yere uğramadan eve dönerdi. Tek başına kaldığı bu günlerde Jelena'ya ülkesine özgü yemekler yapar ancak çoğu zaman Jelena, gelmediği için ya tek başına yer ya da çöpe dökerdi. Yalnız günlerin birinde Jelena çıkar gelir. Derya, özenerek ona güzel bir sofraya hazırlar. Hiçbir endişe duymadan içip sohbet ederler. Jelena'nın evde kaldığı günlerde beraber gezmeye çıkar doğanın içinde kendi kendilerine huzur ararlardı. Doğada sonbaharın öldürmüş olduğu rengârenk yapraklar üzerine uzanıp uzun süre konuşurlar. Derya, Jelena'ya uzun uzun kendi yaşamını anlatır. Uzun bir iç döküşten sonra kalkıp Struga nehrinin deltasına uzanan yola geçerler. Nehrin kıyısındaki kahvehanelerde sonbaharın solun güneşi altında çaylarını yudumlarlar.

O günden sonra Derya ve Jelena, daha da olgunlaşmaya başlar. Duygusal beraberliklerin yanında, bedensel beraberliklerde yaşarlar. Jelena, kadınlığının bütün olanaklarını sunar ona. Kendi isteklerine göre yaşamaya başlarlar artık.

Struga'ya, mevsimin ilk karı Noel şarkılarıyla yağar. Her yeni yıl bütün insanlarda aynı olmak üzere yeni umutlarla başlayıp umulmadık hayal kırıklıklarıyla son bulur.

Derya, Jelena'ya her geçen gün daha fazla bağlanır. Buna karşın onun sık sık ortadan kayboluşları, geceleri eve gelmeyişleri Derya'yı bir hayli üzer. Onunla vakit geçirmek ister. Derya'nın içindeki Liriya'ya ait dünyanın gökyüzünde, Jelena'ya ait sevgi bulutları gezer. Ancak Derya, bu duygu değişimi içerisinde Liriya'ya karşı sevgisinin azaldığını ve ona ihanet etmiş gibi hisseder.

Derya, son günlerde şüpheli bir tip olup çıkar. Yaptığının ne kadar yanlış olduğunu bilse de kendisini Jelena'yı takip etmekten alamaz. İçindeki kıskançlık duygusuna engel olamaz. Birde Jelena'nın bir apartman veya kır evinin kapısından içeri girdiğini gördüğü halde bir şey yapamaması onun kıskançlığını daha da artırır.

Derya, geçmişini ardında bırakıp yalnızlıklarla dolu bir dünya çizer kendine. Bu dünyada sadece Liriya ve Jelena vardır. Geçmişini unutmaya çalışır. Ancak geçmişi unuttum derken en ummadık bir anda daha şiddetli ayak sesleriyle geri gelir.

Derya, yine sevgi ve kıskançlığın kendisini sarhoş ettiği günlerden birindedir. Jelena, bir öğle sonrası bir şey söylemeden evden çıkar. Derya, kıskançlık duygusuyla onu takip eder. Kışın kendini iyice hissettirdiği günlerdir. Yerler tamamen karla kaplıdır. Jelena önde Derya arkada bir saate yakın yol alırlar. Gittikçe şehirden uzaklaşırlar. Şehrin dışına çıktıktan sonra yarım saat daha yol alırlar. Ormanın içinde bir dağ evine varırlar. Jelena, kapıyı çalıp içeri girer. Uzaktan eve bakan Derya, bacadan çıkan duman dışında evde herhangi bir hayat belirtisi göremez. Derya, kıskançlık duygusunun pençesinde eve yaklaşır. Evi gözetlemeye başlar. Evin içerisinde Jelena'nın konuştuğu ancak henüz Derya'nın göremediği birisi vardır. Derya, meraktan çıldırmak üzeredir. Kendisini eve girmemek için zor tutar. Jelena, hem bu gizemli adamla sohbet ederken hem de içkisini yudumlar. Üçüncü kez bardağını doldurmaya kalktığı anda ansızın bütün elbiselerini çıkarıp divana uzanır. Sesinden erkek olduğu anlaşılan kişi bir karartı şeklinde gelip Jelena'nın önüne çıplak kadın figürü olan bir tuval yerleştirir. Yüzünü göremediği bu kişi boyalarını hazırladıktan sonra tuval üzerindeki çıplak kadın figürünü tamamlamaya çalışır. Derya, bütün çabalarına rağmen ressamın yüzünü görmeyi başaramaz.

Kış iyice bastırılmıştır. Dışarı çok soğuktur artık. Derya, her ne kadar kıskançlık duygusuyla yanıp tutuşsa da ayak parmaklarının yavaş yavaş donduğunu hisseder. İçeri girmekle dönüp gitmek arasında gidip gelir. İçeri girerse onuru incinecektir, yapamaz, geri dönmeyi tercih eder. Öfke, kıskançlık ve soğukla beraber yol Derya'ya daha uzun gelir. Eve döndüğünde vücudu uzun süre ısınmaz. Ayaklarını radyatörde ısıtmaya çalışırken sırt üstü uyuyup kalır. Bu uykudan Jelena uyandırır. Ama hala gözlerinde kıskançlık vardır.

Jelena, Derya'nın durumundan onun üzgün olduğunu anlar. Ne olduğu konusunda ısrar edince Derya, resmini yapan ressamın kim olduğunu sorar. Jelena, eski bir dostunun oğlu olduğunu, dostuna olan saygısı yüzünden gidip poz

verdiğini söyler. Derya, onu kaybetmek istemediğini, onun kim olduğunu kendisini anlatmasını ister. Derya'nın bu isteği üzerine Jelena, çocukluğundan, okuduğu okullardan, ailesinden, annesi ve babası arasındaki ilişkiden, erkek arkadaşı olmasından, ilk kez kadınlığa nasıl adım attığından bahseder. Adeta hayatının kısa bir özetinden bahseder. Jelena'nın anlattıkları Derya'yı o derece etkiler ki olanları ruhunda yaşamışçasına hisseder. Çünkü Derya'nın kaderi de aynıdır. Bu duygular altında çılgınlar gibi sevişirler.

Jelena, çıplak modellik yaptığı dağ evine bu kez Derya'yı da getirir. Karlar arasında birbiriyle şakalaşarak, kartopu oynayarak dağ evine ulaşırlar. Bu sefer Jelena, kapıyı çalmadan kendi anahtarıyla içeri girerler. Birçok tablonun, boyanın yer aldığı salona geçerler. Derya, şömineyi yaktıktan sonra Jelena içeride uyumakta olan ressamı uyandırmaya gider. Dönünce ressamın giyinip geleceğini söyler. Jelena ve Derya, içkilerini yudumlarken; Derya'nın sırtı kapıya dönük olduğu için Jelena ayağa kalkınca gayri ihtiyari olarak Derya da kalkar. İlk bakışta tam olarak çıkaramasa da yaklaştıkça ressamın Radomar olduğunu anlar. Derya, "Radomar" diye bağırır.

Radomar, ilk anda Derya'yı çıkaramaz. Ancak Derya'nın Ohri Gölü'nün kenarında yaşadıklarından, annesi Lazaroviç'ten bahseder. Böylece Radomar'ın kendisini hatırlamasını sağlar. İki eski dost sarılarak gözyaşı içinde hasret giderirler.

Dokuzuncu bölümde Derya, Radomar'ı bulduktan sonra mutluluk sarhoşu olur. Yaşam sevinci etrafını kuşatır. Jelena, Liriya hakkında sorduğu sorulardan bunalmıştı. Derya, sürekli Liriya'yı sorup öğrenmek ister. Jelena ise, Liriya'nın rahatsız olduğunu şehir dışındaki bir klinikte tedavi gördüğünü, doktorların henüz ziyaretçi kabul etmediğini; Liriya'yı soranlar için onun için uzun bir yurtdışı seyahatinde olduğunu söyler. Bu durum hassas bir bünyeye sahip olan ve annesine bağlı Radomar için de geçerlidir. Radomar'ın annesini halen daha yurtdışında bildiğini, onun mutlu olması ve yalnızlığından doğacak her türlü olumsuzluğu bertaraf etmek için Radomar'a modellik yaptığını anlatır.

Derya, artık Radomar ve Jelena'nın evi arasında gidip gelir. Jelena'nın modellik yaptığı zamanlarda oturup saatlerce onu izlerdi. Geçmişe dönük olarak Radomar'da bir iz bulmaya çalışırdı.

Tanıştıkları dönemde konuşamayan Radomar, artık yavaş yavaş da olsa konuşmaktadır. Jelena, Radomar'ın özel bir eğitimden geçtiğini bunun sonrasında seri olmasa da derdini anlatabilecek kadar konuşabildiğini söyler.

Radomar, kendi yalnızlığı içine gömülmüş birisidir. Atölyesinin ölgün ışıkları sanki üzerine siner. Bu dünyada yaşar. Ama sadece beden olarak buradadır; kafa ve ruh olarak başka yörüngelerde gezinmektedir.

Derya, böyle günlerde bazen Radomar'ın gizli dünyasına gizlenmiş Liriya'nın büyümlü etkisinden çıkıp kışın son kırıntıları arasında ıslak çimenler üzerinde gezinirdi. Bazen bu gezilere Radomar da katılırdı. Aynen Ohri Gölü'nün kenarındaki gibi saatlerce sessiz ve suskun bir şekilde dolanırdı.

Bütün bunların yanında Derya, Liriya'nın yatmış olduğu kliniği de bulmak ister. Jelena'ya ne kadar ısrar etse de kliniğin yerini söylemez. Bunlara rağmen Derya'nın hiç ummadığı bir anda Jelena, küçük bir çocuk gibi Derya'nın elinden tutup kliniğe götürür. Jelena, kliniğe giderken bir eliyle Derya'nın elini tutarken bir elinde de sıkı sıkıya tuttuğu bir paket yer alır. Şehir dışında kalan otobüs terminalinden eski bir minibüse binip bir buçuk saatlik yolculuğun ardından ana yolu kesen bir kavşakta inerler. Etrafı ağaçlarla kaplı bir yolu takip ederek tepede yeşillikler içerisindeki bir taş binaya varırlar. Kapıda Dr. Menzo'nun Özel Kliniği yazar.

Jelena ve Derya, içeriye girip görevlinin yardımıyla doğruca Dr. Menzo'nun odasına giderler. Dr. Menzo'nun Jelena'ya iltifatlarından sonra hastayı sorar. Doktor tahmin edilenden daha iyi olduğunu, Liriya'nın tedaviler sırasında kendilerine yardımcı olduğu için hızlı bir iyileşmenin olduğunu zaman zaman bahçeye dahi çıktığını söyler. Hatta odanın balkonundan şu anda bahçede oturan Liriya'yı seyretmeyi önerir. Balkona çıktıklarında Derya, Liriya'yı görünce heyecandan aşağı düşmemek için balkon demirlerini zorla tutar. Onu bu şekilde yıpratana bir harabeye döndüren şey neydi. Ona bu kötülüğü yapan kimdi?

Derya, Jelena ve Dr. Menzo'nun bakışları altında hapsolmuş Liriya, hiçbir şeyin farkında olmadan odasına gitmek üzere yerinden kalkar. Tam balkona geldiği anda içgüdüsel bir hareketle yukarı bakar. Bakışları donuk ve cansızdır. Jelena el sallayınca ona dikkatlice bakar. O da gördüm anlamında başını sallar. Daha sonra balkonun altında kaybolur. Balkondaki üç kişi odaya geri dönerler. Jelena, elindeki paketi doktora uzatarak Liriya'ya ulaştırılması için ricada bulunur. İçerisinde birkaç iç çamaşırı ve Liriya'nın çok sevdiği böğürtlenli jölenin olduğunu söyler. Bu arada Dr. Menzo'yla tanıştırmayı unuttuğu Derya'yı tanıştırır.

Dr. Menzo'ya tekrar görüşme dilekleriyle teşekkür ettikten sonra geldikleri o ağaçlı yolda yürümeye başlarlar. Derya, Liriya'yı görmenin vermiş olduğu sarhoşluktan çam kokularıyla bir nebze de olsa kurtulur. Yol boyunca hiç konuşmazlar. Otobüs bekledikleri kavşağa gelince Derya, Jelena'ya bu olup bitenlerin ne demek olduğunu, Liriya'yı böyle yıkıma götüren olayın ne olduğunu sorar.

Jelena, bildiklerinin ancak Derya'nın bildikleri kadar olduğunu söyler. Eski bir dost olduklarını bir gece Liriya'yı ziyaret etmek için gittiğinde çok sarhoş olduğunu ve birçok uyku hapi içmiş şekilde bulunduğunu söyler. Bu durumda ölümü yenmesinin bile bir mucize olduğunu söyler. Hayatta kalmasına rağmen onu bu derece yıkan acıyı bir türlü üzerinden atamaz. Doktorlar bir ruh kliniğinde tedavi edilmesi gerektiğini bildirince onu şehir dışındaki bu kliniğe yatırdığını dile getirir. Özellikle Radomar'ın ve çevredekilerin böyle bir şeyi bilmelerini istemediğinden burası seçilmiştir. Bu yalnızlığın Radomar'ı, çok etkilediğini huysuz ve sinirli bir yapıya sahip olduğunu söyler.

Derya, Liriya'nın gizli yerini keşfettikten sonra Jelena'ya haber vermeden sık sık onu ziyaret etmeye gider. Uzaktan da olsa onu görmek, onun yaşadığının farkında olmak Derya'ya mutluluk verir.

Güneşli bir nisan sabahı Radomar'ın dağ evinin verandasında kahvaltı yaparlarken Derya, gece içtiklerini ve sızıp kaldıklarını hatırlar. Jelena ve Radomar, sızdıktan sonra arka odaya geçip oradaki resimlere baktığını hafızası

tazeler. Derya, bu gece ziyareti sırasında kütüphanenin arkasında kenar tahtaları görünen tabloları fark eder. Merakla onlara bakınca hayretler içerisinde kalır. Hepsi de çılgınca şeylerdi. Radomar, annesinin çıplak resimlerini yapmıştı. Bunları gören Derya, çılgına döner, adeta yıkılır. Ağlama krizleri içerisine girer. Sabah kahvaltı sırasında Derya, Radomar'ın dikkatini doğaya çekmek için pikniğe gitmeyi teklif eder. Radomar, insanların olmadığı bir yer seçmek şartıyla bu teklifi kabul eder.

Kahvaltıdan sonra pikniğe gitmek için hazırlıklar yapılır. Piknik için ormanlık bir yerde yüksek ağaçların olduğu bir yer seçilir. Jelena piknik malzemelerini sererken Derya ve Radomar, orman içerisinde kır çiçekleri toplayarak sohbet ederler. Topladıkları çiçekleri Jelena'ya hediye ederler. Jelena, mutluluktan ikisini sarıp öper. Getirmiş oldukları şeyleri yiyince piknik örtüsü üzerinde uykuya dalarlar. Uyandıklarında ikindi vakti olmuştur. Hemen toparlanıp eve dönerler.

Bu piknikten sonra Derya, Liriya'yı sürekli ziyarete gider; her gidişinde de ona kır çiçekleri ve değişik tatlarda jöle götürür.

Son ziyaretinde Liriya kendi belirlemiş olduğu alan içerisinde dolanıp duruyordu. Derya, jöle paketini hemşireye teslim ettikten sonra kat balkonundan Liriya'yı seyretmeye koyulur. Liriya, içeri girmek için balkonun altına gelince Derya, elindeki çiçek demetini onun önüne atar. Liriya, bu çiçekleri alıp uzun uzun koklar ve başını kaldırıp belli belirsiz bir öpücük gönderir. Derya'nın tepkisini beklemeden balkonun altında kaybolur.

Onuncu bölüm, aradan altı hafta geçtikten sonra başlar. Dr. Menzo'nun izni ile artık doğrudan Liriya'yı ziyaret eder. Onu, her zaman bahçenin dip tarafında eskimiş bir bankta oturur bulurdu. Ziyaretlere o denli alışmıştı ki artık içine gömüldüğü yalnızlığı terk eder yavaş yavaş.

Liriya'yı ziyaretlerinde önce odaya çıkar. Getirdiği çiçeklerle odayı süsler; onu görmek için heyecanla bahçeye koşardı. Yol ayrımından itibaren Derya'nın topladığı böğürtlenleri görüp mutlu olurdu.

Liriya, ilk önce sürekli ziyaretine gelen Derya'yı tanımaz. Çünkü geçmişini tamamen geride bırakmıştır. Ve geçmişine dair hiçbir şeyi de hatırlamak istemez. Derya'nın geçmişe dönük bir şeyler söyleme isteği üzerine Liriya; eğer böyle bir şey yapacaksa onun hemen yanından uzaklaşmasını ister. Derya, küçük bir çocukken Ohri Gölü kıyısında tanıştıklarından, oğlu Radomar'la ne kadar iyi arkadaş olduklarından bahseder. Bunlar üzerine Liriya, Derya'yı hatırlar. Liriya'nın deyimiyle gerçek dostluğu ve sevinci kendilerine yaşatan bu insanı hatırlar. Bu hatırlama üzerine Derya, kısaca onlardan sonra neler yaşadığından, kendisini, Radomar'ı ve Jelena'yı nasıl bulduğundan bahseder.

Artık bu günden sonra Derya, ne zaman Liriya'yı ziyarete gitse onu camın kenarında bekler bulurdu. Liriya, onu görünce yüzündeki hüznün bulutları dağılırdı. Bu durumdan doktorları da memnundu. Çünkü Derya'yla görüşmek ona iyi gelir. Liriya ise özlediği oğlunun kokusunu almaya, özlemine gidermeye çalışırdı. Bu ziyaretler sırasında Liriya, Dr. Menzo'ya bile anlatmadığı şeyleri içini dökercesine anlatırdı. Çektiği acıları, bir anne olarak Radomar'la arsındaki bağı, dünyanın kendilerine karşı acımasızlığını kısacası içinde ne varsa sayıp dökerdi.

Ziyaretlerinden birinde odada oturmayı tercih ederler. Liriya, yatağının ortasını oturmuş parmak uçlarına indirdiği terlikleriyle stresli bir şekilde oynar. Derya, Liriya'ya neyi olduğunu sorduğunda Liriya, çok kötü bir akşam geçirdiğini, geceleyin çok kötü bir kâbus gördüğünü anlatır. Kuru kafalar, siyah giyinmiş adamlardan, kendi kafasının kesilmesinden bahseder.

Liriya, rüyanın etkisinden kurtulup gerçek dünyaya döndüğünde Derya, gecedeki yorgun gözlerini dinlendirmesi için uykunun kollarına bırakır. Odadan çıkıp girerken sohbet etmek istediğini söyleyen Dr. Menzo'nun yanına gider. Doktorla hayat, sevgi, Liriya'nın iyileşme süreci üzerine Türk kahvesi eşliğinde konuşurlar.

Derya, uzun zamandan beri içini kemiren, Liriya'yı alt üst eden sırrın Dr. Menzo'nun dudakları arasında olduğunu bilirdi. Bunun için Dr. Menzo'ya, Liriya'yı bu derece yaralayan şeyin ne olduğunu sorar. Doktor, Liriya'nın kliniğe

getirildiğinde yaşama tutunma çabalarına rağmen bunu başaramadığını, yaşamı bütün ayrıntılarıyla tanimasından dolayı onu hayata döndürmeye yönelik senaryoların boş kaldığını söyler. Liriya'nın yaşamını sil baştan yaşamayı denerdi. Ama bu imkânsızdı. Bu da onun hayatını mahveder. Dr. Menzo, Liriya'nın bu duruma gelmesine sebep olan şeyleri meslek etiği açısından veremez tam olarak. Ancak az da olsa Derya'ya bahseder üstü kapalı olarak. Daha sonra Dr. Menzo, Liriya'nın bu saatten sonra ancak seninle ve sevginle yaşayabileceğini söyler.

Derya, doktorla görüştüktan sonra tekrar Liriya'nın odasına döner. Odaya girdiğinde Liriya, uykusundan uyanmış bir sandalyede oturur vaziyette bulur. Kâbusun vermiş olduğu endişe yüzünden yok olmuş, uykunun vermiş olduğu bir masumiyet vardır yüzünde. Uykunun ardından Derya'nın bahçeye çıkma isteğini reddeder. Çünkü ona göre dört duvar ilk defa ona güven verir.

Derya, Liriya'nın yanından ayrıldığında onunla mutlu olduğu anların dışında ilk defa kendini mutsuz hisseder.

On birinci bölüm Liriya'nın klinikten çıkıp eve gelmesiyle başlar. Evde tam bir şölen havası oluşur bu gelişte. Radomar, annesinin gelişiyile beraber sanki üzerinden tonlarca yük kalkmış gibi hafifler.

Liriya, temmuz sıcağının ortalığı kasıp kavurduğu günlerde Dr. Menzo'nun, Jelena ve Derya'dan onun etrafında bir sevgi yumağı örme sözünü aldıktan sonra klinikten çıkmasına izin verir. Ancak bu gelişmeye rağmen Liriya'nın gözlerinde bu özgürlüğün tadı ve sevinci yoktur. Ortalıkta bir gölge gibi dolaşır.

Liriya, her ne kadar ruh kliniğinde olsa da orada bulduğu huzuru dışarıda bulamayacağından korkar. Ağaçların ardında klinik görüldüğü sürece hep geriye bakıp durur.

Radomar ise, annesini heyecan içinde bahçede bekler. Annesi gelince onu bir daha bırakmayacak şekilde sımsıkı sarar. Radomar, annesinin uzun bir yurtdışı seyahatine gittiğini bildiği için herkes böyle davranır. Liriya, gerçekten uzun bir

seyahatten geliyormuş gibi gittiği ülkelerden ve oraların güzelliklerinden bahseder. Jelena ve Derya da onu sorularıyla desteklerler.

Hepsi Radomar'a karşı yalanlarına gece boyunca devam ederler. Liriya, seyahat sonrası hediye almak için ayırdığı parasını çaldırıldığını bunun için bir şey alamadığı yalanını uydurur. Jelena ve Derya'dan özür diler. Bununla birlikte Radomar'a el örgüsü, üzerinde kuş motifleri olan bir kazak alır. Ancak Radomar'daki bu sevinç annesine kavuşma sevincinden büyük olmaz.

Liriya, seyahate yönelik yalanlarını Radomar'a karşı inandırıcı olmak için gece boyunca sürdürür. Jelena, ilk gece için mükemmel bir sofraya hazırlar. Bahçede güzel bir akşam yemeği yerler. Kendi aralarında sohbet ederek, özlemlerini gidererek geceyi tüketirler. Gecenin ilerleyen saatlerinde içkinin etkisiyle de her biri kendini uykunun kollarına bırakırlar.

Bu hoş gecedan sonra Derya'nın da anlam veremediği bir şekilde Liriya'ya karşı yaklaşımları boş kalıyordu. Derya'nın deyişiyle ona her yaklaştığında bir kirpi gibi içine kapanıyordu. Derya, içinde taşıdığı bu karmaşık duygular altında eziliyor, geceler boyu uyuyamadığı zamanlar oluyordu. Liriya'nın dönüşüyle başlayan sevinç ve mutluluk giderek kayboluyordu. Bu duygular eşliğinde bahçeye çıkıyor, gece vakti karanlıklar içerisinde ağlamak huzur veriyordu. Yine bu akşamların birinde Derya, Liriya'nın peşinden geldiğini duymaz. Liriya, elleriyle gözlerini kapar. Onun kokusundan Liriya olduğunu anlar. Liriya, ona sevgisine hüznü katmamasını, kendisine hak vermesini ister. Koluna girip dolaşmak istercesine bahçenin ilerleyen bölümlerine doğru giderler. Eve dönmek için geldiklerinde veranda da bir çift göz onları karşılar ancak eve daha da yaklaşınca bu gözler karanlığın içinde kaybolur.

Liriya, klinikten sonra ona geçmişini hatırlatacak hiç kimseyle görüşmek istemez. Özellikle kendisiyle görüşmek isteyenleri Jelena aracılığıyla geri çevirir. Bu geri çevrilen kişiler arasında amcası ve resim galerisinde Liriya'nın resmini hayranlıkla seyreden emekli polis de vardır.

Monoton bir şekilde giden hayatlarına biraz hareketlilik katmak için Jelena, üçünü evine davet eder. Jelena'nın evine gidişte ve evde mutluydular

hepsi. Bu mutluluk Jelena'nın Struga nehrinde sandal keyfi yapma fikriyle daha da artar. Sandalcı Jelena'nın tanıdığı bir kişidir. Onları çok iyi karşılar. Jelena ve Radomar, Derya ve Liriya yan yana otururlar. Gezinti boyunca Radomar'ın kıskançlık duyguları yüzüne yansır. Sandalda Liriya'nın Derya'ya sarılması, ona dokunması Radomar'ı çileden çıkarır.

Dönüşe başladıklarında herkes kendi âlemi içindeyken Radomar, hiç kimsenin beklemediği bir anda kendini nehre atar. Sandalcı hemen onun peşinden suya atlar. İkisi birlikte bir süre suyun içinde kaybolurlar. Bu arada Jelena, Derya ve Liriya sandalın içerisinde ne yapacaklarını bilmeden telaşlı bir şekilde çırpınırlar. Bir süre sonra önce sandalcının sonra Radomar'ın bedenleri su üzerinde görülür. Elbiseleri ıslandığından dolayı zorla da olsa üçü birlikte önce Radomar'ı sonra sandalcıyı kayığa çıkarırlar. Radomar, bir ölü sessizliği ile sandalın ortasında yatar. Liriya, bir anne şefkatiyle ona sarılıp uzun süre ağlar. Daha sonra Radomar'ın kendine gelmesiyle bir annenin duyabileceği bir sevinçten daha fazlasını hisseder.

O günden sonra Radomar, “Durup dururken kendini neden nehre attın.” sorusunu hep yanıtsız bırakır. Bu olay hepsini çok üzer. Ancak olayın Radomar ve Liriya'nın yüreğinde bıraktığı acı sanıldığından da derindir.

Derya, artık o günden sonra Jelena'nın evinde kalır. Nehir gezisinin ardından Jelena, kadınsı duygularla bir şeyleri hissetmiş olacak ki Derya'ya, artık orada kalmasının istemeden de olsa Liriya'ya zarar vereceğini söyler. Ancak Derya Jelena'nın evinde kendisini kapana kısılmış gibi hisseder. Yalnızlık yine bir kafes gibi etrafını örmeye başlar.

Derya'nın kararlı ruhuna inat bir haftadır yağmur yağar. Jelena ise, her yağmur damlasının tadını çıkarırcasına camın önünden ayrılmaz. Yağmurun dinmesinden on beş gün sonra Jelena, Liriya'nın yanından sevinçli bir haberle döner. Liriya'nın, bir sahil kasabasında dördü için bir yer ayırttığını, yazın bitmesiyle beraber daha sakin olacağını ve kafa dinleyebileceklerini söyler. Jelena ve Derya'yı, büyük bir hazırlık heyecanı sarar. İki gün içinde hazırlanıp gitmeleri gerekir. Derya ve Jelena, el ele verip kısa sürede işlerini hallederler. İki gün sonra

taksiye binip onları almaya koyulduklarında Derya'ya nehir gezisi sonrası Radomar'ın bütün tabloları parçaladığını söyler. Liriyaların kaldıkları dağ evine vardıklarında Liriya'yı, aynı hazırlık heyecanı içinde bulurlar.

Otobüse binip otobüs hareket ettiğinde herkes kendi içine çekilir. Kendi içindeki benle konuşmaya başlarlar. Otobüs kıvrımlı yollarda ilerlerken Derya, gizlice baktığı Liriya'nın yüzünün solgun olduğunu görür. Ancak bu onu uzun zamandır görmemenin vermiş olduğu bir yanığı da olabilirdi. Zaman zaman Liriya'nın göndermiş olduğu gizli gülücükler bir nebze de olsa içini rahatlatır.

Makedonya'nın İtalya sınırına yakın olan tatil kasabasına vardıklarında yaşlı bir iki çiftten başkası yoktur. Yazın çekip gitmesiyle beraber tatilciler de peşi sıra gider.

Herkes odasına yerleştikten sonra etrafı keşfe çıkarlar. Geriye dönüp geldiklerinde sahildeki birkaç yaşlı çiftinde restoranda sakin bir köşede oturduklarını görürler. Onlar da oturup akşam yemeği için siparişlerini verirler. Siparişleri beklerken dördü de güneşin ışıklarını mavi sulara savura savura batışını seyrederler. Garson siparişleri getirirken sürpriz olarak yağda kızarmış Popalina balığı ve bir tür canlı midye olan Kidonya getirir. Derya, Popalina'nın vatani olan Ayvalık'ı hatırlar. Geride bıraktığı kötü anılarda olsa Derya Ayvalık'ı özlediğini fark eder.

Derya, ilk gecenin yorgunluğuyla deliksiz bir uyku çeker. Sabahın erken vakitlerinde uyanınca doğruca sahile iner, tek başına denizde yüzer. Daha sonra dinlenmek için uzandığı kumlar üzerinde uyuyup kalır. Bir süre sonra yanı başındaki ayak seslerinden ve Jelena'nın gölgesinden uyanır. Günü sahilde yüzerek geçirirler. Akşam olup otele döndüklerinde İzmir göçmeni olan otel sahibi şen şarkılarla konuklarını eğlendirir.

Akşam serinliği bastırırken otel sahibi yaşlı çiftin otelin ihtiyaçlarını karşılamak için kullandıkları bisikletleriyle; Jelena yanına Radomar'ı, Derya da Liriya'yı alıp gezintiye çıkarlar. Birbirleriyle yarış yaparlar. Jelena'nın onları geçtiği vakitlerde Derya, Radomar'ın gözlerindeki öfkeli bakışı hisseder.

Bisiklet gezisinden sonra yenilen akşam yemeğinde gecenin ilerleyen saatlerinde içkinin verdiği sarhoşlukla Radomar masanın başında olduğu yerde uyuyup kalır. Liriya uykusunun bölünüp huzursuz olmasını istemediğinden yaşlı otel sahibinden bir pike isteyip üzerini örter. Jelena da uykusunu bahane ederek odasına çıkar. Bunun üzerine Liriya sahilde biraz dolaşacağını söyler. Derya da ona katılır. Liriya, sahilde güzel bir köşeyi göstererek oturmak istediğini söyler.

Derya ve Liriya, sahilde tek başınadırlar. Derya, bu sakin ortamda Liriya'nın başından geçenleri onu bu hale getiren olayları öğrenmek ister. Bu konu üzerine uzun uzun konuşurlar. Liriya, yaşamından, Radomar'ın doğumundan ve küçük bir çocukken geçirmiş olduğu rahatsızlıktan, kocasıyla arasındaki ilişkiden bahseder. Bu yıllarda yaşamış olduğu duygulardan bahseder.

Liriya'nın kocası insanın gerçek yüzünün içinde sakladığı gizlerde olduğuna inanırdı. Bir gece kocası Liriya'nın içindeki gizin kapağını aralar ve bu bir itirafa dönüşür. Liriya'nın bu itirafı biraz da içindeki suçluluk duygusunu hafifletmekti. Liriya, lise yıllarında amcasıyla yaşamış olduğu cinsel ilişkiyi kocasına itiraf eder. Tepkiyle karşılaşacağını sanırken hayal dünyası çok geniş ve değişik olan kocası bu durumu sakin karşılar. Ancak Liriya, bir süre sonra kocasının bu olayı hayalleriyle zenginleştirdiğinin farkına varır. Liriyanın kocası, ısrarla eskide yaşanmış olayı tekrarlamayı hayal eder. Düşleri, beyni, tutkuları, her şeyi amcasına yoğunlaştırır. Bir türlü bu düşünceden kurtulamaz.

Aynı şekilde Liriya'yı da o ilk dokunuş, ilk haz pençesine almıştı. Liriya ve kocası arasında hiçbir şey bekledikleri gibi gitmez. Ne ruhları ne de bedenleri aynı heyecanı yaratacak heyecanı ve sıcaklığı taşıyamıyordu. Bunlar olamayınca Liriya'nın kocası da yavaş yavaş hayatından çekilmeye başlar.

Kıskançlıktan daha büyük bir duyguyla ilk başlarda hayalleriyle zenginleştirdiği, hayallerinde yer alan adamı yani Liriya'nın amcasını vurur. Adamın öldüğünü sanıp polise teslim olur. Suçunu itiraf etmekten suçu hafifler ve on beş yıl yer. Liriya ve Radomar da böylece ortada kalır. Tutkular acıları beraberinde getirmiş olur.

Liriya ve Radomar, mevcut birikimlerle bir süre yaşarlar. Ancak işsizlik darbelerini bir bir vurur. Umutlarının tükendiği bir günde Liriya çocukluk arkadaşı Anetta'yla karşılaşır. Anetta, Liriya'yı dinler, onun çekmiş olduğu sıkıntının farkına varır. Ona araması için bir adres verir. Liriya, birkaç gün sonra arayınca Anetta'yla birlikte farklı bir dünyaya girer. Anetta, özel evlerden birini işletir. Hiç çekinmeden Liriya'ya, yanında çalışmasının tek kurtuluşu olduğunu söyler. Liriya, çaresiz bir şekilde bu özel evde çalışmaya başlar. Bu iş sayesinde birçok kişiyle tanışır. Çevresi genişler. Jelena'yla da bu evde tanışır. Jelena, çok sonraları gelir bu eve ama Liriya ile iyi dost olmayı başarırlar. Jelena, halen daha Anetta'nın seçkin kızlarından birisidir. Jelena'nın zaman zaman kayboluşları bundan dolayıdır.

Liriya, bu işleri yaparken Radomar da gelişip büyür. Liriya'nın artık onu tedavi ettirecek parası da vardır. Özel tedaviler sonucu Radomar, seri olmasa da derdini anlatacak kadar konuşabilmektedir artık. Radomar'ın iyi yönde giden iyileşme süreci babasının hapishanede intiharıyla beraber bozulur. Ergenlik dönemine de rastlayan bu süreç Radomar'ı tamamen yıpratır. Bu arada doktorunun keşfettiği resim yeteneği hızla gelişmektedir. İnsan figürleri üzerine çalışmaları yoğunlaşıyordu. Özellikle sürekli annesiyle beraber olması onun annesine yönelmesine neden oldu. Artık Radomar'ın tutsağı olduğu duyguları Liriya'yı korkutuyordu. Liriya, onun varlığından rahatsız olmaya bile başlamıştı. Radomar'ın daha önce hiç söylemediği ama Liriya'nın hissettiği bir şeyler söyler. Kollarından tutarak: "Lütfen anne." diye yalvarmaya başlar. Bütün karşı koymasına rağmen Liriya'yı karşı duvara çarpıp bayılmasına neden olur. Liriya, kendine geldiğinde sadece bedeninin değil ruhunun da kirletildiğini hisseder. Amcasının açtığı yara oğlu Radomar'la beraber kapanmayacak bir şekilde derinleşir. Liriya, bu nedenle intihar eder.

Liriya, yaşadığı bu olayları bir çırpıda Derya'ya anlatır. Ve onun sevgisine ihtiyacı olduğunu söyler. Liriya bunca acıyı o anda ancak ay ışığı altında parıldayan deniz suyunun hafifletebileceğine inanır. Üzerindeki bütün elbiselerini çıkarıp denize girer. Onu Derya da takip eder. O gece Derya, ilk defa "teninden güneş geçen kadın" in teninden ayında geçtiğini fark eder. Yorulana kadar

yüzdükten sonra kumların üzerine uzanırlar. Derya, birinin bakışlarının üzerinde olduğunu hisseder. Etrafına baktığında tanıdık bir çift gözü zor da olsa seçebilir. Onları orada bırakıp otele doğru yürüdüğüünün farkına da varır. Radomar'ın bir gece kuşu gibi yanlarından geçtiğinden Liriya'ya bahsetmez. Liriya, gitme vaktinin geldiğini söyleyerek üzerini giyip otele doğru gider. Derya ise Liriya'nın anlattıklarından sonra biraz kendisiyle baş başa kalmak ister. Derya, sahilde dolaşırken otel tarafından gelen silah sesiyle irkilir. O an Derya yüreğinde bir sızı hisseder. Gizli bir güç onu otele doğru sürükler. Otelin sahile inen merdivenlerine yaklaştığında Radomar'ın elinde bir av tüfeğiyle yerde yatan bir karartıya baktığını görür. Daha yaklaşıncaya yerde yatanın Liriya olduğunu anlar. Derya, Liriya'nın eline dokunca onun teninin hala sıcak olduğunu hisseder. Liriya'yı eğilip kaldırmca yüzünde hala bir gülümseme vardır. Liriya, dudaklarını yavaşça oynatıp son cümlelerini söyler:

Ölüyorum Derya... Bu kez yaşam beni gerçekten terk ediyor... Ve acılarım dinmiyor artık... Bilesin ki yeryüzünün tüm acılarını birlikte götürmek isterdim; insanlar bir parça mutlu olsun diye... Ama ne yazık ki yalnızca kendi acılarımı götürebiliyorum... dedi. Konuşmaktan yorulmuştu. Bir süre sustu ve bedenindeki son gücü toparlayarak tekrar konuştu.

Dünyanın yaklaşmakta olan kötü kaderi ve sevgisiz şu insanlar için sonunda hepimiz gözyaşı dökmek zorunda kalacaksınız... İşte bu yüzden Derya; bir gün gelirden gerekli olur diye Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum... dedi. Bu Liriya'nın son sözleriydi. Yüreğindeki tüm acıları yeryüzüne haykırarak istercesine yakıcıydı bu sözler. Bedeni kollarının arasına düştüğünde hâlâ sıcaklığını koruyordu...

Bu dünyaya çağrılı olmadan gelen insanoğlu, yaşama duru bir ruhla giriyor ve yılgın bir yürekle ölümün kapısını çalıyordu. Çektiği tüm acılar ise, onun üzerini örten gerçek bir toprağa dönüşüyordu.¹⁵⁵

Liriya, son sözleriyle içindeki bütün acıları, sevgiyi, yalnızlığı kendisine ait ne varsa geride bırakıp ölüme kucak açar. Teninden güneş geçen kadın, son sözleriyle yüreğindeki tüm acıları yeryüzüne haykırarak gözlerini kapar.

¹⁵⁵ Age., s. 224.

1.3.2. Tema

Veysel Dikmen, üçleme olarak yazdığı “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*”, “*Düşlerin Şarkısı Yok*” ve “*Gözyaşlarımı Size Bıraktıyorum*” romanlarında genel olarak insanın iç dünyasına yönelmiştir. Üçlemenden biri olan “*Gözyaşlarımı Size Bıraktıyorum*” romanında da en genel ifadesiyle insanın iç dünyasına ait, onun benliğini yansıtan temalar üzerinde durmuştur.

Ön plana çıkan en önemli tema sevgidir. Özellikle eserin başkahramanları olan Derya ve Liriya arasındaki sevgi, romanın ana temasını oluşturmaktadır. Zaten Derya’yı şehir şehir dolaştıran bu sevgidir. Derya, çocuk yaşta tanıdığı Liriya’yı ve ona sunmuş olduğu sevgiyi hayatı boyunca unutamaz. Bu sevgi, onu Liriya’nın peşinden sürükler.

Beni böylesine tutku dolu arayışa sürükleyen şey, cesur bir yürekte çok; yıkıntılar altındaki bir yaşamdan kurtulmayı başaran ve her şeyini yitirmiş yarinsız bir adamın yüreğinde sevginin aniden çakan şimşekleriydi. Yaşadıklarımız kadar, yaşamayı düşlediklerimiz de bizimle birlikteydiler. Geçmişte yaşanan anılara yönelik küçük sevgi parıltıları, zaman zaman gözlerimize büyük umutlar sunuyordu.¹⁵⁶

Derya, çocukluğundan beri gerçek sevgiyi aramış, onun peşine düşmüştür. Ancak kısa süreli sevgi kırıntılarının dışında, elinde sevgi adına hiçbir şey kalmaz. Üçlemenin ilk kitabı olan “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” te yine Derya’nın hayatından bölümler sunulduğunu görüyoruz. Birinci eserde de Derya’nın aradığı sevgi karşısına çıkmaz. Zaten “*Gözyaşlarımı Size Bıraktıyorum*” eseri de Derya’nın sevgiyi arayışından ortaya çıkmıştır. Zaman zaman sevgiyi bulduğunu zannetse de bunlar çok kısa sürer. Jelena’yla sevgiyi bulduğunu sanır ama onun aradığı asıl sevgi Liriya’dadır. Liriya’yı da onun sevgisini de bulur ancak Liriya’nın ölümü, somut anlamda sevgiye son noktayı koyar.

Yaşamında ilk kez sevginin sesi, ben çağırmadan gelmişti ve tatlı sıcaklığıyla dudaklarıma dokunuyordu. Birkaç gece mutluluktan gizli gizli ağladım; iç çekişlerimi duymamasını bütün yüreğimle dileyerek. Kendiliğinden gelen sevgi öylesine sınırsız ve anlam yüklüydü ki... İleri ki günlerde de Jelena’nın yanında sevginin, bu tür hoş sürprizler yapması olası gözüküyordu...¹⁵⁷

¹⁵⁶ Age., s. 21.

¹⁵⁷ Age., s. 118.

Derya'nın umutlarla acılar arasındaki hayatında kendini bu durumdan kurtaracak tek kurtarıcının sevgi olduğuna inanır. Derya'ya göre onun anlamsız dünyasına canlılık getirecek tek şey sevgidir.

Yaşam benim siviliklerimi o denli törpülemişti ki benim sorunum, özgür olma sorunu değildi. Benim yüreğim umutla acılar arasında sıkışıp kalmıştı. Boş ve anlamsız bu dünyada renkliliğini yitirip tek düze hale gelen yaşamımı kurtaracak seçkin bir kurtarıcıya ihtiyacım vardı. Bu seçkin kurtarıcıda sevgiden başkası olamazdı.¹⁵⁸

Sevgi, Liriya içinde hayat ışığıdır. İnsan sevgiyle hayata tutunur.

Bence önemli olan hayattır... Sevgi ise onun ışığıdır.¹⁵⁹

Sevgi, Derya'yı hayata bağlayan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu sevgi bir yandan da Liriya'nın hayatına mal olmuştur. Çünkü Derya'nın Liriya'ya karşı sevgisi Radomar'ın kıskançlık krizi geçirip annesini öldürmesine neden olur.

Sevgiyle beraber işlenen temalardan biri de mutluluğu arayıştır. Sevgiyi aramasının yanında mutluluğu da arar. Aslında sevgi ve mutluluk bir birlerini beraberinde getirir. Ancak geçici mutluluk sahnelerinden sonra romanın sonunda Derya'nın elinde ne sevgi ne de mutluluk kalır. Onun sevgi ve mutluluk kaynağı Liriya'nın ölümü her şeyi silip süpürür.

Haklısınız... Yaşamımda ilk ve son kez tadına vardığım o gerçek mutluluğu arıyorum... dedim.¹⁶⁰

Git!.. Sevgili yavrum git!.. Gitmene degecek bir kadını aradığın için git!.. Kalsaydın, onun özlemi mutsuz kılacaktı seni ama, ona ulaştığında yakaladığına inandığın mutluluk da dilerim üzmez seni... Birlikte güzel saatlerimiz geçti seninle... Eğer günün birinde bir annenin sıcaklığını özlersen, bu yaşlı kadının kollarına dönmeyi unutma yavrum.' dedi. Beni yaşlı kollarının arasında sıkarken bütün bedeninin sonsuz bir acıyla titrediğim hissettim.¹⁶¹

Diğer eserlerde olduğu gibi işlenen temalardan biri de tutkudur. Ana kahramanlardan hepsi bir şekilde tutkularına boyun eğmişlerdir. Yeri ve zamanı geldiğinde tutkularına uymuşlar ve yaşamamaları gereken cinsel ilişkileri yaşarlar.

¹⁵⁸ Age., s. 116.

¹⁵⁹ Age., s. 174.

¹⁶⁰ Age., s. 97.

¹⁶¹ Age., s. 115.

Liriya, her ne kadar zorla da olsa lise yıllarında amcasıyla beraber, Derya, Jelena’la beraber, Radomar, annesiyle beraber tutkularının kollarında uçarlar.

Duşun sesine ya da banyonun kapısının açılıp kapanmasına uyanmış olacak ki arkama dönmemle birlikte amcamla yüz yüze geldim. Onu birden karşımda görünce şaşırılmış ve garip bir çılgık atmıştım. Heyecanımdan elimdeki havlu yere düşmüş ve çırılçıplak ortada kala kalmıştım. Her ikimizde şaşkın bakışlarla birbirimize bakıyorduk. O da ben de gizli bir güç tarafından olduğumuz yere ışınlanmış gibi hareketsiz duruyorduk... Bana doğru yaklaştı ve konuşmama fırsat vermeden kollarımdan tutup yandaki divanın üzerine sürükledi beni. Korku ve heyecanın yarattığı karmaşık duygularla içindeydim. Yanıma uzandığında parmağımın ucuyla dudaklarıma dokunarak susmamı söyledi. Ona duyduğum hayranlık ve çocuksu sevgi nedeniyle tepkisiz kalmış ve sanki onu kırmamak istercesine sessizce gözlerimi yummuştum....Vücudum ilk kez bir erkeğin dokunuşunun heyecanını ve tutkusunu alev alevdi. Bu sıcaklık dalga dalga bütün bedenime yayılıyordu. Gözlerim kapalı olmasına karşın bedenimden bacaklarımla arasına doğru akan hazzin yarattığı utanıcı gizlemekte güçlük çekiyordum. Bir yandan da tutkunun kollarında çırpınmaya devam ediyordum. Dudakları tenimin üzerinde gezindikçe zevkin doruğuna hızla tırmanıyordum. Ve hiç beklemediğim bir anda o uç noktadan çılgın bir şekilde aşağıya doğru yuvarlandım. Benimle birlikte o da aynı anda doyumuna ulaşmış olacak ki yanıma uzandığında soluk soluğaydı.¹⁶²

Romanda yer alan önemli temalardan biri de kıskançlıktır. Bu tema özellikle Radomar üzerinden verilmiştir. Radomar, annesi ve Derya arasındaki ilişkiyi, sevgiyi, yakınlığı kısmaktadır. Annesini Derya’yla paylaşamaz. Hatta bu kıskançlık öyle bir noktaya gelir ki kıskançlık yüzünden annesini öldürür. Kıskançlık yüzünden adeta gözleri bir şeyi görmez olur.

O sırada kıskançlık duygularının Radomar’ın ruhuna acımasız darbeler vurduğuna emindim.¹⁶³

Kıskançlık bir diğer belirtisini de Derya üzerinde gösterir. Struga kentinde Jelena’yla beraber kaldığı günler Jelena’nın aniden ortadan kayboluşları Derya’nın kıskançlık duygularının kabarmasına neden oluyordu.

İntihar, ele alınan en önemli temalardan biridir. Dikmen, bundan önceki iki romanında da intihar temasına yer vermiştir. Kahramanlardan birisi intihar etmektedir. Ancak, “*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*” romanına bakıldığında intihar temasının daha ağırlıklı olarak işlenmiştir. Çünkü bundan önce yazılmış olan romanlarda intihar teması fazlaca üzerinde durulmadan bir kahramanın üzerinden işlenmişti. Ancak bu romanda intihar, üç kahraman üzerinde de

¹⁶² Age., ss. 212-213.

¹⁶³ Age., s. 195.

işlenmiştir. Ayrıca “Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum” daki intihar teması diğerlerinden farklı olarak romanın ana karakterleri üzerinden yani Liriya, Radomar ve Mirovel üzerinden verilmiştir. Diğer romanlar da ise daha çok ikinci dereceden kahramanlar aracılığıyla verilmiştir.

İntihar teması ilk olarak Liriya'nın kocası olan Mirovel üzerinden işlenmiştir. Mirovel, kıskançlığı sonucu Liriya'nın amcasını öldürüp hapse girer. Daha sonra hapis yıllarında yaptığı kötü işlerden bunalıp hapiste kendi odasında intihar eder.

Defterdeki isimleri meraklı gözlerle ikimizde izliyorduk. Parmağı isimler üzerinde yavaş yavaş geçerken bir noktada durdu ve yüksek sesle okudu:

Mirovel Lazaroviç, 2 Mayıs 1975 tarihinde odasında ölü bulundu. Ölüm nedeni bilinmiyor. Ölüm şekli intihar... dedi.¹⁶⁴

İntihar, çirkin yüzünü ikinci olarak Liriya Lazaroviç üzerinde gösterir. Liriya, yaşamış olduğu olumsuz yaşantılar, kötü deneyimler vb. unsurlar Liriya'yı intihara sürüklemiştir.

Derya, bana fazla bir şey sorma. Benim bildiklerimde en az seninki kadar sınırlı... Liriya'yla uzun bir süredir dosttuk. Ama yakın olmak, yüreğini bu denli yakan sim bilmek için yeterli olmuyor. Liriya, insanlara karşı her zaman sevgi dolu yürekle bakan ve onları seven bir insandı ama yaşamında benim de bilemediğim onu derinlemesine yaralayan bir şeyler oldu ki bu denli yıkıldı... Bir gece ziyaretine gittiğimde onu perişan bir halde buldum. Yan baygındı ve önemli miktarda da uyku hapı almıştı. Avucunda boş bir ilaç kutusunu sıkı sıkıya tutuyordu. Ayrıca korkunç derecede de sarhoştü... Kurtuluşu gerçek bir mucize oldu... Ölümü yendi ama içindeki o gizli acının yarattığı öfkeyi yenemedi... Hastanedeki doktorlar bir ruh kliniğinde tedavisine devam edilmesinin gerekli olduğunu söylediler...¹⁶⁵

Dikmen'in intihar temasına yer verdiği bir diğer kahraman da Radomar'dır. Radomar, daha çok kıskançlığının verdiği bir kıskançlık sonucu intihara kalkışır. Özellikle, annesi ile Derya arasındaki samimi ilişki onun intihara kalkışmasının en büyük sebebidir.

O sırada kıskançlık duygularının Radomar'ın ruhuna acımasız darbeler vurduğuna emindim. Çünkü çektiği acının izlerinin yüzünü alt üst edişini açıkça görebiliyordum. Ben ısrarla tutkunun kollarına tutunmuş, bir türlü onu bırakmıyordum. İnsanlar arasında en yaygın olan şeyin utanç olduğunu biliyordum. Ama duyumsadıklarından dolayı utanç duymuyordum.

Herkes kendi melankolisi içinde yok olup gitmişti ki Radomar hiç beklemediğimiz bir anda kendim nehrin sularına bıraktı. Kayık o anda dengesini kaybetmiş ve

¹⁶⁴ Age., s. 62.

¹⁶⁵ Age., s. 158.

devrilmeye ramak kalmıştı. Liriya, nehrin sulan içinde kaybolan oğlunun ardından «Radomar» diye bağırdığı an, kayıkçı korkusuzca suya atladı.¹⁶⁶

Dikmen'in romanında yer verdiği temalardan biri ise geçmişten kaçıştır. Bu tema özellikle Liriya ve Derya üzerinde kendini gösterir. Bunun yanında Akrep Komiser'de geçmişinden kaçan birisidir. Derya bütün geçmişini arkasında bırakarak bilinmeze doğru sürüklenir. Çünkü geçmişi hiçte mutlulukları barındırmaz. Ailesini, işini, yaşamının bütün unsurları geride kalmıştır. Aynı şekilde Akrep Komiser'de geçmişini silip kendi başına hayvanlarla beraber yaşar.

Aynı şekilde Liriya, geçmişte yaşamış olduğu olumsuzluklardan dolayı ruh hastalıkları hastanesine yatmıştır. Çünkü geçmişi onu aşırı derecede yıpratmıştır. Yanına gelen Derya'nın bile geçmişten bahsedecekse sessizce uzaklaşmasını ister.

Özür diliyorum sizden, yıllar boyu belleğime çöreklenen geçmişin izlerini bu klinikte bıraktım ben... Yüreğime yemden acı vereceksen, yalvarırım yanımdan sessizce uzaklaş. Artık geçmişe dönük hiçbir şey duymak istemiyorum... dedi. Bir an için huzuru kaçmış gibi tedirginleşti.¹⁶⁷

Kısaca söylemek gerekirse tema açısından genel olarak diğer eserlerle paralel temalar işlenmiştir. İnsanın benliğinin omurgasını oluşturan sevgi, tutku, yalnızlık, kıskançlık, tutku gibi ana yapılar üzerinde durulmuştur.

¹⁶⁶ Age., s. 195.

¹⁶⁷ Age., s. 166.

1.3.3. Şahıs Kadrosu

“Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum”, romanına şahıs kadrosu açısından baktığımızda aslında birinci kitap olan “Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek” adlı romanın üç kişisi- Liriya Lazaroviç, Derya Dinçer, Radomar- burada da roman kahramanı olarak yerlerini almıştır. Romanın ana temasına baktığımızda da olaylar bu kişiler üzerinden yürümektedir. Bunlara ek olarak ana kahramanlardan biri Jelena yer alır. Bu kahramanların yanında birtakım yardımcı kahramanlarda vardır.

Romanda yer alan kahramanları ele aldığımızda, romanın yapısına uygun olarak fiziki özelliklerinden ziyade ruhsal özelliklerine yer verilmiştir. Kahramanlar daha çok psikolojik özellikleri açısından incelenmiştir. İnsanın ruhsal özellikleri, bireysel olarak Derya, Liriya, Radomar ve Jelena üzerinden verilirken aslında genel olarak insanın iç dünyası ele alınmaya çalışılmıştır. Bundan dolayı yazar kahramanların fiziki özelliklerinden ziyade psikolojik özellikleri üzerinde durmuştur.

Derya ve Liriya arasındaki ilişki ve Derya’nın onu arama serüveni romanın omurgasını oluşturur. Bu nedenle Derya’nın bütün düşünceleri ayrıntılı olarak verilmiştir.

Derya, romanın başkahramanlarından biridir. Derya ve Liriya, “Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek” adlı birinci romanda Ohri Gölü’nün kenarında tatil sırasında tanışmışlardı. Bu tanışmanın devamı olarak Liriya’yı unutamayan Derya, onun peşine düşer. Aslında romanın ana olayını Derya’nın Liriya’yı arama serüveni oluşturmaktadır. Derya, bir sonbaharda içindeki Liriya özlemini gidermek için her şeyini geride bırakıp giden biridir. Derya, Liriya için geçmişini silmiştir. Derya, çocuk yaşlarda Ohri Gölü’nün kenarında tanışmış olduğu kadının sevgisini tekrardan yaşayabilmenin umuduyla yollara düşmüştür.

Yüreği acı dolu, umutsuz, düş kırıklığına uğramış ve geçmişi sönmüş bir ocağın gri küllerine dönüşmüş biriyim. Geride kalan her şeyimi bir çuvalın içinde unutulup gitmiş eski bir eşya gibi silkeliyorum. Neyim var, neyim yok, hepsini de dökmek istiyorum... Yüreğimde “Teninden güneş geçen kadın”ın özlemi, cebimde ise babadan kalma eski bir evin edilen ve beni birkaç yıl geçindirebilecek üç beş kuruştan başka yaşama bağlayan somut bir şey yok. Sahip olduklarım yalnızca

bunlar. Beynimin içindeki aşınmış bütün anılan, bir at arabasından düşen kömür taneleri gibi ardım sıra bırakıyorum.¹⁶⁸

İşte bu yolculuğa çıkarken yüreğimdeki bütün acılan ve geçmişimi bir kenara bırakıp büyüyle beni mutlu eden o güzel anıyı yeniden yaşayabilmenin ve “Teninden güneş geçen kadın” ı bulabilmenin arzusuyla doluyum. Bu özlem, ruhumdaki sevgi ateşini canlı tutan tek olgu, sahip olduğum en güzel düş. Her şey birkaç güzel güne sığan, Yugoslavya’dan Anadolu’ya göç etmeden önce yaz tatilimi geçildiğim Ohri kentinin o sevgi yüklü çocuksu anılarında saklı... Bir tatil bitiminde ailem tarafından kopararak alındığım güzeller güzeli Ohri kenti, cennetten kovulmama neden olan o ilk günahın meyvesi, kirletilmemiş bir dünyayı gözlerinde saklayan Liriya Lazaroviç bekle, sana geliyorum!¹⁶⁹

Derya, aslında ülkesinde mutlu olmaz, evlense de evini ve çocuğunu geride bırakıp Liriya’nın peşine düşer. Derya, geçmişi inkâr ederek, geleceğin yaşanabileceğine kendini inandırmış biridir. Geleceğini bir düş, geçmişini bir ölüm gibi düşünür. Derya, romanda kendini şöyle anlatır:

Adım, Derya Dinç. Yitik yaşamların, şekilsel özgürlüklerin ve korkuların ülkesinden geliyorum. Tanrı korkusuyla beslenerek yaşamlarını cehenneme çeviren; kurtuluşunu, huzurlu bir cennetin kollarında bulacağına inanan, mistik ruhlu insanların arasından geliyorum. Cennete sahip olmayı, ölümle çıkar ilişkisine girmede görenlerin arasından geliyorum. Yeryüzündeki tüm kötülüklerin yok olması için Tanrı’ya yakarmanın yeterli olacağına inananların arasından geliyorum. Yaşamlarını çarmıha gerip ardından da ona gözyaşı dökenlerin arasından geliyorum!¹⁷⁰

Romanın anlatıcısı olan Derya, romanın giriş kısmında kendi ağzından tren kompartımanında gördüğü sinek vasıtasıyla yaşamından bahseder. Derya, savaş nedeniyle çocuk yaşlarda ülkesi Yugoslavya’dan kopmuş ve Anadolu’ya Ankara’ya göç etmiştir. Ankara’da çocukluk zamanlarında gazete satarak ailesine yardımcı olmuştur. Hatta bu gazete satma macerası yüzünden Gençlik Park’ında yediği dayak da onun hayatının utulmayan parçalarından biri olmuştur.

Derya’nın hayatından 12 Mart darbesi de geçmiştir. Bu darbe sırasında çeşitli suçlar yüklenmiş işkence görmüş birisidir. Trende gördüğü sinek onu işkence gördüğü günlere getirir. Çünkü Derya’ya işkence yapan kişi işkence sırasında tek kanadı kopartılan bir sineğe benzetir.

Sizi öldürmek, yaşamla ilişkinizi kesmek olur. Bu da sizin arayıp da bulamadığınız kurtuluştur. Oysa biz sizlerin kanatlarınızdan yalnızca birini kopararak uçma umudunuzu hep içinizde taşımanızı sağlıyoruz...”diyene sesini yeniden hatırladım. O an işkence gören bedenimdeki tüm hücrelerimin bir kez daha büyük bir acıyla

¹⁶⁸ Age., s. 10.

¹⁶⁹ Age., s. 11.

¹⁷⁰ Age., ss. 11-12.

sızladığını duyumsadım. İşkence insanlığın alınına kazılmış ve sonsuza kadar da utanç içinde taşıyacağı silinmez tek damgadır...¹⁷¹

Aslında roman boyunca baktığımızda Derya'nın fiziksel özelliklerine dair bilgilerin uzun uzadıya ve detaylı bir şekilde anlatıldığını görmeyiz. Derya'yı daha çok yaptığı davranışlarından çözümlemek gerekir. Duygu aktarımının olduğu romanda Derya'nın fiziki özelliklerine dair pek bir şey yer almaz.

Derya'yı, Liriya'yı aramaya sürükleyen onun yüreğindeki sevgidir. Geçmişte yaşanan anı kırıntılarının vermiş olduğu sevgi giderek büyür ve Derya'yı peşinden sürükler. Liriya'nın sevgisi ve özlemi, onun yüreğinde o derece büyümüştür ki bütün geçmişini geride bırakıp onun peşinden gider.

Derya'nın yüreğindeki bunca sevgiye rağmen gerçek sevgiye sahip olamamış birisidir. Kendi deyişiyle o sevgiyle dost olamamış birisidir.

Sevgi, hiçbir zaman benim dostum olacak kadar bana yakın olmamıştı.¹⁷²

Beni böylesine tutku dolu arayışa sürükleyen şey, cesur bir yürekte çok; yıkıntılar altındaki bir yaşamdan kurtulmayı başaran ve her şeyini yitirmiş yarinsız bir adamın yüreğinde sevginin aniden çakan şimşekleriydi. Yaşadıklarımız kadar, yaşamayı düşlediklerimiz de bizimle birlikteydiler. Geçmişte yaşanan anılara yönelik küçük sevgi parıltıları, zaman zaman gözlerimize büyük umutlar sunuyordu.¹⁷³

Derya'nın en önemli kişilik özelliklerinden birisi de Liriya'yı bulacağına yönelik umudu ve kararlılığıdır. Yola çıktığı günden beri Liriya'yı bulma yönünde küçük hayal kırıklıkları yaşasa da onu aramaktan vazgeçmez. Devamlı içerisinde onu bulma umudunu taze tutmuştur. Bu sabrına ve kararlılığına Priştine Üniversitesi'nin kütüphanesinde günlerce Liriya'nın kocası Mirovel'li beklemesi, Liriya'nın mezarının olduğunu sandığı mezarlıkta günlerce mezar başında beklemesi, sabırla ve günlerce ruh kliniğinde Liriya'yı ziyaret etmesi gösterilebilir.

Bu kez, bir öncekinden daha büyük bir yıkıntının altında kalmıştım. Umutsuzluk acısı içinde boğulmuş ve yok olmuşum. Özlemlerimi ne kadar da kolay bir şekilde dipsiz bir kuyunun içine fırlatıp atmıştım böyle. Onları bulup yukarı çekecek hiçbir umut belirtisi görünmüyordu ortalıkta. En büyük mutsuzluk, yalnızlıktır derler, oysa gerçek mutsuzluk, umudun tükenişidir. Sonunda duygularım da bedenim gibi yorgun

¹⁷¹ Age., s. 18.

¹⁷² Age., s. 31.

¹⁷³ Age., s. 21.

düşmüştü. Üzerime kapanan dünyanın kapılarını ardına kadar açacak gücü kendimde bulamıyordum artık...

Sevgi, hiçbir zaman benim dostum olacak kadar bana yakın olmamıştı. Buna rağmen onu istediğim an bulabileceğim şeklindeki safça bir inanışla bugüne kadar gelmişim.¹⁷⁴

Derya'nın romanda dikkat çeken yönlerinden biri de Jelena'yla olan ilişkisidir. Her ne kadar Liriya'yı bulma serüveninde onunla tanışmışsa da onunla yaşadığı ilişki Derya'ya vicdani bir rahatsızlık verir bir süre. Çünkü Derya, bu ilişkiyi Liriya'ya ihanet olarak algılar.

Romanın sonundan da anlaşılacağı üzere Derya'nın Liriya'ya karşı olan sevgisi ve özlemi aslında Liriya'nın sonunu hazırlamıştır. Çünkü onların arasındaki bu sevgi Radomar'ın kıskançlık krizine girip annesini öldürmesiyle sonuçlanır. Derya ve Liriya arasındaki bu ilişki Radomar'a kıskançlık krizleri yaratır. Ve sonunda da tatil için gittikleri bir sahil kasabasında oğul Radomar annesinin canına kıyar. Derya ve Liriya arasındaki ilişki güzel bir tatil kasabasında başlar ancak yine bir tatil kasabasında kötü bir sonla biter. Bir bakıma Derya, Liriya'nın sonunu hazırlayan kişi olur.

Çıplak ayarlarımın altında ezilen kum taneleri ile sahili yalayan dalgaların sesine ve rüzgârın dost okşayışlarına kendimi bırakarak yürümeye başlamışım ki uzakta patlayan bir silah sesiyle irkildim. O an, yüreğimde bir yerlerin sızladığını hissettim. Otel tarafından bağırtılar geliyordu ve birer birer odaların ışığı yanmaya başlamıştı. Gizli bir güç beni otele doğru sürükledi. Otelin sahile inen merdivenlerinin başına geldiğimde, Radomar'ı elinde bir av tüfeğiyle; yerde yatan bir karartıya sabit ve delici bakışlarla bakar halde buldum. Korkunç ve bu dünyaya ait olmayan garip bir yaratık gibi olduğu yerde hareketsiz duruyordu. Birden yerde yatanın Liriya olduğunu fark ettim.¹⁷⁵

Derya için, romandaki olaylar zincirinin başlamasına da bitmesine de neden olan kişidir. Çünkü bütün roman boyunca Derya'nın Liriya'ya özlemi ve sevgisi peşinde sürüklenmesi ve en sonunda bu sevginin birinin hayatını sonlandırmasıyla roman biter.

Romanın en önemli kahramanlarından biri de Liriya'dır. Liriya, Deryanın özlemine, sevgisini taşıdığı kişidir. Roman boyunca Derya'nın arayışlarının sebebi olan "teninden güneş geçen kadın" Liriya'dır. Liriya, hayatındaki herkese farklı anlamlar sunmuş, kendi mutlu olamazsa da etrafına mutluluklar dağıtmış birisidir.

¹⁷⁴ Age., s. 31.

¹⁷⁵ Age., s. 223.

O bu dünya da mutluluğu yaratmak için vardır. Liriya, insana yaşam sevinci veren birisidir.

Öfkemi yüzüne haykırmak için sabırsızlanıyordum. Günler geçmek bilmiyordu. Hangi katı yürek, hangi aşağılanmış ruh; öyle bir kadına onca acıyı tattırabilmişti. O yeryüzünde yalnızca mutluluğu yaratmak için vardı. Onun nefesinin yakınında yaşamak, Tanrı'nın cennetinde olmaktan daha büyük bir mutluluktu. Varlığı insana sürekli yaşama sevinci aşıyordu. Onun sevgisin-den yararlanmamak ancak, gerçek bir budalayla, aşağılık bir ruhun istemi olabilirdi. O yeryüzündeki insanlara mutluluk saçmak için gönderilmiş bir azizeydi. Onun ışığında erimek, sevgisiyle kirli ruhlarımızı arındırmak varken; onu da kendi kirli dünyamızın içine itivermiştik. Sonra da kendi utançlarımıza değil, kötü yazgılara lanet yağdırmıştık. Çevremizde güzel olan her şeyi, mutluluk dolu dünyayı; sonunda kendimize benzetmiştik. Bu dünya, başkalarının mutsuzluklarından haz duyanların dünyası...¹⁷⁶

Romanda Liriya da diğer roman kahramanlarında olduğu gibi görüntü açısından çok fazla betimlenmemiştir. Romanda yer alan özellikleri daha çok onun kişisel, psikolojik yönleri üzerinedir. Görüntüsüne ilişkin çok fazla detaylar yer almaz.

Mavi gözlerindeki derinlik tablodan bile görülebiliyordu. Sonsuzluğu ve sevgiyi çağrıştıran yüzü, tıpkı bir kuğu inceliğindeki boyunla, sedef gibi parlayan çıplak omuzları üzerine konulmuştu. Bir inci tanesi yuvarlaklığındaki omuzları ile ipek kadar beyaz duru teni boynunun etrafını süslüyordu.¹⁷⁷

Liriya, yaşamı kötülüklerle bezenmiş birisidir. O yaşamda etrafındakilere mutluluk verse de kendi çocukluktan beri mutlu olamayan birisidir. Daha lise yıllarında eve geldiğinde bir duş sonrası beraber yaşadıkları amcasıyla ilişkiye girmek zorunda kalır. İlk defa kadınlığa böyle bir kötü olayla adım atar. Daha sonra mutluluğu aradığı ama bulamadığı evliliğini yapar. Ama ne yazık ki kocası da sorunlu bir tiptir. Mutluluk ve sevgi abidesi olan Liriya'ya hayatın bir başka oyunu da oğlu aracılığıyla olur. Küçükken geçirdiği bir rahatsızlık yüzünden konuşamayan Radomar Liriya'ya hayatının ikinci belki de en kötü darbesini vurur. Annesine sahip olur. Amcasıyla beraber kirlenen vücudunun yanında bu sefer ruhu da kirlenir.

Bir gece kulağıma o güne dek duymadığım, ama sezgilerimle tınısı bana hiç de yabancı gelmeyen genizden dökülen bir sesle kollarımdan tutarak «lütfen anne» diye yalvarmaya başladı. Öfkeyle gözlerinin içine baktım. Gözleri duyarlılığım yitirmişcesine donuklaşmıştı. Kollarımdan sürekli kendine doğru çekiyordu. Karşı koyuşlarıma aldırış etmiyor ve kudurmuş bir hayvan gibi avım parçalamaya hazırlanıyordu. Güçlü kollarından kendimi kurtarmaya çalıştıysam da başarılı olamadım. Öfkeyle beni, karşı duvara doğru fırlattı. Duvardan başıma aldığım sert

¹⁷⁶ Age., s. 61.

¹⁷⁷ Age., s. 71.

darbenin etkisiyle yere düşüp bayılmışım. Ayıldığımda ise, olup bitenleri hiç hatırlamıyordum. Hatırlayabildiğim tek şey bedenimle birlikte ruhumun da kirletilmiş oldu.¹⁷⁸

Liriya'nın hayatında onu bulan kötülüklerden birisi de yoksulluk ve bunun sonucu kötü evlerde çalışmak zorunda kalmasıdır. Liriya, bir gün lise yıllarında amcasıyla yaşamış olduğu olayı kocasına anlatır. Bu olaydan etkilenen koca Mirovel, silahla amcasını yaralayıp hapse girer bir süre sonra da intihar eder. Bu olaydan sonra yalnız kalan Liriya, oğluna bakmak için böyle bir yol dener. Zaten arkadaşı Jelena'yla da yaptığı bu kötü iş vasıtasıyla tanışır.

Liriya'nın hayatındaki kötü olaylar silsilesinde Radomar'ın yaptıkları bardağı taşıran son damla olur. Ruhunu ihanete uğramış hissedenden Liriya, amcasının açtığı yara Radomar'la daha da derinleşir. Liriya, o günden sonra içindeki karanlığı aydınlığa çevirecek hiçbir gücü kendinde bulamayınca son çare olarak intihar eder. Jelena sayesinde tekrar hayata dönse de daha kötü bir olayla hayata gözlerini yumar.

Liriya, sadece Derya ve Radomar açısından önemli birisi değildir. O kayınpederi Akrep Komiser, için kendisine güzellikler sunan birisidir. Karısından sonra onun deyimiyile yiten bir güzelliğin yerine yeni bir güzellik gelir.

Bazen yaşamın bu tür sürprizleri olur... Oğlum yıllar önce evlendiğinde ölen annemin yerini bir başka Liriya, yani gelinim almıştı... Yiten bir güzelliğin yerini, daha büyük bir güzellik doldurdu... Annemden sonra karımın bile sunamadığı güzellikleri, yalnızca o sundu bana... Evime giren bir ışık, bir düş ve sonsuz bir mutluluktan o... dedi.¹⁷⁹

Derya, kadar Jelena için de ayrı bir anlam ifade eder Liriya. Her ne kadar kötü bir ortamda tanışsalar da dostlukları daimi olur. Jelena için sevgiyi, dostluğu, samimiyeti ifade eden biridir. Aynı zamanda Deryalı klinik günleri başlayana kadar Liriya'yı hayata bağlayan, onun içine düştüğü durumdan kurtarmaya çalışan biridir.

Romanın önemli kahramanlarından biri de Jelena'dır. Jelena ve Liriya özel evde tanışırlar. O günden sonra da bir daha birbirlerinden ayrılamazlar. Jelena her

¹⁷⁸ Age., s. 220.

¹⁷⁹ Age., s. 56.

ne kadar Liriya'yı sonradan tanımış olsa da Liriya ölene kadar onla birlikte olmuş, onun zor günlerinde yanında olan biri olmuştur.

Jelena, başına buyruk bir şekilde gezen, istediği zaman istediğini yapan, kendi başına yaşayan birisidir. Zaman zaman Ohri'deki babasının yanına gelir, onu ziyaret edip geldiği gibi de gider. Derya'yla tanışması da bu gelişlerden birisinde gerçekleşir.

Bu karşımda oturan bayan, kızım Jelena... Kendisi felsefe öğretmenidir... Bağladığın hiçbir yerde durmaz... Özgür bir rüzgârla dost olmuş, oradan oraya gezer durur... Karabatak gibidir, bir görünür, bir yok olur. Bu gece güzel bir sürprizle aniden çıkageldi...¹⁸⁰

Jelena'nın dikkat çeken yönlerinden biri de Derya'nın onun yüz hatlarında Liriya'dan izler bulmasıdır.

Karşılıklı etkileşimle ben de Jelena'nın yüzünde meraklı bir gezintiye çıktım. Bakışlarında, gülüşünde, ağız ve burun yapısında Liriya'dan esintiler vardı.¹⁸¹

Jelena, aynı zamanda enerjik, insana olumlu bir hava veren bir kişiliği vardı. Onda, dokunduğunda insanı gizemli bir evrene sürükleyen bir enerji vardı.

Jelena'da insanı bir anda başka bir canlıya dönüştüren gizli bir enerji vardı. Tenine dokunduğunda seni bir başka evrene sürükleyen gizemli türden... Bende kendimi bu büyüdü dünyanın içine bıraktım...¹⁸²

Jelena, Derya için Liriya'ya onun özelliklerine yakın bir karakterdir. Liriya'daki birçok özellik Jelena'da da bulunmaktadır. Derya, adeta Liriya'yı bulana kadar Jelena'yla avutur kendini.

Bu kimsesiz dünyada yalnızca Jelena avutuyordu beni...¹⁸³

O bir kez sustu mu en güçlü halatlarla çekseniz, onu içine düştüğü bilinmezler ülkesinden gerçek yaşama döndüremezdiniz. O kendince söylenmesi gerekli olanı söyleyip susan, yaşlı bir konuk gibiydi...

O bu dünyadan olmayan biri gibi hiçbir kurala bağlı kalmaksızın gönlünce yaşıyordu.

¹⁸⁰ Age., s. 105.

¹⁸¹ Age., s. 106.

¹⁸² Age., s. 118.

¹⁸³ Age., s. 131.

O insanları çoğu kez hayrete düşüren mucizevi bir oluşum, fantastik bir hayat gibi ortaya çıkıyor ve hiç bitmesini istemediğin bir anda da yok olup gidiyordu. Umutsuzluğun değil, sevginin tanrısıydı o!..¹⁸⁴

Jelena, aynı zamanda Derya'nın Liriya'yı bulmasını da sağlayan kişidir. Jelena ile Ohri gölünün kenarında tanışması Liriya'yı bulmasını sağladı. Aslında Liriya'nın intiharı sonrası onu kurtaran, tekrar hayata dönmesini sağlayan Jelena'dır. Onu hastaneye yetiştiren ve ruh kliniğine yatıran Jelena'dır.

Jelena'nın bu gibi önemli noktalarda işin içinde olması, romanda düğümlenen olaylarda bir anahtar görevi üstlenmiştir. Derya, tam umudunu yitirmişken onla tanışır ve Liriya'ya ulaşır. Liriya, hayattan kopmak üzereyken onu kurtarır ve hayata bağlar. Nasıl Derya için Liriya, hayata bağlanma nedeni Liriya içinde Jelena hayata bağlayan biridir.

Ön planda olan kahramanlardan biri de Liriya'nın oğlu Radomar'dır. Radomar da "*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*" adlı kitapta yer alan kahramanlardan biridir. Derya, Radomar ve Liriya bir yaz tatili sırasında Ohri gölünün kenarındaki yürüyüşler sırasında tanışır. Derya, annesi Liriya'yı ararken yine Jelena aracılığıyla yeniden birbirlerini bulurlar.

Kahramanların fiziki özelliklerine bakıldığında yazarın tutumu sebebiyle betimlemeye çok fazla yer verilmemiştir. Ancak bunlar içerisinde Radomar istisna olarak kabul edilebilir. Şöyle ki diğer kahramanlara oranla daha fazla fiziki özelliklerine yer verilmiştir. Kalın sesli, kırçıl sakallı, dağınık ve kısa kesilmiş siyah saçların üzerinde Yahudilere özgü kep takan birisidir. Saçlarının ortasından ise örgülü bir tutam saç uzanmaktadır.

Resmi yapan kişiyi ancak, profilden görebiliyordum. Kırçıl sakalının üzerinde boya izleri görülüyordu. Dağınık ve oldukça kısa kesilmiş siyah saçlarının üzerine Yahudilere özgü küçük bir kep geçilmişti. Örgülü bir tutam saç ise kafasının arkasından sırtına doğru uzanıyordu. Ucuna bezden renkli bir toka bağlanmıştı. Üzerinde renklerin hücumuna uğramış ve gerçek rengini yitiren askılı bir tulum vardı. Askılarının metal tokası, oduncu gömleğinin üzerinde parlıyordu. Tüm çaba ve dikkatime karşın, ressamın yüzünün tamamını görme şansına bir türlü ulaşamadım.¹⁸⁵

Yazarın Radomar'ı diğer kahramanlara oranla daha ayrıntılı olarak fiziki özelliklerini vermesinin sebebi onun ruh halinin vücut yapısına ve davranışlarına

¹⁸⁴ Age., s. 121.

¹⁸⁵ Age., s. 135.

yansımadır. Onun karmaşalı ve sağlam olmayan ruhi yapısı vücudundan da belli oluyordu.

Rado, orta boylu, yuvarlak yüzlü, alını yüksek, yanakları dolgun birisiydi, iri bir kafaya, kirpi sertliğinde dikine gelişen gür saçlara ve kırçıl bir sakala sahipti. Kuma ve araştırmacı şekilde bakan canlı gözleri ise kalın kaşlarının altına yerleşmişti. Ruhunda oluşun çılgınlıklar gözlerinin ardına gizlenmişti sanki. Ancak, utangaç ve uzlaşmaz kişiliğinin ortak etkisiyle hem mahcup hem de tutkuluydu. Gerçek bir özgüvenden ve doğal davranışlardan yoksun oluşu, özürli yapısından daha çok; karmaşalar arasındaki gidiş gelişinin bir sonucuydu. Kuruntulu ruhu ve sinirli yapısı; kırışan gözlerinde yanıp sönen gizli bir şimşek etkisi bırakıyordu. Yaşama gücü, zaman zaman ark yapan o eskimiş ve birbirine sürtünen teller üzerinden akıp geçiyordu.¹⁸⁶

Radomar, bir ressamdır. Özellikle gelinin tedavisi sırasında doktorunun keşfettiği yeteneği gittikçe gelişir ve ortaya başarılı ürünler çıkar. Sürekli annesiyle beraber yaşaması aslında onun resmine de yön vermiştir. Özellikle annesinin tablolarını yapar. Onlarca Liriya tablosu çizmiştir. Yine annesinin yokluğunda da Jelena'yla beraber bu yeteneğini sürdürmüştür.

Radomar'ın ön plana çıkan en önemli özelliklerinden biri de annesine olan bağlılığı ve bunu getirmiş olduğu kıskançlığıdır. Derya'nın onları bulmasından sonra annesiyle Derya arasındaki bütün davranışlardan rahatsız olur. Hatta bu kıskançlık ilk önce bakışlarıyla kendini belli eder.

Liriya vücudunu bana daha da yaklaştırarak, vücudunu bir kuğu gibi omzuma koydu. Belli ki bu gezinti onu mutlu etmişti. Mutluluğunu belirtmek istercesine Liriya elleriyle bedenimi sıkı sıkıya sarmıştı ki o an Radomar'ın gözlerinde çakan şimşegin ışığından ürktüm. Öfkenin derece derece gözlerine yerleştiğini gördüm. O bakışlar insana korku veren gerçek bir çılgının bakışlarıydı.¹⁸⁷

Radomar'ın kıskançlığı bir kademe daha ileri gider. Kendini öldürmeyi düşünecek kadar kıskanır annesini. Struga nehrinde yapılan sandal gezisi sırasında kendini bu kıskançlıktan dolayı nehre atar. Zorla da olsa sandal sahibi tarafından kurtarılır.

Herkes kendi melankolisi içinde kaybolup gitmişti ki Radomar hiç beklemediğimiz bir anda kendini nehrin sularına bıraktı.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Age., s. 150.

¹⁸⁷ Age., s. 194.

¹⁸⁸ Age., s. 195.

Bu kıskançlığın son ve en kötü evresi ise Radomar'ın annesini öldürmesiyle son bulur. Artık kıskançlık onda o kadar ileri seviyelere ulaşmıştı ki aşırı derce de bağlı olduğu annesini bile öldürür. Derya ve Liriya'yı beraber gittikleri bir sahil kasabasında gece deniz kenarında çıplak görünce av tüfeğiyle annesini öldürür. Ona sahip olarak annesini ruhen öldüren Radomar bu kez onu bedenen öldürür.

Liriya, Derya, Jelena ve Radomar dört ana kahramanın dışında yardımcı kahramanlar da bulunmaktadır. Romanda yer alan ikincil kişiler de şunlardır: Akrep Komiser, Mirovel Lazaroviç, otel kâtibî, Dr. Menzo, pansiyon sahibi yaşlı kadın, resim galerisindeki adam, mezarlıktaki deli Aristo, kayıkçı sayılabilir. Bunlardan bir kısmı diğerlerine göre daha ön planda olsalar da diğer dört ana kahramana göre romanın ana yapısına çok fazla etki etmezler.

Akrep Komiser: Liriya'nın kayınpederi, Mirovel'in babasıdır. Gelini Liriya'yı çok seven onun gitmesinden sonra hayata küsen birisidir. Tek başına yaşar. Genellikle kimseyle konuşmaz. Dışarı çok çıkmayan çıktığında da ihtiyaçlarını alıp hemen eve dönen birisidir. Özellikle oğlu Mirovel'e Liriya'ya çektiği acılar yüzünden çok kızgındır. Yalnız başına olduğu evde kedi, akrep ve yılan besler. En sonunda bunlar tarafından öldürülüp bir kısmı yenir.

Yaşlı adam, etrafına karşı kayıtsız ve başı eğik bir şekilde yürüyordu. Kamburu çıkmış olmasına rağmen, adımlarım yere sert bir şekilde basıyordu. Çevresine öfke saçan, gergin ve sinirli tiplerden biri olduğu her halinden belliydi... Dolgun elmacık kemikleriyle, kızarmış iri burnu alkole dostluğunu vurguluyordu. Aniden önünü kesip heyecanla kolunu tuttum.¹⁸⁹

Mirovel Lazoroviç: Liriya'nın kocasıdır. Liriya bunla evlenmesine rağmen mutlu olamamıştır. Değişik tutkuları olan hayal dünyası farklı çalışan birisidir. Aile hayatı kötü giden Mirovel kendi hayal dünyasında yaşayan birisidir. Liriya'yı mutsuz etmesinin yanında Liriya'nın lise yıllarında ilişki yaşadığı amcasını vurup hapse girmesi onu tamamen bitirir. Bu yanlış olay onu hem babası Akrep Komiser hem de Liriya'nın hayatından tamamen çıkarır. En sonunda hapisanede intihar eder.

¹⁸⁹ Age., ss. 50-51.

Dr. Menzo: Struga kentinde şehir dışında kendi ismiyle anılan bir ruh kliniğine sahip olan bir doktordur. Liriya'nın iyileşmesine yardımcı olur.

Otel kâtibi: Derya'nın Priştine 'de kaldığı otelde çalışan bir görevlidir. Derya'nın günlerce hasta yattığı bu otelde ona bakan kişidir.

Yaşlı Kadın: Ohri kentinde daha önce Liriyaların da kaldığı pansiyonun yaşlı sahibidir. Derya'nın Ohri'de kaldığı sürece oteldeki sohbet arkadaşıdır.

Aristo: Derya'nın Priştine mezarlığında Liriya sandığı mezarın başında geçirmiş olduğu vakitlerde ona eşlik eden mahallenin delisidir.

Son olarak bakıldığında şahıs kadrosu açısından zengin bir romandır. Ancak romanın ana yapısına ve temasına etki edecek kahraman sayısı azdır. Yazarın tutumu gereği de kahramanların fiziki özelliklerine değinilmemiştir. Daha çok psikolojik özellikleri verilmiştir.

1.3.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı

İnsanın iç dünyasının ayrıntılarının yer aldığı romanda kahramanlar kendi dünyalarını genelde kendi ağızlarından vermeye çalışmıştır yazar. Bu bakımdan bakış açısı ve anlatıcı olarak roman boyunca kahraman bakış açısı ve birinci tekil şahıs anlatıcının kullanılmıştır. Çoğu bölüm Derya'nın ağzından anlatılır. Bunun yanında Liriya'nın, Jelena'nın veya diğer kahramanların geçmişinden bahsettiği ya da diyalogların yer aldığı bölümlerde bakış açısı aynı kalmakla birlikte anlatıcı kişi değişmektedir.

Sizi öldürmek, yaşamla ilişkinizi kesmek olur. Bu da sizin arayıp da bulamadığımız kurtuluştur. Oysa biz sizlerin kanatlarımızdan yalnızca birini kopararak uçma umudunuzu hep içinizde taşımanızı sağlıyoruz..." diyen sesini yeniden hatırladım. O an işkence gören bedenimdeki tüm hücrelerimin bir kez daha büyük bir acıyla sızladığını duyumsadım. İşkence insanlığın alınına kazılmış ve sonsuza kadar da utanç içinde taşıyacağı silinmez tek damgadır..¹⁹⁰

Yukarıdaki cümlelerde kahraman bakış açısıyla birinci tekil şahıslı anlatıcı kullanılmıştır. Bu cümleler Derya'nın ağzından verilmektedir. Ancak aşağıdaki cümleler de Jelena'nın babasına aittir. Yani burada da anlatıcı değişir.

Bu karşımda oturan bayan, kızım Jelena... Kendisi felsefe öğretmenidir... Bağladığın hiçbir yerde durmaz... Özgür bir rüzgârla dost olmuş, oradan oraya gezer durur... Karabatak gibidir, bir görünür, bir yok olur. Bu gece güzel bir sürprizle aniden çıkageldi..¹⁹¹

I. tekil (ben) kişi anlatıcının kullanıldığı eserlerde, olay, zaman, mekân, kişi veya diğer olgulara tekil (Kahraman anlatıcı) bakış açısıyla bakılır. Bu eserlerde kahraman ancak görebildiğini, duyabildiğini veya sezebildiğini okuyucuyla paylaşır.

Romanın birçok bölümü ana kahramanlardan biri olan Derya Dinç tarafından aktarılmaktadır. Roman boyunca olaylar süreci onun ağzından verilmektedir. Zaten Derya'nın anlatıcı olduğu daha ilk bölümden açık şekilde bellidir.

Adım, Derya Dinç. Yitik yaşamların, şekilsel özgürlüklerin ve korkuların ülkesinden geliyorum. Tanrı korkusuyla beslenerek yaşamlarım cehenneme çeviren; kurtuluşunu, huzurlu bir cennetin kollarında bulacağına inanan, mistik ruhlu insanların arasından geliyorum. Cennete sahip olmayı, ölümle çıkar ilişkisine girmede görenlerin arasından geliyorum. Yeryüzündeki tüm kötülüklerin yok olması

¹⁹⁰ Age., s. 18.

¹⁹¹ Age., s. 105.

için Tanrı'ya yakarmanın yeterli olacağına inananların arasından geliyorum. Yaşamlarım çarmıha gerip ardından da ona gözyaşı dökenlerin arasından geliyorum!..¹⁹²

Anlatıcı yani Derya, aynı zamanda olayların merkezinde ve öykünün kahramanı durumundadır. Yazar, öyküyü kahraman vasıtasıyla anlatır. Romanda birçok yer ve kişi kahramanların ağzından anlatılır. Mekânların özellikleri, kişilerin fiziksel ve ruhsal durumları kahramanların verdikleri bilgiler sayesinde öğreniriz.

Ev, oldukça eski ahşap bir yapıydı. Zemin ve pencere tahtaları, yılların izini hatırlatırcasına eskimiş ve yıpranmıştı. Ev ve odalar bakımsızdı. Kedilerle birlikte olduğumu, oda ise, eski olduğu kadar aynı zamanda dağınıktı da. Odada eşya olarak, üstü aynalı ve köşeleri sedef kakmalı bir konsol ile kollan ceviz, ayağı oymalı klasik iki koltuk, rengi solmuş perdeler, eski bir halı ile köşelere gelişigüzel konulmuş ve içi hayvanların yemek artıklarıyla dolu bazı kaplar gözüküyordu.¹⁹³

¹⁹² Age., ss. 11-12.

¹⁹³ Age., s. 53.

1.3.5. Mekân

Dikmen, eserinde bundan önceki iki eserinde olduğu gibi mekânı çok fazla ön plana çıkarmamıştır. Yazarın tutumu gereği ve romanda asıl verilmek istenenin kahramanların ruhi özellikleri olduğundan mekân pek ön planda değildir. Ancak diğer romanlara baktığımızda bu roman mekân sayı bakımından daha ön plandadır.

Romana mekân açısından baktığımızda geniş mekân olarak üç şehir bulunmaktadır: Priştine, Ohri ve Struga. Roman bir tren yolculuğuyla başlar ve sırasıyla Priştine, Ohri ve Struga kentlerinde geçer. Dar mekân olarak da bu üç şehirdeki mekânlar kullanılmıştır.

Mekân daha çok olayların geçtiği yerler olarak kullanılmış kahramanların psikolojisini yansıtan bir tarzda kullanılmamıştır. Romanda geçen mekânları açık ve kapalı mekânlar olarak sınıflandırabiliriz.

1.3.5.1. Kapalı Mekânlar

İlk olarak karşımıza çıkan kapalı mekân trendir. Derya, Liriya'yı bulmak için bir trenle Priştine'ye doğru yola koyulur. Kapalı bir mekân olarak trenle ilgili çok fazla ayrıntı yer almasa da birinci bölüm tren yolculuğu şeklinde geçer. Derya, kompartımanda kendi âlemi içinde yol almaktadır. Kompartımana giren çıkan diğer yolcularla alakadar olmaz. Sadece kompartımanda yalnız kaldığı bir vakit gözüne takılan sinek ona darbe günlerinde yaşadığı anılarını hatırlatır. Tren yolculuğu bir sabah vakti Priştine'de son bulur.

Tren yolculuğu sırasında aklına gelen anılarından Ankara Ulus'daki Gençlik Parkı mekân olarak geçmektedir. Çocuk yaşta gazete satarken parkın bekçisinden unutamadığı bir dayak yer burada.

Derya'nın Priştine'ye iner inmez gittiği yerlerden birisi de Priştine Üniversitesi Kütüphanesi'dir. Çünkü Liriya'nın kocasını burada bulacaktır. Kütüphane üniversite kampüsünün sonunda yer alan halka açık bir kütüphanedir. Kütüphane diğerlerinde olduğu gibi kendi sessizliğine bürünmüştür. İçeride ders çalışan birkaç öğrenci ve halktan olduğu anlaşılan biri dışında kimse yoktur.

Derya, Liriya'nın kocasını bulma umuduyla günlerce kütüphaneye gider gelir ancak eli buradan boş döner. Bunun dışında kütüphaneye ilgili çok fazla ayrıntıya yer verilmemiştir.

Diğer bir mekânda Derya'nın Mirovel sandığı kütüphane çalışanının evi ve bu evin bulunduğu sokaktır. Evle ve sokakla ilgili çok fazla betimleme yer almaz.

Bay Lazaroviç, Arnavut kaldırımlarıyla kaplı sokağı boydan boya geçti. Yerler ıslaktı, düşmemek için büyük bir özen gösteriyordum. Sokağın bitiminde köşeyi dönmünce, ahşap ve eski bir evin kapısında durdu.¹⁹⁴

Kapalı mekânlardan bir diğeri de Derya'nın Priştine'de bulunduğu sürece kaldığı otel odasıdır. Bu otel odasıyla ilgili de çok fazla ayrıntı yer almaz. Derya, bu odada günlerce hasta yatar. Ona hasta olduğu dönemlerde otel kâtibi bakar. Bay Lazaroviç'i arama serüveninde gece geç vakitlerde uyumak için geldiği bir mekândan öteye geçmez.

Bir diğer kapalı mekânsa Liriya'nın kayınpederi, Mirovel'in babası olan Akrep Komiser'in evidir. Ev, yaşlı adam gibi eski ve bakımsızdır. Bahçeli, iki katlı oldukça eski ahşap bir evdir. Değişik cinsteki kediler, akrepler ve yılanlarla yaşar bu evde Akrep Komiser. Ev fiziki özellikleri açısından, özellikle iç mekân ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Evin yapısına ve Akrep Komiser'in yaşadığı hayvanlara baktığımızda onun psikolojisinin ne derece bozuk olduğu, kendini yalnızlığın kollarına bıraktığı anlaşılmaktadır.

Ev, oldukça eski ahşap bir yapıydı. Zemin ve pencere tahtaları, yılların izini hatırlatırcasına eskimiş ve yıpranmıştı. Ev ve odalar bakımsızdı. Kedilerle birlikte olduğumu, oda ise, eski olduğu kadar aynı zamanda dağınıktı da. Odada eşya olarak, üstü aynalı ve köşeleri sedef kakmalı bir konsol ile kollan ceviz, ayağı oymalı klasik iki koltuk, rengi solmuş perdeler, eski bir halı ile köşelere gelişigüzel konulmuş ve içi hayvanların yemek artıklarıyla dolu bazı kaplar gözüküyordu.¹⁹⁵

Kapalı mekânlar arasında Mirovel'in zamanında yattığı Kapalı Cezaevi de bulunmaktadır. Ancak burayla ilgili ziyaret günü olması nedeniyle kalabalıklığının dışında ayrıntılara yer verilmez. Sadece Derya buraya gider ve Mirovel'in iki yıl önce intihar ettiğini öğrenir.

¹⁹⁴ Age., s. 26.

¹⁹⁵ Age., s. 53.

Romanda üzerinde çok fazla durulmayan mekânlardan birisi de Derya'nın Priştine'de Akrep Komiser'i beklediği kahvehanelerdir. Ancak burayla ilgili de betimlemelere yer verilmez.

Romanda yer alan ve çok fazla üzerinde durulmayan mekânlardan biride Liriya'nın özel evde çalışırken tanıştığı emekli polisin evidir. Bu ev bir sitenin içerisinde yer alan verandalı bir evdir. Bunun dışında evle ilgili bir şey öğrenemeyiz.

Ohri'deki diğer mekân Liriya'nın Radomar'la kaldığı pansiyondur. Pansiyon, bahçeli, gölü gören eski ahşap bir etrafını saran sarmaşıklarla beraber kutuyu andıran bir yapıdır. Derya, geçmişe ait bir iz bulabilmenin umuduyla buraya gelir. Yaşlı pansiyon sahibi bayandan Liriyaların beş yıldır buraya uğramadıklarını öğrenir. Daha sonra bu pansiyonun daha önce Liriya'larında kaldığı odasını kiralar ve orada geçmişten izler bulmaya çalışır. Derya, Ohri kentinde kaldığı sürece bu pansiyonda yaşar. Günlerini geç vakitlere kadar Liriya'ya ait bir iz peşinde tüketirken geceleri pansiyona döner.

Bu kez anıların ayak izleri üzerine basarak yürümek ve ardında bıraktıkları güzelliklere ulaşmak için, geçmişin izlerin peşine takılıp Liriya Lazaroviç'in yaz tatillerinde kaldığı pansiyona gittim. Pansiyon, küçük bir bahçenin içerisinde, penceresinden yanlamasına gölü gözleyen ama bakışlarını daha çok yeşilin süslediği bahçeye dikmiş eski, şirin ve ahşap bir yapıydı. Etrafını saran sarmaşıklarla yazın kuşatılmış bir kutu gibi duran bu sevimli yapı, sonbaharın etkisiyle yaprakları sararıp dökülen dalların arasından sanki nefes almaya çalışan yaşlı bir beden gibiydi. Ürkek bakışlarla bir süre hayran hayran evi seyrettim.¹⁹⁶

Bunun yanında pansiyonda Derya'nın ve daha önce Liriya'nın kaldığı odaya yer verilmiştir. Derya odanın her köşesinde Liriya'ya ait bir şeyler arar. Odayla Liriya'yı eşleştirir adeta. Onun sıcaklığını, onun varlığını çağrıştıran bir şeyler bulabilmenin umuduyla odayı iyice inceler.

Yaşlı kadın beni odanın ortasında yapayalnız bırakıp gittiğinde, geçmişe dönük tüm anılara çağrı çıkartarak, her şeyi bir film karesi içerisinde yerleştirip, her konunun, her olayın derinliğinin yeniden keşfine çıktım. Gizli bir dedektif gibi iz sürüncesine odanın her köşesini dolaşım. Demir karyolaya, üzerinde örtülü battaniyeye, ahşap dolaplara, duvarda asılı eski aynaya, rengi solmuş perdeler, pencere pervazlarına, yer tahtalarının üzerinde yıllar boyu uyuyan eski halıya, kapı tokmaklarına, mutfak raflarına ve üzerindeki dizili tabaklara büyük bir özlemle dokundum. O'nun sıcaklığını, O'nun varlığını çağrıştıran bir şeyler bulabilme umuduyla, pencereden

¹⁹⁶ Age., s. 90.

loş odanın ortasına san bir şerit gibi uzanan güneş ışınlarının üzerinde dolaştırdım ellerimi.¹⁹⁷

Struga kentinde yer alan mekânlardan biri de Jelena'nın çatı katında bulunan evidir. Bu ev genel olarak Struga kentini görmektedir. Şehre tepeden bakmaktadır. Genel olarak evin Struga kentini görüşüne yer verilirken evin içyapısıyla ilgili ayrıntılar çok fazla yer almaz.

Pencereden aşağıya baktığımda, Struga nehri kıvrılarak akıyordu. Çevresini kuşatan yaşlı söğüt ağacının yaprakları suya değiyordu. Ağaçların arasından görünen ve yere serpilmiş yeşil ot ve çimenler, nehrin yumuşak bir yatak içinde aktığı izlenimini veriyordu ama, su o denli durgundu ki akıp akmadığı hiç belli olmuyordu. Söğüt ağaçlarının oldukça uzağında yüzlerini nehre çevirmiş, eski evler ve konaklar yer alıyordu. Evler kent soyluların isteğine göre yapılmıştı ve her birinde gizli bir zevkin izleri gözleniyordu. Sanatın insanları mutlu kılan o büyüğü, bir nakış gibi işlenen ağaç oymalarda, kıvrılarak çıkan taş merdivenlerde, pirinçten yapılmış kapı tokmaklarında ve ahşap panjurlarda yansiyordu.¹⁹⁸

Kapalı mekânlardan biri de Struga kentinde şehrin dışında yer alan Radomar'ın kaldığı evdir. Ağaçların arasına gizlenmiş bir dağ evidir. Verandalı, pencereleri panjurlu, içinde şöminesi olan şirin bir dağ evidir. Evle ilgili çok fazla detay verilmemiş genel olarak tasvir edilmiştir. Radomar, annesinin yokluğunda burada barınır. Jelena'nın modellik yapmasıyla beraber resimlerini burada yapar. Yine Liriya eve döndükten sonra burada yaşamaya devam ederler.

Struga kentindeki kapalı mekânlardan biri de Liriya'nın tedavi gördüğü Dr. Menzo'nun ruh kliniğidir. Etrafı ağaçlarla kaplı kıvrımlı bir yola sahip olan; tepede yeşillikler arasında taştan yapılmış bir klinikdir. Klinik geniş bir bahçesi, bahçeye bakan balkonu olan bir yapıdır. Diğer yapılarda olduğu gibi çok fazla betimlemelere yer verilmemiştir. Bu mekan içinde özellikle Liriya'nın kaldığı oda ayrıntılı olarak tanıtılmıştır.

Bu gelişimde Liriya'yla birlikte odasında oturuyorduk. Her şey düzenli ve yerli yerindeydi. Yatağına bitişik küçük konsolun üzerinde ilaçları duruyordu. Su bardağı tersine kapatılmıştı. Küçük bir kâğıda sanlı diş fırçası ile diş macunu bardağın yanına konulmuştu. Yatağın yanında duran tahta sandalyenin üzerine dirseği aşınmış el örgüsü lacivert bir hırka asılıydı. Yer ve duvarlar taş yapıya özgü bir grilik ve serinlik taşıyordu. Demir korkuluklarla dıştan korunmuş tahta pencerenin boyaları yer yer aşınmıştı. Karyolanın başucundaki duvara oğlu Radomar'ın eski bir fotoğrafı asmıştı.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Age., s. 94.

¹⁹⁸ Age., s. 116.

¹⁹⁹ Age., ss. 171-172.

Kapalı mekânlar arasında sayabileceğimiz bir diğer mekânda tatil sırasında Deryaların kaldıkları oteldir. Dört katlı, yaklaşık elli yataklı, eşsiz güzellikte bir plaja sahip olan, ormanın eteğinde yer alan bir yerdir. Otelin bütün odaları denizi görür şekilde düzenlenmişti. Bu otelin sahibi karı koca olan yaşlı bir çifti.

Konakladığımız otel dört katlı ve yaklaşık elli yataklı şirin bir yerdi. Önünde denize doğru tahtalar üzerinde yükselen restoran ile gümüşü kumların kapladığı eşsiz güzellikteki plaj uzanıyordu. Sahilde müşterileri için düzenlenmiş güneşlik ile duş ve kabinler etrafa özenle serpiştirilmişti. Ormanın eteğinde ki gölgelerin başladığı yere konulan çam ağacından yapılmış vernikle parlemiş tahta banklar vardı.²⁰⁰

1.3.5.2. Açık Mekânlar

Geniş mekân olarak kullanılan Priştine ve tren istasyonu açık mekânlar arasında sayılabilir. Derya, buraya Liriya'yı bulmak için elinde tek ipucu vardır. Liriya'nın kocası Priştine Üniversitesi Kütüphanesi'nde memurdur.

Şehre indiğimde kendimi, biraz önce rüzgârın önünden çılgık çılgığa kaçmaya çalışan kırlangıçlardan biri gibi yapayalnız ve yabancı hissettim. Her yeni yer ve her yeni değişiklik bende yalnızlık duygusunu ve korkuyu var ediyordu. İçimde Liriya'ya yönelik sönmeyen özleme karşın ayaklarım hep geri geri gidiyordu.²⁰¹

Geniş mekânlardan biri de Ohri kentidir. Derya, Piriştine'de Liriya'ya ulaşamayınca onlarla daha önce tatil yaptıkları Ohri kentine ikinci durağı olarak gelir. Bu sefer Ohri Derya'nın gözüne hiçte güzel gelmez. Yazın sıcaklığı yerini soğuk, somurtkan bir kimliğe bırakmıştır. Şehirde melankolik bir hava vardır. Şehir Derya'nın gözüne sevimsiz görünür. Derya, Jelena'yla burada tanışır. Ohri ona Liriya'ya yönelik bir ipucu sunamasa da Jelena'yı sunmuş olur. Derya, Jelena'yla tanışıp onun verdiği ve Struga kentinde bulunan adrese gidene kadar Ohi'de Liriya'nın izini sürer.

Şehrin iki köşesini tıpkı birer muhafız gibi koruyan sevimsiz ama güven verici bir görkemle yükselen kilise ile caminin dışındaki tüm binalar, gölün ve küçük meydanın etrafına aynı düzenlilikte serpiştirilmişti. Bütün sokaklar küçük meydana açılıyordu. Meydanı boydan boya birkaç kez adımlarken, bakışlarım yukarıdan aşağı doğru inen dar sokaklarla, hayat belirtilerinin varlığını hatırlatan hareketli pencere camlarındaki gölgelere takılmıştı. Melankolinin gözlerimde biriktirdiği uyku dolu yorgunluğu silmek için, yüzümü meydanın kıyısında duran tarihi çeşmenin soğuk sularında yıkadım. İçimdeki yangını azaltmak içinse, doya doya su içtim.²⁰²

²⁰⁰ Age., s. 88.

²⁰¹ Age., s. 21.

²⁰² Age., s. 88.

Ohri kenti ve gölü yaz aylarının turizm kenti olduğundan yazın bitmesiyle beraber kente hüzünlü bir yalnızlık çökmüştür. Sokaklar ve caddeler bomboştur. Şehir adeta sessizce yazı beklemeye koyulmuştur.

Uyandığımda gece olmuştu. Bir şeyler atıştırmak ve oda için gerekli ihtiyaçları temin etmek için dışarı çıktım. Serin bir rüzgârın eşliğinde meydanı ve uzayıp giden caddeyi boydan boya geçtim. Yaz sonrasında her sahil kasabasında görülen terkedilişin izleri burada da seçiliyordu. Bir yığın hediyeelik eşya satan dükkân, cafe, çay bahçesi, lokanta, kuruyemişi vs. kepenklerini yaza kadar açılmamak üzere aşağıya çekmişlerdi. Sanki şehir, yazın geri almak koşuluyla ruhunu geçici olarak terk etmişti. Ya da daha büyük sevinçlerle yazın geri dönüşünü kutlamak için gecenin uzantısında iri bir nokta gibi görünen gölün sazlıklarının arasına gizlenmişti. Ay beyaz gramofon kâğıdından bir fener gibi gökyüzünde asılı duruyor, gümüş rengi bakışlarını gölün bağrına sunuyordu. Ay yaşamı çağrıştıran birkaç temel belirtiden biriydi. Sokaklar karanlık ve ıssızdı. Pencereelerde aralıklarla yansıyan ışıklar göze çarpıyordu. Yaşamlar, kapalı perdeler arkasına gizlenmiş gibiydi...²⁰³

Açık mekânlardan biri de geniş mekân olarak adlandırdığımız Struga kentidir. Üçüncü olarak karşımıza çıkan geniş mekân Struga'da Jelena, Liriya ve oğlu yaşamaktadır. Bu kente Derya Jelena'nın bıraktığı adres üzerine gelir. Genel olarak şehrin yapısından çok fazla bahsedilmez. Jelena'nın evinden özellikle Struga kentinin ve nehrinin genel bir görüntüsü çizilir.

Liriya, Derya, Jelena ve Radomar'ın birlikte tatile gittikleri sahil kasabası da açık mekânlar arsında yer alır. Makedonya bölgesinin İtalya sınırına yakın bir yerinde bulunur. Doğa harikası bir koya sahip olan bu kasaba aynen Ohri gibi yazın dolup taşan kış vaktinde pek kalabalık olamayan bir yerdir. Koyunun ve doğasının güzelliğinin dışında ayrıntılı olarak kasaba tanıtılmamıştır.

Açık mekânlar arsında yer alan bir diğer yer ise Derya'nın zamanını geçirdiği Priştine mezarlığıdır. Derya, Liriya'nın mezarının bulunduğunu sandığı bu yerde günlerce mezar başında durup gözyaşı döker. Daha sonra o mezarın Akrep Komiser' den Liriya'nın olmadığını öğrenince mezarlığa gitmekten vazgeçer.

Genel olarak bakıldığında kapalı mekânların ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir. Sayıca mekânlar fazla olsa da onlara kahramanların özelliklerini, psikolojilerini yansıtmaya gibi bir durum söz konusu değildir. Olayların geçtiği mekânlar olarak kullanılmıştır daha çok.

²⁰³ Age., s. 94.

1.3.6. Zaman

Romanda zaman olarak net bir şey söylemek mümkün değildir. Şu yıllarda geçmiştir diye belirlemek zordur. Zaman genel olarak kullanılmıştır. Sonbahar, yaz, kış gibi zamanı belirten sözcüklerin yanında sabah, öğle üzeri, akşam vakti gibi daha net zaman kavramları kullanılmıştır.

Zaman, romanda bir süreç olarak ele alınmıştır. Bu süreç Derya'nın Liriya'yı aradığı bir yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Derya, bir sonbahar günü tren yolculuğuna başlar, yazın son günlerini yaşadığı zaman diliminde de Liriya'yı kaybeder. Ve böylece Liriya'yı arama serüveni hemen hemen bir yıl sürmüştür.

Romanda anlatılan olaylar bir yıl sürer ancak geriye dönüşlerle zaman zaman bu bir yıllık zaman diliminin dışına çıkmış da olur. Geriye dönüşlerle Derya'nın geçmiş yaşantısı ile ilgili bilgiler verilir. Derya'nın, ailesiyle birlikte Ankara'ya gelişleri 1960 darbesinin izlerinin devam ettiği günlere rastlıyordu. Ardından da Derya 12 Mart askeri müdahalesinin kurbanları oluyordu. Aşağıdaki cümleler zaman olarak geriye dönüşün işaretleridir.

1960 ihtilalinin ateşinin yanmaya devam ettiği günlerdi. Gazeteler üzerinde sansür bütün dehşetiyle devam ediyordu.²⁰⁴

Yıllar sonra 12 Mart askeri darbesinin sinekleri bizler olduk. Düşüncelerimizden dolayı işkence odalarına doldurulunca, bizim de kanatlarımızı kopardılar. Çünkü bizler birer karasinek olarak uyuyan halkın yağına konmuş ve onları yıllar süren derin uykularından uyandırmıştık.²⁰⁵

Roman bir sonbahar akşamında tren yolculuğuyla başlar. Zaman olarak sonbahar verilmiştir. Ancak bu mevsimin hangi yıla denk geldiği bilinmemektedir.

Tren, 'Teninden güneş geçen kadın' in ülkesine doğru hızla yol alıyordu. Gecenin sessizliğinde köylerin eteklerinde yanan şenlik ateşlerinden başka hiçbir yaşam belirtisi gözüküyordu. Kompartıman camına dayalı yüzüm yaklaşan sonbaharın ayaza dönüşen gecesinde üşümesine karşı, hareketsiz bir şekilde duruyordum.²⁰⁶

²⁰⁴ Age., s. 16.

²⁰⁵ Age., s. 18.

²⁰⁶ Age., s. 9.

Sabah güneşinin canlı ışıkları ve sonbaharın nemli kokuları açık bırakılmış kompartımanın camından içeriye süzülürken istemeye istemeye göz kapaklarımı aralamaya çalışıyorum.²⁰⁷

Derya, bir sabah vakti, sabahın altısında Priştine tren garına iner. Tren yolculuğuna gece vakti başlamış sabah sonlandırmıştır. Zaman olarak yarım günlük bir zaman dilimi geçmiştir.

Öncesiz ve sonrasız bir alacakaranlığın hâkim olduğu ama bize hiç yabancı gelmeyen bir sabah serinliğinde Pristine’de trenden indim. Kış manzarasında görmeye alıştığımız oraya buraya serpiştirilmiş birkaç insan gölgesinden başka bir şey görünmüyordu ortalıkta. Demiryolu önü çitle kesilmiş bir noktada son buluyormuşçasına sevimli bir kıvrımla kuzeye dönüyordu. İstasyonun tavanına asılı duran saat, sabahın altısını gösteriyordu.²⁰⁸

Derya, kütüphanede bulunduğu ve Mirovel olduğunu sandığı kişiyi takibi sırasında yağmurdan sırlıslıklam olur. Ve kaldığı otele gelince bir gün boyunca kendinden habersiz yatar. Daha sonra hasta haliyle yine takip işini sürdürünce bu sefer daha çok hastalanır. Ve bir hafta kendinde olmadan otel odasında yatar. Zaman olarak bu hastalığı süresince yedi sekiz gün otelde geçirmiş olur.

Hastalık dönemini otel kâtibinin çağırdığı doktor kontrolünde geçirdim. Kâtibin ifadesine göre bir haftadır hasta yatağında yatıyordum. Bu süre boyunca Doktor her gün düzenli şekilde gelmiş ve düzenli şekilde de iğnelerimi yapmıştı. Bilinç- dışı yaşadıklarım ve zamanın önünde sürüklediği şeyler benim dışımda gelişmişti. Boşa giden bu zaman diliminin sonunda vicdan azabının beslediği manevi ezikliğin acısından çok her geçen gün yitirilen ümidin düşlerimde yaptığı tahribatın uzantılar beni kahrediyordu. Akıp gitmiş zamanın, geleceğe bu denli direnmesini bir türlü anlayamıyordum. Oysa ben, geçmişim çoktan geride bırakmışım.²⁰⁹

Kullanılan zaman ifadelerinden biri de öğle vakti, öğle üzeri gibi ifadelerdir. Bu ifadeler de mevsimsel zaman dilimlerine göre dar kapsamlı bir zaman dilimini ifade etseler de romanda kesin bir zaman anlamı yoktur. Hangi günde hangi ayda olduğu belli değildir.

Yaşamın sonunun ve ölümün başlangıcının vitrini olan mezarlığa gitmek üzere öğle üzeri yola çıktım. Bir öğle üzeri, eski model bir otobüsle Ohri’ye gitmek üzere yola çıktığımda bu tür duygularla yüklüydüm.²¹⁰

Gece de net bir zaman ifade etmemekle birlikte kullanılan zaman dilimlerinden biridir. Derya, gece tren yolculuğuna başlar. Gece geç vakitlere

²⁰⁷ Age., s. 15.

²⁰⁸ Age., s. 20.

²⁰⁹ Age., s. 29.

²¹⁰ Age., s. 34,87.

kadar otele veya kaldığı yerlere gelmeden sokaklarda zaman geçirir arkadaşlarıyla.

Bütün gün, güneş varlığını yitirip; gecenin onu bir dost gibi sessizce bağrına bastığı geç saatlere kadar mezarının başında ağladım.²¹¹

O gece ve daha sonraki gecelerde, odadaki tek yatak olan tahta karyolada birlikte yattık.²¹²

Jelena'nın gitmesinden sonra Derya, Ohri kentinde iki aylık bir süre geçirir. Derya, bununla birlikte Ohri'de birkaç aylık bir zaman dilimi geçirmiştir.

Jelena'nın gidişinden sonra kaldığım iki aylık süre bile, yeni ümit ışıkları yakmaya yetmedi.²¹³

Yedinci bölüme kadar mevsim sonbahar ve kışdır. Kış mevsiminin ilk karı sekizinci bölümde düşmüş olur. Daha sonra dokuzuncu bölümden itibaren kış hükmünü yitirmeye başlar ve artık ilkbaharla birlikte tomurcuklar çatlama başlar. On birinci bölüm Temmuz ayında geçmektedir. Ve son bölümde de artık yazın son günleri yaşanmaktadır.

Sonuç olarak baktığımızda genel mevsim, ay, öğle üzeri, gece gibi genel zaman dilimleri kullanılmıştır. Dar anlamda bir zaman kavramından bahsetmek mümkün değildir. Roman bir sonbahar gecesini başlar ve yazın son günlerini yaşadığı artık günlerin sonbahara döndüğü bir günün gecesinde de biter.

²¹¹ Age., s. 38.

²¹² Age., s. 118.

²¹³ Age., s. 114.

1.4. BÜYÜK ÖLÜLER MEYDANI

Veysel Dikmen, “*Büyük Ölüler Meydanı*” adlı romanını 2001-2005 döneminde yazmıştır. Eserini, çocukları Çağdaş ve Gözde’ye armağan etmiştir.²¹⁴ Kitap, Cem Yayınevi tarafından çıkarılmıştır. Romanı incelemek için kullandığımız nüsha, Mart 2006’da basılmıştır. Eser, 343 sayfa, dört ana bölüm ve bunların içindeki kısımlardan meydana gelmektedir. Birinci bölüm, kendi içinde üç, ikinci bölüm on iki, üçüncü bölüm on üç, dördüncü ana bölümde kendi içinde on iki kısma ayrılmıştır.

Dikmen, kendi söylemiyle romancılığının ikinci kısmını oluşturan dönemde daha çok tarihi konuları ve şahsiyetleri romanlarında işlemiştir. İnsanın iç dünyasını ele alan ilk romanlarında olduğu gibi tarihi romanlarını da bir üçleme şeklinde yazmayı düşünmektedir. Bu üçlemenin ilk kitabı olarak “*Büyük Ölüler Meydanı*” yer alırken, ikinci kitap olarak “*Kayıp Ruhlar Cenneti*” yazarın kaleminden çıkmıştır. Üçlemenin üçüncü kitabı ise yazar tarafından üzerinde çalışılmaktadır.

“*Büyük Ölüler Meydanı*”, okuyucuya sunulduğu andan itibaren ilgi çekmiş önemli bir eser olarak Türk edebiyatı sahnesinde yerini almıştır. Bu önemli yapıt, İttihat ve Terakki’nin²¹⁵ tarihini roman biçiminde okuyucuya sunmuştur. Bu romanda yazar, Osmanlı İmparatorluğu’nun son günlerini, özellikle de İkinci Meşrutiyet dönemini konu almıştır. Yazar, romanını yazarken gerçek tarihten yararlanmış, ancak tarihi romanlaştırarak okuyucunun beğenisine sunmuştur.

²¹⁴ Veysel Dikmen, *Büyük Ölüler Meydanı*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2006, s. 4.

²¹⁵ Türk siyasi tarihinde 1908–1918 yılları arasına damgasını vuran fakat o dönem yaratmış olduğu siyasal etkiyi bugün dahi hissettiren Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin kuruluşu, Fransız İhtilali’nin yüzüncü yıldönümü olan 1889’dur. Mekteb-i Tıbbiye öğrencilerinin Abdülhamid istibdadına karşı kurdukları gizli cemiyetin orijinini 1865 yılında kurucuları arasında Ziya ve Namık Kemal Beylerin de bulunduğu “İttifak-ı Hamiyet” adlı gizli örgüte kadar götürebiliriz. Bu örgütün hemen akabinde 1867 yılında Mısır Prensi Mustafa Fazıl Paşa’nın Paris’te “Genç Türkiye Partisi” adı altında kurduğu örgüt, Namık Kemal, Ziya Bey ve Ali Suavi’nin katılımıyla “Yeni Osmanlılar Cemiyeti” adını aldı. Detaylı bilgi için bkz. Satılmış GÖKBAYIR, Gizli Bir Cemiyetten İktidara: Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin 1908 Seçimleri Siyasi Programı, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 3(1): 61-96. http://sbedergi.karatekin.edu.tr/Makaleler/52616013_61-96.pdf, [10/05/2015].

“*Büyük Ölüler Meydanı*” ile ilgili bir tanıtım yazısında Cansel Fırat kitap hakkındaki düşüncelerini şu şekilde dile getirir:

Veysel Dikmen, “*Büyük Ölüler Meydanı*” adlı belgesel romanında, İttihat ve Terakki dönemin tarihsel süreç içerisinde ve tüm yönleriyle romanlaştırmıştır. Bu güne dek hep İttihatçıları bir yönüyle ya da bir kesitiyle tanıma fırsatını bulmuştuk. Oysa “*Büyük Ölüler Meydanı*” nda İttihat ve Terakki’yi her açıdan tanıma olanağı buluyoruz. O dönemi gözlemlerken, o döneme damgasını vurmuş kişilikleri gözlemlerken tarafsız, objektif ve gerçekçi bir yaklaşımla tanıma fırsatı buluyoruz. O döneme ait olaylar günahıyla sevabıyla ortaya konulurken, Talat Paşa, Enver Paşa, Cemal Paşa gibi kahramanlar tarihi kişiliklerin ötesinde somut birer roman kahramanı olarak karşımıza çıkmaktadırlar. ‘*Büyük Ölüler Meydanı*’, İttihat ve Terakki tarihini roman tadında okumanın keyfini sunuyor bizlere.²¹⁶

Roman için bir dönemin romanıdır. İttihat ve Terakki döneminin bilinen ancak dile getirilmeyen yanlarının yakından tanınmasını sağlayan bir romandır. Bu konuda Dikmen, kitabına yazmış olduğu önsözde düşüncelerini şöyle dile getirir:

Bu roman, bir dönemin romanıdır. Bu dönem, İttihat ve Terakki dönemidir. Romanda geçen olaylar, gerçeklere ve belgelere dayanmaktadır. Romanın kahramanları da gerçek kahramanlardır: Talat Paşa, Enver Paşa, Cemal Paşa gibi ...

Bu romanın yazımında yüzlerce eser ve belgelerden yararlanılmıştır. Ancak, o eser ve belgeleri burada tek tek belirtmek olanaksız olup; o eser ve belge sahiplerine katkılarından dolayı teşekkür ediyor, sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Bugünü anlamak; geçmişi bilmekten geçer. Bugün yaşadıklarımız; geçmişin bize bıraktığı miraslardır. Yarını yaratacak olanlar ise, bu mirasa nasıl sahip çıkılacağını bilenlerdir. Geleceğin aydınlığı; cesur yüreklerle ve aydın kafalarla yaratılır.

Yeni darbeleri, yeni umutsuzlukları, yeni acılan, yeni hayal kırıklıklarını, yeni zulümleri, yeni siyasi cinayetleri, yeni döneklilikleri, yeni alçaklıkları yaşamak istemiyorsak; o gizemli İttihat ve Terakki dönemini gerçek yüzüyle yakından tanımamız gerektiğine inanıyorum...²¹⁷

Veysel Dikmen, ülkeye savaşlar, darbeler, saray entrikaları, umutsuzluklar, acılar, hayal kırıklıkları, zulümler, siyasi cinayetler, döneklilikler alçaklıklar, yolsuzluklar, açlıklar, rüşvetler dolu bir tarih bırakan bu dönemi “İttihat ve Terakkinin Romanı” alt başlığıyla sunduğu “*Büyük Ölüler Meydanı*” nda ele alıyor. Aynı konuyu işleyen onlarca roman arasında “*Büyük Ölüler Meydanı*” özgün kılan birçok yanın varlığı Veysel Dikmen’in romancı kimliğinin dayattığı bir gerçeklik yargısından kuşku duymayı önüyor. Dikmen’in İkinci Meşrutiyet öncesinden başlayıp 31 Mart’ı, Balkan Savaşlarını, Birinci Dünya Savaşını, Çanakkale’yi, Sarıkamış’ı, Mondros Mütarekesi’ni ve İstanbul’un işgali ile süren dönemi, yani Osmanlı’nın son yılları ile Kurtuluş Savaşına gidilen dönemin kimi olanlarını. İkinci Abdülhamid’i, dönemin etkili siyasal partisi İttihat ve Terakki’yi ve onun önderleri olan Enver, Talat, Cemal Paşaları ele alırken duygularına dayanmaması, dönemle ilgili tarihsel gerçekleri ve çeşitli belgeleri romana yedirerek gerçekliği aktarmayı başarması, yorumlarını kahramanların kendilerinin sözlerinden çıkarması romanın özgün yanlarından yalnızca birisini oluştururken, romanın asıl kahramanlarının döneme damgasını

²¹⁶ Cansel Fırat, *Veysel Dikmen’in “Büyük Ölüler Meydanı”*, Dünya Kitap, Mayıs 2006, sayı:175, s.13.

²¹⁷ Veysel Dikmen, *Büyük Ölüler Meydanı*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2006, s. 5.

vuran Enver, Talat, Cemal Paşalar olması ise, romanın bu anlamdaki az sayıda örnekten biri ve iddialı, cesur bir roman olmasını sağlıyor.²¹⁸

Roman, İttihat ve Terakki döneminin gerçek yüzünün ayrıntılarıyla; gerçek kahramanlarıyla²¹⁹ ortaya konduğu tarihi bir yapıttır. Yazar, romanı oluştururken önsözde de belirttiği gibi birçok kaynaktan beslenmiş ancak bu tarihi bilgileri roman gerçekliği içinde başarıyla eritmiştir. Bu kadar araştırma sonucunda oluşturulan romanı incelerken olay örgüsünü biraz uzun tuttuk. Özellikle olayların iç içe geçmiş bir şekilde anlatılması, olaylar ve kişiler arasındaki ilişkilerin bölümler arasında devam etmesi ayrıntılı ve uzun bir olay örgüsünün oluşmasını sağladı.

²¹⁸ Öner Yağcı, *Büyük Ölüler Meydanı*, Cumhuriyet Kitap, Nisan 2006, sayı: 845, s.28.

²¹⁹ İttihat ve Terakki'nin başkanı, Edirne Posta İdaresi'nde memur olan Talât Bey'di (sonra Talat Paşa). Diğer ileri gelenler arasında Ahmet Rıza, Enver Paşa, Cemal Paşa, Dr. Nâzım ve Ziya Gökalp gibi asker ve sivil kişiler vardı. Daha sonra bu isimlerden bazıları ülkeyi çöküşe götürünce Mondros Mütarekesi sonrası ülkeyi terk ederler.

1.4.1. Olay Örgüsü

Birinci kısım, Abdülhamid'in analığının evine gitmesiyle başlar. Abdülhamid, sıkıntılı günlerinde Maslak'taki analığı Perestu Kadın'ın evine gider. Anne ve babasının ölümünden sonra, onlardan kalan boşluğu analığı ile tamamlardı.

Annesi gibi babası Abdülmecid de veremden ölür. Baba Abdülmecid de kanını alkol ve kadınla ıslatanlardandır. Haremdeki kadınlara yüz çevirip Galata ve Beyoğlu'ndaki kötü kadınlara yüz verir. Kadın ve içki, babasının hayatını bitirir. Bunu gören Abdülhamid, zamanını lisan öğrenerek, spor yaparak, temiz havada gezerek geçirir.

Ağabeyi Murat da babasıyla aynı yolda gider. Amca Abdülaziz, kendi oğlu Yusuf İzzettin'i, Murat'ın yerine geçirme hevesinde olduğundan Murat'ı içki ve kadına alıştıırır. Murat, tahta geçmezse sıranın kendine geleceğini bilen Abdülhamid, bu duruma içten içe sinir olur.

Perestu Kadın, atlı arabanın sesini duyunca Abdülhamid'i yolda karşılar. Abdülhamid, ona endişelerinden bahseder. Perestu Kadın da ona ne Murat'tan yana ne de amcası Abdülaziz'den yana olmamasını söyler. Ayrıca bu devletin derin bir haberleşme ağıyla yönetilebileceğini beynine yavaş yavaş kazıyarak, Abdülhamid'in ileride kuracağı hafiye teşkilatının tohumlarını atar.

İkinci kısımda, Abdülhamid Yıldız Köşkü'nün penceresinden Marmara'nın mavi sularına bakarken, anılarına dalıp gider. Başta Valide Sultan, akli dengesini yitirmiş olan Murat, masonların ustası Skaliyeri, Ali Suavi, Ahmet Rıza gibi Jön Türk²²⁰ bozuntusu gazeteciler elma kurtçukları gibi saltanatı kemirmeye çalışırlar.

²²⁰ Jön Türkler: Osmanlı Devleti içinde 19. yüzyılın ikinci yarısında Meşrutî bir temele dayalı bir sistem kurmak, Kanun-i Esasi ilanıyla da serbest seçimlere gitmek ve böylece oluşturulacak meclise, ülke geleceğini teslim etmek gibi fikirlerle yola çıkan, hedef olarak batı örnekliliğini seçen Osmanlı aydınlarının ortak adıdır. Bu isim ilk olarak Mustafa Fazıl Paşa'nın yayınladığı bir arızada kullanılmış ve sonradan Namık Kemal ve Ali Suavi tarafından Yeni Osmanlılar karşılığı olarak benimsenmiştir. Ayrıca, I. ve II. Meşrutiyet dönemlerinde de bütün ihtilalciler için bu isim kullanılmıştır.

Abdülhamid, artık abisinin hastalığı nedeniyle belli bir süreliğine tahta geçer. Onu tahta geçiren Mithat Paşa, Murat iyileşince tekrar onun tahta geçmesi garantisıyla Abdülhamid'i tahta çıkarır. Abdülhamid, böyle bir hatayı nasıl yaptığını, böyle bir belgeyi nasıl imzaladığını düşünüp durur. Abdülaziz, Murat'a inanmanın ve güvenmenin cezasını çeker. Mason doktorlar da Abdülaziz'e intihar, Murat'a da sağlam raporu vermekten çekinmezler.

Abdülaziz'in ölümü, Mithat Paşa'ya göre kesinlikle intihardı. Çünkü İngiliz desteği ve masonlarla beraber tahtan indirdiği bir padişah için başka bir şey düşünemez.

Murat'ın ise günlerce gözüne uyku girmez. Saltanatının kanlı bir taht üzerine oturduğunu bilir. Söz vermesine rağmen amcasını koruyamaz, onun ölümüne mani olamaz. Bu düşünce günlerdir kafasından çıkmaz. Murat: "Halkım benden hoşnut değil! Halkım benden nefret ediyor! Her yanım kinle çevrili. Osmanlı'nın sultanını bile koruyamadım. Eski bir sultanı bile koruyamayan bir padişahın, Osmanlı mülkünü koruyacağına bu halk nasıl inanır."²²¹ diye kendini yiyip bitirir.

Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Hanım, oğluna tıraş olması için verdiği makasla intihar etmesi yüzünden kendini olaydan sorumlu tutar, bu olaydan dolayı kanlı gözyaşları döker. Murat'ın da sağlık sorunları yüzünden tahtan indirilmesi sonucu Mithat Paşa, Namık Kemal ve Ziya Paşa gibi birinci meşrutiyetçiler Abdülhamit'in tahta çıkması için iki şart sunuyordu: Birincisi iyileşmesi halinde Murat'ın tekrar tahta dönmesi, ikincisi ise Kanuni Esasi'yi ilan etmesidir. Abdülhamid, istemeye istemeye bu taaddüttü imzalar. Sıra anayasayı ilan etmeye sıra gelince 23 Aralık 1976'da anayasayı ilan eder. Ancak bu anayasa, hak ve özgürlükleri halka değil padişaha tanır. Bu anayasaya karşı olan birçok kişi protestolara başlar. Bu durumu fırsat bilen Abdülhamid, anayasanın yüz on üçüncü maddesine dayanarak meclisi kapatır.

Ağabeyi Murat'ın üç ay üç gün süren saltanatından ve tedavisi mümkün olmayan hastalığından dolayı Murat kâbusundan kurtulan Abdülhamid,

²²¹ Veysel Dikmen, *Büyük Ölümler Meydanı*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2006, s. 19.

anayasanın yüz on üçüncü maddesine dayanarak Mithat Paşa ve ekibini sürgüne gönderir. Ancak Osmanlı-Rus savaşının başlaması nedeniyle onun yurtdışında kalmasını tehlikeli gören Abdülhamid, ailesiyle beraber Mithat Paşa'yı Girit'e yerleştirir. Daha sonra Suriye valiliğine, ardından da sular durulunca İzmir valiliğine atar.

Abdülhamid, 1881 yılında amcası Abdülaziz'in cinayetinin doğrudan ve dolaylı bütün suçlularının yargılanmasını isteyince Mithat Paşa küplere biner. Tutuklanacağını anlayınca da Fransız konsolosluğuna sığınır. Ancak iki saat önce İzmir valisi olduğu için önünde eğilenler, şimdi onu kapı dışarı eder. Bu durumda Mithat Paşa, teslim olmaktan başka bir çare olmadığını anlar. Teslim olunca İstanbul'da Malta Köşkü'ne kapatılır. Abdülhamid'i en çok şaşırtan şey, Mithat düşmanı olan eniştesi Mahmut Celaleddin Paşa'nın onunla işbirliği yapmasıdır. Yargılama sonucu her ikisi de idama mahkûm edilir. Abdülhamid, onun ölümünün kendisine karşı uluslararası bir kin kazandıracığı nedeniyle cezalarını ömür boyu hapse çevirip Taif'e sürer. Onları boğdurttuğunda ise onlarla ilgilenecek hiçbir ülke kalmaz. Abdülhamid, onları boğdurttuğunu gizlemek için Hicaz valisinden gelen telgrafta Mithat Paşa'nın çibandan, eniştesinin ise kalp krizinden öldüğünü haber verir.

Abdülhamid, Sadrazam Ahmet Vefik Paşa'nın önerisiyle Meclis-i Mebusan'ı tatil eder. Bu tatil tam otuz yıl sürer. Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler, bu baskı rejimiyle tam otuz yıl savaşmak zorunda kalır.

Birinci bölümün üçüncü kısmında, Sadrazam Küçük Said Paşa, padişahın önüne İngiliz elçisinden gelen bir rapor koyar. Bu raporda şunlar yer alır:

Rumeli'deki Jön Türkler'in, Makedonya Risorta Locası'na akın ettiklerinden, locanın onların sığınağı haline geldiğinden bahseder. Bunların başında da çakal kılıklı Emanuel Karasu'nun geldiği belirtilir.

İkinci bölümün birinci kısmı ise ıssız bir Makedonya gecesiyle başlar. Ağılın önünde köpek sanki bir yeri acıyormuşçasına havlar. Çocuk, yatağında bir süre dönüp durur. Köpeğin feryadını sessizce dinler. Dayanamayıp köpeğin yanına doğru gider. Etrafa tedirgin gözlerle bakar. Çevrede havlayan köpekler

genelde ya kasabaya yaklaşan süvari birliğini ya Makedonya çetelerini ya da İstanbul'dan görevlendirilen vergi memurunu haber verirdi. Görünürde bu durumları çağrıştıran bir durum yoktur.

Arkasından bir ayak sesi duyar. Gelen yaşlı çoban Emin Dayı'dır. O da uyuyamaz. Emin Dayı, onu, yani Osman Nihat'ı yatağına gönderir. Köpeği okşar. Bu arada da gündüz yaşananları düşünür. Yanında çobanlık yaptığı Hüseyin Avni Ağa ağırlaşır. Artık ölümün ayak sesleri duyulmaktadır.

Hüseyin Avni Ağa, henüz ellisinde yoktu. Kız kardeşinin ve yeğenin ölümüne dayanamaz, bu acı onun yüreğini kurutur Günlerce hasta yatar, kız kardeşinin ve yeğenin acısını bir türlü unutamaz.

Sınırdaki gümrük muhafaza memuru olarak çalışan eniştesi zar zor geçindirir ailesini. Onlara, Hüseyin Avni Ağa yardım etmektedir. Hüseyin Avni Ağa, tahıl ve hayvan ticaretiyle uğraşır. Balkanlardan aldığı tahıl ve hayvanları, Yahudi tüccar Sami Dey'e satar.

Kız kardeşinin kocası öldüğünde Fatma, otuz beş yaşındadır. Bekir on sekiz, esma on dört yaşındadır. Bekir'in belli bir işi yoktur. Geçici işlerde çalışır. Dayısı Hüseyin Avni Ağa'nın bulunduğu işlerde ise durmaz. Son günlerde kendini dine vermiş sık sık Kosova'daki Nakşibendi dergâhına gidip burada zikir yapar. Şeytanın insan ruhunu bozduğuna, herkesi özellikle de kadınları ahlaksızlığa sürüklediğine inanırdı. Herkesten, her şeyden hatta annesi ve kız kardeşinden bile şüphelenirdi.

Şeytan Bekir'in beynine bir şüphe düşürür. Bir gece rüyasında eve girip çıkan erkeklerle onlarla sevişen anne ve kız kardeşini görür. Bu düş zamanla şüphelerini artırır. Hayali olarak eve girip çıkan erkekler görür. Ve bir sabah annesi ve kardeşi uykudayken baltayla onları parçalar.

Hüseyin Avni Ağa, öleceğini hisseder. O dayanılmaz acı, onun içindekileri silip götürür. O huzuru ölümden görür artık. Hastalığının iyice ilerlediği bir gün karısı Ayşe'nin yanında bulunduğu zaman Emin Dayı'ya çocuklarına göz kulak olmasını; buraya geldiğinde Osman Nihat'ı Sami Dey'e vermesini ister. Onun, O.

Nihat'ı okutacağına, yetiştireceğine inanır. Oğlu Ahmet'i Berber Mustafa Nizam'ın yanına vermesini, diğer oğlu Mustafa'nın annesine ve kardeşlerine bakacağını söyler.

Karısı Ayşe'ye de çocuklarının büyüyene kadar başında durmasını, el adamının elinde çocuklarını perişan etmemesini ondan sonra ise serbest olduğunu söyler. Karısı Ayşe, bunlara itiraz etse de ölüm acısı, onun da yüreğine oturmuştur. Ve bir gece ansızın ölüm gelir.

Böylece yüzyıl önce Konya'dan Balkanlara getirilip önce Üsküp'e sonra da Tetova'ya yerleştirilen uç beylerinden Mustafa Tahir Paşa'nın sülalesinin Anadolu'da gücüne tanıklık eden H. Avni Ağa'da yaşamdan kopar.

İkinci kısım, Osman Nihat'ın Sami Dey'le birlikte gidişiyile başlar. Tren Selanik istasyonuna girerken Osman Nihat'ın gözlerinde “Yonyo Gazinosu”nun yanıp sönen neon ışıkları kalır. O, bundan sonra Selanik'i hep bu ışıklarla hatırlar. Evin kapısına geldiklerinde Sami Dey'le çocuk bir süre beklerler. Eşi, onun bir dostunun cenazesine gittiğini zanneder. Çocuk hiç hesapta yoktur. Karısı Cevher'in de bu çocuğu seveceğini, çocuklarını kaybettikten sonra başka çocuklarının olmadığını ve yeni bir çocukta evlat edinmeye cesareti kendilerinde bulamadıklarını düşünür. Sami Dey, bir yolunu bulup çocuğun başından geçenleri karısına anlatır.

Osman Nihat, Fransızca ve Türkçe ders veren “Fevziye” mektebinde okula başlar. Sami Dey'in yeğeni Yasemin'de “Terakki” mektebine gider. Osman ve Yasemin, ayrı okullara gitmelerine karşın aynı mahallede otururlar. Sabahları okula varmadan sahile iner, gelen büyük gemileri ve balıkçıları izleyerek okula giderler. Osman da Yasemin de bir gün bu gemilere binip sadece ismini duydukları şehirlere gitmeyi düşlerler. Osman, bu gemilerle İstanbul'a gidip orada askeri harp okulunu okuyup imparatorluğun başına geçmeyi hayal ederken, Yasemin eğitime Avrupa'da devam etmeyi ister. Bu düş ve umut dolu günler durmaksızın sürüp gider; onlar ise farkına varmadan büyürler ve hızla yol ayrımına giderler.

Üçüncü kısım da yine Osman Nihat'ın hayatıyla ilgilidir. Sami Dey ve eşi Cevher, O. Nihat'ın yüreğini sevgiyle öyle bir yıkadılar ki geçmişin izleri bilinçaltından silinip koyu bir noktaya dönüşür.

Sami Dey, yaz tatillerinde deneyim kazansın ve çevresi genişlesin diye oğlunu gazeteci Fazlı Necip'in yanına verir. F. Necip, Selanik “*Yeni Asır*” gazetesi çıkarmaktadır. O da Sami Dey gibi bir dönmedir. Osmanlı birliği savunucusu, Jön Türk taraftarıdır. Din, ırk ayrımı yapmaksızın bütün Osmanlı halkı için ıslahat yapılmasını savunur.

O. Nihat, başlangıçta gelişmelerin ve düşüncelerin dışındadır. Daha çok yaptığı işle ilgilenir, gazetecilik konusunda deneyim kazanır. Ama bu arada gözünü ve kulağını açık tutar. Onun görevi günlük gazeteleri belirlenen kişilere ve adreslere ulaştırmaktır. O. Nihat, dağıtım sırasında bilmediği kapıları çalar, tanımadığı yüzlerle karşılaşır. Bu kişilerle arasında ortak bir giz vardır ama bunu çözemez. Meraktan kudurur, her şeye vakıf olmaya çalışır.

O. Nihat'ın hayatında böyle esrarı içeren bir kişi daha vardır. Önceleri onla posta dağıtıcısı olarak farklı mahallelerde karşılaşmışlarsa da pek dikkatini çekmez. Oysa Beş Çınar kahvesinde, etrafa ilgisiz şekilde kahvesiyle birlikte gazetesini okuyan bu adam onun ilgisini çekmeye başlar. Zamanla bu adam O. Nihat'ın müşterileri arasına katılır. Sonraları bu adamın Edirne'den Selanik'e bir siyasi sürgün oluşunu öğrenir. O. Nihat, Talat Bey'in “Beş Çınar” kahvesinde dönemin ünlü isimleriyle bir topluluk oluşturduğunu, ilerleyen dönemlerde de bu topluluğun kahvehaneye sığmadığını görür.

Öğlenleri yapılan sohbet toplantıları zorunlu olarak Yonyo Gazinosu'nun arka kısmında bulunan özel bölüme taşınır. Zamanla Talat Bey, Selanik'teki aydın ve ilerlemeci kesimin aranan ismi olur. Yahudi, mason ve kentin ünlü avukatı olan Emanuel Karasu da bu üç cephedeki gelişmeleri gizlice izler.

Dördüncü kısım yine Jöntürkler'in Selanik'teki faaliyetleriyle devam eder. Yonyo Gazinosu'nun gizli bölümü ateşli tartışmalara tanık olmaktadır. O. Nihat, köşelerden birinde sandalyeye oturur, konuşmaları heyecan ve ilgiyle dinler. Talat

Bey, Beş Çınar'ın bu sevimli gazete dağıtıcısı ve Osmanlı ordusunun genç subay adayını çok sever.

Talat Bey ve arkadaşlarının gücü Selanik'te her geçen gün artarken Avukat Emanuel Karasu, güç birliğini artırmak ve daha yakın ilişkiye girmek için toplantılar için yeterli olmayan Yonyo gazinosunun özel bölümü yerine onlara Şehir Kulübü'nün kapılarını açar. Bu aynı zamanda mason localarının kapılarını da aralamaya öncülük etmektedir. Ve bir akşam toplantıda E. Karasu, masonluk locasına girmesi için teklif eder. Talat Bey, eskiden beri bu sisteme hayran olduğu için tereddüt etmeden evet der.

Aynı konuşmalar bir başka yerde, bir başka zamanda Osman Nihat'la üçüncü ordunun un ihtiyacını karşılayan İtalyan aile Allatini'lerin un fabrikası müdürü Massimo Gabriele arasında geçer. O. Nihat, şaşkınlıktan ağzı bir karış açık Massimo'yu dinler. Aslında bu konuşmalar daha önceden hazırlanmış bir senaryonun uygulamasıdır. İlk teklifi baba Sami Dey, Massimo'ya yapar. Sami Dey'le ticaret yapan Massimo bu durumu olumlu karşılar ve Maon locasına girmek için gereken işlemleri kendisi yapar.

Abdülhamid, otuz yıllık anayasasız dönemi iki şeyle doldurur: “Hafiyelik” ve “Sansür”. Hafiyelik, istibdat idaresinin bekçisi; sansür ise ruhudur.

Birçok ırkın yaşadığı Selanik'te, insanların gizlenmesi kolay, hafiyelerin iz sürmesi zordur. Meraklı gözlerden kaçmanın ve gizlice heyet kurmanın kolaylığı Selanik'i Jön Türk devriminin Makedonya'daki²²² doğal merkezi yapar.

²²² Yasin Şafak, *Bosna Savaşı ve Yugoslavya'nın Parçalanması*, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s.3, http://sites.khas.edu.tr/tez/YasinSafak_izinli.pdf [08/02/2015]. Bosna Hersekliilerin de içinde yer alacağı Yugoslav kavramı Sırbo-Hırvatça'da Güney Slavları anlamına gelmektedir. Yüzyıllar öncesinde, nerdeyse 4. Yüzyıl sonlarında başlayan Slav halklarının göç dalgası bu toplumun Trakya, Makedonya, Yunanistan, Bulgaristan ve Dalmatya'ya yerleşmesiyle noktalanır. Bundan sonra çeşitli iç karışıklıkların yaşandığı bu bölge 15. ve 16. yüzyıllardan 19. yüzyıl sonuna dek dönemin iki büyük imparatorluğu arasında (Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorlukları) paylaşılır. 19. yüzyıl sonunda hızla gelişen uluslaşma süreci, Osmanlı İmparatorluğu'nun gittikçe zayıflaması ve 1877-1878'de Rusya ile yapılan savaşı kaybetmesi sonucunda Sırbistan ve Karadağ bağımsızlığını kazanacaktır. Detaylı bilgi için bkz. Yasin Şafak, *Bosna Savaşı ve Yugoslavya'nın Parçalanması*, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

Talat Bey ve O. Nihat'ın, masonluğa kabulüne ilişkin tören başlamak üzeredir. Onları mabede götürülecek kişilerle belirlenen yerde buluşup, Boulma Gianni sokağındaki mabede gidilir. Tören için gözleri bağlanır. Tören için alana götürüldüklerinde mason olma yolunda kesin kararları alındıktan sonra gözleri açılır. O. Nihat, üstat kürsüsünde babası Sami Dey'i görünce şaşlıktan dizlerinin bağı çözülür. Talat Bey'in gözüne çarpanlarsa E. Karasu, Bursalı Tahir Bey ile gazeteci Fazlı Necip'tir.

İkinci bölümün altıncı kısmı ise Hüseyin Avni Ağa'nın oğlu Mustafa Avni'nin hikâyesiyle devam eder. Makedonya'nın Tetova kasabasındaki Bektaşî Dergâhı, müritlerle tıka basa doludur. Şeyh İsmail Hakkı Horasani, gizemli sesiyle müritlerine dini öğütler vermektedir. Orada Derviş Mustafa Avni'yle konuşur.

Şeyh, Mustafa Avni'ye dönerek onunla dertleşmek istediğini söyler. İkinci Mahmut, Meclis-i Meşayih'i kurarak tekkeleri, şeyhülislamı ve müftüleri emir ve kontrolü altına alır. Oysa bu iş gönül işiydi. Allah'ın buyruğunun yerini padişahın buyruğunun alması kötüydü. Şeyhin dertli olduğu konulardan birisi de bazı şeyhlerin bu tür oyunlar içinde yer almasıdır.

Yedinci kısım ise O. Nihat ile çocukluk arkadaşı Yasemin'in Selanik Körfezi kenarındaki Otel İmperial'in restoranında buluşmalarıyla başlar. Suskun bir şekilde gölü seyrederken, gözleri gölde ama düşünceleri başka bir yerdedir. Bugün onlarda başka bir hüznün vardır. Selanik'teki eğitimleri biter. O. Nihat, askeri eğitim için Manastır'a, Yasemin ise sanat tarihi eğitimi için Fransa'ya gidecektir.

Yasemin, sırf ailesinin gönlü olsun diye Fransa'ya gidecektir. Ama onu asıl üzen şey O. Nihat'tan ayrılmasıdır. Ona uzun yıllardır söylememesine rağmen deli gibi sever onu. Aslında O. Nihat da onu sevmektedir. Ama korkuları ve tereddütleri nedeniyle kendine bile bunu itiraf edemezler.

Restoranda yemek yerken O. Nihat, Yasemin'e tek taş yüzük verir. Yasemin de onu dudaklarından öper. Böylece O. Nihat da en büyük hediyeyi almış olur. Bu hediyeler sayesinde birbirlerini unutmama sözü verirler. Bu sevgi

sarhoşluğu içinde Yasemin'in evine giderler. Yasemin, onu kollarından içeri çeker. Ve kendini ona sunar. Saatlerce sevişirler.

On beş gün sonra ayrılık vakti gelip çatar. O. Nihat, cebinden kendisine mason locasından verilen beyaz bir eldiven çıkarıp Yasemin'e verir. O beyaz eldivenin, önemli bir yerden kendisine verildiğini ve hayatınızdaki en önemli, en çok sevdiğiniz kadına verin diye söylendiğini belirtir. Hayatındaki o özel kadının kendisi olduğunu ve bu eldiveni kendisinin hak ettiğini söyler. Her ikisi de beyaz eldiven gibi temiz kalmayı söz verirler. Marsilya gemisi, limandan uzaklaşınca kadar gözleri ve ruhları birbirine takılı kalır. Böylece yedinci kısım son bulmuş olur.

Sekizinci kısım, 1902 yılının ılık bir şubat ayıyla başlar. Talat Bey ve arkadaşları, büyük bir heyecanla 4-9 Şubat tarihleri arasında Fransız akademi üyesi Lefevre Pountalis'in evinde toplanan "Birinci Jön Türk Kongresi"²²³ inden dönecek olan Dr. Nazım ile Ahmet Fazıl'ı beklerler. Tren geciktikçe onların da heyecanı artar. İstasyona giren trenin düdüğünü duyulunca çocuk gibi sevinirler.

Dr. Nazım, her zaman ki sakinliğiyle kongrenin Ahmet Rıza'nın görüşleriyle Sebahattin Bey'in savunduğu liberal görüşleri arasındaki savaşımın geçtiğini söyler. Ahmet Rıza, otoriter, devletçi ve merkezîyetçi bir Osmanlıdan

²²³ Satılmış GÖKBAYIR, *Gizli Bir Cemiyetten İktidara: Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1908 Seçimleri Siyasi Programı*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 3(1): 61-96, http://sbedergi.karatekin.edu.tr/Makaleler/52616013_61-96.pdf, [10/05/2015]. Damat Mahmut Paşa Fransa'ya geldikten sonra Jön Türk hareketiyle ilgilenmeye başlamış ve gazetelere liberal düşüncelerini içeren beyanlarda bulunmuştur. Paşa'nın bu tutumu hem İstanbul'da hem de yurt dışında etkinliğini kaybeden ve hatta giderek dağılan Jön Türklere yeniden hareketlilik kazandırmıştır. Davanın önderliğine soyunan baba ve oğullar, amaçlarını gerçekleştirmek adına bir Jön Türk kongresi düzenlemeye karar verirler. Ne var ki Damat Mahmut Paşa kısa bir süre sonra hastalanmış ve görevlerini oğullarına devretmişti. Prens Sabahattin²⁴ ve kardeşi Lütfullah tarafından Osmanlı vatandaşlarına genel bir çağrı yapılmış ve 4-9 Şubat 1902'de Paris'te ilk defa "Osmanlı Liberalleri Kongresi" toplanmıştı... Kongreye katılan 47 delege (Türk, Arap, Rum, Kürt, Ermeni, Arnavut, Çerkez, Musevi) Prens Sabahattin'i başkan olarak seçti... Azınlıkların sadece istibdattan kurtulmak gibi bir düşünceyle ifade etmediği ve art niyetli olan bu görüşe Ahmet Rıza Bey ve arkadaşları (Dr. Nazım, Yusuf Akçura) karşı çıktığı için ilk Jön Türk kongresi birleştirici olmak yerine ayrıştırıcı olmuştu.²⁷ Nitekim Prens Sabahattin grubu "Teşebbüs-i Şahsi ve Âdem-i Merkezîyet Cemiyeti"; Ahmet Rıza Bey grubu ise "Terakki ve İttihat Cemiyeti" olarak ayrılmış oluyordu. Bu ayrım sadece burada kalmayacak 1908 sonrası partileşme ve siyasal seçimler sürecinde de ülkenin kaderini belirleyecek şekilde kendini gösterecekti. Detaylı bilgi için bkz. Satılmış GÖKBAYIR, *Gizli Bir Cemiyetten İktidara: Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1908 Seçimleri Siyasi Programı*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 3(1): 61-96, http://sbedergi.karatekin.edu.tr/Makaleler/52616013_61-96.pdf, [10/05/2015].

yana; Sebahattin Bey ise Âdem-i Merkeziyetçi ve teşebbüs serbestliğinden yanadır.

Bu sefer Talat Bey, Ahmet Fazıl'a bu konudaki düşüncelerini sorunca o da Ahmet Rıza'nın tersine Sebahattin Bey'in düşüncesini savunur. Âdem-i Merkeziyetçiliğin devleti kurtaracağına inanır.

Talat Bey, bu karışık düşünceler içinde tedirginlik içinde etrafına bakan O. Nihat'ın gözlerine bakarak telaşlanma dercesine söze girer. Ve özet olarak bu ülkeyi kurtaracak olanın ancak ortak bir Osmanlı ruhu olduğunu savunur. Talat Bey, toplantıdakilere bu işin böyle dağınık bir şekilde olmayacağını, bir araya gelmeleri gerektiğini söyler. Bunu yapmak içinde bir cemiyetin kurulmasını şart görür. Talat Bey, cemiyetin adını bile düşünmüştür. Bu isim 'Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'dir.²²⁴

Dokuzuncu kısım yine Jön Türkler'in organize olma çabalarının sürdüğü bir dilimdir. Gazeteci Ahmet Rıza, "*Şurayı Ümmet*" ve "*Meşveret*" gazetelerinde Jön Türklerle masonlar arasındaki ilişkinin zorluğundan bahseder. Ahmet Rıza, ülke dışında Jöntürkler'in bu sıkıntılarını dile getiredursun 1906 Eylül'ünde 'Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ni kurmak için dar alanda bir araya gelen Talat Bey ve arkadaşları farklı konular üzerinde konuşurlar.

Talat Bey, padişahın hafiyeleriyle beraber, istibdat yönetimini uzun süredir devam ettirdiğini, böyle bir padişaha güvenemeyeceklerini dile getirir. Ayrıca, örgütün gizli tutulması gerektiğini, masonlarla ve komitacılarla da işbirliğinin belli bir dereceye kadar olması gerektiğini savunur. Gerekirse ilerleyen

²²⁴ Türkiye'nin yakın tarihine damgasını vurmuş olan İttihat ve Terakki Cemiyeti 1889'da Mektebi Tıbbiye-i Şahane öğrencileri tarafından 'İttihad-i Osmanî' (Osmanlı Birliği) adıyla bir düşünce kuruluşu şeklinde gizli bir teşkilat olarak kuruldu. Amacı yeniden Meşrutiyeti ilan etmek ve Osmanlı birliğini sürdürebilmektir. Teşkilat aynı yıl yurt dışındaki Osmanlı aydınları tarafından Paris'te kurulan İttihat (Osmanlı Birliği) ve Terakki (Aydınlanma; çağdaş uygarlığın eğitim ve teknik araçları ile donanarak ilerlemek) Cemiyeti ile birleşerek İttihat ve Terakki Cemiyeti adını aldı. Ancak bir siyasi güç olarak İttihat ve Terakki 1906'da Selanik'te III. Ordudaki bazı subayların girişimi ile kurulan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin 1907'de Paris'teki örgütle birleşmesi ile ortaya çıktı. Kısa bir dönem Terakki ve İttihat adıyla anılan teşkilat daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak anılmaya başladı. Detaylı bilgi için bkz. SEMİZ Yaşar, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Konya 2014, s. 217-244, <http://www.selcuk.edu.tr/turkiyat/yonetim/web/sayfa/ayrinti/19823/tr> [01/03/2015].

dönemlerde komitacılarla hesaplaşılacağını, şimdi onlara yakın olmak gerektiğini söyler. Onlarla yakın temasa geçmek içinde Mithat Şükrü'yü önerir.

Talat Bey, cemiyet yapılarının ne tamamen masonik ne de tamamen komitacı olmayacağını belirtir. İtalyan kömür işçilerinin örgütlenmesi olan 'Carbonari' ile 'masonik' yapının karma birleşimini yapma fikrini savunur.

Talat Bey, bundan sonra toplantıların Ömer Naci'nin kiraladığı evde yapılacağını ayrıca cemiyetin yemin merasiminin de orada yapılacağını söyler. Geriye bir tek alınan kararların uygulanmasını geciktirmemek için 'Heyet-i Aliye'nin seçimi kalır. Bu heyet de gizli oyla seçilir. Heyete, Talat Bey, İsmail Canpulat ve Rahmi Bey'ler seçilirler.

Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin kuruluşu Eylül 1906'dır. Örgüte ilk girenlerden biri O. Nihat'tır. Cemiyet üyeleri hummalı bir çalışmayla etraftaki gençleri cemiyete katılmaları için bilgilendirirler. Cemiyete katılacak olan isimlerden biri de O. Nihat'ın askeri okuldan harp eğitmeni olan Mehmet Cemal'dir. O. Nihat'ın cemiyete önerisiyle istihbarat araştırmasından da olumlu rapor gelince cemiyete girmesi onaylanır. Daha sonra yemin zamanı ve yeri belirlenir.

M. Cemal, akşam olmasını zorla bekler. O. Nihat, onu kendisine eşlik edecek kılavuza teslim eder. Kılavuz onu gözleri bağlı bir şekilde sokaklarda dolaştırarak cemiyet için yemin edilecek eve götürür. Kapıya gelince cemiyetin parolası kullanılır. Dışardaki adam "Muin", içerdeki adam ise "Hilâl" der ve bu şifreli kelimelerin doğru kullanımından sonra içeriden kapı açılır. Yemin merasimi başlar. M. Cemal, cemiyete kabul edilir.

Birkaç ay sonra Ömer Naci ile Hakkı Baha Bey, Talat Bey'e cemiyete girmek için Suriye'den gizlice gelen genç bir subayı önerirler. Bu subay M. Kemal'dir. O da özel bir törenle örgütün çatısı altına alınır.

Enver Bey, O. Nihat'la Manastır'daki ilk adımları beraber atarlar. Cemiyet için birçok çalışma yaparlar. Kazım Karabekir, Resneli Niyazi gibi birçok kişiyi o cemiyete alır. Balkanlarda cemiyetin etkisi bir çığ gibi büyür. Genç subaylar

cemiyete girmek için can atarlar. Ancak bu durum halk arasında böyle değildir. Halk, onları suskun ve endişeli bir şekilde seyreder.

On birinci kısım Sultan Abdülhamid’le başlar. Yıldız Sarayı’nda Cuma namazı için hazırlanan padişah, Osmanlıda yedi defa sadarete gelen Erzurumlu Küçük Said Paşa ile yanlarındaki diğer paşalara öfkeyle söylenir. Padişah Rumeli’de olanlara köpürür. Rumeli’ye para, asker, silah ne gerekirse gönderilmesini ister. Dersaadet’in cemiyetle hesaplaşma günü yaklaşırken Rumeli de farklı olaylara gebe dir.

Talat Bey, cemiyetin hücre yapılanmasını kurmak için İstanbul’a yaptığı geziden büyük bir hayal kırıklığı ile döner. Çünkü İstanbul’daki cemiyetin adamları İstanbul’da işlerin sanıldığı kadar kolay olmadığını, her tarafın hafiyelerle donatılmış durumda olduğunu bildirir. İstanbul’dan hayal kırıklığıyla dönülmesi üzerine Selanik’te bir dizi kararlar alınır. Subaylar aracılığıyla gerilla mücadelesine başlamak ve merkezi sarsmak, bir yandan da bildirilerle Kanuni Esasi’nin ilanı için çalışmalar yapma kararı alınır. 1908’in Temmuz’u eylem ayı olarak belirlendi ancak Manastır kafasına buyruk hareket edip cephanelikten aldıkları silahlarla birlikte Resneli Niyazi Bey dağa çıkar.

Talat Bey, acil bir toplantı düzenleyerek duruma el koymaları gerektiğini, disiplinin sağlanması için emirlerin tek bir merkezden verilmesi gerektiğini söyler. Cemiyete ters davranan, ikiyüzlü, cemiyete direnen kişileri yola getirmek için “Fedailer” grubunun kurulmasını önerir. Ayrıca bu grubun yaratacağı korku ortamından da cemiyete güç geleceğinden bahseder. Ve Fedailer grubuna O. Nihat ve M. Cemal’in isimlerini önerir. Cemiyetin diğer üyeleri de kendi isimlerini söylerler ve grubun çekirdek kadrosu meydana olur.

Cemiyet, ilk olarak Selanik Merkez Kumandanı Nazım Bey’in öldürülmesine karar verir. Nazım Bey, Enver Bey’in eniştesidir. Eylem günü gelip çıktığında kurulan senaryo gereği Nazım Bey’e silahlar sıkılır. Nazım Bey, yaralı olarak bu saldırıdan kurtulur. Daha sonra bu olayın şoku atılmamışken Manastır Polis Müfettişi Sami Bey vurulur. Nazım Bey’i yaralayan silahla, Sami Bey’i vuran silah aynıdır. Ancak tetiği çeken eller farklıdır. Bu sefer işi O. Nihat yapar.

Bu arada düzenlenen eylemlerden birisinde Genel Mufettiş Hüseyin Hilmi Paşa'nın kullandığı muhbir Sakıp Efendi de öldürülür. Her tarafı korku sarar. Aynı zamanda halkı bilinçlendirmek için duvarlara bildiriler asılır.

Nazım Bey, yaralı olarak geldiği İstanbul'da verdiği raporda Enver Bey'den şikâyetçi olduğunu söyler. Ancak onun cemiyete üye olup olmadığından emim değildir. Bu durumu öngören Talat Bey ve arkadaşları, Enver Bey'e Tikveş yöresinde dağa çıkmasını ve gerilla hareketini başlatması istenir. Böylece Enver Bey, Resneli Niyazi'den sonra dağa çıkan ikinci kişi olur.

On ikinci kısım yine Rumeli'nin içinde bulunduğu durumla devam eder. Genel Mufettiş Hüseyin Hilmi Paşa, saraya çektiği telgrafta Arnavutların yeni bir isyan hazırlığı içerisinde olduğu bildirilir. Aslında silahlı bir isyandan ziyade Rumeli demir yollarında çalışan Avusturyalı memurlar eşleri ve çocuklarıyla beraber, Firzovik'te piknik yapmaya karar verirler. Arnavutlar, bu grubu ülkelerini işgal edecek öncü grup olarak sanıp silahlanırlar. Ancak saray durumu bilmez.

Padişah, Şemsi Paşa'ya ulaşarak hem Arnavutlarla dostluk tazeleyin hem de Enver ve Resneli Niyazi'yi bitirin talimatı verir. Şemsi Paşa, bu emir üzerine Arnavutlardan bir fedai mangası oluşturur. Selanik üzerinden Manastır'a girer. Ancak hiçbir direnişle karşılaşmaz. Bu durum cemiyet için prestij kaybı olur.

Cemiyet bu hayal kırıklığı içindeyken O. Nihat, eski bir arkadaşı olan Şemsi Paşa'nın korumalarından Arnavut Arif'le konuşur. Ondan, Paşanın saraya dönmeden önce Manastır Merkez Camii'nde akşam namazı kılacağını öğrenir. Ve paşaya suikast düzenlemeye karar verir.

Eylem zamanı gelince Atıf Bey, eylemi gerçekleştiremez. Daha sonra postanenin olduğu sokağa gelince etrafına talimatlar yağdıran Şemsi Paşa'yı görür. Atıf, silahı cebinden çıkarıp tek kurşunla Şemsi Paşa'yı vurup oradan uzaklaşır. Az önce her şeyin yolunda olduğuna dair saraya çekilen telgrafın ardından Şemsi Paşa'nın öldüğüne dair bir telgraf daha çekilir.

Balkanlar, bu olayla çalkalanırken cemiyet bu olayı kendisine güç gösterisi olarak kullanmaya çalışır. Saraya, Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe konması için yüzlerce telgraf yağar. Sokaklarda Fethi Okyar'ın yazmış olduğu bildirimler dağıtılır. Saray, acele bir şekilde Tatar Osman Paşa'yı gönderir. Onun Manastır'a girişi görkemli olur. Ancak Resneli Niyazi ve Eyüp Sabri'nin çeteleri onu korumalarının arasından tereyağından kıl çeker gibi alıp dağa kaldırılar.

Sarayın üzerinde yaptığı etkiyi kaybetmemek için Manastır'da tek taraflı olarak Meşrutiyet ilan edilir. Ve bu telgrafla saraya bildirilir. Bu olayla Selanik, cemiyetin merkezi haline gelir. Rumeli'den gelen telgrafi padişah gereği için Meclis-i Vükela'ya gönderir. Sabaha kadar toplantı yapılmasına rağmen meclis tarafından bu duruma bir hal çaresi bulunamaz. Mecliste, vekiller meşrutiyeti ilan etmekten başka bir hal çaresi olmadığını ancak bunun padişaha iletecek bir baba yiğidin arayışı içine girerler. İkinci kâtip İzzettin Paşa, elinde bir belgeyle salona girer. Bu belge padişah'tan gelir. Padişah meşrutiyete karşı olmadığını bildirir.

24 Temmuz 1908'de meşrutiyet resmen ilan edilir. Böylece cemiyet özgürlük yolunda büyük adım atmış olur. Bu olaydan sonra cemiyet halk arasında "Cemiyet-i Mukaddesa" diye anılmaya başlar. 27 Temmuz 1908 günü Enver Bey, Selanik'e bir hürriyet kahramanı olarak döner. Asıl kahraman Resneli Niyazi Bey'se çoktan unutulur.

"Anayasa Romantiği" Mithat Paşa'nın hazırladığı anayasayı; "Hürriyet Romantiği" Jön Türkler, Yıldız Sarayı'nda oturana uygulatmak için Dersaadet'e gitmeye hazırlanırlar. Anayasa onların özgürlük simgesidir. Hayalleri, heyecanları, tutkuları vardır ama ilkeleri, programları yoktur. Onlar için hürriyet varsa gerisi kolaydır.

Üçüncü ana bölüm de Jön Türklerin İstanbul'a gelişiyle başlar. Tren Selanik'ten İstanbul'a hareket ederken düdüğünü coşkuyla öttürür. Talat ve arkadaşlarını uğurlamaya gelen halk coşku içindedir.

Oysa Talat Bey, köşesinde suskun bir şekilde oturur. Kendisiyle hesaplaşır. "Bir bilseler işimizin ne kadar zor" diye söylenir. Bir yandan da

çoşkulu kalabalığa katılmamak için kendini zor tutar. Talat Bey, sürekli düşünmektedir. Meşrutiyet'in tek başına yeterli olmayacağına inanır.

Talat ve arkadaşlarını, Sirkeci garında cemiyetin İstanbul şubesi üyeleri karşılar. Doğruca şube binasına giderler. Talat, Cavid ve Enver Bey'ler kararlaştırılan saatte Babıali'ye Sadrazam Said Paşa'nın yanına giderler. Yanında Hariciye Nazırı Tevfik Paşa vardır. Görüşmeler sonucunda sadrazamla meclis konusunda pek de anlaşamazlar. Talat Bey, cemiyete dönerken kızgın bir şekilde: "Biz, meşrutiyeti sokağa getirmişiz, saraya değil"²²⁵ der.

Oysa Talat Bey'in yanıltığı bir şey vardı. Onlar meşrutiyeti sadece Rumeli'de ilan etmişlerdir. Birkaç gün sonra cemiyetin baskısıyla Said Paşa istifa eder. Bu olay üzerine cemiyet bir bildiri yayınlarak hükümet işlerine karışmayacağını ilan eder. Onun yerine İngiliz yanlısı olan Kamil Paşa, sadrazamlığa getirilir. Bunlar olurken bir yandan da seçimler yaklaşır ortamda bir curcuna havası oluşur.

Cemiyet seçimlerden büyük bir başarıyla çıkar. Talat Bey de memleketi Edirne'den milletvekili seçilir. Muhaliflerin desteklediği Mithat Paşazade, Ali Kemal, Sadrazam Kâmil Paşa, Mizancı Murat Bey, Prens Sabahattin gibi muhalefetin ağır topları ise çok büyük bir yenilgiye uğrarlar. Bu başarıya rağmen Türk mebuslarının birçoğu gerçekten ittihatçı olmayan kimselerdir. Bunların her an muhalefete geçme ihtimali vardır. Buna azınlık milletvekilleri de eklenince İttihat ve Terakki'nin işinin ne kadar zor olacağı ortaya çıkar.

Meclis-i Mebusan, Ahmet Rızayı meclis başkanlığına, Talat Bey'i de başkan yardımcılığına seçer. Meclisin açılış gününde Sadrazam Kamil Paşa, padişah Abdülhamid'i meclise zorla getirir.

İkinci ana bölümün üçüncü kısmı ise Osmanlının içinde bulunduğu ekonomik zorluklarla başlar. Bahriye Nazırı, denize bakan odasında kaygılı bir şekilde bir aşağı bir yukarı dolaşır. Deniz Kuvvetleri için alınan erzak ve araç karşılığında; Galata bankerlerinden alınan borç senetlerinin günü dolar. Bugüne kadar iki kez vadesi uzatıldığı halde bir türlü para bulunamaz.

²²⁵ Veysel Dikmen, *Büyük Ölümler Meydanı*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2006, s. 112.

Camın kenarında oturan Lonardo ve Köçeoğlu, nazırın kaygısını anlarlar. Bankerlerden iki ay daha süre ister. Bankerler ise geçmişte yaşanmış olumsuz deneyimlerini örnek vererek endişelerini dile getirirler.

Köçeoğlu'nun Valide Han'daki bürosuna gelince büronun çok kalabalık olduğunu görürler. Bankerler bu kez aylık toplantılarını Köçeoğlu'nun bürosunda yapmaya karar verirler. Bu ayki toplantının nedeni yeni yönetimle birlikte nasıl bir politikanın sürdürüleceğine ilişkindir. Bankerler, kendi aralarında Osmanlı'nın bütün ekonomik kaynaklarını ele geçirme, onları işletme ve Duyunu Umumiye kılıfı altında Osmanlı'yı soyma planlarını bir güzel yaparlar.

Duyunu Umumiye'nin yönetimi değişir. Görev değişimi yapmak için Fransa'dan Bay Marcel Courbet gelir. Onun için boğaza nazır, yeşilliklerin içindeki yalıdan bozma, tarihi bir bina olan Duyunu Umumiye binasında Courbet adına kokteyl verilir. Kokteyl, kısa sürede konukların gelmesiyle başlar. Her biri köşede sohbet etmektedir. Eski yönetici Lavran ve Courbet, davete gelenlerin kim olduğunu süzerler. Davette Talat Bey, Enver Bey, O. Nihat gibi isimler de bulunur. Toplantıda bir ara Banker Corpi, O. Nihat'ı kolundan çekerek onunla bir şeyler konuşacağını söyler. Corpi, yıllardır Balkanlardaki 1. ve 3. Ordunun ihtiyaçlarının Yahudi dönmesi Sami Dey isimli tüccar tarafından karşılandığını ama bunun karşılığında devlete herhangi bir yararının olmadığını, tek taraflı kazanç yaptığını söyler. Bu nedenle ona ordunun ihtiyaçlarını karşılama karşılığında kazancın yüzde yirmisini partiye, yüzde onu da sizin olsun der.

O. Nihat'ı, asıl şaşırtan yapılan teklif değil babasının Yahudi dönmesi olmasıdır. Corpi'ye, teklifin kendisi için tamam olduğunu ama bu durumun partiye de sorulması gerektiğini söyler.

Banker Corpi, O. Nihat'ı M. Courbet ile tanıştırır. Bir süre sonra M. Courbet'in yanına bir bayan yaklaşır. Bu bayanı Courbet, etrafındaki misafirlerle tanıştırır. O. Nihat'a sıra geldiğinde ilk kez gözlerinin içine baktığı bu kadın tanıdık: Bu Yasemin'in yüzüdür. Adını değiştirerek Jasmin yapar. O. Nihat, bugün bir kez daha donup kalır.

Bir sabah Dâhiliye Nazırı telaşla Abdülhamid'in huzuruna çıkıp elindeki telgrafi padişaha uzatarak, padişaha yeni bir isyan haberi almış olduklarını, bu sefer Sivas'taki kadınlar şehirde kötü ekmek çıktığından dolayı sabahleyin vilayet konağının önünde toplanıp camları kırdıklarını, ayrıca un depolarını yağmaladıklarını söyler.

Sivas olayları bir anda İstanbul'a ulaşır ve halk arasında yayılır. Padişah da hükümet de bu olaylardan rahatsız olurlar. Düne kadar padişaha karşı olan olaylar hükümeti sevindirirken bu kez soruna çözüm bulması gerekenler kendileridir.

Kısım beşte farklı bir olay üzerinde durulmaktadır. İhsan Cemal, Gülhane'de bir çay bahçesinde oturmuş çayını yudumlarken geçmişini, yaşadıklarını, memleketi Tetova'yı, Balkanları düşünür. Geçmiş anıları içerisinde eski dostu Beşir Fuad, bir görünüp bir kaybolur. İhsan Cemal, Selanik'ten Manastır'a oradan da İstanbul'a uzanan maceralı ve meşakkatli yolculuktan sonra hafiyelerden kaçıp onun evine sığınır. Bundan sonra Beşir Fuad onu, hem maddi hem de manevi olarak besler. Annesi, onu babasının vasiyeti üzerine Berber Mustafa'nın yanına verir ancak o, bin bir bahane bularak bu işi öğrenmemekte diretir. En sonunda ustası bunu işten kovar. İhsan Cemal, işe devam ettiği günlerde ustasının müşterisi olan Ahmet Hüsrev'le tanışır. Hüsrev, Kavala Tütün Rejisinde ustabaşdır. Aynı zamanda da sosyalist bir sendikanın yöneticisidir. İhsan Cemal, Ahmet Hüsrev'in yanında kalır, onun koruması altında yaşar. Onu sürekli sendikanın gizli toplantılarına çağırıp, onun hızla bilinçlenmesini ister. Cemal, hızla sosyalist düşüncesine bir şeyler katar. Kavala'dayken bir gün ona Ahmet Hüsrev, yeni bir kimlik uzatır bundan sonra isminin İhsan Cemal olduğunu söyler. Babası Hüseyin Avni Ağa'nın vermiş olduğu Ahmet ismi artık değişir. İ. Cemal, B. Fuad'ı bir toplantı sırasında tanır. Ertesi gün ise onu İstanbul'a A. Hüsrev'le birlikte uğurlarlar. Böylece onu yakından tanıma fırsatı bulur. Komşu çocuğun acele çağrısı üzerine Beşir Fuad'ın Beşiktaş'taki evine geldiğinde onun bileklerini keserek intihar ettiğini öğrenir. İ. Cemal, bu manzara karşısında donup kalır. Ağlamak ister eski dostunun arkasından ama ağlayamaz.

Altıncı kısım da imparatorluğun farklı bir yönünü gözler önüne sermektedir. Ressam Süleyman Seyyid, Yıldız Sarayı'nın kapısından geri

çevrilmenin öfkelerini yaşar. Günlerce uğraşmasına, araya adamlar sokmasına, binlerce dil dökmesine rağmen Maliye Nazırı ile görüşemez. Niyeti, sadece bir iki cümle ile maaşını alamadığı, resimden de doğru dürüst para kazanamadığını söylemekti.

Yine saray kapısından çevrildiği bir gün, doğruca bir iki kadeh içip efkârını dağıtmak için Kurtuluş'taki Despina'nın meyhanesine gider. İçeri girdiğinde etraf tenhadır, pencere tarafında bir iki kişi oturmaktadır. Daha sonra bunlardan birinin Baha Tevfik, birinin ise İhsan Cemal olduğunu anlar. O da onların masasına oturup beraberce sohbet ederler.

Bu sırada kızarmış bir yüzle ve korku dolu bakışlarla Cevat usta çıkarılır. Zaptiyenin matbaayı bastığını, kitapları topladığını ve baskı için kullanılan kurşun levhaları alıp götürdüklerini söyler. Ayrıca Baha Tevfik'i sorduklarını ama bilmediğini söyler. Zaptiyelerin en kısa zamanda matbuat müdürlüğüne uğramasını belirttiklerini de Baha Tevfik'e iletir. Baha Tevfik, belli etmese de kafasına üşüşen sorular arasında dalıp gider. İ. Cemal, onun gözlerinin derinliklerinde kayboluşunu izler. "Ne yapmayı düşünüyorsun?" diye sorulunca da ne yapacağını bilmediğini söyler. Bunun üzerine İ. Cemal, Beşir Fuad'ın ölümünden sonra boş duran Beşiktaş'taki evinde saklanmasını önerir. Bu düşünce uygun görülür. Baha Tevfik artık Beşiktaş'taki bu evde saklanacaktır.

Yedinci kısım Abdülhamid'in meclis üyelerine vereceği bir yemek davetiyle başlar. Abdülhamid'in yeni seçilen milletvekillerine ve Ayan Meclisi üyelerine vereceği yemek haberi gelince Talat Bey, büyük bir heyecan duyar. Çünkü padişahı ve sadrazamı yakından tanıma fırsatı bulup, sarayın havasını koklayacaktır.

Abdülhamid, salona girince büyük bir kaynaşma olur. Onun eteğini öpmek isteyenler, ona saygılarını sunmak isteyenler birbirini ezercesine hücum ederler. Bu davranışlar Talat Bey'in yüreğinde büyük bir sızı bırakır. Daha düne kadar zulümden sinmiş, despot bir yönetime maruz kalmış üstelik meşrutiyetin vekillerinin bu davranışları karşısında kahrolur.

Sekizinci kısım İttihat ve Terakki'nin gövde gösterileriyle başlar. İttihat Terakki'nin ilk gövde gösterisi 13 Mart 1909'da ilk Türk locası olan "Vatan"²²⁶ ın kuruluşu onuruna verilen ziyafetle yapar. Bu toplantıya mason biraderler, meclis üyeleri, subaylar ve İttihatçıların ileri gelenleri katılırlar. Ve locanın Üstad-ı Muhteremi seçilen Aziz Hasan Paşa bir konuşma yapar.

Locanın açılış yemeğinden sonra O. Nihat, Beyoğlu'nun arka sokaklarında sivil kıyafetleriyle ilerler. Ermeni Agop'un işlettiği "Ararat" meyhanesine süzülür. Daha tam dolu olmayan meyhanesinde O. Nihat'ı, Agop ilk defa görür. O. Nihat, ona eski bir dostunu aradığını, isminin Abdülkadir olduğunu söyler. Havadan sudan sohbet ederlerken Abdülkadir çıkar gelir. O. Nihat'a durumların nasıl olduğunu sorar. O da ortalığın karışık olduğunu, muhaliflerin iyice azdığını, 'Paşa'nın selamı olduğunu ve Abdülkadir'in ne yapacağını bilir diye belirttiğini söyler. Ayrıca, hakkının tamamını sonra alacağını söyleyerek biraz para uzatır. 'Paşa', vakitsiz öten horozun başını kesmek gerekir diyordu. Paşa, dediği kişi de Enver Bey'dir. O. Nihat, verilen paketin içinde imzasız notta işaret edilen ismi göreceğini, işi bitirdikten sonra Enver Bey'in dayısı Halil Bey'in kendisini bulup paranın geri kalanını vereceğini söyler.

İttihat ve Terakki'ye karşı olanlara ve muhalefete gözdağı vermek için Abdülhamid'in eski yaveri ve hafiyesi olan İsmail Mahir Paşa'yı öldürürler. Bir haftaya kalmadan cemiyet ikinci gövde gösterisini yapar. Serbesti gazetesi başyazarı Hasan Fehmi²²⁷ Bey'i, köprü üzerinde güpegündüz kurşunlatırlar.

²²⁶ *Türkiye'de Masonluk*, http://www.mason-mahfili.org.tr/?page_id=52, [12/04/2015]. Türk Masonluğunun tarihi somut olarak 1909 yılında başlar. Özellikle bundan sonra Türk Masonluğunun tarihi belgelenmiştir. Daha 1861 yılında Osmanlı Devleti'nde Masonluğun yüksek derecelerinde çalışma yapan Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin Süprem Konseyi kurulmuş, fakat düzenli bir çalışma sağlayamamıştı. 1909 yılında ise bu mason örgütü doğrudan Türk masonlar tarafından Şûrayı Âliyi Osmanî adını taşımak üzere canlandırıldı. Bundan pek kısa bir süre sonra da, gene Türk masonların kurmuş oldukları yedi ulusal loca bir araya gelerek Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî adı altında ilk Türk mason obediyansını oluşturdu.

Ulusal nitelikli Türk Masonluğu, örgütlendikten sonraki ilk 15 yıl içinde hızlı bir gelişme gösteremedi. Önce Balkan Savaşı, sonra Birinci Dünya Savaşı, ardından Kurtuluş Savaşı Meşrutiyet'in ilânından hemen sonraki yıllarda görülmüş olan ilk gelişim hızını ağırlaştırdı. Ancak bu arada Maşrık-ı Âzam-ı Osmanî, Avrupa'da kurulmuş olan Uluslararası Masonluk Birliği'ne katıldı. Detaylı bilgi için bkz. *Türkiye'de Masonluk*, http://www.mason-mahfili.org.tr/?page_id=52, [12/04/2015].

²²⁷ Abit Yaşaroğlu, *Dünya Bülteni / Tarih Servisi, İlk öldürülen gazeteci Hasan Fehmi'ydi*, <http://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/122147/ilk-oldurulen-gazeteci-hasan-fehmiydi> [28/04/2015]. İttihat ve Terakki iktidara geldiği günün ertesi kendisine muhalif olan gazeteci

Herkes bu saldırının arkasında İttihatçıların silahşoru olan Abdülkadir'in olduğunu bilir ama bunu dillendirmez.

Sadrazam Kamil Paşa, intikamını almak için ilk olarak genç subaylarla İttihatçıların bağlantısını kesmek için Nazım Paşa'yı harbiye nazırı yapar. Ama erken çekilen bu silah geri teper. Beşiktaş'ta demirleyen sekiz savaş gemisinin deniz subayları Babiali'ye ıslahat yapılması adı altında gemilerin yönlerini Babiali'ye çevirerek gözdağı verir. Kamil Paşa, bu durumu güven oylamasına getirdi. Gensoru bu sefer cemiyetin çalışmalarıyla kabul edilir. Güvensizlik oyu alan Kamil Paşa'nın yerine Hüseyin Hilmi Paşa getirilir.

Dokuzuncu kısım Mustafa Avni'yle başlar. M. Avni, öğlenin sıcaklığında Beyazıt Cami İmamı Hoca Rasim'i görmeye gider. Yürürken Şeyhi İsmail Hakkı Horasaninin, Mevlana Dergâhı Şeyhi Abdülhalim Çelebi'ye verilmek üzere Tetova'da dürüp verdiği mektubun düşüp düşmediğini kontrol eder.

Ayrılırken şeyhi ona verebileceklerinin bu kadar olduğunu ve Çelebi'nin yüreğindeki ışığı çoğaltabileceğini söyler. Öğleye doğru cami imamını bulur, ona şeyhinin selamını söyleyince mutlu olur. İmam onu cemaatle yaptığı sohbet içine alır. İmam, cemaate şeriatın elden gittiği yönünde telkinlerde bulunup arkadaşlarına da bu durumu anlatmalarını ister. Ayrıca onlardan Cuma namazında Derviş Vahdettin'i dinlemeye gitmelerini söyler.

Hasan Fehmi'yi öldürmüştü. Hasan Fehmi Bey bir gün başyazarı olduğu Serbesti gazetesinde bir belge yayınladı. Belge, İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin eski rejimin görevlilerinden şantajla para sızdırdığını ortaya çıkarıyordu. İttihatçılar, bunun üzerine hem Hasan Fehmi'yi susturmak hem de başkalarına ibret olması için suikast planladılar. Aslında İttihat ve Terakki Cemiyeti özgürlükleri genişletme ve daha fazla özgür ortamı sağlamayı hedef edindiğini açıklamış ve muhtelif araçlarla bu konuda reklamını yapmıştı. Ancak, iktidara gelen İttihat mensupları geçmişe oranla çok daha fazla tahammülsüz ve eleştiriye kapalı bir tutum sergilediler.

Hasan Fehmi Bey, bu yayından sonra 6 Nisan 1909 gecesi, Galata Köprüsü üstünde arkadaşının yanında öldürüldü. 6 Nisan 1909'u 7 Nisan'a bağlayan gece, Serbesti gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi ile Şakir Bey Galata köprüsünün orta yerinde silahlı saldırıya uğramışlardı. Parlak düğmeli siyah bir kaput giymiş, yakasında kırmızı işaret bulunan kara bıyıklı bir şahıs "Al Mevlan!" diye bağırarak Şakir Bey'e bir el ateş etmiş ardından Hasan Fehmi Bey'e üç kurşun sıkıyordu. Şakir Bey, kendisini katil sanan polis tarafından zorla karakola götürülürken, gerçek katil Eminönü tarafına doğru koşarak gözden kaybolmuştu. Detaylı bilgi için bkz. Yaşaroğlu, Abit, Dünya Bülteni / Tarih Servisi, *İlk öldürülen gazeteci Hasan Fehmi'ydi*, <http://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/122147/ilk-oldurulen-gazeteci-hasan-fehmiydi> [28/04/2015].

Derviş Vahdettin'in vaazında halk iyice coşkuya kapılır. Otuz Mart'ı otuz bir Mart'a bağlayan gece Taşkışla da kaynar. Avcı taburundaki çavuşlar hareket saatinin geldiğine karar verirler. Başlarında Hamdi Yaşar çavuş da vardır. Taşkışla kapısında yeşil bayraklarla bekleyen sarıklı hocalar, askerleri “Ey kahramanlar, şeriatı kurtarın!” diye bağıarak uğurladılar. Uyuyan İstanbullular bu kez ezan seslerinden önce “Şeriat isteriz” sesleriyle uyandılar. Beyazıt Camii imamı sabah namazına gelen cemaati kışkırtarak askerın arasına katar. Perde önünde bunlar yaşanırken perde arkasında başka şeyler döner.

Aslında 31 Mart Olayı iktidarın ipleri eline almak için gerçekleştirdiği bir oyundur. Parolası her ne kadar şeriat isteriz olsa da aslında hükümete karşı yapılan bir harekettir. Kısacası 31 Mart'a irtica süsü veren yine ittihatçılardır.

Onuncu kısım yine 31 Mart vakasıyla devam eder. Cemiyetin talimatıyla önceden örgütlenip Enver Bey'in kontrolünde hazırlanmış olan “Hareket Ordusu” Mahmut Şevket Paşa komutasında İstanbul'a girer. 31 Mart olayını bastırılır. Şeriat yanlısı olan ve bu olaya önderlik eden birçok kişi ordu tarafından tutuklanır ve saray abluka altına alınır.

Meşrutiyetin ilanıyla Selanik'e “Hürriyet Kahramanı” olarak giren Enver Bey, damat olarak giremediği saraya top sesleri eşliğinde girer.

Başkâtip Ali Cevat Bey, abluka altında olan sarayda bulunan padişah ve saray halkının açlık tehdidi altında olduğunu söyler. Ablukayı yöneten komutandan yiyecek ister. Kumandan bir miktar asker tahini verilmesini ister. Başkâtip yanında katık da isteyince askerlerden biri: “Bugün de katıksız yesinler”²²⁸ der. Bu sözleri duyan Enver Bey, gülererek hiçbir müdahalede bulunmaz. Başkâtip üzüntülü bir şekilde durumu padişaha anlatır. Bunun üzerine padişah: “Padişahına tahin yediren bir ülkede, padişah görevini iyi yapmamış demektir. Bu durumda ülkeyi yönetmek de başkalarına düşer.”²²⁹ diye yanıt verir.

Meclisin Abdülhamid'in tahtan indirilişine karar verdiği zaman, Abdülhamid kafasında çoktan kendini tahtan indirir. Böylece Kanuni'den sonra en

²²⁸ Veysel Dikmen, *Büyük Ölümler Meydanı*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2006, s. 183.

²²⁹ Age., s. 184.

uzun süre olan otuz üç yıllık saltanat sona ermiş olur. İttihatçılar padişahı küçük düşürmek için hal edildiğini bildirmek adına bir heyet hazırlanır. Bu heyette Arif Hikmet Paşa, Esat Paşa, Emanuel Karasu ve Aram vardı. Padişah heyeti görür görmez:

“Bir Türk padişahına, bir İslam halifesine hâl kararını bildirmek için bir Yahudi, bir Arnavut, bir Ermeni’den ve bir nankörden başkasını bulamamışlar mı?”²³⁰ diye bağırır.

Abdülhamid’in yerine veliahdı altmış beş yaşındaki Mehmed Reşat getirilir. Görevde kaldığı dokuz yıl boyunca cemiyetin getirmiş olduğu bütün işleri imzalar. Halk, fazla geçmeden yeni bir isim bulur ona “Gölge Padişah”.

Olaylara karışanlara yönelik avlar tamamlanır, idama mahkûm edilenler hiç beklenmeden infazları gerçekleştirilir. 31 Mart ayaklanmasına katılan askerler ise Rumeli’de ağır yol inşaatında çalıştırılmak üzere gönderilir. Hareket ordusu komutanlığı İttihatçılarla bir ilgilerinin olmadıklarını açıklasalar da Hareket ordusunun onların elleriyle hazırlandığı herkes tarafından bilinir. Bu arada ülkede sıkıyönetim ilan edilir. O. Nihat, 31 Mart olaylarının arkasından Sıkıyönetim Komutanlığı’na getirilir.

Olaylar sırasında yakalananlarla Divan- ı Harp ’in mahkûm ettikleri Taşkıışla’da özel bir bölümde saklanır. Mustafa Avni de bu tutuklananlar arasındadır. Hoca Rasim, onu Mevlana Dergâhı Şeyhi Abdülhalim Çelebi’ye getiremeden olaylar patlak verir onun olaylarla hiç ilgisi olmadığı halde tutuklanır. Ne olduğuna anlam veremeyen Mustafa Avni serbest bırakılacağı günü bekler.

O. Nihat, bir sabah odasında çalışırken emir eri içeri girip yaşlı bir kadının Üsküp tarafından geldiğini ve kendisiyle görüşmek istediğini söyler. O. Nihat, işi olduğunu görüşmeyeceğini söyler. Akşama kadar çalıştıktan sonra yeni infazları gerçekleştirilecek kişilerin listesini alıp yola koyulduğunda yine o kadını karşılar. Yaşlı kadını bütün yalvarmalarına rağmen onu dinlemez. Sabaha karşı

²³⁰ Age., s. 184.

Mustafa Avni'yle beraber sekiz isyancı asılır. Cellat yorulduğundan dolayı son asılan Mustafa Avni'nin sandalyesine O. Nihat tekme vurur.

O. Nihat, akşam evine dönerken muhafızlardan biri M. Avni'nin cebinden çıkan mektubu uzatır. Mektubu okuyunca O. Nihat'ın bütün vücudunu bir alev yalayıp geçer. Ters yaptıkları bir şey olduğunu düşünür. Ama o Divan-ı Harp' in emirlerini uyguluyordu. Böyle düşünerek kendini rahatlatır.

Sabah çalışma odasına gelirken o yaşlı kadın yine yolunu keser ve ona:

“Kardeşinin laneti, bu dünyada da; öbür dünyada da üzerinden hiç eksik olmasın!”²³¹ der.

On birinci kısım da yine ülkenin içinde bulunduğu karışık durumlarla devam etmektedir. Zaptiye Nazırı Sami Paşa, odasında öfkeyle Cavid Bey'in yüzüne bakmadan söylenip durur. Yurt içinde ve dışında işçi grevleri yüzünden köpürür. Asker ve polis olaylara sert müdahalede bulunur. Pek çok kişi tutuklanır ve işten atılırlar. Yerlerine yenileri alınır. Direnenlerin çoğu da grevden vazgeçip işlerinin başına dönerler.

Jasmine Courbet, Beyoğlu'nun kalabalık sokaklarından Pera'ya doğru giderken heyecanlı ve telaşlıdır. Çünkü daha İstanbul'a alışamaz. Bir de buluşmaya geç kalınca telaşlanır. Cenevizli bir levanten olan Novani'nin eşi Sophie ile buluşacaktır.

Jasmine, Beyoğlu'nun arka sokaklarından geçip Sophihe'nin evine gelir. Buradan da akşama Pera'da “Osmanlı Büyük Doğu Locası”nın kuruluşu için yapılacak olan kutlamaya beraber gideceklerdir. Jasmine, akşama davete gideceği için üzerini tamtakır giyinip gelir. Elbisesinin başına bir şey gelmesin diye çıkarırken Sophie ona tutkulu gözlerle bakar. Bunun üzerine iki kadın uzun süre sevişirler. Birbirlerinin kollarında uyuyup kalırlar. Uyandıklarında gün dönmüş akşam olmuştur. Çabucak hazırlanıp davete giderler.

Salonun bir köşesinde Osmanlı Büyük Doğu locasının ilk Üstad-ı Muhteremi Talat Bey, loca sekreteri Aziz Hasan Paşa ve Maliye Nazırı Cavid Bey

²³¹ Age., s. 189.

ülkenin ve locanın durumundan söz ederken bir köşe de Jasmine, bayanlarla sohbet eder. Bir ara O. Nihat onu dansa kaldırır. Dans sırasındaki konuşmalarda O. Nihat'ın eskisi gibi güzel günlere devam etme teklifi, Yasemin tarafından kabul görmez. O. Nihat'ı kendisini, ailesini, geçmişini sildiği için tersler.

O. Nihat, o gece Yasemin'le yani Jasmine ile konuştuklarını unutamaz. Geceler boyu uyuyamaz. Sokaklarda avare avare dolaşır durur. On beş gün sonra kararlı bir şekilde Jasmine'nin evine gider. Jasmine kocası evde olmadığı için onu eve alıp almamakta kararsızdır. En sonunda onu içeri aldığı anda O. Nihat, Jasmine'den ona geçmişini anlatmasını, ailesinin kim olduğunu sorar. Jasmine, gerçek ailesinin Sami Dey olduğunu söyler. O. Nihat'a, sen kendi geçmişinin bağlarını ararken onların yaşam damarlarını nasıl kestiğini biliyor musun? der. Ve O. Nihat'ın zamanında kendi eliyle yaptığı hatayı yüzüne vurur. Yıllardır peşinden koştuğun İttihat ve Terakki 3. Orduyla yaptığı ticareti kesti. Partinin desteğiyle de eski dostları ona sırt çevirdiler. Tek kuruşluk ticaret yaptırmadılar. Dönmedir diye Yahudileri üzerine kışkırttılar. Ticaret hayatını da diğer hayatını da mahvettiler. Bütün bunlara dayanamayan Sami Dey de kalp krizinden ölür. Teyzesinin de düşkünler yurduna yerleştirildiği ancak onun da birkaç ay sonra öldüğünü söyler. Böylece Jasmine, onun kendi eliyle onu yetiştiren insanlara neler yaptığını yüzüne vurmuş olur.

Bu arada düşkünler yurduna teyzesini ziyaret gittiğinde O. Nihat'a iletmesi için verdiği kutuyu hatırlar. O. Nihat, kutuyu açtığında içinden bir bayrak, bir Kur'an ve bir mektup çıkar. Mektupta:

“Oğluma, yeryüzünün en değerli servetini bırakıyorum; yüreğimdeki sonsuz sevgimi. Annen Cevher...”²³² diye yazmaktadır.

Yasemin, ‘O. Nihat, sen yeryüzünde yaşadıkça; Tanrı'nın şeytana ihtiyacı olmayacak!’²³³ deyip sertçe kapıyı kapatır. O. Nihat, dışarı çıkıp gökyüzüne baktığında Şeytanın mı, Tanrının mı olduğunu seçemediği bir yüz ona gülümser.

²³² Age., s. 210.

²³³ Age., s. 211.

Talat Bey ve Maliye Nazırı Cavid Bey, Marcel Courbet'i evinin bahçesinde beklerken Cavid Bey kaygılı, Talat Bey ise ilk defa mutludur. Cavid Bey ise kaygılıdır. Çünkü hazine tamtakır durumdadır. Talat Bey'in sevincinin nedeni ise Abdülhamid, Sadrazam Kamil Paşa ve Said Paşa'nın oluşturduğu nifak üçgeninin kırılmış olmasıdır. Ayrıca sadrazamlığa cemiyet yanlısı Hüseyin Hilmi Paşa'nın getirilmesi de olumlu bir durumdu. Talat Bey, yeni sadrazamın onayıyla hem Dâhiliye hem de Posta Telgraf Nazırlıklarını beraber yürütür.

Talat Bey, ne zaman sevinse sevinci kısa sürer. 1911 yılının Eylül ayına geldiğinde İttihat ve Terakki'nin kongresi yaklaşırken, hem muhalefetin eleştirileri artmış, hem de Miralay Sadık Bey, ordu içinde önemli miktarda karşıt grup oluşturur. Bir yandan da daha düne kadar dost oldukları İtalya Trablusgarp'ı işgal eder.

Kongre günü gelip çattığında bu seferki kongrenin bir takım olaylara gebe olduğu bellidir. Miralay Sadık Bey'in kurduğu "Hizbi-i Cedit" grubu, İttihat ve Terakki'nin kabineden ve meclisten çekilmesini ister. Parti hakkında muhalefet akla gelmeyecek şeyler yapıp, önemli mevkilerde bulunan kişiler için asılsız iddialar ortaya atarlar.

Kongre İttihatçılar için hiç de iyi geçmez. Ancak buna rağmen kongrede Türkçülük doktrini "de facto" kabul edilir. Bu akımın temsilcilerinden Ziya Gökalp, İsmail Gaspıralı ve Yusuf Akçura Heyet-i Merkeziye'ye seçilir.

Kongre bitiminde sonuç bildirgesinde şöyle bir karar alınır: "Osmanlılaştırma politikasında ikna yoluyla başarılı olunmazsa, askeri güç kullanma yoluna gidilebileceği" maddesi yer alır. Kongreden sonra mecliste yapılan ilk toplantı çok hararetli geçer. Bağırışlar, çağırışlar ve suçlamalar içinde bir toplantı olur.

Tarihe "sopalı seçim" olarak geçecek olan 1912 yılı seçimleri yaklaşırken İttihatçılar da azınlık milletlere turlara başlarlar. Bu konuda tek olumlu cevabı Musevi cemaati verir.

Muhalefet cephesinde ise tüm muhalif gruplar “Hürriyet ve İtilaf Partisi” şemsiyesi altında birleşir. Partinin başkanlığına da Damat Ferit Paşa, yardımcılığına da Miralay Sadık Bey getirilir.

Sosyalist ve solcu aydınlar bir taraftan, taşradaki camilerde vaaz veren imamlar başka bir taraftan İttihatçılar aleyhine sözler söylerler. İttihat ve Terakki baskıyla da olsa seçimleri kazanır. Ancak zaferine sevinemeyen tek parti İttihat ve Terakki’dir. Çünkü balkanlar karışmış, Trablusgarp İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir.

Solcu yazar Baha Tevfik ve İhsan Cemal, Haydar Paşa Garı’na geldiklerinde ortalık ana baba günüdür. Her taraf asker doludur. Asya’dan Avrupa’ya büyük bir sevkiyat başlar. Vapurla karşıya geçip işçilere Baha Tevfik bir konferans verecektir. İçeri girdiklerinde kalabalık bir işçi grubunun onları beklediğini görürler. Baha Tevfik’in konuşması işçiler tarafından çok beğenilir. Alkışlarla, sevgi seliyle kürsüden iner. Dışarı çıktıklarında ise polislerin ve büyük bir kalabalığın kendilerini beklediğini görürler. Baha Tevfik ve İhsan Cemal, dışarı çıktıklarında kalabalık “Vatan hainleri, Türk düşmanları” diyerek taş ve sopalarla saldırırlar. Ortalık savaş alanına döner. O sırada birkaç el silah sesi duyulur. Baha Tevfik’i korumaya çalışan İ. Cemal vurulur. İ. Cemal, bir müddet sonra Baha Tevfik’in kucağında ölür.

Dördüncü bölümün ikinci kısmı da yine ülkenin içinde bulunduğu kötü durumla devam eder. Talat Bey’in kafası, Sadrazam Said Paşa ile meşguldü. Said Paşa, “Bana binbaşı da olsa bir Harbiye Nazırı bulun, yoksa istifa etmek zorundayım.”²³⁴ diye dayatır.

Talat Bey’in bilmediği bir şey vardır. Sopalı seçimler sonrası İttihatçılarla anlaşamadığı için istifa etmek istediğini sunmak için gittiğinde Sultan Reşat’ın “Niçin istifa ettiniz, size itimatları vardı?” diye sorduğunda Said Paşa: “Sultanım onların bana itimatları vardı ama benim onlara yoktu!”²³⁵ diye cevap verir.

²³⁴ Age., s. 241.

²³⁵ Age., s. 241.

Meclisten ezici bir çoğunlukla güvenoyu alan Sadrazam Said Paşa, huzursuzdur. Bir yandan Arnavut isyanı başlar, diğer yandan ise adına “Halaskar Zabitan” denilen mektepli subaylara karşı alaylı subayların örgütlediği bir grup 1912 yılının Haziran’ında 1908’deki Jön Türk devriminin senaryosunun tekrarlayarak Makedonya dağlarına çıkar. Halaskar Zabitan grubu, meclisin dağılmasını ve meclise İtilafçıların girmesini ister. Sadrazam da ordunun bölünmesini istemediğinden istifasını sunar.

16 Temmuz 1912 günü Gazi Ahmet Muhtar Paşa’nın başkanlığında kabine kurulur. Bu kabinenin ilginç yanı muhalefet İngiliz yanlısı Kamil Paşa ile İttihatçı Hüseyin Hilmi Paşa’nın aynı kabinede yer almalarıdır.

Bu ortamda Türkler savaşa girer ve savaşı kaybederler. Balkanlar tümüyle elden çıkar. Zafer şarkılarıyla giden askerler aç, susuz, yaralı ve moralsiz bir şekilde gelir. Bunlar olurken eski iktidar zamanında Müşir Ahmet İzzet Paşa’nın hazırlamış olduğu olası savaş planları sandığından daha yeni çıkarılır. Balkanlar kaybedildikten sonra...

29 Ekim 1912’de çoğunluğunu yaşlıların oluşturmuş olduğu yaşlılar kabinesi istifa eder. Yerine İngiliz yanlısı Kamil Paşa kabinesi gelir. Böylece İttihat ve Terakki hızla iktidardan aşağı yuvarlanır.

Yeni hükümet, savaşın yenilgisini İttihatçılara bağlar ve hızlı bir şekilde İttihatçı avına başlarlar. Dersaadet ise cepheden dönen askerlerle, toprağını kaybeden Rumeli göçmenlerinin akınına uğrar. Edirne düşer, düşman Çatalca’ya dayanır, top sesleri Dersadet’ten duyulurdu. Osmanlı halkı altı yüz yıl sonra başa döner yollara düşer.

Bir gün gazetelerde “Hürriyet ve İtilaf Partisi”nin bütün şubelerinin kapatıldığı ve faaliyetlerine son verildiği yazar. Talat Bey, bunun İttihat ve Terakki partisini kapatmaya yeterli bir sebep olarak görmektedir.

Aynı gün İttihat ve Terakki’nin merkezinde yapılan toplantıya bir polis memuru gelip, polis müdürünün emriyle bundan sonra yapılacak olan parti

toplantılarını dinlemekle görevlendirildiğini söyler. Artık cemiyet üyelerine kıskaç hareketi başlar.

Olaylar hızla gelişir. Hükümet tüm siyasi partilerin kapatılması yönünde bir genelge yayımlar. Dâhiliye Nazırı Reşit Bey ve ona bağlı kolluk kuvvetleri acımasız bir İttihatçı avına başlar. Bu karamsarlığın olduğu günlerden birinde Talat Bey'in tüm karşı çıkmalarına rağmen Cavid Bey ve Hüseyin Cahit yurtdışına kaçarlar. Bu iki dostunun da yurtdışına kaçmaları, çözümü bu şekilde bulmaları Talat Bey'i derinden yaralar. Saklandığı evde kendi kendine hüzünlenir. Onları affetmek mi yoksa reddetmek mi gerektiğine karar veremez.

Üçüncü kısım Enver Bey'in ve İttihatçıların çabalarına sahne olur. Enver Bey, kurmayı olan Hurşit Paşa'ya kızar. Enver Bey, gizli toplantının önceden yapılacağını bildiği için hafta boyunca alayda yapılacak olan işleri zamanında yapar son güne iş bırakmaz. İzmit'e hareketten bir saat önce Hurşit Paşa olası harp planlarını kontrol için onu odasına çağırır. Paşa, lafı uzattıkça uzatır İzmit'e gidecek olan trene yetişemeyeceğini anladığı bir sırada paşanın hanımının rahatsızlandığı haberi gelir. Enver Bey, bütün çabalarına rağmen toplantıya yetişemez.

Talat Bey ve arkadaşları, cemiyetin en güvenilir üyelerinden olan Beşezade Emin Bey'in Zeyrek'teki evinde toplanırlar. Toplantıya ittihatçıların önde gelen isimleri katılır. Ama en önemli adamlardan olan Enver Bey'in toplantıya gelmemesi Talat Bey'i endişelendirir. Enver Bey'in de katılmaması sebebiyle ilk toplantıda darbe kararı alınamaz. Ancak aynı gün ve saatte aynı yerde ikinci bir toplantının yapılması kararlaştırılır. Daha sonra toplantıda darbeden sonra kabineyi kimin kuracağı belirlenir. Bunun için Talat Bey, Mahmut Şevket Paşa'yı önerir. Endişeler olsa da bu konuda bu görüş kabul görür. Mahmut Şevket Paşa ilk başta bu olaya sıcak bakmasa da en sonunda İttihatçıların istediği şekilde kabineyi kurar.

23 Ocak günü geldiğinde Enver Bey, halkla ve İttihatçıların ileri gelenleriyle beyaz bir atın üzerinde Babıali'ye girer. İçerdekiler ne olduğunu anlamadan Enver Bey, doğruca Kamil Paşa'nın yanına gidip ona zorla da olsa

istifa dilekçesi yazdırılır. İstifa dilekçesini alan Enver Bey, yanına Osman Nihat'ı da alarak saraya doğru yola çıkar.

Sultan, olayı Enver Bey'in düşüncesinin aksine olumlu karşılar. Enver'in ona sunduğu bütün önerileri kabul eder. Emirler vererek bunların uygulanmasını ister. Saraydan olumlu cevabı alınca hemen Mahmut Şevket Paşa'yı arayıp kendisinin Babıali'ye gittiğini Paşa'nın acilen saraya gitmesi gerektiğini söyler. Talat Bey de adam göndererek durumdan bütün elçilikleri haberdar eder.

Yeni sadrazam Mahmut Şevket Paşa, elinde fermanıyla ana baba gününe dönen Babıali'ye zorla girer. Onu Enver, Talat ve Cemal Beyler karşılar. Cemal Bey'e dönerek İstanbul'un güvenliğinden kendisinin sorumlu olmasını ister.

Babıali baskınından bir ay sonra İttihatçı hükümet Edirne ve Kırklareli'nden vazgeçme kararı alır. Kamil Paşa hükümetinden daha kötü şartlarda 1908 özgürlük hareketiyle Osmanlılık erdemini toprağa gömen İttihatçılar, Türkçü-Turancı bir devlet kurma hayalini yaşatmaya başlarlar.

Dördüncü kısımda baskı ve şiddetle susturuluş, kendi kabuğuna çekilmiş olan İstanbul yer alır. Köstence'den gelen İngiliz bandıralı gemi limana yanaştığında İstanbul derin bir uykuya dalmıştı. Babıali baskınından sonra Cemal Bey'in kontrolüne verilen İstanbul tam bir ölüm sessizliğine bürünür.

Limana yanaşan gemiden bir kişi iner. Onu limanda iki kişi karşılar. Bunlardan birisi İngiliz elçiliği tercümanı Fitzmaurice diğeri ise Binbaşı Tyrrel'dir. Onunla Türkçe bir şeyler konuşurlar. Daha sonra sokak arasındaki bir otomobile limandan uzaklaşırlar.

Araba, Şişhane yokuşundan çıkarken tercüman Fitzmaurice, Yüzbaşı Kazım Bey, sizi Bayan Charlotte'nin evine götürüyoruz. Arkadaşınız Pertev Tevfik, orada size gelişmeler hakkında bilgi verecek. Eğer eylem başarısızlıkla sonuçlanırsa ya da yarım kalırsa İngiliz elçiliğine sığınması gerektiğini söyler. En ufak bir terslikte polis ve askere gösterebileceği, İngiliz pasaportu verir. Onların bekledikleri misafir sonunda eve ulaşır. Pertev Tevfik onu güzel bir şekilde

karşılar. Gelen adam Çerkez Kazım'dır. Tanışma faslında Hem Bayan Charlotte hem de Çerkez Kazım birbirlerinden etkilenirler.

Perde arkasında bunlar olurken perde önünde Mahmut Şevket Paşa, cemiyete sormadan Edirne ve Kırklareli'ni elini kolunu sallaya sallaya verir. Aynı zamanda Mizancı Murad'ın savunduğu, dünyaya hâkim olan devletlerden birinin himayesi altına girme fikri Mahmut Şevket Paşa'da da karşılığını bulur. Aynı zamanda cemiyete danışmadan İngiliz ve Almanlara da pay verir. Mahmut Şevket Paşa, İttihatçılar için gökten gönderilmiş bir adamdı. Ancak kendi Azrailleri olduğunu geç anlarlar.

Muhalefet de iktidarın kanla el değiştirdiğini unutmaz. Yeni bir iktidar değişiminin de ancak bu şekilde olacağına inanır. Mahmut Şevket Paşa'nın sadrazamlığının henüz beş ayı dolmamışken 15 Haziran 1913 günü her zamanki günlük programına göre hareket eder. Saat on bir civarında Harbiye Nezareti'nden Babialiye geçerken Gedikpaşa yokuşunda bir cenaze kalabalığının da vermiş olduğu etkiyle Çerkez Kazım'ın saldırısına uğrar. Arabanın içinde Mahmut Şevket Paşa'yı vurur. Bu arada cenaze kalabalığı içine karışmış olan Pertev Tevfik de paşayı kollarında tutan Deniz Teğmen ve Yaver İbrahim Efendi'yi öldürür. Bu olay sonucunda katillerin her ikisi de yakalanamaz.

Pertev Tevfik, olayla alakası olmadığını söyler. Hedef şaşırtmak için bir serserinin ismini söyler. Bu söylenen isim yakalandığında onun yanında Pertev Tevfik'in yakın arkadaşı Hakkı da vardı. Polis tedbir amaçlı onu da sorguya alır ama kısa sürede serbest bırakır. Onun üzerinden bir şeylere ulaşma umuduyla da takibe alır. Hakkı da bu olanları Çerkez Kazım'a haber vermek için Bayan Chorlette'nin evine gidince polis doğru adresi bulmuş olur. Ancak mülk yabancılara ait olduğu için polis içeri giremez. Bunun üzerine elçilikten istenen izin de bir gün geçmesine rağmen gelmez. Cemal Bey, bütün sorumluluğu üzerine alıp Osman Nihat'ı görevlendirir. Çerkez Kazım kapıdan çıkıp teslim olduklarında O. Nihat her ikisini de vurur.

Beşinci kısım da yine iktidar mücadelesiyle geçer. Mahmut Şevket Paşa'nın ölümünden sonra Sultan Reşat'ın bütün itirazlarına rağmen cemiyet Sait

Halim Paşa'yı İttihatçı olduğundan dolayı sadrazam yapar. Bunun bir diğer nedeni de halifesine küsmüş olan Arapları bu sayede tekrar kendilerine bağlamaktır. Çünkü yeni sadrazam Arap'tır.

Bütün bunlar olurken Talat ve Enver, halktan ve meclisten gizleyerek Almanlarla ittifak yaparlar. 2 Ağustos 1914 günü Yeniköy'de Almanlarla anlaşma imzalanır. Ama bundan bir gün önce Almanya Rusya'ya savaş ilan eder. Böylece Almanlar Osmanlı'yı peşinden savaşa sürüklemiş olur.

Osmanlı 1 Kasım 1914'te savaşa girer. Van'dan gelen Ermeni direnişi haberi üzerine hükümet Ermeni ahalisinin "tehcir"ini düzenleyen kararnameyi 24 Nisan 1915'te imzalar. Ancak Talat Bey, Amerikalı diplomat Morgenthau'ya Katolik ve Protestan olan Ermenilerin tehcire tabi tutulmayacağı yönünde söz verir.

4 Şubat 1917'de "Paşa" unvanı verilerek Talat Bey'in sadrazamlığa getirildiği günlerde Osmanlı savaşı kaybedip dört bir yandan tehlike çanlarının çaldığı dönemlerdir. Talat Bey'in sadrazamlığı özel bir önem taşır. Ve bir ilke imza atılır. Osmanlı tarihinde ilk kez halk tarafından seçilen bir milletvekili sadrazam olur. Edirne'de orta halli bir ailenin oğlu olan Talat, posta telgraf memurluğundan sadrazamlığa giden o çetrefilli yolu büyük bir başarıyla kat eder.

Gerçekleşen bir başka olay da, 1908'den beri iktidarda bulunan İttihat ve Terakki'nin ilk defa kendi yapısını yansıtan bir kabineyi meclise sokmuş olmasıdır.

Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen, Talat'ı huzursuz eden bazı gelişmeler vardır. Talat'ın sadrazamlığa gelişi ve ortaya koyduğu bazı radikal tavırlar bazı çevreleri rahatsız eder. Cemal Paşa, açıktan açığa kendisine tavrır alır. Enver de devlet işesinin temini konusunda yapılan yolsuzluklara ilişkin aralarında geçen bir tartışma nedeniyle kendisine karşı serin davranır.

Son günlerde kamuoyu "Vagon Ticareti" olayı ile çalkalanır. Devletin işesini yürüten ve devlete yakınlığı ile bilinen Topal İsmail Paşa'nın adı birçok

dedikoduya karışır. O tarihlerde Topal İsmail Paşa'yı şikâyet etmeyen kalmaz. Bu şikâyetler Talat Bey'in kulağına kadar gider.

Vagon ticaretinin aslına gelince, yıllardır süren savaşlar, bitmek bilmeyen siyasi kavgalar, iktidar muhalefet çekişmesi halkı yoksullaştırır. Savaş koşulları nedeniyle ulaşım koşulları azaldığından memleketin birçok yerine yeterince malzeme gitmez. Şeker, un, pirinç gibi maddeler piyasada bulunmaz. Karaborsacıların eline düşer. Bazı türediler de Avusturya'dan ucuz şeker getirip kırk elli misli fiyatla satarlar. Kimin ne yaptığı, ne alıp sattığı belli değildir. Bütün bu soygun düzeninin arkasında da Asker-i Levazımat-ı Umumiye Reisi Topal İsmail Hakkı Paşa'nın adı geçer.

Zaten Ermenilerin tehciri sırasında yeterince başı ağrıyan Talat, devletin üst kademelerindeki kişilerin bulaştığı yolsuzluk haberleri onu daha da üzer. Daha fazla sabredemeyerek bu konuyu Enver Bey'e açar. Onun bu konudaki fikrini sorar. Enver Bey, bu dedikoduların aslı astarı olmadığını, kendisinin Topal'ı atanmasını istemeyenler ve işini halledemeyenlerin yaptığı dedikodular olduğunu söyler. Enver Bey, bu konuda adamını yedirtmeyeceğini sert bir dille ifade eder.

Talat Bey, Enver ve Cemal'le yaşadığı kırgınlık bir yana dursun. Onu daha çok "Kara Tehlike" diye adlandırdığı tutuculara karşı laiklik yönünde vereceği savaş kaygılandırır.

Ama görünen odur ki ittihatçılar için tek tehlike "Kara Tehlike" değildir. Sovyet ihtilali ile gündeme gelen "Kızıl Tehlike" de onlar için aynı önemi taşır. Ziya Gökalp "Yeni Mecmua" da "İki Tehlike" başlıklı yazısında Kara tehlikenin amacı şüphesiz Tanzimat'ın getirdiği yenilikleri ortadan kaldırarak yeniden Orta Çağ'ın karanlıklarına döndürmektir. Kızıl tehlikenin asıl amacı ise milli değerleri yok etmek ve Türkçülüğün meşalesini söndürmektir,²³⁶ diye yazar.

Ülkede bunlar olurken dünyanın siyasi durumu yeni bir savaşın sinyallerini verir. İngiltere, bu ortamda Osmanlı ile yeni bir yola girmek ister. Ancak Enver ve arkadaşlarının Almanya'ya karşı olacak her türlü harekette hükümeti devirecekleri her yerde söylenir. Enver Paşa, İstanbul'a istediği zaman

²³⁶ Age., s. 305.

hâkim olmak için “Teşkilat-ı Mahsusa’nın yanı sıra orduda Enver yanlısı güçlü bir grup oluşturur. Talat Bey ve çevresindekilerle birlikte halk da istediği zaman Enver’in hükümeti ele geçirebileceğini bilir. Cemiyet ve parti kendi içinde yetişmiş olan Enver’den korkmaktadır. 4 Temmuz 1918’de Sultan Reşat’ın ölümü üzerine Vahdettin Osmanlı padişahı olur. Yeni padişahın yemin merasimini bekleyen Sadrazam Talat Paşa ve nazır arkadaşlarının yanına saray tarihçisi Abdurrahman Şeref yanaşır padişahın, neden istifa etmediklerini, daha ne bekliyorlar dediğini iletir. Bunun karşılığında ters bir cevap alıp tekrar padişahın yanına gider.

Son bir umut olarak Almanya’ya giden Talat Bey, eli boş döner. Almanya dönüşü Vahdettin’in makamına çıkar ve onla iki saat görüşür. Görüşme sonrası Talat Bey, padişahın kendisine yeni bir sadrazam bulacağı yönünde bir kanıya varır. 14 Ekim 1918 tarihinde padişah sadrazamlığa Mareşal Ahmet İzzettin Paşa’yı getirir.

Bu kargaşa ortamında İttihatçılar son kongrelerini 5 Kasım 1918’de yapar. 1906’da “Osmanlı Hürriyet Cemiyeti” adı altında kurulan cemiyet son kongreyle on iki yıllık yaşamına son verir.

Dokuzuncu kısımda da Osmanlının içinde bulunduğu kargaşa durumu aynı şekilde devam etmektedir. Cemal Paşa’ya göre, Osmanlının kötü kaderi I. Dünya Savaşı’na Almanya’nın yanında girmesiyle çizilir. Osmanlının boynuna yağlı ipliği geçirence Yavuz ve Midilli gemileriyle hiç kimseye sormadan Odesa’yı bombalatan, ülkeyi savaşın ortasına atan Enver Bey’dir.

Bütün bu çılgınlıkların yaşandığı günlerde büyük bir öfke duyan Cemal Paşa, önüne kattığı yirmi bin askerle Sina çölüne yönelir. Cemal Paşa, gururundan yapar bunları. Eskiden beri onun hayallerinde Mısır’ı fethedip Mezopotamya’da büyük bir imparatorluk kurmak vardır. Ancak savaşın acımasızlığını çöl iki katına çıkarır. Cemal Paşa, düşlerinin peşi sıra peygamber efendimizin kabrinin bulunduğu Medine’ye kadar ulaşır. Ancak İngiliz desteğini alan Araplar ona karşı savaşır.

Savaş büyük bir hızla sürerken, çöl ve peygamberin soyundan gelenler Osmanlının evlatlarını birer birer kıyarken Cemal Paşa'nın sağ kolu Fahri Paşa karşılaştıkları ihanet karşısında bayrağa sarılıp iki rekât namaz kılar ve Allah'a dua eder. Ve peşinden "Kalk ya Muhammed! Allah Resülü kalk!.. ve sana inanan, senin için burada çarpışanlara bir kez olsun görün!.. dinine ihanet edenleri gör!.. ve Tanrının yardımını bize ulaştır!.."237 diye haykırır.

İstanbul günleri ise zor günlerdir. İmparatorluk savaşın vermiş olduğu acılar altında ezilmektedir. Yoksulluk ve acı bütün Osmanlı sınırlarını sarmıştır. İttihatçı gazeteci Ali Kemal, iktidarın el değiştirmesiyle saf değiştirir. İttihatçılar hakkında gazetede iftira dolu yazılar yazar. Devletin hazinesinden kırk bin altının kaybolduğunu ileri sürer ve bundan Cemal Paşa'yı sorumlu tutar.

Bu sıralarda Sadrazam İzzettin Paşa, Talat Bey'e ısrarla ülkeyi terk etmesini söyler. Buna gerekçe olarak İngilizlerin mütareke sırasında harp suçlularının kendilerine teslimini isteyeceklerini, buna karşı çıkılırsa ülkeyi tamamen işgal edeceklerini harp suçluları arasında Talat Bey'in de olduğunu söyler.

Talat Bey, Cemal Bey'le konuşarak durumu anlatır. Enver'e de durumu anlatması için birini bulmasını ister. O sırada İstanbul'da bulunan İzmir Valisi Rahmi Bey bu işi üstlenmiş aynı zamanda Enver'i de ikna eder.

İzzet Paşa hükümeti, İttihatçıların ileri gelenlerinin deniz yoluyla ve gizlice memleketi terk etmelerini kararlaştırır. Bunun da Almanya'ya ait denizaltıyla yapılması bizzat İzzettin Paşa'nın izniyle planlanır. İttihatçıların ileri gelenleri 2 Kasım 1918 gecesini ülkeyi terk eder. Başta Enver, Talat ve Cemal olmak üzere Beyrut Valisi Azmi, Eski Polis Müdürü Bedri, Dr. Nazım, Dr. Bahattin Şakir soğuk bir kışın gecesinde Alman denizaltısıyla İstanbul'dan Odesia'ya gitmek için Karadeniz'e açılırlar. Denizaltı Odesia'ya değil Sivastopaul yakınlarındaki bir sahil şehri olan Evpatoria'ya yönelir.

²³⁷ Age., s. 315.

Cemal Paşa, yaverleri Nusret ve Süreyya ile birlikte Tiflis sokaklarında dolanırken Ermeni komitacılar tarafından öldürülürler. Her ne kadar birçok kişi tutuklanıp sorgulansa da onların katili bulunamaz.

Onuncu kısım bir yolculukla başlar. İttihatçılar her şeylerini arkada bırakarak yolculuğa başlar. İlk başta konuşmalar ama yolculuğa alıştıkça birbirleriyle konuşma isteği duyarlar. Kafalarında yeni hayatlarıyla alakalı planlar yaparlar. Enver Paşa, herkes kendine göre ilerleyen hayatta bir şeylerin peşine düşme planları yaparlar.

Gemi yolcularını o gece Evpotorya'daki Büyük Dilber oteline bırakır. Ertesi gün Almanlara ait askeri trenle Kırım'ın başkenti Simferopol'a giderler. Giderken tren ilk istasyonunda bir gece bekler. Hareket saati geldiğinde Enver Bey ortalıklarda görünmez. Dört bir yanı aramalarına rağmen Enver Bey'i bulamazlar. Belli ki Enver Bey, hiç kimseye belli etmeden trenden atlar ve kayıplara karışır. Artık o, düşlerinin peşine takılıp gider. O yüreği heyecanla, kafası düşlerle dolu yalnız bir adamdır.

Enver Bey'in, bütün çabalarına ve umutlarına rağmen elinden bir şey gelmez. Umutları bir bir söner, yok olur. Enver Paşa için 1908'de Makedonya dağlarında başlayan serüven Pamir eteklerinde son bulur. Bayram namazı kıldıktan sonra herkesle helalleşir. Elinde kılıcı ile düşmana son hamleyi yapacaktır. Aslında mitralyöz ateşine doğru yürümektedir. Mitralyöz ateşi bedenini delik deşik edip bedeni yere düşerken hayalleri de bedeniyle beraber toprakla buluşur. Cesedini, Pamir dağlarının eteklerinde Abı Derya Suyu yakınlarındaki bir köyün küçük bir tepesinde büyük bir ceviz ağacının altına gömerler.

Enver Bey, kafasında planlarla bir takım mücadeleler içine girse de bunda muvaffak olmadan ölür. Askerler defnetmeden önce cebinde vasiyetnamesini bulur. Vasiyetname de:

Eğer muvaffak olamazsam, son nefesimle beraber öleceğim. Bu halde vasiyetim: Ben vazifemi yaptığımı sanıyorum ve öyle ölüyorum. Düşmana, sonuna kadar karşı koyunuz. Herhalde sonunda muvaffak olacağız. Ben hareketime nedamet etmeden, kalben müsterih olarak ölüyorum. Yaşasın Dinim, Vatanım, Padişahım! Yaşasın

Müslümanlık, Osmanlılık ve Osmanlıların padişahı Sultan Mehmet Han!" diye yazıyordu.²³⁸

Talat Bey de ülkeden ayrılınca zor günler geçirir. Yabancı ellerde yoksulluk içinde yaşadığı günlerde Ermeni bir komitacı tarafından vurularak öldürülür.

Talat, Enver ve Cemal'in ülkeyi terk etmesiyle beraber kabak geriye kalanların başına patlar. Bu arada karakollara ihbarlar yağmaktadır. Geçmişte İttihatçılarla kuyruk acısı olanlar birer jurnalcı kesilir. O. Nihat'ın geçmişte kader birliği yapmış dostları birer birer ortadan kaybolur. Kendisi de Malta'da hastanede yatan bir hastanın kimliğini çalıp gelir.

Osman Nihat da diğer İttihatçılar gibi son günlerini sürgünde, saklanarak ve sefalet içinde geçirir. Kaçak bir İttihatçı olarak ölüme kadar kendini gizleyerek ve aç bir şekilde günlerini geçirir. Sefalet içinde hayata gözlerini yumar. O. Nihat'inde ölmesiyle İttihatçıların en ateşli neferlerinin hepsi toprakla buluşmuş olur.

²³⁸ Veysel Dikmen, *Büyük Ölümler Meydanı*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2006, s. 324.

1.4.2. Tema

“*Büyük Ölüler Meydanı*”ında, yazar bundan önce yazmış olduğu romanlarından farklı bir konuya ve temaya değinmiştir. Yazarın ilk üç romanı daha çok insanın iç dünyasını ve onun dışa yansımalarına ortaya koymaya çalışırken bu roman, daha çok toplumun iç dünyasını ortaya koymaya çalışmıştır. Roman genel olarak bir dönemi anlatmaktadır. Bu dönem, Türk siyasi hayatına damgasını vuran, kurulduğu dönemden fiili olarak siyasetten çekildiği döneme kadar etrafında birçok tartışma cereyan eden, İttihat ve Terakki dönemidir. Bu dönemin bilinen ve okunan yönünden ziyade iç dünyasını, görünmeyen yönleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Roman genel olarak Osmanlı İmparatorluğunun son günlerini, özellikle de İkinci Meşrutiyet dönemini konu edinmektedir. Ülkeye savaşlar, darbeler, saray entrikaları, umutsuzluklar, acılar, hayal kırıklıkları, zulümler, siyasi cinayetler, döneklilikler, alçaklıklar, rüşvetler dolu bir tarih bırakan İttihat ve Terakki dönemi romanda ele alınan en genel konudur.

İkinci Meşrutiyet öncesinden başlayıp 31 Mart’ı, Balkan Savaşları’nı, Birinci Dünya Savaşı’nı, Çanakkale’yi, Sarıkamış’ı, Mondros Mütarekesi’ni ve İstanbul’un işgali ile süren dönemi anlatır. Osmanlının son yılları ile Kurtuluş Savaşı’na giden dönemin kimi olaylarını, İkinci Abdülhamid’i, dönemin önemli siyasal partisi İttihat ve Terakki’yi ve onun önderleri olan Enver, Talat ve Cemal Paşaları ele alır.

Cansel Fırat, Dünya Kitap Dergisi’ndeki yazısında ‘*Büyük Ölüler Meydanı*’ için şöyle der:

“*Büyük Ölüler Meydanı*”, İttihat ve Terakki döneminin, “Türk Milliyetçiliğinin” ve “Türk Masonluğunun” tarihi olduğu gerçekliğinden hareket ederek yola çıkıyor. Gerçekten de İttihatçılar hem milliyetçidirler, hem masonlardır.²³⁹

En genel ifadeyle bir dönemi konu olarak ele alan yazar bu dönemdeki siyasi çatışmalara ve iktidar mücadelesine çokça yer vermiştir. Özellikle İttihat ve Terakki ile II. Abdülhamid ve muhalefet arasındaki mücadele romanda önemli bir yer tutar. Abdülhamid’le cemiyet yani ittihatçılar arasındaki mücadele romanın

²³⁹ Cansel Fırat, Dünya Kitap, *Veysel Dikmen’in Büyük Ölüler Meydanı*, Mayıs 2006, sayı: 175, s. 13.

başından sonuna kadar sürmektedir. Padişah, anayasayı Osmanlı- Rus savaşını bahane göstererek rafa kaldırmasından sonra Selanik'te başlayan mücadele yıllarca sürüp gider. Ve en sonunda bu mücadelede kazanan ne padişah ne de ittihatçılar olur. Çünkü her ikisi de ülkeden sürgün şeklinde çıkmak zorunda kalırlar.

Ele alınan bir başka tema da ölüm ve siyasi cinayetlerdir. Özellikle iktidar ve muhalefet arasındaki mücadelede birçok siyasi cinayet işlenir. II. Abdülhamid'in hafiyeleri, cemiyetin fedailerini bu işleri yapar. Özellikle hafiyeler padişahın talimatıyla devlete karşı olan, düzeni sarsacak her türlü eyleme ve kişiye karşı ölümle önlem almışlardır. Bunu yanında cemiyette gerek iktidara gelme hırsıyla gerekse misilleme olsun diye birçok önemli devlet adamı öldürülmüştür. Mesela, padişah Abdülaziz'in ölümünün şüpheli olması, Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi; yine düşünce ve fikir adamlarının faili meçhullere kurban gitmesi bu siyasi cinayetlere örnek verilebilir.

Mahmut Şevket Paşa, sadrazamlığının henüz beş ayı bile dolmamışken ve gelişmeler bu yönde seyrederken, 15 Haziran 1913 Çarşamba günü, her zamanki gibi, günlük alışılmış programını uyguluyordu.

...

Beyazıt Meydanından sola doğru kıvrılan otomobili, Divan Yolu'na girdi. Bu yolun Gedikpaşa Yokuşu'na rastlayan bölümünde bulunan bir medrese, yolu iyice daraltıyordu. Tam bu noktada geçiş yolunu, bir cenaze kalabalığı kesmişti. Paşanın arabası, cenazeye saygı göstermek için durdu. İşte tam bu sırada, cenaze arabasının penceresinden uzanan Çerkez Kâzım'ın tabancalı eli, paşanın üzerine ateş etti. Paşa, yanında oturan başyaveri Eşref Bey'in üzerine yığıldı. Paşanın vurulduğunu gören Eşref Bey, tabancasını çekerek arabadan dışarı fırladı ve katili kovalamaya başladı. Bu arada, paşanın arabasını saran kalabalık arasında bulunan Pertev Tefvik, arabaya yaklaşarak orta sandalyede oturan ve paşayı kolları arasında tutan deniz teğmeni Yaver İbrahim Efendi'yi öldürdü. Aynı zamanda, arabasının koltuğuna kanlar içinde yığılmış olan Mahmut Şevket Paşa'nın üzerine de birkaç el ateş etti.²⁴⁰

Yine siyasi cinayetler içinde sadece iktidar ve muhalefet çatışması sonucu olan olaylar yer almaz. Aynı zamanda azınlık grupların işlemiş oldukları siyasi cinayetler de önemli bir yer tutmaktadır. Ermeniler özellikle bu konuda başı çekmektedir. İttihatçıların önemli isimlerinden olan Talat ve Cemal Bey'ler ve birçok kişi Ermeniler tarafından öldürülür.

²⁴⁰ Veysel Dikmen, *Büyük Ölüler Meydanı*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2006, s. 270.

Talat Bey, o sabah yine her zaman olduğu gibi erkenden kalkmış, giyinmiş ve sokağa çıkmıştı. Ne var ki o gün, garip bir içgüdü ile tereddüt etmiş, içinden sokağa çıkmak gelmemişti. Ama alışkanlıktan olacak bütün o tereddüdüne rağmen, yine de sokağa çıkmıştı. Ağır ağır yürüyor, ara sıra arkasına dönüp bakıyordu...

Geçmişin düşünceleri arasında kaybolup gittiği bir an, yaklaşan ayak seslerini duyamamıştı. Sadece, ensesine dayanan silahın namlusunun soğukluğunu hissetmişti. Arkasındaki, kımıldamasına fırsat vermeden ateş etmişti. Kurşun ensesinden girip gözünden çıkmıştı. Olduğu yere yığılıp kaldı.

Silah sesine çevreden koşanlar, katili yakalamışlardı. Kalabalık, yerde cansız bir şekilde yatan bedeni görünce orada bulunanlar katili linç etmek istemişler ve onu bir hayli hırpalamışlardı. Fakat polis yetişip katili halkın elinden aldı.

...

Talat Paşa'nın öldürülmesi, başta Almanya olmak üzere tüm Avrupa'da, geniş yankı uyandırmıştı. Katil, Tayrilyan adlı bir Ermeni komitacıydı.²⁴¹

Devlet düzenindeki aksaklıklar ve rüşvet üzerinde durulan konulardır. Zaten Osmanlı Devleti'nin son dönemlerde çöküşünü hızlandıran ana olaylardan biri de rüşvettir. Özellikle devletin önemli kademelerindeki insanların bu olaylara karışması devleti hızla yıpratmıştır. Gerek batılı devletlerin kendi çıkarları için rüşvet vermesi gerek devlet adamlarının kendi ihtirasları için rüşvet almaları ön plana çıkmıştır. Bu rüşvet olaylarından en bariz olan birkaç rüşvet işi romanda açık bir şekilde işlenmiştir. Bunlardan en belirgin olanı “Vagon Ticareti” dir. Devletin iaşesiyle ilgilenen Topal İsmail Paşa'nın ismi bu rüşvet olayında birçok dedikoduya karışmıştı. Savaşlarla yoksullaşan halka yurt dışından gelen şeker, un pirinç gibi temel besin maddeleri kırk elli misline satılıyordu. Bu ve bunun gibi birçok rüşvet olayı devletin boynunu büküyordu.

Vagon ticaretinin aslına gelince; yıllardır süren savaşlar, bitmek bilmeyen siyasi kavgalar, muhalefet ve iktidar arasındaki kısır çekişmeler; halkın yoksullaşmasına, giderek umutsuzluğa kapılmasına neden oluyordu. Savaş koşulları nedeniyle ulaşım imkânları azaldığından, memleketin birçok yerine yeteri kadar malzeme ve erzak gönderilemiyordu. Şeker, un, pirinç gibi başlıca gıda maddeleri piyasadan temin edilemez hale gelmişti. Bu maddeler, birer birer karaborsacıların ellerine düşmüştü. Karaborsacılar, bu olumsuz durumdan fazlasıyla yararlanıyorlardı. Avusturya'dan ucuza şeker getirip kırk elli misli yüksek fiyata satmaya girişenler, ülkede hızla yayılıyordu. “Vagon Ticareti” adı verilen bu gayrimeşru ticaret, alıp yürümüştü memlekette. Ceplerinde beş parası bulunmayan birtakım türediler, kısa zamanda servet sahibi olmuşlardı. Kişileri kontrol etmek imkânsızdı. Kimin ne yaptığı, sattığı malı nereden aldığı bilinmiyordu. Bütün bu soygun düzeninin gerisindeki isim olarak, Askerî Levazımat-ı Umumiye Reisi Topal İsmail Hakkı Paşa'nın adı geçiyordu. Ülkenin sınırlı sayıda vagonu bulunması nedeniyle yurtdışından mal

²⁴¹ Age., ss. 330-331.

getirecek olan vurguncular, hükümete ve partiye baskı yaparak vagon tahsisi talebinde bulunuyorlardı.²⁴²

Ele alınan ana temalardan biri de hayal kırıklıklarıdır. Özellikle iktidar mücadelesi içinde olan İttihatçılar en sonunda büyük hayal kırıklıklarına uğramışlardır. Çünkü bir süreliğine istedikleri yerlere gelseler de iktidarı ele geçirseler de bu kalıcı olmamış başka güçler tarafından sürgüne gönderilmiş ve siyasi cinayetlere kurban gitmişlerdir. Talat, Enver, Cemal, O. Nihat, Yasemin ve bunun gibi birçok roman kahramanı hayal kırıklığına uğramıştır.

Romanda ağırlıklı olarak iktidar ve muhalefet arası çatışmalar, siyasi cinayetler, rüşvet ve iltimas gibi devleti hızla çöküşe götüren ana temalar üzerinde durulmuştur. Özellikle İttihatçıların iktidar mücadelesi romanın ana omurgasını oluşturmaktadır.

Bunun yanında intihar, tutku, sevgi, hayal kırıklıkları gibi temalar da yer almaktadır. Ancak romanın genel yapısını göz önüne aldığımızda bunlar ikinci planda kalmıştır.

İntihar teması, özellikle yazarın bütün romanlarında yer alan bir temadır. Bir dönem romanı olan “*Büyük Ölüler Meydanı*”nda da intihar teması ele alınmıştır. Romanın daha başında II. Abdülhamid’in amcası olan Abdülaziz’in ölümü şüphelidir. Onun ölümü intihar etmiş gibi bir izlenim yaratmıştır. Ancak birçok kişi onun intihar ettiğine inanmamaktadır. Dönemin paşalarından Mithat Paşa’ya göre Abdülaziz kesinlikle intihar etmişti. Çünkü, İngiliz desteği ve masonlarla birlikte tahtan indirdiği bir padişah için başka bir şey düşünemezdi. Ancak II. Abdülhamid, amcasının intihar ettiğine kesinlikle inanmıyordu. Onun siyasi bir cinayete kurban gittiğini düşünüyordu. Bu düşüncesi doğrultusunda da 1881 yılında amcası Abdülaziz’in cinayetinin doğrudan veya dolaylı bütün suçlularının yargılanmasını isteyince Mithat Paşa küplere biner. Tutuklanacağını anlayınca da kaçar.

Yine bu intihar olayıyla ilgili olarak Abdülaziz’in annesi Pertev Niyal Hanım kendisini suçlar. Oğluna tıraş olması için verdiği makasla intihar etmesi yüzünden olaydan kendini sorumlu tutar.

²⁴² Age., s. 304.

Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Hanım, oğluna tıraş olması için verdiği makasla intiharı yüzünden kendisini suçluyor, oğlunun ölümü üzerine kendisini muayeneye gelen doktora:

'Bana doktor değil, cellat gerekli!.. Ben kendi ellerimle oğlumun ölümüne neden oldum! diye kanlı gözyaşları döküyordu.

Oysa amcam Abdülaziz'in ölümü ne intihar, ne de sıradan bir ölümdü, o düpedüz cinayetti. Amcam Abdülaziz intihar etmedi, katledildi o...²⁴³

Ele alınan bir başka tema da yazarın ilk romanlarında sıkça ele alınan tutkudur. Bu romanda da tutkuya yer verilmiştir. Tutku aslında bu romanda farklı bir yönüyle ortaya konulmuştur. İlk romanlarında daha çok cinsellik üzerinden verilen tutku teması burada daha çok düşünsel, siyasi bir tutku olarak ortaya çıkmaktadır. İttihatçıların hepsinde bu siyasi tutku karşılığını bulmaktadır. İktidar tutkusu onları hapsedmiş durumdadır. Bu yolda canlarını, mallarını, ailelerini ortaya koymuş mücadele etmişlerdir. Romanda bu tutkunun kişisel bazda en belirgin şekilde görüldüğü kişi Enver Paşa'dır. Onun en büyük tutkusu, Kafkasya'dan Türkistan'a uzanan güçlü bir Türk devleti kurmaktır. Bu düş ülkesinin bayrağında ise, hep kendi silüetini hayal eder.

Tutkunun cinsellik açısından ele alındığı iki kısım vardır romanda. Ama onların üzerinde de fazlaca durulmamıştır. Birincisi Osman Nihat ve Yasemin'in okulları için birbirlerine veda etmeden sevişmeleri bir diğeri ise Yasemin ve arkadaşı Bayan Sophie'nin ilişki içerisine girmeleridir.

Dönem romanı olan "*Büyük Ölüler Meydanı*"nın tema açısından bu dönemde yaşanan ve devleti, milleti ilgilendiren birçok olayı konu edinmiştir. Özellikle siyasi mücadeleler, cinayetler, rüşvet, siyasi entrikalar başlıca temaları oluşturmaktadır.

²⁴³ Age., s. 20.

1.4.3. Şahıs Kadrosu

“*Büyük Ölümler Meydanı*”, romanına şahıs kadrosu açısından baktığımızda geniş bir şahıs kadrosunun olduğunu görmekteyiz. Roman, tarihi bir dönemi ve bu dönemlerde yaşanmış bir takım olaylardan anlattığı için olaylarda rol alan kişi kadrosunun da kalabalık olması doğaldır. Ancak bu kalabalık şahıs kadrosuna rağmen roman boyunca etkili olan ana kahramanlarla onlara eşlik eden yardımcı kahramanların olduğunu belirtmek gerekir.

Şahıs kadrosu açısından belirtilmesi gereken bir diğer nokta ise kahramanların gerçek kişilikler olmasıdır. Tarihi bir roman olan “*Büyük Ölümler Meydanı*”, gerçek olayları anlattığı gibi gerçek kahramanlar da söz konusudur.

Şahıslarla ilgili değinilmesi gereken bir başka nokta ise ruhsal ve fiziki özelliklerinden ziyade onların eylemleri üzerinde durulmasıdır. Kahramanlar ruhsal ve fiziki özellikleri açısından fazla betimlenmemiştir. Daha çok onların tarihin akışı içindeki eylemlerine yer verilmiştir.

Yazarın insanın iç dünyasına yer veren ilk üç romanından ziyade, bu kitaptaki kahramanların ruhsal özellikleri aksiyoner kişiliklerinin arkasında kalmıştır. Daha çok kahramanların yapmış oldukları olaylar ve tarihe yön veren davranışları üzerinde durulmuştur. Bu romanda şahısların daha çok fikri ve aksiyon dolu kişilikleri yansıtılmıştır.

Bu kahramanlardan en çok ön plana çıkanlar ittihatçılardır. Özellikle Enver, Talat, Cemal Beyler bütün roman boyunca etkin durumdadırlar. Yine bu dönemde ittihatçılarla aynı yolda yürüyen diğer ittihatçı kahramanlar, romanda önemli görevler üstlenmektedir. Bunun yanında Osman Nihat, devrin padişahları özellikle de II. Abdülhamid, devrin sadrazamları romanda ana karakterler olarak gösterilebilir.

Bu ana kahramanların yanında romanda yer alan ancak ana kahramanlar kadar olaylara etkisi olmayan Yasemin, Naciye Sultan, Ahmet Rıza, Damat Ferid ve bunlar gibi burada ismini saymadığımız birçok yardımcı kahramanlar yer almaktadır.

Romanın ana kahramanlarından ilki Talat Bey'dir. Talat Bey, bütün roman boyunca rol alan ve olayların akışında önemli etkileri olan bir kahramandır. Talat Bey, özellikle İttihatçıların önünde lider ruhuyla ön plana çıkmıştır. Talat Bey, Selanik'te Jön Türklerin organize olmasından, Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin kurulmasına, darbelere ve yeni hükümetlerin kurulmasına kadar bütün olaylarda liderlik etmiş bir kahramandır.

O idealist ruhlu bir kişiliğe sahip birisidir. Kararlı, tutarlı, hayaller peşinde koşmayan gerçekler peşinde olan kahramandı. Enver Bey'in kişiliği onla tamamen çatışma durumundaydı. Enver Bey'in hayalci ve tutkulu kişiliği onla uyuşmuyordu.

Talat Bey, Edirne'den Selanik'e siyasi sürgün olarak gelen birisidir. Posta-Telgraf memuru olarak çalışmaktadır. Edirne telgrafhanesinde memur iken, Avrupa'dan gelen sakıncalı Jön Türk yayınlarını dağıtma suçuyla üç yıl kalebentliğe mahkûm olup Selanik'e sürülen, Selanik'te rahat durması karşılığında üç altın maaşa bağlanan birisidir. Bu sürgünü sırasında da sahip olduğu düşünce etrafında çalışmalar yapan bir kahramandır.

Talat Bey, Selanik'te "Beş Çınar" kahvesinde etrafındaki aydın ve ilerlemeci kişilerin önderi olmaya başlıyordu. Zamanla Beş Çınar kahvesine sığmayan kalabalık Yonyo Gazinosu'nun arkasındaki özel bölüme taşınıyordu. Talat Bey, zamanla Selanik'teki aydın ve ilerlemeci kesimin aranan ismi oluyordu. Giderek bir idol konumuna yükseliyordu. Talat Bey'in diğer ittihatçı bireylerden olan Osman Nihat'la tanışması da bu aydın ve ilerlemeci fikirleri sayesinde, O. Nihat'ın çocukken gazete dağıtıcılığı yaptığı günlerde gerçekleşiyordu.

Öğlenleri yapılan söz konusu sohbet toplantıları, zorunlu olarak "Beş Çınar" kahvesinden Yonyo Gazinosu'nun arka kısmında bulunan özel bölüme taşınıyordu. Zamanla Talat Bey, Selanik'teki aydın ve ilerlemeden yana olan çevrelerin güvendiği ve aradığı kişi konumuna dönüşüyordu. Giderek bir idol konumuna yükseliyordu.²⁴⁴

Talat Bey'in Selanik'e siyasi sürgün olarak geldiği dönemden itibaren Beş Çınar kahvesinde etrafında toplanmaya başlayan aydın ve ilerlemeci grubun hem

²⁴⁴ Age., s. 49.

lideri oluyor hem de kendine göre olan doğru olan fikirlerle etrafındaki kişileri besliyordu. Talat Bey'e göre onun ve etrafında toplanan arkadaşlarının amacı hanedanı yıkmak değil medeniyet yolunda ilerlemek ve anayasayı yürürlüğe koymaktır.

Talat Bey, aynı zamanda bir masondur. Selanik'te bulunduğu dönemlerde avukat Emanuel Karasu tarafından masonluğa davet edilmiş ve önceden beri hayran olduğu bu teşkilata memnuniyetle katılmıştır. Ayrıca Bektaşî'ydi. Bektaşî felsefesi de masonluğa yakındı. Bunun yanında Talat Bey, böyle büyük bir örgütlenmeyi kendi amaçları içinde kullanabileceğinin farkındaydı.

İktidara yönelik etkili bir örgütün, ancak bu tür bir mason örgütlenmesi biçiminde yapılmasıyla amacına ulaşacağına ve böyle bir dayanışmanın da kendilerine özel bir güç sağlayacağına inanıyordu. Ayrıca kendisi Bektaşî'ydi ve Ali abaydı (Hz. Ali soyunu sevenlerdendi). Bektaşî felsefesiyle masonluğa yakındı. Hiç tereddüt etmeden öneriye “evet” dedi.²⁴⁵

O, ittihatçıları derleyip toparlayan bu işin bir düzen içinde yapılmasını savunan bir düşünce yapısına sahiptir. Nitekim Osmanlı'ya demokrasiyi, hürriyeti, özgürlüğü getirmek için uğraşan Talat Bey ve arkadaşları, dağınık haldeki topluluklarını Talat Bey'in önerisiyle kurulan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti sayesinde düzenli hale getirirler. Talat Bey, ittihatçıların hem önderi hem de fikir babasıdır. Birçok işin fitili onun görüşleriyle ateşlenir. O, hem aksiyoner kişiliğiyle hem de düşünsel olarak arkadaşlarına önderlik etmiştir. Mesela, Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin yapı teşkilatlanmasını düşünen ve düzenleyen kişi odur.

Talat Bey, posta- telgraf memuru olarak başladığı memuriyet hayatında ilerleyen dönemlerde önemli mevkilere geldiği görülmektedir. Memurluktan başkan yardımcılığına oradan da paşalığa kadar yükselir. Talat Bey ve arkadaşlarının uzun uğraşları sonunda ilan edilen meşrutiyetle birlikte Talat Bey'de meclis tarafından meclis başkan yardımcılığına getirilir. Daha sonra yeni kurulan Osmanlı Büyük Doğu Locası'nın ilk üstadı muhteremi oluyordu. Bunun gibi devlet içinde birçok görevde bulunarak en son paşa olur.

²⁴⁵ Age., s. 53.

4 Şubat 1917’de paşa unvanı verilip sadrazamlığa getirilen Talat Paşa’nın sadrazamlığının farklı bir yönü daha vardı. Onun sadrazamlığı özel bir önem taşıyordu. Osmanlı tarihinde ilk kez, halk tarafından seçilen bir milletvekili sadrazam oluyordu. Edirne’de orta halli bir ailenin oğlu olan Talat, posta-telgraf memurluğundan sadrazamlığa giden o çetrefilli yolu büyük bir başarıyla kat etmişti.

Ancak onun bu mutlu paşalık dönemi çok uzun sürmeyecekti. İktidarı ellerinden kaybedip, zor duruma düştüklerinde Alman denizaltılarıyla Almanya’ya gider. Orada hazır parasıyla bir müddet rahat geçinse de Talat Bey, bir süre sonra Almanya’da maddi sıkıntılar çekmeye başlar. Hatta para eder diye elindeki tütün tabakasını satacak duruma gelir. Parasızlık yüzünden bir sürü sefalet çeker.

Talat Bey, Almanya’daki günlerine devam ederken o sabah evinden çıkmak içinden gelmiyordu. Alışkanlık gereği sokağa çıktığında geçmişin düşünceleri arasında kaybolduğu bir anda yaklaşan ayak seslerini duymamıştı. Kurşun ensesinden girip gözünden çıkmıştı. Talat Bey, Ermeni komitacı Tayliryan tarafından vuruldu.

Geçmişin düşünceleri arasında kaybolup gittiği bir an, yaklaşan ayak seslerini duyamamıştı. Sadece, ensesine dayanan silahın namlusunun soğukluğunu hissetmişti. Arkasındaki, kımıldamasına fırsat vermeden ateş etmişti. Kurşun ensesinden girip gözünden çıkmıştı. Olduğu yere yığılıp kaldı.

Silah sesine çevreden koşanlar, katili yakalamışlardı. Kalabalık, yerde cansız bir şekilde yatan bedeni görünce orada bulunanlar katili linç etmek istemişler ve onu bir hayli hırpalamışlardı. Fakat, polis yetişip katili halkın elinden aldı.²⁴⁶

Romanın ana kahramanlarından biri de Enver Bey’dir. Enver Bey’de Talat’la yol arkadaşlığı yapmış birisidir. Enver Bey’de ittihatçılardandır. Hem de ittihatçıların en ateşlisi, en heyecanlısı odur. Enver Bey ittihatçıların heyecanlı uygulayıcısı, Talat Bey ise fikir babasıydı. Enver Bey, daha çok hayalci ve tutkulu kişiliğiyle ön planda olan bir kahramandır. Aynı zamanda Osmanlı ordusunun önemli subaylarından birisidir. Geçen zaman içinde paşa unvanını alarak Osmanlı ordusunun başına geçmiştir.

²⁴⁶ Age., s. 330.

Enver Bey, Talat'la birlikte ittihatçıların bir araya gelmesinde ve uygulamalarında önemli görevler üstlenmiştir. Özellikle cemiyetin üyelerini ateşleyen ve onları harekete geçmek için cesaretlendiren bir rol üstlenmiştir. Umutsuzluğa, yılgınlığa düşüldüğü bir anda o ateşleyici göreviyle ortaya çıkıyordu. Ancak onun bu heyecanlı ve hareketli yapısı aynı zamanda onun yanlış yapmasına da sebep olur. Çok düşünüp tartmadan eylem safhasına geçmek Enver Bey'in en belirgin özelliklerindedir.

Enver Bey, ülkelerinin peşinde olan bir adamdı. Onu ülkelerine kavuşturacak yoları çekinmeden deneyen tabiri caizse gözü kara bir kişidir. Öyle ki cemiyetin eylemi için eniştesi olan Selanik Merkez Orduları Komutanı Nazım Bey'in öldürülmesine bile karşı çıkmaz. Hatta onun öldürülmesi için planın bizzat içinde yer alır, eniştesinin günlük planlarını yaptığı ziyaretler sayesinde kardeşinden öğrenir.

Yine onun, ülkelerinin adamı olduğunu kanıtlayan bir diğer örnekte vatandan ayrılıp Almanya'ya gittiği zaman Turan ülküsünü gerçekleştirmek için yapmış olduğu uçak yolculuklarında birçok kaza yaşamasına, yabancı ülkelerde hapisler yatmasına rağmen yine de ülküsünden vazgeçmemesidir.

Enver Bey, önemli bir olay olan 31 Mart olayını bastırmak için gelen Hareket Ordusunun düzenleyicisi, örgütleyicisidir. İttihatçıların bir oyunu olan 31 Mart olayını Enver Bey'in hazırladığı Hareket Ordusu bastırmıştır.

Enver Bey, uygulayıcı, aksiyoner kişiliğiyle darbelerde, hükümet kurmada etkin rol almış bir kahramandır. 31 Mart olayında saraya damat olarak giremeyen Enver Bey, saraya top sesleriyle giriyordu.

Enver Bey'in ittihatçılar için önemli olduğunu şu olay çok güzel bir şekilde ortaya koymaktadır. Cemiyetin gizli bir toplantı düzenleyip darbe kararı almak ve uygulama planlarını yapmak için toplandığında Enver Bey, toplantıya yetişemeyince herhangi bir karar alınamaz. Daha sonraki bir toplantıya Enver Bey'in katılımıyla darbe kararı alınabiliyor.

Bütün bunlarla beraber omuz omuza yürüyen Enver ve Talat birbirleriyle çatışıyordu. Enver'in yükselme tutkusu, Talat'ın tutarlı kararlarının önüne geçiyordu. İdealist ruhları yükseliş tutkusu bozuyordu. Enver Bey, yükselme tutkusunu o derece kafasına koymuştu ki hiçbir sevgi ve aşk içermeyen bir evlilik yapar. Rütbesi albay olan Enver, Harbiye Nazırlığına gelmek istiyordu. Bu yolu da kısaltmak için Abdülhamid ve Sultan Reşat'ın kız kardeşi Naciye Sultan'la evlenir.

İçeride daha önemli bir gelişme yaşıyordu. Cemiyet çatırıyordu. Talat ile Enver arasında soğukluk yaşıyordu. Enver'in yükselme tutkusu, Talat'ın tutarlı kararlarının önüne geçiyordu. İktidar hırsı her zaman olduğu gibi idealist ruhları bozuyordu. Rütbesi sadece albay olan Enver, "Teşkilat-ı Mahsusa'nın fedaileri ve genç İttihatçı subayların desteğiyle Harbiye Nazırlığına gelmek istiyordu. Bu yolu kısaltacak hamleyi yaparak Abdülhamid ve Reşat'ın kardeşi olan Şehzade Süleyman'ın 12 yaşındaki kızı Naciye Sultan'la nişanlanıyordu Bu ne evlik ne de aşk tutkusuydu. Gerçek olan yükseliş tutkusuydu.²⁴⁷

Ve Enver Bey, bu yükseliş hırsının sonucunu alıyordu. Balkan savaşlarında ve Trablusgarp savaşını da bahane göstererek üçer yıl kademe alıp Harbiye Nazırı olmayı başarıyordu.

Enver Bey, Harbiye Nazırı olduktan sonra orduda kendine göre bir takım değişiklikler yapar. Orduyu kendi planlarına göre düzenler. Ordu içinde kendisi için çalışacak ve İstanbul'a istediğinde hâkim olabilmek için ordu içinde Enver yanlısı bir grup oluşturmuştu. Cemiyet, halk, Talat Bey ve çevresi de Enver'in istediği zaman iktidarı ele geçirebilecek güçte olduğunu biliyordu. Ondan korkuyorlardı. Cemiyet ve onun üyeleri kendi yavrusundan korkar duruma gelmişti. Enver Bey o kadar güçlenmişti işte.

Enver Bey, gerçeklerin değil, düşlerin adamıdır. Onun en büyük hayali Kafkasya'dan Türkistan'a uzanan güçlü bir Türk devleti kurmaktır. Bu düş ülkesinin bağrında ise hep kendi silüetini hayal eder.

Talat Bey gibi Enver Bey de savaşın kaybedilmesinden sonra ülkeyi terk etmiş Turan ülküsü uğrunda Rusya'ya geçmeye çalışmış ancak bu serüvende bindiği uçaklar yanlısı ülkelere inmiş buralarda tutuklu kalmıştır. Bunun yanında uçakları düşmüş mucize eseri kurtulmuştu.

²⁴⁷ Age., s. 277.

Enver Bey, bütün çabalarına ve umutlarına rağmen elinden bir şey gelmez. Umutları bir bir söner, yok olur. Enver Paşa için 1908'de Makedonya dağlarında başlayan serüven Pamir eteklerinde son bulur. Bayram namazı kıldıktan sonra herkesle helalleşir. Elinde kılıcı ile düşmana son hamleyi yapacaktır. Mitralyöz ateşi bedenini delik deşik edip bedeni yere düşerken hayalleri de bedeniyle beraber toprakla buluşuyordu. Cesedini, Pamir dağlarının eteklerinde Abı Derya Suyu yakınlarındaki bir köyün küçük bir tepesinde büyük bir ceviz ağacının altına gömüyorlardı.

Askerler defnetmeden önce cebinde vasiyetnamesini buluyorlardı. Vasiyetname de:

Eğer muvaffak olamazsam, son nefesimle beraber öleceğim. Bu halde vasiyetim: Ben vazifemi yaptığımı sanıyorum ve öyle ölüyorum. Düşmana, sonuna kadar karşı koyunuz. Herhalde sonunda muvaffak olacağız. Ben hareketime nedamet etmeden, kalben müsterih olarak ölüyorum. Yaşasın Dinim, Vatanım, Padişahım! Yaşasın Müslümanlık, Osmanlılık ve Osmanlıların padişahı Sultan Mehmet Han!²⁴⁸

Romanın başkahramanlarından birisi de Camal Bey'dir. Cemal Bey de Enver, Talat ikilisini tamamlayan üçüncü kişidir. Cemal Bey, Enver ve Talat kadar ön plana çıkmasa da onlarla beraber aynı hedefe yürümüş birisidir. O da Osmanlının önemli kademelerinde görev yapmış başarılı bir devlet adamıdır. Enver'le birlikte terfi alarak Bahriye Nazırı olur.

Enver ve Talat Bey'le birlikte Osmanlı ülkesine hürriyeti, özgürlüğü getirmek için uğraşmıştır. Fikirleri ve icraatlarıyla İttihatçıların arasında yer almıştır. Daha sonra aynen Enver Bey gibi Balkan savaşları ve Trablusgarp savaşını bahane göstererek rütbe almış Osmanlıda Bahriye Nazırlığına kadar yükselmiştir. İttihatçıların son dönemlerinde fikir ayrılıklarına düşse de diğerleri gibi ömrünü o yolda tüketmiştir.

Cemal Bey, ruhi özellikler olarak Enver'den ziyade Talat Bey'e yakındır. Çünkü o da Talat Bey gibi tutarlı, düşünceli, gerçekleri görebilen bir kişiliğe sahipti.

²⁴⁸ Age., s. 324.

Daha sonra Osmanlı ülkesinde İttihatçıların devri bitip gurbet ellere düştüklerinde o da Enver ve Talat Bey'le aynı kaderi yaşar. Son günlerini gurbet ellerde yaşar.

Cemal Paşa, yaverleri Nusret ve Süreyya ile birlikte Tiflis sokaklarında dolanırken Ermeni komitacılar tarafından vurularak öldürülür. Her ne kadar bir sürü kişi tutuklanıp sorgulansa da Cemal Paşa'nın katilleri bulunamaz.

İttihatçılar içinde önemli olan kişilerden birisi de Cavid Bey'dir. Cavid Bey, Maliye Nazırlığı yapmış, kötü olan ülke ekonomisini ayakta tutmaya çalışmış birisidir. Ancak romanda diğer İttihatçılar gibi ön plana çıkmamıştır.

Romanın önemli kahramanlarından biri de Osman Nihat'tır. O. Nihat'ta ittihatçıların önde gelen adamlarından biridir. İttihatçıların yapmış oldukları birçok eylemde görev almış, onların önemli kişileri olan Talat, Enver ve Cemal Beyler gibi birçok kişiyle omuz omuza mücadele etmiştir.

Romanda O. Nihat ilk olarak çobanları olan Emin Dayı'nın yanında karşımıza çıkar. Ağırlaşan babasının ölümünü görmesin diye Emin Dayı'yla birlikte gece koyunların yanına gönderilir. Osman Nihat'ın, yaşamı aslında ittihatçılardan uzak bir ortamda başlar. O. Nihat'ın babası Hüseyin Avni Ağa'dır. H. Avni Ağa, kız kardeşi Fatma ve yeğeni Esmâ'nın Yine diğer yeğen olan Bekir tarafından öldürülmesi üzerine bu acıya uzun süre dayanamaz ve vefat eder. Ancak vefat etmeden önce emektar çobanı olan Emin Dayı'ya ve karısına vasiyette bulunur. Ve Osman Nihat'ın beraber ticaret yaptıkları Sami Dey'e verilmesini ister. H. Avni Ağa, oğlunun Sami Dey tarafından okutulacağını ve ona iyi bakılacağını bilir. Onun bu vasiyeti üzerine O. Nihat, Sami Dey'e verilir. Sami Dey ve karısı Cevher O. Nihat'ı sevgiyle büyütürler. Sami Dey ve ailesi Yahudi dönmesi olmalarına rağmen O. Nihat'a çok iyi bakarlar. Onla ilgilenirler.

Sami Dey, O. Nihat'ı en iyi okullarda okutur. O. Nihat, Fevziye mektebinde okurken Sami Dey'in yeğeni Yasemin'de Terakki adında başka bir okulda okuyordu. Sami Dey, yaz tatillerinde deneyim kazansın ve çevresi genişlesin diye O. Nihat'ı gazeteci Fazlı Necip'in yanına verir. Buradaki görevi günlük gazeteleri dağıtmaktır. İşte Osman Nihat'ın Talat Bey'le yani ittihatçılarla

tanışması bu sayede olur. O. Nihat, sürgün olarak gelen Talat Bey'e gazete verirken zamanla kendini Beş Çınar kahvesinde yapılan toplantıların içerisinde bulur. Ve böylece O. Nihat'ın İttihatçılarla olan serüveni başlamış olur. Bundan sonra da uğraş verdiği dava uğruna birçok iş başarır.

Osman Nihat, aynı zamanda bir masondur. Babası Sami Dey sayesinde onun önceden planlamaları sayesinde masonluğa kabul edilir. Baba Sami Dey, oğlunun okulunu bitirip Manastır'daki askeri akademiye gideceğini bildiği için onun önünü böylece açmış oluyordu. Hayran olduğu Talat Bey, gibi oda mason teşkilatının önemli üyelerinden biri olur.

Osman Nihat, ittihatçılarla birlikte birçok olayda ön saflarda yer almış bir kahramandır. Kurulan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ne ilk üye olanlardan birisi O. Nihat'tır. Yine bu cemiyete üye katmakta önemli katkıları olanlardan birisi yine odur. Osman Nihat için cemiyetin uygulayıcısı, birçok eyleminin planlayıcısı ve gerçekleştiricisi olduğunu söylemek gerekir. Cemiyetin karar verdiği birçok suikast ve darbelerde önemli işler başarmış biridir. Örneğin Selanik'e padişah tarafından gönderilen Sami Paşa'nın öldürülmesi planını o yapar. Yine Abdülhamit'in yaveri olan İsmail Mahir Paşa'nın öldürülmesinde onun parmağı vardır. O. Nihat bu ve bunun gibi birçok eylemde etkin rol alır.

Osman Nihat, aynı zamanda cemiyet tarafından önemli görevlere getirilmiş güvenilir bir kişidir. 31 Mart olayından sonra O. Nihat, Sıkıyönetim Komutanlığına getirilir.

Osman Nihat'la ilgili değinilmesi gereken önemli yönlerinden biriside sert bir mizaca sahip olmasıdır. Yürüdüğü yol uğrunda ölümlere ve suikastlar hiç tereddüt etmeden karar verir. Sıkıyönetim komutanı olduğu dönemlerde birçok kişinin asılmasına neden olmuştur. Onun bu yönünü ortaya koyan en güzel örneklerden birisi de sıkıyönetim komutanı olduğu dönemde bilmese de suçsuz olan kardeşi Mustafa'yı astırmasıdır. Hatta Mustafa'nın idam sehпасına kendisi bir tekme atarak onu asar. Yine Osman Nihat, onu bakıp büyüten, ona her türlü imkânı sağlayan balkanlardaki birinci ve üçüncü ordunun ihtiyaçlarını karşılayan babası Sami Dey'in ticari ilişkilerini hiç çekinmeden kendi çıkarları için bitirir.

O. Nihat'ın değinilmesi gereken bir başka yönü de aşk hayatıdır. Çocukluktan beri aynı yerde büyüyen Osman ve Yasemin, açıkça söylemeseler de birbirlerine âşıktır. Bu aşk okul hayatı boyunca sürer. Ancak ikisinin de farklı hayalleri vardır. Yasemin Avrupa'da okumak isterken O. Nihat İstanbul'da okumak ister. Zaten onları da bu ayırır. O. Nihat'la okulları için ayrılırlarken birbirlerini unutmayacaklarına dair söz verirler. Ancak özellikle O. Nihat bu sözü yürüdüğü yolun zorluğu nedeniyle unuttur. Yasemin de Avrupa'da biraz olsun bu acıyı hafifletmek için kâğıt üstünde de olsa bir evlilik yapar. Evlilik yaptığı kişi de daha sonraları İstanbul'da Duyun-u Umumiye yöneticisi olacak Marcel Courbet'tir. Yıllar sonra Jasmin adını almış bir şekilde İstanbul'a gelen Yasemin'le O Nihat karşılaşırsalar da iş işten çoktan geçmiştir.

Osman Nihat, bu aksiyon dolu ve dava adamı yaşamı çok kötü bir şekilde son bulur. Hayatındaki o gösteriş, ölümünde yanında yoktur onun. I. Dünya Savaşı sonrası İstanbul'un işgal edilmesiyle beraber bütün ittihatçılar ya sürülmüş ya da öldürülmüştü. O. Nihat'ta Ermeni Tehcirine katılanlarla beraber Malta adasına sürgün gönderilir. Orada hasta yatan bir kişinin kimliğini çalarak İstanbul'a tekrar döner. Ancak İstanbul işgal altındadır ve ittihatçılar silip süpürülmüştür. İstanbul'da onlara yaşam yoktur artık. Üç kez yakalanma tehlikesi atlatmasına rağmen yakalanmaz ve çareyi İstanbul'dan kaçmakta bulur. Eski dostu Stelyo'yu bularak onun dostlarının olabileceğini tahmin ederek Girit veya Rodos adasına kaçmak istediğini söyler. Stelyo, ona yardım eder. Balıkçı teknesiyle Girit'e gitmek için yola çıkar. Yolda devriye botuyla karşılaşır. Yakalanma ihtimaline karşılık sahile yakın bir yerde teknedan atlayıp sahile kadar yüzer. Düşman işgali altında olan Ege'de hiçbir yere sığınamaz. Kaçarken yorgunluktan bir ağacın altında sızıp kalır. Jandarma dipçiğiyle uyanınca iş işten geçmiş çoktan yakalanmıştır. Bir süre işkence görür ama asıl kimliğini söylemez. Ölüp ellerinde kalmasın diye kimsesizler gibi bir hastaneye bırakılır. Orada iyileşip kaçtığına doğa adamı gibi dolaşır durur. Bir gün dolaşırken çaldıkları koyunu pişiren hırsızlarla karşılaşır. Hırsızlar tarafından dövülen O. Nihat, onların atmış olduğu kemik parçalarının peşinden koşarken bir anda yığılıp kalır. Bu sefer hırsızlar onu bir derenin kenarına çekip bırakırlar. Ertesi gün devriye gezen Jandarmalar tarafından bulunsa da O. Nihat çoktan ölmüştür.

Asıl kahramanlardan biri de Abdülhamid'dir. Romanın anlatımının kapsadığı tarihi dönem içinde otuz üç yıl padişahlık yapmış birisidir. Aynı zamanda bu dönemde gerçekleşen olayların başkahramanlarından birisidir. İttihatçılarla iktidar mücadelesinden, darbelere kadar birçok eylemde rol almış; romanın anlatımı içinde değişik eylemlerde bulunmuştur.

Roman II. Abdülhamid'in çocukluk ve gençlik çağlarında başlar. Abdülhamid on bir yaşında yetim kalmış annesi ve babası vefat etmiştir. Babası Abdülmecit'tir. Annesi ise Tir-ı Müjgan Hanım'dır. Ancak babası romanda çok fazla anlatılmaz. Osmanlı'nın batıya açılmasıyla beraber Galata ve Beyoğlu çevresindeki bohem hayatın içinde olduğundan bahsedilir. Abdülhamid'in babasının dışında babasıyla aynı yolda yürüyen daha sonra akli dengesi bozuk olduğundan padişahlıktan indirilen Murat vardır.

Abdülhamid, küçük yaşlardan itibaren kendisini iktidar mücadelesi içinde bulur. Yaşının genç olmasına rağmen devletin içinde bulunduğu durumun farkında olan biridir. Devletin Batılı güçler tarafından sömürüldüğünün farkındadır.

II. Abdülhamid, akli dengesi yerinde olmadığı gerekçesiyle Murat'ın yerine tahta geçirilir. Mithat Paşa, Abdülhamid'i tahta geçirirken ona iki şart sunar: Birincisi Murat iyileşince tekrar tahta geçecektir. İkincisi ise meşrutiyeti ilan etmesidir. Bu şartlar karşısında tahta çıkar ancak bundan pişman olmuştur. Mithat Paşa'ya böyle söz vermesi hiç hoşuna gitmez.

Ancak II. Abdülhamid verdiği bu sözleri ancak bir süreliğine tutmuştur. Birinci söz Murat, iyileşmediği için yerine getirilmemiştir. İkincisi Kanun-i Esasi'nin ilan edilmesini ise gerçekleştirmiştir. Yalnız, Osmanlı- Rus savaşını bahane göstererek anayasanın yüz on üçüncü maddesine dayanıp meclisi kapatır. Mithat Paşa ve taraftarlarını sürgüne gönderir.

Abdülhamid'in değinilmesi gereken yönlerinden biri de hüküm sürdüğü dönemlerdeki sansür ve hafiyelik teşkilatıdır. Abdülhamid, otuz yıllık anayasasız dönemi iki şeyle doldurmuştu: "hafiyelik" ve "sansür". Hafiyelik, istibdat idaresinin bekçisi, sansür ise ruhuydu. Abdülhamid, sansür sayesinde kendisine ve

devlete karşı olacak eleştirileri ortadan kaldırıyordu. Hafiyelik sayesinde de gelebilecek bütün tehlikeleri önceden haber alıyordu. Özellikle Jön Türkleri takip ettirip hükümranlığına ve devlete gelecek olan zararları önlemeye çalışıyordu.

II. Abdülhamid, otuz üç yıllık saltanatından sonra, cemiyetinde baskısıyla meclis tarafından tahtan indirilmesine karar verilir. Ondan sonra tahta Sultan Mehmet Reşat çıkarılır. İttihatçılar düşman oldukları padişahı küçük düşürmek için hal edildiğini bildirmek üzere heyet hazırlarlar. Ve ona bu durumu bildirirler. Heyette Arif Hikmet Paşa, Esat Paşa, Emanuel Karasu ve Aram vardı. Bu heyeti karşısında gören padişah hiddetle:

“Bir Türk padişahına, bir İslam halifesine hâl kararını bildirmek için bir Arnavut, bir Yahudi, bir Ermeni’den ve bir nankörden başkasını bulamamışlar mı?”²⁴⁹ diye bağırmıştı.

Cemiyet, II. Abdülhamid’in tüm ısrarlarına rağmen İstanbul’da kalmasına izin vermez. Selanik’e sürgüne gönderileceği gece yanında, küçük şehzadesi, iki hanımı ve hizmetçisinden başkası yoktu.

Bu kişiler dışında romanda ismi geçen birçok kahraman yer almaktadır. Ancak bunların hepsini detaylı bir şekilde anlatmak imkansız olduğundan kısaca bahsedilecektir. Bu kısımda yer alan kişiler daha çok yardımcı kahramanlardır.

Yardımcı kahramanlar olarak ilk sayacaklarımız arasında padişahlar yer almaktadır. Sultan Reşat, Vahdettin, V. Murat, Abdülaziz romanda geçen Osmanlı padişahlarındandır. Ancak bu padişahlar II. Abdülhamid kadar romanda ön plana çıkmamıştır. Daha çok cemiyetin veya başka güçlerin güdümünde olmuş adeta gölge konumunda kalmışlardır.

Padişahların yanında romanda geçen önemli guruplardan biri de sadrazamlar, paşalardır. Sadrazamlar da olayların akışında zaman zaman çok etkili olmuş, önemli derecede işler başarmışlardır. Bunlar arasında en çok ön plana çıkanlar arasında II. Abdülhamid’i tahta çıkaran Mithat Paşa yer almaktadır. Bunun yanında Mahmut Şevket Paşa, romanda ön planda olan bir kişidir. Yine bu

²⁴⁹ Age., s. 184.

isimler yanında birçok paşa romanda yer almaktadır. Bunlardan birkaçının ismi şöyle sayılabilir: Sait Halim Paşa, Sadrazam Küçük Said Paşa, Hüseyin Hilmi Paşa, Şemsi Paşa, Kamil Paşa, Gazi Ahmet Muhtar Paşa gibi birçok paşa ismi yer almaktadır.

Kahramanlar arasında bir grup olarak sayabileceğimiz kişiler arasında devlete borç veren bankerler ve Batılı devletlerin adamları yer almaktadır. İstanbul'a yerleşmiş Galata bankerleri kendi çıkarları için devlete borç vermiş bunun karşılığında devleti soyup soğana çevirmişlerdir. Devlete yüksek dereceli faizlerle borç vermişler misliyle geri almışlardır. Özellikle Duyun-u Umumiye'nin kurulmasından sonra devletin bütün ekonomik kaynaklarına el koymuşlardır.

Romanda yer alan kişi gruplarından biri de masonlardır. Özellikle Jön Türkler Selanik'te faaliyetlerini sürdürdükleri dönemde Mason localarına üye olmuşlardır. Daha sonraki dönemlerde bu durum İstanbul'a da taşınmıştır. İtalyan, İngiliz ve Fransız mason locaları ve locaların adamları Osmanlı ülkesinde cirit atmışlardır. İttihatçıların çoğu zamanla bu localara üye olurlar. Daha sonra kendi locaları olan "Vatan" ı kurarlar. Sami Dey, Emanuel Karasu, Talat Bey, Osman Nihat vb. birçok kişi bu mason localarına üye olurlar.

Dönemin yazarları ve düşünürleri de kahraman olarak roman içerisinde yer almaktadır. Namık Kemal, Ziya Gökalp, H. Cahit, Baha Tevfik, Beşir Fuad gibi isimler roman içerisinde yer alırlar. Onlarda çeşitli kaynaklarda yazmış oldukları yazılarla döneme ışık tutmuşlardır.

Romanda yer alan gruplar arasında ittihatçıların tetikçileri veya adamları olan kişiler de yer alır. Bu kişiler birçok suikast ve darbe planı içerisinde uygulayıcı olarak yer almışlardır. Çerkez Kazım, Abdulkadir gibi isimler bunlar arasında sayılabilir.

Roman kahramanlarından bir diğeri de Yasemin'dir. Yasemin, Osman Nihat'ın üvey babası olan Sami Dey'in yeğenidir. O. Nihat'la birlikte büyürler. Birlikte okula gidip gelirler. Birbirine âşık olan Yasemin ve O. Nihat, ilerleyen dönemlerde okullarına devam etmek için ayrılmak zorunda kalırlar. Her ne kadar birbirlerini unutmayacaklarına söz verseler de hayat aynı şeyi söylemez. Özellikle

O. Nihat vefasızlık gösterip Yasemin'e gereken ilgiyi göstermez. Yasemin'de karşılık alamayınca, yaralarını sindirmek adına Avrupa'da Marcel Courbet ile evlenir. Yıllar sonra M. Courbet, İstanbul'a Duyun-u Umumiye görevlisi olarak Jasmin adını alan karısıyla geldiğinde O. Nihat ile Yasemin karşılaşsalar da işi iştenden geçmiştir.

Yardımcı kahramanlardan biri de İhsan Cemal'dir. İhsan Cemal, Hüseyin Avni Ağa'nın oğlu, Osman Nihat ve Mustafa Avni'nin kardeşidir. Asıl adı Ahmet'tir. Babası H. Avni Ağa, vefat ederken onun Berber Mustafa'nın yanına verilmesini ister. Ancak o çeşitli bahanelerle orada durmaz. Bu sıralar ustasının müşterisi olan Ahmet Hüsrev'le tanışır. İhsan Cemal, onun yanında kalmaya başlar. Solcu bir düşünceye sahip olan bu adam bir gün ona kimlik uzatarak artık isminin İhsan Cemal olduğunu söyler. Beşir Fuad'la da Ahmet Hüsrev sayesinde tanışır. İstanbul'a gelip daha önceden tanışmış olduğu Beşir Fuad'ın yanında kalmaya başlar. Beşir Fuad ölünce dostları olan Baha Tevfik'le beraber gittikleri bir konferans çıkışı vurulup öldürülürler.

Bir diğer kahraman da yine Hüseyin Avni Ağa'nın oğlu olan Mustafa'dır. Mustafa tarikat ehli bir kişidir. Üstadı tarafından İstanbul'a Mevlana dergâhı şeyhinin yanına gönderildiğinde İstanbul'da tam da olaylar içine düşer. Hiç suçu olmadığı halde ittihatçılar tarafından asılarak öldürülür. Hem de kardeşi O. Nihat tarafından asılır. Ama bundan ne onun ne de O. Nihat'ın haberi yoktur.

Çok fazla ön plana çıkmayan kahramanlardan birisi de Enver Paşa'nın karısı olan Naciye sultandır. Naciye Sultan, Abdülhamid ve Sultan Reşat'ın kız kardeşidir. Enver Bey'le evlenir. Daha sonra Enver Bey ülkeyi terk etmek zorunda kalınca o da onun peşinden Almanya'ya gider.

Mustafa Kemal Atatürk'te romanda geçen kahramanlardan biridir. Ancak çok fazla üzerinde durulmamıştır. Sadece Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ne üye olmak için Suriye'den gelen genç bir subayın olduğu söylenir. Bu genç subay M. Kemal Atatürk'tür.

Sonuç olarak baktığımızda geniş bir şahıs kadrosu bizi karşılamaktadır. Romana şahıs kadrosu açısından baktığımızda toplumun hemen her kesiminden

kişilere rastlamak mümkündür. Padişahlar, sadrazamlar, paşalar, komutanlar, askerler, hocalar, fikir adamları, gazeteciler, yazarlar ve bunun gibi toplumun birçok kesiminden gruplar romanda yer almaktadır. Bunlardan bazıları olayların akışı gereği ön plana çıkmış bazıları biraz daha arka planda kalmışlardır. Yukarıda ismi zikredilen kahramanlar dışında sadece isimleri geçtiği için ya da olayların akışına katkıda bulunmayan kahramanlar da yer almaktadır.

1.4.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Dikmen, bu eserini ilahi bakış açısıyla kaleme almıştır. Anlatıcı olarak ise üçüncü tekil şahsı kullanılmıştır. Bu bakış açısı sayesinde anlattığı olayların bütün yönlerine hâkim olma şansı yakalamıştır. Zaten bu bakış açısının en büyük avantajı anlatılan olayları en ince ayrıntısına kadar verebilmek ve kahramanların düşüncelerine, içinden geçirdiklerine, neler istedikleri gibi unsurlara vakıf olmaktır.

Romanın konusunu ve temasını düşündüğümüzde en uygun anlatıcı bakış açısının ilahi bakış açısı olduğu görülmektedir. Çünkü dönem romanı olan “*Büyük Ölümler Meydanı*”ndaki olayları ve kişileri aktarırken çok yönlü bir bakış açısı olmalıdır. Birçok olay ve kahramanın yer aldığı romanda ayrıntıları ve romana yön veren düşünceleri aktarmak ancak bu bakış açısıyla mümkün olabilirdi.

Yazar, kullandığı bakış açısı sayesinde kahramanların kalbinden geçenleri ve düşüncelerini rahatça aktarabilmiştir. Yazar, aşağıdaki parçalarda Abdülhamid’in neler hissettiğini ve neler düşündüğünü yazmaktadır.

Abdülhamid sıkıntılı günlerinde olduğu gibi yine Maslak’taki köşkünde oturan analığı Perestu Kadın’ın evine gidiyordu. Yaylı araba taşlı arnavutkaldırımlarında yaylandıkça Abdülhamid, geçmişin parçalanıp dağıldığını, bir sürü anının beynine hücum ettiğim hissediyordu.²⁵⁰

Abdülhamid, Yıldız Köşkü’nün penceresinden Marmara’nın mavi sularını süzerken geçmişin anılarına dalıp gitmişti. Anılar, savrulan yapraklar gibi uçuşuyordu:

Bu imparatorluğun kanatları, söylendiği gibi dualar üzerinde mi, yoksa lanetler üzerinde mi uçuşuyor? Doğrusu bilemiyorum.

Korkular, kuşkular, umutsuzluklar hiç mi eksilmeyecek yüreğimizden?.. Baykuşlar, daha ne kadar ötmeye devam edecek üzerimizde?.. Kardeşin kardeşe kini; düşmanın düşmana kininden neden daha büyük?

Valide Sultan, her seferinde ‘Şansınız, Sultan Süleyman’ın- ki gibi olsun’ diye dua ederdi. Dedem Sultan Süleyman hazretleri o kadar uzun yaşadı ki, Osmanlı’da yaşamın boyu kısaldı; ölümün boyu uzadı. Ecel onun yaşadığı günleri bizden geri alıyor sanki. Diken üstünde padişahlığın mutluluğundan söz edilebilir mi? Başta Valide Sultan, akli dengesini yitirmiş ve bu yüzden tahtından olmuş Murat, masonların ustası Skaliyeri, Ali Suavi, Ahmet Rıza gibi Jöntürk bozuntusu gazeteciler, elmaya üşüşmüş kurtçuklar gibi saltanatımı kemirmeye çalışıyorlar.²⁵¹

²⁵⁰ Age., s. 9.

²⁵¹ Age., s. 15.

Bu bakış açısında kahramanlar hislerini ve düşüncelerini dile getirmeseler de yazar bunları biliyormuş gibi yazar. Yine başka bir yerde O. Nihat ile Yasemin'in arasındaki ilişkiden bahsederken O. Nihat'ın düşüncelerine yer verilir.

Osman Nihat ise, duygularının ayırımına varamıyor, her ulaştığı nokta ona yeni yollar, yeni duygular yüklüyordu. Kendi kendine sevip sevmediğini soruyor, ama açık bir yanıt alamıyordu. Yasemin'in varlığına o denli alışmıştı ki; sanki ekme ve su gibi bir alışkanlık yaratmıştı. Biliyordu ki ayrılrsa çok acı çekecek, en güzel oyuncağını kaybetmiş bir çocuk gibi üzülecekti. Sonunda Yasemin, onun bedeninin bir parçası haline gelmişti, yokluğu hissedilen; varlığı ise alışkanlık yaratan. Açık açık biliyordu; O'nun yokluğunda kendini, elinden koltuk değnekleri alınmış bir sakat gibi hissedecekti. Bir yandan onu sevdiğine kendini inandırmaya, bir yandan da sanki uzaklaşmaya çalışıyordu. Ellerini tutup ona "Seni seviyorum" diyebilse, her şey bir çığ gibi gelecekti ardından. Ama bir türlü sevdiğini söyleyememişti. O'na sevdiğini söylemesini engelleyen güç neydi? Korku mu, yoksa utanç mı? Hayır! Hiçbiri değildi, ya da hepsi. Yüreğinin derinliklerinde yanıp sönen ışığın gücünü, sınırını, sıcaklığını bilemiyordu.²⁵²

Romanın anlatıcısı 3. tekil kişi (o), bakış açısı ise hâkim bakış açısidir. Anlatıcı roman boyunca bütün olaylara hâkimdir ve olayları öncesi ve sonrasıyla bilir. Bunda ne bir zaman sınırlaması, ne de bir mekân sınırlaması vardır.

Nerede bir halk ay aklansa; önce cellatlar iplerini yağlarlar. Cemiyetin talimatıyla önceden Edirne'de örgütlenip Enver Bey'in kontrolünde hazırlanmış olan "Hareket Ordusu", Mahmut Şevket Paşa komutasında İstanbul'a girdi, 31 Mart Olayını bastırmak için gelen ve ittihat yanlısı askerlerden oluşan "Hareket Ordusu'nun içinde Rum, Bulgar, Ermeni, Arnavut çete elemanları da vardı. Amaçları şeriatla güçlenerek Abdülhamid'in eski baskıcı rejime dönmesini önlemektir.²⁵³

İttihat ve Terakki ilk gövde gösterisini, 13 Mart 1909 günü Pera Palas'da yaptı. Yüksek şuradan kuruluş iznini alan ve "ilk Türk locası" olan "Vatan" in kuruluşu, mason biraderler, meclis başkanı, bütün nazırlar, milletvekilleri, yüksek rütbeli subaylar ile ittihat ve Terakki ileri gelenlerinin katılımıyla büyük bir ziyafet verilerek kutlandı. Locanın üstad-ı muhteremliğine getirilen Aziz Haşan Paşa, gecenin önemine ve cemiyetin kendilerine verdiği desteğe yönelik bir konuşma yaptı.²⁵⁴

Hâkim bakış açısında üçüncü tekil şahıs anlatıcı genelde olaylara dışarıdan bakar. Olayları ve kişileri dışarıdan izler ve detayları o şekilde verir. Dikmen, bu romanında da anlatıcısının olayları ve kişileri dışarıdan seyretmesini sağlamıştır. Ancak gözlemci bakış açısında olduğu gibi bir kamera gerçekliğiyle sadece görüneni vermekle yetinmemiş olaylarla ilgili ayrıntılara inmiştir.

Tarihi olayların anlatıldığı romanda olaylar resmi belgelerde yer aldığı şekliyle gerçeklik ilkesine uyularak aslına uygun olarak aktarılmıştır anlatıcı

²⁵² Age., s. 68.

²⁵³ Age., s. 183.

²⁵⁴ Age., s. 169.

tarafından. Ancak bu aktarma bilimsel bir tarih kitabı gibi değil romanın kurgusal yapısı içerisinde eritilmiştir.

Veysel Dikmen'in bu romanı da, dış görünüşü ile Osmanlı İmparatorluğunun son günlerini, özellikle de İkinci Meşrutiyet dönemini konu edinmektedir. Ancak, hemen şunu belirtmek isterim ki, bu nesnel tarih ve coğrafyanın bir bilimsel bilgi ve gerçeklik olmaktan çıkartıp bir yazınsal tarih ve coğrafya haline dönüştürülmesi de gerçekten ustaca başarılmıştır. Örneğin, romanın başkişisi olan Talat Paşa'nın, bu özgün tarih ve coğrafya koordinatlarıyla artık bir tarihi kişi olmaktan çıkarılıp, bir roman kişisi haline dönüştürülmesi bence gerçekten başarılmıştır... Öyle ki, birer tarihsel gerçeklikler olan Serbesti gazetesinin başyazarı Haşan Fehmi'nin 5 Nisan 1909'da Galata Köprüsü'nde, Sada-yı Millet gazetesi başyazarı Ahmet Samim'in 9 Haziran 1910'da Eminönü'nde fail-i meçhul cinayetlerle öldürülüşleri bile ustaca kurgulamalarla birer yazınsal gerçeklik haline dönüştürülmüştür.²⁵⁵

Yazar, romanın konusunu daha sağlıklı bir şekilde aktarmak adına İlahi bakış açısını seçmiştir. Bakış açısına uygun bir şekilde de anlatıcı olarak üçüncü tekil şahsa yer vermiştir. Karmaşık ve entrikalarla dolu aynı zamanda sayıca fazla olayın yer alması bu bakış açısının kullanımını daha uygun bir hale getirmiştir.

²⁵⁵ Ceyhun Demirtaş, Romanın arka kapağında bu görüşüne yer verilmiştir.

1.4.5. Mekân

Veysel Dikmen, bu romanında mekânı çok fazla ön plana çıkarmamıştır. Mekân roman içerisinde olaylara yön veren veya insan psikolojisine paralel kullanılmaktan ziyade daha çok olayların geçtiği yerler olarak kullanılmıştır. Yazar, romanında mekân sayısı olarak birçok mekâna yer vermiştir. Olaylar, çeşitli mekânlarda vuku bulmaktadır. Gerçek olayların anlatılmasından dolayı kullanılan mekânlar da gerçek mekânlardır.

Romanda geniş mekân olarak iki ana mekân kullanılmıştır. Selanik ve İstanbul bu iki ana mekândır. Dar anlamda mekâna baktığımızda daha çok bu kentlerdeki mekânlar kullanılmıştır. Romanda gerek açık mekânlar gerekse kapalı mekânlarla ilgili ayrıntılara yer verilmez. Sadece mekân isimleri geçmektedir. Ve bu mekânlarda gerçekleşen olaylardan bahsedilmektedir. Bunun dışında mekânların fiziksel veya herhangi bir özelliği betimlenmemiştir. Yazar mekânı olayların gerçekleştiği ortamlar olarak ele almıştır.

Olaylara baktığımızda olaylar genellikle üçüncü bölüme kadar Selanik, Manastır, Rumeli’de cereyan etmektedir. Daha sonra olayların merkezi Selanik ve İstanbul arasında gidip gelmektedir.

1.4.5.1. Kapalı Mekânlar

Romanın kapalı mekânlarından ilki Abdülhamid’in analığı olan Perestu kadının Maslak’ta oturduğu evidir. Abdülhamid, sıkıntılı günlerinde gidip Perestu kadına akıl danışır onla sohbet ederdi. Yine böyle bir amaç için Maslak’taki bu köşke gider. Ancak köşke ilgili herhangi bir ayrıntıya yer verilmemiştir.

Yıldız Köşkü de kullanılan mekânlardan biridir. Köşke alakalı ayrıntıya yer verilmemiş sadece Abdülhamid’in sıkıntılı bir şekilde köşkün camından dışarı baktığı belirtilmiştir.

Üsküp Hapishanesi ve Priştine akıl hastanesi kullanılan kapalı mekânlardandır. Hüseyin Avni Ağa’nın yeğeni Bekir annesini ve kız kardeşini baltayla doğrayınca önce hapisteye yatar daha sonra akli dengesini kaybedip akıl hastanesine düşer.

Yonyo Gazinosu da Selanik'teki önemli mekânlardan birisidir. İlk olarak Yonyo Gazinosu O. Nihat'ın Sami Dey'le birlikte Selanik'e girişlerinde parlak ışıklarıyla gözüne çarpar. Ancak asıl işlevi Jön Türklerin Beş Çınar kahvesine sığmayan toplantılarını Yonyo Gazinosunun gizli bölmesine taşımalarıyla ortaya çıkar. Burada önemli toplantılar yapıp önemli kararlar alırlar.

Diğer bir mekânsa Beşir Fuad'ın Beşiktaş'taki evidir. İhsan Cemal İstanbul'a geldikten sonra bu evde Beşir Fuad ile birlikte yaşar. Onun düşüncelerinden faydalanır. Bunun yanında Beşir Fuad, bu evde bileklerini keserek intihar eder. İhsan Cemal'de onun ölümünden sonra evde kalmaz. Arada sırada eve uğrayıp evi kontrol eder.

İstanbul'da yer alan evlerden biride roman kahramanlarından olan Pertev Tevfik'in dostu Bayan Charlotte'nin evidir. Evle ilgili çok az bilgi yer almaktadır. Evin Beyoğlu Pire Mehmet Sokağı'nda tarihi bir bina olduğu belirtilmektedir.

İstanbul'da yer alan mekânlardan biri de Varidât-ı Sitte İdaresi binasıdır. Bu mekânla ilgili kısa da olsa ayrıntılara yer verilmiştir.

Varidât-ı Sitte İdaresi" binası boğaza nazır, yeşilliklerin içinde, yalıdan bozma, tarihi ve şirin bir bina idi. Önünde ağaçlarla kuşatılmış, kuş sesleriyle bütünleşen, sevimli bir bahçe uzanıyordu. Dalgalar ise hafif hafif bahçenin duvarlarını yalıyordu.²⁵⁶

1.4.5.2. Açık Mekânlar

Roman geniş mekân olarak İstanbul'da başlar. İstanbul ile başlayan olaylar romanın ilerleyen bölümlerinde Selanik'e taşınır. Ve daha sonraki kısımlarda İstanbul ve Selanik arasında olaylar gidip gelir. İstanbul olayların ana merkezlerinden biridir. Çünkü Osmanlı'nın başkenti burasıdır. İttihatçılar verdikleri mücadele sonucu buraya hâkim olmaya çalışırlar.

İstanbul, romanda anlatılan olayların çoğunda yer almaktadır. Saray entrikaları, darbeler, görüşmeler, siyasi cinayetler, gizli toplantılar ve bunun gibi birçok olay burada gerçekleşir. İstanbul ana mekânlardan biri olarak kullanılmış ancak burada gerçekleşen olaylar daha çok İstanbul'un kapalı mekânlarında gerçekleşmiştir. Saraylar, köşkler ve gizli yerler gibi.

²⁵⁶ Veyssel Dikmen, *Büyük Ölümler Meydanı*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2006, s. 130.

Olayların geçtiği ana mekânlardan biri olarak İstanbul kullanılmasına rağmen burayla ilgili detaylara çok yer verilmemiştir. İstanbul'un fiziki veya sosyal yapısına ilişkin fazla bir bilgi yer almaz.

Olayların geçmiş olduğu geniş mekânlardan biri de Selanik'tir. Selanik, Jön Türklerin doğuş yeridir. İlk olarak Jön Türkler temellerini burada atmışlardır. İlk Osmanlı ruhu ve anayasa için ilk mücadeleleri burada olmuştur. Selanik'te bulunan Beş Çınar kahvesinde başlayan hareket daha sonra İstanbul'a yayılmıştır.

Açık mekânlardan biri de Makedonya'dır. Sadece isim olarak geçmektedir. Olayların gerçekleştiği mekânlar olarak yer almaktadır. Onun dışında oranın sosyal-kültürel veya ekonomik hayatıyla ilgili bilgiler yer almamaktadır. Ülkenin ve Makedonya'nın içinde bulunduğu kötü durumdan kısaca bahsedilmiştir.

Bir ülkenin toprağına çeteler, komitacılar üşüşmüŖse; vay o ülkenin haline!.. Koskoca Osmanlı'nın Ŗu durumuna bak! İmparatorluk üç beş çetenin, komitacının elinde oyuncak haline geldi. Makedonya'yı bir çeteler ülkesi, bir komitacılar diyarı haline soktular. Ne yazık ki Osmanlı'nın dün ekmek veren eli, bugün ışınıyor. Merhametle bağına bastığı azınlıklar, onun gözünü oyuyor Ŗimdi... Vah Makedonyam vah!.. Vah Osmanlım vah!.." diye acı acı söylenmişti.²⁵⁷

Aynı zamanda Makedonya'nın Üsküp kenti ve Tetova kasabası romanda kullanılan mekânlardandır. Osman Nihat'ın babası olan Hüseyin Avni Efendi burada yaşamaktadır. Roman kahramanlarından olan Osman Nihat'ın, İhsan Cemal'in ve Mustafa Avni'nin geçmişini vermek adına bu mekândan bahsedilmiştir.

Osman Nihat, Talat Bey'in "Beş Çınar" kahvesinde önceleri Redif Fırkası Erkanı Harp mülazimlerinden Kemal Bey ile Askeri Rüştiye'de Fransızca öğretmeni olan Haki Bey'den oluşan küçük topluluğunun her geçen gün giderek büyüdüğünü, Askeri Rüştiye Müdürü Bursalı Tahir Bey ile gazeteci Fazlı Necip'in de aralarında bulunduğu pek çok tanınmış kişinin katılımıyla söz konusu topluluğun giderek "Beş Çınar" kahvesine sığmaz olduğunu görüyordu.

Öğlenleri yapılan söz konusu sohbet toplantıları, zorunlu olarak "Beş Çınar" kahvesinden Yonyo Gazinosu'nun arka kısmında bulunan özel bölüme taşmıyordu. Zamanla Talat Bey, Selanik'teki aydın ve ilerlemeden yana olan çevrelerin güvendiğı ve aradığı kişi konumuna dönüşüyordu.²⁵⁸

İstanbul'un birçok semti roman içerisinde yer almaktadır. Galata, Şişli, Beyoğlu, Beşiktaş, Boğaziçi, Sirkeci, Gülhane, Cağaloğlu, Cihangir, Samatya,

²⁵⁷ Age., s. 35.

²⁵⁸ Age., s. 49.

Maçka kullanılan mekânlardandır. Özellikle Galata bankerleriyle ön plandadır. Yabancı bankerler genelde bürolarını bu kesimde açmışlardır. Azda olsa Beyoğlu, Pera gibi mekânlarla ilgili bilgiler sunulmuştur. Ancak çok fazla ayrıntı yer almaz.

Jasmine Courbet, Beyoğlu'nun kalabalık caddelerinden Pera'ya doğru giderken oldukça heyecanlı ve telaşlıydı. Heyecanlıydı, çünkü bu kente henüz ısınmamıştı. Telaşlıydı; çünkü, Cenevizli bir levanten olan Navoni'nin eşi Sophie ile buluşacaktı ve geç kalmıştı.

Beyoğlu ve Pera'nın sokakları, Doğu ile Batı'nın sentezim oluşturan farklı ırkların, farklı kültürlerin bir arada yaşadığı ilginç mekânlardı.

Jasmine yürürken; çıplak ayaklarına biçimsiz ayakkabılar geçirmiş, başı kırmızı takkeyle örtülü Rum delikanlıları, siyah kalpağı, koyu kırmızı pabuçları, ağırbaşlı ve sert görümlü Ermeni esnafı, gür sakallı, mor kırmızı pantolonlu, sarı pabuçlu beyaz muslinle çevrili sarı ile Müslüman halkı, hastalıklı ve sarılı yüzü, mavi pabuçları, mavi renkli ve küçük kalpağı, kirli sakalı ile Yahudi tüccarları gördükçe, dünyanın bütün ırklarının sanki burada toplandığını sanıyordu.

Bir de bunlara itişip kakışan hamallar, ilginç çağırışlarıyla tulumbacılar, eşekler, at arabaları, ara sokaklardan havlayan köpek sesleri karışıyordu. Bu sesler ona ürküntü veriyordu.

Bu şehri bir türlü sevememişti. Sevmesi de uzun sürecek gibi geliyordu. Daha önce dinlediği Doğu'ya özgü o gizemin, büyümlü atmosferin tadına henüz varamamıştı.²⁵⁹

Romanda geçen açık mekânlardan biri de Sivas'tır. Dâhiliye Nazırı padişahın huzuruna çıkararak Sivaslı kadınların kötü ve pahalı ekmekten dolayı ayaklandıklarını söylüyor. Bu sayede Sivas kentinden de bahsediliyor.

Olaylar ittihatçıların ülkeyi terk etmeye başlamasıyla birlikte farklı mekânlara kaymıştır. Ancak bu mekânlarla ilgili roman boyunca olduğu gibi çok fazla ayrıntı yer verilmemiştir. Genelde isimleri verilmiş ve buralarda gerçekleşen olaylar anlatılmıştır. Bu mekânlar arasında Rusya, Almanya, Letonya, Estonya, İran, Hindistan ve Afganistan yer almaktadır. Rusya, Enver Paşa'nın ülkeleri uğruna gittiği bir yerdir. Ancak eli boş döner. Almanya, Talat Paşa ve Enver Paşa'nın ülkeyi terk ettikten sonra yaşadıkları yerdir. Letonya ve Estonya ise Enver Paşa'nın Rusya'ya geçme macerası içerisinde uçağının yanlışlıkla indiği yerlerdir. İran, Hindistan ve Afganistan ise Cemal Paşa'nın ülkeyi terk etmek zorunda kaldıktan sonra fethetmeye çalıştığı yerlerdir.

Sonuç olarak baktığımızda “*Büyük Ölümler Meydanı*” mekân açısından oldukça zengindir. Ana mekân olarak İstanbul ve Selanik kullanılmıştır. Ancak

²⁵⁹ Age., s. 199.

gerek bu mekânlar gerekse diğer mekânlarla ilgili ayrıntıya çok fazla yer verilmemiştir. Mekân sadece olayların geçtiği ortamlar olarak ele alınmıştır. Mekân açısından zengin olan romanda ön planda olan mekânlara yer verilmeye çalışılmıştır.

1.4.6. Zaman

Kitabın en son sayfasında yer alan tarihlere baktığımızda kitap 2001 ve 2005 yılları arasında Kuşadası'nda yazılmıştır. Ancak kitap Mart 2006'da basılmıştır.

Roman, zaman yönüyle incelendiğinde kesin tarihler belirtmek mümkündür. Çünkü yazar romanını kurgularken aynı zamanda birçok resmi belgeden başarıyla yararlanmıştır. Bu yararlanma, romana hem zaman yönünden kesinlik katmış hem de romanın gerçeklik ve inandırıcılık özelliğini artırmıştır.

Sadrazam Küçük Said Paşa, Abdülhamid'in önüne gizlice ele geçirdiği, daha doğrusu el altından İstanbul'daki İngiliz büyükelçisinin kendisine ilettiği bir raporu koyuyordu. Raporda özetle:

'Rumeli'deki Jön Türkler, bir çakalın önderlik ettiği İtalyan kökenli mason localarına yuvalanmış bulunuyorlar. Makedonya Risorta Locası, bu çakalların sığınağıdır. Locanın başında ise, aşağı sınıftan, ahlaksız bir avukat olan Emanuel Karasu yer almaktadır. Bu zat, esrarengiz davranışlı, dalkavuk, rüşvet almaya hazır ve sıkı ağızlı bir alçaktır. İttihat ve Terakki'nin aslanları ve kaplanları için gayet yararlı bir çakal olmuştur.' deniliyordu.²⁶⁰

Kitaba genel zaman dilimi olarak baktığımızda Abdülaziz'in son yıllarından başlayarak, Kurtuluş savaşına doğru giden Osmanlının yaşamış olduğu olaylar yer almaktadır. Daha genel bir ifadeyle Meşrutiyet dönemi anlatılmaktadır.

Roman, Abdülaziz'in son yıllarından başlayarak V. Murat dönemi, II. Abdülhamid dönemi ki romanın büyük çoğunluğu bu dönemi anlatmaktadır. Daha sonra Sultan Reşad ve Vahdettin dönemleri anlatılmaktadır.

"*Büyük Ölüler Meydanı*", bir dönemin romanıdır. Bu dönemde Meşrutiyet dönemi ya da başka bir deyişle İttihatçıların tarih sahnesinde yer aldığı dönemdir. Bu da yaklaşık olarak 1870'li yıllarla 1921-1922 yılları arasını kapsamaktadır. Çünkü romanın anlattığı olaylara baktığımızda, ilk olarak tahtta Abdülaziz vardır.

²⁶⁰ Age., s. 25.

Ama o da Abdülaziz döneminin sonlarıdır. Yani Abdülaziz'in 1876'da tahtan indirildiğini düşündüğümüzde 1875-1876 yıllarından itibaren romanın zamanı başlamaktadır. Ondan sonra tahta V. Murat çıkar. Ruh sağlığı bozulduğundan dolayı üç ay üç gün süren saltanatına son verilen V. Murat tahtan indirilip yerine 31 Ağustos 1876'da II. Abdülhamid getirilir. Ve tahta çıktıktan kısa bir süre sonra 23 Aralık 1876'da I. Meşrutiyeti ilan eder. Devam eden süreçte İstibdat dönemi yaşanır. Otuz üç yıl süren İstibdat döneminden sonra 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilir. Daha sonra padişah değişiklikleri olur. Trablusgarp savaşı, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı ile Osmanlının içine düştüğü kötü durumla beraber İttihatçılar ülkeyi terk ederler. Romanda ittihatçıların önde gelen isimlerinden Talat, Enver, Cemal ve O. Nihat gibi isimlerin ölümlerinin anlatılmasıyla biter.

Dikmen'in İkinci Meşrutiyet öncesinden başlayıp 31 Mart'ı, Balkan Savaşlarını, Birinci Dünya Savaşını, Çanakkale'yi, Sarıkamış'ı, Mondros Mütarekesini ve İstanbul'un işgali ile süren dönemi, yani Osmanlı'nın son yılları ile Kurtuluş Savaşı'na gidilen dönemin kimi olaylarını, ikinci Abdülhamid'i, dönemin etkili siyasal partisi ittihat ve Terakki'yi ve onun önderleri olan Enver, Talat, Cemal Paşaları ele alırken duygularına dayanmaması, dönemle ilgili tarihsel gerçekleri ve çeşitli belgeleri romana yedirerek gerçekliği aktarmayı başarması, yorumlarını kahramanların kendilerinin sözlerinden çıkarması romanın özgün yanlarından yalnızca birisini oluştururken, romanın asıl kahramanlarının döneme damgasını vuran Enver, Talat, Cemal Paşalar olması ise, romanın bu anlamdaki az sayıda örnekten biri ve iddialı, cesur bir roman olmasını sağlıyor.²⁶¹

Ancak roman, zaman olarak daha çok II. Abdülhamid' li yılları yer almaktadır. Meşrutiyetin ilan edilme süreci, daha sonrasında yaşanan İstibdat dönemi ve II. Meşrutiyet yılları ağırlıklı olarak anlatılmaktadır.

Genel bir ifadeyle roman yukarıdaki dönemlerden bahsetmektedir. Ancak bu dönemleri anlatırken özellikle resmi bir tarih kitabı gibi tarih vererek değil, roman kurgusu içerisinde olaylar aktarılmıştır. Romanın zamanını belirlemek için daha çok roman kahramanlarının yaşamış olduğu dönemi ve şartlarını bilmek gerekir. Romanın zamanını daha çok kahramanlardan ve yaşanan olaylardan çıkarmak mümkündür. Bu yönüyle romana baktığımızda romanda anlatılan olayların yaşandığı 1870'li yıllarla 1921-1922 yılları romanın zaman dilimini ortaya koymaktadır.

²⁶¹ Öner Yağcı, *Büyük Ölümler Meydanı*, Cumhuriyet Kitap, Nisan 2006, sayı. 845, s.28.

Bu genel zaman ifadelerinin yanında romanda resmi belgelerden yararlanılarak roman kurgusu içerisinde eritilmiş olan bir takım resmi tarihlere de yer verilmiştir. Anayasanın ilanının 23 Aralık 1876 olarak belirtilmesi, Mithat Paşa'nın 5 Şubat 1877'de sürgüne gönderilmesi, İttihatçıların 2 Kasım 1918 gününde ülkeyi terk etmesi, Talat Paşa'nın 15 Mart 1921'de öldürülmesi gibi kesin olarak zamanı belirten ifadelerle de romanın kurgusal yapısı içerisinde yer verilmiştir.

“*Büyük Ölüler Meydanı*”, dört ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde kendi içerisinde alt kısımlara ayrılmıştır. Her kısımda 1870'li yıllarla 1921-22 yılları arasındaki değişik olaylar yer almaktadır. Kısımlarda anlatılan olaylarda kronolojiye dikkat edilmiş ve olaylar sırayla aktarılmıştır. Ancak romanın her bir kısmında o dönemde yaşanan farklı olaylardan bahsedildiği için bazen kısımlar arası kronolojide öncelik sonralık durumu ortaya çıkmıştır. Bu durum özellikle kişilerin ve olayların arka planlarının, geçmişlerinin aydınlatılması adına önem taşımaktadır. Bazı bölümlerde kronolojiye uymadan daha önceki tarihte yaşanmış olaylara yer verilmiştir. Yazar, üçüncü bölümün beşinci kısmında İhsan Cemal'den bahsederken yukarıdaki durum açıkça görülmektedir.

Annesi, İhsan Cemal'i babasının vasiyeti üzerine berber olması için babasının da bir süre ustalığını yapmış olan Mustafa Nizam'ın yanına çırak olarak vermiş, ama O bin bir mazeret, bin bir kurnazlık üreterek, ya sık sık ustasının yanından kaçmış, ya da mesleği öğrenmeme konusunda sürekli inat etmiş, sonunda ustası pes ederek onu yanından kovmuştu. İhsan Cemal, o sıralar ustasının yanına gelip giden eski bir sendikacı olan Ahmet Hüsrev'le tanışmış, Kavala Tütün Rejisi'nde ustabaşı olan bu adam, bir mıknaş gibi onu çekmiş ve kendi acılı yazgısının peşi sıra onu da sürüklemişti.²⁶²

Romanda bu kesin zaman ifadelerinin yanında mevsimsel anlamda zaman dilimleri de kullanılmıştır. Ay isimleri, yaz kış veya gün dönümü gibi ifadeler daha geniş anlamda zaman unsurunu göstermektedir.

Sonuç olarak baktığımızda romanda zaman kesin olarak yer almaktadır. Yaklaşık olarak kırk beş elli yıllık bir dönemde yaşanan çeşitli olaylar dile getirilmektedir. Olayların çeşitliliği ve ele alınan zaman dilimlerinden dolayı birçok tarih roman içerisinde yer almaktadır. Ancak kronolojik bir şekilde

²⁶² Veysel Dikmen, *Büyük Ölüler Meydanı*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2006, ss. 145-146.

verildiği için zaman yönünden herhangi bir karışıklığa eden olmamıştır. Zaman ifadeleri net, resmi belgelere dayalı olarak doğru bir şekilde aktarılmıştır.

1.5. KAYIP RUHLAR CENNETİ

Dikmen, “*Kayıp Ruhlar Cenneti*” adlı eserini 2006 ile 2010 yılları arasında yazmıştır. Dört yıllık bir süre içerisinde yazdığı romanını Kasım 2010’da Cem yayınevi aracılığıyla çıkarmıştır. Bu eserini “Yüreğindeki sevgiden; beni yaratan anneme...”²⁶³ diyerek annesine armağan etmiştir.

Kitap 838 sayfadan meydana gelmektedir. Dikmen, “*Kayıp Ruhlar Cenneti*” ni birinci ve ikinci kitap diye iki kitap halinde yazmıştır. Birinci kitaba “Sahte Cennetin Çocukları”, ikinci kitaba ise “... Ve Melekler de Terk Etti Cenneti” adını vermiştir. Birinci kitap Tevfik Fikret’in “*Sis*” şiiriyle başlar ve bir giriş bölümü yer alır. Giriş bölümünde İpek yolu üzerinden Kudüs’e giderken yorgunluktan bir taşın üzerinde dinlenen bir gezginin yaşamış olduğu ilginç hikâye anlatılır. Daha sonra birinci kitap üç ana bölümden meydana gelmektedir. Her bölümden önce Tevfik Fikret’in “*Sis*” şiirine yer verilmiştir. Bu üç ana bölümden birincisi on sekiz, ikincisi yirmi iki kısım ve üçüncüsü ise sekiz kısımdan oluşmaktadır.

“Ve Melekler de Terk Etti Cenneti” adlı ikinci kitap ise dördüncü bölümden itibaren başlamaktadır. Yine Tevfik Fikret’in “*Sis*” şiirine yer verilmiştir. İkinci kitap ise beş ana bölümden oluşur. Yedinci bölümün başlangıcında Tevfik Fikret’in “*Doksanbeşe Doğru*” adlı şiirine yer verilmiştir. Sekizinci ana bölümde ise T. Fikret’in “*Tarih-i Kadim*” adlı şiirinden bir bölüm yer almaktadır. Dördüncü bölüm on dokuz kısım, beşinci bölüm on bir kısım, altıncı bölüm dokuz kısım, yedinci bölüm on dört kısım ve sekizinci bölüm beş kısımdan oluşmaktadır. Daha sonra da sonuç kısmı yer almaktadır.

Yazar, Tevfik Fikret’in şiirlerine kitabında yer vermesinin nedenini kendi ağzından şöyle anlatır:

Tevfik Fikret’in şiirleri, ilk defa Osmanlı’ya eleştirel bir gözle bakan şiirlerdir. Tevfik Fikret, düzenden yana değil düzenin karşısında gerçek tarihte olanları anlatır. Tevfik Fikret’in şiirleri Osmanlı’ya nasıl eleştirel bir gözle bakıyorsa bende romanlarımla Osmanlı’ya eleştirel boyutuyla baktım. Tevfik Fikret, resmi tarihin dışında gerçek tarihi gerçekleri ortaya koyması gibi ben de romanlarımda resmi tarihin dayatması dışındaki gerçekleri dile getiriyorum. Bir bakıma o şiirler

²⁶³ Veysel Dikmen, *Kayıp Ruhlar Cenneti*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2010, s. 5.

bölümlerin gizli anahtarıdır. Aynı zamanda Tevfik Fikret'in fikirleriyle benim fikirlerim örtüşür. Şiirsel anlamda da beni besleyen en önemli kaynaklardan birisidir.²⁶⁴

“*Kayıp Ruhlar Cenneti*”, yazarın bir önceki romanı “*Büyük Ölüler Meydanı*”nın zaman ve yaşanan olaylar açısından genişletilmiş bir şekilde yazılmış şeklidir. Dikmen'in kendisinin de ifade ettiği gibi “*Kayıp Ruhlar Cenneti*”, daha önce yazılmış olan “*Büyük Ölüler Meydanı*”ndan önce okunması gerekir. Çünkü İttihatçıların öncüleri olan “Yeni Osmanlılar” hareketi ve onların İttihatçılara bıraktıkları mirası; Osmanlıda aydın problemi bu kitapta anlatılmıştır.

Kayıp Ruhlar Cenneti, yeniçerilerin kıyıma uğratılmasından Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna dek geçen süreci tarihi kaynakların titiz bir incelemesine dayanarak okuyucuya sunuyor. Dikmen, sadece olayların resmi tarihe uygun anlatımıyla yetinmiyor, perde arkasındaki nedenlerden tarihi kişiliklerin gizli kalmış yönlerine dek pek çok ayrıntıyı da okuyucuya sunuyor. Bunu kuru bir anlatımla vermeyi değil, renkli bir roman yazmayı da başarıyor.²⁶⁵

Veysel Dikmen, daha önce yayımlanan ‘*Büyük Ölüler Meydanı*’ romanında İttihat ve Terakki dönemini konu edinmişti. ‘*Kayıp Ruhlar Cenneti*’nde ise Yeniçeri kıyımından başlayarak, Tanzimat’ı, Yeni Osmanlıları, Jön Türkleri, Hürriyet ve İhtilafı, Ermeni Olaylarını içine alan ve Birinci Dünya Savaşı'na kadar uzanan Osmanlı İmparatorluğunun çöküş yıllarının geniş bir panoramasını çiziyor... Bunu yaparken de yine belgesel tarihle, romansal kurguyu başarılı bir şekilde harmanlıyor, geçmişte yaşananlarla, günümüz olayları arasında gerçekçi bir bağ kuruyor.²⁶⁶

Roman, 1800'lü yılların başında gerçekleştirilen yeniçerilerin kıyımından 1916 yılına kadar olan zaman dilimine yer vermektedir. Aslında roman Celali isyanlarının yaşandığı dönemden itibaren başlamaktadır. Celali isyanlarından bahsedilmesinin nedeni, bu isyanlardan geriye kalan hayatları, sonrasında çekilenleri vermektir. Osmanlı'nın yaklaşık olarak son yüzyılını anlatan roman; tarihi, bilimsel bir kitap olmaktan ziyade tarihi bilgilerin roman kurgusu içinde eritildiği bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dikmen, katılmış olduğu bir radyo programında “*Kayıp Ruhlar Cenneti*”ni kendi cümleleriyle tanıtır okurlara:

Tarihi bir roman ve tamamen belgelere bağlı olarak yazılmış bir roman. Benim ilk dört eserim insanın keşfine yönelik olan romanlardı. Ve bu süreci tamamladıktan sonra toplumun keşfine yönelik olarak yeni bir kulvarda yürümeye başladım. Bu amaçla ilk önce “*Büyük Ölüler Meydanı*” adlı romanımı yazdım. “*Büyük Ölüler Meydanı*” İttihat ve Terakkiyi baz alan ve oradan çıkış noktası yakalayan ama

²⁶⁴ 15.11.2015 yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

²⁶⁵ Veysel Dikmen, *Kayıp Ruhlar Cenneti*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2010, s. Arka kapak yazısı.

²⁶⁶ Ülkü Ayvaz, *Veysel Dikmen: Kayıp Ruhlar Cenneti Bir Keyif Gezisi*, Hürriyet Gösteri, sy: 304, Nisan-Mayıs-Haziran 2011, s. 78.

aslında Osmanlının çok fulü bırakılmış önemli, son yüzyıla damgasını vuran olayları da içine alan İttihatçılarla birlikte toplumun kaderini belirleyen temel olguların keşfini bu romanda ortaya koymaya çalıştım.

Şimdi son romanımda tarihsel ve belgesel bir roman olarak “*Kayıp Ruhlar Cenneti*”nde Osmanlının yenileşme hareketleriyle başlayan, ama insanın dramatik bir şekilde Celali isyanları, Şeyh Bedrettin İsyanı ve daha sonra Yeniçeri kıyımıyla başlayan insanoğlunun kanlı yazgısı üzerinde oynanan oyunları ve dolayısıyla bireyin yalnızlığını ortaya koymaya çalıştım. Bunun yanı sıra aynı derecede toplumların da yalnız olduğunu dolayısıyla insanların bir araya geldiğinde bir güç oluşturma olgusunun sadece söylemler üzerinde olduğunu, yönetenlerin yönetilenleri acımasızca, dramatik bir şekilde yok ettiğini, düşlerini, geleceklerini, hayallerini yok ettiklerini anlatmaya çalıştım. Ayrıca bu yenileşme olgusuyla beraber insanın gerçek yenileşmesinin kendisinin iç benliğinde başlayacağını yoksa tepeden bir takım söylemlerle anlatılmış yenileşmelerin insanları değişime yönlendirmeyeceğini anlatmaya çalıştım.

Osmanlının daha geniş bir perspektifini Tanzimat’tan günümüze Hürriyet ve İtilafa kadar uzanan bir dönemi anlatıyorum. Bunu anlatırken de insanoğlunun bir takım dinsel baskılarla ve dinin siyasallaştırılarak, toplum üzerinde Tanrı gölgesinde yeni bir baskı düzeninin oluşturulmasını, yeni bir sistemin geliştirilmesini ve bu tür dini siyasallaştırıcıların yeryüzünde yapay cennetler oluşturmasının eleştirisini yapıyorum bu romanda.²⁶⁷

Roman, Osmanlının son dönemini geniş bir perspektiften ele alıyor. Yeniçeri kıyımından başlayarak Yeni Osmanlıları, Jön Türkleri, İttihat ve Terakkiyi detaylı bir araştırmadan sonra roman kurgusu içerisinde okuyucuya sunuyor.

²⁶⁷ İstanbul Eczacılar Odası Havan Radyo, Ülkü Ayvaz, *Sanat ve Sanatçılar*, <https://archive.org/details/SanatVeSanatcilar-03.03.2011-VeysselDikmenNurSubasi>. [08.11.2015].

1.5.1. Olay Örgüsü

1.5.1.1. I.Kitap

1.5.1.2. Sahte Cennetin Çocukları

Osmanlının kurucu unsurlarından olan Celaliler' in kıyıma uğratıldığı dönemlerdir. Birlik ve düzenlik adına Türkmenler bir bir öldürülür. Celali isyanlarını bastırmakla görevli olan Veziri Azam Murad Paşa, öldürdüğü insanları kuyuya doldurur. Bundan dolayı o dönemde adı Kuyucu Murad Paşa'ya çıkar. Hatta cellatların yeniçerilerin bile kıyamadığı küçük çocukları kendi elleriyle öldürüp kuyuya atar. Celali isyanlarında otuz bin Türkmen, Sırp devşirmesi olan Kuyucu Murat Paşa tarafından öldürülür.

Mehmet Şevki Paşa, sabah namazı için kalktığı sabahın daha çok erken vakitleridir. Sabah namazını kılıp hazırlanır, karısını uyandırıp hazırlanmasını ister. Bu arada da Osmanlı sarayında bir gün önce yaşananları düşünmektedir.

1826 yılıdır. Sadrazam başkanlığında bir reform divanı toplanır. Divandan Şeyhülislam'ın fetvasıyla Yeniçeri Ocağı'nın ve Bektaşiliğin ortadan kaldırılması kararlaştırılır. Osmanlının Türkmenlerden sonra ikinci büyük kıyımı başlar.

Mehmet Şevki Paşa ve karısı, hazırlanıp çıktıklarında kıyım başlamıştır bile. II. Mahmut'un yeni ordusu Yeniçerileri tek tek öldürür. Mehmet Şevki Paşa, karısının da bu ölümleri görmesini ister. Çünkü karısının Yeniçerilerden biriyle ilişkisi vardır. Bir süre sonra paşa karısını da öldürüp bir tarlanın ortasına bıraktırır. İstanbul'da Yeniçeri kıyımı aylarca devam eder. Sokaklar Yeniçeri cesetleriyle ve kanıyla dolup taşar.

Daha sonra Ayaş'tan ve Ayaş halkından olan Hüseyin Avni'den onun karısı Fatma Zehra'dan bahsedilir. Ayrıca Hüseyin Avni'nin belediye meclisinden arkadaşı olan Mahir Mithat'tın hayat hikâyesi anlatılır. Hüseyin Avni ve karısı, Osmanlının ve taşranın son durumundan, Mahir Mithat'ın tilkiliklerinden söz ederler. Bu sırada sohbetin üzerine Hilmi Ziya gelir. Hilmi Ziya, bir süreliğine sohbete katılır. O da diğerleri gibi dönemin sadrazamı Mustafa Reşit Paşa'nın reformlarına inanmaz. Hilmi Ziya, bir süre sonra yarın İstanbul'a döneceğini

söyleyerek yanlarından ayrılır. Ancak sükûnet adamı olan Rıza Paşa'nın sadrazamlığa getirildiğinden haberi yoktur.

Hilmi Ziya, çarşıdan geçerken Hüseyin Avni'nin kardeşi Erhan Tevfik'i görür. Sohbet ederlerken Erhan Tevfik, Hilmi Ziya'ya Fatma Zehra'nın kızı Hacer Sultan ve onun kocası Mustafa Sabri'nin büyük sıkıntılar çektiğini, fakirlikten çocuklarını dahi okula gönderemediğini söyler. Ayrıca dedeleri Hüseyin Avni zengin olmasına rağmen onlara yardım etmediğini söyler. Buna rağmen oğulları Mehmet Servet'in zeki olduğunu çevresi geniş olan Hilmi Ziya tarafından okutulabileceğini söyler. Ailesinin de rızası alınır. Ertesi günü Hilmi Ziya, Ankara'ya doğru yol alırken yanındaki çocuk yaşlı gözlerle arkaya bakakalır.

Ferhat Paşa, akşama katılacağı mason locasındaki toplantı için hazırlanır. Bu sırada gelini Hicran Melek'i çağırıp, kocası İsmail Talat'ı limana mal geleceğini onları gerekli yerlere bırakması konusunda uyarmasını ister. Hicran Melek de Fransa'dan gelecek olan kardeşi Ahmet Cemil'i karşılayacağını söyler.

Ferhat Paşa, locanın kapısında Üstadı Muhterem Kleanti Skalyeri ile karşılaşır. Locanın ritüellik açılışı yapıldıktan sonra Ferhat Paşa, o gün yapacağı konferansa geçer. Ve loca kardeşlerine "Osmanlı Neden Aydın Yaratamıyor?" adlı konferans vermeye başlar. Ferhat Paşa, Osmanlı ile ilgili birçok konuya değinir. Bu sırada araya locanın üstadı girerek dikkatlerin dağılmasını önlemek için konferansın geri kalanının bir sonraki toplantıda verilmesini teklif eder.

Daha sonra Celali isyanlarının hayatlarını mahvettiği insanlardan, Çavuşoğlu'nun gelini Ayşe'den bahsedilir. İsyanlardan önce zengin, geniş topraklara sahip iken isyanlardan kaçıp Arıklar Bağına sığınmak zorunda kalırlar. Ayşe'nin kocası da Celaliler tarafından öldürülür. Ayşe Kadın, kocası İsmail Sabri'yi kaybettiğinde beş çocukla otuz beş yaşında dul kalır. En büyük çocuğu Mustafa Sabri daha sekiz yaşındadır. Kocasının ölümü onu büyük bir fakirliğe sürükler. Ondan geriye Arıklar Bağ'ındaki yazlık evle Ayaş'taki harabe ev kalır. Başında duran bir erkek olmayınca koyun sürü de akrabaları tarafından talan edilir. O da elindeki üç beş yaşlı koyunla idare eder.

Yıllar geçmesine rağmen yoksulluktan kurtulamaz. Ellisinde olmasına rağmen yetmiş yaşında görünür. Oğlu Mustafa Sabri'yi Ayaş'ın zenginlerinden H. Avni'nin kızı Hacer Sultan'la, Ahmet'i de besleme bir kız olan Emine'yle evlendirir. Hacer Sultan'ın sakin yapısına karşı gelin Emine, arsız ve edepsiz davranışlar içerisinde bulunur.

Kocası öldükten sonra biraz deliren Ayşe Kadın, Arıklar Bağı'na yaklaştığında tepede bir ağacın gölgesinde araba görür. Deli Ayşe, arabayı iyice inceleyince arabanın altından bir adam çıkar. Bu kişi, adının Türkopoli olduğunu, annesi ve babasının paraları için öldürüldüğünü söyler. Bu ismin de ona bakan çingene tarafından kendisine verildiğini söyler. Deli Ayşe, onu sever ve evinde misafir etmek için çağırır.

Paroodos Locası, on beş gün sonra tekrar toplanır. Ferhat Paşa, vermiş olduğu konferansa kaldığı yerden devam eder. Bu sefer salon hınca hınç dolar. Aynı zamanda bu toplantıya Osmanlının ileri gelen isimleri de katılırlar. Konferans bittiğinde çok beğenilir. Ferhat Paşa, yine kendi tespitlerine dayanarak Osmanlının aydın sorununu ele alır.

Beşiktaş Sinan Paşa Camii'nin çevresi oldukça sakin görünür. Sokakta o zamanların ünlü Hasan Paşa Karakolu'nun iki eri ve Beşiktaş hamallarından başka kimse yoktur. Sadece Musa Çavuş'un kahvesinde bir hareketlilik vardır. Andon, kahvede oturmuş seçkinlerin mektuplarını okumakla meşguldür. Bu sırada Saffet Yusuf çıka gelir. Andon'u aldıktan sonra arkadaşları Leon'u almaya giderler. Andon, Saffet Yusuf'a bir sürprizlerinin olduğunu söyler. Ve üçü birlikte Leon'un babası Moşe'nin Galata'daki han odasına gidip evin arkasında yer alan genelevdeki kadınları seyrederek. Tanıdık olan bekçi sayesinde bu eve sızıp hayat kadınlarıyla ilişkiye girerler. Bunda Saffet Yusuf, başarılı olamasa da başarılı olmuş gibi davranır. Eve döndüğünde annesini hasta yatağında bulur. Annesi sırtında bardak çekmesini isteyince, bu iş sırasında her ikisinin de şehvet duyguları artar. Ve aralarında değişik ilişkiler yaşanır.

Hilmi Ziya, Hacer Sultan'ın oğlu Mehmet Servet'i Kuleli Askeri Lisesi'nin kapısından aldığı anda çok duygulanır. Yanında getirdiği o çelimsiz

çocuktan eser yoktur. Çakı gibi bir asker olur. Birlikte Babıali'nin Tercüme Odasına giderler. Orada bulunan Fuat Paşa'ya Mehmet Servet'i emanet eder.

Daha önceden Kont Abraham Kamondo ile randevusu olan Ferhat Paşa, Hilmi Ziya'yı ve Mehmet Servet'i beraberinde getirir. Yolda Tanzimat Fermanı'nın getirilerinden bahsederken Bay Kamodo'nun evine gittiklerinde de sohbet kaldığı yerden devam eder. Tanzimat ve Islahat Fermanlarının işe yaramadığından, Hristiyan halkı ön plana çıkardığından, fermanın ilan edilme amaçlarının gerçekleşmediğinden bahsederler. Bu sırada içeri Kamodo'nun eşi Raşel girer. Tanışma faslı devam ederken aşağı kattan, salondan sesler gelir. Haham başı, iki çömeziyle Kont'un evini basar. Onun bu kadar sinirlenmesine sebep olan olaysa Şinasi'nin 12 Aralık 1862'de Tasvir-i Efkâr gazetesinde yayımladığı Yahazkel adlı gazetecinin makalesiyle patlak verir. Daha önceden hahamlar arasında başlayan gerilim, Şinasi'nin makalesiyle artar. Bu yaptığı karşısında Ferhat Paşa'nın emriyle hahambaşının tutuklanması üzerine halk ayaklanır, olaylar bir türlü önlenemez. Padişahın sandalla Eyüp'e geçeceğini duyan halk sandallara doluşup denize açılırlar. Padişaha dertlerini anlatmayı başardıktan sonra haham başı serbest bırakılır. Hükümet tarafından bu olay saraydan hükümete yapılan bir baskı olarak algılanır ve Osmanlı tarihinde ilk defa görülen toplu istifa gerçekleşir. Sadrazam, hariciye nazırı, seraskerlik gibi önemli görevlerde bulunan isimler topluca istifa ederler. Bu olaydan sonra Yahudiler arasındaki gericilik yenicilik ayrımı bir daha kapanmamak üzere ortada kalır.

Birinci bölümün dokuzuncu kısmında da çobanlık yapan Mustafa Sabri'den bahsedilir. Çobanlık yaptığı günlerden birinde İnderesi'ndeki ağıla koyunları koyup, yanındaki çömeze emanet eder. M. Sabri, Mahir Mithat'ın babası olan Mahir İlyas'a çobanlık etmektedir. M. Sabri, Arıklar Bağı'ndaki evine doğru giderken ilerde bir karartı halinde Mahir Mithat'ı görür. Bir kağrı arabasını yerde yatan bir çocuğun üzerine devirmeye çalışmaktadır. Zar zor arabayı çocuğun üzerine devirip, Ayaş Yönüne doğru yola koyulur. Bu sırada M. Sabri'nin içini yakmaktadır. En sonunda bunu eniştesi Osman'a anlatır ve durumu zaptiyeyle anlatacağını söyler. Bunun üzerine eniştesi bu işin kendisini yakacağını susması gerektiğini söyler. M. Sabri içini kavuran bu sırla beraber sesini çıkarmadan

yaşamaya başlar. Onla beraber adalette susar. Mahir Mithat'ın önce tecavüz edip sonra öldürdüğü ardından da kaza süsü verdiği cinayette herkes susar. Yoksul bir maraba olan çocuğun ailesi de üç beş kuruş karşılında sesini çıkarmaz.

Hayrullah Efendi, sabah erkenden uyanmış, güzelce hazırlanmış eskiden imamlık yaptığı Beşiktaş Sinan Paşa Camisi'ne Cuma namazı kılmak için gitmektir niyeti. Bir diğer niyeti ise Yıldız yokuşundaki Yahya Efendi Dergâhına uğrayıp Şeyh İzzettin Efendi ile cuma namazı kılmaktır. Eski dostların buluşmasında yine konu o dönemlerin önemli gelişmelerinden olan Tanzimat fermanıdır. Cuma vakti yaklaştığında abdest alıp namazı kılarlar ardından iki eski dost ayrılırlar. Hayrullah Efendi, medreseye ders vermek için giderken geçmişini düşünür, namaz kıldığı camideki fakirlik günleri aklına gelir. Onu bu fakirlikten kurtaran talihine şükreder.

Yine Hayrullah Efendi'nin erken uyandığı günlerden birinde Kur'an okurken caminin etrafında dolaşan birini görür. Bu kişinin caminin oturaklarına bir bohça bıraktığını görür. Hayrullah Efendi, gidip bırakılan bohçaya baktığında içinde bir çocuk bulur. Hemen adamın peşinden koşar. Ancak adam çoktan gitmiştir. Çocuğu eve getirir, birkaç gün içinde kimseden ses çıkmayınca çocuğu kızına verir. Ona iyi bakmasını, bu çocuğun gelecekteki umutları olduğunu söyler; soran olursa da kimsesiz olduğunu ve evlat edindiğini söyle diye uyarır kızını. Aynı zamanda ismini Saffet Yusuf koyar. Bu avluya bırakılan çocuğun aslını öğrenen Hayrullah Efendi Babıali'de Mehmet Şevki Paşa'nın odasına girip kendisini iyi bir yere getirdiği takdirde her ikisinin de rahat edeceğini söyler. Bundan sonra M. Şevki Paşa, onun Sinan Paşa camisinin imamlığından alıp Beyazıt Medresesine atar.

Kısım on bir de Türkopoli ile devam eder. Sabah uyandığında bağ evinin tavanından aşağı siyah bir yılanın sarktığını görür. Hareket etse saldıracığını bilen Türkopoli, hareketsiz dururken Deli Ayşe içeri girer. Sessiz olmasını işaret ettikten sonra torunu Nazmi Cemal'i çağırır. O da yavaşça yılanı alıp başından öptükten sonra boynuna sarıp çıkar. Bu duruma akıl erdiremeyen Türkopoli'ye Deli Ayşe, yılanın eski bir hikâyesi olduğunu evi ve kendilerini koruduğunu söyler. Daha sonra Türkopoli ve Deli Ayşe aralarında Türkmenler ve Osmanlı,

onların devlet içindeki yerleri, Alevilik, dinin siyasallaştırılması gibi birçok konuda konuşurlar.

Konuşmalar sona yaklaşırken Deli Ayşe'nin torunu Suat, çıkagelir. Suat, Deli Ayşe'nin berber olan oğlu Ahmet'in çocuğudur. Deli Ayşe, çamaşır yıkamaya gittikleri annesi Emine'yi yalnız bırakıp geldiği için çocuğa kızar. Ancak Emine, kendi de banyo yapmak için çocuğu erkenden eve yollar. Emine, yıkanırken akrabaları olan Aziz onu izlemektedir. Haz içinde ona yaklaşır ve Emine'ye sahip olur. Emine, olaydan sonra kimseye olaydan bahsetmez. Deli Aziz de denilen bu adam Deli Ayşe'nin halasının oğludur. Annesini ve kız kardeşini baltayla öldürmüştür. Bu olaydan sonra Deli Ayşe de onla görüşmez. Tecavüz olayından epey sonra Emine evde yalnızken Deli Aziz tekrar gelir. Yine ona sahip olmaya çalışırken Nazmi Cemal'in yılanı tarafından ısırılır. Birkaç gün sonra da zehirden şişmiş bedeni bir dere kenarında bulunur. Böylece Nazmi Cemal'in yılanı adaleti sağlamış olur.

On ikinci kısım, Ferhat Paşa'nın konağındaki olağanüstülikle başlar. Çünkü akşam yemeği için önemli misafirler vardır. Misafirler, Sadık Rıfat Paşa, Mustafa Fazıl Paşa ve gelini Hicran Melek'in kardeşi Ahmet Cemil'dir. Bu misafirler dışında masada oğlu, gelini ve birkaç kişi daha bulunur. Masada sohbet yine o dönemin değişmez sohbet konusu olan Tanzimat ve Islahat fermanlarına gelir. Herkes bu konuda düşüncelerini dile getirir.

Fatma Zehra, kocasını işe göndermek için hazırlarken kapının çalındığını duyar. Kapıda torunu Nazmi Cemal vardır. Kışın ortasında üzerinde yamalı bir gömlek ve çıplak ayaklarla gelir. Gözleri yaş içerisinde annesinin çok hasta olduğunu ve yakacak odunları olmadığını söyler. Anneannesinden odun ister. Tam bunları konuşurken dede Hüseyin Avni gelir ve torununu eli boş gözleri yaş içerisinde geri gönderir. Kocasını öldürme beş çocuğuyla dul kalan Ayşe Kadına, kimse sahip çıkmaz. Hatta fırsatını bulan akrabalar koparabildiklerini alırlar. Onlar adeta ortada kalırlar.

O yaz Hacer Sultan ve ailesi yıllardır boş duran Kara Dere bağlarında bağ evine göçer. Amacı, hem yazın meyve ve sebzelerini yemek hem de kış için yiyecek

ve odun toplamaktır. İlk üç ay her şey yolunda gider. Hacer Sultan, beşbiryerdesini satıp dört koyun alır. Hem bunları sağıp peynir, yoğurt yapacak hem de kışın birini kesip kışlık et yapma düşüncesindedir. Ancak şap hastalığından koyunların üçü ölünce hayalleri suya düşer. Güz mevsimi gelip çatar. Kış hazırlıkları tüm hızıyla devam ederken bir yandan da kader kötü ağlarını örmeye devam eder. Gelen bir selle birlikte kış için hazırladıkları birçok şey de akıp gider. Sel, koskoca sürünün içinden Hacer Sultan'ın koyunlarını götürür. Ayaş'a o eski evde o yoksul günlerine geri dönerler. Fatma Zehra'nın torunu Nazmi Cemal'in odun istemeye geldiği günler bu yoksul günlere rastlar.

Deli Ayşe'nin gelini Emine ve torunu Nazmi Cemal, Ayaş pazarında dutlarını satmış geri dönerler. Amcasının karısı yol boyunca tek bir kelime bile etmez. Birden parlayan Emine, sus pus olur. Ayrıca yengesinin her gün ortadan kayboluşları Nazmi Cemal'in dikkatini çeker. Yengesi Emine, beş çocuğuna bakmadan Türköpoli'ye âşık olur. İçindeki ateşi söndürmek için her gün kendini arkin içinde yıkar. Eve dönerken Emine, eşeğin yönünü değiştirir ve sazlıklarla çevrili bir gölete varırlar. Yengesi ve Nazmi Cemal gölette yıkandıktan sonra çimenler üzerinde çıırılçıplak yatarken aralarında cinsel ilişki yaşarlar.

Arıklar Bağı'na döndüklerinde Osman enişte, Deli Ayşe ve Türköpoli'yi konuşurlarken bulurlar. Osman, Deli Ayşe'nin kız kardeşi Zeynep Bacı'nın kocasıdır. Osmanlının Türkmenler ve Alevilere yaptıkları üzerine uzun uzun konuşurlar.

Kısım on beşte, Fatma Zehra'nın zihnini yoklaması, eskileri düşünmesi şeklinde eski zamanlarda yaşanmış olanlar anlatılır. Nakşibendiliğin önemli isimlerinden olan Şeyh Ahmet Dağıstanlının ağzından Nakşibendiliğin tarihi ile ilgili bilgiler verilir. Nakşibendiliğin gelişimi ve önderleri, onun ağzından anlatılır. Rusya'nın ve Osmanlının yapmış olduğu zulümler anlatılır.

Daha sonra Kont Kamodo'nun karısı Raşel heyecanla evden çıkar. Bugün Sultan Abdülmecid'in büyük kızı Fatma Sultan'a uğrayıp, Beşiktaş Cemiyet-i İlmiye'nin toplantısına katılıp, bir de sevgilisi Leon'la buluşacaktır. Fatma Sultan'ın yalısına giderken yolda Haydari, Kalenderi ve Rum dervişlerine rastlar.

Onların kıyafetleri, davranışları özellikle de haydari dervişlerinin çeşitli organlarına taktıkları demir kelepçeler dikkatini çeker. Özellikle dervişlerin cinsel organlarına kelepçe takmalarını çok ilginç bulur. Bu görüntü ayrıca onun tutkularının ateşini yakar. Bütün bunları Fatma Sultan'a anlatırken onun arzular içerisinde yandığını fark eden Fatma Sultan onun tutkularını söndürmeye çalışır.

Raşel, cemiyetin kapısından girdiğinde konuklar çoktan gelmiştir. Bektaşî Dedesi Haydar Rıfat'ın konuşma yapacak olması ilgiyi artırmıştır. Toplantıda Haydar Rıfat'a sürekli muhalefet yapan isimsiz bir Gölge Derviş'te bulunur. Toplantı bitip salonda sadece Haydar Rıfat ve Gölge Derviş kalınca onlar arasındaki konuşmayı kapı aralığından Raşel dinler. Gölge Derviş'e hayran kalır. Raşel, Gölge Derviş'i gecenin karanlığında takip eder. Sahile indiğinde bir kayığın içinde tanışıp sabaha kadar sevişirler. Raşel, bugün ikinci kez sevgilisi Leon'u aldatır. Hacer Sultan'ın yüzüne hasret kaldığı oğlu Mehmet ise, Gölge Derviş olarak yeni ülkelere yol alır.

Hacer Sultan, oğlu Nazmi Cemal'i eline bir kap yemek tutuşturarak dayısı Civan'a gönderir. N. Cemal, ilk başlarda hiç görmediği dayısına ısınamasa da gittikçe onu çok sever. Civan dayısı N. Cemal için bir öğretmen olup çıkar. Hayat hakkında önemli şeyler anlatıp, deneyimlerini ona aktarır. Geçmişten geleceğe dönük dersler verir. Bu durum onun dünyasını tamamen değiştirir. Annesi Hacer Sultan ise Civan dayısının anlattıklarını iyi dinlemesini ileride bunların yolunun ışığı olacağını söyler. Civan dayı, ona yeniçerilerin kıymından, Bektaşîlerin durumundan, devlet adamlarının gizli kalmış yönlerinden bahseder. Civan dayı Nazmi Cemal'e adeta hayat dersi verir.

Deli Ayşe, erkenden kalkmış taze yağ yapmaya çalışır. Gelin Emine de tandırda gözleme yapar. Türkopoli uyanınca hep beraber kahvaltı yaparlar. Ve Türkopoli gitme vaktinin geldiğini söyleyip onlardan ayrılır. O günden sonra ne Ayaş'ta ne de başka bir yerde onu gören olmaz. Gelin Emine de onun aşkıdan günlerce hasta yatar.

O günlerde Ayaş'ta Mahir Mithat'ın babası Mahir İlyas'ın ortadan kayboluşu konuşulur. Bütün aramalara rağmen bulunamaz. Onu, Ayaş'tan

ayrılmaya hazırlanan Türkopoli öldürür. Gecenin karanlığında Karadere Bağları'na dönen Mahir İlyas'ı arabasına alan Türkopoli, onun zamanında anne ve babasını nasıl öldürdüğünü anlatır; kör bir kuyuya atıp üzerine taşlar yığar. O günden sonra Mahir İlyas bulunamaz.

Kitabın ikinci bölümü Sultan Abdülaziz'in Avrupa'ya gideceği günlerle başlar. Bu nedenle sultanın gözüne uyku girmez. Halk savaş meydanında yenilgiyi kabul eder de Hristiyan toprağında kirlenen sultan ayakkabısını, Hristiyan havasıyla nemlenmiş sarığı istemez. Sultan konuyu Sadrazam Ali Paşa'ya açtığına Ali Paşa, babası Abdülmecit'in de Fransız Sefarethanesine gittiğini oranında yabancı toprak sayıldığını; ayrıca bu ziyaretle Fransa-Rusya işbirliği bozulup, Yeni Osmanlıların sesi kısılacaktır. Bir diğer yandan Şeyhülislama bu ziyaretin uygunluğu ile ilgili fetva verir.

Ancak batı bu ziyarete farklı bakar. Tanzimat fermanıyla yabancılara verilen hakları gerçekleştirilmede gecikmeler görülür. Ayrıca yabancılara mülk edinme hakkının da verilmemesi önemli sorunlardandır.

Sultan Abdülaziz dönemi, Yahudilerin Osmanlıda büyüdüğü, önemli yerlere geldiği dönemdir. Özellikle bu dönemde kurulan Yahudi Birliğinin Osmanlı şubesinin yönetimi Kamodo ailesine aitti. Banka açabilecek duruma gelirler hatta Kırım savaşı sırasında devlete borç verirler.

Abdülaziz dönemi, ayrıca Fransız ve İtalyan localarının kendini hissettirdiği dönemdir. Böylece Fransız locası hem hükümeti hem de muhalefeti denetler. Çünkü Fransız locaları Yeni Osmanlıların doğuş yeridir.

Sultan Abdülaziz, seyahate çıkmadan önce Maliye Nazırıyla seyahatin ekonomik yönünü konuşur. Ancak Maliye Nazırı, Osmanlının mali iflasının, Avrupa kontrol mekanizmalarının kuruluşunun amcası Sultan Abdülmecid zamanında başladığını söyleyemez.

İkinci bölümün ikinci kısmı, yine Ayaş'ta geçer. Ayaş'ın çıkışında Beypazarı yolu üzerinde burçak tarlasında eşeğini arayan bir köylü tarafından tecavüz edilmiş bir kız çocuğu bulunur. Zaptiyeler, göstermelik de olsa bir suçlu

bulurlar. Yoldan geçen bayanlara laf attığı bilinen Deli Bahtiyar bu iş için biçilmiş kaftandır. Bu olayın unutulmaya yüz tuttuğu günlerde Mustafa Sabri, daha önce tanık olduğu Mahir Mithat'ın olayını zaptiye amirine anlatır. Amir eski işleri karıştırmamasını ayrıca bu işle ilgileneyeceğini söyler. Göstermelik de olsa bu işle ilgilenen zaptiye amiri aynı zamanda olanları Mahir Mithat'a anlatır. Duyduklarına çok sinirlenen M. Mithat, Mustafa Sabri'ye iyi bir ders vermesini yoksa kendisini sürdüreceğini söyler zaptiye amirine. Bunun üzerine kadının da kumpasa katılması sonucu M. Sabri'ye başkasına iftiradan bir yıl ceza verilir. Evde ise Hacer Sultan ve çocukları açlıktan ve soğuktan kırılmaktadır.

Abdülaziz, Avrupa seyahatine çıkmadan bir hafta önce Batı basınında İstanbul'da önemli tutuklamaların olduğunu yazar. Tutuklananların ise Mustafa Fazıl Paşa'nın adamları olduğu söylenir. Avrupa'ya göre İstanbul'da meşruti bir ihtilal kopmak üzeredir. İhtilalin önderi görülen M. Fazıl Paşa, sultana bir mektup göndererek özgür bir rejim ve liberal bir ekonomi ister. Avrupa'daki Genç Osmanlılar da onu destekler.

Yazılan mektubun bir nüshası da Fransız kralı III. Napoleon'a gider. Tam sultan Avrupa seyahatine çıkacağı sırada mektup yayınlanır. Mektup, sultanı koruyup hükümeti ve bürokrasiyi hedef alır. Ancak mektupta yazılanlara bakıldığında mektubun M. Fazıl Paşa tarafından yazılmadığı bellidir. Mektup, Romanyalı devrimci Gregory Ganesco tarafından kaleme alınır.

Sultan Abdülaziz, Paris'e gerçek bir saray gibi döşenmiş Sultaniye gemisiyle gider. Beraberinde oğlu Yusuf İzzettin, yeğenleri V. Murat ve Abdülhamid'i de götürür. Böylece olası bir darbenin önüne geçmiş oluyordu.

Sultan Fransa'dan sonra İngiltere'ye geçer. On bir gün kaldığı İngiltere'de Kraliçe Victoria tarafından karşılanır. Londra'dan sonra Viyana'da beş gün, Peşte'de bir akşam kalır ve İstanbul'a döner.

Sultanın gezisinden sonra gazeteler, özellikle de sultanın sessizliği üzerinde durur. Gazeteler artık rahatlıkla doğunun üstünlüğünün batıya geçtiğini yazar.

Avrupa'da bu olaylar olurken İstanbul'da başka olaylar olur. Yeni Osmanlılar kaygan zemin üzerinde dolanmaktadır. Saffet Yusuf, dedesi Hayrullah Efendi aracılığıyla Ali Süavi ile tanışır. Ali Süavi, yan çantası gibi onu yanında taşır. Bu arada M. Fazıl Paşa'nın mektubu çoğaltılarak birçok camide sabah namazı çıkışı halka dağıtılır. Bu olaylar yaşanırken daha M. Fazıl Paşa ile Yeni Osmanlılar arasında bağ kurulmamıştır.

Ali Süavi de Muhbir gazetesinde sarayı kızdıracak yazılar kaleme alır. Namık Kemal ise devletin resmi gazetesi Tasvir-i Efkâr'da Mısır'da meşrutiyetin ilan edilmesine rağmen neden ülkesinde uygulanmadığını sorarak Sadrazam Fuat Paşa'yı kızdırır.

28 Şubat 1867'de çıkarılan basına sansür yasasıyla Muhbir gazetesi kapatılır. Ali Süavi Kastamonu'ya sürgüne gönderilir. Namık Kemal'de Erzurum'a vali muavini olarak atanır. Daha sonra da Fransız gazeteci Jean Pietri tarafından N. Kemal ve Z. Paşa 17 Mayıs 1867 günü Fransa'ya kaçırılır. Onlar, özgürlüğün olmadığı Osmanlı ülkesinden diktatör III. Napoleon'un ülkesine giderler.

Ferhat Paşa, her zamankinden daha dalgındır. Gece gördüğü rüyanın etkisinden bir türlü kurtulamaz. Geline Hicran Melek, cennet, cehennem konularında rüya görür. O gün loca kardeşleriyle yapmış olduğu toplantı da bile bu dalgınlığı devam eder.

N. Kemal ve Z. Paşa'nın yurt dışına kaçış haberleri yankılanırken bir olay daha patlak verir. 1865 Haziranında bir avuç genç ülkedeki mutlakiyet rejimine son verip yerine meşruti bir yönetim getirmek için gizli bir örgüt kurar ancak ihbar sonucu topluluk dağıtılır. Bu olayın daha yankılı olmasının sebebi örgütü kuranların ileri gelen ailelerin çocukları olmasıdır. Bu gençler arasında Nuri Bey, Reşat Bey ve Ayetullah Bey, Saffet Yusuf gibi isimler vardır. Bu gençler, yaptıkları toplantılar sonucu Yeni Osmanlılar adı altında bir cemiyet kurar. Hızla büyüyen cemiyetin amacı meşruti bir rejim getirmektir. Ancak ihbar üzerine cemiyetin adamları tutuklanır.

Vaktiyle İngiltere elçiliğinin baş tercümanlığını yapmış; bu nedenle ileri gelen devlet adamlarının dostluğunu kazanmış Mösyö Revlaki Yeni Osmanlıları ihbar eden ismi dostu Ebüzziya Tevfik'in kulağına fısıldar. O isim herkesin düşüncelerine saygı gösterdiği, cemiyetin önderi kabul edilen Ayetullah Bey'dir.

Ferhat Paşa'nın konağı heyecanlı bir toplantıya daha hazırlanır. Tanzimat'ın ve modernleşmenin kalbi o konakta atar. Dışarıda konuşulamayanlar bu konakta konuşulur. Bütün konuklar geldiğinde sohbet başlar. Yine sohbetin konusu halifelik, saltanat, halifeliğin kaynağı, Tanzimat'ın getirileri üzerine açılır. Hicran Melek'in kardeşi Ahmet Cemil'in, halifelik üzerine söyledikleri ortamı gerince kapı aralığından konuşulanları dinleyen Hicran Melek, sakın bir şekilde konuşmayacaklarsa konağı terk etmelerini ister. Olanlar karşısında donup kalan Ferhat Paşa, konuklar gidince hiçbir şey söylemeden odasına çekilir.

Sabah erkenden işe giden Ferhat Paşa o gece sabaha kadar olup bitenleri düşünür. Ağzına bir lokma dahi koyamaz. Gecenin sıkıntısını üzerinden atamayınca dinlenmek için eve gider. Konağa gittiğinde ortalık sessizdir. Kapıyı kendi açıp odaya yöneldiği vakit Ahmet Cemil'in odasından garip sesler geldiğini işitir. Hicran Melek ve Ahmet Cemil'i yatakta sevişirlerken görünce Ferhat Paşa'ya felç iner. Artık ne konuşabilir ne de yürüyebilir. Hicran Melek Çerkezistan'dan beri unutamadığı çocukluk sevgilisini Ferhat Paşa'nın konağına, kardeşim diye sokmuştur.

Ali Süavi, Kastamonu'daki sürgün hayatının iki ayını siyasetten uzak, ilim araştırmalarıyla geçirir. Bir süre sonra M. Fazıl Paşa'nın gönderdiği adamla firar edip İstanbul'a gelir. Daha önceden planlandığı şekilde o da yurtdışına çıkarılır. İtalya'ya vardığında onu N. Kemal ve Z. Paşa karşılar. Beraber trene binerek Paris'e geçerler. Doğruca M. Fazıl Paşa'nın Avrupa'daki konağına giderler. Biraz dinlendikten sonra Şinasi'nin ayırttığı pansiyona gider. İlk başlarda Fransız hükümetinin korumasında olan Yeni Osmanlılara Abdülaziz'in Fransa'yı ziyareti sebebiyle nazik bir şekilde de olsa gidin denir. Bunun üzerine N. Kemal, Ali Süavi, Ziya Bey ve Ağâh Efendi Londra'ya; Reşat, Nuri ve Mehmet Beyler Jersey adasına çekilir. Buna rağmen Yeni Osmanlıların lideri olarak kabul edilen M. Fazıl Paşa, sultanı takip eder.

Yeni Osmanlıların diğer üyeleri sultandan uzak dursalar da M. Fazıl Paşa onun peşini bırakmaz; sultanla beraber İngiltere'ye gider. Birmingham sarayında Abdülaziz'le görüşme imkânı bulur ve kendini affettirir. Böylece İstanbul'a dönme fırsatı yakalar. Yeni Osmanlıların lideri M. Fazıl Paşa'nın Avrupa macerası böylece biter.

Ali Süavi, Avrupa'ya kaçtıktan sonra Saffet Yusuf'un gözüne uyku girmez. En sonunda Paris'e onun yanına gitmeye karar verir. Ancak bunun için ne parası ne pasaportu ne de yol gösterecek bir rehberi vardır. Arkadaşı Leon'un babası Moşe'nin dostları aracılığıyla Avrupa'ya gider. Önce bir pansiyonda kaldıktan sonra Ali Süavi'yi bulur ve bir süreliğine onun evine yerleşir.

Bu arada Ali Süavi "Muhbir" Ziya Bey de "Hürriyet" gazetesini çıkarmak ister. Birbirlerini sevmeyen bu iki grupta birlikte Yeni Osmanlılar arasındaki ilk ayrılık başlar. Zaten en sonunda da Ali Süavi tek başına kalır.

Ayaşlı Mahir Mithat, her sene düzenli olarak İstanbul'a gelir. Dükkânların, evin ve çoluk çocuğun ihtiyaçlarını görür. Ufak kaçamaklar yapıp gönül eğlendirirdi. Bu sefer de aynısını yapar Leon'un babası Moşe'den gerekli malzemeleri, karısına da yakut taşlı bir yüzük alır. Vapur yolculuğu yaparken Emile adlı bir Fransız vatandaşıyla tanışır. Galata rıhtımında indiklerinde Emile, onu kitapçı dükkânına kahve içmeye davet eder. Ardından akşama kadar işlerini bitirip geri gelmesini ister. Çünkü ona Beyoğlu gecelerini tanıtacaktır. Akşama doğru tekrar geri gelen Mahir Mithat'ı, Emile lüks bir Fransız lokantasına getirir. Daha sonra yanlarına Emile'nin karısı olan Sabine gelir. M. Mithat, bu kadının açık giyiminden dolayı ondan çok etkilenir. Biraz sonra Sabine'nin kız kardeşi Gisele'de onlara katılır. M. Mithat, Gisele'den çok etkilenir, onu bir daha unutamaz. O günden sonra Emile ile sık sık buluşurlar. Emile, M. Mithat'ı İstanbul'un karanlık sokaklarına hızla çeker.

Ali Süavi, evinde kültürel toplantılar düzenler, Osmanlının topraklarında seyahat eden oryantalistleri konuk eder. Tanıştığı oryantalistlerden biride David Urgahart'tır. Bu kişi sayesinde başka oryantalist insanlarla daha tanışır. Ali Süavi D. Urgahart'ın görüşlerinde kendini bulur.

Ali Süavi, S. Yusuf, D. Urgahart ve bir arkadaşı Londra’da bir kafede oturmuş Osmanlının durumu üzerine konuşurlar. Ancak bu sohbet sonunda ortaya çıkan bir gerçek vardır: Yeni Osmanlılar oryantalistler kadar ülkelerini tanımaz.

Sadrazam Ali Paşa’nın ölümüyle herkes derin bir oh çeker. Çünkü Yeni Osmanlılar, Osmanlının kurtuluşunun onun ölümüyle başladığına inanır. Padişah Abdülaziz de gölge padişah olmaktan kurtulduğu için sevinir. Ali Paşa, kaleme aldığı bir mektubunda özetle din hariç bütün Osmanlı tebaasının kaynaştırılmasından yana merkezîyetçi bir görüşü savunur. Yeni Osmanlılar ise özgürlük, hak, adalet gibi kavramlar adına savaşmayı bırakıp Ali Paşa’ya duydukları kuyruk acısı nedeniyle hayali yel değirmenleriyle savaşır.

Bir yandan Ermeniler bir yandan başıboş Kürtlerle mücadele etmek için Hilmi Ziya doğuya gönderilir. Aylardır Doğu bölgesini dolaşan H. Ziya son günlerde Diyarbakır yöresinde bir şeyhin misafiri olur. Geçici olarak başlayan bu misafirlik zorunlu misafirliğe dönüşür. Çünkü H. Ziya Kürt aşiret kızlarından Berfin’e âşık olur. Gündüzleri uzun yollar alır gece Berfin’i bir umut görme hevesiyle tekrar şeyhin yanına gelirdi.

İkinci bölümün on dördüncü kısmında Ermeni Andon, Tercüme Odasındaki arkadaşlarının sözcüsü olarak Sadrazam Mahmut Nedim Paşa’yı ziyarete gider. Tercüme odasındaki memurlar olarak altı aydır maaş alamadıklarını zor durumda olduklarını anlatmakta kararlıdır. “Mahşerin Üç Atlısı” olarak adlandırılan Andon, Leon ve Saffet Yusuf dağılılar. Andon bir şekilde tercüme odasına girer, Leon babasının kendisine açtığı Selanik’teki iş yerindedir. S. Yusuf’ta Ali Süavi’nin peşinden sürüklenir.

Mahmut Nedim Paşa, ne yapacağı önceden bilinmeyen birisidir. Göreve geldiğinde ilk olarak Ali Paşa’nın adamlarını görevden alır. Osmanlıda bir oyun daha oynanmaya başlar. Bu oyunu Rus Sefiri İgnatıyev yönetmektedir. Ama kimse bunun farkında değildir. Sadrazam bu adamın elinde adeta bir oyuncağa dönüşür. Onun telkinleriyle bir dizi ekonomik önlem almaya çalışır ancak bu durum daha çok Mahmut Nedim Paşa’ya yarar.

Mahir Mithat, bir daha memleketi Ayaş'a dönemez. Mösyö Emile onu İstanbul'un güzelliklerine ve pisliklerine alıştıırır. Ayrıca Gisele onu bağlayan bir diğer unsurdur. Emile ile birlikte kumara alışan ardından Gisele ile birlikte uyuşturucuya alışır. Memleketini unutan Mahir Mithat artık Gisele ile yaşamaktadır.

Rus sefirinin kuklası olması nedeniyle halkın Nedimof Paşa diye ad taktığı Mahmut Nedim Paşa, Tanzimat paşalarının otuz yılda yaptıklarını on ayda yok etmeyi başarır. Akıl hocası İgnatiyev ile birlikte sonu hükümet darbesine kadar uzanacak yeni bir oyunu sahneye koyulur.

Sadrazam Nedimof Paşa, o günlerde hiçbir gerekçe göstermeden Bağdat Valisi Mithat Paşa'yı görevden alır. Bu işte de İgnatiyev'in parmağı vardır. Çünkü Mithat Paşa, amansız bir Panislavizm karşıtı birisiydi. Sadrazam onun vali atanana kadar Bağdat'ta kalmasını istese de Mithat Paşa çekinmeden İstanbul'a gelir. Aynı zamanda Mısır Hidivi İsmail Paşa'dan onu koruyacağına dair bir mektup alır. Onunla birlikte sadrazamı devirme kararı alırlar. Bunu duyan Nedimof Paşa onu Edirne valiliğine atar. Adet gereği sultana çıktığında hastalığı için sultandan birkaç gün izin alsa da Nedimof Paşa hemen göndermeye çalışınca Sultan Nedimof Paşa'yı görevden alır. Bu olaylar yaşanırken tarihler 30 Haziran 1872'yi gösterir.

Silah geri tepmiş sadrazamlığa Mithat Paşa getirilmiştir. Yolsuzluklar nedeniyle Nedimof Paşa hakkında soruşturma açılır ancak bundan bir şey çıkmaz.

Mustafa Fazıl Paşa, sultanla uzlaşarak İstanbul'a gelmesinin ardından bir türlü beklediği mevkilere gelemez. Yeni Osmanlılar da onun İstanbul'a gelmesinden sonra ikiye ayrılır. Bir tarafta Muhbir gazetesini çıkaran Ali Süavi, bir tarafta Hürriyet gazetesini çıkaran N. Kemal, Z. Paşa, Mehmet bey, Reşat Bey ve Nuri Beyler bulunur. Bir süre sonra M. Fazıl Paşa'nın isteğiyle Hürriyet kapatılır; Yeni Osmanlılar farklı kulvarlarda yüzmeye başlarlar.

Batı'nın kurtlar sofrasında uluslar birbirlerini yemeye hazırlanmaktadır. Fransa ile Prusya arasındaki savaşı Fransa kaybeder. İngiltere ve Fransa

arasındaki kapişmadan sonra tarih sahnesine Osmanlının yeni müttefiki olacak Almanya çıkar.

Yeni Osmanlıların ilk kurucularından Mehmet, Reşat ve Nuri Bey'ler savaş sırasında Paris'te bulunmaktadır. Paris'in, tam bir kargaşa şehrine döndüğü günlerde saray tarafından da bir af çıkarılır, Reşat ve Nuri Bey'ler İstanbul'a dönerken Mehmet Bey meşrutiyet ilan edilmeden dönmeyeceğini belirtir. Ani bir kararla yurda döner ancak dönse de kısa bir süre sonra 1874'te vefat eder.

İkinci bölümün on dokuzuncu kısmında ise Yeni Osmanlıların en bilinçlisi ve halkın vicdanı olan Şinasi'den bahsedilir. Namık Kemal, ise Avrupa'da tek başına kalmış mücadelesini sürdürmeye devam ederken İstanbul'dan gelen mektuplar üzerine affedildiğini öğrenir. İstanbul'a döndükten sonra çeşitli görevlerde bulunur. Ancak Avrupa'da yazmış olduğu hürriyetle ilgili ağır yazılarını bırakıp İslami mistik konulara yönelir.

Ali Süavi ise arkadaşları yurda döndükten sonra kendi mücadelesini sürdürür. Kendi imkânlarıyla çıkardığı Ulum gazetesinde yazılarını yayımlar. Ziya Bey ise kutsal devlet, kutsal sultan ve şeriat kısıncında bocalayıp durur.

Yeni Osmanlılar, Avrupa'da kaldıkları süre içerisinde son derece sığ bir ortamda dolaşır. Yeni Osmanlılar, ülkü adamlarının yanında olmalarına rağmen kafalarını yeni düşüncelere açamaz. Kendi sığ dünyalarında birbiriyle didişip dururlar. Kendilerinden ayrılmış olan Ali Süavi'ye sataşarak bir şey üretmeden vakit geçirirler.

Üçüncü bölüm, Osmanlıda ilk defa görülen bir gelenekle başlar. Bu gelenek darbe geleneğidir. Tanzimat'la birlikte sultanlar dönemi bitmekte, paşalar dönemi başlamaktadır. Bu dönemde askeri darbenin başoyuncusu Serasker Hüseyin Avni Paşa, ön plana çıkar. Serasker olan Hüseyin Avni Paşa sultanın hanımlarından birine laf attığı gerekçesiyle Sulatan Abdülaziz tarafından görevden alınır. Olay unutulunca tekrar eski görevine getirilir. Ama kısa bir süre sonra benzer bir nedenle Sadrazam Nedimof Paşa tarafından görevden alınıp Isparta'ya sürgüne gönderilir. Sultana ve Nedimof Paşa'ya büyük kin besler. Bu nedenle padişahı tahtan indirme fikrini etrafındakilere aşılama başlar.

Darbenin ikinci önemli şahsı Mithat Paşa'dır. Nedimof Paşa'dan sonra sadrazam olur. Yeni Osmanlıların Mustafa Fazıl Paşa'dan sonra önderi Mithat Paşa olur. Askeri darbenin üçüncü ayağı yeni sadrazam yapılan Mütercim Rüştü Paşa'dır. Dördüncü ayaksa Şeyhülislam Hayrullah Efendi'dir. Nasıl Yeniçerilerin katledilmesinde fetvaya ihtiyaç olduysa darbede de ihtiyaç vardı.

Darbenin başrol oyuncusu Serasker Hüseyin Avni Paşa, bütün hazırlıklarını tamamladıktan sonra Sultan Abdülaziz'in tahtan indiriliş tarihini 30 Mayıs 1876 olarak belirler. Belirtilen tarihte daha önceden hazırlanmış plan sahneye koyulur ve Sultan Abdülaziz tahtan indirilip yerine V. Murat getirilir.

Sultan Abdülaziz, darbeden bir gün önce Serasker Hüseyin Avni Paşa'yı çağırır. Ancak işlerin yoğun olmasını bahane ederek gitmez. Sultan, yarın gelir dese de yarın gelecek olan darbenin kanlı elidir. Yangın kulesinden atılan topları duyunca sultanın annesi Pertevniyal Hanım, darbe yapıldığını anlar. Darbe sonrası sultan ve ailesi, Topkapı Sarayı'na nakledilir, akşama kadar aç bırakılırlar. Koskoca Osmanlı sultanı, gece ıslak paltosuyla uyumak zorunda kalır.

Sultan, başka bir yere nakil talebinde bulunsa da bu talebi karşılık bulmaz. Ayrıca bütün birikimlerine darbe kadrosu tarafından milletin parasıyla alındığı gerekçesiyle el koyulur. Abdülaziz'in Beylerbeyi Sarayı'na nakil isteğine karşılık, darbeciler onu Ortaköy'deki Feriye Sarayı'na getirir. Bu saydaki tutulma süresi uzadıkça ve kötü muameleler devam ettikçe sultan üzülmemekte, sinir sistemi çökmektedir. Sürekli darbeciler tarafından öldürüleceğini düşünür. Bu arada Serasker Hüseyin Avni Paşa, eskinin intikamını aldığı için sevinir.

Devrik sultanın git gide sinir sistemi bozulur. 5 Haziran 1876 Pazar sabahı kahvesini içtikten sonra tıraş olmak için istediği makasla sol bileğini keserek intihar eder. Darbecilerin yavaş hareketleri sonucu sultan Feriye Sarayı'nda vefat eder. Biraz şaibeli olan sultanın ölümüne birçok doktor ölüm raporu yazmaktan çekinir.

Abdülaziz'in tahtan indirilmesi sırasında darbe eylemini destekleyen, kandırılan Harbiye talebeleri ve Taşkıyla askerlerinin asıl gerçeği öğrenmeleri üzerine halk arasında huzursuzluk başlar. Dedikoduların artması üzerine H. Avni

Paşa Taşkıyla askerlerinin yerine yenilerini getirir; sus payı olarak sultanın el konulan parasını cülus bahşisi adı altında dağıtır.

Abdülaziz'in bu şekilde tahtan indirilişi birçok kişiyi üzer. Bu üzülenler arasında Abdülaziz'in kadınlarından Neş'erek Kadın'ın kardeşi Çerkez Hasan da vardır. Abdülaziz'in tahtan indirilip deniz yoluyla saraya getirilirken ablasına yapılan kötü muamelenin öcünü almak isteyen Çerkez Hasan, hükümet toplantısının yapıldığı Mithat Paşa'nın Beyazıt'taki konağına gidip kinli olduğu Hüseyin Avni Paşa ve toplantıdaki birçok kişiyi öldürür. Silah seslerini duyan askerler tarafından yakalanıp Beyazıt meydanında asılır.

Sultan V. Murat, Osmanlı sultanları içerisinde en bilgili ve aydın görünüşlü olanıdır. Ancak en korkak da odur. Saltanatına sahip çıkmayı bilemez. Sultan V. Murat'ın bohem yaşantısı sağlığını bozar. Bu hassas bünyesi, Abdülaziz'in darbeyle tahtan indirilmesi ve intiharıyla daha da bozulur. Darbeciler V. Murat'ı tahta çıkardıkları için pişman olur. En sonunda da sultanın iyileşemeyeceğine karar verilince yerine 30 Ağustos 1876'da Sultan Abdülhamid getirilir. V. Murat'ta ölümüne kadar Çırağan Sarayı'nda yaşar.

Ayaşlı Mahir Mithat, Gisele' nin ağına düştükçe uyuşturucu ve içkiye iyice alışır. Zaman zaman Ayaş'a gidip babasından kalan mirası satıp yavaş yavaş mirası tüketir. Dibe vurdukça Gisele ve Sabine ondan uzaklaşır.

Dost edindiği Emile de ondan uzaklaşır. Kaçıp gitmek üzereyken son bir kez yemek yerler. Emile, M. Mithat'a son bir kıyak yapma amacıyla onu bir çingenenin evine getirir. İçki sofrasından sonra oğlan çocuklarına düşkün olduğunu bilen Emile, ona bir oğlan çocuğu sunar. Ardında da onu zaptiyelere ihbar eder. Zaptiyeler gelip onu tutaklar.

Onu, bu hallere sokan, bütün servetini yiyip içmesine sebep olan; onu içki, kumar ve kadına alıştıran kişinin gerçek ismi Emile değildir. O, bir zamanlar Deliorman bölgesinde zorla elinden gasp edilen mallarının ve katledilen anne-babasının öcünü alan Türkopoli'dir. Mahir Mithat'ın babası Türkopoli'nin anne ve babasını öldürür zamanında o da onların öcünü alır.

1.5.1.3. II. Kitap

1.5.1.4... Ve Meleklerde Terk Etti Cenneti

Ayaş, sıra dışı günlerinden birini yaşamaktadır. Hükümet konağının önündeki havuzlu bahçede Gülistan adlı sanatçı konser verir. Hüseyin Avni'nin kardeşi Erhan Tevfik, arkadaşlarıyla beraber konseri ön sıralardan izlerler. Gülistan, sahneye çıkınca Erhan Tevfik bu güzel kadına hayran olur. Onun mavi gözlerine vurulur. O gece Erhan Tevfik, kara sevdaya tutulur. Israrlar üzerine iki gece daha konser verilir. E. Tevfik, yine ön sıralarda yerini alır. Bir yolunu bulup konser kervanındakilerle dost olan E. Tevfik, onları dededen kalma Kara dere bağlarındaki bağ evine davet eder. Erhan Tevfik'ten etkilenen Gülistan bu daveti kabul eder ama nazlanmayı da elden bırakmaz. Bu da E. Tevfik'in ona daha çok bağlanmasına sebep olur.

Gitme vakti geldiğinde E. Tevfik, Gülistan'ın Ayaş'ta kalmasını ister ama bunu bir türlü başaramaz. Bunun üzerine o da karısını, çocuklarını bırakıp Gülistan ile birlikte gider. İstanbul'a geldiklerinde İstanbul, o her zaman ki bohem hayatına devam etmektedir. E. Tevfik'te Gülistan'la beraber bu bohem hayati yaşamaya başlar.

Abdülhamid'in tahta geçişi maceralı olur. Ülke içte ve dışta zor günler geçirmektedir. İstibdada son verip meşrutiyeti getirmek için darbe ekibine katılan Mithat Paşa, bu amacını gerçekleştiremez. Ancak umudunu korur. Abdülhamid'se gerek tahta geçmeden gerekse tahta geçtikten sonra durumu çok iyi tahlil etmesini bilir ve dengeli bir siyaset izler.

Ali Süavi, Galatasaray Sultanisi müdürlüğünden alındığı günlerde üzgün ve sikkindir. Çünkü o, beş parasız, yetkisiz, itibarsız ve yapayalnız bir adamdır. Yanında kimse yoktur. Bir de sokaktan aldığı karısı oğlu gibi sevdiği Saffet Yusuf'la kendisine ihanet eder.

Aslında karısı S. Yusuf'a ne kadar yaklaşırsa da S. Yusuf ondan o kadar uzaklaşır. Bir gün eve erken dönen Ali Süavi karısını S. Yusuf'un yatağında çırılçıplak uyur görünce ilişki sonrası uyku olarak yorumlar. Ancak gerçek karısının S. Yusuf'un yatağında onun kokusuyla kendisini tatmin etmiş olmasıdır.

Ali Süavi'yi, Yeni Osmanlılardan çok S. Yusuf'un ihaneti yıkar. Günlerce onla hesaplaşacağı günü bekler.

Diğer yandan İstanbul'da gizli bir Üsküdar Cemiyeti kurulur. Bunların amacı muhafazakâr Abdülhamid'in yerine Çırağan Sarayı'nda tutulan V. Murat'ı tekrar tahta çıkarmaktır. Ve sonunda 20 Mayıs 1878 günü Ali Süavi ve daha önce örgütlediği yüz kadar muhacir ile Çırağan Sarayı'nı basmış silah seslerini duyan Beşiktaş karakolu amiri Hasan Paşa olay yerine gelip otuz üç muhaciri öldürüp geri kalanları tutuklar. Ayrıca Ali Süavi, kafasına aldığı darbe sonucu burada ölür. Bu olayın yaşanmasından sonra Abdülhamid, hafiye teşkilatını geliştirmeye başlar.

Abdülhamid, tahta geçerken masonlar büyük rol oynar. V. Murat'tan umutlarını kesen masonlar veraset gereği sıranın geldiği Abdülhamid'i tahta çıkarır. Bu arada masonluğa uzak olan sultanı alıştırmak için masonluk ve İslamiyet'in bir birine ters olmadığını dair yazılar yazılır. Ayrıca meşrutiyet fikrinden vaz geçmeyen Mithat Paşa, Sultan'ı tahta çıkarırken meşrutiyeti ilan etme şartını öne sürer. Bütün bu çabalara rağmen ne Abdülhamid masonları sever ne de masonlar Abdülhamid'i sever.

Birinci bölümün beşinci kısmında Hüseyin Avni'nin karısı olan Fatma Zehra'nın dedesi Şeyh Ahmet Dağıstanlıdan bahsedilir. Altıncı kısımda ise devrin önemli âlimlerinden olan Cemaleddin Afgani'den ve onun yaşamından kısaca bilgi verilir.

Mehmet Şevki Paşa, Arnavutköy'deki yalısından çıkıp, Babıali'deki arkadaşlarıyla buluşmak üzere Beyoğlu'na gitmektedir. Bir gelenek haline getirdikleri ve her ay düzenledikleri toplantılarda dostlarıyla eski günlerden bahsedip günlük gelişmeler üzerine sohbet ederler. O dönemin favori konularından olan Tanzimat, Kuleli Olayı, Sadrazamlar vb. konularda sohbet ettikten sonra dağılmaya karar verirler. En sona Mehmet Şevki Paşa kalır. Eve gitmek istemez. Çünkü onu evde bekleyen kimse yoktur. Bir tanıdık bulurum umuduyla biraz daha oyalanır ancak kimseyi bulamaz. Dışarı çıktığında İstanbul'da yağmurlu, kasvetli bir hava vardır. Arabacı çağırıp ona Arnavutköy'e

gitmek istediğini söyler. Ancak arabacı onu sokaklar arasında dolandırıp Maslak tarafına getirir. M. Şevki Paşa'nın buna itirazı üzerine arabacı ona Yeniçeri kıyımını ve o kıyım sırasında annesinin ve kendisinin gözleri önünde öldürülen babasını ve M. Şevki Paşa'nın bunla yetinmeyip annesini öldürmesini hatırlatır. Ve kendisini Sinan Paşa Camisinin avlusuna bırakmasını hatırlatıp M. Şevki Paşa'yı annesinin canına kıyıldığı yerde öldürür. Paşayı öldürense Saffet Yusuf'tur.

Hüseyin Avni'nin oğlu Fatih Rıfat, gizlice Paris'e gider. Paris'in büyülu ışıkları onu kendisine çeker. Görünürde sevgilisi için gitmiş görünse de gerçekte Abdülaziz'in darbe ekibinde olduğu için yıldız soruşturmasından kaçır. Fatih Rıfat, İstanbul'da tanıştığı sevgilisi Ermeni kızı Arin'in peşinden Paris'e gelir ancak onu bulamaz. Boş boş dolaştığı günlerde bir Rum meyhanesinde asıl ismi Yusuf Fehmi, takma adı Josep Fehmi olan garsonla tanıştıktan sonra Paris'in bohem hayatına alışmaya başlar. Bu arada Paris'te Jöntürkler'in yaşadığı çevrelerde bulunmaya ve onların toplantılarına katılmaya başlar. Orada konuşulanları Osmanlı muhbiri olan Yusuf Fehmi'ye anlatır. Ancak hiçbir toplantıda kafası netleşmez, İstanbul'daki despot rejimin yıkılabileceğinden şüphe eder.

Dokuzuncu kısımda ise İstanbul'da yaşanmış bir olaydan bahsedilir. Abdülhamid'in baş hafiyesi Fehim Paşa'nın has adamı olan Çerkez Arif, sokakta ilerlerken o dönemin kabadayılarından olan Arnavut Mustafa'yı elinde palayla insanları köşeye sıkıştırdığını görünce hemen silahını çekip Arnavut Mustafa'yı süt dökmüş kediye çevirir. Bu duruma içerleyen Arnavut Mustafa, bir gece meyhanede içerken silahını çekip Çerkez Arif'i vurur. Mahkeme salonunda duruşma sonucu beraat kararı alan Arnavut Mustafa, Çerkez Arif'in kardeşi Kör Ziya tarafından öldürülür.

Yıldız sarayı, Abdülhamid'in sinirli günlerinden birini yaşır. Yıllardır göz hapsinde tuttuğu eniştesi Damat Mahmut Paşa, oğulları Sebahattin ve Lütfullah'la beraber onca hafiye teşkilatına rağmen sessiz sedasız kaçarlar. Abdülhamid'i asıl korkutan şey Sebahattin'in yeni boy vermeye başlayan Jön Türk hareketinin başına geçmesidir. Bütün çabalara rağmen bulunamazlar. Mahmut Paşa, vatanını

milletini seven birisidir. Skalyeri-Aziz Bey komplosuyla V. Murat'ın saraydan kaçırılmasına katıldığı yönünde iftiralar üzerine günahsız bir şekilde görevinden uzaklaştırılır. Daha sonra günahı olmadığı anlaşılınca görevler verilir ancak Mahmut Paşa kabul etmez.

Bağdat demir yollarının yapımında da Almanlara karşı özel sermaye ile bu işi yapacak olan İngilizleri destekler ancak bunda da başarılı olamaz. En sonunda vatani için mücadele etmenin ancak Avrupa'da olacağına karar verip çocuklarıyla Fransa'ya gider.

Mahmut Paşa, Fransa'ya gittiğinde Jön Türklerin dağınıklığını ve kötü yaşam koşullarını görünce çok üzülür. Avrupa'yı ve Jön Türkleri iyice inceledikten sonra sultana, M. Fazıl Paşa'nın mektubu gibi bir mektup yazar. Bunun üzerine sultan onu İstanbul'a çağırır da gitmez. Bu arada Mahmut Paşa'yı Mısır Hidivi çağırır ancak bir süre sonra onları yüz üstü bırakır. Beklenmedik bir anda Osmanlı Bankası'ndan eksik yatırılmış bir milyon liranın gelmesiyle tekrar Avrupa'ya dönerler. Sultanın ısrarlarına rağmen İstanbul'a dönmez. 17 Ocak 1903'te vefat eder. Bu durum Abdülhamid'i sevindirir de sevinci çok uzun sürmez. Çünkü Prens Sebahattin gibi bir yıldız doğar.

On ikinci kısımda ise Ayaşlı Hüseyin Avni'nin çocuklarına ve torunlarına merhametsizce davranmasının arkasındaki sır perdesi aralanır. Annesi Hatice Kadın küçükken H. Avni'nin küçük kardeşini kuyuya atmasından dolayı bu merhametsizliğinin olduğunu anlatır torunu Hacer Sultan'a.

Prens Sebahattin, kardeşiyle birlikte Mısır'dan Avrupa'ya döndüklerinde hürriyet mücadelesini teşkilandırmak, Jön Türkler arasındaki dağınıklığı gidermek için acilen bir kongre yapılmasını ister.

Yeni Osmanlıların ardılları olan Jön Türkler, Avrupa'ya gelmeden önce ilk ciddi örgütlenmesini 3 Haziran 1889'da yaparlar. İlk ismi İttihad-ı Osmani olan cemiyet daha sonra adını Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak değiştirir. Bu cemiyetin iki amacı vardı: Abdülhamid'in tahtan indirilmesi ve anayasayla beraber meşrutiyetin ilan edilmesidir. Ancak Sultan'ın baskısıyla Batılıların Jön Türk adını verdiği İttihatçılar, Avrupa'da her biri farklı yerlere dağılır. Bu karışık

ortamda 1902 yılında I. Jön Türk kongresi toplanır. Kongrede Jön Türkler ikiye bölünür. Prens Sebahattin taraftarları ihtilal yapılırken yabancı bir devletin yardımına başvurulmasını isterken; Ahmet Rıza'nın taraftarları buna karşı çıkar. Kongreden sonra boş durmanın anlamsız olduğuna inanan Prens Sebahattin ihtilal hazırlıklarına başlar.

Jön Türkler Avrupa'da buldukları süre içerisinde Prens Sebahattin ile Ahmet Rıza arasında bocalayıp durur. Her iki tarafın da savunucusu üyeler vardır. Ama her zamanki gibi ortak bir akıl etrafında buluşamaz. Prens Sebahattin'in savunduğu ferdiyetçi ve liberal ekonomiye, yönetime karşın Ahmet Rıza, merkeziyetçi bir yapıyı savunur. Osmanlıda her zaman olduğu gibi fikirler değil kişiler çatışır.

Erhan Tevfik, yeğeni olan Meryem'i akıl hastanesine ziyarete gider. H. Avni, diğer kızlarında olduğu gibi onu da erken yaşta çulsuzun biriyle evlendirir. Baba evinde zindan hayatı yaşayan Meryem, evliliği bir tür kurtuluş olarak görse de hiçte öyle olmaz. Erhan Tevfik, hastanenin bahçesinde oturduğu yeğenine bir daha geleceğini söyleyip doktorun yanına gider. Doktor Meryem'in küçük yaşlarda yaşadığı cinsel istismar ve Ayaş'ın delisi Bekir'le yaşadığı yasak cinsel deneyim; ayrıca bunları kimseye söyleyememesi onu intihara sürüklediğini söyler. İntihar etmek üzereyken kurtarılıp akıl hastanesine yatırılır. O günden sonra E. Tevfik her gün onu ziyarete gelir.

Fatih Rıfat'ın sürgün günleri devam eder. Paris'te Jön Türklerle görüşür ama bir türlü onlarla anlaşamaz. Bir taraftan Mizancı Murat, bir taraftan Ahmet Rıza, bir taraftan Prens Sebahattin yer alır. Hangisinin yanında yer alacağına karar veremez. Yeni Osmanlıların Ali Süavi'si neyse Jön Türklerin de Mizancı Murat'ı odur. İnanmış ama yalnız.

Jön Türklerin Cenevre kolunu oluşturan Tunalı Hilmi, Osmanlı imparatorluğunu bir arada tutmanın tek çaresini istibdat yönetiminin yıkılması olarak görür. Ayrıca Ahmet Rıza grubunu ılımlı buluyordu. Fatih Rıfat, Cenevre'de ilk kez ruhunu okşayan cümleleri Tunalı Hilmi'den duyar. Hatta Tunalı Hilmi, ona Abdülhamid'e yapılacak suikastta aktif görev verir. Ermeni

komitacılarla yapılması planlanan bu eylem Ermeni cemaatlerinin karşı çıkması sonucu iptal olur. Tunalı Hilmi ve Fatih Rifat hayal kırıklığına uğrar.

Jön Türklerin önemli bir kısmı sadece Prens Sebahattin'in görüşlerine değil Hoca Kadri Efendi gibi on altı yıl Rüştüyede hocalık yapmış birine de inanmaz. Çünkü onların aykırı sesler duyacak kulakları yoktur. Hoca Kadri Efendi'nin söylediği, din ve devlet işlerinin ayrılması, toplum yapısından, toplumdaki birçok yanlış uygulamaya kadar her şey ilerleyen zamanlarda Mustafa Kemal Atatürk tarafından uygulamaya koyulacaktır.

Abdülhamid, Osmanlıyı tam otuz üç yıl demir yumrukla yönetir. Sansür onun beyni, hafiyeler ise kollarıdır. İttihatçı Talat Bey ve arkadaşları 21 Temmuz 1908 gecesi Selanik'te hürriyetin ilanına hazırlanırken Abdülhamid içeride rahattır. Onu saray içerisinde sıkı kadınlarından biri vardır. O da Bidar'dır. Abdülhamid'in halka yaptığını o da kendisine yapıp; peşine hafiyelerini takar. Onu kıskançlıklarıyla boğar.

Kadınların Abdülhamid'e karşı kını Bidar Kadın'la sınırlı değildir. V. Murat'ın kızları Hatice ve Fehime de ona kıvgındır. Babasıyla beraber onları da Çırağan Sarayı'na kapatmış yaşları gelmemesine rağmen zorla evlendirilmişlerdi. O da padişah kızlarına yakışmayan, sıradan kişilerle evlendirilirler. Hatice Sultan'ın bitişik yalısında Abdülhamid'in kızının paşa oğluyla yaşaması ağrına gider.

Hatice Sultan, bitişik yalıdaki mutluluğu bozmaya uğraşır. Abdülhamid'in kızı Naim'e Sultan'ın kocası Kemalettin Paşa'yı kendisine âşık eder; yazdığı aşk mektuplarının saraya ulaşmasını sağlar. II. Meşrutiyet'in getirdiği serbest ortamda kocasından boşanıp, ikinci evliliğini yapar. En sonunda bu evliliği de sona erer; Beyrut'ta sefil bir şekilde hayatını sonlandırır. Fehime Sultan da aynı ablası gibi sefil bir hayat sürerek ölür.

Tarihler 1890'ı göstermektedir. Osmanlıda kurban bayramı kutlanmaktadır. Ancak Ermenilerin Kumkapı'da ayaklanmaları herkesin canını sıkar. O dönemin Zaptiye Nazırı olan Nazım Bey, olaylara müdahalede bulunur birçok kişi ölür. Tam olaylar son buldu derken bu seferde Sultan Ahmet

mevdanında Ermeni kilisesine yürümek için beş bin kişi toplanır. Bütün çabalara rağmen bu kalabalık da dağılmayınca olaylara karışanlar tutuklanır, çok kan dökülmüş olur. Her konu da olduğu gibi Abdülhamid bu konuda da kendince bir suçlu bulup, olayların asıl nedenlerine inmez.

93 Harbiyle Ermeniler sorunlarını uluslararası arenaya taşıyıp, Ayestefonos anlaşmasında Rusların Ermeniler üzerinde hâkim olmasını istemeyen İngilizler Osmanlıyla gizli bir anlaşma yapıp Ayestefenos'u geçersiz kılar. Ve toplanmasını teklif ettikleri Berlin Konferansında Ermenilerle ilgili reform kararları alınır. Bu reformlar gerçekleşmeyince Ermeniler yurdun her yerinde ayaklanır, ayaklanmalar kanlı bir şekilde bastırılır. Ermeniler reformlardan umudunu kesince hızla örgütlenme yoluna giderler. İngiltere'nin baskısına rağmen reformları gerçekleştirmeyen Abdülhamid, imparatorluk içinde imparatorluk yaratmak istemez. Ve git gide Ermenilerle Osmanlının arası açılır. Anadolu'nun birçok yerinde Ermeni olayları olur. Bu olaylarda çok kan dökülür.

Bir gün Ardahan'da bulunan Şeyh Ahmet Dağıstanlıya bir Ermeni papazı gelir. Ona Ermenilerin öldürüldüğü bu günlerde annesinin komitacı bir kadın olan Siranuş olduğunu söyler. Ve ona bir çocuk getirir. En güvenilir yer olarak onun yanını görür. Şeyh'te çocuğun ismini Civan koyar.

Bitlis'in dağ eteklerinde görev yapan Hilmi Ziya, yanına gelen bir kadın tarafından vurularak öldürülür. İçeri giren bir asker tarafından o da vurularak öldürülür. Yapılan araştırmalarda bu kadının Civan'ın annesi Siranuş olduğu anlaşılır. Komitacı Andon sevgilisi Siranuş'un yani Arin 'in öldürüldüğü haberini alır. Ancak daha bir çocuğu olduğundan haberi yoktur.

Erhan Tevfik ve Hasan Vasfi, Beyoğlu'na doğru yürürler. E. Tevfik onunla hapisteki Çerkez Ziya (Kör Ziya) aracılığıyla tanışır. E. Tevfik, onun düşüncelerine çok önem verir, onu saygıyla dinlerdi. Yol boyunca İttihatçılardan ve Jön Türklerden bahsederler. Daha sonra Erhan Tevfik, Ferhat Paşa'nın konağındaki sünnete gitmek için oradan ayrılır.

İttihatçılar 1908 darbesinin ardından Babıali bürokrasisinde hızlı bir temizliğe başlar, kendinden olmayanları alaşağı ederler. Orduda da aynı değişimi

gerçekleştirirler. İttihatçılar da şimdilik sesini çıkarmaz ama ihtilalin tam anlamıyla Abdülhamid'in tahtan indirilmesiyle gerçekleşeceğini bilir.

Ölüm, Ferhat Paşa'yı İttihatçı zulmünden kurtarır. Ama oğlu İsmail Talat, bu zulümden kaçamaz. Diğer paşalar gibi Ferhat Paşa'nın da mal varlığı inceleme altına alınır. Doğrudan suçu olmadığı için Büyüka'da zorunlu ikamete tabi tutulur. Özel izinle sünnet düğününe gelse de Saffet Yusuf peşine takılır. Erhan Tevfik'in bu düğünde bulunma sebebi ise İsmail Talat'ın onu ailesine göz kulak olması için tutmasıdır. İsmail Talat'ın karısı Hicran Melek'le de o gece tanışır.

Daha sonraki günlerde Erhan Tevfik, Galata'ya inerken Hicran Melek'e rastlar. Onun bir pastaneye girdiğini görünce yanına gider ve sohbet etmeye başlarlar. Bu sohbet sırasında birbirlerine olan ilgilerini dile getirince Hicran Melek, onu Pera'nın arka sokaklarında Ermeni bir kadının evine götürür. Orada uzun uzun sevişirler. Bu buluşmalar sonraki günlerde de devam eder.

Dördüncü bölümün birinci kısmı Selanik'le başlar. Kont Komado'nun karısıyla ilişki yaşadığı yönünde dedikoduların yaşanması üzerine Leon'un babası ona Selanik'te bir iş yeri açar. Ancak Komado'nun karısı Raşel Peşinden gider. Bir süre sonra da günübirlik ilişkiler yaşamaya alışmış olan Raşel, Fransız bir gemi kaptanıya gider. Leon, Sabatayist arkadaşını beklerken, sürpriz bir şekilde Cemal ve Dr. Nazım Bey gelir. Amaçları, hem para temin edebilmek hem de Balkanlarda başlayan olayları Leon'un dostları sayesinde engelleyebilmektir. Avrupa'dan ve mason localarından umduğunu bulamayan İttihatçılar kendi Büyük Osmanlı Locasını kurarlar. Büyük üstatlığa da Talat Bey getirilir.

E. Tevfik ve H. Vasfi, Pera'da bir kahvede oturmuş son günlerde yaşanan olaylar üzerine sohbet ederlerken H. Vasfi'nin arkadaşı İzzet Yaşar, koşarak yanlarına gelir. Serbesti gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi'nin öldürüldüğünü haber verir. Ertesi gün H. Vasfi Sultan Ahmet camisinde düzenlenen cenaze töreninde bir ara arkadaşı Fatih Rıfat'ı görürü gibi olur. Daha sonra Fatih Rıfat, cenaze töreninin bitiminde H. Vasfi'ye yetişir. Hasan Fehmi'nin ölümü üzerine konuşan iki arkadaş daha sonra ayrılırlar. Ancak Fatih Rıfat, çok garip davranmaktadır. Çünkü Hasan Fehmi'yi vuran odur.

Gazeteci Hasan Fehmi'nin öldürülmesi üzerine İttihatçılar artık korku vermeye başlar. Kendinden olmayanları düşman ilan ederler. Herkesi kendilerine katılmaya davet ederler. Beyoğlu'nun Şeref Sokağındaki Kırmızı Konak iktidarın, en büyük gücün mabedi haline gelir.

Bir yandan da İttihatçılara inanmayanlar kurtuluşun ancak siyasi partilerde olduğunu düşünür. Bu ortamda Prens Sebahattin yanlılarınca Ahrar Fırkası kurulur. Ahrar Fırkası 1908 seçimlerinden büyük bir yenilgiyle çıksa da çevresini genişletmeye devam eder. İttihatçılara karşı olan gazetelerde onları destekler. İktidarı kanunsuz yollarla ele geçirmeye çalışırlar ama başarılı olamazlar.

30 Mart'ı 31 Mart'a bağlayan gece Dersaadet'te garip bir sessizlik vardır. Ardından Avcı taburu isyan eder. 31 Mart Olayı diye bilenen İttihatçılara karşı çıkarılan isyanı başlatırlar. Ancak olay bir türlü bastırılamaz. Yıldız sessiz, meclis sessiz, hükümet sessiz, ordu sessiz.

İstanbul'daki ayaklanma haberi Selanik'e ulaşınca cemiyet üyeleri, üçüncü ordu subayları Kumandan Mahmut Şevket Paşa komutasında gidecek bir ordunun ayaklanmayı bastırması kararlaştırılıyordu. Orduya da Mustafa Kemal'in önerisiyle Hareket Ordusu ismi veriliyordu.

31 Mart olayının devam ettiği günlerde Paris'te yaşadığı sefil hayattan kurtulup İstanbul'a gelen Raşel, otelden çıktıktan sonra Galata köprüsünün üzerinde toplanmış olan softalar ve Avcı taburunun askerleri tarafından açık giyimi nedeniyle dövülerek öldürülür.

31 Mart olayının etkileri İstanbul'da sürer. İttihatçılara karşı yapılmış bir olay gibi görünse de İttihatçılar bu durumdan yararlanmayı bilirler. Aynı zamanda bu bulanık ortamdan azınlıklarda yararlanır. Bulgaristan bağımsızlığını ilan eder, Arnavutluk ise bu yönde çaba gösterir. Bu olay nedeniyle İttihatçıların planlamasıyla saraya yoğun telgraflar çekilir, asıl sorumluların cezalandırılması istenir.

Olayların dördüncü gününde Hareket ordusu Çatalca'ya kadar gelir. Bu ortamda Tevfik Paşa hükümeti kurulur ancak meclis toplanamadığı için güven

oylaması bile alamaz. Bu durum hem sorumluluk almak istemeyen meclisin hem de Hareket Ordusu'nu bekleyen İttihatçıların işine gelir. İttihatçılar ordunun İstanbul'a girişinden sonra yapılacak olan uygulamaları kararlaştırmak için gizli bir komite kurar. Tevfik Paşa hükümetinin meclis tarafından düşürülmesini, sıkıyönetim ilan edilmesini ve olaya karışanların Harp Divanında yargılanmasını kararlaştırırlar.

31 Mart'ın onuncu gününde muhalefetin sesi de renk değiştirir, Hareket Ordusunu destekler bir tavır sergilemeye başlar. Bir türlü toplanamayan meclis de Ayan Meclisi ile Meclis-i Umumi Milli adı altında toplanır.

Abdülhamid, tahttan indirilmeye çalışılır ancak M. Şevket Paşa askeri padişahı tahttan indirmek isteyenlere karşı topladığını bu işin bir müddet ertelenmesini ister. Hareket Ordusunun çabaları sonucu 12 Nisan günü İstanbul Hareket Ordusuna teslim olur.

31 Mart sanıklarının yargılanması için Harp Divanı kurulur. Daha önceden kararlaştırıldığı üzere tutuklanan askerler üçüncü orduya yol yapımında çalıştırılmak üzere gönderilir.

Prens Sebahattin de tutuklananlar arasındadır. Ancak daha sonra suçu olmadığı anlaşılınca serbest bırakılır. O da bu olaydan sonra Avrupa'ya gider.

31 Mart'ın üzerinden henüz on beş gün geçmişti ki Abdülhamid 14 Nisan 1909'da tahtan indirilir. 31 Martla başlayan oyunun son perdesi Abdülhamid'in tahtan indirilişi ile son bulur. Abdülhamid'in yerine kardeşi, Sultan Mehmet Reşat getirilirken Abdülhamid Selanik'e sürülür.

Hasan Vasfi, Ahrar Fırkası'nın kurucularından, Prens Sebahattin'in sütkardeşi Fazıl Bey'in yanına gider. Onunla uzun uzun olaylar üzerine konuşurlar. Hasan Vasfi, karanlık sokağa çıktığında köşede bir karartı belirir. Bu karartı H. Vasfi'ye: "Meşrutiyet düşmanı Fazıl Bey sonun geldi artık!" diyerek silahını ateşler. H. Vasfi'nin cansız bedeni yere düşerken görevini yerine getirmenin gururuyla Fatih Rifat'ın gözleri parlar.

Askeri darbe ile gölge iktidardan gerçek iktidara geçen ittihatçılar gücüne güç katıp, pervasız davranışlarla yönetim yaparlar. Onlara karşı durmanın ancak sağlam siyasi partilerle olacağına inanan ve Ahrar Fırkasından umduğunu bulamayan muhalefet Hürriyet ve İtilaf Fırkasını kurmakla meşguldüler. Onlardan önce çeşitli denemeler olsa da İttihatçıların balyozu altında ezilip giderler. 21 Kasım 1911 'de çalışmalar meyvesini verir. Hürriyet ve İtilaf partisi kurulur. Partinin başkanlığına Damat Ferit, başkan yardımcılığına Miralay Sadık Bey getirilir. Parti kurulduktan sonra muhalefetin en güçlü sesi olur. İttihatçılara karşı olan her kesimden insan partiye girer. Kuruluşundan yirmi gün sonra İstanbul'da yapılan 1911 seçimlerinde büyük başarılar elde eder, İttihatçıların kalbine ilk korku salınmış olur.

Bir yandan kendini siyaset rüzgârına kaptıran Miralay Sadık Bey, hamallara varıncaya kadar herkesi partiye alır. Üye sayısı artmasına rağmen partinin gelirleri azalır. İsmail Talat ve Miralay Sadık Bey el ele vermiş partiyi sömürür. Bir yandan da meşrutiyet tutkusuyula hareket eden İttihatçılar arasında kardeşlik duygusu azalır.

Adına "Sopalı Seçim" denilen seçimler gelip çatığında ittihatçıların mücadele etmesi gereken tek seçim oluyordu. Seçim döneminde ittihatçıların yaptıkları zorbalık ve sahtekârlıkla seçimi büyük farkla kazanırlar. Bu da muhalefette ümitleri yok eder.

Seçimleri kaybeden Hürriyet ve İtilaf Fırkası hızla küçülür. İttihat ve Terakki gücüne güç katmak için meclisin feshinden seçimlere kadar geçen üç aylık sürede yüzlerce geçici kanun çıkarır.

Trablusgarp'ın işgalinden sonra Arnavut isyanı başlar. Dışarıda yaşanan kargaşa içe de yansır. Orduda Halaskar-ı Zabitan grubu ordunun siyasete karışmasını ve ülke yönetiminde etkili olmasını ister. Ordu iki gruba ayrılır. Seçimleri kaybeden İtilaf partisi de askeri yöne kayar, Halaskar-ı Zabitan grubunu destekler.

Trablusgarp'ın kaybedilmesinden sonra yönetimden çekilen İttihatçıların yerine "Yaşlılar Kabinesi" de denilen Gazi Ahmet Muhtar Paşa hükümeti kurulur.

İttihatçıların sivil kanadı güç kaybeder. Bundan yararlanan hükümet 4 Ağustos 1912’de Ayan Meclisinin de onayını alarak meclisi fesheder. İttihatçıların sivil gücü meclisin kapanmasıyla yok olur.

Daha sonra Kamil Paşa hükümeti göreve gelir. Hürriyet ve İtilaf Fırkasının reisi ani bir kararla partinin bütün kulüplerini kapattığını duyurur. Yine o günlerde Trabzon Valiliğinden Dâhiliye Nazırı Reşit Bey’e gelen gizli telgrafta İttihat ve Terakkinin Rize şubesinde iki kişinin hükümet darbesi yapılacağını belirten evraklarla yakalandığını bildirir. Bunu fırsat bilen hükümet İttihat ve Terakki dâhil olmak üzere bütün partileri kapatılır. Bu olaylar yaşanırken ittihatçılar 23 Ocak 1913’te Babıali Baskını yapıp iktidarı tekrar ele geçirir. Gücü tekrar ele geçiren ittihatçılar birçok kişiyi sürgüne gönderir. Hicran Melek’in kocası İsmail Talat da parti maliyesinde usulsüzlük yaptığı gerekçesiyle hapse atılır.

Dersaadet’te son günlerde hükümet darbesi konuşulur. Babıali baskınında on bir kişi hayatını kaybeder ama sorumlular cezalandırılır, her şey oldubittiye getirilir. İttihatçılar hükümet darbesini önceden haber alır durumu kendi lehlerine çevirmenin yollarını arar. Zamanında sadrazam yaptıkları Mahmut Şevket Paşa sonradan başlarına bela olunca onu da bu oyunla alt etmenin yollarını ararlar. Ve sonunda M. Şevket Paşa’ya Yüzbaşı Kazım tarafından suikast planı yapılır. Kurşunu ise K r Ziya sıkar. Bu olaydan sonra ittihatçılar olaya karıştıkları gerekçesiyle onlarca kişiyi hapse atar. On üç kişiyi de Beyazıt Meydanı’nda asarlar. Asılanlar arasında Hicran Melek’in sevgilisi Erhan Tefvik de vardır.

Nazmi Cemal ve dayısı Civan aracılığıyla o dönemde Ermenilerin yaptıklarından ve onlara yapılanlardan uzun uzun anlatılır. Nazmi Cemal’in kafası karıştı ancak doğruları ancak Civan dayısından öğrenebileceğini bilir.

Daha sonra Bahattin Şakir ve arkadaşlarının oluşturduğu çeteler eyleme başlamadan önce Ermeni Komitacılara teklifler sunulur bunlar kabul görmeyince İttihatçılar Ermeni kırımına başlar. Teşkilat-ı Mahsusa çetelerinin oluşturulmasıyla beraber eylemler başlar. Bu eylemlerde özellikle Fatih Rifat başı çeker. Ancak Rusların Ermenilere yardım etmesi sonucu başarısız olur. Bu sefer de Ermeniler Müslüman kırımına başlar. Yaşanan olaylar sonrası Ermenilerin

tehcir kanunu çıkarılır. Ancak bundan ne padişahın ne meclisin ne de hükümetin haberi vardır. Aynen I. Dünya Savaşına girişte olduğu gibi tehcir kararı da İttihatçıların merkez karar organınca alınır. Ordu ile Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri arasındaki ikilik ortan kaldırılır. Yeni bir düzenleme ile çeteler bağımsız hareket etmeye başlar.

Ermeni tehcirinde ikili mekanizma işler. Dâhiliye Nazırınca gönderilen resmi tehcir emri, ikincisi ise ittihatchılarınca gönderilen imha emridir. Birincisini güvenlik güçlerince, ikincisi ise Bahattin Şakir'in gözetimindeki Teşkilat-ı Mahsusa üyelerince uygulanır.

1916 yılının sonuna gelindiğinde zorunlu sürgün tamamlanır. Ermenilerden boşalan yerlere Müslümanlar yerleştirilir. Tehcir sonunda Ermeni kilisesinin kayıtlarına göre 2.1, Osmanlı kayıtlarına göre 1.3 milyon Ermeni'den geriye çok az sayıda insan kalır. İttihatçılar yurt dışına kaçarken tehcir ile ilgili belgeleri yok ederler.

Dersaadet'te 24 Nisan 1915 gününün gecesi polis yaklaşık iki yüz yirmi erkek mehterhaneye kapatır. Ardından bunları Anadolu'nun çeşitli yerlerine götürülür. Yetmiş kişilik bir grup Ayaş'a, yüz elli kişilik grupsa Çankırı'ya götürülür. Ayaş'a götürülenler arasında Civan'ın babası Andon da vardır. Gelen grubu seyredenler arasında Civan da vardır. Arka sıralardaki babası Andon'u görünce annesinin bıraktığı kutu içindeki resmi hatırlamaya çalışır. Andon da çocuğa baktıkça bir yerlerinin sızladığını anlar. Getirilenler hükümet konağının altındaki mahzene kapatılınca Civan her gün oraya gider Andon'la hasret gidermeye çalışır.

Bir sabah Ermeni tutuklular Suriye'deki toplanma merkezi Derzor'a götürülmek üzere uyandırılırlar. Andon Civan'ı görmeden gitmek istemese de elinden bir şey gelmez. O sabah Civan geç kalınca kafilenin gittiğinden habersiz hükümet konağına gelir. Kafilenin Ankara yönüne gittiğini öğrenince kestirmelerden gidip kabileyi yakalar. Tam babası Andon'a su testisini verince kafilenin başındaki kişi testiye vurup kırar, Civan'a da okkalı bir tokat yerleştirir. Tam o sırada Andon "Dijan" diye bağırır. Civan da yerden kalkarken " Baba"

diye kafilenin arkasından bağıırır. Babası sesini duymasa da yüreğinin sessini duymuştu. Andon ile kafiiledeki diğler kişiler toplanma yerine ulaşamadan teker teker yok edilirler.

Daha sonra da Şam Mutasarrıfı Abdullah Sanusi ile Şam'daki Osmanlı ordusunda görevli İbrahim Paşa arasında Osmanlı ve Arap dünyası üzerine yapılan bir sohbet aktarılır.

Almanlar Kafkas Petrollerini ele geçirmek için Enver Paşa'yı kuzeye, Ortadoğ petrollerini ele geçirmek için Cemal Paşa'yı güneye Süveyş kanalına gönderir. Her iki harekette zamansız ve plansız yapıldığı için başarısız olur. Cemal Paşa'nın büyük yenilgiyle sonuçlanan kanal seferinin ardından Gazze ve Filistin'in kaybedilmesiyle Osmanlı Arap toprakları üzerinde hâkimiyetini yitirir. Bunun üzerine Mekke Şerifi Hüseyin İngilizlerin de desteğini arkasına alarak isyan eder. Böylece Araplar Osmanlıdan kopmuş olur.

Saffet Yusuf, Hicran Melek'i gördükten sonra tutkulu bir şekilde ona bağlanır. Sürekli onu takip eder, değişik insanlarla düşüp kalktığını görünce delirir. Bir gün Beyoğlu'nun arka sokaklarında kadın pazarlayan bir adamın evinde olduğunu öğrenince adamın evden çıkmasını da fırsat bilerek eve girer. Yatakta onu çırılçıplak bulunca yastığı suratına kapatıp silahını ateşler. Boynundaki kolyeyi de çekip alır. Saffet Yusuf sahile indiğinde kolye hala sıcaklığıyla avuç içinde durur. Kolyeyi açıp baktığında içinde bir yerlerden hatırladığı fotoğraf vardır. Arkasında "Canımdan çok sevdiğim kardeşime. Bizi ayıran kötü kaderin bizi tekrar buluşturması dileğiyle" diye yazar.

Saffet Yusuf'un elleri titrer. Sisli geçmişin anıları içinde onu tanır. Fotoğraftaki kadın, yeniçeri kıyımında Mehmet Şevki Paşa'nın Maslak sırtlarında silahıyla öldürdüğü gerçek annesidir. Annesinin fotoğrafını onun izini sürerken devlet arşivindeki resmi dosyada görmüştü. Hicran Melek ise, izine bir türlü ulaşamadığı teyzesidir.

Saffet Yusuf silahını şakağına dayar ve ateşler. Yere yığılırken elindeki kolye yuvarlanır ve Marmara'nın mavi sularında gözden kaybolur.

Sonuç bölümünde ise Civan Dayı yer alır. Civan Dayı, her zaman olduğu gibi erkenden kalkar. Odayı havalandırmak için camı açtığında dışarıda kimseler yoktur. Daha sonra kapı hızlı hızlı çalar. Pencereden baktığında kapıdaki büyük taşın üzerinde yaşlı birisi oturmuştur. Bu yaşlı adam Ayaşlı Hüseyin Avni'ni torunu Derviş Mehmet'tir. O da civan dayı gibi zulüm görmüş birisidir. Yaşanan bunca olaydan sonra Civan Dayı'yı gömüldüğü dünyasından çıkması için uyarır. Ve bir süre daha konuştuğundan sonra uzaklaşıp gider.

1.5.2. Tema

Dikmen, bu eserinde “*Büyük Ölüler Meydanı*” adlı romanında olduğu gibi Osmanlının son dönemini ele alıyor. “*Büyük Ölüler Meydanı*”, Osmanlının son yüzyılında belli bir döneme ışık tutan bir eserken, “*Kayıp Ruhlar Cenneti*” bir dönemden ziyade son yüzyılın panoramasını çizmektedir.

Veysel Dikmen, 2006’da yayımlanan “*Büyük Ölüler Meydanı*” adlı kitabında, İttihat ve Terakki’nin tarihini roman biçiminde okuyucuya sunmuştu. Yazar bu kez, Osmanlı Devleti’nin son yüzyılına ışık tutan yeni bir tarihsel romanla okuyucuların karşısına çıkıyor. “*Kayıp Ruhlar Cenneti*”, yeniçerilerin kıyıma uğratılmasından Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna dek geçen süreci, tarihi kaynakların titiz bir incelemeye dayanarak okuyucuya sunuyor. Dikmen, sadece olayların resmi tarihe uygun anlatımıyla yetinmiyor, perde arkasındaki nedenlerden tarihi kişiliklerin gizli kalmış yönlerine dek pek çok ayrıntıyı da okuyucuya sunuyor. Yazar ayrıca tüm bu konuları, renkli bir roman tadıyla veriyor.²⁶⁸

Genel anlamda bakıldığında roman boyunca hâkim olan en genel tema Osmanlı imparatorluğunun son yüzyılında yaşanmış olan halkın uğradığı zulüm, devlete karşı isyanlar ve ihanetler, entrikalar, meşruti bir yönetim çabaları gibi çöküşe geçen Osmanlının son zamanları görünen ve görünmeyen yönleriyle ele alınmıştır.

Romanda ele alınan ilk temalardan biri Osmanlının son yıllarında yaşamış olduğu yönetim boşluğudur. Özellikle Tanzimat’tan itibaren onlarca sadrazam değiştirilmiş, padişahlar Osmanlı tarihine ilk defa giren askeri darbeye tahtan indirilmiştir. Bunun yanında Osmanlının son yüzyılına kadar dirayetli, yönetimde etkin olan padişahlara sahip iken son yüzyılda özellikle sadrazamların ve paşaların ya da yabancı milletlerden insanların yönetimde padişahattan daha etkin oldukları görülmektedir. Bu da Osmanlıda son yüzyılda yaşanan yönetim boşluğunu ortaya koymaktadır.

Sultan Abdülaziz dönemindeki son üç yıl içerisinde, altı ayrı kabine iş başına geldi: Mithat Paşa, Mütercim Rüştü Paşa, Esat Paşa, Şirvanizade Mehmed Rüştü Paşa, Hüseyin Avni Paşa, tekrar Esat Paşa iktidara geldiler. Hiç kimse Osmanlı’da iktidara geldim diye sevinmemeli, iktidardan indim diye üzülmemeli. Osmanlı’da iktidar kuşu sürekli yer değiştirirdi.²⁶⁹

Tanzimat’la birlikte Osmanlı’da Sultanlar dönemi sona ermişti. Paşalar dönemi başlamıştı. Paşaların biri gidiyor biri geliyordu.

²⁶⁸ www.cumhuriyetarsivi.com/reader/reader.xhtml Cumhuriyet Kitap, s.26, yayın tarihi, 13.01.2011 [10/04/2015].

²⁶⁹ Veysel Dikmen, *Kayıp Ruhlar Cenneti*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2010, s. 286.

Devşirmeler Sarayı isyankâr ruhlu yeniçerileri ortadan kaldırmakla sarayında rahat uyuyacağını zannediyordu. Devşirmeler Sarayı kendi düşmanını kendi yarattı. Osmanlı'da isyanlar dönemi bitiyor, darbeler dönemi başlıyordu.²⁷⁰

İşlenen temalardan biri de Osmanlının son yıllarında yapmış olduğu kıyımlardır. Özellikle Celali isyanlarında yaşanan ölümler, 1826 yılında yeniçerilere yapılan kıyım, daha sonra 1915 yılında Ermenilere yapılan tehcir ve bunun sonucunda Ermenilerin yaşadıkları olaylar, romanda ele alınan konulardandır.

1826 yılıydı. Mehmet Şevki Paşa bir gün önce Osmanlı'nın Devşirmeler Sarayı'nda yaşananları bir bir zihninden geçiriyordu. Sadrazamın başkanlığında bir reform divanı toplanmıştı. Bu divana Şeyhülislam, ulema, Enderun hocaları, Başhekim Resul Efendi, İstanbul Kadısı ve Yeniçeri Ağası Hüseyin Ağa katılmıştı. Sadrazam söz almış ve yeniçerileri aşağılayan bir konuşma yapmıştı.

'Yeniçerilerin nasıl soysuzlaştığını hepimiz biliyoruz... Kabakçı Mustafa ve Patrona Halil isyanlarını henüz unutmadık... Yeniçeriler, başlangıçta birer kartopuydular, istenildiğinde ayakaltında ezilebilen. Sonra yuvarlandıkça büyüdüler, büyüdükçe çığ oldular. Sonunda Osmanlı'nın üzerine yuvarlanır hale geldiler. Şimdi ise, bu çığın altından kalkamaz hale geldik...

Yeniçeriler, giderek yozlaştılar; bağnazlığın, yobazlığın birer öncünü haline geldiler. Askerliklerini unuttular. Bektaşî tekkelerinde enfiye çekip, esnaf loncalarında karborsacılığa soyundular, savaş zamanlarında düşmanla işbirliği bile yaptılar.

Beyler! İnsan eli hem yapıcı, hem de yıkıcıdır. Cihan imparatorluğu olan Osmanlı, Yeniçerilerden en yüksek mevkilere adamlar yetiştirdi. Sadrazamlar yarattı. Ama onlar, siyasi ihtirasların aleti olmaktan kurtulamadılar. Osmanlı sarayından padişah, vezir kelleleri istediler. Sultan III. Selim'in, Sultan Osman'ın kellesini aldılar. Âli Osman'ın kapısında sadık ücretli kapıkulu olan yeniçeriler, şimdi birer asi oldular. Bu nedenle Sultan II. Mahmut, asalet ve cesaretini yitirmiş bu soysuzlar ordusunun defterini dürmeye kararlı gözüküyor...'

...

Toplantıya katılanlar, tarihte adına Vakayi Hayriye adı verilen Yeniçeri kıyımını hep birlikte onayladılar. Sultan, yönetici taifesi ve Yeniçeri Ağasının işbirliği sonucu Osmanlı'nın Türkmenlerden sonraki ikinci büyük kıyımını başlıyordu...²⁷¹

Ermeni kıyımı Dâhiliye Nezareti'nin gizli tehcir emrini vilayetlere tebliğ etmesiyle başlıyordu. Ancak burada ikili bir mekanizma çalışıyordu. Birincisi, Dâhiliye Nezareti'nin gönderdiği resmi tehcir emri, İkincisi ittihat ve Terakki'nin Merkez-i Umumi 'sinin gönderdiği imha emriydi. Buna göre kıyım mekanizması şöyle işliyordu: Resmi tehcir emri Dâhiliye Nezareti kanalıyla valilere iletiliyor, valiler bu emri bölgedeki güvenlik birimlerine gönderiyordu. Resmi görevlilerce zorunlu göç uygulamaya konuluyordu.

Resmi kaynaktan gelen bu zorunlu göç emrinin dışında, ikinci emir İttihat ve Terakki Fırkasının Merkezi Umumisinden geliyordu. Bu gizli emir göç kafilelerinin

²⁷⁰ Age., ss. 321-322.

²⁷¹ Age., ss. 18-19.

yolda imha edilmesi talimatını içeriyordu. Bahattin Şakir gözetiminde Teşkilat-ı Mahsusa çeteleri bunu uygulamaya koyuyordu.²⁷²

Ele alınan en önemli konulardan biri de çöküştür. Osmanlının yavaş yavaş nasıl çökertildiği, bunda kimlerin payı olduğu, nasıl entrikalarla devlet çöküşe götürülmüş bunlar roman boyunca ele alınmıştır. Özellikle iç ve dış kuvvetlerin birlikte hareket etmeye başlamasıyla beraber, aynı zamanda dirayetsiz yöneticilerin iş başına gelmesi devletin çöküşünü hızlandırmıştır. Özellikle dış güçlerin Osmanlı devletinin iç işlerine karışmaya başlamasından sonra, bu çöküş hızlanmıştır.

Özgürlük, ele alınan bir diğer temadır. Özellikle II. Abdülhamid döneminde uygulanan sansürle beraber, ülkenin aydınları düşüncelerini ifade edebilmek ve meşrutiyet adına verdikleri mücadeleyi sürdürebilmek için Avrupa'ya gitmişlerdir. Fransa, İtalya, İngiltere gibi ülkelerde gazeteler çıkarıp görüşlerini dile getirmişlerdir. Gazetecilerin birçoğu, uygulanan sansürden dolayı sürgüne gönderiliyor ya da düşüncelerini ifade etmekten men edilirler.

Namık Kemal ve Ziya Paşa, özgürlüğün olmadığını söyledikleri Osmanlı ülkesinden özgürlüğün olmadığı diktatör III. Napoleon'un ülkesine, özgürlük mücadelesi vermek için gidiyorlardı.²⁷³

28 Şubat 1867 tarihinde, adına Kanunname-i Âli adı verilen ve basına sansür uygulanmasını öngören yasa çıkartılmıştı. Bu yasaya dayanılarak Muhbir gazetesi kapatılıyor, Ali Süavi Kastamonu'ya sürülüyordu. Namık Kemal İstanbul'dan uzaklaştırılmak üzere Erzurum vali muavinliğine tayin ediliyordu. Meclisi Vela azası olan Ziya Bey de Kıbrıs mutasarrıflığına tayin olunuyordu. Osmanlı sansür yasasıyla gazete sahiplerini değil, muhabirlerini ve yazarlarını cezalandırmayı ilke ediniyordu.²⁷⁴

Romanda ele alınan bir diğer tema ise halkın çekmiş olduğu yoksulluk ve gördüğü zulümdür. Halk, otorite boşluğuyla beraber başlayan celali isyanlarında yoksul düşmüş, zulüm görmüştür. Yoksul kalan Osmanlı halkı, son zamanlarda da devletin ekonomisinin bozulmaya başlamasıyla beraber bir daha belini doğrultamaz hale gelir. Son yıllarda yaşanan savaşlar da bu durumun cabası olur. Halk iyice yoksul düşer. Romanda yoksulluk teması özellikle Deli Ayşe ve ailesi üzerinden işlenmiştir.

²⁷² Age., ss. 783-784.

²⁷³ Age., ss. 201-202.

²⁷⁴ Age., s. 199.

Yıllar geçmesine rağmen yoksulluk peşini hiç bırakmamıştı. Elli yaşına gelmesine karşın, yetmişinde bir koca kariya dönmüştü. Yıllar onu iyice yıpratmıştı.²⁷⁵

Dikmen'in bütün romanlarında ele aldığı cinsellik ve tutku bu romanında da ele alınmıştır. Özellikle tutkuların tutsağı olma, onların emri altına girme şeklinde tanımlayabiliriz bunu. “*Kayıp Ruhlar Cenneti*”nde de diğer romanlarda olduğu gibi cinsellik daha çok aile içi ilişki veya hemcinslerle yaşanan ilişkiler şeklinde kendisini göstermektedir.

Raşelciğim... O senin gördüğün şeyin dıştan görünümü gerçekten muhteşem. Ama içten görünümü, yenmeyen meyve gibiydi. Onlar cinselliği evcilleştirmişlerdir. Evliliği reddetmiş, tek başına yaşamayı, temiz kalmayı seçmişlerdir. Onlar gerçek [yaşamın dışında kalan varlıklardır.” Fatma Sultan bir süre tutkunun ateşi sönmeyen Raşel'in yüzüne baktı. Sonra, “Raşelciğim, [görüyorum ki yangının hâlâ sürüyor. Ateşini söndürmek boynumun borcu oldu!” dedi ve onu çekerek yatak odasına sürükledi Raşel de akşama buluşacağı sevgilisi Leon'u bekleyemedi. Kendini onun kollarına attı. Tutkuyla seviştiler.²⁷⁶

Aşk, ele alınan bir başka temadır. Yazar, aşk temasına değinmiştir ancak yüzeysel bir şekilde geçmiştir. Hilmi Ziya ve Kürt kızı Berfin'in aşkı ilk göze çarpan aşklardandır. Hilmi Ziya, görev icabı Doğu Anadolu bölgesine gider. Diyarbakır'da Berfin'e tutulur. Ancak kavuşmadan Ermeni Arin tarafından öldürülür.

Aylardır Van, Harput, Diyarbakır, Mardin yörelerinde dolaşan Hilmi Ziya, son günlerde Diyarbakır yöresindeki bir şeyhin misafiri olarak kalıyordu. Geçici olarak başlayan bu misafirlik, şimdilerde zorunlu bir konaklamaya dönüşmüştü. Çünkü Hilmi Ziya o bölgedeki Kürt aşiret reisinin kızı Berfin'e âşık olmuştu. Bu yüzden bir türlü orayı terk edemiyordu. Bu ilgiye Berfin de aynı şekilde karşılık veriyordu. Ancak kızın ailesi bu ilişkiden habersizdi. Berfin kar tanesi demektir. Adı gibi o da naiflik, güzellik ve canlılık kokuyordu.²⁷⁷

Bir diğer aşk hikâyesi de Deli Ayşe'nin gelini Emine'nin evlerinde misafir ettikleri Türköpoli'ye karşı duyduğu aşktır. Ancak bu aşk tek taraflıdır. Türköpoli'nin böyle bir şeyden haberi yoktur. Zaten Türköpoli'nin evden gitmesiyle de bu aşk biter.

Eserde ele alınan en önemli temalardan birisi de yazarın bütün eserlerinde yer alan intihardır. İntihar teması her ne kadar bütün eserlerde ele alınsa da üzerinde fazla durulmaz. Olayın nasıl gerçekleştiği kısaca anlatılıp geçilir. Romanda intihar temasının işlendiği en önemli olay Sultan Abdülaziz'in

²⁷⁵ Age., s. 45.

²⁷⁶ Age., s. 143.

²⁷⁷ Age., s. 263.

ölümüdür. Şaibeli bir intihar vakası olan bu ölümün aynı zamanda cinayet olabileceği şüphesi de vardır.

Bir gün özel bir sohbet sırasında Dr. Mavroyani, Dr. Desjardin'e "Abdülaziz'in intihar etmediğini, özel bir kayıkla gelip Feriye Sarayı'na gizlice giren katiller tarafından öldürüldüğünü, katillerin içeriye girdiği gizli pencerenin daha sonra örüldüğünü" söylüyordu. Dr. Mavroyani Saffet Yusuf'u gizli polis örgütüne alıp ona Londra ve İstanbul'da Ali Süavi'yi izlettiren kişiydi. Bu ilişki; halen sürüyordu.²⁷⁸

İntihar temasının ele alındığı bir başka kişi de Mustafa Reşit Paşa'dır.

Ali Galip Paşa'nın annesi, kocası Mustafa Reşit Paşa'nın ölüm nedeninin nasıl soğuk algınlığı değil zehirlenme olduğunu ileri sürmüştü, oğlunun ölümünün de kaza değil cinayet olduğunu söylemiş. Bu kuşku bulutu, Ali Galip Paşa'nın ölümü üzerinden kalkmadığı gibi, Fatma Sultan'ın yüzündeki o sinsi gülüş de hiç kaybolmamıştı.²⁷⁹

İktidar ve muhalefet arasındaki çekişme bütün roman boyunca işlenmiş temalardandır. Özellikle, Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler'in padişahla girdikleri iktidar mücadelesi romanın ana omurgasını oluşturan olay dilimlerindedir. Bunun yanında sadrazamların, o dönemin ileri gelenlerinin, bireysel iktidar mücadelesi devleti yıkıma getiren en önemli sebeplerdendir.

İktidar ile muhalefet arasındaki sertleşme giderek hız kazanıyor, her ikisi de diğerini ezilmesi gerekli bir böcek gibi görüyordu. İstanbul sokaklarında, kâbuslar kol geziyordu. Ortalığı belirsiz kılan esrarengiz bir sis kaplamıştı. Halkın sevgilerine göre İstanbul'da meşum ve sıra dışı bir şeyler olacak gibi gözüküyordu.²⁸⁰

Yoksulluk ve zulüm, romanın birçok bölümünde işlenmiştir. Özellikle Celali isyanları, yeniçerilerin kıyımı, yaşanan savaşlar, suçsuz yere zulüm görüp, sürgüne ve ölüme sürüklenen insanlar roman boyunca okurun karşısına çıkmaktadır.

Yazarın hemen hemen bütün eserlerinde yer alan intihar temasına bu eserinde de yer vermiştir. '*Büyük Ölüler Meydanı*'nda olduğu gibi burada da Abdülaziz'in tıraş olduğu makasla intihar etmesi işlenmiştir.

Sonuç olarak baktığımızda Osmanlı'nın son yüzyılına ışık tutan Kayıp Ruhlar Cenneti, bu yüzyılda devletin yaşamış olduğu siyasi, sosyal, kültürel, askeri vb. olaylara yer vermektedir. Ancak yazar bunu yaparken, tarihi bilgilerin

²⁷⁸ Age., s. 359.

²⁷⁹ Age., s. 144.

²⁸⁰ Age., s. 742.

yazınsal gerçekliğe dönüşmüş örneklerini gözler önüne sermektedir. Yazarın da belirttiği gibi titiz bir tarihi çalışmanın sonucu ortaya çıkan bu eserde, devletin içinde bulunduğu durum, yaşanan olaylar, entrikalar, siyasi çekişmeler, yoksulluk, zulüm gibi genel olarak bütün halkı ilgilendiren tarihi-sosyal temalar yanında; aşk, intihar, cinsellik vb. bireysel temalara da yer vermiştir.

1.5.3. Şahıs Kadrosu

“*Kayıp Ruhlar Cenneti*” ne şahıs kadrosu açısından baktığımızda bir dönem romanı olması ve bu dönemde yaşanan çeşitli olaylara yer vermesi bakımından şahıs kadrosu da o denli çeşitlidir. Çünkü uzun bir zaman dilimi içinde Anadolu’da çeşitli zaman ve mekânlarda yaşanan olaylar anlatılmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak çok geniş bir şahıs kadrosuyla karşılaşmaktayız. Bu kadar geniş şahıs kadrosu olmasına rağmen romanda her kahraman ön plana çıkmaz.

Kişilerle ilgili belirtilmesi gereken önemli noktalardan birisi de kahramanların gerçek kişilikler olmasıdır. Dönem romanı olan bu roman, olaylarını gerçeklerden aldığına göre kişileri de bizzat bu olayları yaşamış kişilerdir.

Kahramanlarla ilgili değinilmesi gereken bir diğer özellik ise ruhi ve fiziki özellikleri üzerinde çok fazla durulmamasıdır. Kahramanlar daha çok eylemleriyle ön plana çıkmışlardır. Fiziki veya ruhsal olarak uzun uzun anlatılmamıştır. Ancak kişilerin davranışları, yaptıkları ve olaylar karşısında verilen tepkiler ele alındığında o dönem toplum yapısını ortaya koymaktadır.

Romanda kişiler daha çok eylemleri ve fikirleriyle ön plana çıkmışlardır. Kişilerin ruhsal ve fiziki özellikleri geri planda bırakılmış daha çok gerçek olaylar üzerinden kahramanların tarihe yön veren davranışları üzerinde durulmuştur.

Romanla ve kişilerle ilgili değinilmesi gereken bir diğer husus da yazarın bundan önce yazmış olduğu “*Büyük Ölümler Meydanı*” adlı romanıyla da olaylar ve kişiler bakımından benzerlik göstermesidir. Her iki romanda da anlatılan konular bir birini kapsamaktadır. Bundan dolayı romanlarda yer alan kahramanlardan birçoğu aynıdır. Sadece yaşadıkları dönemde yapmış oldukları farklı davranışlar veya aynı davranışların farklı yönleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Uzunca bir eser olan romanda tamamen şu karakterler ön planda yer almıştır demek pek mümkün görünmemektedir. Çünkü roman boyunca o dönemlerde yaşanan farklı olaylar ya da aynı olayın farklı yönleri ortaya konduğu

için her bir kısımda farklı kişiler ön plandadır. Örneğin, bazı bölümlerde padişahlar, sadrazamlar veya asker takımından kişiler öne çıkmışken bazı bölümlerde halktan kişiler öne çıkmaktadır.

Romanda kahramanların değinilmesi gereken önemli yanlarından biri de bazı kahramanların aksiyoner yönleriyle ön plana çıkarken bazı kahramanlar da düşünceleri ile ön plana çıkmıştır. Padişahlar, sadrazamlar, paşalar vb. kimseler daha çok eylemleriyle ön plana çıkmışken; Ferhat Paşa, Namık Kemal, Ziya Paşa gibi isimlerde düşünceleriyle öne çıkmıştır.

Roman, şahıs kadrosu bakımından çok zengin olmasından dolayı çalışmada şahıs kadrosunu verirken daha çok belli gruplar halinde sunulmaya çalışılmıştır. Romanda ön plana çıkan gruplardan ilki yönetim kadrosunda yer alan padişahlar, sadrazamlar ve paşalardır. Eserde özellikle bu üç yönetim grubu önemli işler yapmışlardır.

Roman, II. Mahmut döneminden itibaren gelişen bir takım olaylara yer vererek başlamaktadır. Celali isyanları, Yeniçeri ocağının kaldırılması ve onların uğratıldığı kıyımlardan bahsedilmektedir. Ancak bunlar çok fazla yer almaz romanda.

Romanda Sultan Abdülmecid ismi de kullanılmış ancak onun dönemiyle alakalı olaylara yer verilmiştir.

Romanın asıl omurgasını oluşturan olaylar Sultan Abdülaziz, V. Murat ve II. Abdülhamid döneminde oluşan olaylardır. Özellikle Abdülaziz döneminden itibaren oluşturulan Yeni Osmanlılar grubu ve onların devamı olan Jön Türklerin yapmış olduğu olaylar romanda yer almaktadır.

Abdülaziz döneminde, Tanzimat ve Islahat Fermanları ilan edilmiş bu da halka bir takım özgürlükleri getirmişti. Özellikle de yabancı halk bu fermanlarla yeni haklar elde ederler. Abdülaziz, hükümdarlığı süresi içinde Fransa, İngiltere, Avusturya gibi ülkeleri kapsayan bir Avrupa gezisine çıkarak Avrupa'ya giden ilk padişah olur.

Daha sonra askeri darbeyle tahttan indirilir. Tahttan indirildikten sonra Ortaköy'deki Feriye sarayına götürülür. Ve ölene kadar orada yaşaması sağlanır. Ancak Abdülaziz, gururuna yediremeyerek tıraş olmak için istediği makasla bileğini keserek intihar eder.

Romanda yer alan bir diğer sultan, V. Murat'tır. Her ne kadar Abdülaziz'e darbe yapan ve o dönemde etkili olan mason gruplar tarafından tahta çıkarılsa da üç ay üç gün hükümdarlığı sürer. Akli dengesi bozulduğundan dolayı tahtan indirilir. Ve Çırağan sarayında ölene kadar tutulur.

Abdülhamid, romanda yer alan padişahlardan birisidir. Özellikle V. Murat'ın tahtan indirilmesinden sonra sıra ona gelmiş, tahta geçmesini isteyen Mithat Paşa Meşrutiyeti ilan etmesi ve Sultan Murat iyileştiğinde tahta geçmesi şartıyla onu tahta çıkıyordu. Onun tahta oturması maceralı bir şekilde olmuştu. Ülke içte ve dışta zor günler geçiriyordu. Ancak Abdülhamid, dengeli bir kişiliğe sahip olduğundan siyasete de bu dengeyi aktarmasını bilir. Abdülhamid, döneminin olaylarını iyi süzmüş birisidir. Abdülhamid, otuz üç yıllık iktidarını demir yumrukla ayakta tutar. Sansür ve hafiyelik onun en büyük yardımcıları olmuştur.

Bir diğer sultan Mehmet Reşat'tır. Abdülhamid'den sonra o tahta geçer ancak bu dönemde yaşanan olaylara çok fazla yer verilmemiştir.

Sadrazamlar ve paşalar romanda yer alan bir diğer guruptur. Özellikle Tanzimat'la birlikte Osmanlıda sultanlar dönemi bitmiş paşalar dönemi başlamıştı.

Eserde yer alan ilk paşa celali isyanları sırasında yaptığı kıyımlarla ön plana çıkan Kuyucu Murat Paşa'dır. Murat Paşa, isyanlara katılan kişileri kendi yöntemleriyle cezalandırmış ve öldürdüğü kişileri kuyulara doldurmuştur.

Mehmet Şevki Paşa da II. Mahmut döneminde görev yapmış, özellikle Yeniçeri kıyımından yana olan birisidir. Karısının yeniçerilerden birine âşık olduğunu öğrenen paşa, karısının gözü önünde yeniçerileri öldürtür. Daha sonra karısını da öldürtüp Maslak'ta bir bostan tarlasının ortasına bırakır. Daha sonra

romanda Saffet Yusuf diye anılan çocuğunu Beşiktaş Sinan Paşa Camisinin avlusuna bırakır. Zamanında bu camide görev yapan Hayrullah Efendi'nin kızı tarafından büyütülür. Emeklilik dönemlerinde de yine kendi oğlu Saffet Yusuf tarafından annesinin öldürüldüğü yerde Mehmet Şevki Paşa da öldürülür.

Ferhat Paşa, romanda yer alan bir diğer paşadır. İsmail Talat'ın babası, Hicran Melek'in kayınpederidir. Mason olan Ferhat Paşa, Osmanlıda Tanzimat'la birlikte gelen serbest ortamla konağında dostlarıyla dışarıda konuşulamayan konuları konuşan ve gündemi değerlendiren toplantılar yapan birisidir. Yenilikçi görüşlere açık olan Ferhat Paşa, gelini Hicran Melek'i beğenen ve ona hayran olan birisidir. Hicran Melek'in çocukluk sevgilisi olan Ahmet Cemil'i kardeşim diye konağa sokmasının ardından erken geldiği bir gün onları yatakta sevişirken bulunca Ferhat Paşa'ya inme iner. Bundan sonra ne yürüyebilir ne de konuşabilir.

Ali Paşa da romanda yer alan paşalardan birisidir. Ali Paşa, bütün tebaanın -din işleri hariç- kaynaştırılması, değişik milletler arasında var olan kıskançlığın bertaraf edilmesini Osmanlının tek kurtuluşu olarak görüyordu. Merkeziyetçi bir anlayışa sahip olan Ali Paşa'ya karşı Yeni Osmanlılar adalet, özgürlük, eşitlik gibi kavramları savunuyorlardı. En büyük düşmanlarından biri olarak onu görüyorlardı.

Mustafa Fazıl Paşa da eserde yer alan önemli isimlerden birisidir. Yeni Osmanlıların önderi olarak kabul edilen paşa, padişaha bir mektup yazmış özgür bir rejim ve liberal bir ekonomik düzen istemişti. Yeni Osmanlıları maddi yönden de destekleyen Mustafa Fazıl Paşa daha sonra Padişahın Avrupa gezisinde onunla anlaşarak Paris'ten İstanbul'a döner. Böylece Yeni Osmanlıların lideri Mustafa Fazıl Paşa'nın Avrupa macerası sona ermiş olur. Daha sonra da Osmanlıda çeşitli görevlerde bulunur.

Mahmut Nedim Paşa, diğer adıyla Nedimof Paşa romanda yer alan bir diğer kişidir. Sadrazam Ali Paşa'nın ölümünden sonra göreve gelir. M. Nedim Paşa'nın sadrazam olduktan sonra her şeyi eline yüzüne buluşturması, Tanzimat paşalarının otuz yılda yaptığını on ayda yerle bir etmesini becermiş bir kişidir. Özellikle Rus Sefiri İgnatiyev'in ağızına bakarak işler yapması, onun sözleriyle

hareket etmesi üzerine ona halk tarafından Nedimof Paşa denilmeye başlanır. Sadrazam adeta İgnatiyev'in elinde bir oyuncağa dönüşmüştü. Mithat Paşa'nın çabalarıyla görevden alınır. Ancak bir müddet sonra kimsenin anlamadığı bir şekilde tekrar göreve getirilir. Birkaç kez görevden alınıp tekrar göreve getirilir bu süreçte.

Damat Mahmut Paşa da romanda yer alan bir isimdir. Abdülhamid'in kız kardeşiyle evlidir. Hiçbir günahı olmadığı halde V. Murat'ın saraydan kaçırılması olayına katıldığı iddiasıyla görevden alınır. Suçsuz olduğu anlaşılınca görevler verilse de kabul etmez. Daha sonra ülkesi için mücadele etmenin ancak yurt dışında olacağına karar verir. Oğulları Lütfullah ve Sebahattin ile Avrupa'ya kaçar. Jön Türklere yardım eder. Sultanın bütün ısrarlarına rağmen ülkeye dönmez. Avrupa'da vefat edince Sultan Abdülaziz çok sevinir.

Mithat Paşa, Serasker Hüseyin Avni Paşa da romanda yer alan önemli isimlerdendir. Her iki isimde Abdülaziz'in askeri darbeyle tahttan indirilmesinde başrol oynarlar. Daha sonra Mithat Paşa Abdülhamid'i meşrutiyeti ilan etmesi karşılığında tahta çıkaran isimdir. Bu iki isim de Abdülaziz'in hanımlarından olan Neş'erek Kadın'ın kardeşi Çerkez Hasan tarafından bir hükmet toplantısı sırasında toplantıyı basarak öldürür.

Birbirlerinin devamı olan Yeni Osmanlılar, Jön Türkler ve İttihatçılar romanda yer alan olayların temelindeki kişilerdir. Özellikle Meşrutiyeti bir yönetim getirme yönündeki çabaları romanın merkezinde yer almaktadır. Yeni Osmanlılar, önder kabul ettikleri Mustafa Fazıl Paşa'nın padişahla anlaşıp İstanbul'a dönmesi ve ardından Hürriyet gazetesini kapatması, Yeni Osmanlıların dağılmasına neden olur. Onlardan sonra Avrupa'ya giden Ahmet Rıza, Prens Sebahattin, Mizancı Murat gibi isimler Jön Türk grubunu oluşturur. Jön Türkler Avrupa'ya gitmeden önce ilk ciddi örgütlenmelerini 3 Haziran 1889'da İttihad-ı Osmani cemiyetini kurarak atıyorlardı. Daha sonra bu cemiyetin ismi İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak değiştiriliyordu.

Prens Sebahattin, Damat Mahmut Paşa'nın oğludur. Babasıyla beraber Avrupa'ya kaçınca Jön Türk mücadelesine katılır. Prens Sebahattin, Avrupa'ya

gittikten sonra hürriyet mücadelesini teşkilatlandırmak ve Jön Türkler arasındaki dağınıklığı gidermek için kongre yapılmasını isteyen birisidir. O, diğer Jön Türklerle karşı ferdiyetçi ve liberal bir ekonomik yapıdan ve yönetimden yanadır. Ahmet Rıza'nın görüşleriyle çelişen bir isimdir. Daha sonra bu görüş ayrılıkları onu yalnız bırakır. Jön Türkler, Prens Sebahattin 'in sözlerine adeta kulak tıkamışlardır.

Jön Türklerin önemli isimlerinden birisi de Ahmet Rıza'dır. O da Prens Sebahattin'e karşı merkeziyetçi bir meşruti yönetimden yanaydı. Jön Türklerin önemli bir kısmı bunun yanında toplanır.

Bir diğer Jön Türk Mizancı Murat'tır. Zamanında padişaha yaklaşmış, ondan medet ummuş ancak hayalleri suya düşünce Paris'e Jön Türklerin arasına gitmişti. Yeni Osmanlıların Ali Süavi'si neyse, Jön Türklerin de Mizancı Murat'ı oydu. İnanmış ama yalnız.

Ayaşlı Hüseyin Avni'nin oğlu Fatih Rıfat'ta romanda yer alan önemli kahramanlardan birisidir. İstanbul'da âşık olduğu Ermeni kızı Arin'in peşinden Paris'e gider. Ancak onu orada bulamaz. Sevgilisini beklerken Jön Türklerin yaşadığı yerlerde yaşamaya başlar. Daha sonra onların toplantılarına katılır. Fatih Rıfat, bütün Jön Türk önderlerini dinlemiş en sonunda Tunalı Hilmi'nin köktenci ve ihtilalci fikirlerini kafasına uygun bulan birisidir. Daha sonra Jön Türklerle beraber birçok suikastın başrol oyuncusu Fatih Rıfat olur. Gazeteci Hasan Fehmi'nin öldürülmesi gibi birçok suikasta karışır.

Talat, Enver ve Cemal Paşalarda romanın sonlarına doğru tarih sahnesine çıkan İttihatçı gruptandır. Ancak o dönemde yaşanan olayları daha çok bir önceki roman "*Büyük Ölümler Meydanı*" adlı eserinde ele almış yazar.

Ali Süavi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi, Agâh Efendi, Hasan Fehmi gibi önemli gazeteciler yer almaktadır.

Ali Süavi, Muhbir gazetesinde yazılar yazan meclis açılmasını ve meşruti bir yönetim gelmesini isteyen Yeni Osmanlılar arasında yer alan bir gazetecidir. Yazılarıyla Sadrazam Fuat Paşa'yı kızdıran Ali Süavi, Kastamonu'ya sürgüne

gönderilir. Daha sonra Fransa'ya kaçar ve mücadelesini burada sürdürür. Romanda daha çok gazetelerde yazmış olduğu düşünce yazılarıyla ön plana çıkar.

Ali Süavi, ilk başlarda Yeni Osmanlıların düşüncelerine değer verdiği bir kişidir. Ancak Ali Süavi, Muhbir gazetesini çıkarmak isterken Namık Kemal ile Ziya Paşa Hürriyet gazetesini çıkarırlar. Birbirlerini sevmeyen bu iki grubun ayrılmasından sonra Yeni Osmanlılar arasındaki ilk ayrılıklar başlar. Daha sonra aralarında meydana gelen fikir ayrılıklarından dolayı Ali Süavi, Yeni Osmanlıların yalnız prensi olur.

Ali Süavi, fikirleriyle Yeni Osmanlılar gurubunu destekleyen birisidir. Evinde kültürel toplantılar düzenliyor, fikirlerini başka insanlarla da paylaşıyordu. Ayrıca Saffet Yusuf'un yetişmesinde de önemli katkıları olan biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Ali Süavi'nin değinilmesi gereken yönlerinden biri de hayatta hep yalnız kalmasıydı. Yeni Osmanlılar tarafından yalnız bırakılan Ali Süavi, bir yandan da karısıyla çocuğu kadar sevdiği S. Yusuf'un kendisine ihanet etmesi onu yıkmıştı.

Ali Süavi, yurda döndükten sonra kendi imkânlarıyla Ulum gazetesini çıkarır. Bu gazetede de yine meşruti bir yönetimden yana olduğunu belirten yazılar yayımlar.

Daha sonra İstanbul'da gizlice kurulan Üsküdar cemiyetine katılarak Abdülhamid'i tahtan indirip yerine V. Murat'ı getirmeye çalışırlar. Bu cemiyetin V. Murat'ı Çırağan sarayından kaçırma girişimi sırasında Beşiktaş Karakolu Amiri Hasan Paşa'nın kafasına vurduğu odunla Ali Süavi vefat eder.

Yeni Osmanlıların önemli isimlerinden birisi de Namık Kemal'dir. O da diğer gazeteciler gibi aksiyoner kimliğinden ziyade düşünceleriyle sürece yön vermiş birisidir. Yazdığı yazıları yüzünden Erzurum'a vali yardımcısı olarak atanır. Daha sonra Ziya Paşa, Agâh Efendi gibi isimlerle Avrupa'ya kaçıp mücadelesini burada sürdürür. Çıkardığı Hürriyet gazetesıyla Ziya Paşa, Mehmet, Nuri ve Reşat Beylerle Ali Süavi'nin karşısında yer alan bir grubu oluşturuyordu.

Mustafa Fazıl Paşa, İstanbul'a döndükten sonra Hürriyet gazetesini kapatması üzerine Ziya Paşa'yla da yolları ayrılır.

Namık Kemal, yurda döndükten sonra Ali Paşa'yla eskiye sünger çekiyor, dost oluyorlardı. İstanbul'a döndükten sonra hürriyetle ilgili ağır yazılarını bırakıyor, İslami mistik konulara yöneliyordu.

Fikir adamlarından olan isimlerden birisi de Şinasi'dir. Yeni Osmanlıların en bilinçlisi ve halkın vicdanı olan bir isimdir. Yeni Osmanlılarda olduğu gibi Paris'e sürgünle veya özel bir davet üzerine gelmedi. Ve bütün ısrarlara rağmen siyasilerin istekleriyle hareket etmemiş birisidir. O, Yeni Osmanlılara hep uzak durmuş birisidir. Şinasi, gerçek bir fikir adamıydı ama eylem adamı değildi. Bu yüzden Yeni Osmanlılardan hep uzak durmuştur. Şinasi, gerçek bir aydın olması yönüyle Yeni Osmanlılardan ayrılıyordu.

Romanda çok sayıda da halktan insanlar yer almaktadır. Özellikle bu dönemde yaşanan yoksulluklar, haksızlıklar, halkın çekmiş olduğu sıkıntılar, halkla devlet arasındaki ilişkiler sıradan halkın yaşamış olduğu olaylar ve onların düşünceleri aracılığıyla verilmiştir.

Halk kesiminden yer alan ilk isimlerden birisi Ayaş halkından Hüseyin Avni'dir. H. Avni Ayaş'ın zenginlerinden olan, ancak çok merhametsiz, gaddar birisidir. Onun bu merhametsizliği annesi Hatice kadına göre küçükken kardeşi Havva'yı öldürmesine bağlar. Öyle ki kızlarını daha küçük yaşlarda fakir insanlarla evlendirmiş, bir daha onlara doğru dürüst bakmamış birisidir. Buna rağmen onun karısı Fatma Zehra'da kocasının tam tersi merhametli bir kadındır.

Öte yandan Fatma Zehra, yazarın gerçekte anneannesinin ismidir. H. Avni'de yazarın dedesini temsil etmektedir. Zaten yazar "*Kayıp Ruhlar Cenneti*"nden bahsederken gerçek hayatıyla roman arasındaki paralelliği açıkça ortaya koymaktadır.

Buna karşın Anneannem, Dağıstan kökenli, Şeyh Şamil'in müritlerinden Şeyh Ahmet Dağıstanlı'nın torunu idi. Dedesi Şeyh Ahmet Dağıstanlı, Şeyh Şamil'in Ruslara yenilmesi üzerine Anadolu'ya göçmüş, önce Ardahan'a, sonra da Eskişehir'in Sivrihisar kazasına yerleşmiş. Kendisi gibi Şeyh Şamil'in iki veliahdından biri olan Şeyh Ahmet Gümüşhaneli ise, Sultan Abdülhamid ve sistemle uzlaştığı için onun desteğinde büyümüş ve Osmanlı da ki Nakşibendiliğin

yayılmada önayak olmuştur. Anneannemin dedesi ise Abdülhamit ile uzlaşmadığı için sürekli sürülmüştür. Ardahan'dan Sivrihisar'a, sürülen Şeyh Ahmet Dağıstanlı, bölgede müritlerinin artması üzerine Sultan Abdülhamid'i kaygılandırmış, oradan Ankara'ya, oradan da Hicaz'a sürülmüş ve orada ölmüştür. Şeyh Ahmet Dağıstanlı, Anneannemin annesi olan kızı Gonca'yı Ayaş'ta bir müridi ile evlendirmiş, o müritten kızı olmuş, o kız anneannem Fatma Zehra'dır. Onu da dedemle evlendirmişler. Ben bütün bunları son romanım "Kayıp Ruhlar Ceneti" adlı eserimde etraflıca anlattım. "Kayıp Ruhlar Cenneti" romanım, Anne ve baba tarafının romanıdır.²⁸¹

Mahir Mithat, romanda yer alan Ayaş halkından birisidir. Babasından kalan mallarla zengin olan Mahir Mithat, uçkuruna düşkün, halkı ezen bir kişiliğe sahiptir. Ayaş halkını kandıran, onları sömüren birisidir. Her yıl düzenli olarak İstanbul'a gider orada dükkânlarının ve ailesinin ihtiyaçlarını tamamlardı. Son gidişinde Mösyö Emile'yle tanışır. Bu adam onu İstanbul'un bataklık yerleriyle, ayrıca karısı Sabine ve baldızı Gisele ile tanıştıır. Mahir Mithat'ın, Gisele'ye âşık olması ve onunla birlikte içki, uyuşturucu gibi şeylere bulaşınca bir daha Ayaş'a dönemez. En sonunda da Emile'nin komplosuyla hapse girer. Ancak ilginç olan bir şey vardır. Emile, gerçekte Türkopoli'dir. Mahir Mithat'ın babası Mahir İlyas'ın Türkopoli'nin anne ve babasını öldürmesinin intikamını alır.

Erhan Tevfik, romanda yer alan kahramanlardan biridir. Ayaşlı Hüseyin Avni'nin kardeşidir. Ayaş'ta sıradan bir hayat yaşarken Ayaş'a gelen Gülistan adlı şarkıcının peşinden İstanbul'a gelir. Bir yandan Gülistan'la beraber İstanbul'un bohem hayatına dalarken bir taraftan da İstanbul'da ittihatçılara karşı olan grubun içerisinde yer alır. Ancak olaylarla çok ilgisi yoktur. Daha sonra Ferhat Paşa'nın gelini olan Hicran Melek'le ilişki yaşar. En sonunda da Mahmut Şevket Paşa'nın suikastına karıştığı iddiasıyla Beyazıt Meydanı'nın da asılır.

Ayşe Kadın ve ailesi romanda yer alan halk kesimindedir. Türkmen ve Alevi olan Ayşe, diğer ismiyle Deli Ayşe, zamanında çok zenginken Celali isyanları sırasında bütün malı mülkünün yok olması ve kocası İsmail Sabri'nin celaliler tarafından öldürülmesiyle büyük bir yoksulluk içine düşer. Celali isyanlarından kaçıp Arıklar Bağı'na sığınır. Orada kendi imkânlarıyla geçinmeye çalışırlar.

²⁸¹ 12.09.2015 tarihinde yazarla Şirinevler'de yapılan görüşmeden.

Deli Ayşe'nin gelinleri Hacer Sultan ve Emine, onların kocaları Mustafa Sabri ve Ahmet bir de çocukları fakirlik içerisinde yaşarlar. Bu kişiler daha çok romanda yaşadıkları olaylar ve çektikleri fakirlik yönüyle ön plana çıkmıştır. O dönem Osmanlısında özellikle taşradaki halkın sıkıntılarını yansıtmaya yönüyle romanda önemli bir yer tutmaktadır.

Hilmi Ziya, Fatma Zehra'nın kardeşidir. Ayaş halkından Osmanlı'nın asker takımındandır. Osmanlı'nın çeşitli coğrafyalarında görev yapmış kahraman askerlerinde birisidir. Hacer Sultan'ın oğlu Mehmet Servet'i yanına alarak onu okutur. Geleceğin subayları arasına sokar. Hilmi Ziya, Ermeni olayları dolayısıyla Doğu Anadolu'ya dirlik ve düzenliği sağlaması için gönderilir. Burada Berfin adında Kürt kızına âşık olur. Daha sonra Ermeni komitacılar tarafından aynı zamanda Civan'ın annesi, Andon'un sevgilisi olan Arin tarafından silahla vurularak öldürülür.

“Mahşerin Üç Atlısı” olarak anılan Andon, Leon ve Saffet Yusuf'ta halktan sayılan kimselerdir. Leon, Yahudi cemaatinden zengin birisidir. İstanbul'u önde gelen ailelerinden olan Kont Abraham Komado'nun karısıyla ilişkisi olunca Galata yakınlarında dükkânı olan babası Moşe, Leon'a Selanik'te bir dükkân açar. Ve onu İstanbul'dan uzaklaştırır.

Andon ise, Ermeni cemaatindedir. Bir şekilde Babıali tercüme odasına girmiş burada çalışmıştır. Sevgilisi Arin'den daha sonra öğreneceği çocuğu Civan olur. Ermeni olayları sırasında ittihatçılar tarafından sürgüne gönderilenler arasında yer alır. Suriye'deki toplanma kampına götürülürken yolda öldürülenler arasında Andon da yer alır.

Saffet Yusuf, Mahşerin Üç atlısının üçüncüsüdür. Saffet Yusuf, aslında karısını öldüren M. Şevki Paşa'nın çocuğudur. Beşiktaş Sinan Paşa camisinin avlusuna bırakılan Saffet Yusuf burada imamlık yapan daha sonra ulemaya katılacak olan Hayrullah Efendi'nin kızı tarafından büyütülür. İstanbul'dan Ermeni Andon ve Yahudi Leon'la arkadaşlıklar. Ancak Saffet Yusuf'un Paris'e Ali Süavi'nin peşinden gitmesi üzerine birbirlerinden uzaklaşmış olurlar. Daha sonra Hayrullah Efendi aracılığıyla gazeteci Ali Süavi ile tanışır. Onun peşinden

Fransa'ya gider. Ali Süavi'den çok yararlanır. Saffet Yusuf, aynı zamanda Yeni Osmanlılar cemiyetinin kurucuları arasında yer alır. En sonunda da annesinin intikamını almak için M. Şevki Paşa'yı öldürür.

Türkopoli, annesi-babası, Ayaş'ın zenginlerinden olan Mahir İlyas tarafından öldürülen ve bir çingene tarafından büyütülen birisidir. Türkopoli, annesinin ve babasının intikamını almak için bir at arabasıyla Ayaş'a gelir bir süreliğine Arıklar Bağında Deli Ayşe ve ailesinin misafiri olur. Daha sonra Ayaş'tan ayrılacağı gün Mahir İlyas'ı arabasına alır. Ona gözleri önünde annesi ve babasını nasıl öldürdüğünü hatırlattıktan sonra öldürüp bir kuyuya atar. Daha sonra üzerini taşla doldurur. O günden sonra Türkopoli ortadan kaybolur. Mahir İlyas'ın oğlu Mahir Mithat'ın İstanbul'da bataklığa gömülmesi, içki, kumar, kadın gibi her türlü pisliğe bulaşıp en sonunda da hapse düşmesine neden olan Emile aslında Türkopoli'dir.

İstanbul'un yabancı ailelerinden birisi de Komado ailesidir. Kont Abraham Komado, İstanbul'un önde gelen zenginlerindedir. Kont Komado'nun karısı Raşel ise, serbest bir yaşam tarzı benimseyen birisidir. Evli olmasına rağmen birçok kişiyle sevgili olur. En sonunda da peşine takılıp gittiği kaptan onu uyuşturucuya alıştırdınca Fransa'da rezil bir hayat sürmeye başlar. İstanbul'a dönünce Galata Köprüsü üzerinde açık giyinmesinden dolayı linç edilerek öldürülür.

Romanda yer alan bir diğer isimse Civan'dır. Civan, Ermeni Andon ve Arin'in çocuğudur. Arin, Ermeni komitacılara katılınca çocuğunu Ermeni kilisesine verir. O sıralar Ermenilere yönelik yapılan kıyım yüzünden Ermeni Patriği çocuğu dönemin ileri gelenlerinden Fatma Zehra'nın dedesi olan Şeyh Ahmet Dağıstanlı'ya verir. Onun elinde büyüyen Civan daha sonra Ermeni olayları dolayısıyla tutuklanan babasını ölüme gitmeden birkaç gün önce görebilir.

Romanın şahıs kadrosu içinde masonlarda önemli bir yer tutmaktadır. O dönem Osmanlısında İngiliz, Fransız gibi milletlerin mason locaları olayların seyirinde önemli roller oynamışlardır. Özellikle padişahların tahta geçmesinde,

sadrazam değişimlerinde, ülkenin siyasi ve ekonomik birçok alanında gizliden de olsa müdahil olmuşlardır.

Kısaca söylemek gerekirse romana şahıs kadrosu açısından bakıldığında geniş bir kadroyla karşı karşıya olduğumuzu görmekteyiz. Tarihi bir döneme ışık tutan romanda yaşanan çok çeşitli olaylar anlatıldığı için kişi sayısı da romanda bir hayli fazladır. Her kahramanı tek tek ele almanın imkânsız olmasından dolayı ön plana çıkan kahramanlar ele alınmıştır. Şahıs kadrosu başlığı altında incelenen kahramanlar dışında romanda, askeri, siyasi kanattan ve halktan birçok kahraman daha yer almaktadır.

1.5.4. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Veysel Dikmen, bu eserini diğer tarihi romanlarında olduğu gibi ilahi/hâkim anlatıcı bakış açısıyla kaleme almıştır. Anlatıcı olarak ise 3. Tekil şahıs anlatıcı kullanmıştır. Yazar, tarihi bir dönemi anlattığı için bu bakış açısını kullanmasının nedeni var olan gerçekleri olduğu gibi aktarabilmektir. Zaten bu bakış açısının en büyük avantajı budur. Olayların arka planında yer alan ana nedenleri, kahramanların duygularını ve düşüncelerini rahatça bu bakış açısıyla verilebilir.

‘Kardeşlerim!’ diyen Ferhat Paşa, aniden sustu. Loca kardeşleri, onun nefes almak, zihnindeki dağınık düşünceleri toplamak için durakladığını düşündüler. Oysa Ferhat Paşa’nın aklına, cariyelerden bahsederken birden eski bir cariye olan gelini Hicran Melek gelmişti. Onun sabahki kokusunu, arzu dolu tenini, kendisine sunulan göğüslerini hatırladı. Akli başından gitti. Belleği bir anda onu geçmişin anılarına sürükledi. Bir bahar sabahı konağın bahçesine dolaşmaya çıktığı günü hatırladı. Anılar ışık hızıyla geçmeye başladı. Çiçek kokularının, kuş cıvıltılarının huzur verdiği bir gezintiydi bu. Serin ağaç gölgelerinin altında yürüyor, temiz havayı derin derin içine çekiyordu. Mutlu bir şekilde konağa dönüyordu. Büyük bir çınar ağacının altında, bir hamağın içinde uyuyan Hicran Melek’e rastladı. Sessizce yanına yaklaştı. Hicran Melek, derin bir uykunun kollarında kendinden geçmiş, melekler gibi uyuyordu. Hamağın içine sere serpe uzanmıştı. Elbisesinin eteği kalçalarına kadar sıyrılmıştı. Beyaz teni, arzulan kamçılıyarak davetkâr bir görünüm sunuyordu...²⁸²

Bu bakış açısının bir diğer avantajı ise anlatılan olayların bütün yönleriyle sunulması sonucu okuru anlatılanların gerçek olduğuna dair inandırma avantajı yakalanmasıdır. Dikmen, ilahi bakış açısıyla hem okuru gerçeklerle karşı karşıya bırakmış hem de olayların her yönüyle anlatılması imkânını yakalamıştır.

Abdülhamid’in üzerinde masonların gölgesi hiç eksilmiyordu. Tam bu sırada bir komplota ortaya çıkarılıyordu. Gözetim altında tutulan V. Murad’ı Çırağan Sarayı’ndan kaçırıp önce Rusya’ya oradan Avrupa’ya götürüp tedavi ettirdikten sonra tekrar tahta çıkarmaya yönelik bir eylem hazırlığı haberi alınmıştı. Bu komplonun ardında Skalyeri-Aziz Bey İkili vardı. Hazırlanan Komploya göre, İngiliz konsolosunun tercümanı Stavridis ile adı Kalpazanlık işlerine karışmış Leh asıllı Mihalovski ve adı açıklanmayan iki kişi, kadın kılığına girerek Sultan Murad’ı Çırağan Sarayı’ndan kaçırmayı planlamışlardı. Stavridis ile Mihalovski Proodos Locası’nın üyeleri idiler. Skalyeri, üstadı muhteremlikten ayrılrsa bile perde arkasında yerini alıyordu. Ancak bu kaçırma girişiminden devrik Sultan Murad’ın haberinin olmaması ilginç bir konu olarak ortada duruyordu.

Komplonun ortaya çıkarılması ve yapılan mahkemede eylemcilerin cezalandırılmalarına karşın, Abdülhamid’in eylemcileri affetmesi garip

²⁸² Veysel Dikmen, *Kayıp Ruhlar Cenneti*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2010, s. 37.

karşılıyordu. Abdülhamid bu davranışıyla mason localarına gözdağı vermeyi unutmamış oluyordu.²⁸³

Olay örgüsünün genel yapısı ilahi anlatıcı bakış açısıyla verilmiştir. Üçüncü tekil şahıs anlatıcı anlatılan olaylara hâkim, olayların öncesini ve sonrasını bilir. Olaylar aktarılırken ya da bu olaylar hakkındaki görüşler belirtilirken üçüncü tekil şahsa bağlı olarak ‘olay özetle şöyle gerçekleşmişti, sözü aldı gibi ifadelere yer verip olaylar veya kahraman görüşleri bu şekilde aktarılmıştır.

Emir Han sözü aldı:

XIX. yüzyılda Balkanlarda baş gösteren milliyetçi hareketler, Kürt aşiretlerin akıllarına Osmanlı’dan kopmayı getirmedi. Kürt ön milliyetçiliği Osmanlı Devleti’nin parçalanması işaretleri belirince ortaya çıktı.²⁸⁴

Üçüncü tekil anlatıcının kullanıldığı romanda zaman zaman yazar anlatıcının da romanın kurgusunun müsaade ettiği derecede görüşlerinin yer aldığı görülür.

Otuz üç yıl istibdat altında inleyen halkın ve Jön Türklerin ahını bilmem ama Hatice ve Fehime’nin ahı Abdülhamid’e yeter de artar bile.²⁸⁵

Hâkim/ İlahi bakış açısının kullanıldığı romanda tarihi bir dönem ve bu dönemde yaşanan olaylar anlatılmıştır. Olaylar 3. Tekil şahıs anlatıcı ağzından olduğu gibi aktarılmıştır. Ancak bu aktarış gözlemci bakış açısındaki gibi sadece görüneni vermenin yanında olayların altında yatan sebeplerden, kişilerin hissettiklerine kadar ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur. Tarihi belgelerden yararlanılarak oluşturulan romanda ilahi bakış açısı yazara resmi tarih olaylarını roman kurgusu içerisinde eritip okuyucuya sunma imkânı vermiştir.

²⁸³ Age., ss. 401-402.

²⁸⁴ Age., s. 761.

²⁸⁵ Age., s. 553.

1.5.5. Mekân

Dikmen, bu eserinde mekânı diğer romanlarında olduğu gibi ön plana çıkarmamıştır. Mekân, romanda psikolojik bir özellik taşımaz. Fonksiyonel bir mekândan söz etmek mümkün değildir. Yazar romanında mekânı daha çok olayların vuku bulduğu yerler olarak ele alır.

Şahıs kadrosunun daha iyi dikkatlere sunulabilmesi, konu veya mesajın çok daha çarpıcı bir biçimde vurgulanabilmesi ve konuya uygun bir atmosfer sağlanabilmesi için mekâna yaslanılmaz.²⁸⁶

Mekân açısından roman incelendiğinde çok çeşitli mekânlar okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Ancak bunlardan çoğunun sadece ismi zikredilip orada yaşanan olaylar anlatılmıştır. Mekânlarla ilgili geniş bir tasvir veya tanıtım yoluna gidilmemiştir. Zaman zaman kısa tasvirlerle anlatılır.

Mekâna geniş anlamda bakıldığında üç yer okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Bunlar İstanbul, Ankara yakınlarındaki Ayaş yöresi ve Avrupa'dır. Bazı bölümlerde ise az da olsa Anadolu'nun çeşitli yerleri mekân olarak kullanılmıştır. Olay geniş mekân olarak buralarda meydana gelmektedir. Dar anlamda bakıldığında ise bu mekânlardaki yerler yer almaktadır. Mekânlar fiziksel ve psikolojik özellikleri açısından ön plana çıkarılmamıştır.

1.5.5.1. Kapalı Mekânlar

Kapalı mekânlar arasında özellikle İstanbul'daki saraylar, konaklar ve yalılar ön plana çıkmaktadır. Özellikle zengin halkın, paşaların yaşadığı mekânlardır buralar. Bu konaklardan ön plana çıkanların başında Ferhat Paşa'nın Konağı gelmektedir. Ferhat Paşa konağı toplantıların yapıldığı, dışarıda konuşulmayanların konuşulduğu bir yerdir. Bunun dışında paşaların, paşa kızlarının, azınlık mensuplarının konakları ve yalıları da yer almaktadır. Ancak bunlar olayların gerçekleştiği birer mekân olmaktan öteye geçmez.

Ferhat Paşa'nın konağı heyecanlı bir toplantıya daha hazırlanıyordu. Tanzimat'ın ve modernleşmenin kalbi o konakta atıyordu. Konak gerçek bir bilim yuvasına dönüşmüştü. Dışarıda konuşulamayan, anlatılamayan tüm düşünceler açık yüreklilikle ortaya konuluyor, uzun uzun tartışılıyordu. O konakta adeta fikirler

²⁸⁶ İsmail Çetişli, *Edebiyatımızın Zirvesindekiler- "Memduh Şevket Esendal"*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2011, s. 108.

çarşıyordu. Sokaklar susarken onlar konuşuyordu. Aydın geçinenler ve gazeteler susarken onlar konuşuyordu.²⁸⁷

Saraylar da romanda yer alan kapalı mekânlardandır. Özellikle devlet işlerinin görüldüğü Yıldız sarayı bunlardan ön plana çıkanıdır. Ancak bunun dışında diğer mekânlarda olduğu gibi ayrıntılı bir tasvire yer verilmemiştir.

Topkapı sarayı, Çırağan sarayı, Feriye sarayı romanda yer alan mekânlardandır. Çırağan sarayı, V. Murat'ın tahtan indirildikten sonra ölene kadar burada tutulduğu yerdir. Topkapı ve Feriye sarayları ise Abdülaziz'in iktidarına son verilince tutulduğu mekânlardır. Ayrıca Feriye Sarayı'nda bulunduğu süre içinde Abdülaziz sıkıntılı günler geçirir, psikolojisi olumsuz etkilenince de intihar eder.

Darbe ekibi Başmabeyinci Edhem Bey'e eski sultanın Beylerbeyi sarayında değil Ortaköy'deki Feriye Sarayı'nda oturmasının daha uygun olacağını söyledi²⁸⁸

Beşiktaş Sinan Paşa Camisi, Beşiktaş Hasan Paşa Karakolu, Kırmızı konak romanda yer alan kapalı mekânlar arasında sayılabilir. Ancak bu mekânlarda olayların geçtiği birer figür mekân olarak romanda yer almaktadır. Roman içinde çok fazla fonksiyonel özellikleri yoktur.

Gazeteci Haşan Fehmi'nin öldürülmesiyle birlikte, İttihat ve Terakki ismi yarı korku yan saygıyla anılmaya başlanmıştır. Beyoğlu Şeref Sokağındaki İttihat ve Terakki'nin merkezi Kırmızı Konak, iktidardaki en büyük gücün mabedi olarak kabul görüyordu.²⁸⁹

1.5.5.2. Açık Mekânlar

Romanda açık mekânlardan ilk mekân genel olarak Anadolu'dur. Anadolu'da Celali isyanları sırasında yaşanan kıyımdan ve buradaki halkın yaşadığı acılardan, sıkıntılardan bahsediliyor. Özel olarak bakıldığında Ankara çevresindeki Ayaş yöresi ve İstanbul en çok kullanılan mekânlardandır. Bunun yanında Van, Harput, Diyarbakır, Bitlis, Trabzon, Rize gibi isimler de yer

²⁸⁷ Veysel Dikmen, *Kayıp Ruhlar Cenneti*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2010, s. 218.

²⁸⁸ Age., s. 344.

²⁸⁹ Age., s. 657.

almaktadır. Ancak sadece buralarda yaşanan bir takım olaylar anlatılıp geçilmiştir. Mekânlar ayrıntılı olarak tanıtılmamıştır.

Romanda yer alan en önemli mekânlardan birisi İstanbul'dur. Romanda yaşanan olayların çoğu burada geçmektedir. İstanbul olayların ana merkezlerinden biridir. Çünkü Osmanlı'nın başkenti burasıdır. Buradaki hâkim iktidar ve onun çevresinde yaşanan olaylar anlatılmaktadır. İstanbul, romanda anlatılan olayları yansıtması açısından önem taşımaktadır. Azınlıklar tarafından oynanan oyunlar, ülke yönetimi, saray entrikaları, intiharlar, darbeler, siyasi cinayetler ve bunlar gibi romanda anlatılan birçok olay İstanbul'da yaşanır. Buna rağmen İstanbul'la ilgili fiziksel veya sosyal yapısıyla ilgili ayrıntılara yer verilmemiştir. Bir iki cümleyle anlatılıp geçilmiştir.

Dışarıda hüznü bir yağmur yağıyordu. Gelirken günlük güneşlik olan İstanbul'u kasvetli bir hava kaplamıştı. Yağmur sanki hiç dinmeyecekmiş gibi yağıyordu. Havanın kasvetini, yağmurun hüznünü görünce içi cız etti.²⁹⁰

Açık mekânlardan özellikle İstanbul'un bazı mekânları sıkça romanda geçmektedir. Beyoğlu, Galata, Maslak, Pera, Beşiktaş, Cihangir gibi genelde azınlıkların ve zengin insanların yaşadıkları; İstanbul'un bohem hayatının yaşandığı mekânlar olarak yer almaktadır. Beyoğlu, Galata gibi mekânlarda azınlıklar yaşamaktadır. Genelde buralarda iş yeri açmışlardır. Ayrıca Rum meyhanelerinin yer aldığı, içki, kadın, uyuşturucu hayatının yaşandığı yerler buralardır.

Ankara yakınlarındaki Ayaş ve yöresi İstanbul'dan sonra romanda yer alan ikinci önemli mekândır. Kısım kısım da olsa Ayaş ve çevresinde yaşanan olaylardan bahsedilmiştir. İstanbul'da yaşananlar anlatılarak anlatılan tarihlerde yönetici ve zengin takımının yaşamı; Ayaş anlatılarak ezilen ve sömürülen halkın yaşamı verilmiştir. O dönemde Osmanlı halkının yaşayışı, yaşadığı olaylar, çektiği sıkıntılar vb. her şey küçük bir kesit olan Ayaş aracılığıyla okuyucuya sunulmuştur.

Yazar, kendisiyle yapılan bir söyleşide Ayaş yöresinin romanda çok önemli bir yeri olduğunu, bunu neye bağlıyorsunuz sorusuna verdiği cevap hem

²⁹⁰ Age., s. 439.

Ayaş'ın tarihi süreç içerisinde ne kadar önemli olduğunu hem de roman içindeki konumunu ortaya koyuyor.

Ayaş, İpek Yolu üzerinde, Bizans döneminde din adamı yetiştiren bir 'Piskoposlar Şehri'dir. Bu durum, Ayaş'ın Batı kültürüyle çok önceleri tanışmasını sağlamıştır. Osmanlı hâkimiyetiyle birlikte önemli Ahi yerleşim yerlerinden birisi olmuştur. Bu dönemde Ayaş, heterodoks halk kültürü ile tanışmıştır. Hacı Bayram Veli halifelerinden en önemlisi olan Bünyamin-i Ayaşi, Ayaş'lı olup heterodoks halk İslâmî'nin İç Anadolu'da yayılmasında etkin rol oynamıştır. 'Ermeni Tehciri' öncesi Ermeni aydınların Anadolu'ya sürgününde Çankırı ile birlikte önemli bir yeri vardır. Bu kültür farklılığı ve alt yapısı Ayaş'ı önemli kılmaktadır. '*Kayıp Ruhlar Cenneti*'nde Ayaş farklı bir yüzüyle ortaya çıkar. Osmanlının başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerinde yerleşmiş yönetici sınıflar ve 'Devşirmeler Sarayı'nın karşısında gerçek halkın yüzünü yansıtır. Bu 'Devşirmeler Sarayı'nın refahı için Anadolu'nun yoksul bırakılmış toprakları birer 'Kayıp Şehir' halkları da birer Kayıp Nuh'tur. Anadolu'nun yoksul halkı. 'Devşirmeler Sarayı'ndaki oynanan egemenlik oyunun ilgisiz birer seyircisidir.²⁹¹

Ayaş'ta yer alan Arıklar bağı, Kara dere bağları, İnderesi açık mekânlar arasında sayılabilir. Deli Ayşe ve ailesinin Celali isyanlarından sonra malını mülkünü kaybettikten sonra sığındıkları yerlerdir burası.

Mekân açısından da romandaki mekânla yazarın gerçek hayatında yaşadığı mekânlar benzerlik göstermektedir. Hayatının birçok yılını Ankara ve çevresinde geçiren yazar, romanında da bu mekânları kullanmıştır.

Büyükada, romanda yer alan mekânlardandır. İttihatçılar iktidara geldikten sonra tutukladıkları insanları burada zorunlu ikamete tabi tutarlar.

Olayların geçtiği geniş mekânlardan birisi de Avrupa'dır. Avrupa'da özellikle Paris, Londra gibi şehirler Yeni Osmanlılar ve Jön Türklerin buralarda faaliyet göstermesi açısından ön plana çıkmaktadır. Özellikle Paris, meşruti yönetimi isteyip de ülkede barınamayan, mücadelesini buralarda sürdüren Türklerin ana mekânlarıdır. Paris, Yeni Osmanlıların örgütlendikleri, fikirlerini serbestçe ortaya koyabildikleri yerdir. Osmanlı ülkesinde baskı altına alınan, sürgüne gönderilen birçok kişi Paris ve bunun gibi Avrupa şehirlerine gitmişlerdir.

²⁹¹ Ülkü Ayvaz, *Veysel Dikmen: Kayıp Ruhlar Cenneti Bir Keyif Gezisi*, Hürriyet Gösteri, sy: 304, Nisan-Mayıs-Haziran 2011, ss. 78- 79.

Paris dışında İngiltere, İtalya, İran, Mısır, Suriye, Viyana, Budapeşte, Selanik, Marsilya gibi ülke ve şehirler mekân olarak romanda yer alır ancak ayrıntıya yer verilmemiştir.

Sonuç olarak baktığımızda “*Kayıp Ruhlar Cenneti*” mekân açısından oldukça zengindir. Ana mekân olarak İstanbul, Anadolu, Paris kullanılmıştır. Ancak gerek bu mekânlar gerekse diğer mekânlarla ilgili ayrıntıya çok fazla yer verilmemiştir. Mekân sadece olayların geçtiği ortamlar olarak ele alınmıştır. Mekân açısından zengin olan romanda ön planda olan mekânlara yer verilmeye çalışılmıştır.

1.5.6. Zaman

Yazarın belirttiğine göre “*Kayıp Ruhlar Cenneti*”, 2006 ile 2010 yılları arasında yazılmıştır. Kitabın üzerindeki basım tarihine bakıldığında da Kasım 2010’da basılmıştır.

Roman, gerçek olayların roman şeklinde kurgulanması şeklinde oluşturulmuştur. Resmi belgelerden ve tarihi kaynaklardan yararlanılarak yazıldığı için kesin tarihler belirtilmiştir. Yazar, romanını yazarken hem resmi belgelerde yer alan bilgileri satır aralarına ustalıkla sıkıştırmış hem de zaman zaman bu belgeleri roman içinde kullanmıştır. Bu da romana inandırıcılık katmıştır.

Batıda “Osmanlı’daki liberallerin ilk manifestosu” olarak nitelenen bu mektup Osmanlı hükümetini despotizm ve tiranlıkla suçluyor, bunu önleyecek bir anayasa öneriyordu. Mustafa Fazıl Paşa’nın o ünlü mektubu özetle şöyle başlıyordu:

Yüce Sultanım!

Padişahların sarayına en geç giren şey doğruluktur! Onların çevresini sarmış bulunan kimseler; doğruluğu kendilerinden bile saklarlar. Çünkü bunlar; hükmetme ihtirası içinde yaşadıklarından, halkın çekmekte olduğu türlü sıkıntıları, eziyetleri, halkın tembelliğinin sonucu olarak yorumlarlar. Öte yandan, bu tipteki adamlara göre devletlerin güçten düşmesi, zayıflaması ve gerilemesi tarihin ve tabiatın değişmez kanunları gereğidir.²⁹²

Romana genel olarak bakıldığında Celali isyanlarından çıkan halkın yaşamış olduğu gerilemenin etkilerinin anlatılmasıyla başlayarak 1916 yılına kadar geçen zaman diliminde yaşanan çeşitli olaylar anlatılmaktadır. Bu zaman içerisinde yaşanan Celali isyanlarından etkilenen insanların çektikleri, II. Mahmud dönemindeki yeniçeri kıyımı, Ermeni isyanı ve tehciri, padişah ve sadrazam değişimleri vb. birçok olay roman kurgusu içerisinde verilmiştir.

Ancak uzun bir zaman dilimi içinde anlatılan olaylarda kronolojik bir zamandan söz etmek mümkün değildir. Yaklaşık üç yüz yıllık bir zaman dilimini kapsayan olaylarda zaman olarak bir sıralama yoktur. Aynı zamanda romanın kurgusu içinde olaylar 1600’lü yıllarda yaşanmış olan celali isyanlarında perişan olmuş insanların yaşadıklarının anlatılmasıyla başlasa da romanda ağırlıklı olarak 1800 ile kurtuluş savaşının yakın günleri arasında yaşanan olaylar anlatılmaktadır.

²⁹² Veysel Dikmen, *Kayıp Ruhlar Cenneti*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2010, s. 186.

Romanda zaman bakımından dikkat çeken bir diğer nokta ise zamanda yer alan ileri ve geri atlamalardır.

Zaman bakımından uzun bir zaman diliminin anlatıldığı görülse de ağırlıklı olarak Tanzimat ve Islahat Fermanlarının ilan edilmesinden sonraki süreç, Yeni Osmanlıların ve Jön Türklerin ortaya çıkışı, Meşrutiyet dönemi, Ermeni olayları gibi Osmanlının son dönemlerinde yaşanan olaylar üzerine yoğunlaşmıştır.

Ana zaman dilimleri olarak romanda 1600'lü yıllarda yaşanan celali isyanlarından sonra halkın çektiği sıkıntılar, 1826 yılında gerçekleştirilen yeniçeri isyanı daha sonra 1860'lı yıllarda Abdülaziz'in ilan ettiği Tanzimat ve ıslahat fermanları, darbeye Abdülaziz'in tahtan indirilişi anlatılmaktadır. Ardından V. Murat'ın tahta geçişi ve ardından İstibdat ve Meşrutiyet dönemini yaşatan II. Abdülhamid dönemi yer almaktadır. Daha sonra Osmanlının son dönemlerindeki Yeni Osmanlılar, Jön Türkler ve İttihatçılar dönemi, Ermeni olayları, 31 Mart olayı romanda yer alan ve zamanın kesin kanıtları olan ana olay dilimleridir.

Dikmen, romanını kurgularken resmi belgelerden yararlanmışır. Bunun bir getirisi olarak romanın kurgusu içinde zaman zaman resmi belgelerde yer alan tarihlere de yer vermiştir.

Şinasi ile Sadrazam Âli Paşa'nın ölümleri arasında yedi gün vardı. Âli Paşa 6 Eylül 1871'de, Şinasi Eylül 1871'de vefat ettiler. Âli Paşa arkasında bir yığın düşman, Şinasi ise Yeni Osmanlıların en çok ihtiyacı olan akli bırakarak gitti.²⁹³

31 Mart ayaklanmasının ikinci günü, 1 Nisan 1909 tarihinde Hüseyin Hilmi Paşa'nın yerine Ahmet Tevfik Paşa kabinesi kuruluyordu. Yeni kabine isyancıları yatıştırmak için Şeriatın korunmasına özen göstereceğini açıkça belirtiyordu.²⁹⁴

Romanda kesin olarak belirtilen zaman ifadelerinin yanında sabah namazına kalktığında, o yaz, kış çok soğuk geçiyordu gibi mevsimsel ve muallak zaman dilimleri de yer almaktadır.

Sonuç olarak roman uzun bir zaman kesiminde yaşanan olayları anlatmaktadır. Yaklaşık olarak üç yüz yıllık bir sürenin bazı zaman dilimleri roman kurgusu içerisinde verilmiştir. Uzun bir dönemin anlatılması ve resmi

²⁹³ Age., s. 305.

²⁹⁴ Age., s. 665.

belgelerden yararlanılarak kurgulanan romanda kesin olarak belirtilen zaman dilimlerine yer verilmiştir. Ancak bu zaman dilimleri kronolojik bir şekilde, resmi bir belge niteliğinde değil de roman kurgusu içinde başarıyla verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

VEYSEL DİKMEN'İN HİKÂYELERİ

2.1. BABİLONYA ŞARKILARI

Dikmen, daha önce yayımlamış olduğu “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*”, “*Düşlerin Şarkısı Yok*” ve “*Göz Yaşlarımı Size Bırakıyorum*” adlı romanlarından farklı bir eserle okuyucusunun karşısına çıkıyor. Bu epik eserde yazar, Gılgamış destanı başta olmak üzere Babil, Mısır, Ortadoğu ve Kızılderili mitolojilerinden yola çıkarak hayatla ilgili değişik kavramları irdelemektedir. Eser, Nisan 2000’de basılmıştır. Toplamda yüz dokuz sayfadan meydana gelmektedir. “*Babilonya Şarkıları*”, yazarın daha önceki eserlerinde olduğu gibi Cem yayınevi tarafından çıkarılmıştır. Dikmen, “*Babilonya Şarkıları*” için şu ifadeleri kullanır:

Bu eserim, başta Gılgamış Destanı olmak üzere Babil, Mısır, Kızılderili mitolojilerini içeren, felsefik gözlü, hümanist bakışlı epik bir eser oldu. Bu eserim çok fazla ilgi çekmemesine karşın derinliği çok büyük olan, insanlığa sunulmuş bir manifesto olarak algılanmalıdır.

Eski Babil, Mısır ve Kızılderili mitolojilerinden yola çıkarak kaleme aldığım bir eser. Epik tarzda yazılmış bu eserde bu mitolojileri çağdaş bir yorumla kaleme aldım. Bugüne kadar çok az denenmiş bir yöntemle şiirsel bir dille kaleme aldım. Gerçekten de bundan önceki üç romanımda bilinçler ve yaralanmış ruhlar içerisinde kendine özgürlük arayan kahramanlar ve insanlık için çıkış yolunu “*Babilonya Şarkıları*”yla verdim. Yani “*Babilonya Şarkıları*”, insanın özgürleşmesinin temel anahtarını taşıyan ve bu kavgada varacağı noktaları anlatan özgün bir yapıttır. Bir tür üç romanımın şiirsel olarak topluma, okura sunulmasıdır. Onların bir tür özetiştir.²⁹⁵

Mitolojik ve epik bir özellik taşıyan bu eser, üç ana bölüme ayrılmıştır. Yazar, her bölüme anlatılanlara ışık tutacak tarzda bir başlık koymuştur. Birinci bölüm “*Ölümsüzlük Şarkısı*” başlığı altında ele alınmıştır. Ve burada Uruk kralı Gılgameş’in maceraları ve ölümsüzlüğü arayışı anlatılır. İkinci bölüme, “*Nil’in Şarkısı*” adı verilmiştir. Üçüncü bölüm ise “*Yüce Manitu Neredesin?*” başlığıyla adlandırılmıştır. Ayrıca üçüncü bölüm kendi içinde değişik başlıklar altında beş kısımdan oluşmaktadır.

Yazar, mitolojik öykülerden yararlanarak oluşturduğu bu eserinde hayat, sevgi, ölüm, ölümsüzlük, tutku gibi kavramlar üzerinde durmaktadır. “*Babilonya Şarkıları*” için yazar:

²⁹⁵ Ulusal Kanal’da yazar Öner Yağcı ile 25.11.2010 günü yapılan söyleşiden.

Gökyüzündeki mutlu tanrılar,
yeryüzünde yalnız bıraktığı insanına,
korkularını ve acılarını yenmesi için;
şarkılar söylerir...²⁹⁶

Yazar, “*Babilonya Şarkıları*” için eserin son sözünde mitolojik öykülerde bir takım değişikliklerin yer aldığını, önemli olanın bu öykülerden ders almak olduğunu belirtmektedir. Okurlar, mitolojik öykülerde bazı değişiklikler görebilirler. Bu doğal bir olgudur. Çünkü öyküler ondan çıkarılacak dersler için vardılar. Tıpkı benzer mitolojik olayların kutsal kitaplarda farklı biçimde sunulmaları gibi... Önemli olan bu şarkıların ruhlarda yaktığı ateş ve yüreklerde bıraktığı sevgidir... diyor.

Mitolojik ve epik eserlerin yer aldığı bu eserde yazar, öyküleri değişik başlıklar altında okuyucuya aktarmıştır. Epik ve mitolojik öyküler sayesinde insanın ölümsüzlüğü arayışı, tutkusu, sevgiyi ve mutluluğu arayışı şiirsel bir dille okuyucuya aktarılmıştır.

2.1.1. Bölüm I

2.1.1.1. Ölümsüzlük Şarkısı

2.1.1.2. Uruk Aslanı Gılgameş

Uruk kralı Gılgameş’in tanrılar tarafından yaratılmasına rağmen tanrıların onu ölümlü yarattığını bilir. O da tanrılar gibi ölümsüz olmak ister. Ölümlü insanı, ölümsüz tanrıyla değiştirmek ister. O, ölümden korkar. Üçte ikisi insan, üçte biri tanrı olan Gılgameş, insan tarafını halkına zorbalıkta, tanrı tarafını da tanrılarla savaşmak için kullanır. Halkına çoban olması gerekirken zorba olunca Uruk halkı, Gılgameş’i tanrılara şikâyet ederler. Dünyada ona denk kimse yoktur. Gece gündüz davulunu çalar, halkı evde oturamaz olur. Ne genç kızı sevgilisine ne de kocayı karısına kavuşturmayan birisidir. Uruk halkı tanrısal Ana Ma’ya Gılgameş ile mücadele edecek, onu yenecek, Uruk’u huzura kavuşturacak biri yaratması için

²⁹⁶ Veyssel Dikmen, *Babilonya Şarkıları*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2000, arka kapak yazısı.

yalvarırlar. Günlerce tanrılara yalvaran Uruk halkı, Gılgamesh'a benzer ve onun gücünde birini isterler.

Gökteki tanrılar, insanların yalvarışlarını duyar. Tanrıların babası Anu, ana tanrıçayı huzuruna çağırarak ondan Gılgamesh'a eş Enkidu'yu yaratmasını ister. Ve onunla denk olsun ki Gılgamesh'a dünyada nerede duracağını öğretsin der. Tanrıça Nintu, balçıktan Enkidu'yu yaratıp Uruk'a üç günlük mesafeye, sedir ormanlarının yanına geniş otlakların içine fırlatır. Bozkırın yabanıl insanı olarak otları beslenir, hayvanlarla arkadaşlık eder, tuzağa düşen hayvanları kurtarır. Kısa sürede onun şöhreti de Uruk halkı içinde yayılır.

Uruk halkı artık Gılgamesh'ın sözünü dinlemez olur. Uruklular, Gılgamesh'a eğer hala bir güç olmayı düşünüyorsa kendinden daha güçlü olan yabanıl hayvanı yenmesini isterler. Bu sözler üzerine öfkelenen Gılgamesh, yenilmezliğini kanıtlayacağını söyler. Önce kendini silahlarla donatır ve sedir ormanlarının başladığı otlığa gider. Enkidu'yu hayvanlarla dolaşırken bulur. Gılgamesh, onu görünce korkar. Uruk şehrine geri dönüp günlerce düşünür. "Güçle yeneemediğini, akılla yeneceksin" diye söylenir. Dostu olan bir avcıya yanına bir tapınak fahişesini (Şahmat) almasını ve Enkidu'yu kendisine bağlamasını ister. En sonunda Enkidu, tapınak fahişesine bağlanır. Ona Gılgamesh'ın gücünden ve ününden söz eder. Tapınak fahişesi ona vahşi tavırlardan vazgeçip insan gibi yaşamak için sakallarını tıraş edip, deri giysilerini atıp, vücuduna güzel kokularını sürmesini ister. Sonra da kolundan tutup Uruk'a, Gılgamesh'ın yanına getirir. Ancak gitmeden önce onu gururuna engel olması için uyarır.

Enkidu ve Gılgamesh, güçlerini sınamak için dermanları tükeninceye kadar güreşir. Ancak biri diğerine üstünlük sağlayamaz. Gılgamesh, Enkidu'nun sürdüğü kokularla mest olur. Gılgamesh, erkekçe duygularla sever Enkidu'yu, Enkidu, kadınca duygularla bağlanır Gılgamesh'a. Tanrı Şamaş'ın güneşin sıcaklığını, tenlerine taşıyana kadar birbirlerinin kollarında uyurlar. Birbirlerini sonsuza kadar seveceklerine, yoldaş olacaklarına ant içerler.

Bir gün Enkidu, mutsuz olduğu için gözleri yaşlarla dolar. Gılgamesh, Bunu görünce niye ağladığını sorar. Enkidu, kaybettiği gücü için ağlar. Hayvanlarla

birlikte yaşarken güçlü kuvvetli olan Enkidu, Uruk duvarları içinde güçsüz, kuvvetsiz kalır.

Bunun üzerine Gılgameş, Lübnan ilindeki sedir dağlarının eteklerindeki Humbaba'yı öldürelim, der. Ölümlü olduğunu bilen Gılgameş, ölmeden önce Uruk'un yüksek duvarları gibi şan ve şöhretinin bilinmesini ister. Humbaba gibi bir devi öldürmekle anılmak ister. Bu duruma karşı çıkan Enkidu, Gılgameş'in ısrarı karşında onunla gideceğini ama bunun sedir ormanlarından sorumlu ışık saçan Şamaş'a bildirmesini ister. Gılgameş, biri beyaz biri kahverengi iki oğlak seçer. Duayla Şamaş'a sunar. Işık saçan Şamaş'tan Humbaba'yı öldürürken ona yardım etmesini ister. Şamaş'tan yardım sözü alır.

Gılgameş, Uruk halkını toplar. Onlara yapacaklarından söz eder. Uruk halkı da onu bu mücadeleden vazgeçiremez. Ve ona, hayır dualarını sunarlar. Gılgameş, yola koyulmadan önce gerekli silahları ve ailesinden sorumlu olmayan elli kişiyi yanına alır. Ayrıca "Kahramanlığın Kudreti" dediği olağanüstü büyük bronz baltayı demircilerden dökmesini ister.

Gılgameş, Enkidu ve elli adamıyla yola çıkar. Yedi dağ geçip sedir ormanlarının bulunduğu dağa varırlar. Gılgameş, Humbaba'nın dikkatini çekmek için baltasını kaldırıp sedirlerden birini keser. Humbaba, bunu duyunca "Kim var orada?" diye bağırır. Humbaba'nın kükremesiyle Gılgameş birden korkuya kapılır. Enkidu, onun yüreğindeki korkuyu görünce " Gılgameş, Uruk halkına söylediklerini anımsa, yüreğine cesaret ver." der. Gılgameş, cesaretini toplayıp kendisinin Uruk kralı Gılgameş olduğunu söyler.

Birden göklerdeki Şamaş, aşağı seslenip "Humbaba'ya yaklaşın ve korkmayın. Sadece onun evine girmesine izin vermeyin" der. Ardından da Şamaş, güçlü rüzgârlarla Humbaba'yı kuşatır. Hareket edemeyen Humbaba, yalvarmaya başlar. Bunun üzerine Gılgameş, ona acır. Enkidu, onun yalvarmalarını dinlememesini ister. Zeki ve tehlikeli bir düşman olduğunu söyler. Gılgameş, Enkidu'nun sözünü dinler. Baltasıyla Humbaba'nın boynuna vurur. Üç vuruşta onu düşürür. Enkidu, Humbaba'nın başını keser. Onlar seferlerinden zaferle dönerler. Uruk halkı onlar için tören düzenler.

Tanrıca İştar, Gılgameş'ı görüp ona açık olur. Onu aşığı yapmaya karar verir. Onun aşığı olmasını ister. Gılgameş, tanrıca İştar'ın daha önceki sevgililerine yaptıklarını ve tutkularına yenildiğini söyler. Bu aşağılanma karşısında çılgına dönen İştar, babası tanrı Anu'ya yalvarır. Göğün boğasını yaratıp Gılgameş'ın üzerine salmasını ister. Göğün boğasını verdiği takdirde yedi yıl sürecek bir kıtlığın olacağını söyler. Ve göğün boğasını İştar'a verir. Boğayı Uruk zerine sürer. Boğa kkrediği zaman yerde hendekler açılır Uruk'un gençleri bu hendeklere dşerler. Sonra boğa Enkidu'nun üzerine atılır. Enkidu'nun yardımına gelen Gılgameş boğayı öldürür. Kalbini söküp tanrı şamaş'a adarlar. Enkidu, boğanın sağ budunu koparıp tanrıca İştar'ın yüzüne fırlatır. Tanrıca İştar, Gılgameş'a lanet okur. İştar, öfkesinden günlerce gözyaşı döker. İki arkadaş ellerini Fırat nehrinde yıkarlar. Bu duruma kızan tanrılar, Enkidu'nun ölümü için kuruldandan ölüm kararı çıkarırlar. Ve Enkidu, rüyasında karanlıklar lkesi İrkalla'nın evine gideceğini görür. Dşn Gılgameş'a anlatır. Enkidu, sonunu önceden gören bir bilge gibi ölümü dostça karşırlar.

Arkadaşının ölümüyle tanrıca İştar'a, Gılgameş lanet okur. Dostunu en güzel kumaşlara sarar. Onu, bir gelin gibi lme uğurlar. Günlerce onun için gözyaşı döker. Günün birinde kendisini de Enkidu gibi bir sonun beklediğini görür ve paniğe kapılır. Gılgameş, geçmişte büyük tufandan kurtulup, ölümsüzlüğün sırrını yakalayan ve tanrılar meclisine katılan atası Utanapiştim'e (Smercesi Zıvsudra) giderek ondan ölümsüzlüğün sırrını almaya karar verir. lmszlik tutkusu, onu peşinden sürüklemeye başlar. Gılgameş, günlerce süren yolculuktan sonra Maşu dağına varır. Dağın girişinde bekçilik yapan Akrep Adam ve karısı onu tanrılar. Ona, bu kadar uzun ve tehlikeli bir yolculuğu niye yaptığını sorarlar. Gılgameş'ta ölümsüzlüğü bulan Utanapiştim'i bulmak için geldiğini söyler. Onlar da ona ulaşabilmek için binlerce mil karanlık bir tünel içinden gidilmesi gerektiğini ve bunun bir insanın harcı olmadığını söylerler. Ancak Gılgameş, bundan vazgeçmez. Akrep Adam, ona Maşu dağının kapısını açar. Gılgameş, tünele girer. Günlerce karanlıklar içinde yürür. Yorgun düşer. Ümidini yitirmeye başladığı bir an yüzüne serin bir rüzgâr vurur. Tünelden çıkınca dalları mücevherlerle yüklü bir meyve bahçesine girer. Gılgameş, bu bahçeden büyülenir. Gılgameş yoluna devam eder. Uzun bir yolculuktan sonra "lm Suları" na

ulaşır. Deniz kıyısında kulübede yaşayan Sidiru'yu görür. Başından geçenleri anlatır. Sidiru, ona bu ölüm denizini geçmenin özel bir yolu olmadığını ancak Utanapiştim'in sandalcısı Urşanabi'nin kendisine yardım edebileceğini söyler. Ona ulaşmak için de saklandığı taş heykelleri bulmalısın, der. Taş heykelleri bulur. Ancak Urşanabi ortalıkta yoktur. Geceler boyunca bekleyen Gilgameş, öfkelenince taş heykelleri kırar. Urşanabi, geri gelince yolculuğun bu heykellerle yapılabileceğini, heykelleri kırarak yolculuğa engel olduğunu söyler. Gilgameş'ın kararlılığı karşısında sandal yapıp ölüm sularına açılırlar. Büyük tehlikelerden sonra Utanapiştim'e ulaşırlar. Gilgameş, Utanapiştim'e senin gibi ölümsüzlüğe ulaşmak istiyorum, der. Utanapiştim, ona ölümsüzlüğü nasıl elde ettiğini, tanrı Enlil'in ona ölümsüzlüğü nasıl verdiğini açıklar. Tanrıların yarattığı tufandan nasıl kurtulduğunu ve ölümsüzlüğü nasıl elde ettiğini açıklar. Ölümsüzlüğü ancak bir tanrı gibi olduğunda yakalayabileceğini söyler. Utanapiştim, ona bu konuda öğüt verir. Ardından dikenlerle dolu bir bitki gösterir. Eğer bu bitkinin meyvesini toplayabilirse ölüme kadar genç ve güçlü kalabileceğini söyler. Gilgameş, suyun ortasında bulunan bu bitkiyi almayı başarır. Bu gençlik bitkisi ya da diğer ismiyle ölümsüzlük otudur. Geri dönerken yorgun ve aç oldukları için sandalı bir kenara çekip, serin sularda yüzerken gençlik bitkisini elbisesinin üzerinde bir kenara koyar. Bitkinin kokusunu alan bir yılan bitkiyi alıp gider. Giderken derisini değiştirip oraya bırakır. O günden sonra yaşamı yenileme gücünü yılan elde eder. Gilgameş, olup bitenin farkına varınca iş işten geçer. Oturup günlerce ağlar. Sandalcı Urşanabi, ona sevgi, mutluluk, akıl üzerine öğütler verir. Sevgiyi yüreğinden eksik etmemesini öğütler. Gilgameş, yaşamın sırrının perdesini aralayan insan olarak huzurlu bir şekilde Uruk şehrine döner.

2.1.2. Bölüm II

2.1.2.1. Nil'in Şarkısı

Nil, Akdeniz'e doğru akarken, kollarıyla beraber zenginliği ve ihtişamı Akdeniz'e kadar taşırdı. Mısır toprakları Nil'le beraber Akdeniz Mısır'ı ve Afrika Mısır'ı diye iki ülkeye bölünürdü... Nil, kutsal bir ırmaktı, tanrılar ve insanlar onun taşkınlarıyla beslenirdi. Çünkü Aton, yeraltından akan Nil'i yeryüzüne çıkarıyordu. Nil, gerçek bir ölüm olan çöl, kan damarlarıyla besleyip tekrar yaşama döndüren bir hayat iksiridir. Mısır topraklarının kralı ve yeryüzünün tanrısı Ra olur. Gökyüzü tanrıçası Nut, güneş tanrısı ve her şeyin yaratıcısı Ra ile evlidir. Tanrıça Nut, ağabeyi ve yeryüzü tanrısı Geb ve sözlerin efendisi olan Toth ile yatar. Bunu duyan Ra, karısını yılın hiçbir gününde karnındaki çocuğu dünyaya getirmemesi için onu lanetler. Nut, Toth'dan yardım ister. Sözlerin tanrısı Toth, oyun oynamayı seven Ay'a gider. Her kazandığı oyun sonrası Ay'ın ışığından bir parça almak üzere anlaşılır. Toth, kazandığı ışıkları biriktirerek beş gün elde eder. Bu beş günü üç yüz altmış günlük olan güneş yılına ekler. Nut, fazladan her güne karşılık beş çocuk doğurur. Beş günün ilkinde doğan Osiris ve Horus'un babası Ra, Seth ve Nephtys'nin babası Geb, dördüncü gün doğan ulu tanrıça İsis'in babası da Toth'dur. Osiris, Mısır'a kral olur. Osiris, kral olunca kabileleri birleştirerek onlara toplum olmayı öğretir.

Kardeşi Seth, Osiris'i hep kıskanırdı. Yukarı ve aşağı Mısır'a hükmetmek için bütün özlemi. Seth, kötülüğü simgesidir. Bir gece uyurken Osiris'in bedenini ölçer. Daha sonra bu ölçülerde bir sandık yapar. Ülkenin en iyi sanatçılarına bunu süsletir. Osiris'in yetmiş iki tane adamını isyana teşvik eder. Daha sonra Osiris'i ve bu yetmiş iki kişiyi bir davete getirir. Sandığı davete getirdiğinde çok güzel olan bu sandığı kimin bedenine uyarsa ona vereceğini söyler. Herkesin denemesi başarısız olunca Osiris'in bedenine tam olur. İşbirlikçileriyle beraber Osiris'i, sandığa kilitleyip Nil nehrine atar. Sandık Byblos'a varır. Osiris'in ölümü kısa sürede duyulur. İsis, onun ölümünü duyunca yasa bürünür. Ve Osiris'in olduğu sandığı aramaya koyulur. Sandık Byblos yakınlarında papirüs bataklığında İlgin çalısının dalları arasına takılıp kalır. Sandığın etrafında firavun inciri gelişip büyür. Zamanla sandığı içine alır. Byblos

kralı, bir gün avlanırken bu güzel incirin kesilip sarayına sütun yapılmasını ister. İsis, aramaları sonucunda Osiris'in Byblos kralının sarayında olduğunu öğrenir. Saraya girip Kraliçe Asrete'nin gönlünü fethetmeyi bilir. İsis, acıklı öyküsünü anlatınca sütunun içindeki sandığı alıp Mısır'a dönmeyi başarır. Çölde ıssız bir yerde sandığı açınca bir kuşun kanatlarıyla ona hayat vermek için günlerce üzerinde dönüp durur. Elinden bir şey gelmeyince de çölde güvenli bir yere saklar. Bir gün Seth, ay ışığında avlanırken Osiris'in içinde olduğu sandığı bulur. Osiris'in ölü bedenini on dört parçaya ayırıp Mısır'ın değişik yerlerine atar. İsis, bu olayı duyunca yine yollara düşer. Kocasının yerini Seth bulmasını diye heykelcikler koyar. Her bulduğu parçayı saklar.

İsis, dört bir yana savrulan parçaları tek tek toplar. Oxyrhynchus balığının yuttuğu üreme organını bulamaz. Topladığı her parçayı kız kardeşi Nephtys'in yardımıyla birleştirir. Bal mumuyla parçaları birleştirirler ve onu hayata döndürürler. Üreme organı olmayan Osiris, üzüntüsünden hasta olur. Utanç içinde yaşamaktansa ruhların göçtüğü o dönülmez ülkeye gidip oranın kralı olur. Kocasını gidince İsis'in öfkesi dağılmaz. Kocasının öcünü almak için sihirli yollarla ölü Osiris'ten oğlu Horus'a hamile kalır. İsis, Horus'un babasının intikamını alacağını ümit eder. Kızını ziyarete gelen Toth, Horus'un büyüyene kadar onun tehlikelerden uzak durması gerektiğini ve onu koruyacak güçlü sözler öğreteceğini söyler. İsis, babasının sözünü dinler. İsis, onu koruyabilmek için Mil deltasında bir adaya götürür. Orada çocuğuna gizlice bakar. İsis, bir gün yiyecek toplamaktan geldiğinde Horus'un akrep ısırığıyla yerde cansız yattığını görür. Toth'un kendisine öğrettiği sihirli sözcükleri söyler. Horus, kendisine gelir. Horus, bir yılda bin yıl kadar olgun, bin yıl kadar bilgiyle donatılır. Horus, ölümler ülkesine babasına seslenir. Onun intikamını alacağını söyler.

İsis, kız kardeşi Nephtys'i yanına alarak ölümler ülkesine gider. Osiris'e ona hayat verecek sözler öğretir. Osiris, yeniden hayata döner. Osiris, ülkesine dönüp oğlunu Seth ile savaşmada hazır duruma getirir. Horus ve Seth, üç gün üç gece savaşır. Sonunda Horus galip gelir. Seth'i, esir alır. Annesinin Seth'e acıması sonucu Seth, Horus'un elinden kaçır. Buna öfkelenen Horus, annesinin üzerine

atlayıp onun kafasını koparır. Toth, kızının kafasını inek kafasına çevirir ve kızının başına takar.

Seth, hala Mısır'ın kralı olmaya karardır. Horus'u, İsis'in gayrimeşru çocuğu olmakla suçlar. Bu yüzden tahtın gerçek varisinin kendisi olduğunu söyler. Tanrılar meclisinde Seth'in haksız olduğuna karar verilmesine rağmen vazgeçmez. Horus'la tekrar savaşıır ama yine de yenilir. Horus'un krallığını tanımak zorunda kalır. Böylece tanrılarda Horus'u, tüm yeryüzünün tanrısı kabul ederler. Horus, Mısır ülkesine tekrar huzuru getirir. Onlara toplum olmayı, bir arada yaşamayı, üretim yapmayı öğretir. Yunan mitolojisinde tanrıların Titanlarla savaştıktan sonra egemenliği ele geçirip Zeus, Poseidon ve Hades gibi tanrıların insanlarına öğrettikleri gibi. Babası, İsis'le beraber ölüler ülkesinde kalır. Osiris'in kurtulan ruhuyla beraber Mısır halkı da sevgi içinde yaşamaya devam eder.

2.1.3. Bölüm III

2.1.3.1. Yüce Manitu Neredesin?

2.1.3.2. Yaradılış Şarkısı

Çeyenili Küçük Ayı, büyükbabası Yorgun Yürek'e: "Bizlerin babası kimdir?" diye sorar. Yorgun yürek gökyüzüne bakarak "Büyük Ruh Maheo." der. "O, her şeyin babası ve koruyucusudur." der.

Çeyenili Küçük Ayı: "Topraklarımızı, kadınlarımızı, sığırlarımızı elimizden alan o beyaz yüzlülerin de büyükbabası mıdır?" deyince Yorgun Yürek: "O herkesin babasıdır." der. Küçük Ayı: "Bizi besleyen toprak, ayağımızı yıkadığımız su, derimi ısıtan güneş nasıl yaratıldı Yorgun Yürek." diye sorar. Yorgun Yürek anlatmaya başlar:

Başlangıçta hiçbir şey yokmuş. Büyük Ruh Maheo, büyük bir boşlukta yaşıyormuş. Birden gücünün farkına varmış, bu güçle canlılar yaratmaya karar vermiş. Önce suyu yaratmış, daha sonra canlıları, havayı ve ışığı yaratmış. Yarattığı tüm canlıları toplamış ve toprağı bulmaya çalışmış. Hangi canlıyı yollarsa toprağı bulamadan geri gelmiş. En sonunda su tavuğu şansını denemiş ve suyun altında gagasında balçıkla geri gelmiş. Büyük Ruh Maheo, toprağı avucunda yoğurdukça toprak büyümüş ve böylece yeryüzünü oluşturmuş. Artık ışık, su ve havanın yanında toprakta yaratılmış olur. Toprak bizim büyük annemiz olsun demişler ve toprağı verimli hale getirmişler. Maheo, topraktan yarattığı büyükanneye bakmış ve onun yalnız kalmasını istememiş. Maheo, sağ tarafına uzanmış ve bir kaburga kemiğini çıkarmış "Toprak Büyük Ana'nın bağına yatırmış. Kemiğe can gelmiş ve o yaratılan ilk "İnsan adam" olmuş. Onun yalnız kalmaması için bu kez sol kaburga kemiğinden "İnsan kadın" yaratmış. Onu insan adamın yanına bırakmış. Böylece Toprak Büyük Ana'nın üzerinde Maheo'nun çocukları olan iki insan yaratılmış olur. Bir yıl sonra da Yeşil Çimen Ayında ilk çocukları doğmuş. Yıllar birbirlerini izlemiş, çocuklar da birbirlerini. Yorgun Yürek, işte Küçük Ayı o çocuklar birçok kabile kurdular. İşte bu yüzden onun ruhu evrendeki bütün canlılarla yaşamakta demiş.²⁹⁷

Yerkürenin ve ilk insanın yaratılışı Türk destanı Yaratılış destanında da benzer şekilde yer almaktadır. Ancak Babil ve Sümer mitolojisinde farklı bir yaratılış efsanesi yer almaktadır. Tanrılara karşı ayaklanan Tiamat'ı öldüren Marduk Tiamat'ın yarısından gökyüzünü yarısından da yeryüzünü yaratır. Ayrıca İslam dininde de insanın yaratılışı benzer şekilde anlatılmaktadır.

²⁹⁷ Age., s. 70-71.

2.1.3.3.Güneşin Şarkısı

Çeyenili Küçük Ayı, bir sabah kırdan dolaşırken Büyükbabası Yorgun Yürek'i, Kurnaz Tilki ile sohbet ederken bulur. Sessizce onların yanında oturup onları dinlemeye başlar. Sohbetin üzerine Küçük Ayı, güneşi gökyüzüne kimin astığını sorar. Kurnaz Tilki, anlatmaya başlar:

Hiçbir yerde ışık yokmuş. İnsan ve hayvan kabileleri tökezleyerek yürüyorlarmış. Ne zaman biri diğerine çarpsa bu dünyada en çok ihtiyacımız olan ışık yok diye hayıflanıyormuş. Bir gün kırmızı başlı ağaç kakan, dünyanın öbür tarafında ışığın olduğunu söyleyince oradan birinin ışığı alması gerektiğine karar verirler. Aralarında ışığı kimin alacağına karar vermeye çalışırken fare kabilesinden Possum, bu işi deneyebileceğini söyler. Kuyruğundaki tüylerin arasına ışığı saklayabileceğini söyler. Işık gözlerini kamaştırıncaya kadar doğuya gitmiş. Fazla ışık gözlerinin ferini almış, yine de bir parça ışığı kuyruğuna saklamış, ancak güneş ışığı kuyruğundaki tüyleri yakmış. Geri geldiğinde ne ışık ne gözlerindeki fer ne de kuyruğundaki tüyler kalmış. Bu sefer şahin denemiş ama ışığı almayı başaramamış. En sonunda Örümcek Kadın güneş ışığını getirmeyi başarmış.²⁹⁸

Böylece Kurnaz Tilki güneş'in bulunuşunu anlatır. Güneşin elde edilişi Yunan mitolojisindeki ateşin insanlara verilmesiyle benzerlik göstermektedir.

İnsanoğlu güneşin faydalarını bilmeden kendilerini karanlık oyuklarda saklardı. Yarattığı mahlûklara acıyan Prometheus insanları daha iyi bir şekilde yaşatabilmek, vahşi hayvanlara karşı etkili silahlarla koruyabilmek, toprağı sürmeye yarayacak gerekli aletleri elde edebilmek için onlara madenleri işlemeyi ve ateşi vermeye karar verir.

Hephaistos'un (Ateş Tanrısı) kızgın ateşinden bir kıvılcım çalar ve elindeki sopanın özünün içine saklar ve onu ilahi bir armağan olarak insanlara götürür.

²⁹⁸ Age., s. 78-79.

2.1.3.4. Tutkunun Şarkısı

Bir gün Çeyenili Küçük Ayı, ormanda dolaşırken Kiowalı Düşünen Baykuş'a rastlar. Düşünen Baykuş, elinde okuyla geyik avına çıkmıştır. Çeyenili Küçük Ayı'ya buralarda tek başına niye geziyorsun, diye sormuş? O da: "Yaban patatesleri toplamaya geldim." der. Düşünen Baykuş: "Dikkat et yaban sığırları tarafından ısırılan patatesleri toplama, onlar kötü büyücü tarafından efsunlanmıştır."²⁹⁹ der. Küçük Ayı: "Bütün bunları sen nereden biliyorsun yoksa o büyücü sen misin?" diye sorar. Düşünen Baykuş: "Hayır ben değilim ama sana onun hikâyesini anlatabilirim." der.

Ve anlatmaya başlar:

Bu öykü ölmeden önce yukarı dünyaya çıkan kadının öyküsüdür. Bu kadın, insan soyundanmış. Washita Nehri'nde yıkanırken onu güneş görmüş ve çok beğenmiş. Onu hemencecik yukarı çekmiş. Kadında güneşi sevmiş. Yukarıda mutlu bir yaşamları varmış. Bir erkek çocukları olmuş. Güneş, bir sabah ava gitmeden önce karısına bugün ne yapacağını sormuş. Kadın da yaban patatesi toplayacağını söylemiş. Güneş, buna razı olmuş ancak yaban sığırları tarafından ısırılan patatesleri koparmaması yönünde onu sıkı sıkıya uyarmış. Ancak kadın uyarıyı dinlemeyip bir gün yaban sığırları tarafından ısırılan patatesi koparmış. Ve ait olduğu dünyayı görmüş. Aşağı dünyaya inmek için ip yapmış.³⁰⁰

Güneş'in karısı yaptığı ipin Kiowalıların dünyasına uzandığını görünce mutluluktan gözleri dolmuş. Ertesi gün güneş avlanmaya çıkar çıkmaz. O da çocuğunu alıp deliğe koşmuş. Ancak ipi kendisine ve çocuğuna bağlayınca ip kendi dünyasına kadar uzanmamış. Havada asılı şekilde kalmış. Avdan dönen güneş karısını evde bulamayınca onları ipin ucunda iki dünya arasında asılı bulur. Tutkularının peşinden giden karısına kızmış. Bir hedef çemberi yapıp onu ipte aşağı bırakmış. Çembere de çocuğu atlayıp kadını öldürmesini söylemiş. Çember, kadının kafasına vurarak onu öldürmüştü. Çocukta yere düşen annesinin üzerine düşmüştü. Bu dünyayı bilmeyen çocuk annesini bırakıp da bir yere gitmemiş.

Çocuğun düştüğü yerlerin yakınında yaşlı bir kadın tek başına yaşıyor. Çocuk yiyecek ararken yaşlı kadının tipini(evini) bulmuş. Yaşlı kadın onu sevgiyle beslemiş. Beraber yaşamaya başlamışlar. Kadın 'Örümcek Kadın'mış. Erkek çocuğa da "Küçük Oğlan" ismini vermiş. Örümcek Kadın, ona ok atma, avcılık gibi bir erkeğin bilmesi gereken şeyleri öğretmiş. Mutlu bir şekilde yaşıyorlarmış. Bir gün, Örümcek Kadın'ın uzağa gitmesi gerekmiş. Örümcek Nine, ona okunla ve çemberinle oynayabilirsin ama sakın çemberini havaya fırlatma demiş. Çocuk, oynarken çemberi havaya fırlatmış çember geri gelip çocuğu kafasından ikiye

²⁹⁹ Age., s. 82.

³⁰⁰ Age., s.83-86.

bölmüş. Artık iki tane çocuk olmuş. Biri sol elini biri sağ elini kullanıyormuş. Nine, geri geldiğinde onları iki kişi görünce onlara kendisinin bakamayacağını, Kiowalıların onlara ihtiyacı olduğunu söyler. Artık özgür olan çocuklar bir gün annesinin yeryüzüne indiği deliğin altına gelmişler. O an güneş bağırmış. Çocuklarını yukarıdaki dünyaya çağırılmış. Yüce Maheo'nun ruhuyla ve onun kanatları altında yaşayın demiş. Sağ elini kullanan çocuk çıkmak istememiş. Sol elini kullanan çocuk çıkmak istemiş. Bir türlü sol elini kullanan çocuğu ikna edememiş. Bu duruma öfkelenen Güneş, sağ elini kullanan çocuğa ateşini püskürmüştü. O gün bu gündür kızıl derililerin rengi kızıla boyanmış. Soluk benizli çocuk ise hep Yüce Maheo'nun koruduğu, kendisini yeryüzünün efendisi sayan tutkulu bir insana dönüşmüştü. Kızıl derili çocuk yaşamın, soluk benizli çocuk ölümün sözcüsü olmuş. Kiowalı Düşünen Baykuş: "İşte Çayenili Küçük Ayı, bu hikâyede burada bitti." der.³⁰¹

Bundan sonra soluk benizli çocuk tutku dolu dünyanın temsilcisi olur ve kendi dünyasına döner. Yüce Maheo da yeryüzünü acılarıyla, gökyüzünü ise tutkularla süsler.

³⁰¹ Age., s. 89-94.

2.1.3.5. Korkunun Şarkısı

Yorgun Yürek, tipisinin önündeki ağaç kütüğünün üzerinde oturmuş ağaç çubuğunu tüttürür. Doğu yönünden kendisine doğru gelen bir siyah nokta görür. Bu siyah nokta gittikçe büyür. Kısa sürede onun at üstünde bir adam olduğunu görür. Bu adam siyahlar giyinmiş bir yabancıdır, yüzü delik deşik yaradır. Yorgun Yürek, kim olduğunu sorduğunda “Suçiçeğim” diye yanıtlar. Yorgun Yürek, nereden gelip nereye gittiğini sorunca o da: “Doğu Okyanusun ötesinden geliyorum. Beyaz adamlarla beraberim ben, onlar benim halkım.” der. Yorgun Yürek, sen neler yaparsın diye sorunca yabancı: “Ben ölüm getiririm. Yaşlı, kadın, çocuk demeden herkese yıkım getiririm.” der. Yorgun Yürek, Suçiçeği’ ne: “Fakir halkımın misafiri ol.” der. Suçiçeği de: “Etrafta sığır sürüleri var, bu nasıl fakirlik.” der. Yorgun Yürek’te: “Onlar önemli değil beyaz insanlar benim halkımın ruhunu çaldı, der. Suçiçeği, beyazlar topraklarımızın altındaki sarı tozu istiyorlar.” der. Yorgun Yürek, bir süre suskunluktan sonra: “Suçiçeği sen can almak için hiç uğraşma. Sarı Saç, halkıma yapılabilecek bütün kötülüğü yaptı.” der. Suçiçeği: “Nasıl diye?” sorar. “Sarı Saç, askerleriyle beraber geldi, bizle barış çubuğu içti. Bir sabah uyandıığımızda erkeklerimizi ve kadınlarımızı katlettiler. Çocuklarımızı da bacasından duman tüten nehir canavarlarıyla götürdüler.” der. O Sarı Saç, güneşin iple gökyüzüne çektiği sol elini kullanan ikiz çocuğun ihtirasını ve ruhunu taşırdı.

Bir süre susan Yorgun Yürek:

Yüce Manitu neredesin? O soluk benizliler neden hala aramızda bir ölüm meleği gibi dolaşıyorlar?.. Ey Yüce Manitu, sonunda halkımı ölümün kollarına itecektin de neden hala onların yüreğine ümit ekip duruyorsun?” der. Suçiçeği sessizce atına binip uzaklaşırken, dönüp Yorgun Yürek’e: “ Kutsal ruhların elinde mutlaka birilerinin kanı vardır.”³⁰²

³⁰² Age., s. 99-100.

2.1.3.6. Ölümün Şarkısı

Çeyenili Küçük Ayı, Büyükbabası Yorgun Yürek'e: "Ölüm dünyaya nasıl geldi büyükbaba?" diye sorar. Yorgun Yürek: "Ölüm bizi toprağın rahmine götüren ruhtur." der.³⁰³

Ve ölümün hikâyesini anlatmaya başlar:

Bir gün Oklukirpi, hayvanların reisi Kumokums'a gitmiş. Durmadan düşünüyorum Reis Kumokums demiş. Benim dünyamdaki yaşlı insanlarla bazı hayvanların ölmeye başladıklarını düşünüyorum. Bu çok kötü bir yazgı. Kimsenin olmemesi lazım demiş. Oklukirpi ve Kumokums ölüm üzerine konuşmuşlar. Oklukirpi, insanların ve hayvanların ölümüne engel olmaya çalışıyormuş. Günlerden bir gün Kumokums, Spraque Nehri'nden balık avından dönüyormuş. Evinde ağlama sesi duymuş. Balıkları fırlatıp eve koşmuş, kızı yerde ölü bir şekilde yatıyormuş. Karısı ve diğer kadınlar kızının başında ağlıyormuş. Karısı, kızlarının ölümlerine gittiğini söylemiş. Kumokums, bütün büyücüleri getirmiş, ilahiler ve dualar okumuş ama kızını geri getirememiş. Acı haberi duyan Oklukirpi, Kumokums'un evine gitmiş. Oklukirpi, anlatmak istediğinin bu olduğunu söylemiş. Kumokums, onu geri getirmenin bir yolu olmadığını söylemiş. Oklukirpi, bir yolunun olduğunu söylemiş. Ölümler ülkesine gidip Ölümler Ülkesi Şef'inden kızını istemen gerekir demiş. O da bedenini toprağa yatırmış, ruhunu bedeninden ayırıp ölümler ülkesine gitmiş. Kumokums, kızını almaya geldiğini, onun yokluğunun yüreğini yaktığını söylemiş. Ölümler Ülkesinin Şefi de bende onu çok seviyorum. Onu kendi evime kendi kızım olarak aldım demiş. Kumokums'un ısrarı üzerine şef, onu canlılar ülkesine getirirsen bu iş çok zor olacak demiş. Ne söylersem tam tamına uygulanacak demiş. Kumokums, her ne olursa olsun yaparım demiş. Ölümler Ülkesi'nin Şefi, kızının elinden tut ve o seni takip etsin. Ülkene kadar kızının elini dört kez sıkabilirsin. El gittikçe sıcaklaşacak, dolup yuvarlaşacak. Kendi köyüne vardığında o kendi biçimine girecek demiş. Ama ne yaparsan yap sakın geri dönüp bakma. Eğer bakarsan kızın ölümler ülkesine geri dönecektir, demiş. Kumokums, önde kızı arkada canlılar ülkesine doğru yola koyulmuşlar. Yolda durup dört kez sıklmış. Her seferinde el daha canlı ve sıcak olmuş. Canlılar ülkesine girmek üzereyken Kumokums, gurura kapılıp geri dönüp kızına bakmış. Kızı toprağın üzerinde kemik yığınına dönüşmüş. Kumokums, ne kadar yakılsa da o artık ölümler ülkesinin ferdi olmuş.³⁰⁴

Olayları büyük bir sükûnetle dinleyen Oklukirpi: "Bu işin güç ve tehlikeli olduğunu sana söylemiştim. Artık dünyada ölüm, her zaman var olacak" diye söyler. Hikâye de burada biter. İşte Yorgun Yürek, ölümün hikâyesini Çeyenili Küçük Ayı'ya böyle anlatır.

³⁰³ Age., s. 101.

³⁰⁴ Age., s. 101-106.

2.1.4. Tema

Dikmen, bu eserinden önce yayınlamış olduğu eserlerinde insanın iç dünyasını ortaya koymaya çalışmıştı. Bireyler üzerinden genel olarak insanın iç dünyasının sınırlarını ortaya koyan yazar, “*Babilonya Şarkıları*”yla yine insanın çeşitli yönlerini açığa çıkarmaktadır.

Daha önceki eserlerinde insana özgü olan tutku, sevgi, yaşam, ölüm, sevgisizlik gibi temaları bu sefer mitolojik öyküler aracılığıyla irdelemektedir.

“*Babilonya Şarkıları*” adlı bu epik eser, Babil, Mısır, Ortadoğu ve Kızılderi mitolojilerinden yola çıkarak yaşamı, ölümü, tutkuyu, sevgiyi ve ölümsüzlüğü sorgulamaktadır.

Bir şiir ve destan şöleni olan için yazar:

Gökyüzündeki mutlu tanrılar, “*Babilonya Şarkıları*”
yeryüzünde yalnız bıraktığı insanına,
korkularını ve acılarını yenmesi için
şarkı söyletirler...³⁰⁵

Bu şarkılar, Tanrı olmadan önce insan olmayı, yüreğimizde sönmeye yüz tutan sevgi ateşini yakmayı, ruhumuzda kendi cennetimizi yaratmayı ve ölümü Tanrı'yla yapılacak gizemli bir dans gibi karşılamayı öneriyor.

İlk ele alınan temalardan birisi ölüm ve ölümsüzlüktür. Bu temalar genel olarak Gılgameş’in maceralarının anlatıldığı ilk bölümde işlenmiştir. Gılgameş, tanrılar tarafından yaratılmış olmasına rağmen ölümlüdür. Ve ölümden çok korkmaktadır.

Bir Babil destanı olan Gılgamış'ta, ilk trajik kahramanla karşılaşırız. Diğer pek çok insanın sahip olmak istediği şeye, ebedi bir hayata sahip olmak ister ve dileğine kavuşmak için çok çetin bir yolculuğa çıkar.

Yolculuğu sırasında pek çok Akdeniz kültürü üzerinde etki bırakan Büyük Tufan hakkında bilgiler edinir. Gılgamış, insanların kaderinde ölümsüzlüğün

³⁰⁵ Age., arka kapak yazısı.

yazılı olmadığını öğrenince korkulu bir umutsuzluğa kapılır. Hayattaki sıradan zevklerin farkına varır ve insanlar için mümkün olan tek ölümsüzlük şekli olan kalıcı ünü sağlayacak işler yapmaya başlar.

Tanrılar tarafından yaratılmasına karşın,

Yine de bir yanının,

Ölümlü kılındığını gördü.³⁰⁶

Gılgameş' da tanrılar gibi ölümsüz olmak ister. Çünkü o ölümün insanı her yerde takip ettiğini bilmektedir. Bundan dolayı ölümsüz olmayı ister.

O da tanrılar gibi ölümsüz olmayı düşünüyordu.

İnsanı tanrıyla değiştirmek istiyordu.

Çünkü ölümün insanı, her yerde,

ve her koşulda izlediğini biliyordu.³⁰⁷

Gılgameş, ölümden korktuğu için ölümsüzlüğü bulmaya, sonsuz yaşamın sırlarını öğrenmeye karar verir. Ölüm korkusu onun hayatını altüst etmişti. Bunun için büyük tufandan kurtulup, tanrılar tarafından ölümsüz yapılan Utanapiştim'i bulmaya karar verir. Onu bulsa da ölümsüzlüğün ancak tanrılar gibi olunca yakalanabileceğini öğrenir.

... Ölümün bir hırsız gibi yatak odama saklandığını,

Kol ve bacaklarımdan beni sürekli çektiğini biliyorum.

Ayağımı nereye atsam ölüm benimle olacak,

hiçbir zaman ondan kaçamayacağım" diye yakındı.³⁰⁸

Ölüm insanın kaçınılmaz kaderi olarak devam edeceğini Gılgameş ve diğer insanlar anlamışlardı. İnsanoğlunun ölümsüzlüğü ancak geride bıraktıklarıyla, kahramanlıklarıyla, halkına hizmetleriyle yakalayabileceklerini anladılar.

Bazılarına,

³⁰⁶ Age., s. 10.

³⁰⁷ Age., s.11.

³⁰⁸ Age., ss. 40-41.

ölümünden sonra hayat bulacakları sonsuz yaşamı;
bazılarına ise, bir başka yaşamda,
yeniden dirilmek için umut etmeyi öğütlerdi.
Osiris halkına, ölümsüzlüğün anahtarının,
yeryüzünde iyi bir hayat sürmek olduğunu hatırlatır,
ve herkese,
ilahi bir bütünün parçası olduğuna inanmalarını söylerdi.
Çünkü o hem tanrı, hem de insandı.
Nil halkı ölümsüz olmanın yolunun,
ilahi bütünün parçası olmaktan geçtiğini anlamışlardı.³⁰⁹

Büyük kahramanların pek çoğu ölümlülüğü kabul edemez. Gılgames, ölümünden öyle korkar ki, ölümsüzlüğün sırrını aramak için çok uzun ve tehlikeli bir yolculuğa çıkmayı göze alır. Sonunda güçlülere göğüs gererek elde ettiği başarılarla yetinebilmeyi öğrenir. Akhilleus onurlu bir ölümle uzun, sıradan bir yaşam arasında tercih yapmak zorunda kalır. Savaş alanında onurunu yitirdiğini anlayınca, yaşamı seçer ve ancak bu seçimin önceden görülemeyecek sonuçları, onun bu kararını değiştirmesini sağlar. Hektor ve Beowulf korkaklık lekesiyle yaşayamayacakları için kahramanca ölümü seçmek zorunda kalmışlardır.

Pek çok kahramanın tersine Herakles, görevlerini tamamlayınca ölümsüzlüğe ulaşacağını bilir. Ana kaygısı, alçak bir kraldan emir almayı reddettiği için görevlerinden kaçınmak istemesidir. Odysseus, hayatın süresinden çok niteliğine değer verdiği için, ölümsüzlük fırsatını geri teper. Kendi ölümlü karısını ve krallığının sorunlarını, çok güzel bir tanrıçayla evlenip sıkıcı bir yaşam sürmeye tercih eder.

Ölüm temasının ele alındığı bir başka öykü de “Ölümün Şarkısı”dır. Oklukirpi, insanları ve hayvanları için ölüme çare bulmaya çalışır. Bu konuyu Kumokums ile de konuşur. Ancak Kumokums onun kadar önemsemez. En sonunda çok sevdiği kızı ölünce ölümsüzlüğün değerini anlar. Kızını ölümden kurtarmak için mücadelelere girer. Ancak yine de ölümsüzlüğü elde edemez.

³⁰⁹ Age., s. 51.

Ele alınan bir diğer tema ise yaşamdır. Gılgameş'in üzerinden insanın sonsuz yaşamı bulma tutkusu üzerinde durulmuştur. Tanrılar insanı yaratırken sonsuz yaşamı kendilerine ayırmışlar, daha sonra ölümü insanoğluna vermişlerdir. Buna rağmen bir ölümlünün yaşamını en iyi şekilde, en mutlu şekilde sürdürmesinin yine kendi elinde olduğu vurgulanmıştır.

Bir ölümlünün elde etmeyi hayal edebileceği en iyi şey, mutlu bir yaşamdır!

Işık Saçan Tanrı Şamaş:

Biliyorsun tanrılar önce insanı yarattılar. Sonsuz yaşamı kendilerine ayırıp, sonra ölümü onun yanı başına bıraktılar.

Öykülerde yaşam, maddeyle ruhun savaşımı olarak tasvir edilir.

Yaşam, maddeyle ruhun savaşıdır.

Gılgameş'in sayesinde insanoğlu gençlik bitkisini ele geçirmişti. Ancak bu bitkinin yılan tarafından alınmasıyla ölüme kadar genç kalabilecek olan insanoğlu bu fırsatı da elinden kaçırmış oluyordu. Gençlik bitkisinin yılan tarafından çalınması üzerine o günden sonra yaşamı yenileme gücünü yılan elde etti.

Bitkiyi korumak için Gılgameş,
onu sandaldan yanına aldı.
Serinlemek için suya girdiğinde,
bitkiyi elbisesinin üzerine koydu.
Gılgameş suda yüzerken,
bir yılan onun kokusunu aldı.
Gizlice bitkiyi alıp kaçtı.
Giderken de derisini değiştirip orada bıraktı. İşte o günden sonra,
yaşamı yenileme gücünü yılan elde etti.³¹⁰

Yaşam temasının ele alındığı bir diğer yer ise Utanapiştım'in tanrılar tarafından tufandan önce görevlendirilip insan, hayvan ve bitkilerin yaşamını

³¹⁰ Age., s.42.

devam ettirebilecek bir görev üstlenmesinde ortaya çıkar. Tufan, aslında tanrıların insanlara bir cezası olarak düşünülmüştür. Ama canlıların tamamen yok olmasını istemeyen tanrılar yaşamın devamı için her canlının çoğalmasını sağlayacak önlemler almışlardır.

MÖ 3000 ile 2000 arasında bir zamanda Mezopotamya'da büyük bir sel baskını olmuştur. Bu olayın o bölgede yaşayan insanlar üzerinde öyle büyük etkisi olur ki, birbirine çok benzeyen birçok tufan efsanesi ortaya çıkar. Bunlardan biri Sümer, biri Yunan mitolojisine, öteki de Kitabı Mukaddes'e aittir.

Her üç efsanede de bir ölümlü, büyük bir sel baskınına karşı uyarılır. Bir gemi inşa eder, yaşaması için gerekli olanları gemiye yükler, hayatta kalır. Tufandan sonra sağ salım bir dağ eteğinde karaya çıkar.

İnsan ırkı devam eder. Tufan, ister ölümlülerin yanlış davranışlarına tanrısal bir ceza ister geçici bir tanrısal kapris olsun, tanrının ya da ilgili tanrıların doğasıyla ilgilidir. Kutsal Kitap'taki tufan gibi, Yunan tufanı da ahlaksız davranışa karşı bir cezadır.

Yaşam, temasının ele alındığı bir diğer nokta da ilk insanın yaratılması konusundadır. Bu eserde anlatılan insanın yaratılması ile Babil mitolojisinde anlatılan ilk insanın yaradılışı, küçük farklar olmakla beraber birbirine benzerdir.

Marduk'un kalbi, bu yanıtı duyunca neşeye doldu. Ea'ya "Kan toplayacağım ve kemikler yaratacağım ve onlardan bir vahşi yaratıp, ona 'insan' adını vereceğim" dedi. "Onun görevi rahat içinde yaşamaları için tanrılara hizmet etmek olacak."

Bilge Ea yanıt verdi: "Tanrıları meclise çağır. Tiamat'a isyan etme fikrini aşılıyan tanrıyı bize vermelerini söyle. Bu tanrının ölmesini sağla ve onun kanından insanlar ortaya çıksın."

Marduk, tanrıları topladığında şöyle dedi: "Aranızdan kimin isyanı tasarladığını ve Tiamat'ı ayaklanmaya yönelttiğini yemin ederek açıklayın. Sorumluluğu, utancı ve cezayı üstlenmesi için onu bana teslim edin. O zaman geri kalanlarınız bundan sonra huzur içinde yaşayacak."

İsyankâr tanrılar kendilerini ayaklanmaya teşvik edenin Kingu olduğunu açıkladılar. Sonra onu bağlayarak Marduk ve Ea'nın huzuruna çıkardılar.

Ea, Kingu'yu öldürdü, kan damarlarını parçalara ayırdı ve onun kanından ilk insanları yaptı. Sonra Ea onlara, görevlerinin sadece tanrılara hizmet etmek olduğunu anlattı.³¹¹

³¹¹ Age., s. 70.

Yaşam teması, Nil nehriyle beraber de işlenir. Çünkü Nil nehrinin taşması kurak çöl topraklarına hayat, yaşam vermesi açısından düşünülmüştür. Nil'in her yılın belirli zamanlarında taşmasıyla Mısır topraklarına can verir. Nil, gerçek bir ölüm olan çölü, kan damarlarıyla besleyip tekrar yaşama döndüren bir hayat iksiridir.

Nil Nehri, eski Mısırlılara yaşam veren kan damarıdır. Suları, kurak çölden, çok verimli tarım arazileri ortaya çıkarmıştır. Bu ulu nehrin kıyılarında serpilip büyüyen bitkiler, insanlara ve hayvanlara hayat vermiştir. Buna karşılık çöl, eski Mısırlıların çevresini saran büyük bir düşmandır. İnsanlar, sıcak ve kuru, uçsuz bucaksız bu sahalarda hayatta kalamayacakları için çöl ölümü simgeler. Vahşi, zehirli hayvanlar ve pek çok şeytani ruh barındırır; sanki Mısırlıları sıkıca kavrayıp tehdit ediyormuşçasına, pusuda bekler. Her yaz, şiddetli sıcak çöl rüzgârları, Nil Nehri'nin daha yavaş ve kısıtlı akmasına neden olur.

Mısırlılar, nehirlerinin taşma ve çekilme çevriminin önceden kestirilebilir olmasına rağmen, kıtlıktan ölme korkusunu hep içlerinde taşımışlardır. Yani başlarındaki çöl, bu insanlara, yaşamlarının pamuk ipliğine bağlı olduğunu anımsatır. Bu nedenle, Nil Nehri'nin yılda bir taşması, büyük bir ferahlama getirir ve kutlamalarla karşılanır. Su, ölmekte olan toprakların yeniden doğmasını sağlar, insanları besler ve onlara yaşam verir.

Tutku, ele alınan temalardan birisidir. İnsanın zayıf noktasıdır tutku. Tutku, aklın önüne geçtiğinde ve insan ona tutsak olduğunda insanın nasıl hatalar yaptığını ders mahiyetindeki öykülerle anlatmaktadır.

Vahşi hayvan tuzakla
İnsanoğlu tutkuyla avlanabilir ancak.
Yalnızca ihtiras, akli tutsak eder.
Akılla yönetilmeyi unutan bedense,
Tutkuyla yönetilir.³¹²

Öykülerde tutku teması özellikle iki kahraman üzerinden işlenmiştir. Tanrıça İştâr'ın tutkularının esiri olması ve beğendiği her kişiyi kendi aşığı

³¹² Age., s. 15.

yapama tutkusuyla ön plana çıkarılmıştır. Tutkularıyla hareket etmesi yönüyle ön plana çıkarılan bir diğer kahraman ise Tanrı Seth'dir. Onun bütün özlemi tutkusu Mısır'a hâkim olmaktır. Öyle ki bu tutkuları ondaki kardeşlik duygularını bile silmiştir.

Kardeşi Seth, sürekli Osiris'i kıskanırdı.

Yukarı ve Aşağı Mısır'a hükmetmekti tüm özlemi.

Tutkuları, kardeşlik sevgisini bile,

siliyordu yeryüzünden.³¹³

Tutkunun ele alındığı bir diğer kahramansa güneşin yeryüzünden kendisine çektiği karısında kendini gösterir. Güneşin karısı tutkularına yenilip yapmaması gereken şeyleri yapıp tutkuları uğruna ölüme gider.

Tutkunun aklın önüne geçtiği bir başka yerde Kumokums'un kızını ölümler ülkesinden aldığında gösterir. Kumokums, köye girene kadar geri dönüp kızına bakmaması gerekirdi. Ölümler ülkesinin şefi ona böyle bir yasak koymuştu. Bu durum yine Yunan mitolojisinde Paddora'nın yeryüzüne gönderilmesi olayıyla benzerlik göstermektedir.

Aphrodite, başına güzellikler saçtı. Güzel saçlı Horalar, ilkbahar çiçekleriyle onu süslediler. Hermes, Pandora'nın kalbine, hıyanet ve aldaticı sözler yerleştirdi. Zeus da ona esrarlı bir kutu armağan eder ve ondan kutunun açılmamasını ister. İlk kadını yeryüzüne indirir.

Pandora da tıpkı tüm kadınlar gibi doğuştan meraklı olduğundan, dünyaya gelir gelmez kutunun içinde ne olabileceğini düşünmeye başladı ve Zeus'un uyarısını unutarak kutuyu açtı. Kutunun içindeki hastalık, keder, ıstırap, yalan, riya gibi insanları rahatsız edecek ve onları felakete sürükleyecek ne kadar kötülük varsa hepsi açılan kutudan kuşlar gibi uçtular. Pandora, hatasını anlayarak biraz sonra kutuyu kapadı ancak kutuya kapatılan kötülüklerin arasında, insanları yaşatacak, teselli edecek "ümit" de vardı fakat ümit, dışarı çıkamamış, kutuda kalmıştı. Böylece Zeus, ilk kadını beraberinde kötülüklerle dolu bir kutuyla yeryüzüne yollayarak insanlardan intikam almıştır.

³¹³ Age., s. 52.

İşlenen temalardan biri de sevgidir. Sevgi insan için en büyük armağan olarak ele alınıyor. Ölümlü insanın en büyük hazinesi sevgidir. İnsan sevgi sayesinde sonsuzluğa ulaşabileceği vurgulanıyor.

...Sevgi, ruhu sonsuza taşıyan en büyük güçtür.

Öykülerde tanrıların insanı sevgi dolu olarak yarattığı ancak insanın ise sevgi dolu dünyayı bir türlü yaratamadığı vurgulanmıştır. Ve insanoğlunun karşılaştığı en büyük cezanın sevgisizlik olduğu, insanlar arasında sevgi olduğunda bir takım işlerin yürüyebileceği vurgulanmaktadır. Sevgisiz bir insanoğlunun olmayacağı anlatılmak istenmiştir.

Tanrılar sevgi dolu insanı yarattı da,
İnsanlar sevgi dolu dünyayı yaratamadı.
İnsanoğlunun karşılaşılabileceği en büyük ceza, ölüm değil;
sevgisizliktir.

Yaşam denilen o uzun yol, aslında iki adımdan ibarettir:

Birinci adım görünen varlığı aşmak, ikinci adım ise gerçek sevgiye ulaşmak. Gilgameş, tanrılar sürekli haklı, ve masum olamaz, yüreklerindeki öfkeyi bir gün, gerçek bir tanrı olan sevgi silecektir.³¹⁴

Öykülerde kahramanlar sürekli sevgiyi övmekte, birbirlerine sevgiyle davranmaları konusunda öğüt vermektedirler. İnsanoğlunun sevgiyle var olacağı vurgulanmaktadır.

...Ve duvarlarının üzerine, konulmuş taş tabletlere,

‘EY İNSANOĞLU,

ÖNCE İNSAN OLMAYI DENE,

SONRA TANRI OLMAYI DÜŞÜNÜRSÜN! UNUTMA!

BÜTÜN ÇAĞLARI MUTLU KILACAK TEK ŞEY, SEVGİDİR!’ diye yaz!³¹⁵

³¹⁴ Age., s. 42-43.

³¹⁵ Age., s. 44.

2.1.5. Şahıs Kadrosu

“*Babilonya Şarkıları*”nda şahıs kadrosu yazarın daha önceki eserlerine göre farklılık göstermektedir. Şahıs kadrosu açısından sınırlı sayıda kahramanla karşı karşıyayız. Mitolojik- epik öykülerden meydana gelen eserde konuya uygun olarak tanrılar, tanrıçalar, yarısı tanrı yarısı insan olan varlıklar, bir takım insani özellikler taşıyan hayvanlar, ay, güneş gibi doğa unsurları da kahraman olarak yer almaktadır. Ancak bu kahramanlar, ayrıntılı olarak tasvir edilmemiştir. Daha çok yaptıkları iş ve temsil ettikleri unsurlarla ders çıkarılması gereken olaylar üzerinde durulmuştur.

Eserde yer alan ilk kahraman Gilgameş'tir. Gilgameş, Sümer mitolojisinde yer alan, Sümerlerin kurduğu şehirlerden birisi Uruk şehrinin kralıdır. Gilgameş, tanrılar tarafından yaratılan, üçte biri insan üçte ikisi tanrı olan mitolojik bir varlıktır. Gilgameş, tanrılar tarafından yaratılmış, her tanrının ayrı bir özellik bahsettiği bir kahramandır. Yunan mitolojisindeki ilk kadın olan Pandora'nın yaratılmasında olduğu gibi her tanrı Gilgameş'a ayrı bir özellik kattı. Aynı zamanda o tanrılar tarafından yaratılmasına rağmen ölümlüdür. Eserdeki en büyük mücadelelerinden birisi de bu ölüme çare bulmaktır. Tanrılar tarafından yaratıldığı için güçlü, kuvvetli, her şeyi yapabilen birisidir.

Ey ölümsüzlüğü arayan Uruk kralı,
Kahraman Lugalbanda'nın oğlu.
Şamaş'ın rahibesi,
Tannça Ninsun'dan doğan,
Uruk Aslanı Gilgameş.
Ey Ana Tannça Nintu'nun çamurdan yarattığı soylu.
Işık Saçan Güneş Tanrısı Şamaş'ın,
Güzellikle süslediği beden.
Fırtınalar Tanrısı Adad'ın cesaret verdiği korkusuz.
Bilgelik Tanrısı Ea'nın başını akılla kutsadığı ölümlü.³¹⁶

³¹⁶ Age., s. 9.

Gılgameş'in bir diğer özelliği de üçte bir olan insan tarafını Uruk halkına eziyet etmekte kullanmasıdır. Öyle ki halk bu durumdan dolayı onu tanrılara şikâyet ederler. Tanrılar da onunla mücadele etmesi için Enkidu'yu yaratırlar. Gılgameş, halkının çobanı olacak yerde zorbası olmuştu.

Gılgameş, ölümlü olduğu için halkına ölümünden sonra kalıcı bir şeyler bırakmak, kahramanlıklarıyla anılmak ister. Ölümünün ardından kahraman olarak bilinmek ister. Bunun için sedir ormanlarının koruyucusu olan Humbaba'yı, dostu Enkidu ile öldürür. Böylece halkının gözünde kahraman olur.

Gılgameş:

“-Kalbindeki sızıyı nasıl iyileştireceğimi biliyorum, benimle Lübnan ili'ne gel!

Gök tanrıların evi olan,

Sedir Dağı'nın eteklerinde yaşayan, korkunç Humbaba'vı öldürelim.

Öldürelim ki ruhlan sıkı, ve insanları mutsuz kılan,

gizemli güçleri kovmuş olalım” dedi.

...

Gılgameş:

“-Er ya da geç öleceğimi,

ve bunun benim kaderim olduğunu biliyorum. Yaşamım sona ermeden,

Uruk duvarları gibi yükselen bir ad bırakmak, geçmişin büyük adlan anıldığında,

benim adımın da onların arasında olmasını il Göksel tanrıların adlarını,

bizimle birlikte taşıyacağım ki,

onlar da unutulmasınlar.³¹⁷

Gılgameş, aynı zamanda tanrıça İştâr'ın âşık olduğu birisidir. İştâr, onu aşığı yapmak ister ama Gılgameş, tanrıça İştâr'ın sevgililerine yaptığı kötü işleri onun yüzüne vurarak kabul etmez.

Gılgameş'in eserdeki en büyük mücadelelerinden birisi ölümsüzlüğe ulaşabilmektir. Özellikle Enkidu'nun, ölümünden sonra Gılgameş, ölümsüzlüğe ulaşabilmek için mücadeleye başlar. Daha önce ölümsüzlüğe ulaşan atası

³¹⁷ Age., s. 18.

Utanapıştim'i bulup ondan ölümsüzlüğün sırrını öğrenmeye çalışır. Uzun ve tehlikeli yolculuklar yapar. Utanapıştim'e ulaşır. Ama ölümsüzlüğün sırrını öğrenemez. Dahası ölümsüzlüğün yürekteki sevgi olduğunu öğrenir.

Gılgameş Destanı en eski, en büyük edebiyat eseridir ve Gılgameş, edebiyattaki ilk insan kahramandır. Destan, Batı kültürlerinin hepsinde çok ilgi uyandırmıştır. Çünkü zaman ve mekân içinde insan doğası ve insani değerler arasındaki benzerlikleri doğrulamaktadır. Destan, arkadaşlık ve sevginin, gurur ve onurun, macera ve başarının, bunun yanında ölümden korkunun ve ölümsüzlük isteğinin önemini ortaya koyduğundan, yazıldığı zaman, yani bundan neredeyse dört bin yıl önce yaşayan insanlara olduğu kadar, açık bir şekilde bize de seslenmektedir.

Gılgameş, kendisi veya başka bir ölümlü için ölümsüzlüğün tek yolunun büyük işler yaparak ve kaba anıtlar inşa ederek sonsuz bir üne ulaşmak olduğunu gösterir. Ayrıca öğrendiği bir şey de yaşamın değerli olduğu ve sonuna kadar zevkine varılması gerektiğidir. Gılgameş'in uzun ve çetin yolculuğu boyunca keşfettiği şeyleri biz de kendi yaşamlarımız boyunca öğrenmeliyiz. Gılgameş gibi, başarısızlık ve ölümün umutsuzluğuyla savaşmalıyız. Gılgameş gibi, yaşamda nelere değer vereceğimizi seçmeli ve bu tercihleri yaparken özgür olmalıyız.

Eserde yer alan önemli kahramanlardan birisi de Enkidu'dur. Enkidu, Uruk halkının tanrılara yalvarması sonucu Gılgameş'i yola getirmek için onun dünyada nerede durması gerektiğini öğretmesi için tanrılar tarafından yaratılmıştır.

Tanrıların babası Anu,

Ana Tanrıçayı meclisin huzuruna çağırdı ve şöyle dedi:

“-Kahraman Gılgameş'i güçlü ve vahşi bir boğa gibi yarattın.

Şimdi de eşit ölçüde güçlü

ve cesur bir insan olan Enkidu'yu yarat!

Enkidu'nun ruhunu.

Savaş Tanrısı Ninurta'nın ki gibi yap

yap ki Gılgameş'in kalbindeki vahşi ruha denk olsun.

Sonra Enkidu'yu Urukla yolla,
Enkidu, Gılgames'a
dünyada durması gereken yeri öğretecektir.
Gılgames'a bir tanrı değil, tanrısal bir insan olduğunu,
ve her insan gibi sınırlarının bulunduğunu öğretecektir.³¹⁸

Enkidu, Gılgames'la dost olana kadar hayvanlarla yaşamış, onlarla beslenmiş birisidir. Gılgames'la mücadele ederken birbirlerinden etkilenirler. Birbirlerine dost olurlar. Gılgames'la tanıştıktan sonra Humbaba ve tanrıça İştâr'la mücadele ederler. Tanrıça İştâr'a, göğün boğasının etinden bir parça koparıp fırlattığı için tanrılar tarafından ölüme mahkûm edilir. Ve ölümler ülkesine göçer.

Eserde yer alan bir diğer kahraman Humbaba'dır. Humbaba, Lübnan ilindeki sedir ormanlarının koruyucusudur. Bu ormanlardan kimsenin kesmesine izin vermemektedir. Çok güçlü ve kuvvetli olan Humbaba, tanrı Enlil tarafından gözcü olarak tayin edilmiştir. En sonunda Gılgames ve Enkidu, beraberce onu öldürürler.

-Kalbindeki sızıyı nasıl iyileştireceğimi biliyorum, benimle Lübnan ili 'ne gel!

Gök tanrılarının evi olan,
Sedir Dağı'nın eteklerinde yaşayan, korkunç Humbaba'yı öldürelim.
Öldürelim ki ruhları sıkı ve insanları mutsuz kılan,
gizemli güçleri kovmuş olalım” dedi.

-Söylediklerinde ciddi olamazsın” dedi Enkidu

-Göksel tanrılarının yöneticisi Enlil'in bir gözcü olarak tayin ettiği,
sesi tufanda kabaran bir nehir gibi yankılanan, ağzından fişkıran alevlerle
kayıpları ve ağaçları yok eden, yüzü bir aslanınki gibi korkunç, böyle bir dev
yeni nasıl

düşünebiliyorsun?” diye sordu.³¹⁹

Bir diğer kahraman Gılgames'in atası olan zamanında büyük tufandan kaçıp ölümsüz olan Utanapiştîm'dir. Utanapiştîm ölümsüzlüğün sırrını bilen bir

³¹⁸ Age., s.13.

³¹⁹ Age., s.18.

bilgedir. İlk başta insan olan Utanapiştim, daha sonra sonsuzluğu yakalayıp tanrılar meclisine katılır. Utanapiştim, kendi kendine ölümsüzlüğü bulmaz, tanrılar yardımıyla ölümsüz olan birisidir.

Kahramanlardan bir diğeri Maşu dağının bekçiliğini yapan Akrep adam ve karısıdır. Gilgameş'in, Utanapiştim'e ulaşabilmesi için Maşu dağının içindeki binlerce milden oluşan karanlık tünelden geçmesi gerekir. Bekçi Akrep adam ona dağın kapılarını açar.

Siduri, romanda yer alan kahramanlardan birisidir. Gilgameş'in Utanapiştim'e ulaşabilmesi için geçmesi gereken 'Ölüm Suları' nın kenarında bir kulübede yaşayan birisidir. Gilgameş'a 'Ölüm Suları' nı ancak Utanapiştim'in sandalcısı Urşanabi'yi bularak geçebileceğini söyler.

Kahramanlardan birisi de Utanapiştim'in sandalcısı olan Urşanabi'dir. Gilgameş, "Ölüm Suları" nı onun sayesinde geçer. Gilgameş'a yardım eder.

Gilgameş'in öyküsünün anlatıldığı "Ölümsüzlük Şarkısı" bölümünde yer alan tanrılar ve tanrıçalar da vardır. Tanrıça Ninsun, Gilgameş'ı doğurmuştur. Ana Tanrıça Nintu ise Gilgameş'ı çamurdan yaratmıştır. Işık saçan güneş tanrısı Şamaş, onu güzelliğiyle süslemiştir. Fırtınalar tanrısı Adad, cesaret vermiş, bilgelik tanrısı Ea başını akılla kutsamıştır.

Ayrıca Tanrısız Ana Ma, tanrıların babası Anu, savaş tanrısı Ninurta, tanrıça İştâr ve tanrı Enlil eserde yer alan tanrılardır.

Nil'in Şarkısı, adlı bölümde yer alan kahramanlar ise çoğunlukla tanrılar ve tanrıçalardır. Bu bölümde genelde tanrılar arasındaki olaylardan ve ilişkilerden bahsedilmektedir. Mısır mitolojisinde de tanrılar Yunan mitolojisinde olduğu gibi insani özellikler taşımaktadırlar. Tanrılar, insanlar gibi düşünebilmekte, onlar gibi duygu ve düşüncelere sahip olabilmektedirler. Tanrıların insanlardan farkı ise genelde ölümsüz olmaları ve insanlardan daha üstün güçlere sahip olmalarıdır.

Mısır tanrılarının ve tanrıçalarının yer aldığı Nil'in Şarkısı adlı bölümde olduğu gibi diğer mitolojilerde de tanrılar insani özellikler göstermektedirler. İnsanlar gibi sevgi, öfke, nefret vb. duygulara tanrılarda sahiptir. Tanrılardaki bu

özellikler sadece Mısır mitolojisinde değil Yunan, Sümer gibi önemli mitolojilerde de yer almaktadır.

İlk tanrı Ra'dır. Ra, Mısır topraklarının kralı, yeryüzü tanrısı ve her şeyin yaratıcısıdır. Aynı zamanda tanrıça Nut ile evlidir.

Aton, Nil nehrini yer altından akarken yeryüzüne çıkaran ve Mısır topraklarının beslenmesini sağlayan tanrıdır.

Nut ise Ra'nın karısıdır. Gökyüzü tanrıçasıdır. Ra ile evliyken Geb ve Toth adlı tanrılarla da yatması üzerine kocası Ra tarafından yılın hiçbir gününde karnındaki çocuğu doğuramamakla lanetlenmiştir. Daha sonra Toth'un ay'ın ışıklarından almış olduğu beş günde karnındaki çocukları doğurmuştur. Osiris, Horus, Seth, Nephtys ve İsis'in annesidir. Osiris ve Horus'un babası Ra; Seth ve Nephtys'nin babası Geb; İsis'in babası ise Toth'dur. Geb, yeryüzü tanrısı, Toth ise sözlerin efendisi olan bir tanrıdır.

Osiris, doğduğunda göklerden gelen ulu bir ses "İyi ve Ulu Kral Osiris, tüm yeryüzünün efendisi doğdu."³²⁰ diye seslendi. Osiris, Mısır topraklarının kralı oldu. Onlara toplum olmayı ve bir arada yaşamayı öğretti. Ancak kardeşi Seth, hep onu kıskanmıştır. Onun yerine geçmeye çalışmış, değişik oyunlarla Osiris'i yenmeye çalışmıştır. Ancak Osirisin kardeşi ve karısı olan İsis'in yardımlarıyla Osiris'in krallığını Seth en sonunda tanır. Seth'in Osiris, kardeşi Seth'in bir oyuna gelip sandık içine kilitlenmesinden İsis'in sayesinde kurtulur. Yine Seth'in, Osirisin ölü bedenini parçalayıp Mısır topraklarının on dört değişik yerine fırlatması üzerine onun parçalarını İsis toplayıp bir araya getirir. Osiris, bu parçalardan üreme organının eksik olmasından dolayı bu utançla yaşamaktansa ölümler ülkesinde yaşamayı tercih edip ölümler ülkesinin kralı olur.

Mısır mitolojisinde ilk zamanlardan beri Osiris, Nil ve tahıl tanrısıdır ve tıpkı Nil gibi, bütün yaşamı beslemiştir. Nil Nehri'nin taşması, kuruması ve yeniden taşması; Osiris'in yaşaması, ölmesi ve yeniden hayata dönmesi demektir.

³²⁰ Age., s. 50.

Seth, kötülüklerin simgesidir. Sürekli olarak kötülük yapmaktadır. Seth, Mısır mitolojisinde; bir eşeği anımsatan uzun saçlı ve büyük kulaklı bir hayalî hayvan olarak temsil edilir.

Tanrıça İsis, sihirli yollarla Osiris'ten hamile kalır. Ve oğlu Horus'u doğurur. Yunan mitolojisinde Gaia'nın kocası olmadan Uronos'u doğurması gibi. Horus, amcası Seth ile mücadele edip babasının intikamını alır. Ve Mısır topraklarının kralı olur. Horus'u D. Rosenberg, Dünya Mitolojisi adlı kitabında şöyle anlatır:

Osiris'in oğlu olan Horus, Osiris öteki dünyanın efendisi olduktan sonra, babasının yeryüzündeki görüntüsü haline gelir. Aslında Horus, Osiris'in yeniden dünyaya gelmiş bir şeklidir. Babasının krallığını miras almış ve babasının hükümdarlığında var olan düzeni, adaleti ve zenginliği yeniden kurmuştur. Horus, Osiris'in intikamcısı olarak adlandırılır, çünkü babasının vücuduna yeniden hayat verecek görevleri yerine getirmiştir. Osiris'in oğlu olarak Horus, kaderlerinde bir gün ölecekleri yazılı olan Mısırlılarla, onlara ölümsüzlük bağışlayabilecek Osiris arasında bir aracı gibiydi.

Ay, "*Babilonya Şarkıları*"nda geçen kahramanlardan birisidir. Oyun oynamayı çok seven Ay'a giden tanrı Toth kazandığı her oyun sonunda ışığından biraz almak şartıyla onunla oyun oynar. Ve kazandığı ışıkları biriktirerek beş gün elde edip güneş yılına ekler.

"Yüce Manitu Neredesin?" başlığı altında da değişik kahramanlara yer verilmiştir. Hayvanlar, insanlar, tanrılar kahraman olarak yer almaktadır. Ancak bu bölümde de diğerleri gibi kahramanlar üzerinde çok fazla durulmamıştır. Onların yaşamış oldukları maceralar üzerinden ders çıkarılması amaçlanmıştır.

Kahramanlardan ilki Çeyenili Küçük Ayı'dır. Küçük Ayı, özellikle Büyükbabası Yorgun Yürek aracılığıyla ölümün dünyaya nasıl geldiğini, güneşin nasıl oluştuğunu, atalarının kimler olduğunu, tutkunun insanı ne hallere getirdiği gibi üzerinden ders verilmek istenen konularda soru soran, meraklı bir kahramandır.

Yorgun Yürek ise Çeyenili Küçük Ayı'nın Büyükbabası'dır. Halkının lideri olmuş, halkına sahip çıkan birisidir. Aynı zamanda bilgili birisidir. Çeyenili Küçük Ayı, merak ettiği birçok konuyu onun ağzından öğrenmektedir.

Yüce Maheo, Çerokilerin Şefi Kurnaz Tilki, Kiowalı Düşünen Baykuş, Oklukirpi, Kumokums, Sarı Saç, Suçıçeği, Güneş ve onun insanların dünyasından çekip aldığı karısı öykülerde yer alan kahramanlardandır.

Öykülerde Oklukirpi ve Kumokums, ölümüm kaçınılmaz bir son olduğunu, insanoğlunun ve hayvanların ölümüne çare olmadığını dersini verirler. Sarı Saç, milletlerin yaşadıkları topraklarda bulunan yeraltı zenginliğine göz diken ve bu uğurda milletleri katleden güçleri temsil etmektedir. Güneş ve karısının yaşadığı öyküde ise tutkuların insanları ne hale soktuğu anlatılmaktadır.

2.1.6. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Mitolojik öykülerin yer aldığı “*Babilonya Şarkıları*”nda İlahi bakış açısı kullanılmıştır. Anlatıcı olarak ise üçüncü tekil şahıs kullanılmıştır. Anlatıcı öykülerde anlatılan olaylara hâkimdir. Kahramanların neler düşündüğünü, neler hissettiklerini bilmektedir.

O da tanrılar gibi ölümsüz olmayı düşünüyordu.
İnsanı, tanrıyla değiştirmek istiyordu.
Çünkü ölümün insanı, her yerde ve her koşulda izlediğini biliyordu.
Bu yüzden korkuyordu,
Yorgun Yürek tipisinin önündeki, ağaç kütüğünün üzerinde oturup
yavaş yavaş çubuğunu tütürüyormuş.
Doğu yönünden kendisine doğru yaklaşan./ kara bir nokta görmüş.
“-Garip bir şey bu” diye düşünmüş.³²¹

Hâkim bakış açısının avantajlarından biri olan kahramanların hislerine hâkim olmayı yazar metinler üzerinde kullanmıştır. Kahramanların öfke, korku, sevinç vb. duygularını biliyormuş gibi yansıtmaktadır.

Humbaba'nın kükremesiyle Gılgames,ş,

birden korkuya kapıldı.

Enkidu, onun yüreğindeki dehşeti gördü.³²²

Mitolojik öykülerin yer aldığı eserde, bütün öykülerde kahramanların aracılığıyla, çeşitli kahramanların ağzından ders verme amacı vardır. Kahramanlar öykülerin sonunda okuyucuya ders olması açısından önemli mesajlar sunmaktadır. Hikâyelerin büyük bölümünde kahramanların konuşmalarına şahit olunur. Karşılıklı konuşmalar şeklinde öyküler aktarılır.

Eğer dağlarda yağmur olmazsa,
Nil'in,
Eğer sevgi olmazsa,

³²¹ Age., s.68.

³²² Age., s. 24.

yeryüzünün yüreği kururdu.”

“İsis’in rahmine ruhu üfleyen güç,

insanın kalbine sevgiyi üfleyen güçle aynıdır”

“Rahmin kanını içen insanın ruhunu, yalnızca sevgi yıkar.”

“En büyük körlük,

kalp gözünde yitirilen körlüktür!”

“Bir oyun dünyası olan yaşamın içindeki ruhun yalnızlığını,

sevgi dışında hiçbir büyüğü düş gideremez” “Kutsallık, güç ve iktidarın;

sevgi ise, evrenin çocuğudur.”

“Kutsal öfkedir, ölümü var eden;

sevgidir, ruhu sonsuz kılan.”

Tanrıların hakkından gelecek kişi insandır.³²³

İlahi bakış açısında, anlatıcı olayları aktarırken zaman ve mekân olarak belli bir sınırlamanın içinde kalmaz. Kahramanların olağanüstü kişiler olmasından ve zaman ve mekân olarak her yere ve zamana hâkim olabilmeleri bakımından anlatıcı bu olaylara da hâkimdir. Yani her zamanda ve mekânda gelişen olaylara vakıftır. Örneğin, Gılgameş’in Utanapiştim’i bulmaya giderken gitmiş olduğu uzun ve tehlikelerle dolu yolculukta neler yaşadığını bilmektedir.

Sonuç olarak baktığımızda ilahi bakış açısının kullanılması, yazara olayları aktarırken olaylara ve kahramanlara rahatça hâkim olma avantajı sağlamıştır. Bu bakış açısı sayesinde olayların görünmeyen, bilinmeyen yönlerinin ve kahramanların duygularının okuyucuya aktarılması sağlanmıştır.

³²³ Age., s.64.

2.1.7. Mekân

Dikmen, mitolojik öykülerin yer aldığı eserinde mekân unsuru ön plana çıkarılmamıştır. Sadece olayların geçtiği yerler olarak mekânların ismi kullanılmış bunun dışında herhangi bir tasvir yapılmamıştır. Klasik metinler arasında sayılan mitlerden yararlanılarak yazılan epik-mitolojik bu öykülerde modern metinler gibi geniş mekân tasvirlerine yer verilmemiştir. Modern metinlerle klasik metinler arasındaki en büyük farklardan biriside budur. Modern metinler gibi kesin mekân tasvirlerine yer verilmez. Mekân tasvirleri sınırlı bir derecede yer almaktadır. Mitlerde mekânlar kutsal olarak da kabul edilmektedir. Ayrıca mekân sayısı bakımından da az sayıda mekân kullanılmıştır. Mekân olarak “*Babilonya Şarkıları*”nda sadece açık mekânlara yer verilmiştir. Bu nedenle mekân başlığı altında sadece açık mekânlara yer verilmiştir.

2.1.7.1. Açık Mekânlar

Uruk şehri kullanılan ilk mekânlardan birisidir. Uruk, Gılgamesh’in halkıyla beraber yaşadığı, etrafı yüksek duvarlarla çevrili bir şehirdir.

Bir diğer mekân Humbaba’nın bulunduğu Lübnan ilidir. Ancak burada bulunan sedir ormanlarının koruyucusu Humbaba’nın Lübnan ilinde bulunması dışında burayla ilgili bir ayrıntı yer almaz.

Maşu dağı, Gılgamesh’in Utanapiştim’e giderken geçmesi gereken tünelin bulunduğu bir dağdır. Tünelin kapısında Akrep adam ve karısı bekçilik yapmaktadır.

Nisir dağı, Utanapiştim’in tanrılar tarafından çıkarılan büyük tufanda yapmış olduğu ve her canlıdan içine aldığı, yeryüzündeki her bitkinin tohumunu sakladığı gemisinin tufan bitiminde oturduğu dağdır.

Öykülerde yer alan bir diğer mekân Byblos’tur. Burası da sadece Osiris’in sandığının sürüklendiği Nil nehri yakınlarında bir ülkedir. Ancak diğer mekânlarda olduğu gibi fazla bir bilgi yer almaz.

Öykülerde yer alan önemli mekânlardan birisi de Mısır'dır. Mısır, “Nil’in Şarkısı” adlı bölümde yer almaktadır. Çok fazla bilgi yer almasa da Nil’in kurak Mısır topraklarına nasıl hayat verdiği anlatılmaktadır.

Mısır toprakları, Nil’in yüzünden,

Akdeniz Mısır’ı ve Afrika Mısır’ı diye, iki ülkeye bölünürdü...

O kutsal bir ırmaktı, tanrılar ve insanlar,

onun taşkınlarıyla beslenirlerdi.³²⁴

Çünkü Aton, Mısır halkını beslemek için, yer altında akan Nil’i yeryüzüne çıkarmıştı.

Etrafına dizilmiş sıra sıra insanlar, ellerinde buğday başakları ve bolluk boynuzu tutarlardı, onu kutsamak için.

Nil’in taşkın sularının çekilirken bıraktığı mil üzerinde,

Güneşin ışınları danseder, Mısır’ın ihtişamı ve esrarı,

tüm gözleri boyardı.³²⁵

“Tutkunun Şarkısı” adlı bölümde de Güneş’in ve karısının yaşadığı gökyüzü vardır. Ancak burayla ilgilide ayrıntılı bir tasvire yer verilmemiştir.

Sonuç olarak baktığımızda mekânın öykülerde sadece olayların geçtiği mekânlar olarak yer aldığını, mekânlarla ilgili tasvirlerle yer verilmediği görülmektedir. Mekânların sadece isimleriyle öykülerde yer aldığı söylenilebilir.

³²⁴ Age., s. 47.

³²⁵ Age., s.

2.1.8. Zaman

Mitik zaman, tarihsel zamandan “kronoloji” olarak ayrılır. Mitik algının ortaya koyduğu zaman kavramının belirli bir sıralaması yoktur. Ancak tarihsel zamanın belirli bir zaman sıralaması vardır. Cassirer, Schelling’in bakış açısından hareketle mitik zaman algısını şöyle izah etmektedir: Mitik bilinçte, henüz bir “tarih öncesi kesin zaman”, “kendi doğası gereğince parçalanmaz ve mutlak olan, bundan dolayı ona süre atfedilen, ama sadece an olarak incelenebilen bir zaman hâkimdir. Başka bir ifadeyle, mitik bilinçte henüz, zamanların bir dizisi olmayıp sadece kendi içinde zaman-olmayan-zaman; yani zamanların bir dizisi olmayıp sadece görelî olarak onu takip eden zaman karşısında zaman haline gelen (geçmiş haline gelen) bir zaman olduğu için, içinde başlangıcın son ve sonun ise başlangıç gibi olduğu, bir sonsuzluk biçimi olarak incelenebilecek olan zaman hâkimdir”. Mitik bilincin oluşturduğu mitik zaman algısı belli sınırlandırmayla diğer “zaman” kavramlarından ayrılır. Bu sınırlandırma “zamana ve her zaman kesitine, gerçek bir mitik- dini ‘nitelik’, özel bir ‘kutsallık’ vurgusuyla (Cassirer, 2005: 165) ortaya çıkar.³²⁶

Mitolojik öykülerin yer aldığı bu esere zaman açısından bakıldığında hemen hemen zaman belirten ifadelerin yer almadığı görülmektedir. Öykülerde birkaç yerde zaman belirten ifadelere yer verilmektedir. Onlarda kesin zaman bildiren ifadeler değildir.

Karada ve denizde haftalar boyu süren,
uzun yolculuktan sonra Gılgames,̇
ikiz tepeleri göklerin çatısına kadar uzanan,
Maşu dağına ulaştı.
... Urşanabi ortalarda yoktu.
Geceler boyu onu bekledi.
Bir yıl sonra Yeşil Çimen Ayı’nda, ilk çocukları doğmuş.
Yıllar birbirini izlemiş,

³²⁶ Sinan, Köse, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/1 Winter, s. 2003-2004.

Diğer çocuklarda birbirini.³²⁷

Bu örneklerde olduğu gibi kesin bir zamanı vermeyen ifadelere yer verilmiştir. Zaten geleneksel metinlerin çoğunda olayları tarih içerisinde belli bir zaman dilimine oturtmak pek mümkün değildir. Mitlerde olayları birbirleriyle “eş süremlî” (senkronik) olarak algılayan dolayısıyla hepsini “şimdi”ye ve şimdiki zamana bağlayarak açıklayan zaman yer alır. Mitlerdeki zaman “köken”le ilgili olduğu için de kutsaldır.

Mitolojik öykülerin yer aldığı “*Babilonya Şarkıları*”nda da genel olarak zaman ifadeleri kullanılsa da olayların tarih içerisinde hangi dönemde geçtiği net olarak belli değildir. Metinlerden hareketle olayların yaşandığı döneme ulaşmak modern metinlerdeki gibi mümkün değil.

³²⁷ Veysel Dikmen, *Babilonya Şarkıları*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2000, s. 31.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANLATIM TEKNİKLERİ

Roman, hayatı estetik bir biçimde anlatma sanatıdır. Hayatı ve onun içindeki olayları anlatan romancı romanını kurgularken bir yandan içeriği düzenlerken bir yandan da biçimi düzenlemek zorundadır. Başarılı bir romanın meydana gelebilmesi için biçim ve içeriğin bir bütünlük oluşturması gerekir. Bu anlamda romancının yardımına anlatım yöntem ve teknikleri koşar.

Mehmet Tekin, anlatım teknikleri konusunda verdiği bilgilerde sanatta ve edebiyatta anlatılacak şeyden çok, anlatım biçiminin önemli olduğunu söyler.³²⁸ Çünkü anlatım teknikleri anlatılacak olanın okuyucuya ulaştırılmasında bir araç görevi görür. Yani metnin tam anlamıyla maksadının anlaşılabilmesi için anlatım teknikleri önemli bir unsurdur. Bir yazar, konusuna uygun bir anlatım tekniği kullanarak okuyucuya ulaşmak ister. Sağlam bir şekilde kullanılmış olan anlatım teknikleri, metinle okuyucu arasında sağlıklı bir iletişimin oluşmasını sağlar.

Romanın asıl amaçlarından biri olan insanı anlatma amacı anlatım teknikleriyle özellikle modern dönem anlatım tekniklerinin kullanılmaya başlamasıyla beraber en üst seviyelere çıkmıştır. Modern dönem anlatım teknikleri hem bireyi daha güzel okuyucuya aktarma olanağı sağlamışken hem de okuyucuyla metin arasındaki iletişimi üst seviyelere taşımıştır.

Tekin, anlatım tekniklerinin sadece romancının işi olmadığını söyler. Anlatım tekniklerinin romanı inceleyen, çeşitli analizlere tabi tutan eleştirmenlerin ve okuyucunun da bu konuda bilgi sahibi olması gerektiğini söyler. Çünkü anlatım tekniklerine hâkim olmadan bir romanı gerçek manada anlamak imkânsızdır. Eseri ortaya koyan yazarın yanında romanla ilişkili olan diğer bütün unsurlarında bu konuya hâkim olması gerektiğini belirtir.

Anlatım teknikleri, sadece romancıyı ilgilendiren bir husus değildir kuşkusuz. Okuyucunun ve özellikle eleştirmenin de bu konudan haberi olması gerekir. Romancı, romanını kaleme alırken anlatım tekniklerinden yararlanmalı, anlatı örgüsünü sağlam temeller üzerine oturtmalıdır. Anlatım tekniklerinin anlam ve işlevlerini bilmeden, onların sağladığı imkânlardan hakkıyla yararlanmadan nasıl roman yazılacaktır? Bugünün romanı, dünün romanına kıyasla daha karmaşık

³²⁸ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı (Romanın Unsurları) 1*, İstanbul: Ötüken, 2013, s. 201.

(komplike) bir yapı arz etmektedir. Romanın böyle bir yapıya bürünmesinde anlatım tekniklerinin önemli payı vardır. Çünkü günümüz romanında anlatım teknikleri, biçime ve anlatıma destek verecek şekilde bağımsız veya iç içe kullanılmaktadır. Romancı gibi, romanı çözümlmek ve okuyucuya tanıtmak amacını taşıyan eleştirmenlerin de bu teknikleri bilmesi, incelemelerinde dikkate alması gerekir.³²⁹

Genel olarak, bakıldığında bir romanda anlatılanlardan ziyade onun nasıl anlatıldığı ön plana çıkmaktadır. Bu noktada da anlatım teknikleri devreye girmektedir. Bir yazar anlatım tekniklerine ne kadar hâkimse ve onları romanını kurgularken ne kadar etkili kullanabiliyorsa o derecede güçlü eserler ortaya çıkar. Aynı zamanda anlatım tekniklerinin bir yandan eleştirmeni bir yandan da okuyucuyu ilgilendirdiğini unutmamak gerekir.

İçeriği ve biçimi estetik bir bütün haline getirmeyi başaran Veysel Dikmen, romanlarında değişik anlatım tekniklerini kullanarak olayların ve kişilerin derinliklerine inmiştir.

3.1. GÖSTERME TEKNİĞİ

Gösterme, bir olayı belli bir yer ve zaman içinde daha çok bireyler arası konuşma ve eylem şeklinde okuyucuya aktarmaktır. Gösterme tekniğinde okuyucuya aktarılan olaylar sanki o anda yaşanıyormuş izlenimi verir. Bu da anlatılanların daha gerçekçi olmasını ve okuyucunun anlatılan olaylar içinde kendisini hissetmesini sağlar.

Gösterme yöntemiyle ilgili olarak Mehmet Tekin, bu yöntemin tipik uygulamalarının bir romanda yer alan diyalog parçaları olduğunu, okuyucunun bu parçalarda yer alan olay, duygu ve düşüncelere doğrudan tanık olduğunu belirtir.³³⁰

Gösterme yöntemi ağırlıklı olarak kahramanların iç dünyalarını yansıtılmasında romancıya önemli imkânlar sağlar. Gösterme yönteminde anlatıcı kendini tamamen devre dışı bırakır. Böylece kahramanların iç yaşantıları olduğu gibi aktarma imkânı bulur yazar. Yani roman kahramanı ile okuyucu baş başa kalır ki bu da romana etkileycilik, doğallık kattığı gibi okuyucunun kendisini romanın içinde hissetmesini sağlar.

³²⁹ Age., ss. 202-203-204.

³³⁰ Age., s.212.

Roman Terimleri Sözlüğü adlı eserinde Hakan Sazyek gösterme yöntemiyle ilgili olarak çağdaş romanın başlıca amacı olan insanı dolaysız işleme, onu derinden kavramanın ve aktarmanın en doğal yolunun gösterme yöntemi ve ona bağlı teknikler sayesinde gerçekleştiğini söyler.³³¹

Bütün bunların yanında birçok zaman anlatma yöntemiyle iç içe kullanılan gösterme yöntemini anlatma yönteminden ayıran en önemli fark olayların okuyucuya aracısız bir şekilde aktarılmasıdır. Okuyucu anlatılan olayla karşı karşıya kalır. Bunun yanında olaydaki duygu geçişi anlatma yöntemine göre daha güçlüdür.

Gösterme, geleneksel anlatma tekniğine alternatif olarak geliştirilmiş bir anlatım tekniğidir. Anlatmadan ayrılan en önemli farkı öykü materyalini aracısız ve birinci elden vermesidir.³³²

Daha önce de belirtildiği gibi gösterme yöntemi bir metinde daha çok kendisini diyalog parçaları şeklinde gösterir. Dikmen “*Düşlerin Şarkısı Yok*” romanında gösterme yönteminden diyalog parçaları şeklinde yararlanmıştır. “*Düşlerin Şarkısı Yok*” eseri anlatma yöntemiyle beraber iç çözümleme, gösterme yöntemiyle beraber diyalogların kullanıldığı bir eserdir. Veysel Dikmen’in “*Düşlerin Şarkısı Yok*” adlı romanında aşağıya alınmış bölüm gösterme yönteminin en güzel örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Ofira, imalı bir şekilde:

«Kuzguncuk’taki büyücü seni sordu. Hiç aramamışsın onu, seni çok özlediğini söyledi...»

«Nerede karşılaştın onunla?...»

«Karşılaşmadım. Ben gittim onu görmeye... Oradan geliyorum...»

«Özlemi mi çekti seni oraya, bunca aradan sonra?...» «Bilemiyorum... Yaşamım, sürekli ters yönlerden esen rüzgârlarla oradan oraya sürükleniyor... Geçmişte yaşadıklarımla mutlu oluyorum. Belki de onu yaratan büyüyü arıyorum...» |
«Demek ihtiyar cadı özlemiş beni...»

«Evet senin için, (yaşamın hakkını verirdi) diyor... (Be deninden her seferinde yeni bir haz çıkartırdı) diyor...» «Şimdi artık korkuyorum...»

«Neden korkuyorsun?...»

³³¹ Hakan Sazyek, *Roman Terimleri Sözlüğü (Roman Sanatında Yüz Terim)*, Ankara: Hece Yayınları, 2015, ss. 145-147.

³³² Osman Gündüz, *Düş ile Gerçek Arasında Oktay Akbal’ın Öykücülüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2003, s. 103.

«Diri göğüslerimin onun dişsiz ağzını kapatıp geriye kalan bir parça nefesini de tüketmesinden...»³³³

Yazarın üçüncü romanı “*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*” gösterme yöntemi üzerine kurulmuştur.

Son gidişimde önüne geçemediğim kıskançlığın beslediği öfke dolu duygularla kuşatılmış bir şekilde dışarı çıkan yaşlı adamı izlemeye koyuldum. Her zaman olduğu gibi yoldan geçen bir taksiyi durdurup bindi. Ben de bir başka taksiyle onu izlemeye koyuldum. Beklediğimden de uzunca bir süre yol gittik. Taksi şehrin dışında villalarla donatılmış lüks bir sitenin girişinde durdu. O taksiden inerken ben de arabayı durdurup hemen ardından indim. Çünkü siteye girmeden önce yakalamak istiyordum onu.

«Bir dakika durur musunuz!..» diye seslendim. Birden karşısında beni görünce şaşırды ve gergin olan yüzüme bakıp babacan bir tavırla gülümsedi.

«Ne oldu evlat, neden böyle kızgın ve nefes nefesin?..» diye sordu. Ben de:

«Biliyorum, siz onu yakından tanıyorsunuz... Ama bulmam için bana yardımcı olmuyorsunuz... Benden bir şeyler gizlediğinizi tahmin ediyorum. Bana böyle işkence etmekten vazgeçin... Eğer yüreğinizi terk etmeyen duygu kırıntıları varsa, ne olur bana yardım edin... İnanın benim ona ulaşmam için, elimde kalan son şanssınızdır... Ya beni ona götürün ya da cehennemim adresini söyleyin...» diye yakaran gözlerle baktım ona.³³⁴

Gösterme yöntemin en çok kullanıldığı bir başka eserleri ise “*Büyük Ölüler Meydanı*” ve “*Kayıp Ruhlar Cenneti*”dir. Romanların büyük bölümü diyalog parçalarından oluşmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi gösterme tekniği daha çok diyalog parçalarında kendisini gösterir. Olayların ve kişilerin düşüncelerinin aktarıldığı diyalog bölümlerinde gösterme tekniğinden bolca yararlanmıştı yazar.

3. 2. ANLATMA TEKNİĞİ

Romancı, hikâyesini okuyucuya aktaracak bir aracı bulmak zorundadır. Bunun içinde kendisine romanını kurgularken bir anlatıcı seçer. Anlatıcı olayları aktarırken bunu bir takım teknikler yardımıyla gerçekleştirir. Anlatma yöntemi de bu tekniklerden biridir.

Anlatma yönteminde, anlatıcının mutlak egemenliği vardır. Olay ile okuyucu arasında anlatıcının varlığı hissedilir. Bu nedenledir ki anlatım

³³³ Veysel Dikmen, *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, ss. 99-100.

³³⁴ Ay., *Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1996, ss. 78-79.

yönteminin çok yoğun olarak kullanıldığı metinlerde okuyucuyu olayın içine sokmak zordur.

Bununla birlikte anlatma yöntemi anlatıma dayalı metinlerin ortaya çıkışından itibaren sıkça başvurulan bir yöntemdir. Tek başına kullanıldığında avantajlı bir teknik değilmiş gibi görünse de eskilerden beri değişik tekniklerin yardımıyla birlikte bütün yazarların başvurduğu bir yöntemdir. Yazar, aşağıdaki parçada anlatma tekniğini kullanmıştır.

Bir hayli geç kalmanın tedirginliğiyle eve geldiğimde annemin öfkeli yüzüyle karşılaştım. Bana nerde kaldığımı sorduğunda ise olup bitenleri tüm ayrıntısıyla anlattım. O an annemin bedeni sinirsel devinimle titredi, yüzü kızgınlık ve şaşkınlıkla gerildi, üzerime yürüyüp acımasızca tokatlamaya başladı. Şaşırmıştım, yalnızca ağlıyor, onun tehdit dolu tepkileri karşısında «oraya» bir daha gitmeyeceğime dair sözler veriyordum. Annem hâlâ o ahlaksız insanlar, orospular arasında ne aradığımı, neden kendisinden izin almadan böyle kokuşmuş ve kötü yerlere gittiğimi sorguluyor, akşama olup biteni babama anlatacağımı söylüyordu.³³⁵

Romanın ana karakterleri arasında geçen aşağıdaki parçada yazar kahramanlar arasında yaşananları anlatma yöntemiyle okuyucuya aktarmıştır.

Eve dönüp geldiğimizde, Liriya'nın ürkek ve sorgulayan gözleri utancımın daha da yoğunlaşmasına yol açtı. Ardi ardına, bir yığın yalan söyledim. Ayağı kayıp göle düştüğünde onu kurtarmak için verdiğim mücadeleden, umutsuz çırpınışlardan söz ettim. Liriya, sevinç gözyaşları dökerken, çamura bulanmış iki bedeni de kollarının arasında sıkıyordu. Gözlerinden akan yaşlar ikimizin de çamurlu yüzlerinde iz bırakarak aşağıya kayıyordu. Ağlayış biraz sonra yerini, şaşkın koşuşturmalara bıraktı. Bir yandan küveti sıcak suyla doldururken, bir yandan da kirli elbiselerimizi üzerimizden, adeta koparırcasına çıkartıyordu. Rado ve ben temizlenmek üzere küvete girdiğimizde, tatlı bir sevincin kollarına düşmüştük. Liriya, ikimizi de ayrı ayrı sabunlarken, Rado'nun parmakları korkunun yerini alan coşkuyla, küvetin içindeki birikmiş suları dövüyordu. O çılgınlığa, bir anda ben de katıldım. Rado'nun sesi, sözleri belirsiz ama insanı duygulandıran bir şarkıya dönüşmüştü. Ben de ona, aynı ritimle yüklü, değişik bir şarkıyla katılmışım.³³⁶

Yazar Veysel Dikmen'in anlatım tekniğinden yararlandığı bir başka romanı “*Kayıp Ruhlar Cenneti*”dir. Zaman zaman anlatım tekniğinden olayları birbirine bağlamak, kişilerin geçmişleriyle ilgili bilgi vermek için yararlanmıştır. Ancak bu romanda anlatma tekniğinden ziyade diyalog tekniği kullanılmıştır.

Mitolojilerden ve destanlardan yararlanarak yazılan “*Babilonya Şarkıları*” adlı epik eserde ise anlatım tekniğinden yararlanan yazar, bunun yanında bu eserde diyalog tekniğine yer vermiştir.

³³⁵ Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, ss. 10-11.

³³⁶ Age., s. 75.

3. 3. TASVİR TEKNİĞİ

Olay, kişi, yer, zaman gibi unsurları daha canlı, inandırıcı ve gerçekçi kılmak için yararlanılan tasvir tekniği klasik romanda çok önemli bir yer tutarken modern romanda bu statüsünü kaybetmiştir. Klasik romandaki sayfalarca süren tasvirlerin yerini modern romanda birkaç cümle almıştır.

Tasvir, klasik tanımıyla kelimelerle resim çizmektir. Kelimelerin büyüenden yararlanarak bir kişiyi, yeri veya zamanı anlatma işidir. Başka bir deyişle tasvir, roman unsurlarını görünür kılmaktır. Bütün bunların yanında tasvir sadece kelimelerle resim çizmek değildir. O, aynı zamanda bir anlatım tekniğidir. Aynı zamanda anlatımı süsleme ve okuyucuya bir şeyler aktarma amacı vardır. Mehmet Tekin, yazar; metin içinde yer verdiği kişi, zaman, olay ve çevreye dönük tasvirlerle okuyucuyu etkilemenin, onu metnin dünyasına çekmenin yollarını aradığını belirtir. Tekin, tasvir tekniğine günümüzde rağbet edilmese de tamamen ortadan kalkmayacağını söyler.

Bugün fazla rağbet edilmese de tasvir yöntemi, öteden beri önemli olmuş ve zaman içinde yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Tasviri azaltmak, kısmak yahut gizlemek mümkün olabilir; ancak kaldırmak, iptal etmek mümkün olamaz. Roman, bir öykünme ve somutlaştırma sanatıdır. Böyle olduğu müddetçe de roman, tasvirde yararlanmak zorundadır. Çünkü tasvir, en geniş anlamıyla çevreyi, zamanı, insanı ve olayları okuyucunun zihnine taşıyan bir araçtır. Dünden bugüne işlevini sürdürmüştür; roman sanatı var oldukça da sürdürecektir. Değişen, tasvirin uygulanış biçimi olacaktır: Dün, blok halinde yapılıyordu; bugün, olayların seyrine uygun olarak -ve gerektiğinde- yapılıyor. "Tasvir için tasvir yapmak" bugünün romancısının amacı değildir; olamaz da. Çünkü bugünün romanına egemen olan harekettir, aksiyondur, gerilimdir; tasvirin de buna ayak uydurması, uygun olması gerekir.³³⁷

Veysel Dikmen, romanlarında tasvir tekniğinden gerektiği kadar yararlanan bir yazar. Kişileri veya mekânları tasvir ederken ne romantikler gibi hayali bir mekân ve kişiler yaratma ne de gerçekçiler gibi her şeyi bir fotoğraf gerçekliğiyle aktarma yoluna gitmemiştir. Okuyucuyu sıkacak kadar sık ve uzun bir şekilde tasvire yer vermediği gibi tasviri de romanlarından tamamen kapı dışarı etmemiştir.

Aşağıdaki parçada Derya'nın gözünden Akrep Komiser'in evi tasvir tekniğiyle anlatılıyor.

³³⁷Mehmet Tekin, *Roman Sanatı (Romanın Unsurları) I*, İstanbul: Ötüken, 2013, s. 243.

Ev, oldukça eski ahşap bir yapıydı. Zemin ve pencere tahtaları, yılları izini hatırlatırcasına eskimiş ve yıpranmıştı. Ev ve odalar bakımsızdı. Kedilerle birlikte olduğumuz oda ise, eski olduğu kadar aynı zamanda dağınıktı da. Odada eşya olarak, üstü aynalı ve köşeleri sedef kakmalı bir konsol ile kollan ceviz, ayağı eski bir halı ile köşelere gelişigüzel konulmuş ve içi hayvanların yemek artıklarıyla dolu bazı kaplar gözüktüyordu.

Bir de köşeye dikkatlice monte edilmiş, içinde su bulunmayan akvaryumdaki kum taneleri üzerinde gezinen beş adet akrep ile konsolun köşesindeki büyük cam kavanozun içerisinde uyuyan bozkır yılanı en ilgi çekici görüntülerdi.³³⁸

Aşağıdaki parçada da yazar, kişi tasvirine yer verdi. Ancak bu tasvirler okuyucuyu sıkacak kadar uzun değil. “*Düşlerin Şarkısı Yok*” romanında Çağdaş’ın tasvirine yer verilmiştir.

Sıcak, sevecen ve etkileyici bir insandı. Konuşmaları, getirdiği yorumlar, çağa bakışı alışlagelmiş insan tipinin dışında; özgün yorumlar taşıyordu. Çağını da, insanları da, sanatını da çok iyi tanıyordu. Alışlagelmiş kalıpların dışında, düşüncenin engin sınırlarında geziniyordu...³³⁹

Kişi tasvirinin güzel bir şekilde kullanıldığı romanlardan biri de “*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*”dur. Yazar, Liriya’nın yer aldığı tabloya bakan Derya’nın gözünden okuyucuya Liriya’nın fiziksel özelliklerini aktarır.

Onu seyrettikçe gözlerim sevinçten dolu dolu oldu. Mavi gözlerindeki derinlik tablodan bile görülebiliyordu. Sonsuzluğu ve sevgiyi çağrıştıran yüzü, tıpkı bir kuğu inceliğindeki zarif bir boyunla, sedef gibi parlayan çıplak omuzları üzerine konulmuştu. Bir inci tanesi yuvarlaklığındaki omuzları ile ipek kadar beyaz duru teni boyununun etrafını süslüyordu.³⁴⁰

3.4. BİLİNÇ AKIMI TEKNİĞİ

Bilinç akımı, anlatıma dayalı sanat eserlerinde bireylerin iç dünyalarını okuyucuya aktarmak için kullanılan modern tekniklerden birisidir. Şuur akışı, doğrudan iç konuşma gibi isimlerle de kullanılmaktadır. Kahramanların iç dünyalarını birbirini izleyen ama birbiriyle bağlantısı olmayan cümleler şeklinde kullanılan bir tekniktir. İç konuşma tekniğiyle ayrılan en keskin çizgisi budur. İç konuşma tekniğinde roman kahramanlarının iç dünyaları mantıksal bir düzen içerisinde sunulurken bilinç akımı tekniğinde bu mantıksal düzen ortadan kalkar. Hakan Sazyek, bilinç akımının iç konuşmanın düzensiz hali olduğunu belirtir.³⁴¹

³³⁸ Veysel Dikmen, *Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1996, ss. 53-54.

³³⁹ Ay., *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 82.

³⁴⁰ Ay., *Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1996, s. 71.

³⁴¹ Hakan Sazyek, *Roman Terimleri Sözlüğü (Roman Sanatında Yüz Terim)*, Ankara: Hece Yayınları, 2015, s.76.

İç konuşmadaki cümlelerin birbirini mantuki bir bağla izlemesi gerekliliği, bilinç akışında ortandan kalkar. Bir başka ifadeyle, iç konuşmada psikolojik durumu aktaran cümleler belirgin bir anlam bütünlüğünü oluşturan birimler olma özelliği sergilerken bilinç akışı tekniğinde düşünsel içerikli her bir cümle başlı başına bir bütünlüğe sahiptir. Dolayısıyla bilinç akışında cümleler arasında bir anlam kopukluğu, gevşekliği söz konusu olur.³⁴²

Modern romanın insan psikolojisini bütün derinlikleriyle ve bütün karmaşasıyla ortaya koyma amacına hizmet eden en önemli tekniklerden birisidir bilinç akımı. Bilinç akımı tekniğiyle beraber insan ruhunun katmanları en ince ayrıntılarıyla yansıtılma imkânına kavuşmuştur. Çünkü bu teknikle beraber romancı bireylerin iç dünyalarını bütün doğallığıyla okuyucuya aktarma olanağı yakalamıştır.

Bilinç akımında romancılar bireyin iç dünyalarını aracısız olarak okura iletme imkânıyla kalmaz aynı zamanda onların içlerindeki kaos halini de bütün çıplaklığıyla ortaya koyma imkânı yakalar.

Veysel Dikmen'in en çok kullandığı tekniklerden biri bilinç akımı tekniğidir. Özellikle insanın iç dünyasının bir panoramasını çizdiği, kişilerin psikolojik özelliklerine yoğunlaştığı ve insanın iç dünyasının sırlarını keşfettiği "*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*" romanında en çok yararlandığı tekniklerden birisidir. Anlatma yönteminin ağırlıkta olduğu bu romanda yazar, anlatma yönteminin sınırlılıklarını özellikle bilinç akımı tekniğiyle giderir. İnsanın sevgiden yoksun oluşunu, yalnızlığını, iç bunalımlarını yine kahramanlarının ağzından araya girmeden düzensiz bir şekilde olduğu gibi aktarmıştır.

Kahramanların varoluş sorunlarını, psikolojik derinliklerini, karmaşık iç dünyalarını, hayatın onlar üzerindeki etkilerini bilinç akışı tekniğinin yardımıyla okuyucuya aktarmıştır. Dikmen, "*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*" adlı romanından bahsederken bilinç akımı tekniğiyle oluşturulmuş bir roman olduğunu özellikle belirtir. Bu romandan alınmış aşağıdaki parçalar bilinç akımı tekniğini örnekler niteliktedir.

Ailem, seni seviyorum. Babam, annem, kardeşim sizi de seviyorum. Ya da sevmek zorundayım. Ya da seviyor gözükmeliyim. Bu kutsal birlikteliğin yaşaması için, sizi sevmek zorundayım bizlere öyle öğretildi biliyorum. Sizlerin en az beni sevdiğiniz kadar size yakınım. Sizin bana inandığınız kadar, size inanıyorum. Her anne ve

³⁴²Age., ss. 76,78.

babanın sevdiği kadar, seviyorum sizi. Bugüne dek bana verdiğiniz her duyguyu, her şeyi; aynı oranda ş. size aktarıyorum. Borçlu kalmamalıyız birbirimize. Biliyorum anne ve babalarımız bizi önce hiçbir şey beklemeksizin, yürekten ve katıksızca severler. Büyüdükçe ise, bizden hiçbir şey beklemediklerini söyleyerek severler. Sonunda da bizi borçlu bırakarak, severler. Çocuklarsa önce sevmek için, sonra yargılamak için, sonunda da bağışlamak için severler. Sevgilerin denizinde boğulmamak için, her gün yorgun düşünüyorum. Çabalarım, sizlerden yana. Baba, otoriter gözlerinin gerisindeki sıcaklığı duymak istiyorum. Anne, Tanrının yeryüzüne bir öncü olarak gönderdiği melek kanatlarına al beni. Kardeşim, Tanrılar dağından soyluluğun ve güçlüğü mirasını alıp, insanlığa taşıyan en erkeksi, en güzel Adonis, kralların ve insan soyunun mirasçısı ve geleceğin habercisi, seni de sevmek zorundayım.³⁴³

Çocukluğumun, içinde çırpındığım yaşam kalıplarının, sevgilerimin, tutkularımın ve birlikteliklerimin onlar için ne önemi olabilir? Onlar, benim bütünselliğimin vazgeçilmez duvar taşlarıdır. Onları hiç yaşamamışsam ve bir yerde de tutkularım, inançlarım ve kahroluşlarım yoksa, ben de yokum demektir. Bence bu arayış, yıkılmış, itilmiş, albenisini kaybetmiş, erdemleriyle mutluluğun bütünselliğine ulaşamamış, adına idealler, umutlar yüklenilmiş, kendi yenilgisini yazgı denilen bir hiçliğe dönüştürmüş hasta ve bozuk bir toplumun kendinden olmayanı dışlayan, kibirli tavrının dışı vurumundan başka bir şey olamazdı... Her birimiz toplum içine serpiştirilmiş, buz kalıplarıydık. Yaşamın uzunluğu ya da kısalığı değil, güneşin ya da gölgenin sürekliliği idi buz kalıplarının şekillenmesinin gerçek nedeni... Bizler ellerimizi bir parça yukarı kaldırdıkça, güneşin yakıcı ışınlarını, kestiğimize inanıyorduk. Sonunda er veya geç, hepimiz erimenin ve tükenmenin yasalarına bağlıydık...³⁴⁴

3. 5. İÇ ÇÖZÜMLEME TEKNİĞİ

Anlatma yöntemine bağlı olan bu teknik roman kahramanlarının iç dünyalarını görünür kılma yollarından biridir. Roman anlatıcısı olayları aktarırken araya girerek kahramanların duygu ve düşüncelerini anlatmasına dayanan bir tekniktir. Anlatıcı araya girerek kahramanların psikolojik özelliklerini, neler düşündüğünü, neler hissettiğini okuyucuya sunar. Bu teknikte kahramanların neler düşündükleri, neler hissettikleri ilahi anlatıcının da yardımıyla biliniyormuş gibi okuyucuya aktarılır ve sonuna “anladı, düşündü, hissetti, içinden geçirdi” gibi tamamlayıcı ifadeler yer verilir.

İç çözümleme tekniği yazara ilahi anlatıcın yardımıyla da olsa kahramanların duygu ve düşüncelerini biliyormuş gibi anlatma fırsatı verse de sağlam bir kurguya sahip roman için yazar bu tekniği kullanırken anlatılanların romanın genel yapısıyla uyumlu olmasına dikkat etmelidir. Kahramanla ilgili verilen bilgilerle kahramanın roman kurgusu içindeki uyumuna dikkat etmelidir.

³⁴³Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, ss. 112-113

³⁴⁴Age., s. 132.

Yazar Veysel Dikmen, bu tekniği özellikle ikinci romanı olan “*Düşlerin Şarkısı Yok*” romanında anlatma yöntemine bağlı olarak kullanmıştır. Ancak yazar bu romanında sadece anlatma yönteminden ve iç çözümleme tekniğinden yararlanmamış aynı zamanda gösterme yöntemi ve diyalog tekniğinden de yararlanmıştır. Romanda anlatma yönteminin ağırlıkta olduğu bölümlerde iç çözümleme tekniği ön plana çıkmaktadır. Aşağıdaki parçalarda anlatma yöntemiyle beraber iç çözümleme tekniği kullanılmıştır.

Bir yandan da düşünüyordu, Ofira’da güzel olan, esrarengiz olan bir şey vardı. «... O özgürlüğün kendisiydi. O yaşamı da özgürlüğü de kendisi için doğru bir biçimde yorumlamıştı ve ona göre yaşamıştı. Onda var olan sevgi, bana her zaman ölümü unutturdu, yaşamı hatırlattı. Yaşadığım bu dünyadan başka bir yerde de huzurun var olmadığını, insanın kendi huzurunu yine kendisinin yaratması gerektiğini anlatmaya çalıştı hep. Yaşama ölümün gölgesi düşmüştü; Ofira ise yaşama sevginin gölgesini düşürmüştü.» İshak işte bunları düşünüyordu odasının buğulu camından Ofira’yı seyrederken.³⁴⁵

Ofira’nın yaşanan olaylar karşısında neler hissettiği anlatma yöntemine bağlı olarak iç çözümleme tekniğiyle okuyucuya aktarılmıştır.

Tıpkı karanlık bir geceye dönmüş yaşamındaki boğuntuların ortasında kalan Ofira, yüreğinde bu mutluluğun adımlarını hissetti. Çocuklar gibi özgürce dolaşıyordu yüreği. Yaşama meydan okuyordu duyguları. Tutkularının nefesi ılık bir rüzgâr gibi teninde geziniyordu. Loş ışığın yansımalarında değişen Çağdaş’ın yüzünü gizlice elleriyle okşuyordu sanki. Yüzünün sıcaklığını, saçlarının yumuşaklığını içine gömüyordu. Boynunda gezinen sakalının, içini ürperten ve yeni bir uyanışın yollarına sürükleyen dokunuşunu duyumsuyordu.³⁴⁶

Veysel Dikmen’in iç çözümleme yönteminden bolca yararlandığı bir diğer eseri “*Büyük Ölümler Meydanı*”dır. “*Büyük Ölümler Meydanı*”nda yazar bireylerin düşüncelerinin neler olduğunu, bireylerin neler hissettiklerini anlıyormuş, biliyormuş gibi yazmaktadır. Aşağıda yer verilen parçada Talat Paşa’nın Selanik’ten İstanbul’a dönerken iç çözümleme yöntemiyle neler hissettiklerini, neler düşündüklerini içermektedir.

Halkın bu coşkusuna, Dersaadet’e giden heyetten Erkanı Harp Binbaşısı Hakkı ile Necip, Rahmi, Osman Nihat ve Hüseyin Beyler de aynen katılıyorlar ve çocuklar gibi seviniyorlardı.

Oysa Talat Bey köşesinde suskun oturuyor, kendisiyle hesaplaşıyordu. Kendi kendine, “Bir bilseler, işimiz ne kadar zor,” diye söyleniyordu. Bir yandan da kalabalığın arasına katılmamak için kendisini zor tutuyordu. O hep düşünüyordu:

³⁴⁵ Veysel Dikmen, *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 18.

³⁴⁶ Age., s.83.

“Ey güzel hürriyet! Ne yüce bir şeysin ki, yapamayacağın hiçbir şey yok!” diye alaylı alaylı gülümsüyordu.

“Meşrutiyet tek başına yeterli mi, nasıl kurtulacak bu ülke bu sefaletten, bu bozgun dan, bu kaostan, bu yıkımdan? Meşrutiyet tek başına yeterli mi? Kuşkusuz yeterli değil!..

Bağımsız bir Osmanlı ülkesi yaratmak, devlete eski görkemini vermek, onu hasta yatağından kaldırmak ve kurtarmak... Dersaadet’e giden bu yolun sonunda bu kara bulutlar dağılacak mı?.. :

Rumeli böyle sefilse, ülkenin diğer yöreleri kim bilir nasıldır?..

Bu yolculuk benim Edirne’den, Selanik’e gelişimden çok farklı. O zaman siyasi sürgündüm ama korkmuyordum.

Oysa Selanik’ten Dersaadet’e giden bu yolda özgürüm ama korkuyorum...

İktidar olmak, Kanun-i Esasi’yi ilan ettirmek kadar kolay değildir. Şu tarlalarda çalışan yığınlara, şehirlere dağılmış yoksullara ve 93 harbinin göçmenlerine, istediklerini verebilecek miyiz? Anadolu’yu hiç tanımıyoruz...” diye kaygılanıyordu.³⁴⁷

3. 6. İÇ MONOLOG TEKNİĞİ

Modern romanda sıkça kullanılan tekniklerden biri olan iç monolog tekniğinde yazar kahramanlarını sanki biriyle konuşuyormuş ya da kendi kendisiyle sohbet ediyormuş gibi konuşturur. Sese dönüşmeyen bu konuşma sayesinde araya bir anlatıcı girmeden bireylerin iç dünyaları ortaya konur. İç monolog, okurun kişileri doğrudan tanımaya, anlamaya, onların iç dünyalarında olup bitenleri doğrudan öğrenmesine imkân veren bir tekniktir. İç monolog tekniğinde, bireyin iç hesaplaşmaları, içsel konuşmaları ve tepkileri ön plana çıkar. Mehmet Tekin, iç monolog tekniğini tanımlarken bu tekniğin okuyucuyu, kahramanların iç dünyalarıyla karşı karşıya getiren bir teknik olduğunu belirtir.

İç monologda dikkat çeken özelliklerden biri de dilin kullanım şeklidir. İç monologda dil konuşma diline yakındır. Konuşma dilinin sadeliği ve yalınlığı vardır. Cümleler zihinden dökülen düşüncelerin doğallığı içinde düzenlenir. Bu bakımdan iç çözümleme ve bilinç akışı tekniklerinden ayrılır.

Veysel Dikmen, “Gözyaşlarımı Size Bıraktıyorum” romanında bireylerin iç dünyalarını okuyucuya aktarmak için özellikle iç monolog tekniğinden

³⁴⁷ Veysel Dikmen, *Büyük Ölümler Meydanı*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2006, ss. 107-108.

yararlanmışlardır. Romanın başkahramanlarından biri olan Derya Dinç'in düşüncelerini, olaylar karşısındaki tutumunu iç monolog tekniğiyle ortaya koymuştur. Romanda anlatılanların yarısı iç monolog tekniğiyle yarısı da monolog tekniğiyle okuyucuya aktarılmıştır. Aşağıdaki parçada Derya, iç dünyasında yaşananları araya başka biri girmeden doğrudan okuyucuya aktarıyor.

Yaşamın sonunun ve ölümün başlangıcının vitrini olan mezarlığa gitmek için öğle üzeri yola çıktım. Hava mevsim normallerine göre bir parça sıcaktı. Sisli güneş yeterince ısıtmasa bile, soğuğa karşı direnme gücü veriyordu. Şehrin dışında ki mezarlığa doğru isteksiz ve yorgun adımlarla yürürken, yaşadığımı sandığım hayatımın ne denli boş ve anlamsız olduğunu, beni ona bağlayan umutların ise, ne denli sahte ve hayal dolu olduğunu düşünüyordum. Yaşam, bir çocuk kadar bile avutamamıştı beni. Yaşamımdaki her şey belirsizlikler ve anlamsızlıklar üzerine kurulmuştu. Bizler boş bir kafese bırakılmış yabancı bir hayvan gibi, özgürlüğü yakalama düşüyle oradan oraya koşuşturuyorduk. Bütün dirençlerimiz, bütün umutlarımız birer birer yok oldukça; yaşamın anlamsızlığına öfkelenip ölümü özlemeye alışuyorduk. Sonra sürpriz bir el bizi, yaşam kafesinden alıp ölüm kafesine tıktırıyordu. Biz de orada yeni bir umudun peşinden sürükleniyorduk. Ölümü bu denli cazip kılan büyü, yaralı yüreklere ve küskün ruhlara sonsuz kurtuluşu müjdelemiş olmasındır. Oysa varlığın sunamadığı huzuru, yokluk hiçbir şekilde sunamazdı. Ölüm bizim düşündüğümüz gibi yeni bir evreni yaratacak kadar, doğurgan olamazdı... Ölüm, duvarda yansıyan gölgemizi bile silip attıktan sonra bize ne tür bir umut vadebilir ki?...³⁴⁸

Yazar, “*Büyük Ölüler Meydanı*”nda da iç monolog tekniğinden yararlanmışır. Özellikle kahramanların yalnız başına kaldıklarında yazar bu teknik sayesinde hem bireylerin olaylar hakkındaki düşüncelerini hem de olayların arka planını okuyucuya sunmuş oluyor. “*Büyük Ölüler Meydanı*”nda diyalog tekniği kadar iç monolog tekniğinden yararlanılmasa da zaman zaman tarihi olayların ve kişilerin aydınlatılmasında romanın doğal kurgusu içerisinde bu tekniği yer verilmiştir. Aşağıdaki parçada Abdülhamid'in iç konuşmasına yer verilmiştir.

Abdülhamid, Yıldız Köşkü'nün penceresinden Marmara'nın mavi sularını süzerken geçmişin anılarına dalıp gitmişti. Anılar, savrulan yapraklar gibi uçuyordu:

“Bu imparatorluğun kanatları, söylendiği gibi dualar üzerinde mi, yoksa lanetler üzerinde mi uçuyor? Doğrusu bilemiyorum.

Korkular, kuşkular, umutsuzluklar hiç mi eksilmeyecek yüreğimizden?.. Baykuşlar, daha ne kadar ötmeye devam edecek üzerimizde?.. Kardeşin kardeşe kini; düşmanın düşmana kininden neden daha büyük?

Valide Sultan, her seferinde ‘Şansınız, Sultan Süleyman'ınla gibi olsun diye dua ederdi. Dedem Sultan Süleyman hazretleri o kadar uzun yaşadı ki, Osmanlı'da yaşamın boyu kısaldı; ölümün boyu uzadı. Ecel onun yaşadığı günleri bizden geri

³⁴⁸ Veysel Dikmen, *Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1996, s. 34.

alıyor sanki Diken üstünde padişahlığın mutluluğundan söz edilebilir mi? Başta Valide Sultan, akli dengesini yitirmiş ve bu yüzden tahtından olmuş Murat, masonların ustası Skaliyeri, Ali Suavi, Ahmet Rıza gibi Jön Türk bozuntusu gazeteciler, elmaya üşüşmüş kurtçuklar gibi saltanatı kemirmeye çalışıyorlar.

Mithat Paşa'nın ben iktidara geçerken, 'Sultanım, biz saltanatı size emanet verdik, Şehzade Murat sağlığına kavuştuğu an bu taht onundur. Şehzade Murat'ın iyileşmesi halinde tahtı ona bırakacağımıza ilişkin bize yazılı taahhütte bulundunuz. Umarım bu sözünüzü hiçbir zaman unutmazsınız!' uyarısı halen bir burğu gibi yüreğimi delmekte. Nasıl böyle bir hata yapıp, yazılı taahhütte bulundum. Şeytan, her gece bu belgeyi getirip gözüme sokuyor, uykularımı kaçırıyor...³⁴⁹

3.7. DİYALOG TEKNİĞİ

Karşılıklı konuşma anlamına gelen diyalog tekniğinden edebiyatçılar eserlerini kurgularken geniş ölçüde yararlanmışlardır. Çünkü bu teknikte araya bir anlatıcı girmeden kahramanların duyguları, düşünceleri doğrudan okuyucuya aktarılabilir. Mehmet Tekin, diyalog tekniği için, diyalogun basit ama temel işlevi, gizli olanı aşikâr kılmak, soyut olanı somutlaştırmaktır, der.

Her şeyden önce diyalog yöntemi, romana çeşitli açılardan güç katmakta, romanın edebî ve düşünsel dokusunu zenginleştirmektedir. Diyalogun basit ama temel işlevi, gizli olanı 'aşikâr' kılmak, soyut olanı somutlaştırmaktır. Aslında bu nitelik; sanatın, dolayısıyla romanın da niteliğidir. Roman, esasen eşyayı konuşurma sanatıdır. İlk elde romanın bünyesine katılmak istenen her şey, cansızdır; bir nesneden ibarettir. Romancı onlara, adeta bir 'Mesih gibi' ruh verir; canlandırarak okuyucunun karşısına çıkarır. Bu işlemin gerçekleştirilmesinde "diyalog" yönteminin katkısı büyüktür.³⁵⁰

Diyalog tekniğinde anlatıcı olabildiğince silikleşmekte kahramanlarla okuyucu karşı karşıya kalmaktadır. Bu teknikte kahramanların duygu ve düşünceleri aracısız olarak sergilenmektedir. Olaylar ve anlatılanlar birinci elden yani kahramanların ağzından okuyucuya ulaşmış olur.

Veysel Dikmen'in "*Düşlerin Şarkısı Yok*" romanında yukarıda da belirtildiği gibi gösterme yöntemiyle beraber diyalog tekniğinden bolca yararlanmıştı. Bu eserinde diyalog tekniğinden yararlanan yazarın, Ofira ile annesi arasındaki duygu alışverişini bu teknik sayesinde ortaya koyduğu aşağıdaki parçada görülmektedir.

Sessizliğin ortasına aniden Ofira'nın şu sözleri düştü:

³⁴⁹ Age., s. 15.

³⁵⁰ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı (Romanın Unsurları) 1*, İstanbul: Ötüken, 2013, s.277.

«Ne kadar gariptir ki şu yeryüzünde insan kendi bedenim bile yönlendirmekten aciz...»

Kızının uzun süren bu suskunluktan sonra konuşması Bayan Çela'yı sevindirdi:

«O nedenmiş?» diye sordu.

«Çünkü gerçek duygu ve istemlerimize göre aynı yanıtı vermiyor da ondan...»

«Tepkisiz ya da duyarsız olduğunu mu söylemek istiyorsun?» .

«Bir bakıma öyle...»

«Tıpkı motoru açılmamış yeni bir araba gibi mi yani?...»

«Evet... Ama bizlerde eksik olan ne?.. Çözüm bir motorun ki gibi, zamana bağlı değil sanırım?...»

«O halde, seni bu denli kaygılandıran şey nedir Ofira?.. Eğer utançların seni eziyorsa, gönlünü rahat tut... Hiçbir şey senin arzuların doğrultusunda gelişmedi... Düşün bir kere, bir kadın olarak senin yaşadıklarını aynen ben de yaşadım... Yoksa, onurumun zedelenmediğini ve ruhumun da kirletilmediğini mi düşünüyorsun?.. Ya da yıllardır erkeksiz olduğum için, o iğrenç savaştan mutlu şekilde mi ayrıldığımı düşünüyorsun?.. Utançlar, bütün yüreklere aynı acıyı verir Ofira...»

«Benim düşündüklerim, senin söylemek istediklerinden çok farklı şeyler anne... Evliliğimin üzerinden bunca yıl geçti ama ilk kez dün gece gerçek anlamda doyuma ulaştım... Bize saldıran yüzlerin tüm iğrençliğine karşın nasıl böyle bir şeyi yaşayabildim anne?...»

«Ya da evliliğin boyunca sahip olduğu her türlü özgürlüğüne karşın bedeninin neden böyle bir duyguyu yaşamadı değil mi?...»

«Doğru söylüyorsun anne... Yalnız, içimi burkan bir şey var, ne kadar beni yaralamış da olsa, bütün olup biteni kocama anlatmalıyım. Hiç olmazsa, ona karşı saygımı yitirmemek için...»

«Ofira böyle bir yanlışlığı yapma sakın!.. Onunla birlikte iken neden bir türlü orgazma ulaşmadığını kocanla konuşabilirsin, ama sakın o iğrenç geceden söz etme ona... Çünkü insan kendi utançlarına yine kendisi katlanabilir ama utançlarını başkalarıyla paylaşmaya kalktığı zaman en güzel birliktelikleri bile yaralar. Karşısındaki dünyanın en anlayışlı eşi olsa bile... Gün gelir, kendi utançlarını hafifletmek için kendince seni suçlamayı daha uygun bulur... Tıpkı dalgaların çok büyük kayaları oyması gibi, suçluluk duygulan da birliktelikleri aşındırır...»

«Yine de yıllar sonra böyle bir şeyi yaşamış olmam garip değil mi anne?.. Bende bulunmayan, eksik olan şey ne?.. Bunun yanıtını bir türlü bulamıyorum...»

«Kendin de bulamadığın bu eksikliğin yanıtını neden karşı tarafta aramayı denemiyorsun?...»

«Belki de haklısın anne...» diye dudaklarının arasında söylendikten sonra tekrar başlangıçtaki suskunluğuna döndü... Otomobil çam kokan serin ve gölgeli yolda akıp giderken Bayan Çela'da hâlâ o geceyi düşünüyor ve için için gülümsüyordu. Yalnızlığının gecelerini süsleyen o çılginca düşlerinde bile böyle bir hazzı yaşamadığını, kızına nasıl anlatabilirdi ki?³⁵¹

³⁵¹ Veysel Dikmen, *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, ss. 54-55.

Yazarın diyalog tekniğinden yararlandığı başlıca eserler arasında “*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*” romanı gelir. Özellikle gösterme yöntemiyle birlikte romanın birçok bölümünde diyalog tekniğinden yararlanmıştır. Diyalog parçaları romanın bütününde olduğu gibi anlatıcı kahraman Derya Dinç’in ağzından aktarılır.

Aynı çılgınca davranışlarla yeniden kütüphaneye döndüm. Yüzümün rengi, davranışlarımın sertliği ve öfke yüklü ses tonum karşısında o sinirli bayan memur şaşırılmış, daha önemlisi de sinmişti. Daha önceki sorumu tekrarlamıştım. O da aynı şekilde yanıt verdi.

«Bayım, sizin kimden söz ettiğinizi bilmiyorum ama burada Bay Lazaroviç diye birisi yok... Ben, yaklaşık on iki yıldır buradayım... Benden öncede burada çalışan kişi de yine Bay Lazaroviç değil, Bayan Susiç’di...» dedi. Ben ısrarla:

«Sanırım yanılıyorsunuz!.. Bayan Lazaroviç, eşinin burada çalıştığını söylemişti bana... Yanılmış olamam... Lütfen, hafızanızı biraz daha yoklayın... Unutmuş olamaz mısınız?..» Kısa bir duraksamadan sonra yeni bir atılımla: "Şey, bir de onun Radomar adında bir oğlu vardı... Özürlü bir çocuktü. Hatırlamış olmalısınız...» diye ısrarımı sürdürdüm.

«Bayım, ne söylediğiniz isimde birisini, ne de oğlu Bay Radomar’ı tanıyorum... Siz istediniz diye yeni bir Lazaroviç yaratamam ya... Gerçekten bir tanrı olsaydım, on iki yıl altım çürüyerek bu kütüphane koltuğunda oturmazdım...» dedi.

«Lütfen, yardım edin belleğinizi ya da bazı notlarımızı karıştırın bulun onu bana... Ne olur!..» diye yalvarıyordum. Bunun üzerine sinirli bayan memure:

«Bayım, size yeterince açık söylememe karşın anlatamadım sanırım. Son yirmi yıl içinde bu sandalyede, Bay Lazaroviç diye biri oturmadı...» diye kestirip attı.³⁵²

Yazar Veysel Dikmen’in diyalog tekniğinden bolca yararlandığı eserlerinden biri de “*Büyük Ölüler Meydanı*”dır. Bu eserin tamamında diyalog tekniğinin hâkimiyeti hissedilir. Tarihi-belgesel bir nitelik taşıyan romanda anlatılan tarihi olaylar ve bu olayların gerçek yüzleri özellikle bireylerin diyalogları aracılığıyla okuyucuya aktarılmıştır. Tarihi bir dönemi anlatan yazar, tarihin gerçek yüzünü diyalog tekniği sayesinde roman kurgusu içinde başarılı bir şekilde aktarmayı başarmıştır.

Yazar, son romanı olan “*Kayıp Ruhlar Cenneti*” adlı romanında da diyalog tekniğini yoğun bir şekilde kullanmıştır. Romanda olaylar diyalog tekniğinin imkânları ölçüsünde okuyucuya aktarılmıştır. Yazar Veysel Dikmen, romanında Osmanlının karanlık dönemlerini bütün gerçekliğiyle ortaya koyarken özellikle olayların ve kişilerin gerçek yüzlerini diyalog tekniğiyle anlatmıştır. “*Büyük*

³⁵² Ay., *Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1996, ss. 30-31.

Ölümler Meydanı’nın da olduğu gibi romana diyalog tekniğinin hâkim olduğu görülür. Özellikle olayların arka planları verilirken sayfalarca diyalog tekniğinden yararlanıldığı görülebilir. Aşağıda kitaptan alıntılanarak verilen diyalog bölümü gibi romanda olayların büyük bölümü diyalog tekniğiyle aktarılmıştır. Ferhat Paşa’ nın evindeki bir toplantı sırasında konuşulardan alıntılan aşağıdaki parça gibi *“Kayıp Ruhlar Cenneti”*nde sayfalarca süren diyalog bölümleri yer alır.

Ferhat Paşa konuklarına dönerek, “Dostlarım! Bugün aramıza katılan yeni konduğumuz Ali Süavi Efendi’yi sanırım hepiniz tanıyorsunuz. O, Osmanlı ülkesinde yıldızı hızla parlayan yeni bir kişilik- Onu Yeni Osmanlılar olarak adlandırılan cemiyetin üyeleri arasında görüyoruz. Namık Kemal, Ziya Bey, Ağâh Efendi onun düşüncelerine büyük önem veriyorlar. Bizler de bu gece, değerli fikirlerinden yararlanma fırsatı bulacağız. Üstadımız eğer bizi o değerli fikirleriyle aydınlatırsa, hepimiz mutlu olacağız.

Ayrıca şunu da belirtmek isterim ki burada bulunan bu meclis, düşünenlerin, yeni fikir üretenlerin, fikirlerini korkusuzca ortaya koyanların meclisidir! Bu meclis gerçek halk meclisidir! Sultanı yok, polisi yok, sansürü yok ama düşüneni çok bir meclis. Sözü siz dostlarıma bırakıyorum. Dostlarım söz serbesttir!” dedi.

“Üstatlarım ve değerli dostlarım. Hazır bu konuda deneyimli ve bilgili Ali Süavi Efendi burada iken sormak isterim. Sonun şu: Osmanlı’daki XIX. yüzyılın yenileşme hareketinde, buna Tanzimat reformları da dahil, İslam’ın bozulmamış kaynaklarına geri dönme eğilimi ağırlık kazanıyor. Yeni Osmanlıların siyaset teorisinde de Kur’an’ın ve yorumcularının siyaset teorisi, söz konusu reformların ağırlık merkezini oluşturuyor. Bu reformist görüşün temelini eski teolojik inanç oluşturuyor, neden?” Ali Süavi, bu soruya yanıt vermeden önce, eski hariciye nazırlarından Rıfat Paşa’nın oğlu Münir Paşa söze karıştı:

“Ali Süavi Efendi, müsaade buyurursanız, önce ben söz almak istiyorum. İsmail Talat Bey kardeşim, sanırım bu teolojik yaklaşım, İslam’la siyasi otoritenin pekişmesi için, ilahi olarak tesis edilmiş özel bir kuramdır. Bu ilke, Kuran’ın şu ayetine dayanır: ‘Ey iman edenler! Allah’a, Peygamberine ve aranızdaki emi sahiplerine itaat ediniz!’ İşte İslam’da tesis edilen bu otorite, Peygamberin şahsi otoritesini de aşan Tanrının değişmez otoritesi! diri Bu yüzdendir ki İslam’da yönetenler kulların üzerinde Allah’ın doğrudan otoritesini taşırlar. Allah umumun menfaatini etkili olan yüce kudretin adıdır. Bu yüzden kamu hazinesi Allah’ın hazinesi, ordu Allah’ın ordusu, kamu görevlileri de Allah’ın memurlarıdır... Sultan ise, Tanrı’nın yeryüzündeki gölgesi ve vekilidir!”³⁵³

³⁵³ Veysel Dikmen, *Kayıp Ruhlar Cenneti*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2010, ss. 219-220.

3. 8. MONTAJ TEKNİĞİ

Montaj tekniği roman sanatının tarih, psikoloji, felsefe, sosyoloji gibi bilim dallarından yararlanmasıdır. Metnin genel kurgusal yapısı içerisinde romancılar zaman zaman bu bilim dallarının verilerine romanın yapısı içerisinde yer vermişlerdir. Bunu yaparken de montaj tekniğinden yararlanmışlardır.

Montaj tekniği, romancının bir söz, bir metin veya bir yazıyı eserin genel yapısına bir katkı sağlaması için kullanırlar. Bir bakıma iktibas sanatının romana uygulanmasıdır. Mehmet Tekin bu konuda şöyle der:

İktibas sanatı, işlevsel düzeyde montaj tekniğinden nispeten farklıdır. İktibas sanatından beklenen, metnin anlam itibariyle zenginleştirilmesi, süslenmesidir. Buna karşılık montaj tekniği, daha işlevsel bir özelliğe sahiptir. Bundan beklenen sadece metni, anlam ve estetik düzeyde süslemek, zenginleştirmek değildir. Romancılar, montaj tekniğinden genel yapısını, kompozisyonunu kurmak cihetinde de yararlanmaktadır. Bu noktayı dikkate aldığımızda, montaj tekniği, romanın, özellikle post modern romanın önemli aygıtlarından sayılmaktadır. Dolayısıyla montaj tekniği, kapsam itibariyle iktibas sanatına benzemekte, ancak uygulama düzeyinde ondan nispeten ayrılmaktadır: Modern romanda montaj tekniği, sadece genel yapıyı anlam itibariyle güçlendirmek, güzelleştirmek bakımından değil, genel yapıyı kurmak amacıyla da - ve işlevsel olarak- kullanılmaktadır. Kısacası, bu teknik, özellikle günümüz romanında bir 'inşa' (yapı) malzemesi gibi görülmekte ve yetenekli romancılar tarafından ustalıkla uygulanmaktadır.³⁵⁴

Tarih, felsefe, psikoloji ve sanat gibi alanlarda geniş bir bilgiye sahip olan Veysel Dikmen, romanlarında montaj tekniğinden yararlanmışır. Doğrudan metinlerin veya sözlerin alıntılanması şeklinde yazarın eserlerinde kendini gösteren montaj tekniğinin yanında yazarın eserleri okunduğunda geniş bir genel kültüre sahip olduğu görülür. Yazarın özellikle “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” ve “*Düşlerin Şarkısı Yok*” romanlarında montaj tekniğini kullandığı göze çarpmaktadır. E. O’Neill’in Araya Giren Garip Oyun adlı tiyatro eserinden bir sözü doğrudan eserinde kullanmışır. Ama bunu romanın genel yapısına uygun bir şekilde konuya hizmet edecek bir şekilde ve yerde kullanmışır. Bu söze eserinde yer ver vermeden önce hayattan, yaşamdan ve bunların kötülüğünden bahsettikten sonra bu söze yer veriyor.

³⁵⁴ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı (Romanın Unsurları) 1*, İstanbul: Ötüken, 2013, s. 265-266.

Cennet bahçelerinin yeşil çimenlerinde huzur varmış derler ama buna ulaşmak içinde ölmek gerekli... galiba?³⁵⁵

Yine romanın kurgusal yapısına ve konuya uygun olacak şekilde Schopenhauer'den bir alıntı yapıyor yazar:

Schopenhauer, «DANTE, dile getirdiği cehennemin örneğini ve konusunu, bizim gerçek dünyamızdan başka nerede arayabilirdi? Nitekim bize çok eksiksiz bir cehennem görüntüsü sundu. Ama cenneti ve cennetin mutlu yaşantısını, dile getirmesi gerektiği zaman, aşılması olanaksız bir güçle karşılaştı. Çünkü içinde yaşadığımız şu dünya ile cennet arasında hiçbir benzerlik yoktu... Şu dünyayı Tanrı yarattıysa, onun yerinde ölmek istemem doğrusu. Çünkü dünyanın düşkünlüğü, yüreğimi parçalıyor» diyor.³⁵⁶

Veysel Dikmen, “*Düşlerin Şarkısı Yok*” eserinde amacına hizmet edecek alıntılara yine yer veriyor. Ve bunları montaj tekniği sayesinde eserinde romanın genel yapısı içerisinde eritmeyi başarıyor.

Tutkularınız büyük de ondan, herhalde; dünya dar geliyor gönlümüze... Tutkunun özü, bir rüyanın gölgesidir sadece...³⁵⁷

Yazar, “*Kayıp Ruhlar Cenneti*”nde her bölümün başlangıç kısmında Tevfik Fikret'in şiirlerine yer vermiştir. Fikret'in Sis ve Tarih-i Kadim şiirlerine yer veren yazar, romanın içeriğiyle şiirler arasında montaj tekniği sayesinde güzel bir uyum yakalamıştır.

Okuma ve araştırma zevkini küçük yaşlardan beri kaybetmeyen³⁵⁸ Veysel Dikmen, bu sayede geniş bir genel kültüre sahip olmuştur. Bu genel kültürünü eserlerine özellikle montaj tekniğiyle ustalıkla bir şekilde aktarmayı başaran yazarın bu tekniği kullandığı bir başka eseri “*Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*”dur. Balzac, Goethe gibi edebiyatın devlerinden roman kurgusu içinde yararlanmışır. Aşağıdaki alıntıyı yazar, Derya'nın Ohri şehrinden ayrılışını destekler mahiyette kullanmıştır.

Goethe, “Yakınlıklar, ancak ayrılmaları gerektirdiği zaman ilginçleşir.” der.³⁵⁹

³⁵⁵ Veysel Dikmen, *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s.32.

³⁵⁶ Age., s.83.

³⁵⁷ Veysel Dikmen, *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, ss. 68-69.

³⁵⁸ 24.05.2015 tarihinde Şirinevler'deki görüşmeden.

³⁵⁹ Veysel Dikmen, *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 115.

Yine Derya'nın Jelena ile olan ilişkisini ve Jelena'nın içinde bulunduğu durumu daha etkili okuyucuya aktarabilmek için aşağıdaki parçada montaj tekniğinden yararlanmışır.

Balzac, "Rahipler, yargıçlar bir de kadınlar cübbelerinden hiçbir zaman bütün bütüne sıyrılamazlar." der. Jelena ilk kez, bu birlikteliğimiz sırasında toplum tarafından ruhuna giydirilmiş tüm giysilerden sıyrılmıştı.³⁶⁰

Yazar, zaman zaman "*Kayıp Ruhlar Cenneti*"nde de montaj tekniğinden yararlanmışır. Olayların genel akışına, olayların ruhuna uygun alıntılara yer vermişir. Aşağıdaki metinde Fatma Zehra'nın geçmişini iç çözümleme tekniğiyle anlattıktan sonra anlatılanlara uygun Sadi'nin Gülistan adlı eserinden alınan bir bölüme yer verilmişir.

Hız. Lût'un karısı kötülerle dost oldu diye peygamber ailesinden olma şerefini kaybetti. Ashâb-ı Keyf' in köpeği birkaç gün iyilerin izinde yürümekle insan oldu.³⁶¹

3. 9. GERİYE DÖNÜŞ TEKNİĞİ

Roman, geçmişi, şimdiki ve geleceği anlatan bir türdür. Romanda olaylar şimdiki zamanda kurgulanır. Ancak romancı anlatım anından geçmişe ve geleceğe uzanır. Romandaki bu zaman dilimlerinden geçmiş roman içinde önemli bir zaman dilimidir. Romancı geçmişe dönerken de geriye dönüş tekniğinden yararlanır. Romanın yapısı gereği bir olayın ya da kahramanın geçmişi hemen anlatılmaz. Romanın ilerleyen bölümlerinde okuyucunun merakının en üst seviyeye çıktığı zaman olay veya kahramanın geçmişine dönülerek merak duygusu giderilir.

Geriye dönüş tekniği, roman kurgusu içine sindirildiğinde genelde olayın akışı kesilerek olay ya da bireyin geçmişi ile ilgili açıklama ve bilgilendirmeleri içerisinde barındırır. Böylece bireylerin davranışlarının ve psikolojilerinin alt yapısı nedensellik anlamında açıklanmış olur. Özellikle kahraman anlatıcının hâkim olduğu romanlarda geriye dönüş tekniği bir tür hatırlama boyutu kazanır.

³⁶⁰ Age., s. 129.

³⁶¹ Veysel Dikmen, *Kayıp Ruhlar Cenneti*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2010, s. 140.

Ve kahraman olayların ve bireylerin psikolojik durumlarının perde arkasını geriye dönüş tekniği sayesinde aydınlatmış olur.

Sonuç olarak bakıldığında geriye dönüş tekniği hem romanın ana yapısının kurulmasında hem olayların ve bireylerin arka planlarının açıklanmasında önemli bir işlevi olan bir tekniktir.

Yazar Veysel Dikmen, romanlarında bu teknikten olabildiğince yararlanmıştı. Bireyin iç dünyasını ele aldığı romanlarında özellikle kahramanlarının psikolojik alt yapılarının nedenselliğini açıklamak için ve tarihi-belgesel niteliğindeki romanlarında bu teknikten yararlanmıştı. Aşağıdaki parçada roman kahramanlarından Derya'nın bir tren yolculuğu yaptığı sırada bir sinek figürüyle çocukluk yıllarına geri döner.

Biraz önce durmadan cama vurup geri dönen sinek, bu kez boşlukta dolanmaya başlamıştı. Ara sırada camla yanağım arasında gidip geliyordu. Benimle dost olmayı sürdürmek istercesine çılgın devinimlerle etrafımda dolanıp duruyordu. Suskun bir bekleyiş içerisindeki sinirlerim yavaş yavaş gerilmeye başlamıştı. Yerimden kalkıp ona yakalamak için birkaç kez hamle ettimse de başarılı olamadım. O şaşkın sineği yakalayıp kanatlarım koparmak için içimde dayanılmaz bir arzu duyuyordum. Tıpkı gazete sattığım o çocukluk günlerimdeki gibi...

Ailem Yugoslavya'dan Anadolu'ya göçünce Ankara'ya yerleşmişti. Geleli henüz bir yıl olmuştu ve ortaokulu yeni bitirmiştım. Yaz tatiliydi. O tarihte bütün gazeteler İstanbul'da basılıyor ve diğer şehirlere dağıtımı kamyonlarla yapılıyordu. Henüz güneş ışınlan yere düşmeden karanlığın sokakları kucakladığı erken saatlerde kalkıyor ve kamyonlardan yere atılan gazete tomarlarından, büyüklerin ayaklan altında ezilme paha-sına elli ya da yüz gazeteyi kapabilmenin kavgasını veriyordum. Eğer ki bu kavgadan başarıyla çıkmışsam mutlu oluyor ve elimdeki gazeteleri bir an önce satabilmek için; o sokak benim, bu cadde senin demeden çılgıncasına koşuyordum.³⁶²

“*Göz Yaşlarımı Size Bırakıyorum*” romanında yine Derya'nın mezarlıkta tanıdığı Aristo adlı kahramanın geçmişi geriye dönüş tekniğiyle okuyucuya aktarılıyor. Böylece bu kişinin davranışlarının ve psikolojik durumunun nedensellik arka planı sağlanlaştırılıyor.

Gerçek adı bilinmeyen ve herkesin «Aristo» diye çağırdığı deli, eline geçen parayla mezarların üzerine serpiştirmek üzere şeker alıyor, sanki ölümler tüketmişcesine birer ikişer serptiği o şekerleri karanlıkta gelip topluyor ve kimseye göstermeden sessizce yiyormuş... Yörenin en zengin kişilerinden birisi olan babası iç savaşı öncesi, İtalya üzerinden Avrupa'yla kaçak tütün ticareti yapıyormuş. Annesi ise herkesin hayran olduğu çok güzel bir kadıymış. İç savaş sırasında Aristo daha küçücük bir çocukken ailesi saldırıya uğramış. Babası yanında öldürülmüş. Annesine saldırgan kişiler gözleri önünde günlerce tecavüz etmişler. Giderken de annesini çırılçıplak bir

³⁶² Veysel Dikmen, *Göz Yaşlarımı Size Bırakıyorum*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1996, s. 16.

şekilde boynundan tavana asmışlar. Çocuk yaşadığı olaylar karşısında korkudan çıldırılmış.³⁶³

3. 10. ZAMAN ATLAMASI TEKNİĞİ

Romancı olayların genel akışı içerisinde olay akışını bozmayacak, romanın anlam dünyasını daraltmayacak durumlarda anlatmaya değer görmediği bölümleri anlatmadan geçmek ister. İşte burada devreye zaman atlaması tekniği girer. Ve bu teknikte atlanan zaman dilimi içindeki olay ve kişilerle birlikte tamamen metnin dışında kalır.

Zaman atlaması Hakan Sazyek'in Roman Terimleri Sözlüğü'nde anlattığına göre iki şekilde gerçekleştirilir: açık eksiltili ve zımnî eksiltili. Açık eksiltili zaman atlaması da kendi içinde süreci açıkça veren "belirli eksilti" ve süreci açıkça vermeyen "belirsiz eksilti" olmak üzere ikiye ayrılır. Belirli eksilti olay akışını tamamen kesintiye uğratar, zaman geçmiş olur ama o zaman dilimi içindeki olay ve kişilere kesinlikle değinilmez. Belirsiz eksilti de ise zamanın sınırları kesin bir nitelik taşımamakla beraber olaylar örtük de olsa akmaya devam eder.

Zımnî eksilti de ise, varlığı metinde telaffuz edilmeyen ve okurun ancak anlatsal devamlılık içindeki kronolojik bir eksiklikten ya da boşluktan çıkabildiği türden atlamalardır.

Veysel Dikmen'in romanlarında bu tekniğe zaman zaman başvurduğu görülür. Özellikle olay akışını bozmayacak, anlatıldığında da romanın genel yapısına çok fazla bir katkısı olamayan bölümleri atmıştır. Bir hafta sonra, aradan altı hafta geçmişti vb. ifadelerle bu teknikten yararlanmış. Ofira'nın evliliğinin ilk yıllarından bahsedilen aşağıdaki parçada zaman atlamasıyla ilk yıllar anlatılmıştır.

Her evliliğin ilk yıllarındaki büyülü karmaşayı O'da yaşadı. O'da herkes gibi mutluluğu yaşayacağını ya da sonunda yakalayacağını düşündü. Böyle bir umudun habercisinin kapısını çalmasını yıllarca bekledi durdu... Bir yandan da kader, her zamanki sinsiliğiyle yılları tüketiyordu. Alışılmış günleri bağrında barındıran birkaç

³⁶³ Age., s. 40.

yıl, Ofira'nın yaşamından ışık hızıyla akıp gitti... Herkes gibi O'nun da evliliği sonunda, yorgun bir trene binmiş ve eski bir kente doğru yavaş yavaş gidiyordu...³⁶⁴

Yine Liriya'nın ruh kliniğinde geçirdiği altı haftalık süreçten sadece altı haftanın geçtiği belirtilerek atlanmıştır. Bu altı haftalık süreçte neler yaşandığı anlatılmadan atlanmıştır.

Aradan altı hafta geçmişti. Artık LiriyaLazaroviç'i Dr. Menzo'nun izni ile doğrudan ziyaret etme olanağına ulaşmıştım. Onu her seferinde bahçenin dip tarafındaki eskimeye yüz tutmuş, tahtalarını yağmur ve rüzgârın aşındırdığı yaşlı bir bankın üzerinde meraklı gözlerle beni bekler buluyordum. Ziyaretlerime o denli alışmıştı ki bir zamanlar büyük bir dost gibi sarıldığı yalnızlığı, şimdi yavaş yavaş terk ediyordu. Çevresinde bir şeylerin gezinmesini istiyordu ama diğer hastalara karşı henüz aynı duyarlılığa sahip değildi. Onlardan hâlâ kaçıyor gibiydi. Aslında hastaların hepsi de kendi yaratıkları dünyanın içinde olmaktan mutluluk duyuyorlardı.³⁶⁵

Sonuç olarak bakıldığında Veysel Dikmen'in psikolojik yönü ağır basan romanlarında ağırlıklı olarak bilinç akımı, iç çözümleme, iç monolog, iç diyalog gibi bireyin ruhsal dünyasını yansıtmaya olanak sağlayan tekniklerden yararlanmıştı. Bunun yanında tarihi nitelikteki eserlerinde ise daha çok anlatma, gösterme, diyalog gibi tekniklerden yararlanmıştı.

³⁶⁴ Veysel Dikmen, *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 29.

³⁶⁵ Ay., *Gözyaşlarımı Size Bırakıyorum*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1996, s.165.

SONUÇ

Bu çalışmada Veysel Dikmen'in hikâyeleri, romancılığı ve romanları üzerine inceleme yapılmıştır. Romanlarının ve hikâyelerinin yanı sıra değişik dergilerde yayımlanmış sanat üzerine denemeleri de bulunmaktadır. Bu denemelerinin yanında “*Cehenneme Koşan Atlar*” adlı faşizm ve diktatörlük üzerine deneme kitabı da baskıya hazırlanmaktadır. Yazar özellikle bireyin ve toplumun gizli kalmış, üzerine düşülmemiş ya da dile getirilmekten çekinilen yönlerini eserlerinde ortaya koymuştur. Aynı zamanda faal olarak yazın hayatına aynı çizgide halen devam etmektedir.

Ankara'da doğan Veysel Dikmen, aydın ve ileri görüşlü olan annesi sayesinde kendisini geliştirmiştir. Her zaman annesinin desteğini alan Dikmen, maddi imkânların yetersizliğinden daha küçük yaşlarda çalışıp harçlığını çıkarmış, ailesine yardımcı olmuştur.

İlk olarak okuma hayatına, ilkokul yıllarında bir arkadaşının vermiş olduğu bir kitapla giriş yapar. O yılların yetersiz imkânları içerisinde bir kere okumanın tadını almış bir insan olarak ikinci el kitaplarla okuma aşkını gidermeye çalışır. İlk okuma deneyimlerinde içgüdülerine göre hareket eden yazar daha sonraki dönemlerde okumalarının neticesinde kendi yolunu bulur. Ve ona hitap edebilen, okumaktan zevk veren eserleri okumaya ve okuma kültürünü oluşturmaya başlar.

Ortaokul ve lise yıllarında önemli isimleri okuyan yazar asıl değişimini Siyasal Bilgiler Fakültesinde öğrenci olduğu yıllarda yaşar. Donanım olarak fakülteye hazır olarak gelen yazara, fakülte farklı bakış açıları kazandırır. Okuma ve araştırma tutkusunun zirve yaptığı yılları fakülte yılları. Fakülteyi bitirdikten sonra çalışma hayatına atılan yazar bu yoğun tempo içinde okuma ve araştırma aşkından vazgeçmez. Özellikle hayatında görmüş olduğu 1960 ve 1980 darbeleri, ülkenin içinde bulunduğu durum onun okuma ve yazma serüveni daha da kamçılar. Bu arada felsefe, psikoloji, tarih gibi değişik alanlarda araştırmalar ve okumalar yaparak kendisini geliştirir. Böylece romanlarının alt yapısını hazırlamış olur.

Yazarın ilk romanları psikolojik romanlardır. Yazar, ilk kitabı olan “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*”i 1991 yılında çıkarmış olsa da onun ilk yazarlık deneyimi lise yıllarında başlamıştır. Lise yıllarında yazdığı ve bir köy romanı olan eser 12 Mart kargaşası içinde kaybolur.

Yazın hayatına “*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*” ile giriş yapan yazar, üçleme olarak düşündüğü eserlerinde genel manada insanoğlunu ve onun duygularını ele almıştır. Bu eserler, insanın keşfine çıkan, dile getirilememiş, söylenememiş, baskı altına alınmış duyguları, okuyucu ile paylaşmak amacı taşıyordu. İnsanın bütün çelişkileriyle var olduğunu, mükemmeliyet kavramının arkasına Tanrı dâhil kimsenin gizlenemeyeceğini, dünyanın da en az insanoğlu kadar kirletilmiş olduğunu, inançlarla, mistisizmle uyutulmuş insanoğlunun akla sırt döndüğü andan itibaren inişe geçtiğini, yüreğini ve sevgisini yitirdiği andan itibaren de köleleştiğini, emperyalizmin birer kölesine dönüştüğünü, boş yere kendisini kurtaracak Mesih beklentisi içine girdiğini anlatmaya çalışıyordu.

İlk eserlerinde insanoğlunun derinliklerine inmeye çalışan yazar, roman kurgusu içerisinde, sağlam bir olay örgüsüyle ve değişik tekniklerle insanın iç dünyasını başarıyla okuyucuya sunmuştur. Bu eserlerinde özellikle insanoğlunu tanıyabilmiş olması, felsefe ve psikoloji alanında yapmış olduğu araştırmaların izleri ve okumuş olduğu eserlerin etkisi açıkça görülmektedir. Özellikle bu eserlerde insanoğluna ve dünyaya farklı bir bakış açısı kendini hissettirmektedir. İnsanın, aşkını, özlemini, sevgisini, yalnızlığını, tutkusunu ve bu tutkuya yenik düşüşünü, bastırılmış duygularını, insanın kirli yüzünü vb. yönlerini başarılı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yine mitolojik- epik- felsefik hikâyelerden oluşan “*Babilonya Şarkıları*”nda yazar ilk eserlerine paralel olarak insanlığın değişik yönlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Her ne kadar ilgi çeken bir eser olmasa da derinliklerine inildiğinde insanoğlunun günümüzde de sahip olduğu önemli duygular üzerine yoğunlaşmaktadır. Yazar bu eserini insanoğluna bir manifesto olarak sunmuştur. Değişik milletlerin mitolojilerinden ve destanlardan yararlanılarak kurgulanmış bu eserde ilk insanlardan itibaren insanın nasıl bir duygu yapısına, nasıl bir iç dünyaya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Veysel Dikmen'in romancılığının ikinci aşamasını ise tarihi romanlar oluşturur. Özellikle üniversite yıllarında okumuş olduğu derslerin etkisiyle tarihi romanlarının konusunu oluşturan tarihi dönemler üzerine geniş araştırmaları tarihi romanlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle yazarın ilgisini çeken İttihat ve Terakki dönemi tarihi romanlarının ana konusunu oluşturur.

İlk romanları gibi tarihi romanlarını da bir üçleme şeklinde tasarlayan yazar, bu amaçla ilk olarak tarihi- belgesel bir nitelik taşıyan "*Büyük Ölüler Meydanı*"nı yazmıştır. İttihat ve Terakki dönemini ele aldığı bu eserde yazar, Talat ve Enver Bey gibi gerçek tarihi kişileri, gerçek isimleriyle Türk romanında ilk defa ele almıştır. İttihat ve Terakki dönemini bütün yönleriyle, doğrularıyla ve yanlışlarıyla okuyucunun gözleri önüne sermiştir.

Üçlemenin ikinci eseri olarak yazar, "*Kayıp Ruhlar Cenneti*"yle okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Bu eser, "*Büyük Ölüler Meydanı*" gibi tarihi- belgesel bir nitelik taşımaktadır. Son dönem Osmanlısının bütün yönlerini anlattığı bu eserde İttihatçıların öncülleri olan Yeni Osmanlılar ve İttihatçıların ülkeden kaçarken geride bıraktıkları mirasları ele alınmıştır. Bunun yanında itihatçıların karşısında yer alan ve her zaman mağdur rolü oynayan Hürriyet ve İtilaf grubuna da geniş bir şekilde yer verilmiştir.

Osmanlının son döneminde yaşanmış olan ve Osmanlının kaderini etkileyen olaylar bu tarihi romanlarda bütün çıplaklığıyla, roman kurgusu içerisinde başarıyla vitrinlerde yerini almıştır. Dikmen, özellikle karışık ve ilgi çekici olan, İttihat ve Terakki dönemini ele alan birçok roman arasından farklı ve özgün eserler ortaya çıkarmayı başarmıştır.

Yazarın psikolojik eserlerinde ana temayı insanın iç dünyası oluşturmaktadır. İnsanın sahip olduğu aşk, özlem, sevgi, tutku, yalnızlık, kıskançlık gibi insanoğlunun psikolojik yapısını oluşturan ana kavramlar üzerinde durulmuştur. İnsanın gizli kalmış, bastırılmış duyguları bu eserlerde ele alınmaktadır.

Bu eserlerde ele aldığı temalar ve bunları işleyişi hem yazarın psikoloji ve felsefe alanında hem de roman kurgusu alanında ne kadar başarılı olduğunu göstermektedir.

Tarihi romanlarında ise yazar, genel olarak bir dönemin konuşulmamış, dile getirilmekten geri durulan yönlerini tema olarak ele almıştır. Bir döneme ışık tutan tarihi romanlar, özellikle Osmanlının son dönemlerini işlemektedir. Bu dönemlerde yaşanan siyasi oyunlar, siyasi entrikalar, diplomatik çekişmeler, savaşlar, devletin başında bulunanların bireysel ihtirasları, siyasi cinayetler vb. birçok tema üzerinde durulmaktadır.

Roman kahramanları açısından bakıldığında yazarın kişileri daha çok fiili yönleriyle ön plana çıkardığı görülmektedir. Kişiler romanlarda fiziksel özellikleriyle değil de daha çok düşünceleri, psikolojileri ve aksiyoner yönleriyle ortaya konmuştur. Fiziksel özellikleri düşüncelerin ve fiili davranışlarının arkasında kalmıştır. Yazar özellikle tarihi romanlarında kişileri doğru ve yanlış yönleriyle okuyucunun gözleri önüne sermiştir.

Romanlar mekân açısından incelendiğinde ise ana mekân olarak Anadolu ve Balkan topraklarının yer aldığı görülmektedir. Özellikle tarihi romanlarda ana mekân İstanbul ve Balkanlardır. Bunun yanında Anadolu ve Balkanlardan farklı mekânlara da yer verilmiştir. Psikolojik romanlarda da tarihi romanlarda da bu mekânlar büyük öneme sahiptir.

Göze çarpan önemli noktalardan birisi de yazarın doğup büyüdüğü yerlerin romanda mekân olarak kullanılmasıdır. Yazarın doğmuş olduğu Ankara'nın Ayaş kazası romanlarında mekân olarak kullanılmaktadır.

Mekân açısından dikkat çeken bir diğer özellik de mekânların olayların akışına yön veren ya da özel anlamlar taşımalarından ziyade daha çok olayların gerçekleştiği fiziksel ortamlar olarak kullanılmasıdır. Bunun dışında kullanılan mekânlar insanın veya olayın psikolojisini yansıtacak bir işlevde kullanılmamıştır.

Yazar bütün romanlarında genelde ilahi bakış açısı kullanmıştır. Özellikle olayları her yönüyle verebilme çabası, kahramanların psikolojisini yansıtabilme

açısından bu bakış açısı yazara avantaj sağlamıştır. Bunun yanında anlatıcı olarak üçüncü tekil şahıs, birinci tekil şahıs gibi değişik anlatıcılarla olayların farklı yönlerini okuyucuya başarıyla sunmuştur. Ayrıca diyaloglar yardımıyla roman kahramanlarını konuşturmuştur.

Hakkında pek fazla akademik çalışma olmayan yazarın romanları ve romancılığı üzerine yapılan bu incelemenin araştırmacılara faydalı olacağı ümit edilmektedir. Ele alınan başlıkların her biri ayrı bir inceleme konusu olabileceği gibi koular detaylı bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte yazar hakkında bundan sonra yapılacak olan araştırmalara ışık tutabilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.
- Ayvaz, Ülkü, “*Veysel Dikmen: ‘Kayıp Ruhlar Cenneti’ bir keyif gezisi*”, *Hürriyet Gösteri Sanat Ve Edebiyat Dergisi*, sy: 304, Nisan-Mayıs-Haziran 2011.
- Çev. Büyükkören, Tahsin, “*Kendi Kendine Psikanaliz*”, Sigmund Freud, Psikanaliz, İstanbul: Düşünen Adam Yayınları, 1994.
- Çavuşoğlu, Halim, “Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye’ye Göçler ve Nedenleri”, *Bahar Bilgi*, VIII/sy.41 (2007), ss.123-154.
- Çetişli, İsmail, *Edebiyatımızın Zirvesindekiler Memduh Şevket Esendal*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.
- Dikmen, Veysel, *Babilonya Şarkıları*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2000.
- , *Büyük Ölüler Meydanı*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2006.
- , *Düşlerin Şarkısı Yok*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993.
- , *Gözyaşlarımı Size Bıraktıyorum*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1996.
- , *Kayıp Ruhlar Cenneti*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2010.
- , *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993.
- , “*Osmanlı Toplumunda Tasavvufun Gelişimi ve Kuşadalı İbrahim Halveti Bölüm 3*”, *Kuşadası Yerel Tarih*, sy: 28, Mayıs 2011.
- , “*Melami Tarikatı ve Kuşadalı İbrahim Hakkı Öçal Bölüm 1*”, *Kuşadası Yerel Tarih*, sy: 36, Ocak 2012.
- , “*Melami Tarikatı ve Kuşadalı İbrahim Hakkı Öçal Bölüm 2 son*”, *Kuşadası Yerel Tarih*, sy: 37, Şubat 2012.
- , “*Osmanlı Toplumunda Tasavvufun Gelişimi ve Kuşadalı İbrahim Halveti*”, *Kuşadası Yerel Tarih*, sy: 26, Mart 2011.
- , “*Osmanlı Toplumunda Tasavvufun Gelişimi ve Kuşadalı İbrahim*

- Halveti Bölüm 2”, *Kuşadası Yerel Tarih*, sy: 27, Nisan 2011.
- , “Osmanlı Toplumunda Tasavvufun Gelişimi ve Kuşadalı İbrahim Halveti Bölüm 3”, *Kuşadası Yerel Tarih*, sy: 28, Mayıs 2011.
- , “Osmanlı Toplumunda Tasavvufun Gelişimi ve Kuşadalı İbrahim Halveti Bölüm 4”, *Kuşadası Yerel Tarih*, sy: 29, Haziran 2011.
- , “Osmanlı Toplumunda Tasavvufun Gelişimi ve Kuşadalı İbrahim Halveti Bölüm 5”, *Kuşadası Yerel Tarih*, sy: 30, Temmuz 2011.
- , “Osmanlı Toplumunda Tasavvufun Gelişimi ve Kuşadalı İbrahim Halveti Bölüm 5 son”, *Kuşadası Yerel Tarih*, sy: 31, Ağustos 2011.
- , “Yarının habercisi bir yazar: Bekir Yıldız”, *Binyıl Kitap*, sy: 31, Ağustos 2000.
- , “Annie Ernaux’dan tutkulu bir üçleme”, *Dünya Kitap*, sy: 38, Aralık 1994.
- , “Kimliğini Arayan Sanat”, *Adam Sanat*, sy: 100, Mart 1994.
- , “Her Çağa Uyabilen Giysi: Klasisizm”, *Üç Nokta- Edebiyat*, sy:-, Aralık- Ocak- Şubat 2002.
- , “Şiirin Yüreğindeki Acı”, *Üç Nokta- Edebiyat*, sy: 1, Ocak- Şubat 2002.
- , “Çılgın Dünyanın Kavalcısı”, *Üç Nokta- Edebiyat*, sy: 2, Mart- Nisan 2002.
- , “Şeytanın Büyülü Masalı”, *Üç Nokta- Edebiyat*, sy: 3, Haziran- Temmuz 2002.
- , “Yeryüzünün Yeni Kitaplı Peygamberleri”, *Üç Nokta- Edebiyat*, sy: 4-5, Kasım- Aralık 2002.
- , “Tolstoy’dan Masonik Bir Yaklaşım”, *Kültür Sanat Dergisi Papirüs*, sy: -, Ağustos 2000.

- Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitapevi, 1996.
- Fırat, Cansel, “*Veysel Dikmen’in ‘Büyük Ölüler Meydanı’*”, *Dünya Kitap*, sy: 175, Mayıs 2006.
- Çev. Erhat, Azra- KADİR, A, “*Odyseia*”, *Homeros*, İstanbul: Can Yayınları, 2008.
- Gündüz, Osman, *Düş ile Gerçek Arasında Oktay Akbal’ın Öykücülüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2003.
- Işık, İhsan, *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*, Ankara: Elvan Yayınları, 2007.
- Kabasakal, Mehmet (Derleyen), *Türkiye’de Siyasal Partiler*, İstanbul: EsYayınları, 2013.
- Köse, Sinan, *Turkish Studies*, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 Winter 2013.
- Oğuz, *Veysi, Türkiye’de Siyasal Partiler Çerçevesinde Politik Yozlaşma ve Etik Sorunu*, “*Yüksek Lisans Tezi*”, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kasım 2011.
- Çev. Öneş, A. Avni, “*Psikanaliz Üzerine*”, *Sigmund Freud*, İstanbul: Say Yayınları, 1994.
- Ülker, İhsan, “*Veysel Dikmen’den İttihat ve Terakki Romanı: Büyük Ölüler Meydanı*”, *Cumhuriyet Kitap*, sy: 845, Nisan 2006.
- Rosenberg, Donna, *Dünya Mitolojisi (Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi)*, İstanbul: İmge Kitapevi, 2003.
- Satılmış, GÖKBAYIR, *Gizli Bir Cemiyetten İktidara: Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin 1908 Seçimleri Siyasi Programı*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 3(1): 61-96.

Şafak, Yasin, *Bosna Savaşı ve Yugoslavya'nın Parçalanması*, “Yüksek Lisans Tezi” Kadir Has Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Bölümü, İstanbul 2010.

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, II. ve III. cilt, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.

Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı- Roman Unsurları*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2015.

Yağcı, Öner, Büyük Ölüler Meydanı, *Cumhuriyet Kitap*, sayı. 845, s.27,

Yağcı, Öner, “Soğuk Tanrıdan Sıcak Ekmek Üzerine Veysel Dikmen'le Söyleşi”, *Karşı- Edebiyat, Sanat ve Düşün Dergisi*, sy: 66, Ekim 1992.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Eğlence Hizmetleri, *Mitoloji*, Ankara, 2013.

www.cumhuriyetarsivi.com/reader/reader.xhtml [10/04/2015].

http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Mitoloji.pdf [10/05/2015].

Freud ve Psikanaliz, www.maximumbilgi.com, Araştırmalar serisi No:42, s.11-12, <http://www.psikiyatr.com/other/freudvepsikanaliz.pdf>, [10/05/2015].

<http://literaryblueballs.blogspot.com.tr/2013/07/scak-tanrdan-soguk-ekmek.html>, [30/06/2015].

https://www.google.com.tr/webhp?sourceid=chrome.instant&rlz=1C1PRFE_enT R577TR578&ion=&espv=2&ie=UTF-8#q=osamu%20dazai, [30/06/2015].

http://www.mason-mahfili.org.tr/?page_id=52, [30/06/2015].

<http://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/122147/ilk-oldurulen-gazeteci-hasan-fehmiydi>, [30/06/2015].

ÖZET

Tezin Adı: Veysel Dikmen'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme.

Yazar: İbrahim ÖZTÜRK

Yüksek Lisans Tezi

Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU

Haziran 2016.

“Veysel Dikmen'in Hayatı Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme” adlı yüksek lisans tezinde 1991'den beri beş roman ve epik-mitolojik öykülerden oluşan “*Babilonya Şarkıları*” adlı bir eser yayımlayan Dikmen'in eserleri incelenmiştir. Doksanlı yıllardan itibaren roman dünyasında kendisine bir yer edinen Dikmen, aynı zamanda banka müfettişidir. Romanları yanında çeşitli konularda makaleleri bulunur. Yazar, kendisini iyi yetiştirmiş, edebiyat, sinema, tiyatro, ekonomi vb. birçok konuda araştırma yapmış sosyo-kültürel yönü gelişmiş bir şahsiyettir.

Veysel Dikmen gibi bir yazarın romanlarının bilimsel açıdan incelenmesi bir gerekliliktir. Bu nedenle bu çalışmada yazarın romanları (*Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek, Düşlerin Şarkısı Yok, Göz Yaşlarımı Size Bırakıyorum, Büyük Ölüler Meydanı, Kayıp Ruhlar Cenneti*) ve hikâye kitabı (*Babilonya Şarkıları*) yapı ve içerik bakımından ayrı ayrı incelenmiştir.

Çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Veysel Dikmen'in hayatı ve edebi kişiliğiyle ilgili bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Veysel Dikmen'in romanları olay örgüsü, tema, kişiler bakış açısı, zaman ve mekân açısından ayrı ayrı incelenmiştir. İkinci bölümde ise yazarın “*Babilonya Şarkıları*” adlı eserinde yer alan hikâyeler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, yazarın kullanmış olduğu anlatım teknikleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra sonuç bölümü yer alır.

İlk romanlarında insanın iç dünyasını ve insan psikolojisinin gizli labirentlerini okuyucuya sunan Dikmen, son romanlarında ise resmi bir tarih kitabından farklı olarak tarihi olayları roman kurgusu içerisinde okuyucunun beğenisine sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Veysel Dikmen, roman, romancılık, hikâye, hikâyecilik.

ABSTRACT

Thesis Name: An Research on Veysel Dikmen's Life, Art and Works

Author: İbrahim ÖZTÜRK

Master's Thesis

New Turkish Literature Department

Supervisor: Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU

June 2016.

In the master's degree thesis, which is called "An Research on Veysel Dikmen's Life, Art and Works", Dikmen's works have been examined, who has published a work called Babilonia Songs, which consists of epic-mythological stories and five novels since 1991. Dikmen, who has had a strong place in the world of novel since 1990's, is also a banker. Beside his novels, he has articles about various topics. The writer is a person who has educated himself well, made researches in various subjects such as cinema, theatre and literature and whose social cultural side has improved.

It is a necessity that a successful writer's novels are scientifically examined; like Veysel Dikmen. Thus, in this survey, the writer's novels, such as *Sıcak Tanrıdan Soğuk Ekmek*, *Düşlerin Şarkısı Yok*, *Gözyaşlarımı Size Bıraktıyorum*, *Babilonya Şarkıları*, *Büyük Ölümler Meydanı*, *Kayıp Ruhlar Cenneti*, have been separately analysed in terms of structure and content.

The work consists of introduction and two parts. In the introduction section, the informations about the writer's life and his literatural personality have been given. In the first part, his novels have been examined in terms of plot, theme, viewpoint, time and place one by one. In the second part, an information about the expression techniques that he uses in his novels has been given. Then the final section takes place.

Dikmen, who presents the human's inner world and his psychology's secret labyrinth in his first novels, has successfully offered the historical events in the novel fiction differently from a formal history book to the appreciation of the readers in his last novels, though.

Key words: Veysel Dikmen, Novel, Novelistic, story, short story writing.

ÖZ GEÇMİŞ

10.10.1988’ de Trabzon’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini aynı yerde tamamladı. 2006 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi’ de başladığı yükseköğrenimini 2011 yılında tamamladı. 2012 yılında Trabzon Araklı Saffet Çebi Lisesi’nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliğine başladı. 2013 yılında Recep Tayyip Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Programı’nda lisansüstü öğrenimine başladı. 2015 yılında Zeytinburnu Şehit Büyükelçi Galip Balkar Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde göreve başladı. Halen bu görevini sürdürmektedir.

